

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

**YAVUZ BÜLENT BAKİLER'İN ÂŞIK VEYSEL, SENİNLE,
ŞİİRİMİZDE ANA, ÜSKÜP'TEN KOSOVA'YA ADLI
ESERLERİNİN SÖZLÜĞÜ VE SÖZ VARLIĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Merve ERGÜT

SİVAS

Temmuz-2015

CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Dili Bilim Dalı

**YAVUZ BÜLENT BAKİLER'İN ÂŞIK VEYSEL, SENİNLE,
ŞİİRİMİZDE ANA, ÜSKÜP'TEN KOSOVA'YA ADLI
ESERLERİNİN SÖZLÜĞÜ VE SÖZ VARLIĞI**

Yüksek Lisans Tezi

Merve ERGÜT

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Emin EMİNOĞLU

SİVAS

Temmuz

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Türk Dili
Tezin Başlığı : Yavuz Bülent Bakiler'in Aşık Veysel, Seninle, Şiirimizde Ana, Üsküp'ten Kosova'ya Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı
Savunma Tarihi : 29.06.2015
Danışmanı : Doç. Dr. Emin EMİNOĞLU

Unvanı - Adı Soyadı

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Recep TOPARLI
Uye : Prof. Dr. Bilal YUCEL
Üye : Prof. Dr. Emin EMİNOĞLU

İmza

Oy Birliği
Oy Çokluğu

Merve ERGÜT tarafından hazırlanan Yavuz Bülent Bakiler'in Aşık Veysel, Seninle, Şiirimizde Ana, Üsküp'ten Kosova'ya Adlı Eserlerinin Sözlüğü ve Söz Varlığı başlıklı tez, kabul edilmiştir. //...../.....

Prof. Dr. Alim YILDIZ
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERİNE UYGUNLUK BEYANI

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

Merve ERGÜT

ÖN SÖZ

Bir dilin kendi ögelerinden olan, kuşaktan kuşağa aktararak oluşan sözlerinin bütünü temel söz varlığını oluşturur. Milletın kültür dünyasından çıkararak sosyal hadiseleri, felsefi hakikatleri, gelenek ve görenekleri aksettiren atasözleri, çoğu gerçek anlamının dışında kullanılan deyimler, bilim, sanat ve meslek dalıyla ilgili kavramları karşılayan terimler, anlamı pekiştirmek ve güçlendirmek için sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla oluşturulan ikilemeler, dilde yerleşen ve genelleşen kalıplaşmış sözler ve ilişki sözleri söz varlığı içinde yer alır. Bunların dışında insan organları, bitki, hayvan, yiyecek, içecek adlarından hastalık, akrabalık, eşya, meslek, renk adları ve sayı sistemlerine kadar dilde var olan tüm kavramlar temel söz varlığını oluştur.

Söz varlığı sadece seslerin birleşiminden oluşan simgeler değil, bir toplumun dünyaya bakış açısının, yaşam tarzı ve kavramlar dünyasının yansıtıcısıdır. Bir dildeki sözcüklere bakarak o dili konuşan toplumun maddi ve manevi değerler birikimi olan kültürü hakkında bilgi sahibi olabiliriz.

Söz varlığını ortaya koyan sözcükler, anlamlı ses veya ses birlikleridir. Bir sözcük tek başına kullanıldığında zihnimizde bir anlamı yansıtırken, cümle içinde kullanıldığında farklı anlamlara gelebilir. Bir sözcüğün birden fazla anlama gelmesi, o dilin anlatım gücünü, anlam zenginliğini ortaya koymaktadır. Bu anlam zenginliğini ortaya koyan eserler ise sözlüklerdir.

Sözlüklerin bir kısmı, sözcüklerin tanımlarını ve örnek cümlelerini alfabetik düzen içinde veren, dilin yapısı ve işleyişi hakkında bilgi veren, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, terimler gibi kullanımları da içine alan, aynı zamanda dolaylı olarak toplumun diğer dillerle ilişkisi, kültür ve eğitim düzeyi hakkında bilgi veren kaynak kitaplardır.

Şemseddin Sami, sözlük hakkındaki düşüncelerini Kamus-ı Türkî'nin mukaddimesinde şöyle anlatır: "Sözlük bir dilin hazinesi hükmündedir. Bu hazinenin sermayesi her dilin kendine ait kelimeleridir. Dünyada hiçbir insan düşünülemez ki dilinin bütün kelimelerini bilsin veya tamamını hafızasında tutabilsin yahut da kendi

dilini bütün kuralları ile konuşabilsin. Ama bunu yazılı olarak ifade etmek mümkündür. Bu da çok iyi bir sözlük ve o derecede bir dilbilgisi kitabı hazırlamakla sağlanır. Böyle bir çalışmayla bir dil, rahatlıkla yazı diline dönüştürülebilir ve yabancıların bu dili öğrenmesine vesile olabilir. İyi bir sözlüğe sahip olamayan bir dilin, edebî diller arasında yerini alması hiçbir zaman gerçekleşemez. Servet konumunda olan sözlüklerini yitiren diller fakirleşir, kendilerini ifade edemez ve içlerindeki yanlışlıklar her geçen gün artar. Bunun için sağlam bir sözlüğe ihtiyaç vardır.”

Bir dilin hazinesi hükmünde olan sözlükler dilin söz varlığını içine alması bakımından değerlidir. Söz varlığını iyi bir şekilde ortaya koyabilmek ancak iyi bir sözlük hazırlamakla mümkün olabilir. Bunun için sözlük bilimi çalışmalarının önemini iyi kavramamız gerekir. Dilin hazinesi olan sözlüklerin tüm söz varlığını içine alarak iyi bir yapıya kavuşması için anlamı sözlüklerde bulunmayan sözcükler eserlerden taranarak tespit edilmelidir. Bunu yapmanın yollarından biri de sanatçı ve metin sözlükleri hazırlamaktır.

Metin ve sanatçı sözlükleri hazırlamak sözlük bilimi çalışmaları, dil incelemeleri ve yazın çalışmaları bakımından önemlidir. Bir sanatçının, şair, yazar veya düşünürün eserlerinde geçen sözcükleri ihtiva eden metin ve sanatçı sözlükleri, sözlük bilimi çalışmaları bakımından önemli olduğu kadar sanatçının kişiliğini, ilgi alanını, önem verdiği kavramları, dünyaya bakışını, kültür ve eğitim düzeyini yansıtması bakımından da önemlidir.

Sanatçı sözlükleri bu derece önemli olduğu hâlde bu alanda yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Yılmaz Çolpan'ın *Ataç'ın Sözcükleri*; Ali Püsküllüoğlu'nun *Yaşar Kemal Sözlüğü*; İshak Refet Işıtman'ın *Karacaoğlan Sözlüğü*; Sıtkı Soylu'nun *Örnekleme-Açıklamalı Karacaoğlan Sözlüğü*; Leyla Akgül'ün *Pir Sultan Abdal Sözlüğü*; Süreyya Ülker'in *Gökalp'in Sözcükleri* bu çalışmalardan bazılarıdır. Bu gibi çalışmalar, dilde kullanılan sözcüklerin anlamlarının tam olarak tespit edilip sağlam bir sözlüğün hazırlanmasına katkı sağlayan önemli çalışmalardır.

Bu düşünceler doğrultusunda bu tezde Yavuz Bülent Bakiler'in *Âşık Veysel, Şiirimizde Ana, Seninle, Üsküp'ten Kosova'ya* adlı eserlerinde kullandığı söz

varlığını anlam bilimsel açıdan inceleyerek şair ve yazarın sözcüklere verdiği özgün anlamları tespit etmeye çalıştık. Ayrıca şair ve yazarın kullandığı söz varlığını ayrıştırarak bundan sonra yapılacak dil incelemelerine, yazın ve sözlük çalışmalarına katkı sağlamaya çalıştık. İncelediğimiz metinlere özgü anlamlarda kullanılmış sözcükler varsa bunları tespit etmeye çalıştık.

Çalışma, *Ön Söz, Kısaltmalar, Sözlüğün Kullanımı ile İlgili Açıklamalar, Yavuz Bülent Bakiler'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri, Sonuç ve Kaynakça* kısımlarından başka *Sözlük ve Söz Varlığı* olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Sözlüğün Kullanımı ile İlgili Açıklamalar kısmında, kullanılan yöntem ve madde düzeni hakkında bilgi verilmiştir.

I. Bölüm *Sözlük* kısmından oluşmaktadır. Bu bölümde yazarın eserlerinde kullandığı sözcükler tek tek incelenmiş, sözcük cümle içerisinde hangi anlamda kullanıldıysa o anlam sözlüklerden bulunarak verilmiştir. Sözcüğün hangi kitapta, hangi sayfada ve kaç defa geçtiği anlamın yanında belirtilmiştir. Anlamı sözlüklerde olmayan sözcüklere ise tarafımızdan anlam verilmiş, bu sözcüklerin geçtiği örnek cümle yazılmış, bu cümlelerin de hangi kitap ve hangi sayfada geçtiği sözcüğün yanında belirtilmiştir.

II. Bölüm *Söz Varlığı* listelerinden oluşmaktadır. Bu bölümde kitaplardan taranan sözcükler özel adlar, organ adları, akrabalık adları, yer adları vb. başlıklar altında toplanmıştır. Böylece şair ve yazarın eserlerinde kullandığı söz varlığının türlerine göre sınıflandırılması da ortaya konularak söz varlığının daha iyi görünmesi sağlanmıştır.

Sonuç kısmında, şair ve yazarın sözcük hazinesi, yabancı sözcükleri kullanma oranı, en çok kullandığı sözcükler vb. tespit edilerek yazarın dil kullanımı, önem verdiği kavramlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu tezin hazırlanmasında derin bilgisi ve hayat tecrübesinden yararlandığım hocam Prof. Dr. Recep Toparlı'ya, bilgi birikimi ve çalışkanlığını her zaman örnek aldığım hocam Doç. Dr. Emin Eminoğlu'na, lisans ve yüksek lisans öğrenimimde ders aldığım bütün hocalarıma teşekkür ederim. Her an bana destek veren ve her zaman yanımda olan babam Metin Ergüt, annem Yurdagül Ergüt, kardeşlerim Gönül Kaya ve Keremcan Ergüt'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	xv
SÖZLÜĞÜN KULLANIMI İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR.....	xvii
ÖZET.....	xxiii
ABSTRACT.....	xxv
YAVUZ BÜLENT BAKİLER'İN HAYATI.....	1
YAVUZ BÜLENT BAKİLER'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ	2
YAVUZ BÜLENT BAKİLER'İN ESERLERİ.....	9
I. BÖLÜM	
SÖZLÜK.....	11
II. BÖLÜM	
SÖZ VARLIĞI.....	609
1. TEMEL SÖZ VARLIĞI	
1.1. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar.....	611
1.2. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar.....	611
1.3. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar.....	611
1.4. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar.....	612
1.5. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar.....	612
1.6. Beslenme Adları	
1.6.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar	613
1.6.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar	613
1.7. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar.....	613
1.8. Araç, Eşya Adları.....	614
1.9. İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar.....	615
1.10. Yer Adları	
1.10.1. Özel Yer Adları	

1.10.1.1. Ülke Adları.....	616
1.10.1.2. Bölge Adları.....	616
1.10.1.3. Yerleşim Yeri Adları	
1.10.1.3.1. Başkent Adları.....	616
1.10.1.3.2. Şehir Adları.....	617
1.10.1.3.3. İlçe, Semt ve Köy Adları.....	617
1.10.1.3.4. Mahalle, Meydan, Sokak, Çarşı Adları.....	618
1.10.1.4. Coğrafi Yer Adları	
1.10.1.4.1. Deniz, Nehir, Göl, Dere Adları.....	618
1.10.1.4.2. Dağ, Ova, Yayla, Tepe, Ada Adları.....	618
1.10.1.5. Yapı ve Bina Adları (cami, medrese, hamam, fabrika, türbe, mezar, han, kale, misafirhane, tekke, ve otel vb. adları).....	618
1.10.2. Genel Yer Adları	
1.10.2.1. Muhit Adları.....	619
1.10.2.2. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları.....	620
1.10.2.3. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları	620
1.11. Özel Adlar	620
1.12. Yazın Adları	
1.12.1. Şiir Adları.....	624
1.12.2. Dergi Adları.....	624
1.12.3. Kitap Adları.....	624
1.12.4. Masal Adları.....	625
1.12.5. Gazete Adları.....	625
1.12.6. Hikaye Adları.....	625
1.12.7. Diğer Yazı Adları.....	625
1.13. Lakap, Unvan Adları.....	625
1.14. Kurum, Kuruluş Adları.....	625
1.15. Lisan Adları.....	626
1.16. Kavim ve Boy Adları	
1.16.1. Irk Adları.....	627
1.16.2. Millet Adları.....	627
1.16.3. Mensubiyet Adları.....	627

1.16.4. Milliyet Adları.....	628
1.17. Ölçü Adları.....	628
1.18. Sayı Adları.....	628
1.19. Renk Adları	628
1.20. Ebat Bildiren Adlar.....	629
1.21. Miktar Bildiren Adlar.....	629
1.22. Zaman Adları.....	629
1.23. Soru Adları.....	632
1.24. Yön Adları.....	632
1.25. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları.....	633
1.26. Coğrafya ile İlgili Adlar.....	633
1.27. Gök Bilimi ile İlgili Adlar	633
1.28. Hava Olayları ile İlgili Adlar	634
1.29. Eğitim ile İlgili Adlar.....	634
1.30. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar	
1.30.1. Gelenek ve Görenek Adları.....	634
1.30.2. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar	634
1.30.3. Toplum İlişkileri ile İlgili Adlar.....	635
1.30.4. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar.....	635
1.31. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar.....	636
1.32. Askerlik ile İlgili Adlar.....	636
1.33. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar.....	636
1.34. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar.....	637
1.35. Parti Adları.....	637
1.36. İdare ve İdari Olaylar ile İlgili Adlar.....	637
1.37. Görüş ve Ülkü Adları.....	638
1.38. Din ve İnanç Adları	
1.38.1. Allah'ın Sıfatları.....	639
1.38.2. Tarikat Adları ve Tarikat ile İlgili Diğer Adlar	639
1.38.3. Mezhep Adları ve Mezhep ile İlgili Diğer Adlar	639
1.38.4. Din ve İnanç ile İlgili Diğer Adlar.....	639
1.39. Deyimler.....	640

1.40. Atasözleri.....	651
1.41. İkilemeler	
1.41.1. Aynı Sözcüğün Tekrar Edilmesiyle Oluşanlar İkilemeler.....	652
1.41.2. Anlamları Yakın Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler.....	652
1.41.3. Sesleri Birbirini Andıran Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler.....	653
1.41.4. Anlamları Karşıt Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler.....	653
1.42. Pekiştirmeler.....	653
1.43. Tabiat Taklidi Sözcükler.....	653
1.44. Ses ile İlgili Sözcükler.....	653
1.45. İlişki Sözlere.....	654
1.46. Kalıp Sözlere	
1.46.1. Kalıplaşmış Sözlere.....	654
1.46.2. Dualar.....	655
1.46.3. Beddualar.....	655
1.46.4. Sloganlar, Vecizeler.....	655
1.46.5. Yeminler.....	655
1.46.6. Ayet, Hadis, Kalam-ı Kibarlar.....	655
1.47. Terimler	
1.47.1. Hukuk Terimleri.....	656
1.47.2. Sağlık ve Tıp Terimleri.....	656
1.47.3. Resim Terimleri.....	656
1.47.4. Müzik Terimleri.....	656
1.47.5. Dil ve Edebiyat Terimleri.....	657
1.47.6. Tarih Terimleri.....	657
1.47.7. Ticaret, İş ve Ekonomi Terimleri.....	658
1.47.8. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri.....	658
1.47.9. Felsefe Terimleri.....	658
1.47.10. Fizik, Kimya, Biyoloji Terimleri.....	658
1.47.11. Matematik Terimleri.....	659

1.47.12. Sinema, Tiyatro, Radyo, Televizyon Terimleri.....	659
1.48. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar.....	659
1.49. Sapmalar.....	659
1.50. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler.....	660
1.51. Eskimiş Sözcükler.....	660
1.52. Hareket Adları.....	660
1.53. Birleşik Adlar.....	663
1.54. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar	663
1.55. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar.....	664
1.56. İrade, Düşünce Bildiren Adlar.....	664
1.57. Duygu İfade Eden Adlar.....	665
1.58. Durum Bildiren Adlar.....	665
1.59. Zamirler.....	668
1.60. Zarflar.....	668
1.61. Sıfatlar	
1.61.1. Niteleme Sıfatları.....	672
1.61.2. Sayı Olan Sıfatlar.....	676
1.61.3. Renk Olan Sıfatlar	679
1.61.4. Ebat Bildiren Sıfatlar.....	679
1.61.5. Miktar Bildiren Sıfatlar.....	680
1.61.6. -lık, lik, -luk, -lük Ekleriyle Kurulan Sıfatlar.....	680
1.61.7. -sız, - siz, -suz, -süz Ekleriyle Kurulan Sıfatlar.....	680
1.61.8. -lı, -li, -lu, -lü Ekleriyle Kurulan Sıfatlar.....	681
1.62. Ünlemler (saygı, istek, nida, seslenme, şaşkınlık, merak, onama sözleri).....	683
1.63. Bağlaçlar.....	684
1.64. Edatlar.....	684
1.65. Fiiller	
1.65.1. Basit Fiiller.....	684
1.65.2. Türemiş Fiiller.....	687
1.65.3. Birleşik fiiller	
1.65.3.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller	

1.65.3.1.1. Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller.....	693
1.65.3.1.2. Olmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	694
1.65.3.1.3. Kılmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	695
1.65.3.1.4. Eylemek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	695
1.65.3.2. Yardımcı Fiil Gibi Kullanılan Diğer Fiillerle ve Eklerle Yapılan Birleşik Fiiller.....	695
1.65.3.3. Kurallı Birleşik Fiiller	
1.65.3.3.1. Yeterlik Anlamlı Birleşik Fiiller.....	699
1.65.3.3.2. Sürerlik Anlamlı Birleşik Fiiller	700
1.65.3.3.3. Tezlik Anlamlı Birleşik Fiiller	700

2. YABANCI SÖZ VARLIĞI

2.1. Alıntılar

2.1.1. Almanca Alıntılar.....	701
2.1.2. Ermenice Alıntılar.....	701
2.1.3. İngilizce Alıntılar.....	701
2.1.4. İspanyolca Alıntılar.....	701
2.1.5. Bulgarca Alıntılar.....	701
2.1.6. Latince Alıntılar.....	701
2.1.7. Macarca Alıntılar.....	701
2.1.8. Rusça Alıntılar.....	701
2.1.9. Rumca Alıntılar.....	702
2.1.10. Fransızca Alıntılar.....	702
2.1.11. Farsça Alıntılar.....	705
2.1.12. İtalyanca Alıntılar.....	707
2.1.13. Arapça Alıntılar.....	708
2.1.14. Arapça-Türkçe-Farsça Alıntılar.....	718
2.1.15. Türkçe-Arapça Alıntılar.....	718
2.1.16. Farsça-Arapça Alıntılar.....	718
2.1.17. Arapça-Farsça Alıntılar.....	719
2.1.18. Arapça-Türkçe Alıntılar.....	719
2.1.19. Türkçe-Yunanca Alıntılar.....	719
2.1.20. Türkçe-Fransızca Alıntılar.....	719

2.1.21. Farsça-Türkçe Alıntılar.....	719
2.1.22. Türkçe-Farsça Alıntılar.....	719
2.1.23. İtalyanca-Farsça Alıntılar.....	719
2.1.24. Fransızca-Arapça Alıntılar.....	720
2.1.25. Arapça- Farsça-Arapça Alıntılar.....	720
2.2. Tamlamalar	
2.2.1.Farsça Tamlamalar.....	720
2.2.2.Arapça Tamlamalar.....	720
2.3. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar.....	720
2.4. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar.....	720
2.5. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar.....	720
2.6. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar	721
2.7. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar.....	721
2.8. Beslenme Adları	
2.8.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar	721
2.8.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar	721
2.9. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar	722
2.10. Araç, Eşya Adları.....	722
2.11. İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar	724
2.12. Yer Adları	
2.12.1. Özel Yer Adları	
2.12.1.1. Bölge Adları.....	725
2.12.2. Genel Yer Adları	
2.12.2.1. Muhit Adları.....	725
2.12.2.2. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları.....	725
2.12.2.3. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları	726
2.13. Lakap, Unvan Adları.....	727
2.14. Kurum, Kuruluş Adları.....	727
2.15. Kavim ve Boy Adları	
2.15.1. Irk Adları.....	727
2.16. Ölçü Adları.....	727
2.17. Sayı Adları.....	727
2.18. Renk Adları	727

2.19. Ebat Bildiren Adlar.....	728
2.20. Miktar Bildiren Adlar.....	728
2.21. Zaman Adları.....	728
2.22. Soru Adları.....	729
2.23. Yön Adları.....	729
2.24. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları.....	729
2.25. Coğrafya ile İlgili Adlar.....	729
2.26. Gök Bilimi ile İlgili Adlar	729
2.27. Hava Olayları ile İlgili Adlar	729
2.28. Eğitim ile İlgili Adlar.....	730
2.29. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar	
2.29.1. Gelenek ve Görenek Adları.....	730
2.29.2. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar	730
2.29.3. Toplum İlişkileri ile İlgili Adlar.....	730
2.29.4. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar.....	731
2.30. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar.....	731
2.31. Askerlik ile İlgili Adlar.....	732
2.32. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar.....	732
2.33. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar	733
2.34. İdare ve İdari Olaylar ile İlgili Adlar.....	733
2.35. Görüş ve Ülkü Adları.....	733
2.36. Din ve İnanç Adları	
2.36.1. Allah'ın Sıfatları.....	734
2.36.2. Tarikat Adları ve Tarikat ile İlgili Diğer Adlar	734
2.36.3. Mezhep Adları ve Mezhep ile İlgili Diğer Adlar	734
2.36.4. Din ve İnanç ile İlgili Diğer Adlar.....	734
2.37. İkilemeler	
2.37.1. Aynı Sözcüğün Tekrar Edilmesiyle Oluşanlar İkilemeler.....	736
2.37.2. Anlamları Yakın Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler.....	736
2.37.3. Sesleri Birbirini Andıran Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler.....	737

2.38. Ses ile İlgili Sözcükler.....	737
2.39. İlişki Sözcükleri.....	737
2.40. Kalıp Sözcükler	
2.40.1. Dualar.....	737
2.40.2. Beddualar.....	737
2.40.3. Yeminler.....	737
2.41. Terimler	
2.41.1. Hukuk Terimleri.....	738
2.41.2. Sağlık ve Tıp Terimleri.....	738
2.41.3. Resim Terimleri.....	738
2.41.4. Müzik Terimleri.....	738
2.41.5. Dil ve Edebiyat Terimleri.....	739
2.41.6. Tarih Terimleri.....	740
2.41.7. Ticaret, İş ve Ekonomi Terimleri.....	740
2.41.8. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri.....	741
2.41.9. Felsefe Terimleri.....	741
2.41.10. Fizik, Kimya, Biyoloji Terimleri.....	741
2.41.11. Matematik Terimleri.....	741
2.41.12. Sinema, Tiyatro, Radyo, Televizyon Terimleri.....	741
2.42. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar.....	742
2.43. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler.....	742
2.44. Eskimiş Sözcükler.....	742
2.45. Birleşik Adlar.....	743
2.46. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar.....	743
2.47. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar.....	744
2.48. İrade, Düşünce Bildiren Adlar.....	745
2.49. Duygu İfade Eden Adlar.....	746
2.50. Durum Bildiren Adlar.....	747
2.51. Zamirler.....	749
2.52. Zarflar.....	749
2.53. Sıfatlar	
2.53.1. Niteleme Sıfatları.....	750

2.53.2. Sayı Olan Sıfatlar.....	753
2.53.3. Renk Olan Sıfatlar	753
2.53.4. Ebat Bildiren Sıfatlar.....	753
2.53.5. Miktar Bildiren Sıfatlar.....	753
2.54. Ünlemler (saygı, istek, nida, seslenme, şaşkınlık, merak, onama sözleri)..	754
2.55. Bağlaçlar.....	754
2.56. Edatlar.....	754
Metinler İçinde Kullanılmış Olan Kısaltmalar.....	755
SONUÇ	757
KAYNAKÇA	763

KISALTMALAR

<i>a.</i>	:ad	<i>İsp.</i>	:İspanyolca
<i>alay</i>	:alay yollu	<i>İt.</i>	:İtalyanca
<i>Alm.</i>	:Almanca	<i>jeol.</i>	:jeoloji
<i>anat.</i>	:anatomi	<i>kaba</i>	:kaba konuşmada
<i>Ar.</i>	:Arapça	<i>kim.</i>	:kimya
<i>argo</i>	:argo söz	<i>Lat.</i>	:Latince
<i>ask.</i>	:askerlik	<i>-le</i>	: <i>-ile</i> edatıyla kullanılan fiil
<i>bağ.</i>	:bağlaç	<i>Mac.</i>	:Macarca
<i>bit. b.</i>	:bitki bilimi	<i>man.</i>	:mantık
<i>biy.</i>	:biyoloji	<i>mat.</i>	:matematik
<i>bk.</i>	:bakınız	<i>mdn.</i>	:madencilik
<i>Bulg.</i>	:Bulgarca	<i>mec.</i>	:mecaz
<i>coğ.</i>	:coğrafya	<i>meteor.</i>	:meteoroloji
<i>ç.</i>	:çokluk	<i>mim.</i>	:mimarlık
<i>db.</i>	:dil bilgisi	<i>min.</i>	:mineroloji
<i>-de</i>	: <i>-de</i> durum ekiyle kullanılan fiil	<i>müz.</i>	:müzik
<i>den.</i>	:denizcilik	<i>nsz.</i>	:nesne almayan fiil
<i>-den</i>	: <i>-den</i> durum ekiyle kullanılan fiil	<i>öz.</i>	:özel
<i>dil b.</i>	:dil bilimi	<i>ruh b.</i>	:ruh bilimi
<i>din b.</i>	:din bilimi	<i>Rus.</i>	:Rusça
<i>e.</i>	:edat	<i>Rum.</i>	:Rumca
<i>-e</i>	: <i>-e</i> durum ekiyle kullanılan fiil	<i>sf.</i>	:sıfat
<i>ed.</i>	:edebiyat	<i>sin.</i>	:sinema
<i>eğt.</i>	:eğitim bilimi	<i>sp.</i>	:spor
<i>ekon.</i>	:ekonomi	<i>T.</i>	:Türkçe
<i>Erm.</i>	:Ermenice	<i>tar.</i>	:tarih
<i>esk.</i>	:eskimiş	<i>tek.</i>	:teknik
<i>Far.</i>	:Farsça	<i>tıp</i>	:tıp
<i>fel.</i>	:felsefe	<i>tic.</i>	:ticaret
<i>fiz.</i>	:fizik	<i>tiy.</i>	:tiyatro
<i>Fr.</i>	:Fransızca	<i>tkz.</i>	:teklifsiz konuşmada
<i>gök b.</i>	:gök bilimi	<i>TV</i>	:televizyon
<i>hkr.</i>	:hakaret yollu	<i>ünl.</i>	:ünlem
<i>hay. b.</i>	:hayvan bilimi	<i>vb.</i>	:ve benzeri
<i>hlk.</i>	:halk ağzında	<i>yar</i>	:yardımcı fiil
<i>huk.</i>	:hukuk	<i>Yun.</i>	:Yunanca
<i>-i</i>	: <i>-i</i> durum ekiyle kullanılan fiil	<i>zf.</i>	:zarf
<i>İng.</i>	:İngilizce	<i>zm.</i>	:Zamir

SÖZLÜĞÜN KULLANIMI İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1. Herhangi bir nesnenin veya kavramın adı olarak tanımlanan ve “sözlük birimi” olarak adlandırılan söz ve söz öbekleri, bitişik veya ayrı yazılmasına bakılmaksızın madde başı yapılmıştır: **bakmak, ayı, ateş böceği, tımarhane, toplu sözleşme, ağız tadı, alelacele** vb.

Bunlara ek olarak **kaybetmek, zannetmek** gibi bitişik yazılan birleşik fiiller ile **dolayısıyla, itibarıyla** gibi kalıplaşmış biçimler de madde başı yapılmıştır.

Ülke, otel, cami, enstitü, okul, vb. adları madde başı yapılmıştır: **ABD, Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim-Kültür ve Sanat Merkezi, Afyon Eskişehir Otel, Ağrı Dağı, Alaca Camisi, Ali Baba Mahallesi, Ankara Garı, Aydınlar Ocağı, Bakiler Aile Mezarlığı, Başbağlar, Belgrad havaalanı, Çifte Hamam, Çifte Minare, Çubuk Barajı, Dar’ü’l- hadis, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Dirina Köprüsü, İstanbul, Üsküp** vb.

Özel isimler, kavim, eser, gazete, dergi, savaş, parti vb. adları madde başı yapılmıştır: **Abdurrahman Efendi, Akadlar, Analar, Âşık Veysel, Âşık Veysel’den Deyişler, Balkan Savaşı, Büyük Nutuk, CHP, Hürriyet, ÇEVREN, Yavuz Bülent Bakiler** vb.

Madde içinde ise *etmek, olmak, kılmak, vermek, yapmak* vb. yardımcı fiillerle oluşturulup ayrı yazılan birleşik fiiller; deyimler; atasözleri; *gibi, kadar, ile* vb. sözlerle oluşturulan kalıplaşmış biçimler yer almıştır: **fark etmek, sebep olmak, karar kılmak, karar vermek, espri yapmak, nükte yapmak, sakız gibi, o kadar, sabaha kadar** vb.

2. Madde başında her sözün dil bilgisindeki yeri ve fiilden önce gelen nesnelerin hangi tür eklerle kullanıldığı kısaltmalarla gösterilmiştir: a., sf., e., zf., (-i), (-e), (-den), (nsz) vb.

3. Tek sözden veya bitişik yazılan sözcüklerden oluşan madde başlarında köken bilgisi ayrıntılı olarak gösterilirken ayrı yazılan birleşik sözcüklerde bu ilke uygulanmamıştır. Örnek olarak **meydan muharebesi** maddesinde köken bilgisi verilmemiş, bu sözcüklerle ilgili bilgiler, **meydan** ve **muharebe** maddelerinde yer

almıştır. Ayrıca Türkçe yapım ekleri ile oluşturulan yeni söz varlıklarının köken bilgilerinin verilmesine de gerek duyulmamıştır.

meydan muharebesi *a. ask.* Meydan savaşı. **ÜK** 98

meydan *Ar. a.* Alan, saha. **S** 54²

muharebe *Ar. a. ask.* Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri. **ÜK** 96

meydanda *sf.* Ortada, belli, açık, aşikâr. **ÜK** 20²

4. Madde başı sözcükler eğer herhangi bir bilim dalının veya alanının terimi ise bunlar kısaltma ile gösterilmiştir: *anat.* (anatomi), *coğ.* (coğrafya), *ed.* (edebiyat), *fiz.* (fizik), *kim.* (kimya), *sin.* (sinema), *sp.* (spor) vb.

5. Madde başı sözcüklerin açıklamasında bir başka incelik de kullanım sıklığı, eskilik ve halk dilinde yaşama özelliğidir. Yaygın kullanımdaki sözcükler için herhangi bir kısaltma verilmezken eskilik için *esk.*, halk arasında yaşayan sözcükler için *hlk.* kısaltmalarına yer verilmiştir. Ancak bu kısaltmalar sözcüklerin türevlerinde kullanılmamıştır.

6. Maddelerin anlamlandırılmasında genellikle sözün en yaygın anlamına öncelik verilmiş; sonra mecazi anlam (*mec.*), daha sonra argo, alay, hakaret vb. anlamları yer almıştır. Ardından o sözün deyimleşmiş veya kalıplaşmış biçimleri anlamlarıyla sıralanmış; atasözleri de bu bölüm içinde verilmiştir.

7. Tezde yer alan sözcükler Yavuz Bülent Bakiler'in *Âşık Veysel, Şiirimizde Ana, Seninle, Üsküp'ten Kosova'ya* adlı eserleri taranarak tespit edilmiştir. Her sözcük bir bir incelenmiş anlamı sözlüklerde olan sözcüklerin anlamı verilmiş, yanına hangi kitapta, hangi sayfada ve kaç kez geçtiği belirtilmiştir. Eserler **AV**, **ŞA**, **S**, **ÜK** şeklinde kısaltılarak verilmiş, sayfa numaraları 21, 47, 58 vb. şeklinde gösterilmiş, rakamların üstündeki sayılar ise o sayfada kaç defa geçtiğini belirtmek için kullanılmıştır: **bütün 1.** Çok sayıdaki varlık ve nesnelerin hepsi. **AV** 21, 47²; **ÜK** 12, 42², 45³, 58⁴; **2. sf.** Eksiksiz, tam. **AV** 15, 44²; **ŞA** 49; **S** 5, 59²; **ÜK** 66⁴, 139, 202; **3.** Parçalanmamış. **ÜK** 162

8. Taranan eserlerdeki anlamı sözlüklerde olmayan söz, deyim ya da atasözlerinin cümle içindeki kullanımlarını göstermek ve anlamlarına açıklık getirmek için örnek cümleler, tırnak içinde ve eğik yazıyla dizilerek verilmiştir. Bir sözcük birden fazla yerde geçti ise içlerinden sadece bir tanesine örnek cümle

verilmiş, diğer örneklerin kolay bulunması için kitap adı ve sayfa numaraları sözcüğün yanında verilmiştir. Bir sözcük ile ilgili sözlüklerde bulunmayan bir anlam tespit edilince örnekteki gibi bir gösterim uygulanmıştır: **olmak** Bulmak, ulaşmak. “Türkiye, vakt-i zamanında, buradan göç edenlere sadece oturma izni verseydi de vatandaşlığa kabul etmeseydi, bugün Makedonya Türkü’nün sayısı iki milyon olurdu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 192

9. Taranan eserlerde bazı sözcükler Arapça ses özelliklerine bağlı kalınarak kullanılmıştır. Bu durumda sözcük madde başı yapılmış, sözcüğün hangi kitapta, hangi sayfada geçtiği yanında belirtilmiş ancak burada anlam verilmeyerek Türkçe ses özelliklerine göre, olması gereken şekline gönderme yapılmıştır. Sözcüğün Türkçe ses özelliklerine göre olması gereken şekilde yalnızca anlam verilmiş; sayfa numaraları, söz konusu sözcükler metinlerde bu şekilde geçmediği için verilmemiştir.

ahlak Ar. ç. a. Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağıtöre.

ahlâk bk. ahlak **ÜK** 66, 86

Bazı sözcükler ise eserlerde hem Arapça ses özelliklerine hem de Türkçe ses özelliklerine göre kullanılmıştır. Bu durumda sözcükler madde başı yapılmış, sözcüklerin hangi kitapta, hangi sayfada geçtiği yanlarında belirtilmiş ancak Arapça ses özelliklerine göre kullanılan sözcüklerde anlam verilmeyerek kaç numaralı maddeye gönderme yapıldığı da yanında belirtilerek Türkçe ses özelliklerine göre olması gereken şekline gönderme yapılmış ve anlam burada verilmiştir. Ayrıca hem Arapça ses özelliklerine hem de Türkçe ses özelliklerine göre kullanılan sözcüklerin bazılarında anlamlar farklı olunca sözcüğün Türkçe ses özelliklerine olması gereken şekilde yalnızca anlam verilmiş, sayfa numaraları sözcük metinlerde bu şekilde geçmediği için verilmemiştir.

gazi Ar. a. din b. 1. Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse. **ÜK** 80; 2. Olağanüstü yararlıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara devlet tarafından verilen onur unvanı.

gâzi bk. gazi-2 **AV** 78

10. Taranan eserlerde bazı ayrı yazılması gereken sözcükler bitişik, bazı bitişik yazılması gereken sözcükler ayrı, bazı sözcükler ise yanlış yazılmıştır. Bu gibi durumlarda yanlış yazımdan doğru yazıma gönderme yapılmamış, alfabe sırası ile hazırlanan sözlükte sözcüğün bulunmasının kolay olması için madde başı olarak sözcüğün eserlerde kullanılan şekli alınmış, olması gereken şekil ise köşeli ayraç içinde verilmiştir.

dar ağacı [darağacı] *a.* İdam cezası alanları asmak için kurulan sehpa, yağlı ip. **S** 39

dolmakalem [dolma kalem] *a.* İçine mürekkep doldurularak kullanılan yazı kalemi. **AV** 104²

postahane [postane] *İt. Far. a.* Posta ile gönderilen maddelerin kabul edildiği, postaya verilmiş maddelerin ayırım ve dağıtımının yapıldığı bina. **ÜK** 108³

Bazı sözcükler ise eserlerde hem bitişik hem de ayrı yazılmıştır. Bu durumda sözcüklerin doğru kullanımı da eserlerde geçtiği için alfabetik sırada sorun oluşturmayacağından her iki kullanım da madde başı yapılmış, sözcüklerin hangi kitapta, hangi sayfada geçtiği yanlarında belirtilmiş ancak yanlış yazılan sözcüklerde anlam verilmeyerek kaç numaralı maddeye gönderme yapıldığı da yanında belirtilerek doğru yazılmış olan şekline gönderme yapılmış ve anlam burada verilmiştir.

birkaç *a.* 1. Az sayıda kimse. **AV** 45, 96; 2. *sf.* Çok olmayan, az sayıda, az. **AV** 10, 14³, 18, 43, 45², 80, 87; **S** 35²; **ÜK** 14³, 15, 17, 23, 24, 27, 31, 33, 35, 37, 41, **bir kaç** *bk.* birkaç 2. **AV** 7, 105, 112

11. Metinlerde özel adların yalnızca en kapsamlı kullanıma anlam verilmiş, diğerlerine ayrıca anlam verilmeyip hangi sayfalarda geçtiği belirtilerek anlam verilen maddeye gönderme yapılmıştır.

Âşık Veysel Şatıroğlu *öz. a.* Halk ozanı. **AV** 32

Âşık Veysel *bk.* Âşık Veysel Şatıroğlu **AV** 7, 8³ 76³, 77², , 96², 102², 113

Veysel *bk.* Âşık Veysel Şatıroğlu **AV** 7, 8, 9, 10², 15², 39⁵, 43⁴, 108⁶, 109⁷

12. Sözlükte göndermeler şu şekilde yapılmıştır:

a. Yaygın yanlışlar *bk.* kısaltması ile doğru biçimlerine gönderilmiştir: **abi** *a.* *bk.* ağabey vb.

b. Birleşik sözcükler sözlükte ilk sözcüğüne göre alfabe sırasıyla yer almaktadır. Aranılan sözcük birleşik sözün ikinci veya üçüncü sözü olduğunda alfabe sırası ile hazırlanan sözlükte bulunması kolay değildir. Bir madde başı ile ilgili bütün söz varlığının gözler önüne serilmesi için birleşik sözleri ilgili maddenin sonunda ok (→) işaretinden sonra koyu ve eğik yazıyla gösterilmiştir: → *gece gündüz, gece kulübü, geceler boyu, gece yarısı*

13. Yapı bakımından birbirine benzeyen ve eş sesler bulunduran birçok sözcük art arda gelmektedir. *kurt, o, parti, sağ, yüz* bu tür örneklerden birkaçıdır. Kaynakları ve anlamları farklı olan bu yapıdaki sözcükler *kurt (I), kurt (II); o (I), o (II); parti (I), parti (II); sağ (I), sağ (II); yüz (I), yüz (II)* biçiminde Romen rakamlarıyla birbirinden ayrılmıştır.

ÖZET

Bu çalışmada, Yavuz Bülent Bakiler'in *Âşık Veysel, Şiirimizde Ana, Seninle, Üsküp'ten Kosova'ya* adlı dört eserinde geçen söz varlığının sözlüğü hazırlanmıştır.

Bu tez, *Ön Söz, Kısaltmalar, Sözlüğün Kullanımı ile İlgili Açıklamalar, Yavuz Bülent Bakiler'in Hayatı ve Eserleri, Kaynakça ve Sonuç* kısmının dışında *Sözlük ve Söz Varlığı* olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Tezin başında, söz varlığı, sözlük, sözlük bilimi, metin ve sanatçı sözlükleri ile ilgili açıklamalar yapılmış, Yavuz Bülent Bakiler'in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Kısaltmalar ve Sözlüğün Kullanımı ile İlgili Açıklamalar kısmında çalışmadan yararlanmak isteyenlere yardımcı olacak bilgiler sunulmuştur.

Sözlük bölümünde, şair ve yazarın bu eserlerde kullandığı söz varlığı tek tek incelenerek cümle içerisindeki anlamı ve anlamları tespit edilmiş ve bunlar sözlük bilimi esasına göre düzenlenmiştir. Ulaşabildiğimiz sözlüklerde incelediğimiz metinlerdeki anlamını bulamadığımız sözlük birimler, tarafımızdan anlamlandırılmıştır.

Söz Varlığı bölümünde Yavuz Bülent Bakiler'in eserlerinde kullandığı söz varlığı, söz varlığını oluşturan unsurlar bakımından türlerine göre sınıflandırılmış ve alfabetik olarak dizilmiştir.

Sonuç kısmında, şair ve yazarın eserlerinde kullandığı söz varlığı ile ilgili bazı değerlendirmeler yapılmıştır.

Metin ve sanatçı sözlüklerinin hazırlanması, Türk dilinin söz varlığının genişlemesine ve zenginliğinin ortaya konmasına katkı sağlayacaktır. Bu tez, Türkçenin oylumlu, bütüncül söz varlığının oluşturulmasına katkıda bulunmak; şair ve yazarın söz varlığını belirleyerek onun dil kullanım becerisini, dünya görüşünü, kavramlar dünyasını değerlendirecek çalışmalara malzeme oluşturmak; dil ve yazın incelemeleri ve sözlük bilimi çalışmalarına veri sağlamak için hazırlanmıştır.

ANAHTAR KELİMLER

Söz Varlığı, Sanatçı Sözlüğü, Yavuz Bülent Bakiler, Âşık Veysel, Şiirimizde Ana, Seninle, Üsküp'ten Kosova'ya

ABSTRACT

In this study, the dictionary of vocabulary has been prepared the four work of arts of Yavuz Bülent Bakiler, which are called *Âşık Veysel*, *Şiirimizde Ana*, *Seninle*, *Üsküp`ten Kosova`ya*.

This thesis consist of the two sections of *Dictionary and Vocabulary expect for the Prologue, Abbreviations Instructions about the usage of the dictionary had the life and works of Yavuz Bülent Bakiler*.

At the beginning of the thesis, the explanations have been made about the vocabulary, the dictionary, the lexicology and the dictionaries on text and author. The life of Yavuz Bülent Bakiler, his literary stature and works of art have been mentioned. In the section of Abbreviations and the Instructiers about the safe of the dictionary the beneficial learnings have been given for the ones who want to take benefit from this work.

In the section of Dictionary, the vocabulary which is used in these works of art by the author and poet has been identified one by one by the meaning and the meanings with in the sentences and these have been arranged in terms of lexicology. We have given the meanings to the words that we are not able find the exact meanings the texts that we examine and we do this with the dictionaries that we can reach.

In the section of “Vocabulary “ the vocabulary that Yavuz Bülent Bakiler used has been classified in terms of the elements that compose the vocabulary and it has been alphabetically arranged.

In the section of conclusion, there are some exalutations about the vocabulary that the author and poet has employed in his and her works of art.

The preperation of the dictionaries on text and artist will contribute to the entichment and expansion of Turkish language. This thesis has been prepared for the contribution to the composition of Turkish language`s integrated and voluminous vocabulary; for the composition of the basis of the author and poet who can evaluate the world of notions, the point of wiev to the world, and his and her the skill of the language use by identifying his and her vocabulary; and fort he provision of data to the works of lexicology and language and text examinations.

KEYWORDS

Artist Dictionary, Vocabulary, Dictionary, Yavuz Bülent Bakiler, *Âşık Veysel*, *Şiirimizde Ana*, *Seninle*, *Üsküp`ten Kosova`ya*

YAVUZ BÜLENT BAKİLER'İN HAYATI

Yavuz Bülent Bakiler'in soyu, 1830 yılında Karabağ'ın Ruslar tarafından işgali üzerine Azerbaycan'ın Karabağ şehrine bağlı Agdam köyünden Türkiye'ye göç eden aileye dayanır. Önce Maraş'a, sonra Doğubeyazıt'a yerleşen aile, Azerbaycan'a dönmeleri mümkün olmayınca Erzurum'a bağlı Toprakkale'ye gelir. Ailenin bir kolu Sivas'ın Mancınık ve Gürün ilçelerine; bir kolu da Sivas ve Kars'a yerleşir. Gürün ilçesinde yerleşen dedesi Hacı Mahmud-el Karabagi, medrese tahsili görmüş kültürlü bir insandır. Bakiler soyadı, Karabagilerden gelir (Tuncer 1999: 361).

Yavuz Bülent Bakiler, 23 Nisan 1936 yılında Sivas'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas, Gaziantep ve Malatya'da tamamladı. 1960'ta Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. Askerliğini Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayında yaptı. Askerlikten sonra kısa bir süre Yeni İstanbul Gazetesi'nde meclis muhabiri olarak çalıştı. Sonra merkezi Ankara'da olan Metal-İş Federasyonunda vazife yaptı. Dört yıl Ankara Radyosunda çalıştı. 1969-1975 yılları arasında Sivas'ta avukatlık mesleğini icra etti. 1970 yıllarında Sivas'tan milletvekilliği seçimlerine katıldı. Adalet partisinden üç devre milletvekili adayı oldu. Bir süre Başbakanlık Toprak-Tarım Reformu Müsteşarlığında Hukuk Müşavirliğinde bulundu.

1976-1979 yılları arasında Ankara Televizyonunda görev aldı. Çeşitli kültür programları hazırladı ve sundu. TRT Kurumundan Kültür Bakanlığına Müsteşar Yardımcısı olarak atandı.

12 Eylül 1980 Darbesi'nden bir süre sonra Bakanlık Müşavirliği'ne alındı. Kültür Bakanlığından Başbakanlık Müşavirliği'ne atandı. Oradan 1994'te kendi arzusuyla emekliye ayrıldı. Emekliye ayrıldıktan sonra Ankara Hacettepe Üniversitesi Hastanesinde bir kalp ameliyatı geçirdi ve sonrasında Ankara'dan ayrılıp İstanbul'a geldi.

Çeşitli gazetelerde ve dergilerde fıkralar-makaleler yazdı. Bir süre STV kanalında bütün Türk Cumhuriyetlerini anlatan "Bizim Türkümüz" programını hazırladı. Aynı kanalda "Sözün Doğrusu" isimli kültür programını ekranlara getirdi.

Kitapları ve televizyon programları dolayısıyla kendisine otuz sekiz ödül verildi.

Yavuz Bülent Bakiler evli ve iki çocuk babasıdır. Büyük olan kızının ismi Aybala Tuğba, oğlunun ismi ise Emrah Melihşah'tır. Nüfus müdürü olan babası Cezmi Bakiler ile ev hanımı olan annesi Hayriye Bakiler 65 yıl evli kaldı. Toplam on iki kardeş olan Bakiler'in sekiz kardeşi dünyaya geldikten kısa bir süre sonra, en küçük kardeşi ise bir elektrik kazasında vefat etti.

YAVUZ BÜLENT BAKİLER'İN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Yavuz Bülent Bakilerin şiire ve edebiyata merakının en büyük sebebi, mesaiden sonra yemeğini yiyip dışarıya giden babasını bir gaz lambasının altında oturarak bekleyen annesinin anlattığı masallardır. Bakiler Üsküp'ten Kosova'ya adli kitabında bu durumu şu şekilde anlatmıştır: “Belirli bir saatten sonra elektrikler kesilince, anam gaz lâmbasını yakar, örgüsünü örerek babamı beklerdi. Ben, yatağımı hep anamın yanına serdirirdim. Geceyi, onun masallarıyla yarılardım. Anamın sesi güzeldi. Bazı masalları türküleriyle söylerdi. Onun Azeri ağzıyla anlattığı masallardan ikisini hiç unutmadım: Bebek ve Balabanla Balacan Bebek masalında kartallar, benim yüreğimi parçalarlardı. Balabanla Balacan masalında, ormanların karanlığında kaybolur, yetim kalırdım. Yorganımı başıma çekerdim. Yüzümü anamdan saklardım. Sessiz sedasız ağlardım. Anam ağladığımı bilirdi. Bilmezlikten gelirdi. Anlatmaya devam ederdi” (Bakiler 2012: 129).

Yavuz Bülent Bakiler'in gerek annesinin söylediği türküler gerekse âşıkların mahalle aralarında çalıp söylediği türküler şiire yönelmesini sağlamıştır. Çocukluğu âşıkların çok bulunduğu Sivas'ta geçen Yavuz Bülent Bakiler daha o yıllarda birçok âşıkla karşılaşma fırsatını bulmuştur. “Benim Sivas'ta tanıdığım ilk halk şairi Âşık Feryadî oldu. Bir sabah vakti, başına toplanan kalabalığa, rüyasında, pirlere elinden nasıl bâde içtiğini, Çin diyarındaki bir güzele nasıl âşık olduğunu kanter içinde anlatıyor, ağlar gibi koşmalar okuyordu. Çocuktum Feryadî'ye, bir masal dinler gibi kulak veriyordum” (Bakiler 2010: 8).

Aynı şekilde Yavuz Bülent Bakiler ilkokul yıllarında birçok âşıkla bir araya gelme fırsatı yakalamış bu durum onun şiirle her an iç içe olmasını sağlamıştır.

”İlkokul yıllarımı Âşık Talibî Coşkun doldurmaya başladı. Ziya Gökalp İlkokuluna gelir, şiirlerini okur, sevgili Keklik Emine’den, hasmı Zırıl Yusuf’tan ağzının sanki bir tarafıyla konuşarak bahsedirdi. Öğretmenlerimizin gülümsemesini anlayamazdım. Ama Talibî Coşkun’un vezinli-kafiyeli sözlerini büyük bir merakla dinlerdim. Talibî Coşkun, Siyah fötr şapkasıyla, gümüş saplı bastonuyla, göğsü İstiklâl Madalyasıyla süslü koyu renkli elbiseleriyle, hafif göbeği ve küt ensesiyle, bana bir halk şairinden ziyade dolaşmaktan yorulmuş, servetini kaybetmiş bir kasaba eşrafını hatırlatırdı” (Bakiler 2010: 8).

Yavuz Bülent Bakiler, Âşık Veysel’le de ilkokul yıllarında tanışma fırsatı bulmuştur. “Âşık Veysel, biraz hüznü çalıp söylerdi. Ama güzel çalıp söylerdi. Sivas ağzına yabancı olanların, geçmiş yıllardaki Anadolu acısını çekmeyenlerin, yokluk nedir, kıtlık nedir, savaş nedir, sel felâketi nedir, bire üç veya dört veren toprak nedir bilmeyenlerin, Âşık Veysel’in türkülerinden ve kendine has olan o saz üslûbundan hoşlanacaklarını pek sanmıyorum. Ben onu hep derin bir dikkatle ve hep yüreğim kabarak dinlemişimdir. Onun sohbetlerinden, hep zengin bir duyguyla kalkmışımdır. Şiirlerini hep rahat, sıcak, aydınlık ve ürpertili bir ruhla okumuşumdur. Âşık Veysel’deki Türkçe güzelliğine, dilimizin onun şiirlerindeki arıduru hâline hayranlıklarla kapılmışımdır” (Bakiler 2010: 9).

Bütün bunlar Yavuz Bülent Bakiler’in daha ilkokul yıllarında şiire merak sarmasına vesile olmuştur. Bakiler bu durumu şu şekilde açıklamıştır: “Okulun üçüncü ya da dördüncü sınıfında sınıf öğretmeniz Makbule Yurder’i bir haberle geldi. “Çocuklar bir okul gazetesi çıkarmak istiyoruz. Şiir yazarlar şiirlerini getirsinler. Orada yayınlamak istiyoruz.” İlk defa Sivas üzerine bir şiir yazıp götürdüm. Şiir çok beğenildi. Fakat arkadaşlarım bu şiirin babam tarafından yazıldığını söylediler. Çünkü babam Sivas’ta nüfus müdürüydü. Bundan dolayı ağlayarak eve geldim, üzüntü duydum.

Babamın bir sözü beni sükûnete kavuşturdu. Üzülmene gerek yok, çünkü arkadaşların bu şiiri senden çok bana yakıştırmışlar, buna sevinmelisin dedi. Ondan sonra şiir yazmaya devam ettim ama saçma sapan ve çok gülünç mısralar yazdım. Vezinli kafiyeli ama hiçbir ciddiyeti yoktu. Mesela sindirim sistemini okuyorsak, sınıf öğretmenimiz yarın sindirim sistemini okuyacağız sınıfın şairi bu konuyla ilgili

bir şiir yazsın gelsin derdi. Akşam eve gidip düşünüp ve bir takım tekerlemeler yazardım. Sindirim yollarında/bağırsakların kollarında/yağlarında ballarında/düşe kalka gideriz biz gibi...” (www.cocukaile.net)

“Tüm bunlar beni şiire hep yakın mesafede tuttu ve ortaokul sıralarında da devam etti. Ortaokul ve lise sıralarında yazdıklarımı sakladım. Her genç delikanlının olduğu gibi benim de bir şiir defterim vardı. Şimdi size belki çok tuhaf gelecektir ama ben ortaokulun üçüncü sınıfına giderken, İstanbul’a giden ablama Mehmet Akif’in “Safahat” isimli kitabını ısmarlamıştım. Ablam bana bu kitabı on lira karşılığında getirmişti. Ben Mehmet Akif’in “Safahat” isimli kitabını okuyarak onun çok tesiri altında kaldım. Yani Mehmet Akif’in memleket ve dini meselelerimize bakış tarzını benimsedim, o potada yoğruldu. Sonra lise yıllarında Necip Fazıl en beğenerek okuduğum şairlerin başında geliyordu. Necip Fazıl’ı takiben Arif Nihat Asya, Osman Yüksel Serdengeçti ve Cahit Külebi geliyordu. Cahit Sıtkı’yı da sevdiğim olmuştur. Bu şairler, şiirim üzerinde müspet tesirler bırakmışlardır diyebilirim” (Tüzer 2009: 45).

Yavuz Bülent Bakiler Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek, Arif Nihat Asya, Osman Yüksel Serdengeçti ve Cahit Külebi gibi şairlerden etkilenmiş, onların birikimlerinden yararlanarak kendi kişiliğini bulmuş bir şairdir.

Yavuz Bülent Bakiler’in Necip Fazıl Kısakürek’le tanışması çocukluk yıllarında babası sayesinde olmuştur. “Bakiler’in babası Büyük Doğu dergisinin takipçilerindedir. Her cumartesi Sivas’a gelen Büyük Doğu’yu önce oğluna okutur. Yavuz Bülent Bakiler, anlayamadığı makaleleri okurken arkadaşları sokakta top koşturur. Bu nedenle yazıların bir an önce bitmesi için sabırsızlanır. Okumayı bitirdikten sonra babası “Aferin!” der ve ona beş kuruş verir. Çocukluk hevesiyle o paraya beş metre ip alıp uçurtma yapar. “Her hafta beş kuruş alabilmek için `Büyük Doğu`ları okurdum” (Tüzer 2009: 45).

Yavuz Bülent Bakiler lise son sınıfa giderken ablasının elektrik çapması sonucu ölümü onda derin izler bırakmıştır. Yavuz Bülent Bakiler Yalnızlık adlı şiir kitabında yer alan “Bir Ölünün Mektubu” ve “Gelin Kızın Ölümü” isimli şiirlerinin yazılış hikâyesini şu şekilde anlatmıştır: “Sonra lisenin son sınıfını Malatya’da okurken kız kardeşim bir Malatya düğünü görmek için sapa sağlam evden çıktı fakat

elektrik çarpması sonucu hayatını kaybetti. Biz ertesi gün cenazesini almaya gittiğimizde büyük bir yıkım geçirdik. Bu hadise bizde çok köklü tesirler bıraktı. Ben kız kardeşimin mezarını çok sık ziyaret eder oldum. Onun mezarı başında “Yalnızlık” adlı şiir kitabımda yer vermiş olduğum “Bir Ölünün Mektubu” ve “Gelin Kızın Ölümü” isimli şiirleri yazdım. Serbest vezinle yazdığım ilk şiirlerdir onlar. Bu şiirleri Türk Sanatı dergisine gönderdim” (Tüzer 2009: 45).

Yavuz Bülent Bakiler, kız kardeşinin mezarı başında yazmış olduğu bu şiirleri daha sonra Türk Sanatı dergisine göndermiş ve derginin sahibi Abidin Mümtaz Kısakürek’in onu derginin şairleri arasına almasını şu şekilde açıklamıştır: “Bu ölüm şiirlerini o yıllarda İstanbul’da çıkmakta olan Türk Sanatı dergisine gönderdim. Derginin sahibi olan Abidin Mümtaz Kısakürek’ten bana mavi peluj kâğıda yazılmış uzun bir mektup geldi. Abidin Mümtaz diyordu ki, “...biz seni dergimizin şairlerinden kabul ediyoruz.” Ondan böyle bir mektup gelmesi, benim şiirlerimin Türk Sanatı dergisinde yayınlanması, itiraf ederim ki beni şiire daha çok bağladı. Şiire alakam böyle başladı ve devam ediyor. Şimdi şiirden ziyade nesirle meşgulüm. Nesir tarzında kitaplarım var. Onların üzerinde durmaya çalışıyorum.” (www.cocukaile.net)

Yavuz Bülent Bakiler’in 18–19 yaşlarında yazdığı şiirlerinde ferdi duygular ve aşk vardır. 18 yaşında evden ayrılarak İstanbul’a gitmesi Yavuz Bülent Bakiler’de vatan özlemi ve yalnızlık duygusu uyandırmış, bu dönem bu duygularla yüklü şiirler yazmıştır. Kız kardeşinin ölümü ölüm şiirleri, küçük yaşlardan beri annesinden aldığı dini terbiye, annesinin namaz kılışının, dua edişinin onda bıraktığı etki dini şiirler yazmasına neden olmuştur.

“Şiirlerimde yer alan ferdi duyguları çok tabi karşılamanız gerekir, çünkü bu şiirler benim 18–19 yaşlarında kaleme aldığım şiirlerdir. Ben ilk defa 18 yaşında evden ayrılarak İstanbul’a geldim. Burada arkadaşlar ile bir bekâr evi tuttuk ve yalnızlık duygusu yüreğimin başına çöreklenip gelip oturdu. O yıllarda üniversite öğrencisiydim, birtakım kızlara karşı zaafım oldu, onları kendi kendime sevdim. Onlara plâtonik duygularla bağlandım kaldım. Çocukluk yıllarımdan itibaren dış Türklere karşı içimde anlatılmaz bir duygu ve alâka vardı. Bundan dolayı Türk Ocağı çatısı altında yeni arkadaşlar edindim. Buralardaki konferanslara katıldım. Onlar

benim fikri yapım üzerinde çok etkili oldular. Dolayısıyla hem gurbet ve yalnızlık şiirleri yazdım, yaşım itibarıyla aşk şiirleri yazdım, kardeşimin ölümü üzerine de ölüm şiirleri yazdım. Hem de çocukluktan itibaren dini bir terbiye içerisinde büyüdüğüm için dinî şiirler yazdım. Bunun yanı sıra Türk Ocağı çatısı altında bulunmamdan ve evde okuduğum “Büyük Doğu”, “Serdengeçti”, “Kızıl Elma” ve “Tanrı Dağı” gibi dergilerden almış olduğum heyecanla da ülkü şiirleri yazmaya başladım” (Tüzer 2009: 45).

Yayınlanmış dört tane şiir kitabı bulunan Yavuz Bülent Bakiler, bu kitapları hakkındaki düşüncelerini şöyle belirtir: “Yalnızlık, benim ilk şiir kitabım. Gençlik duygularımın boy attığı kitap. Duvak, Sivas’ta avukatlığa başladıktan sonra Anadolu gerçeğiyle karşı karşıya kalmanın sancılı kitabı. Seninle; olgunlaşmaya başladığım zamanın yeni adımları. Harman’da ise hem bu kitaplarımda yer alan şiirlerim hem de en son yazdıklarımla beraber İstanbul’un fethine söylediğim şiirler var. Hükmü elbette okuyucu verecektir” (Yardım 2005: 68).

Bakiler’in Yalnızlık adlı şiir kitabındaki şiirleri Hukuk Fakültesinde iken yazmış olduğu şiirlerden oluşmaktadır. Bakiler 1968 yılında Sivas’a gelmiş, burada avukatlık yapmaya başlamıştır. Avukatlık yaparken milletin içinde bulunduğu durumunu yakından görerek aşk şiirleri yazmaktan vazgeçip artık milletin meselelerini yazma gereği duymuştur. Yavuz Bülent Bakiler’in artık aşk şiirleri yazmaması üzerinde Arif Nihat Asya ile aralarında geçen diyalog şu şekildedir: “Bir gün Arif Nihat Asya’yı evinde ziyaret ettim ve bana “senin artık aşk şiirlerini göremiyorum, niçin yazmıyorsun” dedi ben de ona Sivas’ta karşılaştığım manzarayı anlattım. O da bana her ikisini de yazmamı söyledi. Başının üzerinde bir manzara resmi vardı bana onu göstererek “Bak görüyor musun bu manzarada kadın olmadığı için manzara sönük kalmış. Kadın bizim her şeyimizdir, bu yüzden senden aşk şiirleri de yazmanı istiyorum” dedi. Hocanın bu ikazını dikkate alarak Anadolu şiirlerinin yanında aşk şiirleri de yazdım” (Tüzer 2009: 45).

Yavuz Bülent Bakiler’in şiirleri, konu ve tema bakımından iki ana eksen etrafında hayat bulur. Bunlar; ferdi ve beşeri konu ve temalar ile milli konu ve temalardır. Bu iki ana eksen, şairin kendisi ve evrene karşı durumundaki duygu ve duyarlılıklarını açıklar. Özellikle ilk dönem şiirlerinde; başta aşk, yalnızlık, gurbet

olmak üzere ferdi temaları öne çıkarır. Bu temalar ileriki dönemlerde yerini milli konu ve temalara bırakır. Bir zamandan sonra mensubu olduğu toplumun meselelerini daha yakından tanıyan şair, ferdi şiir yazmamaya gayret gösterir. Bununla birlikte onun şiirlerinde ferdi ve milli temaları kesin çizgilerle ayırmak zordur. Çünkü millilik olgusu, ferdi ve beşeri şiirlerinde de kendisini hissettirir (Batur 2012: 27).

Yavuz Bülent Bakiler şiirlerinde, Anadolu'yu, Anadolu insanını, onların içinde bulunduğu durumu iyi görmüş ve göstermiştir. Milli Edebiyatımıza mensup şairlerimizin, hikâyecilerimizin, romancılarımızın Anadolu'ya bakışlarını onların kitaplarından okumuş ama Anadolu'daki gerçek manzaranın onların anlattığı kadar güzel olmadığını görünce eserlerinde Anadolu'yu gerçekçi bir manzarayla, güzeliyle çirkinliğiyle göstermeye çalışmıştır.

Bakiler'in şiirlerinde anne çok önemli bir yere sahiptir. Anneye verdiği önemden dolayı anne ile ilgili yazılmış şiirleri Şiirimizde Ana antolojisinde bir arada getirilmiştir. Kitapta bulunan 55 şiirden 4'ü Bakiler'e aittir. Yükselen ve Peler Azer-Nefes Bir Can: Yavuz Bülent Bakiler çalışmasında şunlardan bahsetmişlerdir: "Bakiler'in Yalnızlık, Duvak, Seninle isimli üç şiir kitabında bulunan toplam doksan iki şiirin altısı tamamen ana temasını işlemektedir. Karataş'a göre Duvak'ta yer alan "Emine Bacı" şiiri de bu yekûna eklendiği takdirde şairin işlediği temalar içerisinde yüzde sekizlik bir nispet meydana çıkmaktadır ki bu da azımsanacak bir oran değildir" (Yükselen, Peler TAD: 130).

Yavuz Bülent Bakiler'in şiirlerinde Sivas önemli bir yere sahiptir. Yavuz Bülent Bakiler'in Sivas'ı nasıl ele aldığı ile ilgili Fatih Kanter'in tespitleri şu şekildedir. "Sivas'ın insanları genellikle yoksullukları ile ele alınır; fakat insanlar mert, dürüst ve iyi niyetlidir. Sivas ilinin tarihî ve kültürel özelliklerini görmek mümkündür. Sivas iline olan hasret birçok mısra da göze çarpmaktadır. Bu şiirlerinde kullandığı dil sadedir. Hatta bazı şiirlerinde yöresel ağız özellikleri kullanılmıştır. Konusu Sivas olan şiirlerinde içten bir söyleyiş ve samimi duygular yer almaktadır" (Kanter 2001:120).

Yavuz Bülent Bakiler Sivas'a Şiir isimli antolojiyi hazırlamasının sebebini ise şu şekilde açıklamıştır: "Ben 1973 yılında Sivas'taydım ve avukattım.

Cumhuriyetimizin 50. yıl dönümü kutlanıyordu. Sivas'ta vali olarak Celal Kayacan bulunuyordu. Herkese birtakım vazifeler vermişti. Beni de çağırdı. “Sen de bu 50. yıl münasebetiyle bir edebi faaliyet içinde ol” dedi. Düşündüm, o zamana kadar İstanbul üzerine yazılan şiirler antolojilerde toplanmıştı. Ben de Sivas üzerine yazılan şiirleri bir antolojide toplamak istedim ve “Sivas’a Şiir” isimli antolojiyi hazırladım” (Tüzer 2009: 45).

Yavuz Bülent Bakiler'in Sivas'a Şiir isimli antolojisiyle ilgili Fatih Kenter'in tespitleri ise şu şekildedir. “O, doğduğu topraklara olan bağlılığını şiirlerinde yer alan sıcak mısralarla dile getiriyor. Ayrıca ondaki Sivas sevgisi sadece kendi söylediği mısralarda kalmaz. Diğer şairlerin Sivas için yazdıkları şiirleri de bir araya getirmeyi kendine görev sayan Bakiler, 1973 yılında Sivas'a Şiir adı altında hazırladığı antolojide Cumhuriyet Devri Türk şairlerinden 21'inin 45 şiirine yer verir” (Kanter 2001: 113).

Yavuz Bülent Bakiler, Hisar dergisinde bir dönem şiirler yazmıştır. Bakiler, Hisar dergisinin büyük bir takipçisiyken orada yazan şairler arasına girmesini şu şekilde anlatmıştır: “Hisar dergisini ben önce öğrenci iken takip etmeye başladım sonra yüksek tahsil için Ankara'ya geldiğimde Hisar dergisinin şairleri ile aynı şiir toplantılarında yer aldım. O zamanlar Mehmet Çınarlı vardı. Gültekin Sâmanoğlu vardı. Nevzat Yalçıntaş vardı. Faik Ozansoy ve Arif Nihat Asya vardı. Biz bunlarla aynı sanat toplantılarında bulunduk. Sonra tabi ben de Hisar dergisine şiir yazmak için heveslendim ve bu dergiye şiir verdim. Benim şiirlerim ilk önce Hisar dergisinin en arka sayfalarında yayımlanmaya başladı ve ben kendi kendime dedim ki “ben bu Hisar dergisinin en ön sayfalarında yayımlanmaya başlamalıyım” dedim ve kısa bir süre sonra Hisar'ın okunan bir şairi olarak arka sayfalarından en ön sayfalarına geldim. Hisar gerçekten çok saygın bir sanat kadrosuna sahip olmuştur ve benim sanatımda da gerçekten olumlu tesirler meydana getirmiştir. Bunu her zaman memnuniyetle ifade ederim” (Tüzer 2009: 45).

“Şair, hitabını yurdunun bütün insanlarına çevirmekle kalmaz, Seninle'deki, “Türkistan”, “Azerbaycan”, “Üsküp” gibi şiirleriyle Türkiye dışındaki Türkleri de içine alan geniş bir dünyayı kucaklamak ister” (Enginün 2008: 108). Yavuz Bülent Bakiler önceleri sadece şiirler yazarken daha sonraları nesirler yazmaya başlamıştır.

Azerbaycan, Üsküp, ve Türkistan'a yaptığı seyahatlerini Mehmet Çınarlı'nın bir yıl süren ciddi ısrarı sonucunda yazmaya karar vermiştir. Yavuz Bülent Bakiler "Unuttuğumuz İnsanlar" isimli şiirinde de dile getirdiği gibi esaret topraklarında yaşayan milletimin acısını duymuş ve duyurmak için Üsküp'ten Kosova'ya ve "Türkistan Türkistan" isimli gezi notlarını kaleme almıştır. Bakiler, nesir yazmaya başlamasını şu şekilde anlatmıştır: "Beni nesir yazmaya Mehmet Çınarlı zorlamıştır. Ben Yugoslavya'ya gidip geldikten sonra intibalarımı ilk önce Hisar dergisi kurulunda anlattığımda bunları nesir haline getirmem istendi fakat ben nesir yazmaktan ziyade konuşmasını seven bir insandım. Mehmet Çınarlı bir gün beni bir odaya kilitledi ve "intibalarını yazmadan bırakmam" dedi. Ben de "Türkistan Türkistan" isimli kitabımı ilk önce Hisar dergisinde tefrika ettim ve daha sonra kitap halinde yayımladım. Bu kitap çıktıktan sonra çok ilgi gördü ve ben arkasından nesir de yazmaya başladım" (Tüzer 2009: 45).

Yavuz Bülent Bakiler'in sade ve aydınlık bir üslubu vardır. Bakiler, Türkçeye önem vermiş Türk dilinin gelişmesi için çaba sarf etmiştir. "Şair, bir Türkçe sevdalısıdır. Türkçeye çok önem veren, bu konuda özen gösteren ve Türkçeyi kurallarıyla birlikte düzgün bir şekilde kullanma hassasiyetiyle dolu olan şair, dil sapmalarına itibar etmiyor, Düzgün ve kurallı Türkçeyi doğal akışı içinde başarılı ve hoş bir biçimde kullanıyor" (Çetin 2008: 223).

YAVUZ BÜLENT BAKİLER'İN ESERLERİ

Şiir kitapları

Yalnızlık

Duvak

Seninle

Harman

Gezi notları

Üsküp'ten Kosova'ya

Türkistan Türkistan

Antolojileri

Şiirimizde Ana

Sivas'a Şiir

İncelemeleri

1944-1945 İrkçılık – Turancılık Davasında Sorgular Savunmalar

Arif Nihat Asya İhtişamı

Âşık Veysel

Azerbaycan Yüreğimde Bir Şahdamardır

Elçibey

Gidenlerin Ardından

Muhsin Başkan

Sevgi Mektupları

Sözün Doğrusu 1

Sözün Doğrusu-2

Tabuları Yıkmak

Anıları

Unutamadıklarım

Gönlümdekiler ve Ötekiler

I. BÖLÜM

SÖZLÜK

a, A

a, A Türk alfabesinin ilk sırasında yer alan ve *A* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından kalın ünlülerin düz ve geniş olanını gösterir. **ÜK 127**

abartılı *zf.* Abartarak, abartılı olarak, mübalağalı bir biçimde. **ÜK 193**

abartmak *(-i)* Bir şeyi olduğundan büyük veya çok göstererek anlatmak, mübalağa etmek. **ÜK 193**

ABD *öz. a.* Amerika Birleşik Devletleri. “*ABD bu teşkilâtı da açıktan açığa destekliyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 182, 200³, 202**

abdest *Far. a. din b.* Müslümanların, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh etme yoluyla yaptıkları arınma. **abdest almak** Müslümanlar, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh ederek temizlenmek. **ÜK 25, 108**

Abdullah Nedim *öz. a.* Mısırlı hatip, gazeteci ve şair. “*Abdullah Nedim Arap ırkçılığını, Naim Bey Feraşeri ise Arnavut ırkçılığını geliştirmek için Türk soyu üzerine bazı tekerlemeler, küçültücü cümleler tesbit edip etrafta*

yaymaya çalıştılar.” - Y. B. Bakiler **ÜK 201²**

Abdurrahman Efendi *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Acize Baba, Abdurrahman Efendi, Mehmet Tahir, Âşık Muradı, Âşık Kedahi vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 135**

Abdurrahman Paşa *öz. a.* Kalkandelen'deki Alaca Camisi'ni yaptıran Recep Paşa'nın oğlu. “*1833 yılında, Abdurrahman Paşa tarafından yaptırılan Alaca Câmisi'ne hayran oldum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 50**

Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim-Kültür ve Sanat Merkezi *öz. a.* Makedonya'da yaşayan Türklerin eğitim, kültür ve sanat faaliyetlerini duyurmak ve geliştirmek için çok çeşitli çalışmalar yapan kuruluş. “*Bu kelimenin açılması şöyle: Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim-Kültür ve Sanat Merkezi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 164**

Abdülhalik Renda *öz. a.* Siyaset adamı. “*Abdülhalik Renda! Yanya doğumlu!*” - Y. B. Bakiler **ÜK 172**

abi *bk.* ağabey. **ÜK 109**

abide *Ar. a. mim.* Anıt. **ÜK** 99

âbide *bk. abide.* **AV** 46, 54; **ÜK** 99²

→ *Miloş Âbidesi, Miloş Abidesi*

abla *a.* Büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın. **ÜK** 97

Abo Dadaş *öz. a.* Rusların Erzurum'a girdiğine şahit olan Erzurumlu. "Abo Dadaş isimli yaşlı bir Erzurumlu, çömeldiği yerde sicim gibi gözyaşı dökerek başından geçenleri anlatmıştı." - Y. B. Bakiler **ÜK** 122³

acaba *Ar. zf.* Merak, kararsızlık veya kuşku anlatan bir söz, acep. **AV** 18², 44, 65, 76², 86; **S** 53; **ÜK** 14, 16², 19, 29, 33, 37, 52, 58², 63, 66, 68², 76, 85, 100, 103, 125², 126, 147, 163, 192, 196

acele *Ar. sf.* Hızlı yapılan, çabuk, tez, ivedi. **acele etmek** 1) çabuk davranmak, ivmek. **ÜK** 13; 2) telaş etmek, sabırsızlanmak. **ÜK** 167

→ *alelacele*

aceleci *sf.* Tez iş gören, çabuk davranan, canı tez, farfara, fırtına gibi, içi tez, ivecen, iveğen, kıvrak, sabırsız, tez canlı, telaşlı, acul. **ÜK** 98

Acem *Ar. öz. a.* İranlı. **ÜK** 109², 125

acı *a.* 1. Herhangi bir dış etken dolayısıyla duyulan rahatsızlık, ızdırap. **AV** 34², 42, 65, 72, 86, 90; **ÜK** 122; 2. *mec.* Ölüm, yangın, deprem vb. olayların yarattığı üzüntü, keder, elem. **AV** 33, 42; **S** 20, 28, 34, 39, 52; **ÜK** 93, 103, 109, 149³, 176, 182; 3. *sf. mec.* Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü. **S** 46; **ÜK** 9², 95, 100; **acı çektirmek** *mec.* üzmek, üzüntü içinde bırakmak. "Bu ilgisizliğinizin bize çok acı çektirdiğini unutmayın!.." - Y. B. Bakiler **ÜK** 113

→ *acı gerçek*

acı gerçek *a. mec.* İstenmediği hâlde karşılaşılan sıkıntılı durum. **ÜK** 24, 103, 120

acıma *a.* Acımak işi veya durumu.

→ *acıma hissi*

acıma hissi *a. ruh b.* Acıma duygusu. **AV** 102; **ÜK** 182

acımak (-e) 1. Başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü bir duruma üzülmek. **AV** 10; 2. Merhamet etmek. **AV** 58

Acize Baba *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. "Yugoslavya Türk halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Acize Baba, Abdurrahman Efendi, Mehmet Tahir, Âşık Muradı, Âşık

Kedahi vs. gibi isimler var.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

Aclan Sayılğan öz. a. Devlet Tiyatrosu emekli oyuncusu, yazar ve düşünce adamı. “*Aclan Sayılğan ve Ayfer Feray’ın oynadıkları filmde, Âşık Veysel’e de yer verdiler.*” - Y. B. Bakiler **AV** 39, 53, 90

aco bk. amca-1 **ÜK** 134

acukh bk. aç-2 **S** 32, 33

aç sf. 1. Yiyecek bulamayan. **ÜK** 29; 2. Yemek yemesi gereken, tok karşıtı. **aç kalmak** yoksulluğa düşmek. **ÜK** 30; **acından ölmek** çok acıkmak. **AV** 80, 81

→ **acukh, aç çıplak**

aç çıplak zf. Yoksulluk içinde, aç olarak. “*Fakirin anası her sabah sessiz / Ağlar çocuğunun aç çıplak durduğuna*” - Y. B. Bakiler. **ŞA** 46

açı mec. Görüş, bakım, yön, anlayış biçimi. **ÜK** 68; **açısından bakmak** kendini duygu ve düşüncede bir başkasının yerine koymak. “*Ben otelin lüksüne senin açından bakmıyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 16

açık a. 1. Bir gereksinimin karşılanamaması durumu. **ÜK** 35, 171; 2. sf. Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı. **ÜK** 40, 171, 183; 3. sf. Çalışır

durumda olan. **ÜK** 81, 163; 4. sf. Örtüsüz, çıplak. **ÜK** 173; 5. sf. Kolay anlaşılır, vazıh. **ÜK** 92; **açık olarak** gizli bir yönü kalmaksızın, kolay anlaşılır bir biçimde. “*Davranış çok daha dürüst ve açık olarak ortaya konulmalı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 27

→ **açık açık, açık hava, açık seçik, açıktan açığa**

açık açık zf. Bütün ayrıntılarıyla. **AV** 105; **açık açık belirtmek** bütün ayrıntılarıyla açıklamak. “*Önce ‘Hizmet’teki köşemde açık açık belirttim ki: Heykel kat’iyyen put değildir.*” - Y. B. Bakiler. **AV** 104

açık hava a. Bahçe, park gibi yapı dışı olan yer. **ÜK** 51

açık seçik sf. Çok açık, çok belirgin. **AV** 70

açıklama a. Açıklamak işi, izah. **AV** 17², 55, 90; **ÜK** 102, 115, 124, 161, 180²; **açıklamada bulunmak** herhangi bir konuyu aydınlığa kavuşturmak amacıyla konuşmak ya da yazmak. **ÜK** 168

açıklamak (-i) 1. Bir konuyla ilgili gerekli bilgileri vermek, izah etmek. **AV** 112; **ÜK** 18, 144; 2. Bir sözün, bir yazının ne anlatmak istediğini belirtmek, yorumlamak. **ÜK** 72; 3.

Belirtmek, göstermek, açığa vurmak, izhar etmek. **AV** 61

açıklanmak (*nsz*) Açıklama işi yapılmak, izah edilmek, ifşa edilmek. **ÜK** 41

açıklayabilmek (*-i*) Açıklama imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 145

açıktan açığa *zf.* Belirgin olarak, göz göre göre, ulu orta. **ÜK** 200

açılma Bir kısaltma veya formülün açık biçimi, açılım. “*Bu kelimenin açılması şöyle: Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim-Kültür ve Sanat Merkezi*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 164

açılmak (*nsz*) 1. Açma işine konu olmak. **AV** 42²; **ŞA** 47; **S** 31; **ÜK** 25, 56, 58, 65, 112; 2. Kuruluşlar ilk kez veya yeniden işe başlamak. **ÜK** 38, 114, 116; 3. (*-e*) Kapı, yol vb. geçit vermek. **S** 45²; **ÜK** 40, 42, 76, 175; 4. İlerlemek, gelişmek. “*Daha güzel, daha aydınlık, daha güvenilir ufuklara doğru açıldılar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141; 5. Yardımcı olacağı umuduyla derdini, gizini, sorunlarını birine söylemek. **ÜK** 158; 6. *meç.* Yeniden ortaya çıkmak, görüntü vermek. “*Âşık Veysel’in şiirlerinde tasavvuf duygusu iri ve güzel güller gibi açılıyor.*” - Y. B. Bakiler. **AV** 63

açlık *a.* Aç olma durumu. **ÜK** 29, 68

açma *a.* Açmak işi. **ÜK** 51

açmak (*-i*) 1. Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek. **ÜK** 36, 42, 121, 172, 178; 2. Engeli kaldırmak. **AV** 17, 54; 3. Oyarak ya da kazarak çukur, delik oluşturmak. **AV** 43; 4. Bir aygıtı, bir düzeni vb.lerini çalışır, işler duruma getirmek. **AV** 43; 5. Bir konuyla ilgili konuşmak. **ÜK** 22; 6. Yapmak, düzenlemek. **AV** 104; 7. Birbirinden uzaklaştırmak. **ÜK** 32, 95; 8. Bir kuruluşu, bir iş yerini işler duruma getirmek. **ÜK** 47, 142, 167

ad *a.* Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam. **AV** 15, 27, 39, 53, 70, 71; **S** 5, 6, 44, 46, 48, 49; **ÜK** 14, 76, 129, 174, 176, 178³, 200; **ad koymak** adlandırmak. **AV** 15, 49; **ad vermek** adlandırmak. **AV** 56; **adını vermek** birinin adını söylemek. **ÜK** 23

→ *adı üstünde, soyadı, takma*

ad

ada *a. coğ.* Deniz veya göl sularıyla çevrilmiş küçük kara parçası, cezire.

→ *yarımada*

adalet *Ar. a.* Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe.

→ **Adalet Partisi**

Adalet Partisi 1961-1980 yılları arasında yaşamını sürdürmüş merkez sağ ve liberal görüşlü Türk siyasi partisi. “Aynı zamanda Adalet Partisi İl Başkanıydım ve milletvekili adayıydım.” - Y. B. Bakiler AV 104

adam Ar. a. 1. Erkek kişi, kadın karşıtı. AV 22; ÜK 14, 22, 23, 29, 32³, 49, 56, 58, 74, 83, 102, 108², 122, 169³, 170, 172⁴; 2. İnsan. AV 38, 42, 45², 48², 49³, 50⁶, 51², 52⁵, 53, 54, 68, 73, 80, 82³, 85, 88², 96, 103, 104, 105, 107⁴, 108³, 109⁶, 113; ÜK 15, 16, 18, 20¹⁰, 34², 94, 162, 176, 184³, 199²; 3. İyi huylu, güvenilir kimse. AV 47; 4. Birinin yanında bulunan ve işini yapan kimse. ÜK 16; 5. Birinin yararlandığı, kullandığı kimse. ÜK 179; **adam ol!** hareketleri toplumca hoş karşılanmayan birine uyarı amaçlı söylenen, kızgınlık ifade eden bir söz. “Saçma-sapan hareket edenlere de (adam ol! adam gibi konuş!) deriz; (kişi ol! kişi gibi konuş!) demeyiz.” - Y. B. Bakiler ÜK 20; **adam olmak** iyi yetişmek, iyi bir duruma gelmek. ÜK 162; **adam var kökten bitme adam var daldan yetme** gösteriş meraklısı cahil insan ile bilgili insan arasındaki farkı anlatan bir söz. “Veysel, elini kaldırıp sözümü kesti. Sonra tane tane

konuşmaya başladı: Adam var; kökten bitmedir. Adam var daldan yetmedir.”

- Y. B. Bakiler AV 52

→ **devlet adamı, fikir adamı, halk adamı, ilim adamı, sanat adamı**

adamak mec. Kutsal saydığı bir şey uğruna kendini feda etmek üzere söz vermek. ÜK 21

adamca zf. İnsana yaraşır bir biçimde, adamcasına. AV 104

Adana öz. a. Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. ÜK 67

aday a. Bir görev, bir iş için kendini ileri süren veya başkaları tarafından ileri sürülen kimse. AV 104, 105, 107; ÜK 144, 145³

ADEKSAM bk. Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim-Kültür ve Sanat Merkezi ÜK 165

ADEKSAM Kültür Merkezi bk. Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim-Kültür ve Sanat Merkezi ÜK 165

ADEKSAM Kültür ve Sanat Merkezi bk. Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim-Kültür ve Sanat Merkezi ÜK 164

Âdem Âli öz. a. Yavuz Bülent Bakiler'in Struga Şairler Evi'ndeki kitap sergisini beraber dolaştığı bir

üniversite öğrencisi. “Sergiyi, Âdem Âli isimli bir üniversite öğrencisiyle gezdim.” - Y. B. Bakiler ÜK 25²

Âdem bk. Âdem Âli ÜK 26⁴, 27

Âdem öz. a. İbrani dinlere göre Tanrı tarafından yaratılan ilk insan. “Hepimizin babası anası Âdem’le Havva.” - Y. B. Bakiler AV 70

adet Ar. a. Tane. ÜK 194

âdet Ar. a. top. b. Görenek. ÜK 194

âdeta Ar. zf. Hemen hemen, sanki. AV 33, 48, 51, 69, 104; S 39; ÜK 12, 18, 22, 24, 34², 52, 56, 77, 95, 123, 161, 162, 175, 183, 194, 197, 202

adeta bk. âdeta ÜK 30, 49, 62², 63, 75, 101, 107, 108, 116

adı üstünde zf. Adından da belli olduğu gibi. ÜK 174

adım a. 1. Yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri. AV 14; ÜK 59, 198; 2. Bir ayak atışıyla alınan ve uzunluğu yaklaşık 75 santimetre olan mesafe. ÜK 23, 32, 198; 3. Girişim, hamle. ÜK 141; **adım atmak** 1) yürümek için ayağını öne doğru uzatıp basmak. ÜK 66, 198; 2) *mec.* bir işe ilk kez girişmek. AV 32, 70; 3) bir yere varmak, ayak basmak. “Zaten öyle bir festivale ne siz beni çağırırdınız, ne de ben toplantınıza

adım atardım.” - Y. B. Bakiler ÜK 18; **adımını atmak** gitmemek, uğramamak. ÜK 169

→ *adım adım*

adım adım zf. Yavaş yavaş. **adım adım dolaşmak** her tarafı gezip görmek. “Âşık Veysel, o yıllarda, Türkiye’nin çeşitli illerini âdeta adım adım dolaştı.” - Y. B. Bakiler AV 33; S 55

adına zf. Bir şeyin veya bir kimsenin namına, hesabına, yerine. ÜK 23, 37, 56, 91, 92, 143, 161⁴, 178, 192, 204

adileştirmek (-i) Adileşmesine yol açmak.

âdileştirmek bk. adileştirmek ÜK 163

adres Fr. a. Bir kimsenin oturduğu yer, bulunak. ÜK 59

aferin Far. ünl. Övme, takdir, beğenme vb. duyguları belirtmek için söylenen söz, bravo. AV 53

af Ar. a. Bir suçu, bir kusuru veya bir hatayı bağışlama.

→ *affetmek*

affetmek Ar. T. (-i) Bağışlamak. AV 44

Afganistan öz. a. Orta Asya’da yer alan bir ülke. “Afganistan’daki o yaşlı Özbek’i, kavalıyla ve süt bakracıyla

Lütfü Seyfullah'ın yanında sandım.” - Y. B. Bakiler ÜK 56², 57, 63

Afganlı Afganistan halkından olan kimse. “*Afganlı dostlarımız, beni Emanullah Han'ın yazlık köşküne yerleştirmişlerdi.*” - Y. B. Bakiler ÜK 57²

Afyon Eskişehir Otel öz. a. Sirkeci'de bulunan bir otel. “*Aldım onları, Âşık Veysel'in devamlı kaldığı Sirkeci'nin bir ara sokağında bulunan Afyon Eskişehir Oteline götürdüm.*” - Y. B. Bakiler AV 96

Agim öz. a. Yugoslav tercüman. “*Doğrusunu isterseniz ben de, ofise yeni gelmiş bir köylü safiyeti içerisinde ve tercüman Agim marifetiyle, fabrika müdüründen bilhassa öğrenmek istedim ve sordum.*” - Y. B. Bakiler ÜK 146

Agop Dilaçar öz. a. Türk dili üzerine uzmanlaşmış dilbilimci. “*Fasiküldeki Ermeni bahsini Türk Dil Kurumu üyelerinden öz Türkçeci Agop Dilaçar yazmıştı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 121⁵

ağa a. Geniş toprakları olan, sözü geçen, varlıklı kimse. ÜK 15, 141

ağabey ünl. Saygı ve sevgi göstermek üzere yaşça büyük olan erkeklere söylenen bir seslenme sözü. S 30; ÜK 30²

ağaç a. bit. b. Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki. AV 38, 58⁵, 63, 86, 104²; S 35, 37; ÜK 39, 51, 66, 102

→ *dar ağacı, kiraz ağacı*

ağarmak (nsz) Rengi solmak. S 36

ağır sf. 1. Tartıda çok çeken, hafif karşıtı. ÜK 14; 2. mec. Sıkıntı veren, bunaltan. AV 35; ÜK 25; 3. mec. Tehlikeli, korkulu, vahim. ÜK 125; **ağır basmak** bir işte gücü ve etkisi üstün gelmek. ÜK 26

→ *ağır ağır, ağırbaşlı*

ağır ağır zf. Yavaş yavaş. S 57

ağırbaşlı sf. Davranışları ölçülü, olgun (kimse), vakur, ciddi, hoppa karşıtı. AV 8; ÜK 60

ağırlamak (-i) Konuğa saygı göstererek onun her türlü rahatını, gereksinimini sağlamak, ikram etmek, izaz etmek. ÜK 12²

ağırlanma a. Ağırlanmak işi. AV 112

ağırlık a. 1. Etki, baskı, güçlük. AV 102; 2. Dikkati ve önemi bir şey üzerinde yoğunlaştırmak. ÜK 15; 3. fiz. Yer çekiminin, bir cismin molekülleri üzerindeki etkisinin oluşturduğu bileşke, gravite. ÜK 149;

ağırlık çökmek ağır bir hava kaplamak. **AV** 42

ağıt *a.* **1.** Ölenin iyi niteliklerini, ölümünden duyulan acıyı dile getiren söz veya ezgi. **S** 28, 38, 39; **2. ed.** Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını, büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, sagu, mersiye. **ÜK** 85, 117; **3.** Ağlama. **S** 32, 40; **ağıt yakmak** ölen bir kimsenin iyiliklerini, arkada bıraktıklarının acılarını veya büyük felaketlerin acılı etkilerini söz veya ezgi ile dile getirmek. **ÜK** 112

→ *Rumeli Ağıtı*

ağız *a.* **1. anat.** Yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başladığı organ. **AV** 8, 33, 81; **S** 56; **ÜK** 25, 42, 112, 124; **2.** Bu boşluğun dudakları çevreleyen bölümü. **ÜK** 193, 203; **3. dil b.** Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili. **AV** 13; **ÜK** 127², 129; **4.** Üslup, ifade biçimi. **ÜK** 44; **ağız açık kalmak** hayretten şaşırarak, şaşakalmak. **ÜK**

96; **ağız köpürmek** çok öfkelenmek. **S** 51²; **ağzını açmak** konuşmaya başlamak. **ÜK** 199, 128²; **ağzını bıçak açmamak** üzüntüden söz söyleyemeyecek durumda olmak. **ÜK** 110

→ *ağız birliği, ağız tadı,*

Kosova Prizren ağzı, Sivas ağzı

ağız birliği *a.* Bir konuda anlaşarak aynı biçimde konuşma, söz birliği. **ÜK** 123

ağız tadı *a.* Ailede veya toplumda dirlik düzenlik, iyi geçinme, rahatlık, kemaliafiyet. **AV** 45; **S** 47

ağızsız *sf. mec.* Yumuşak huylu, sessiz.

→ *ağızsız dilsiz*

ağızsız dilsiz *zf.* Ses çıkarmadan, sessiz olarak. “*İş gelir elimden hani üçbuçukh / Kime vardıysam bakhdım ağızsız dilsiz duvar. / Galdım mı ortalarda bir başıma sahapsuz / Nasıl Sivazluyukh, nasıl gardaşukh?*” - Y. B. Bakiler **S** 33; **ÜK** 162; **ağızsız dilsiz bırakmak** söyleyecek söz bırakmamak. “*Elbette yeni bir soruyla, beni ağızsız-dilsiz bırakabilirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 94; **ağızsız dilsiz kalmak** konuşmamak, ses çıkarmamak. “*Hele Ermeni propagandası karşısında bizim ağızsız*

dilsiz kalmamız onu bir kere daha yıkmıştı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 116

ağlama *a.* Ağlamak işi. **ÜK** 173

ağlamak (*nsz*) **1.** Üzüntü, acı, sevinç, pişmanlık vb.nin etkisiyle gözyaşı dökmek. **AV** 8, 86, 96; **ŞA** 46, 48, 50; **S** 20, 23, 24, 33, 34, 41, 55; **ÜK** 30, 99³, 129², 149, 162, 173, 193; **2.** (-*e*) *mec.* Bir duruma üzülmek. **ÜK** 151³

→ **ağlaya ağlaya**

ağlaşma *a.* Ağlaşmak işi. **ÜK** 97

ağlaya ağlaya Ağlayarak. **ÜK** 109, 151

Ağrı *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri.

→ **Ağrı Dağı**

Ağrı Dağı *öz. a.* Türkiye'nin en yüksek dağı. “*Ağrı Dağı büyüklüğünde kocaman bir yanlıştır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 199

ağustos *Lat. a.* Yılın sekizinci ayı. **ÜK** 13, 149, 153, 164

ah *ünl.* Sesin tonuna göre pişmanlık, öfke, özlem, beğenme, sevgi vb. duygular anlatan bir söz. **AV** 104; **S** 12, 25, 39, 41, 43; **ÜK** 11², 29³, 67², 99⁵, 110, 153³

âhır *bk.* ahır **ÜK** 76

ahır *Far. a.* Evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer, hayvan damı. **AV** 18

Ahıska *öz. a.* Osmanlı yönetimi sırasında Ahıska olarak adlandırılan Gürcistan'ın güneybatı kesiminde bulunan bir kent. “*Türkistan'da, Türkiye'den binlerce kilometre uzaklıkta, o güzelim Taşkent şehrinde, ısrarla davet edildiğimiz bir Türk doktorunun evinde, sazını kucağına alan bir Ahıska delikanlısı, bana Âşık Veysel'in bir türküsünü çalıp söylemişti.*” - Y. B. Bakiler **AV** 54

ahir *Ar. zf.* Sonra, en sonra, sonunda.

→ **âhir ömürde, ahir ömürde**

âhir ömürde *bk.* ahir ömürde **ÜK** 110

ahir ömürde *zf.* Ömrün sonunda.

ahiret *Ar. a. din b.* Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öbür dünya, öteki dünya.

→ **ahiret günü, ahiret hayatı**

ahiret günü Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip Tanrı'ya hesap vereceği gün. “*Onun meleklerine, Onun kitaplarına, Onun Resullerine, ahiret gününe, hayrın ve şerrin ondan geldiğine ve Hz. Muhammedin Onun*

kulu ve Resulü olduğuna inanıyorum!”
- Y. B. Bakiler AV 63, 105

ahiret hayatı Ölenlerin tekrar hayat olarak mahşerde toplanmaları ile başlayan sonsuz bir hayat. “*Türkler, benim ahiret hayatımı kurtardılar.*” - Y. B. Bakiler ÜK 171

ahlak Ar. ç. a. Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağtöre.

ahlâk bk. ahlak ÜK 66

ahlâklı bk. ahlaklı ÜK 200

ahlaklı sf. Ahlak kurallarına bağlı, bunlara uygun davranan (kimse).

ahmak Ar. sf. Aklını gereği gibi kullanamayan, bön, budala, aptal. AV 104; ÜK 178, 184⁴

ahmakça zf. Ahmağa yakışır bir biçimde, aptalca. ÜK 199

Ahmet bk. Ahmet Şatıroğlu AV 22, 43²

Ahmet bk. Üçüncü Ahmet

Ahmet Kutsi bk. Ahmet Kutsi Tecer AV 35²

Ahmet Kutsi Tecer öz. a. Öğretmen, şair, oyun yazarı, siyasetçi. “*1949 yılında yine Ahmet Kutsi Tecer, Âşık*

Veysel için bir konser düzenledi.” - Y. B. Bakiler AV 35³, 36

Ahmet öz. a. Âşık Veysel’in babası. “*Karaca Ahmet gülümsedi.*” - Y. B. Bakiler AV 13⁴, 14, 15, 34, 77

Ahmet Şatıroğlu öz. a. Âşık Veysel’in Gülizar’dan olan en büyük oğlu. “*Oğlu Ahmet Şatıroğlu ile doktora gidiyorlardı.*” - Y. B. Bakiler AV 95

Ahmet Tuna öz. a. Siyaset adamı ve mimar. “*Mimar Ahmet Tuna ile yana yana oturuyorduk.*” - Y. B. Bakiler AV 110

Ahmet Yesevi öz. a. Türk dünyasının büyük mutasavvıfı ve şairi. “*Geldi kuruldu gönliüme Ahmet Yesevi pirimiz / Osman Batur'a kadar anlattı birer birer / Ben de bütün Horasan erleriyle beraber / Yeni baştan Türkistan'a inandım.*” - Y. B. Bakiler S 53

ahşap Ar. a. 1. Ahşaptan yapılmış nesne. 175²; 2. sf. Ağaçtan, tahtadan yapılmış. ÜK 39⁴, 40³, 82², 163, 175

aidiyet Ar. a. İlgi.

→ **aidiyet eki**

aidiyet eki a. db. İlgi eki. ÜK 20

aile Ar. a. 1. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü. AV 7³, 8, 22, 49, 77,

78; **ÜK** 37, 91, 92, 108², 167, 169, 183; **2.** Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü. **AV** 36; **3. top. b.** Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik. **ÜK** 68, 164², 195

→ **aile işletmesi**

aile işletmesi Ailenin geçimini sağlamak veya mirasın dağılmasını önlemek amacıyla kurulan, yönetim kademelerinin önemli bir bölümü aile üyelerince doldurulan, kararların alınmasında büyük ölçüde aile üyelerinin etkili olduğu işletme. “*İlk yıldan itibaren bu 50 aile işletmesinin her birinden 5 dişi toklu alınarak, birlik üyesi yeni aile işletmelerine verilecekti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 164²

ait *Ar. sf.* İlgilendiren, ilişkin, ilişik, ilgili. **AV** 51, 56, 67, 76; **ÜK** 11, 25, 77, 122, 124, 144, 163, 178; **ait olmak** birinin olmak. **ÜK** 162

ajans *Fr. a.* Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş. **AV** 42²

ak *sf.* **1.** Bu renkte olan. **2. mec.** Dürüst.

→ **yumurta akı, yüz akı**

Akadıcı Akad yanlısı. “*Falan bölgenizde bir grup insan kendilerini Etilerden, bir başka grup Sümerlerden veya Akadlardan sayarak vatanın bir köşesini kemirmeye başlasa, bizim Marksistlerimiz, aynı zamanda Etici-Sümerci-Akadıcı bayrağı altında, Türk’e sövebilme yarışında birbirlerini tepelerler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

akademi *Fr. a.* Yüksekokul.

→ **Güzel Sanatlar Akademisi, Macaristan İlimler Akademisi**

Akad *öz. a.* MÖ 4000'de Arap Yarımadasından Mezopotamya'ya ilk gelen ve yerleşen Sâmî asıllı bir kavim. “*Falan bölgenizde bir grup insan kendilerini Etilerden, bir başka grup Sümerlerden veya Akadlardan sayarak vatanın bir köşesini kemirmeye başlasa, bizim Marksistlerimiz, aynı zamanda Etici-Sümerci-Akadıcı bayrağı altında, Türk’e sövebilme yarışında birbirlerini tepelerler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

akasya *Fr. a. bit. b.* Baklagillerden, sıcak iklimlerde birçok çeşidi yetişen ve tanen, zambak, boya vb. maddelerin yapımında kullanılan bir ağaç (*Acacia*). **ÜK** 66

akciğer *a. anat.* Göğüs kafesinin büyük bir bölümünü içten kaplayan, kanı temizleyen, sağlı sollu iki parçadan oluşan solunum organı.

→ **akciğer kanseri**

akciğer kanseri Akciğer dokularındaki hücrelerin kontrolsüz çoğaldığı bir hastalık. “1973 yılının 21 Martında bu evde, akciğer kanserinden vefat etti.” - Y. B. Bakiler AV 40, 42

akçe *a.* Her tür madenî para, akça. ÜK 38²

Akdeniz *öz. a.* Kuzeyde Avrupa, doğuda Asya, güneyde Afrika ile kuşatılan deniz. “Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Akdeniz, Kazova, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler AV 75

akhıl *bk.* akıl-1 S 33

akıl *Ar. a.* 1. Düşünme, anlama ve kavrama gücü, us. AV 42, 51, 52, 55, 69, 71; S 42; ÜK 19, 20, 93, 151, 188; 2. Öğüt, salık verilen yol. AV 43; **akıl almamak** inanılacak gibi olmamak, akla uygun gelmemek. AV 71; ÜK 142; **aklı başında** doğru dürüst,

kusursuz, akıllı başlı. AV 46, 112; ÜK 172, 203; **aklına gelmek** hatırlamak, anımsamak. ÜK 102, 149, 175, 188; **aklında kalmak** unutmamak. AV 85; ÜK 67; **aklında (olmak)** unutmamak. “Onlardan şimdi sadece Prof. Süreyya Yusuf’un ismi aklımda.” - Y. B. Bakiler ÜK 112; **aklından çıkmak** unutmamak. AV 18; **aklından çıkmamak** sürekli hatırlamak, unutmamak. “Yağmurlar başlayınca, odalarımız damlardı / Dizlerini döve döve ağlardı anam. / Şimdi kırkikindiler boyunca sırlıslam / Küçük kerpiç evlerin çıkmaz aklımdan!” - Y. B. Bakiler S 63; ÜK 187; **aklından fikrinden çıkarıp atamamak** sürekli hatırlamak. “Ve ben hangi Avrupa şehrine gitsem, orta Anadolu’muzun kavruk, çıplak bomboş dağlarımızın karanlık yüzlerini bir türlü aklımdan fikrimden çıkarıp atamıyorum.” - Y. B. Bakiler ÜK 164; **akıl sahibi olmak** aklını kullanarak, varlık ve olaylar üzerinde düşünüp bunlardan anlam ve sonuç çıkarmak. “Tabî, kıyas yapabilmek için akıl sahibi olmak lâzımdır. “ - Y. B. Bakiler AV 52; **akılları başlarından kırk karış yukarıda** değişik sebeplerden dolayı dengeli düşünemez durumda olmak. ÜK 142

→ *akıl hastahanesi*

akıl hastahanesi [**akıl hastanesi**] *a.*

Akıl hastalarının tedavi edildiği hastane. **ÜK** 15

akılcı *sf. fel.* Akılcılıktan yana olan, usçu, rasyonalist (kimse). **ÜK** 141

akıllanma *a.* Akıllanmak durumu. **ÜK** 20

akıllı *sf.* Gerçeği iyi gören ve ona göre davranan, akil. **AV** 92; **ÜK** 20⁴

akıllıca *zf.* Akla yakın, doğru bir biçimde, akıllıcasına, akilane. **AV** 49

akılsız *sf.* Aklı, gerçeği görüp ona göre davranmayan, anlayışı kıt. **AV** 52; **ÜK** 184

akılsızca *zf.* Akılsıza yaraşır bir biçimde, akılsızcasına. **AV** 103

akıncı *a. tar.* Düşman ülkesine akın yapan savaşçı. **ÜK** 60

akıtılmak (*nsz*) Akıtma işi yapılmak. **S** 46

akıtmak (*-i, -e*) Akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek. **AV** 51

akmak (*-den*) **1.** Sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddeler bir yerden başka bir yere doğru gitmek. **AV** 73, 74², 85; **S** 53; **ÜK** 24, 30, 58, 103, 122, 175; **2.** (*-e*) Art arda ve toplu olarak gitmek. **AV** 92; **3.** *mec.*

Heyecan ve coşku ile hareket etmek.

“Demeden yakın, ırak / Bulutlarla savrulup, ırmaklarla akarak/ Sana Anne! diyen dilleri kıskanarak / Kapına geldiğimin farkında mısın?” - Y. B. Bakiler **ŞA** 49

akort *Fr. a. müz.* Bir çalgıda doğru ses vermesi için yapılan ayar, düzen.

akort etmek çalgıların seslerini ayarlamak. **AV** 91²

akortlu *sf.* Akordu olan, akort edilmiş. **AV** 91

akraba *Ar. a. huk.* Kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler. **ÜK** 52³, 107, 108

akis *Ar. a.* Işık veya ses dalgalarının yansıtıcı bir yüzeye çarparak geri dönmesi, yansıma, yankı.

→ *aks-i seda*

aks-i seda [**aksiseda**] *Ar. Ar. a. esk.* Yankı. **ÜK** 30

aksine *zf.* Tersine. **AV** 52, 104, 112; **ÜK** 171, 179

akşam *a. 1.* Gündüzün son ve gecenin ilk saatleri, akşam vakti, akşamleyin. **S** 11, 14, 16, 55, 61, 63; **ÜK** 12, 16, 23, 27, 31², 37, 67, 68, 83, 99, 107³, 108, 110, 112, 128², 169; **2.** Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit, akşam

vakti, akşamleyin. AV 45, 47, 81²; ŞA 50

→ **akşam güneşi, akşam namazı, akşama doğru, akşamüstü, Şiir Akşamları**

akşam güneşi a. Etkisi azalmış gün ışığı. ÜK 60

akşam namazı a. din b. Akşam vakti kılınan namaz. ÜK 50

akşama doğru zf. Gündüzün akşama yakın bir zamanında. AV 108

akşamüstü zf. Güneşin battığı sıralarda, akşama doğru, akşam yaklaşırken, akşamüzeri. ŞA 46

aktarılma a. Aktarılmak işi. ÜK 70, 112

aktör Fr. a. sin. ve tiy. Erkek oyuncu. ÜK 59, 60, 142, 143²

akustik Fr. a. Yankılanım. ÜK 76

al sf. 1. Bu renkte olan. AV 14; 2. Bu renkte olan (at). S 36; **al kanlara bulanmak** şehit olmak. “Kerbelâ: Cehaletin, vahşetin, dehşetin, ihtirasın kudurduğu, peygamber elleriyle okşanan saçların pençelendiği, peygamber dudağının öptüğü bir güzel yüzün kılıçla doğrandığı, al kanlara bulandığı, yani Hz. Hüseyin 'in şehit edildiği lânetli bir mekân...” - Y. B. Bakiler AV 75

→ **al baharlı, albasma**

al baharlı sf. Rengârenk “Duvarda, bir büyük Sivas kilimi, onun türküler yaktığı “Al baharlı morlu dağlar” gibi, serin ve rengârenk bir güzellikle asılı duruyor.” - Y. B. Bakiler AV 43

al basma [albasma] a. hlk. Albastı. AV 14

ala sf. Karışık renkli, çok renkli, alaca. S 50

alabilmek (nsz, -i) Alma imkânı veya olasılığı bulunmak. AV 107², 110; ÜK 18, 144, 148, 149, 165, 177, 196

alaca sf. İki veya daha çok renkli.

→ **Alaca Cami, alaca karanlık, alacakaranlık**

Alaca Cami öz. a. Kalkandelen'de bulunan Osmanlı-Türk dini eserlerinden biri. “Alaca Camii, sürmeli, kınalı, yaşmaklı gelinler gibi pırıl pırıldı.” - Y. B. Bakiler ÜK 50², 51², 79², 179

alaca karanlık a. Güneş doğmadan önceki veya battıktan hemen sonraki aydınlık, yarı karanlık, akşam karanlığı. ÜK 13, 65

alacakaranlık bk. alaca karanlık ÜK 103²

alacukh bk. alaçık S 33²

alaçık *a.* Üzeri dal ve hasırla örtülmüş kulübe, çardak.

alaka *Ar. a.* İlgi.

alâka *bk.* alaka **ÜK** 73, 173, 178

alamet *Ar. a.* Belirti, işaret, iz, nişan.

alâmet *bk.* alamet **ÜK** 173

alan *a.* 1. Düz, açık ve geniş yer, meydan, saha. **ÜK** 58, 66, 84, 101, 164, 165, 183; 2. *mec.* Bir çalışma çevresi. **ÜK** 44

→ *havaalanı*

alay *Rum. a.* Bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapma. **ÜK** 174; **alay etmek** bir kimsenin, bir şeyin, bir durumun, gülünç, kusurlu, eksik vb. yönlerini küçümseyerek eğlence konusu yapmak. **ÜK** 174

alayı Hepsi, bütünü. **S** 32

alaylı *sf.* Alay edici, küçümseyici, müstehzi. **ÜK** 81

albay *a. ask.* Rütbesi yarbay ile tuğgeneral arasında bulunan ve asıl görevi alay komutanlığı olan üstsubay, miralay. **ÜK** 154, 155

alçak *sf. mec.* Bile bile en kötü, en ahlaksızca davranışlarda bulunan,

aşağılık, soysuz, namert, rezil, hain. **AV** 106

→ *alçak gönüllü*

alçak gönüllü *sf.* Kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen (kimse), engin gönüllü, mütevazı, tevazulu. **AV** 92

alçaklık *a.* Alçakça davranış, şenaat. **AV** 107

aldatılmak (*nsz*) Aldatma işine konu olmak. **ÜK** 116

aldırmak (*-e*) 1. (*nsz*) Alma işini yaptırmak. **AV** 110; 2. *mec.* Önem vermek, değer vermek. **S** 42, 61; **ÜK** 199, 200

aldırtmak (*-i, -e*) Alma işini başkasına yaptırmak. **ÜK** 112

alelacele *Ar. zf.* Çabucak. **ÜK** 14

âlem *Ar. a.* Dünya, cihan. **AV** 43; **ÜK** 42², 182, 200

→ *Nizam-ı âlem, Nizâm-ı*

âlem, on sekiz bin âlem

alemsiz Minare, kubbe, sancak direği vb. yüksek şeylerin tepesinde bulunan, madenden yapılmış ay yıldız veya lale biçiminde süsü olmayan. “*Unuttum gözyaşı döken kadını / Ördüm gerçek aşkın ruh mihrabını / Bir yay gibi*

*gerdim göğe adını / Gönül kubbem
artık alemsiz değil.” - Y. B. Bakiler S
44*

aleni *Ar. sf.* Açık, ortada, meydanda, herkesin içinde yapılan.

alenî *bk.* aleni **AV** 105

alet *Ar. a. mec.* Hoş görülmeyen bir işe yardımcı veya aracı olmayı kabul eden kimse, maşa. **alet olmak** bilerek veya bilmeyerek kötü bir işe aracılık etmek, vasıta olmak. **âlet olmak** *bk.* alet olmak **ÜK** 74

alev *a.* **1.** Sıcaklık. **AV** 65; **2.** Coşkuya kapılmak, coşmak, coşku ile ya da öfke ile harekete geçmek. **S** 45; **ÜK** 67

Alevi *Ar. öz. a.* Hz. Ali'ye bağlı olan kimse. **ÜK** 41, 178;

Alevî *bk.* Alevi **AV** 41, 46⁴, 47², 48⁴, 50, 51, 52, 53², 102⁶, 103⁸, 104, 106³, 107², 108², 111², 112⁷, 113⁴, 177, 178; **ÜK** 180

Alevîlik *bk.* Alevilik **AV** 45, 46, 47², 48², 50, 51², 52⁶, 103

Alevilik *öz. a.* Alevi olma durumu.

aleyh *Ar. a.* Bir şeyin veya bir kimsenin karşısında olma, leh karşıtı. **AV** 106, 107, 110, 111; **ÜK** 15², 71, 124, 179, 203, 116²

alımlı *sf.* Alımı olan, çekici, cazibeli, albenili, cazip, cazibedar. **ÜK** 15, 27, 145

alın *a.* Yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü. **S** 38

→ *alın teri, alını açık, alını ak*

alın teri *a.* Emek. **ÜK** 98

alınma *a.* Alınmak işi. **ÜK** 176

alınmak (*nsz, -e*) **1.** Alma işi yapılmak. **AV** 86; **ÜK** 26², 145, 164, 178; **2.** (*-e, -den*) *mec.* Bir sözün, bir davranışın kendisine söylediğini veya yapıldığını sanarak incinmek, kırılmak. **ÜK** 45

alışabilmek (*-e*) Alışma yeteneği veya ihtimali bulunmak. **AV** 91

alışık *sf.* Herhangi bir duruma alışmış olan. **alışık olmak** alışkın olmak. **ÜK** 192

alışkanlık *a.* Bir şeye alışmış olma durumu, alışkınlık, alışmışlık, alışkı, itiyat, huy, ünsiyet. **ÜK** 128, 194

alıştırma *a.* Alıştırmak işi. **ÜK** 62

alışveriş *a. tic.* Satın alma ve satma işi, alım satım, muamele. **ÜK** 191

→ *duygu alışverişi, kültür alışverişi, söz alışverişi*

Ali Baba Mahallesi *öz. a.* Sivas'ta bulunan bir mahalle. “*Ali Baba*

Mahallesi'nde, İğneci Ali'nin evinde kalyormuş." - Y. B. Bakiler **AV** 45

Ali İzzet bk. Âşık Ali İzzet **AV** 8

Ali öz. a. Hz. Muhammet'in hem damadı hem de amcası Ebu Talip'in oğlu, dört halifenin sonuncusu. "Evvelâ Hz. Ali o üç halifeyi çok seviyordu." - Y. B. Bakiler **AV** 47⁶, 48⁴, 50², 51², 52³, 70, 71², 103⁷, 104, 112²; **ÜK** 41, 83, 176⁶, 178¹³, 179⁹

Ali öz. a. Yavuz Bülent Bakiler'in "Kan Davası" şiirinde geçen bir kahraman. "Döndü Kara Süleyman harmandan yorgun-argın... / Baktı bütün çerçeveler ve camlar kırık / Ali'nin yüzünde sarı bir korku / Karısında, kızında öldüren bir hiçkırık" - Y. B. Bakiler **S** 37³, 38, 39

Ali Rıza öz. a. On iki imamın sekizincisi. "Ama mutlaka Ehl-i Beyt'den alınan Ali gibi, Hasan gibi, Hüseyin gibi, Hasan Hüseyin gibi, Cafer, Mehdi, Ali Rıza isimli... bir kaç milyon insanımız var." - Y. B. Bakiler **ÜK** 178

Ali Rıza Yaradanakul öz. a. Bürokrat. "Ali Rıza Yaradanakul, Sivas valisi iken bana anlatmıştı." - Y. B. Bakiler **ÜK** 149

Ali Sultan öz. a. Yazar. "Ali Sultan anlatıyor." - Y. B. Bakiler **AV** 100², 101

Ali Şahin Canozan öz. a. Âşık tarzı şiirler yazan şair. "Ali Şahin Canozan anlatıyor." - Y. B. Bakiler **AV** 97

âlim Ar. a. Bilgin. **ÜK** 76; **âlime hizmet ibadettir** âlimlerin önemini anlatan bir hadis-i şerif. "Vaazda söylediği bir Hadis-i Şerif aklımdan çıkmıyor: Âlime hizmet ibadettir!" - Y. B. Bakiler **ÜK** 187; **âlimin yüzüne bakmak bile ibadettir** âlimlerin önemini, faziletini anlatan bir hadis-i şerif. "Vaazda söylediği bir Hadis-i Şerif aklımdan çıkmıyor: Âlimin yüzüne bakmak bile ibadettir!" - Y. B. Bakiler **ÜK** 187

alkış a. Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma, alkışlama, kargış karşıtı. **ÜK** 28, 49, 50, 148; **alkış fırtınası kopmak** Sürekli ve coşkulu olarak alkışlamak. "Daha ismim mikrofondan ilân edilir edilmez, 'Türk şâiri' olduğum söylenir söylenmez, salonda bir alkış fırtınası koptu." - Y. B. Bakiler **ÜK** 47; **alkış toplamak** çok alkışlanmak. **ÜK** 50; **alkış tutmak** taraftar olmak, belli bir görüşten yana olmak. **ÜK** 117

alkışlamak (-i) Bir şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el çırpma. **ÜK** 47, 73

alkışlanmak (nsz) Alkışlama işine konu olmak. **ÜK** 47

alkışlayabilmek (-i) Alkışlama imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 73

alkışlayıcı sf. Alkış tutan, taraftar olan. “*Alkışlayıcısı: Ekalliyetler ve Avrupa.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 44

Allah Ar. öz. a. Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı. **AV** 48⁴, 58³, 59, 60⁶, 61³, 62², 63, 82, 92, 105, 109³, 112²; **ÜK** 33², 36, 38⁴, 40, 41, 81, 82, 97, 100, 122², 158, 179, 203; **Allah esirgesin** "Tanrı korusun! Tanrı kötü durumla karşılaştırmasin!" anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 52²; **Allah göstermesin** "Tanrı kötü bir durumla karşı karşıya bırakmasın" anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 184, 185; **Allah ömrünü uzun, bahtını açık etsin** “Allah ömürler versin, şansın yaver gitsin, talih yüzüne gülsün.” anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü. “*Bir oğlum daha olursa adını Veysel koyacağım diye gönüllü olmuştim. Oğlanın adı Veysel olsun! Allah ömrünü uzun, bahtını açık etsin!*” - Y. B. Bakiler **AV** 15;

Allah rızası için karşılık beklemeksizin. **ÜK** 96; **Allah senden razı olsun** yapılan bir iyilik karşısında "Tanrı seninle olsun, iyiliğini senden esirgemesin" anlamında teşekkür olarak kullanılan bir söz. **AV** 49; **Allah'a ortak koşmak** Tanrı'nın birden çok olduğunu söylemek, Tanrı'ya eş koşmak. “*Kalbimde, Allah'a ortak koşmak veya onun varlığından şüpheye düşmek gibi bir hal yoktur.*” - Y. B. Bakiler **AV** 48, 58, 63², 102, 106²; **Allah'ın ipine sınıksı sarılmak** hep beraber Allah'ın yolundan giderek parçalanmamak. “*Sen insanlık dâvâsı peşindesin. Onu da Allah'ın ipine sınıksı sarılmakta buluyorsun.*” - Y. B. Bakiler **AV** 49

→ **Allah aşkına**

Allah aşkına ünl. Ant vermek veya yalvarmak için "Allah'ımı seversen" anlamında kullanılan bir söz. **AV** 45, 47, 50, 106; **ÜK** 49, 171

allahsız sf. Acımasız, insafsız, vicdansız. **S** 39

Allahsız sf. Tanrı'yı tanımayan, Tanrı'nın varlığına inanmayan, Tanrısız. **S** 57

allı turna a. hay. b. Leyleksilerden, tüyleri beyaz, pembe, kanatlarının ucu kara, eti yenir bir kuş, Flaman kuşu

(*Phoenicopterus ruber*). “Hep milletin birliği, vatanın bütünlüğü için sazını kucağına alır, kınalı türkülerini Sivas şivesiyle nakışlamaya başlar, onları allı turnalar, telli turnalar gibi birer birer havalandırır.” - Y. B. Bakiler AV 54

alma a. Almak işi. AV 72; ÜK 15, 107

almak (-i) 1. Bir şeyi veya kimseyi bulunduğu yerden ayırmak. ÜK 11, 81, 110, 129, 157, 200; 2. (nsz) Satın almak. AV 42, 91, 95, 96; ÜK 15², 16³, 25, 35², 38, 51, 52², 53²; 3. Kazanmak, elde etmek. AV 62, 66, 91, 92; ÜK 17, 23, 111, 203; 4. (-i, nsz) Bürümek, sarmak, kaplamak. ÜK 19, 79, 98, 198; 5. Alıntılmak, aktarmak. ÜK 20, 21, 155; 6. Birlikte götürmek. S 51; ÜK 32, 100, 143, 167, 173; 7. (nsz) Ele geçirmek, fethetmek. AV 7; ÜK 37, 184; 8. (-den, nsz) Kazanç sağlamak. ÜK 38; 9. (nsz) Kendine ulaştırılmak, iletilmek. ÜK 67, 192; 10. (-i) Bir şeyi elle veya başka bir araçla tutarak bulunduğu yerden ayırmak, kaldırmak. AV 14², 40, 54², 63, 96, 103; ÜK 103, 127³; 11. (-e, nsz) Kabul etmek. ÜK 114; 12. (nsz) Zararlı, tehlikeli bir şeye uğramak. ÜK 120; 13. (-den, nsz) Kazanç sağlamak. ÜK 146², 148, 202; 14. (-i, -de) Yol

gitmek, mesafe katetmek. ÜK 189; **al turpu, vur Türke, vah turpa vah turpa!** Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğuna, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim'in ve Naim Feraşeri'nin hezeyanları arasındadır: Al turpu, vur Türke! Vah turpa vah turpa!” - Y. B. Bakiler ÜK 201; **alıp başını gitmek** başını alıp gitmek. S 24

Alman öz. a. Cermen soyundan olan halk. ÜK 83², 183, 194, 196, 201

Almanya öz. a. Orta Avrupa'da bir ülke. “Gazeteyi Almanya destekliyor.” - Y. B. Bakiler ÜK 194

almış bk. ölmek ÜK 127

alını açık sf. Hesap verebilecek durumda olan, dürüst. ŞA 47

alını ak sf. Ayıplanacak bir duruma düşmemiş olan, şerefli. “Ne güzel, hayatı analarla yaşamak/ Yürekleri temiz, alınları ak/ Duyguları bile haramdan uzak/ Sıcak analar bilirim.” - Y. B. Bakiler ŞA 48

alt a. 1. Bir şeyin yere bakan yanı, zir, üst karşıtı. AV 18, 52; ÜK 25, 30, 65, 66, 67, 122, 145; 2. Bir şeyin yere yakın bölümü. ÜK 80; 3. Bir nesnenin tabanı. ÜK 97; 4. *mec.* Temel, esas.

“Barış, özgürlük, eşitlik, emeğe saygı!” gibi büyük iddialar altında, kabalık, katılık, basitlik ve saygısızlık kumkuması!” - Y. B. Bakiler ÜK 27;

5. Alt sözcüğü “...altında” biçiminde kullanıldığında “bir şeyin etkisinde” anlamını verir. ÜK 15, 79; **6.** Aşağı, düşük. “Mezhepler arasındaki farkı, en alt seviyeye indirmek lâzım.” - Y. B. Bakiler ÜK 177; **7. sf.** Birkaç şeyden aşağıda olan. ÜK 101, 125, 168; **altına çekmek** binmek için bir şey almak. “Pınarcık Köyü'nden Çopurun Recep / Birgün karar verdi birden / Sattı-savdı elindeki dokuz tarlanın beşini / Kız gibi bir traktör çekti altına şehirden.” - Y. B. Bakiler S 36; **altında yatmak** gömülmüş olmak. “Ey mübarek usta eller, gölgeler, güzellikler... / Bu taş yığınlarından ruhumuzu kurtarın. / Altında yatanlar bizimdir teker teker / Üstü bizim değil mezarlıkların.” - Y. B. Bakiler S 41; **altını çizmek** bir sözün önemini belirtmek, üzerine dikkati çekmek, vurgulamak. ÜK 154

altı a. 1. Beşten sonra gelen sayının adı. ÜK 175; **2. sf.** Beşten bir artık. AV 22, 47, 63, 106, 111²; ÜK 9, 11², 23, 50, 61, 80³, 92, 107, 117, 143², 146, 148, 149, 152², 153², 154, 168⁴,

170, 172³, 175, 179², 183, 189, 190, 199, 200², 202, 204

→ **altı yüz altmış bir, altı yüz seksen**

altı yüz altmış bir / 661 Hz. Ali'nin şehit edildiği tarih. ÜK 179

altı yüz seksen / 680 Hz. Hüseyin'i Yezid'in adamlarının Kerbela'da şehit ettiği tarih. ÜK 179

altın a. 1. Altından yapılmış sikke. AV 96; **2. sf.** Üstün nitelikli, değerli. AV 55, 66; **3. sf.** Bu elementten yapılmış. S 29; ÜK 30

→ **Altın Çelenk Ödülü, altın halka, reşat altın**

Altın Çelenk Ödülü öz. a. Struga Şiir Festivali ödülü. “Türkiye’de Altın Çelenk Ödülü kazanan başka bir şâir var mı?” - Y. B. Bakiler ÜK 17⁵, 23, 28, 70, 71

altın halka a. mec. Değerli kıymetli kimse. “Âşık Veysel, tamamen yerli ve millî kültürümüzün yeni bir altın halkası olarak kendisini kabul ettirdi.” - Y. B. Bakiler AV 41; ÜK 41

altıncı sf. Altı sayısının sıra sıfatı, sırada beşinciden sonra gelen. AV 50; ÜK 41

altmış a. 1. Elli dokuzdan sonra gelen sayının adı. ÜK 12, 23, 96²; ÜK 198²;

2. sf. Altı kere on, elli dokuzdan bir artık. **AV** 16, 34, 67, 75, 86, 111, **ÜK** 55², 61, 76, 77², 98, 108, 109, 177, 178, 179, 192

altmışıncı sf. Altmış sıfatının sıra bildiren biçimi, sırada elli dokuzuncudan sonra gelen. **ÜK** 164

altüst sf. Çok karışık ve dağınık. **altüst etmek** yıkmak, harap etmek. **ÜK** 24, 62, 116; **altüst olmak** üzölmek, tedirgin olmak, yıkılmak. **ÜK** 169

ama Ar. bağ. 1. Çelişkili ve tutarsız iki cümleyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz, amma, lakin. **AV** 8, 13; **S** 34², 35³, 51; **ÜK** 12, 14, 15², 16, 20⁴, 21, 22, 25, 26², 28, 29, 30, 32, 34, 35, 37, 38, 44, 45, 59, 61, 63, 67, 80, 81, 83, 94, 97, 112, 115, 125, 128, 142³, 143, 144², 145, 147², 153, 154, 163, 170, 172, 175, 180, 194; **2.** Uyarma veya şartlı bir ifade niteliğinde olan bir cümleyi, başka bir cümleye bağlamaya yarayan bir söz. **ÜK** 30, 35, 37, 41, 44, 62, 63, 68, 91, 93², 101², 109, 111, 113, 116, 128, 142, 159, 170, 174³, 178, 180, 183, 187, 191, 194, 195³, 198, 202, 202; **3.** Beklenmeyen bir sonucu anlatan iki cümleyi onun sebebi durumunda olan cümleye bağlayan bir söz. **AV** 13, 21,

38, 39, 44, 46, 51, 52, 53, 54², 60, 64², 72, 73, 74, 75, 78, 80, 81², 87, 102, 104, 106, 107, 108², 109; **S** 6, 7; **ÜK** 17², 18², 24, 25, 26, 34, 36, 41, 42, 52, 58, 59, 62, 66, 73, 96, 100, 101², 107², 108, 109, 140, 162, 165, 167, 169, 171, 176, 184, 193, 194², 195, 204; **4.** Bir yargıyı veya bir buyruğu pekiştirmek için de kullanılan bir söz. **AV** 17, 45, 73², 102, 105, 109; **ÜK** 27, 31; **5.** Bazen dikkati çekmek için cümlenin sonuna getirilen bir söz. **AV** 9

aman Ar. ünl. 1. Dikkat çekmek için kullanılan bir söz. **AV** 45, 47, 107, 109²; **ÜK** 149, 169; **2.** Çok beğenmeyi anlatan bir söz. **ÜK** 117; **aman Allah'ım** şaşma, beğenme veya beğenmeme, korku vb. duyguları belirtmek için kullanılan bir söz. **ÜK** 13, 63; **aman vermemek** rahat bırakmamak, göz açtırmamak. **AV** 74

amansız sf. Aman vermez, acımasız, cana kıyıcı, hoşgörüsüz, gaddar, zalim, biaman. **S** 39; **ÜK** 175

Amasya öz. a. Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **AV** 75

ambargo Fr. a. Bir ülkenin dış dünyayla ilişkilerini engelleme, engelleyim. **ÜK** 182

amca *a.* 1. Babanın erkek kardeşi. **ÜK** 134, 173⁵; 2. *ünl.* Yaşlı erkeklere saygı için kullanılan bir seslenme sözü. **ÜK** 180³, 198³, 199

ameliyat *Ar. a. tıp* Hasta üzerinde tedavi amacıyla uygulanan kesme ve dikme işlemi, cerrahi müdahale, operasyon. **AV** 18

amentü *a.* Arapça "inandım" anlamına gelen ve İslamiyetin temel inançları olan "Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanma"yı dile getiren söz. **AV** 48, 63⁴, 105, 106²

Amerika *öz. a.* Dünya üzerinde yer alan bir kıta. **ÜK** 185

Amerikalı *öz. a.* Amerika halkından olan kimse. "*Beyrut'ta Fransızlarla, Mısır'da Ruslarla ve Amerikalılarla hemen her yerde bir araya gelip, baş-başa verip 'Biz bu Müslüman Türklerden nasıl ve ne zaman kopabiliriz? diye toplantılar yaptılar.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 201

amma *Ar. bağ.* Ama. **AV** 81

ampul *Fr. a.* İçinde, elektrik akımı ile akkor durumuna gelerek ışık verebilen bir iletkeni bulunan, havası boşaltılmış cam şişe. **ÜK** 12

an *Ar. a.* Zamanın bölünemeyecek kadar kısa olan parçası, lahza. **AV** 39, 45, 66; **ÜK** 108

→ *şu an*

ân *bk. an* **ÜK** 74

ana *a.* 1. Anne. **AV** 34, 43, 66, 91; **ŞA** 46³, 47⁴, 48⁵, 50³; **S** 20⁴, 21², 22, 23, 26, 34, 49, 63; **ÜK** 21, 47, 50, 68, 127², 129⁶, 170; 2. *sf.* Temel, asıl, esas. **AV** 39, 68, 69; **ÜK** 116, 152; **ana sütü gibi helâl** "anamın sütü bana nasıl helal ise bu da sana öyle helal olsun" anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 33; **analar ne arslanlar doğurur** *çok güçlü, çalışkan, becerikli, yetenekli kimseleri anlatmak için kullanılan bir söz.* "*Analar daha ne arslanlar doğurur!*" *diyecek kadar gerçekçi, akıllı ve samimî bir karakter.*" - Y. B. Bakiler **AV** 92; **anasından emdiği sütü burnundan getirmek** birine bir iş yaptırırken çok sıkıntı çektirmek. **AV** 53

→ *ana dil, Ana Rusya, Anadolu, anavatan, anayasa, anayurt*

ana dil *a. dil b.* Kendisinden başka diller veya lehçeler türemiş olan dil. **AV** 39; **ÜK** 109

Ana Rusya *öz. a.* Sovyet Rusya. "*Kapalı salon toplantılarında Rusya*

için 'Ana Rusya' diye tempo tutan, büyük şehirlerimizdeki mitinglerde 'Yaşasın Sovyet Rusya!' diye bağırان yerli komünistlerimizden haberiniz yok mu?" - Y. B. Bakiler ÜK 73

anaç a. Yavru yetiştirecek duruma gelmiş olan hayvan. ÜK 169

Anadolu öz. a. Ön Asya'nın bir parçası olarak Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan toprağı, Rum. AV 7, 8, 9, 51, 71², 72², 73⁴, 91, 92, 109; S 21, 26², 27, 35, 40³, 41²; ÜK 13, 19, 23, 29, 31², 36², 39, 44, 50, 51², 57², 63³, 67, 75, 76², 77³, 81, 83, 93, 94, 98, 107, 108², 111², 112, 113², 116³, 117², 127², 134, 152, 158³, 159⁸, 188, 199³, 200

→ *Anadolu Türkleri, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu*

Anadolu Türkleri öz. a. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan Türkler. "Şimdi Rumeli Türkleri tohumun toprağı, toprağın suya, havaya, güneşe duyduğu ihtiyaç gibi, Anadolu Türkü'nün ve devletinin ilgisine ve sevgisine muhtaç." - Y. B. Bakiler AV 51, 71; ÜK 63³, 107, 109, 159

Analar öz. a. Yavuz Bülent Bakiler'in bir şiiri. "Ben, Struga Şiir Akşamları

Festivali'ne ANALAR şiirimle katıldım." - Y. B. Bakiler ÜK 47³, 49³

anah sf. Anası olan. **anah babah** **büyüsün** küçük çocuklar için söylenilen bir iyi dilek sözü. AV 15

Anar öz. a. Azerbaycan yazıcısı, şair, tercüman, senarist. "Götür beni Aras! Al beni Hazar / Türk'ü Türkten başka şimdi kim anlar? / Yaram derin, merhemim yok, vaktim dar... / Bir destan yazar gibi yaz beni Anar! / Duy beni Bahtiyar! Duy beni Şahmar!" - Y. B. Bakiler S 51

anarşi Fr. a. Kargaşa. ÜK 158

anarşist Fr. a. Kargaşacı. ÜK 123

anasız zf. Anası olmadan. **anasız babasız kalmak** ana ve baba hayatta olmamak. "Anasız-babasız kaldıktan sonra, Âşık Veysel, zaman zaman geçim sıkıntısı çekmeye başladı." - Y. B. Bakiler AV 35

Anatole France öz. a. Fransız yazar. "Anatole France'in dediğı gibi 'Medeniyet hoşgörüdür.'" - Y. B. Bakiler ÜK 94

anavatan [ana vatan] a. Ana yurt. ÜK 109, 113

anayasa a. huk. Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl

kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa, kanunuesasi. **ÜK** 114, 144

anayurt [ana yurt] *a.* İlk yurt edinilen yer, ana vatan. **S** 62²

ancak *zf.* 1. Yalnızca anlamında, sınırlama bildiren bir söz. **AV** 8, 10, 73; **ÜK** 83, 140, 145, 194; 2. *bağ.* Lakin, ama, yalnız

düşünceye karşıt ikinci bir düşünceyi anlatan bir söz. **AV** 64, 79; **ÜK** 19, 196; 3. Olsa olsa, en çok, daha çok, güçlükle anlamlarında, bir şeyin daha çoğunun, ilerisinin olmadığını gösteren bir söz. **ÜK** 78; 4. En erken. **AV** 33

anekdot *Fr. a.* Hikâyecik. **AV** 70

anılmak (*nsz*) Bilinmek, tanınmak. “*Humbaracızâdeler adıyla anılan ailesi, Fatih devrinde, Üsküp toprağına kök salmış, o toprakta büyük bir meşe gibi kocamış, ayrı ayrı hanedan dallar vermiş eski bir aile idi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 65

anında *sf.* Aynı anda, o anda yapılan, simultane. **ÜK** 82

anırmak (*nsz*) Eşek bağırmak. **ÜK** 76

anıt *a. mim.* Önemli bir olayın veya büyük bir kişinin gelecek kuşaklarca tarih boyunca anılması için yapılan,

göze çarpacak büyüklükte, sembol niteliğinde yapı, abide.

→ **Anıt Kabir, Miloş Anıtı**

Anıt Kabir *öz. a.* Atatürk'ün mezarının bulunduğu anıtsal yapı. “*Gizli sevdalar gibi Sevr'i içinde tutan / Senin ne işin var Anıt Kabir'de? / Yelyepelek koşup gelmişsin bir de / Kötü gibi bitan!*” - Y. B. Bakiler **S** 58

Ankara *öz. a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri, Türkiye'nin başkenti. **AV** 10, 32, 44, 45², 47, 75, 80, 111; **ÜK** 11, 49, 52², 59, 67, 98, 107², 109, 114, 150², 152², 154, 184

→ **Ankara Garı, Ankara Radyosu, Ankara Televizyonu**

Ankara Garı *öz. a.* TCDD'nin Ankara merkezli tren istasyonu. “*Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar yardımcılarında Zeki Sofuoğlu, Ankara Garında kolumdan tuttu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 151

Ankara Radyosu *öz. a.* 1927 yılının Kasım ayında yayın hayatına başlamış olan radyo. “*Ben 1965 yılında, Ankara Radyosu'ndan görevli olarak Erzurum'a gitmiştim.*” - Y. B. Bakiler **AV** 16, 56; **ÜK** 121

Ankara Televizyonu öz. a. Türkiye'nin ülke çapında yayın yapan ilk ulusal televizyon kanalı. "Döndükten bir ay sonra, Ankara Televizyonu, Üsküp'te Türk Eserleri isimli, kırk dakikalık bir belgeli program hazırladım." - Y. B. Bakiler **ÜK** 83, 149

anlam a. dil b. 1. Bir kelimededen, bir sözden, bir davranış veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana, fehva, valör. **AV** 8, 48, 49, 80; **ÜK** 20², 149, 180; 2. man. Bir önermenin, bir tasarının, bir düşüncenin veya eserin anlatmak istediği şey. **ÜK** 164; **anlamına gelmek** bir anlam bildirmek. **ÜK** 34, 41

anlama a. Anlamak işi, vukuf. **AV** 68

anlamak (-i) 1. Bir şeyin ne demek olduğunu, neye işaret ettiğini kavramak. **AV** 9, 42, 73², 81, 107; **S** 7, 15, 44, 49; **ÜK** 18, 20, 27, 60, 63, 92, 102, 108, 143, 146, 148, 163, 168, 175², 180², 185, 198, 199²; 2. Birinin duygularını, istek ve düşüncelerini sezebilmek. **S** 20, 51; **ÜK** 36; **anlayan** **anlar** "Anlayışlı kimseleri en küçük bir söz bile etkiler oysa anlayışsız kimselere ne söylenecektir." anlamında kullanılan bir söz. "Anlayan

anlar, anlamayana zaten söylenecek sözümüz olamaz." - Y. B. Bakiler **ÜK** 101

anlamlı sf. Anlamı olan, manalı. **AV** 40, 43; **ÜK** 84

anlamsız sf. Anlamı olmayan, önemli bir şey anlatmayan, manasız. **ÜK** 22, 36

anlaşabilmek (nsz, -le) Anlaşma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 33², 202

anlaşılma (nsz) 1. Anlama işine konu olmak. **AV** 44; 2. Belli olmak, ortaya çıkmak. **AV** 10; **ÜK** 61, 62, 81

anlaşma a. Anlaşmak durumu. **ÜK** 33

anlaşmak (-le) Sözleşmek, sözleşme imzalamak. **ÜK** 146

anlaşmazlık a. İki veya daha çok tarafın düşünce ve amaçları arasında ayrılık, uyuşmazlık, ihtilaf. **ÜK** 201

anlatabilmek (-i, -e) Anlatma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 81³, 103; **ÜK** 53, 185

anlatılmak (nsz) Anlatma işine konu olmak. **AV** 62, 65, 102; **ÜK** 95², 107, 149², 196

anlatma a. Anlatmak işi. **AV** 17, 22, 43, 59, 67, 109; **ÜK** 36, 117, 129, 157, 176

anlatmak (-i, -e) **1.** Bilgi vermek, izah etmek. **AV** 7, 16, 18; **S** 53; **ÜK** 33; **2.** (*nsz*) Nakletmek. **AV** 8, 9, 10, 88; **3.** Bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak. **AV** 28, 32, 34, 36, 47, 80, 82², 85, 96, 97, 98², 100², 101², 105, 108, 109², 111; **S** 12; **ÜK** 26², 29, 33, 35, 36, 37, 38, 41², 43, 56, 62, 63², 68, 72, 73, 74³, 79, 85, 92, 96², 101, 108, 109, 120², 121, 122³, 123, 124, 126, 129, 142, 143, 149, 150, 152, 161², 165, 168, 178, 179, 180, 181², 189, 191, 193, 194, 202; **anlata anlata bitirememek** beğenilen bir şeyden çok söz etmek. **ÜK** 169

anlayabilmek (-i) Anlama imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 8, 44²; **S** 43; **ÜK** 16, 44, 83², 192

anlayış *a.* Bir toplum veya topluluktaki bireylerde görüş ve inanış etmenlerinin etkisiyle beliren düşünme yolu, düşünüş biçimi, zihniyet, mantalite. **ÜK** 140, 141, 194

anlayışlı *sf.* Anlayışı olan, ferasetli, ızanlı, zeki. **S** 61

anmak (-i) Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü etmek veya onu düşünmek, zikretmek, hatırlamak. **AV** 58, 70²; **S** 52

anne *a.* Çocuğu olan kadın, ana, valide. **ŞA** 49³; **S** 5, 7, 31; **ÜK** 49², 78, 97, 107², 180³, 181, 198

ansızın *zf.* Hatıra gelmeyen bir sırada, ani, anide, aniden, ansız, apansız, apansızın, birden, birdenbire, dangadak, defaten, durup dururken, füceten, gürpedek, larp, larpadak, patadak, pattadak, rappadak, şakkadak, şapadanak, şappadak, şırakkadak, bedaheten, füceten, nagehan, vehleten. **AV** 64; **S** 14, 21; **ÜK** 32

ansiklopedi *Fr. a.* Belli bir yönteme göre düzenlenen, bilim, sanat ve uğraş dallarının tüm bilgilerini ayrıntılı olarak bir arada bulunduran, genellikle birkaç ciltten oluşan kitap, bilgilik. **ÜK** 121²

→ *Türk Ansiklopedisi*

Antalya *öz. a.* Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **ÜK** 184

antlaşma *a.* İki veya daha çok devletin saldırmazlık, savaşta iş birliği vb. konularda kararlaştırdıkları ilkelere uygun davranmayı kabul etmeleri durumu, ahit, muahede, pakt.

→ *Sevr Antlaşması*

antoloji *Fr. a. ed.* Seçki. **ÜK** 27

Anton Zako Çayokî öz. a. Arnavut yazar. “*Meselâ Anton Zako Çayokî isimli bir Arnavut dokuz ciltlik kitabının 8. cildinde diyor ki:*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 203

AP bk. Adalet Partisi **AV** 105, 109, 110³

apartman *Fr. a.* Birkaç katlı ve her katında bir veya birkaç daire bulunan yapı. **ÜK** 24, 163

aptalca *sf.* Biraz aptal, alık salık. **AV** 103

ar *Ar. a.* Utanma, utanç duyma. **ÜK** 67

ara *a.* 1. İç. **AV** 7³, 13, 38, 40², 44, 46, 55, 69, 70⁴, 71, 72, 75, 76², 80, 95, 102, 103, 104; **ÜK** 12, 26, 28, 31, 42, 47², 57², 58, 67, 81², 95, 96, 98, 99, 109, 121, 125, 135, 144², 149, 152, 162², 172, 194, 195, 201, 202; 2. Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi. **AV** 50, 76, 81; **ÜK** 18, 33, 34, 37, 50, 63, 66, 85, 111, 113, 114, 122, 151, 152, 177, 178, 179, 200; 3. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, açıklık, aralık, boşluk, mesafe. **ÜK** 36, 100, 114, 164², 189²; 4. İki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla. **AV** 42, 86, 111; **ÜK** 9, 35, 65, 66, 122, 149, 193; 5. Nesnelerin veya kimselerin arasında

bulunan nesne veya kimse. “*Bu zirvelerden birincisi Yunus Emre’dir. İkincisi ise Âşık Veysel Şatıroğlu. Ve bu iki zirve arasında başka zirveler, başka altın silsileler de var.*” - Y. B. Bakiler **AV** 55²; **ÜK** 82, 144; 6. İki kişi veya nesne arasında ortak nitelik bulunup bulunmama durumu. “*Anadolu Türklüğünün şivesiyle, Rumeli Türklüğünün şivesi arasında, benzerlikler ve ayrılıklar ortaya çıktı...*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 127, 141; **ara verilmek** yeniden başlamak üzere bir iş bir süre bırakılmak. “*Öğlen yemeği için, görüşmelere ara verilince, otelin lobisinde, beni Fazıl Hüsnü Dağlarca ile tanıştıran Fahri Kaya, Yugoslavya Türklerindendi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 14; **araya koymak** bir işte sözü geçer bir kimsenin aracılığına başvurmak. **ÜK** 83

→ **ara sokak, arada sırada**

Ara öz. a. Yavuz Bülent Bakiler’in Ermeni arkadaşı. “*Sekiz- dokuz yaşlarında iken, mahallemin çocuklarından Vahan’ı, Ara’yı, Nişan’ı, Ohannes’i, Yetvart’ı kızdırmak için yere çizdiğim kocaman bir Haç üzerindeki tepinmemi, şimdi hep utanarak, yüreğim sızlayarak hatırlıyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 120

ara sokak *a.* Ana yola açılan ikinci derecedeki yol. **AV** 96

araba *a.* Tekerlekli, motorlu veya motorsuz her türlü kara taşıtı. **AV** 42, 44; **S** 61; **ÜK** 36, 60, 62², 75², 77, 95, 101, 108², 112, 145², 161, 169, 191

aracılığıyla *zf.* -le bağlantı kurularak, -nın eliyle, -nın yardımıyla, vasıtasıyla, -nın yoluyla. **ÜK** 28

aracılık *a.* Aracı olma durumu, vasıta. **AV** 95

araç *a.* **1.** Bir iş yapmakta veya sonuçlandırmakta gücünden yararlanılan nesne. **ÜK** 140, 141, 144; **2. mec.** Kişiler veya nesnelere arasında bağlantı sağlayan şey, vasıta. **ÜK** 71

arada sırada *zf.* Ara sıra. **ÜK** 36

aralamak *(-i)* İki şey arasında açıklık oluşturmak, az açmak. **AV** 36

aralık Yılın on ikinci ayı, ilk kânun, kânunuevvel. **ÜK** 175

arama *a.* Aramak işi, taharri. **AV** 46, 49

aramak *(-i)* **1.** Birini veya bir şeyi bulmaya çalışmak. **AV** 45², 49, 71, 72, 73, 103, 113; **S** 61; **ÜK** 58, 95, 101; **2.** Bir şeyin yokluğunu duyarak geri gelmesini istemek, özlemek. **S** 5²; **3.** Bir kişiyle görüşmek üzere telefon etmek. **ÜK** 60, 75, 101; **arayıp**

sormak biri hakkında haber sormak. **S** 10

aranjman *Fr. a. müz.* Düzenleme. **AV** 95², 96

aranmak *(nsz)* Kendi kendine bir şeyler aramak. **S** 43

Arap *Ar. öz. a.* Orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse. **AV** 46, 49, 51, 71³, 72; **ÜK** 41, 125, 167, 178, 199², 200¹³, 201⁴, 202

→ *Lübnan Arapları, Suriye Arapları*

Arapça *öz. a.* **1.** Sami dilleri ailesine giren ve Arap ülkelerinde kullanılan dil, Arabi. **ÜK** 20², 33; **2. sf.** Bu dille yazılmış olan. **ÜK** 19², 21

Aras *öz. a.* Türkiye'de doğup Hazar Denizi'ne dökülen bir nehir. “*Götür beni Aras! Al beni Hazar / Türk'ü Türk'ten başka şimdi kim anlar? / Yaram derin, merhemim yok, vaktim dar... / Bir destan yazar gibi yaz beni Anar! / Duy beni Bahtiyar! Duy beni Şahmar!*” - Y. B. Bakiler **S** 51

araştırılmak *(nsz)* Araştırma yapılmak, gözden geçirilmek. **ÜK** 120

araştırmak *(-i)* Bir gerçeği ortaya çıkarmak için aramalarda bulunmak,

sormak, soruşturmak. **ÜK** 15, 44, 196;
araştırmaya değer (olmak) üstün nitelikli, kıymetli olduğu için araştırma yapmaya uygun olmak. “Doğrusu araştırmaya değer bir konu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 134

arayabilmek (-i) Arama imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 91

arazi Ar. a. coğ. Yer. **ÜK** 142²

argo Fr. a. mec. Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim. **ÜK** 43³, 44

arı (I) sf. Yabancı şeylerden arınmış, katışıksız, saf, halis. **AV** 9; **ÜK** 21

arı (II) a. hay. b. Zar kanatlılardan, bal ve bal mumu yapan, iğnesiyle sokan böcek (*Apis mellifica*). **arı gibi çalışmak** hızlı ve sürekli bir biçimde çalışmak, emek harcamak. “Büyük atölyelerde işçiler, makineleri başında arı gibi çalışıyorlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 148

arılaştırmak (-i) Arı duruma getirmek, özleştirmek. **ÜK** 21, 121

arındırmak (-i) Arınmasını sağlamak. **AV** 63

arif Ar. sf. Çok anlayışlı ve sezgili (kimse).

ârif bk. arif **AV** 8, 41, 42, 45, 60³, 71, 88, 92

Arif Bozacı öz. a. Geleneksel şiire çağdaş bir yorum kazandıran şair. “Struga Şairler Evi’nden çıktığım zaman, merdivenlerde Bayram İbrahim’i ve Arif Bozacı’yı gördüm.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 27, 42, 43, 49

Arif Damar öz. a. Şair. “Bu arada, 1978 Struga Şiir Akşamları Festivaline, Dışişleri Bakanlığımızın tekrar beni göndermek istediğine, Kültür Bakanlığı Müsteşarlığının karşı çıkmasını ve yerime Arif Damar’la, Hasan İzzettin Dinamo’yu tavsiye etmesini de çok tabii karşıladım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 154

Arif Nihat Asya öz. a. "Bayrak şairi" olarak da anılan Türk şair. “Ârif Nihat Asya bir vecizesinde şöyle gülümsüyor.” - Y. B. Bakiler **AV** 78; **ÜK** 24, 76

arifane Ar. Far. zf. Arif olana yakışacak bir biçimde.

ârifane bk. arifane. **AV** 59, 60³, 67

Arjantinli Arjantin halkından olan kimse. “Yanımda oturan Arjantinli bir şâir, ormanların ve gökyüzünün, bir şiir kadar güzel olduğunu anlatmaya çalışıyordu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 36

ark a. İçinden su akıtmak için toprak kazılarak yapılan açık oluk, arık, dren, karık. **S** 37

arka a. 1. Bir şeyin temel tutulan yüzünün tam ters yanı, ön karşıtı. **ÜK** 65², 83, 99, 161, 172, 173, 191; **2.** Art, peş. **AV** 33, 43, 50; **S** 54; **ÜK** 14, 19, 21, 22, 23, 32, 47, 50, 93, 97, 161, 170, 198, 199; **3.** *sf.* Arkada olan, arkada bulunan. **ÜK** 27; **4.** *mec.* Kayıran, destekleyen. **ÜK** 114; **arkadan vurmak** bir kimse kendisine güvenen ve inanan birine gizlice kötülük etmek. **ÜK** 117²; **arkasına düşüvermek** peşine takılmak. “*Yazarlar Birliğindeki toplantıyı düşünerek düğün evinin bahçe kapısından ayrılınca, o çocuk da arkama düşüverdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 198; **arkasında olmak** bir şeyin peşini bırakmamak. “*Konunun arkasında olacağım!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 196

→ *arka arkaya*

arka arkaya zf. Birbirinin arkasından, peş peşe, art arda. **AV** 33; **arka arkaya çıkmak** saygıdan dolayı arkasını dönmeden geri geri çıkmak. “*Tekkenin ayak işlerine bakan genç ve dilsiz bir adam, yanımızda hep el-pençe divan duruyor, gözlerini yerden kaldırmıyor ve arkasını kibleye dönmemek için namazgahtan hep arka arkaya çıkıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 83

arkadaş a. 1. Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, bacanak, eş, yâren, yoldaş. **AV** 22, 44, 45, 80, 90, 109², 110, 111, 112; **2.** Bir ortamda birlikte bulunanlardan her biri, hempa, refik. **ÜK** 31, 35³, 37, 51², 60, 109, 113³, 122, 125², 141, 142, 145, 148, 155, 184, 197, 198

→ *yol arkadaşı*

arkadaşlık a. Arkadaş olma durumu, arkadaşta yakışır davranış, omuzdaşlık, ünsiyet. **ÜK** 120

arma İt. a. Bir devletin, bir hanedanın veya bir şehrin simgesi olarak kabul edilmiş resim, harf veya şekil, ongun. **ÜK** 151

armağan a. Birini sevindirmek, mutlu etmek, onurlandırmak, kutlamak için veya anı olarak verilen şey, hediye. **armağan bırakmak** bir şeyi birilerini onurlandırmak, kutlamak için sunmak. “*İkinci Bayezid’in damadı Yahya Paşa, Rumeli Beylerbeyi iken, bu güzel camiyi Üsküp’e armağan bırakmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 79

→ *Nobel Armağanı*

Arman Garo öz. a. Osmanlı meclisinde Erzurum mebusu iken, bir anda "tero" ve "haço" çeteleriyle Kafkaslardaki Rus ordusuna katılan, asıl adı Karakin Pastırmacıyan Efendi

olan kişi. “*Daha sonra Rus emperyalistleri başında, Arman Garo takma adıyla ve muzaffer bir kumandan edasıyla Erzurum’a girdi.*”
- Y. B. Bakiler **ÜK** 121

Arnavut öz. a. Arnavutluk ve çevresinde yaşayan bir halk. **ÜK** 13, 23, 32, 33⁵, 34, 37, 38, 61, 96, 125, 162, 164, 167², 168¹⁰, 170⁷, 171⁶, 172¹¹, 173³, 175, 176², 178, 179², 180⁷, 181², 182, 183⁴, 187², 194², 195⁸, 198⁴, 199², 200⁵, 201², 202¹⁶, 203¹⁰, 204⁶

Arnavutça öz. a. Hint-Avrupa dilleri ailesine giren, Arnavutların kullandığı dil. **ÜK** 170, 171, 176, 187, 194², 198

Arnavutçu Arnavut yanlısı. “*Rusçu ve Çinci Marksistlerimiz yanında, Arnavutçu Marksistlerimizin türemesi bana hiç de garip gelmiyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

Arnavutlaşma a. Arnavutlaşmak durumu. **ÜK** 170

Arnavutluk öz. a. Güneydoğu Avrupa’da bir ülke. “*Meselâ Arnavutluk’ta bir gazeteci yazar var.*”
- Y. B. Bakiler **ÜK** 11, 87², 88, 89, 139², 163, 203², 204

arşiv *Fr. a.* Belgelik. **ÜK** 152²

art a. Arka, geri. **S** 47

artık *sf.* **1.** İçildikten, yenildikten veya kullanıldıktan sonra geriye kalan. **ÜK** 15; **2.** *sf.* Daha çok, daha fazla. **ÜK** 19, 50, 93; **3.** *z.f.* Bundan böyle, bundan sonra. **AV** 21, 22, 32, 38, 44, 61², 65; **S** 43, 44, 50, 59; **ÜK** 50, 62, 72, 77², 107, 139², 142, 143², 161, 171, 177, 181, 182, 184², 190, 192, 194, 203

artırılma a. Artırılmak işi. **ÜK** 146

artırmak (-i) Artmasını sağlamak, çoğaltmak. **ÜK** 15, 60, 147

artış a. Artma işi, artı. **AV** 111²

artist *Fr. a.* Güzel sanatlardan birini meslek edinen kimse, sanatçı, sanatkâr.

→ *karakter artisti*

artma a. Artmak işi. **ÜK** 170

artmak (*nsz.*) Çoğalmak. **AV** 14, 96

artukh *bk.* artık-3 **S** 33

aruz *Ar. a. ed.* Aruz vezni. **AV** 70

arz *Ar. a.* Sunma. **arz etmek** sunmak. **ÜK** 196

arzu *Far. a.* İstek, dilek. **AV** 96; **ÜK** 31; **arzu etmek** yürekten istemek. **ÜK** 63

asfalt *Fr. sf.* Bu karışımla kaplanmış. **ÜK** 31³, 32²

asgari *Ar. sf.* En az, en aşağı, en düşük, en alt, minimal, minimum. **ÜK** 111

→ **asgari ücret**

asgari ücret *a. ekon.* İşçilere bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım, kültür vb. gereksinimlerini günün fiyatları üzerinden en az düzeyde karşılamaya yetecek ücret. **ÜK** 146², 147

asık *sf.* Somurtkan. **ÜK** 24, 30

asıl *Ar. a. 1.* Kök, köken, kaynak. **AV** 63, 106; **ÜK** 202; *2. sf.* Gerçek, esas. **AV** 46; **ÜK** 14, 99; *3. zf.* Gerçekten, gerçek olarak. **ÜK** 63; **aslına uygun olmak** ana özelliklerini korumak. “*Onu aslına uygun olarak yeni baştan tamir ettirip, turistik otel-lokanta ve eğlence yeri haline getirmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 39

asılı *sf.* 1. Asılmış olan. **ÜK** 82, 176; *2. zf.* Asılmış bir biçimde. **AV** 43

asıllı *sf.* Bir kökene dayanan, kökenli. **ÜK** 17, 33, 109, 125, 170, 172, 176, 200³, 202², 203

asır *Ar. a.* Yüzyıl. **AV** 38, 46, 68, 102; **S** 29; **ÜK** 37, 55, 81, 167, 175, 199

asırlarca *zf.* Yüzyıllarca. **AV** 7; **ÜK** 199

asırlık *sf.* Yüzyıllık. **ÜK** 51

asil *Ar. sf.* Soylu. **AV** 79⁴; **ÜK** 58, 200

asker *Ar. a.* Orduda görev yapan erden generale kadar herkes. **ÜK** 72, 97, 98, 100, 121, 180⁴, 181⁷, 183², 187², 200; **asker olmak** askerlik ödevine başlamak. **ÜK** 100; **askere alınmak** askerlik ödevini yapmak için er eğitim merkezine gönderilmek. **ÜK** 116

askerî *Ar. sf.* Askerlikle ilgili, askere özgü. **ÜK** 187², 198

askı *a.* Bir engel dolayısıyla sonuca varmama durumu. “*Kendi kendime; demek ki dedim, bir cümlesinin bile askıda kalmasını istemiyor.*” - Y. B. Bakiler; **askıda kalmak** bir iş bir engel dolayısıyla sonuca varamamak. **ÜK** 91

aslan *a. mec.* Gürbüz, cesur ve yiğit adam. **S** 59

aslen *Ar. zf.* Kök veya soy bakımından. **ÜK** 107

aslında *zf.* Asıl olarak. **AV** 96

asmak *(-i, -e)* **1.** Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştip sarkıtmak. **AV** 43; **ÜK** 176, 177; **2.** *(-i)* Bir kimseyi boğazından ip vb. geçirip sallandırarak öldürmek, idam etmek. 200, 204²

ast *ask.* Rütbe veya kıdemce küçük olan asker.

→ *astsubay*

astsubay *a. ask.* Silahlı Kuvvetler Yasası'na göre astsubay meslek yüksekokullarında yetişerek Silahlı Kuvvetlere katılan astsubay çavuştan astsubay kıdemli başçavuşa kadar rütbesi olan asker, gedikli. **ÜK** 187

aş *a.* Yemek. **ÜK** 122

aşağı *a.* 1. Bir şeyin alt bölümü, zir, yukarı karşıtı. **ÜK** 60, 165; 2. *zf.* Aşağıya, yere doğru. **ÜK** 18, 31

→ *aşağı yukarı*

aşağı yukarı *zf.* Tama yakın, yaklaşık olarak. **ÜK** 39

aşağılama *a.* Aşağılamak durumu. **AV** 102

aşağılamak *(-i)* Küçültücü davranışlarda bulunmak, hor görmek. **ÜK** 124

aşağılık *a.* Aşağı olma durumu, adilik.

→ *aşağılık duygusu*

aşağılık duygusu *a. ruh b.* Kişinin gerçeklere uyan veya uymayan sebeplerle, kendini yetersiz, yeteneksiz ve güçsüz görme duygusu, aşağılık hissi, aşağılık kompleksi. **ÜK** 38, 124

Âşık Ali İzzet *öz. a.* Şarkışlalı halk ozanı. “*Âşık Ali İzzet’i ve Âşık Veysel’i ortaokul yıllarımda tanımaya başladım.*” - Y. B. Bakiler **AV** 8

âşık *Ar. a.* 1. Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse. **ÜK** 44; 2. Halk ozanı. **AV** 8, 9, 35, 40, 42, 47, 50, 65², 73, 76, 77, 81³, 82, 86, 89, 91; **âşık olmak** sevmek, tutulmak. **AV** 8

→ *âşık edebiyatı*

Âşık Çelebi *öz. a.* Şair, münşi, tezkire yazarı. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Âşık Fikrî, Âşık Fakirî, Âşık Fezai, Âşık Kedahî, vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

âşık edebiyatı *ed.* Halk ozanlarının oluşturdukları, genellikle koşuk ürünleri içine alan yazın. **AV** 7, 10, 76

Âşık Fakirî *öz. a.* Rusçuk doğumlu şair, destancı. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Âşık Fikrî, Âşık Fakirî, Âşık Fezai, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

Âşık Ferki *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şâirlerinden biri. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Âşık Ferki, Niharî, Mesihî,*

Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.” - Y. B. Bakiler **ÜK 135**

Âşık Feryadî öz. a. Halk ozanı. “Benim Sivas’ta tanıdığım ilk halk şairi *Âşık Feryadî* oldu.” - Y. B. Bakiler **AV 8**

Âşık Fezaî öz. a. Yugoslavya Türk halk şairlerinden biri. “Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında *Suzî, Âşık Çelebi, Âşık Fikrî, Âşık Fakirî, Âşık Fezai, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 135**

Âşık Fikrî öz. a. Yugoslavya Türk halk şairlerinden biri. “Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında *Suzî, Âşık Çelebi, Âşık Fikrî, Âşık Fakirî, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 135**

Âşık Kahraman öz. a. Halk ozanı. “Gördüğümüz gibi *Âşık Kahraman, baskına uğrayan köyünde sadece yaşadığı vahşeti yazıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 117, 118**

Âşık Kedahî öz. a. Yugoslavya Türk halk şairlerinden biri. “Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında *Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Azmi Dede, Nuri, Ümmî Sinan, Acize Baba, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 135**

Âşık Mevzunî öz. a. Yugoslavya Türk halk şairlerinden biri. “Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında *Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Beharî, İshak Çelebi, Âşık Mevzunî, Âşık Muradı, Âşık Fikrî, Âşık Fakirî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 135**

Âşık Muradı öz. a. Yugoslavya Türk halk şairlerinden biri. “Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında *Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Beharî, Azmi Dede, Nuri, Ümmî Sinan, Âşık Muradı vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 135**

Âşık Nazmî öz. a. Yugoslavya Türk halk şairlerinden biri. “Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında *Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Âşık Ferki, Niharî, Mesihî, Âşık Nazmi vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 135**

Âşık Sefil öz. a. Yazar, türkü yazarı. “Üzerimde halk şâiri *Kahraman*’ın ve *Âşık Sefil*’in ağıtları var.” - Y. B. Bakiler **ÜK 117, 119**

Âşık Talibî Coşkun bk. Talibî Coşkun **AV 8**

Âşık Veysel bk. Âşık Veysel Şatıroğlu **AV 7, 8³, 9⁸, 10⁶, 15, 16², 17, 18, 22³, 27, 32, 33, 35², 36³, 38², 39², 40², 41⁴, 42³, 43², 44³, 45³, 46⁵, 47, 53, 54³, 55⁴, 56⁴, 58, 59³, 60², 61², 62, 63³, 64², 66⁶,**

67, 68², 69², 70², 71³, 73, 76³, 77², 78², 80³, 81, 87, 88, 90², 91, 92³, 95², 96², 102², 103³, 104³, 105⁴, 106⁴, 109, 110², 111, 113

Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri öz. a. Âşık Veysel'e hayatı ve şiirlerini içine alan şiir kitabı. "125 şiirle yüklü olan *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri* isimli kitap ise, 1953 yılında yayınlandı." - Y. B. Bakiler **AV** 35

Âşık Veysel Şatıroğlu öz. a. Halk ozanı. "İlk yazdığı *Atatürk Destanı*yla şiir dünyamıza adımını atan ve kendisini kabul ettiren *Âşık Veysel Şatıroğlu*, artık usta malı alıp satmaktan vazgeçti." - Y. B. Bakiler **AV** 32

Âşık Veysel'den Deyişler öz. a. Âşık Veysel'in ilk şiir kitabı. "1944 yılında yayınlanan bu kitapçığın isim babası da, *Ahmet Kutsi'dir: Âşık Veysel'den Deyişler*." - Y. B. Bakiler **AV** 35²

aşlamak (-i, -e) *mec.* Birtakım düşünce veya duyguları başkasına benimsetmek, telkin etmek, etkilemek. **AV** 9

aşk *Ar. a.* Aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, sevi, sevda, amor. **AV** 9, 44, 50, 64⁶, 66²; **S** 44, 46, 47; **ÜK** 60, 67, 81, 204

aşmak (-i) Geçmek. **ÜK** 109, 194

at a. Atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan. **AV** 42, 43; **S** 6², 21, 29, 36, 44, 51²; **ÜK** 76², 77, 98², 150, 182; **at koşturmak** at sürmek. "Yıldırım Bâyezid, her gece içimde at koşturuyor, düşman saflarından tek başına geçerek Niğbolu Kalesinde mahsur kalan Doğan Bey'in ve arkadaşlarının yaşamak ve savaşmak gücünü artırmak için, kale burçlarına doğru, geceyi ürperten, gökleri dolduran bir sesle bağırıyordu: "Bre Doğanann! Bre Doğanann!" - Y. B. Bakiler **ÜK** 60; **at sürmek** at koşturmak. "Kosova'ya gittiğim zaman, onun ve akıncıların at sürdüğü Kosova toprağını eğilip hasretle öptüm." - Y. B. Bakiler **ÜK** 60

→ **atsız pusatsız**

ata a. Kişinin geçmişte yaşamış olan büyükleri. **ÜK** 22, 29, 203; **atana rahmet** kişinin geçmişte yaşamış olan büyüklerine Tanrı'dan bağışlama istemek için kullanılan iyi dilek sözü. "Ne güzel, ne güzel söylüyorsun? *Atana rahmet gardaş!*" - Y. B. Bakiler **AV** 50

atabilmek (-e) Atma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 35, 169

atanmak (-e) Bir göreve getirilmek, tayin edilmek. **ÜK** 10

atar damar *bk.* atardamar **ÜK** 159

atardamar *a. anat.* Kalbin sağ karıncığından akciğerlere, sol karıncığından vücudun diğer bölümlerine kan taşıyan damar, şıryan, arter. **S** 40

Atatürk Âşık Veysel'in Cumhuriyet'in 10. yıldönümü dolayısıyla yazdığı ilk şiirinin adı. "39 yaşında, sazıyla birlikte çalıp söylediği bu şiirinin adı: Atatürk!" - Y. B. Bakiler **AV** 27, 32

Atatürk *öz. a.* Mustafa Kemal Paşa'ya 1934 yılında yasayla verilmiş soyadı. "Atatürk'ün yeni nesillere gösterdiği hedef, aşılacak istediği ruh, Âşık Veysel'i de etkilemiş, gönlünde fırtınalar koparmıştır." - Y. B. Bakiler **AV** 7, 9, 70; **S** 59²; **ÜK** 20⁴, 174, 202³, 203²

Atatürkçü *sf.* Atatürkçülük yanlısı, Kemalist. **S** 58

Atatürkçülük *öz. a.* Atatürk'ün düşünce ve uygulamalarından kaynaklanan, Türk Devleti'nin bağımsızlık ve bütünlüğünü, millî egemenliğini, kişi özgürlüğünü, çağdaş olmayı amaçlayan, akla, bilime ve gerçeğe dayanan, evrensel ağırlıklı,

geleceğe yönelik, birbiri ile uyumlu amaçlar, uygulamalar ve ilkeler bütünü, Kemalizm. **ÜK** 19

ateist *Fr. sf. fel.* Tanrıtanımaz. **ÜK** 202, 203, 204²

ateş *Far. a.* 1. Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nâr. **AV** 14, 53; 2. *mec.* Öfke, hırs, hınç. **S** 37, 57; **ateş püskürmek** çok öfkeli olmak. **ÜK** 139; **ateş saçmak** çok kızmak, aşırı öfkelenmek. **AV** 64²; **ateşin dumanı tütmek** halk arasında coşkunlukla yapılan bir şey, yapılmaya devam ediliyor olmak. "Allah aşkına, Caferî mezhebinin neresinde bu ateşin dumanı tütüyor?" - Y. B. Bakiler **AV** 50; **ateşle oynamak** pek tehlikeli bir işle uğraşmak. **AV** 107

→ **ateş böceği**, **ateş çemberi**,

Ateş Tuğlası Fabrikası

ateş böceği *a. hay. b.* Kın kanatlılardan, karanlıkta ışıldama özelliği olan böcek, yıldız böceği, yıldız kurdu (*Lampyrus noctiluca*). **S** 25; **ÜK** 43, 45, 181

ateş çemberi *a.* Kızgın olma durumu. "Adeta bir ateş çemberi içerisinde konuşuyordu." - Y. B. Bakiler **ÜK** 116

Ateş Tuğlası Fabrikası Gostivar'da bulunan Sırp saldırıları sonucunda kapatılan fabrika. "Gostivar'da bir

Ateş Tuğlası fabrikası varmış.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 181³

atılmak (-den) **1.** Atma işine konu olmak. **AV** 43; **ÜK** 181; **2.** (-e) Bir işe girişmek. **AV** 7

Atilla İlhan [**Attila İlhan**] *öz. a.* Şair, romancı, deneme yazarı, gazeteci, senarist ve eleştirmen. “*Gençler Nazım Hikmet’i, Orhan Veli’yi, Cahit Sıtkı’yı, Fazıl Hüsnü’yü, Atilla İlhan’ı ve Tahsin Saraç’ı, tanıyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23, 27, 72, 124³

atlamak (-den) **1.** Bir engeli sıçrayarak veya fırlatarak aşmak. **S** 23; **2.** (-e) Binmek. **AV** 45; **3.** (-i) Söylemeden veya bitirmeden geçmek. “*Cevap vermeden başka bir konuya atladi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 16

atlas (I) *Ar. a.* Yüzü parlak, sık dokunmuş bir tür ipekli kumaş, saten. **AV** 73; **S** 29

atlas (II) *Rum. a. coğ.* Dünyanın, bir ülkenin, bir bölgenin fiziksel ve siyasal coğrafyası ile ekonomi, tarih vb. konularda toplu bilgi vermek için bir araya getirilmiş coğrafya haritaları derlemesi. **ÜK** 163

atlatmak (-i) *mec.* Aldatmak. **ÜK** 102

atlayabilmek (*nsz, -den; -e, -i*) Atlama imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 74

atlı ask. Binek atı kullanan (asker veya asker sınıfı). **S** 38; **ÜK** 153

atmak (-i, -e) **1.** Rastgele bir kenara koymak. **ÜK** 59; **2.** Bir şeyi yere doğru bırakmak. **ÜK** 149; **3.** Bir cismi bir yöne doğru fırlatmak. **AV** 45

atölye *Fr. a.* Zanaatçıların veya resim, heykel sanatlarıyla uğraşanların çalıştığı yer, işlik. **ÜK** 148

atsız pusatsız *zf.* Savaşırken at, silah, zırh vb. savaş araç olmadan. “*Yeniden cemre gibi düşmek toprağa / Yeniden haram etmek gece gündüz uykuyu... / Yûnus Emre gibi atsız-pusatsız / Yeniden fethetmek Anadolu’yu.*” - Y. B. Bakiler **S** 26, 27, 53

ATV *öz. a.* Açılımı Aktif- Aktüel Televizyon olan ulusal televizyon kanalı. **ÜK** 193

avam *Ar. ç. a. esk.* Alt tabaka, havas karşıtı. **ÜK** 44²

avanak *Erm. sf.* Kolaylıkla kandırılabilen veya aldatılabilen, aptal, bön. **AV** 104; **ÜK** 178

Avarlar *öz. a.* Prototürk kökenli göçebe kabile topluluğu. “*Sonra Romalıların, Bizanslıların, Avarların,*

Bulgarların eline geçmiş.” - Y. B. Bakiler ÜK 60

avaz *Far. a.* Yüksek ses, nara. **avazı çıktığı kadar bağırarak** çok yüksek sesle bağırarak. “*Aynı yemek masasını birlikte paylaştığımız genç bir Fransız kıızı, sesini duyurabilmek için, kulağıma avazı çıktığı kadar bağıyordu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 12

avlu *Rum. a.* Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan, hayat. **S** 30, 37; **ÜK** 76, 108

Avrasya *öz. a.* Avrupa yarımadası ile Asya'yı kapsayan coğrafi bölgeye verilen isim.

→ **Avrasya Bülteni**

Avrasya Bülteni *öz. a.* TİKA tarafından her yıl iki sayı olarak yayımlanan hakemli bir dergi. “*Avrasya Bülteni TİKA yayınlarından.*” - Y. B. Bakiler ÜK 164³

Avrupa *İt. öz. a.* Dünya üzerinde yer alan kıtalardan biri. **S** 61; **ÜK** 37, 44⁵, 45³, 63, 114, 164², 174, 202, 203

→ **Batı Avrupa**

Avrupalı *öz. a.* 1. Avrupa'da yaşayan, Avrupa halkından olan kimse. **ÜK** 45;

2. *sf.* Avrupa'ya özgü, Avrupa ile ilgili olan. **ÜK** 44

avuç *a.* 1. Elin iç tarafı, apaz, hapaz. **AV** 13; **S** 23; **ÜK** 74, 95, 158, 180, 181; 2. Elin yarı yumulmuş durumu. **S** 15; **ÜK** 19, 93, 98, 99, 149, 198

→ **avuç içi, avuçiçi**

avuç içi *a.* Elin parmak dipleri ile bilek arasındaki iç bölümü. **avuç içi kadar** pek küçük, dar (yer). **ÜK** 164

avuçiçi *bk.* avuç içi **ÜK** 24

avukat *Fr. a. huk.* Hak ve yasa işlerinde isteyenlere yol göstermeyi, mahkemelerde, devlet dairelerinde başkalarının hakkını aramayı, korumayı meslek edinen ve bunun için yasanın gerektirdiği şartları taşıyan kimse. **AV** 45; **ÜK** 77, 120

avukatlık *a.* Avukat mesleği. **AV** 104

avunmak (*nsz*) Bir şeyle uğraşarak acısını unutmak, sıkıntılardan uzaklaşmak, teselli bulmak, müteselli olmak. **S** 15

avurt *a.* Yanağın ağız boşluğu hizasına gelen bölümü. **ÜK** 82

Avusturya *öz. a.* Orta Avrupa'da dokuz eyaletten oluşan ülke. “*1688 yılında, Avusturya işgali esnasında ikinci defa yakılmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 80, 88

avutmak (-i) Oyalanmak. **S** 25;
avutmaya çalışmak Bir şeyle uğraşarak acısını unutturmaya çalışmak, teselli etmek, oyalamak. **S** 33

ay (I) *ünl.* Birdenbire duyulan acı, ağrı, şaşırma, ürkme veya sevinç anlatan bir söz. **ÜK** 109

ay (II) *a.* **1.** Art arda gelen iki yeni ay arasında geçen süre. **AV** 22, 33, 34², 39, 105; **2.** Yılın on iki bölümünden her biri. **AV** 15, 42, 104; **S** 5; **ÜK** 9; **3.** Bir ayın herhangi bir gününden ertesi ayın aynı gününe kadar geçen veya yaklaşık otuz gün olarak kabul edilen süre. **ÜK** 35, 62, 107, 108, 146, 147², 149², 153³, 169, 175, 181, 193²

→ *aydan aya*

Ay *öz. a.* gök *b.* Dünya'nın uydusu olan gök cismi, kamer. **AV** 68, 104; **S** 42

→ *ay bala, ay yıldız, Kızılay*

ay bala *a.* Ay gibi, ay gibi parlak ve güzel çocuk. “Ben süt gibi mübarek türkülerle büyüdüm / Bir yanım aydınlık, bir yanım gurbet. / Anamın ‘aay balam’lı türkülerinde / Bin yakarış gibiydi baştanbaşa memleket.” - Y. B. Bakiler **S** 20, 21

ay yıldız *a.* Türk bayrağındaki ayça ve beş ışıklı yıldızdan oluşmuş simge. **ÜK** 84³, 158

ayak *a.* **1. anat.** Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü. **AV** 111, 112³; **S** 47; **ÜK** 67, 102, 183, 200, 204²; **2. ed.** Halk edebiyatında uyak. **ÜK** 135; **ayağa kalkmak** harekete geçmek. **ÜK** 115, 147, 170; **ayağını yere bastırmamak** yürütmemek. “*Özel arabasıyla, adeta ayağımı yere bastırmadı ve tercümanlığımızı yaptı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 75; **ayağını yere vurmak** çok kızmak. “*Biliyordum ki sadece Allah rızası ve Türklük sevgisi için ömrünü türbedarlıkla geçiren o Evlâd-ı Fatihan torunu, Kosova Savaşı'nın cereyan tarzını bir zamanlar, Yugoslavya Başbakanına anlattığı gibi, bana da coşarak anlatacak; heyecanlanacak, ayağını yere vuracak, kendisine biraz itidal tavsiye edenlere kızacak te ben yalan mı söylüyorum be? Tarihler, burada kâfiri böyle hakladığımızı yazmıyor mu be?*” diye susturacak ve sözü kimseye bırakmayacaktı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96; **ayaklar altına almak** önem verilmesi gereken şeyleri hiçe saymak, çiğnemek. **ÜK** 163²; **ayaklarını yerden kesmek** *mec.* çok mutlu

etmek. “Bütün hünerlerini göstererek, ayaklarımı âdeta yerden kestiler.” - Y.

B. Bakiler ÜK 197

→ *ayak işleri, ayakkabı, ayakucu, ayaküstü*

ayak işleri *a.* Birtakım getir götür işleri. ÜK 83

ayakkabı *a.* Genellikle sokakta giyilen ve altı kösele, lastik vb. dayanıklı maddelerden yapılan giyecek, başmak, pabuç. ÜK 140, 147, 162²

ayakta *zf.* 1. Ayağa kalkmış durumda. ÜK 28, 66; 2. Yıkılmamış biçimde. “Demirciler ve Kazancılar Çarşısı’na hâkim olan Kurşunlu Han 400 yıldan beri ayakta.” - Y. B. Bakiler ÜK 76, 162; **ayakta durmak** yıkılmamış, harap olmamış durumda olmak. ÜK 37, 41, 50, 78, 92; **ayakta kalmak** 1) yıkılmamak, çökmemek. ÜK 77², 163; 2) değerini yitirmemek, önemini korumak. ÜK 194; **ayakta tutmak** 1) o şeyin sürekliliğini sağlamak. ÜK 34, 61; 2) bozulmasına, yıkılmasına, çökmesine engel olmak. AV 60; ÜK 35; **ayakta tutmaya çalışmak** bir şeyin sürekliliğini sağlamak için uğraşmak. “Makedonya Türklüğünün maddî ve manevî değerlerini ayakta

tutmaya çalışıyoruz.” - Y. B. Bakiler ÜK 193

ayakucu [ayak ucu] Bir şeyin genellikle incelerek biten son ve sivri noktası. “İçeride birkaç kadın ziyaretçi, sandukanın ayakucunda, büyük bir huşu ile dua ediyorlardı.” - Y. B. Bakiler ÜK 97

ayaküstü *zf.* 1. Oturmadan, ayakta durarak. ÜK 14; 2. Kısa sürede, acele olarak, ayaküzeri. ÜK 52

ayan *Ar. sf. esk.* Belli, açık.

→ *ayan beyan*

ayan beyan *Ar. zf.* Besbelli, apaçık, açık seçik bir biçimde. AV 106; S 43

ayarlamak (-i) *mec.* Düzenlemek. ÜK 21, 144

ayaz *a.* Çok soğuk hava. S 33

Aybala *öz. a.* Yavuz Bülent Bakiler’in kızının adı. “Anamın gözyaşında, kuşların kanadında / Bir iftar sofrasında, içtiğim suyun tadında / Kızımın türkü gibi güzel Aybala adında / Bakarım Azerbaycan.” - Y. B. Bakiler S 28², 29, 49

aydan aya *zf.* Her ay. ÜK 196

Aydın Bolak *öz. a.* Devlet adamı, avukat. “Bu talebi, Veysel de kabul

edince, Aydın Bolak, âşığın yanında oldu.” - Y. B. Bakiler AV 39, 40³

aydın *sf.* Kültürlü, okumuş, görgülü, ileri düşünceli (kimse), münevver. AV 9, 55; ÜK 44⁴, 63, 109, 111, 113, 123, 124³, 148, 151, 152, 158, 202

→ **Aydınlar Ocağı**

aydınlanmak (*nsz*) 1. Aydınlık olmak. ŞA 50; 2. *mec.* Bir sorun üzerine gereği kadar bilgi edinmek, tenevvür etmek. ÜK 147

Aydınlar Ocağı *öz. a.* Millî ve manevi değerleri, Türk ahlak ve geleneklerini, Türk dilini ve sanatını korumak, ülkenin millî meselelerine çözüm yolu bulmak gibi amaçlarla faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşu. “2000 yılının Temmuz ayında, İstanbul Aydınlar Ocağına mensup bir grupta, yeniden o taraflara yöneldim.” - Y. B. Bakiler ÜK 9, 154

aydınlamak (*-i*) Karanlığı giderip görünür duruma getirmek. AV 10, 38; ÜK 78, 79

aydınlık *a.* 1. Bir yeri aydınlatan güç, ışık. AV 41, 69, 78, 110; 2. *sf.* Işık alan. AV 42, 45; ŞA 47; S 30, 31, 60; ÜK 24, 25, 51, 145; 3. *sf. mec.* Kötülükten uzak, temiz, saf. AV 7, 9, 10, 42, 46, 47, 51, 54, 60, 62, 65, 90,

92, 105; ŞA 47; S 20, 27; ÜK 38, 85, 101, 111, 126, 141, 158

ayet *Ar. a. din b.* Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri. AV 62; S 25

âyet *bk.* ayet S 51

→ **ayet-i kerime**

ayet-i kerime [**ayeti kerime**] *a.* Kur'an surelerini oluşturan harf, kelime veya cümleler. “Üzerine Ayet-i Kerimeler işlenmiş o zengin sanduka örtüsünü, bir ucundan tutup öptüm.” - Y. B. Bakiler ÜK 39, 97, 98

Ayfer Feray *öz. a.* Tiyatro ve sinema oyuncusu. “Aclan Sayılğan ve Ayfer Feray’ın oynadıkları filmde, Âşık Veysel’e de yer verdiler.” - Y. B. Bakiler AV 90

ayı *a. hay. b.* Memelilerin etobur takımından, beş parmaklı, tabanlarına basarak yürüyen, yurdumuzda boz türü bulunan, iri gövdeli hayvan (*Ursus arctos*). S 37

→ **Ayı Pınar**

Ayı Pınar *öz. a.* Bir yerleşim yeri. “Yolu yarılacağımda, yani, Ayı Pınar’ı Otağına vardığımda sancılarım arttı.” - Y. B. Bakiler AV 14

ayıklamak (*-i*) Bir şeyin içinden, işe yaramayan, gereksiz veya istenmeyen

taneleri ayırıp çıkarmak, temizlemek.
ÜK 19

ayıp *Ar. a.* Toplumun ahlak kurallarına aykırı olan, utanılacak durum veya davranış. **AV** 110, 113; **ÜK** 162, 173³; **ayıpları örtmek** birinin kusurunu görmezden gelmek, gizlemek. **AV** 60; **ayıp olmak** uygun olmamak, hoş karşılanmamak, yakışık almamak. **ÜK** 102

ayıplamak (-i) Kınamak. **AV** 109

ayırabilmek (-i, -den) Ayırma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 14, 94

ayırım *bk.* ayırım-2 **AV** 58, 111

ayırma *a.* Ayırmak işi. **ÜK** 107

ayırmaq (-i, -e) **1.** Bölmek. **ÜK** 23; **2.** Bir şey veya yeri, bir şey veya kimse için kullanmayı belirlemek, tahsis etmek. **ÜK** 23; **3.** (-e, -den) Bir bütünden bir parçayı herhangi bir amaçla bir tarafa koymak, saklamak. **ÜK** 95, 142, 168; **4.** (-den) Birbirinden uzaklaştırmak. **ÜK** 134; **5.** (-i, -den) Farklı davranmak, fark gözetmek. **ÜK** 172³, 200²

aykırı *sf.* Çapraz, ters. **ÜK** 167; **aykırı olmak** ters olmak, zıt olmak. **ÜK** 144

aylarca *zf.* Çok uzun bir süre. **ÜK** 146, 147

aylık *a.* **1.** Birine, görevi karşılığı olarak veya geçimi için her ay ödenen para, maaş. **ÜK** 143²; **2.** *sf.* Bir ay içinde olan. **ÜK** 144, 146; **3.** *sf.* Ayda bir kez yapılan veya çıkan. **ÜK** 153

ayna *Far. mec.* Bir olayı, bir durumu yansıtan, göz önünde canlandıran olay, durum, şey. **AV** 66

aynen *Ar. zf.* Olduğu gibi, değiştirmeden, aynıyla. **AV** 43, 44; **ÜK** 33, 59, 73, 93, 123, 145, 168, 189

aynı *sf.* **1.** Başkası değil, yine o. **AV** 38, 39, 46³, 86; **ÜK** 12², 18, 23, 34³, 37, 38, 41, 52², 67, 102, 109, 114², 158, 187; **2.** Aralarında ayırım olmayan. **AV** 106; **3.** Benzer. **AV** 81, 86, 89; **ÜK** 15, 20, 74, 77, 81, 114, 151, 180, 181², 193

→ **aynı zamanda**

aynı zamanda *zf.* Hem de, bununla birlikte. **AV** 35, 92, 104; **ÜK** 107, 109, 125, 178, 196

ayran *a.* Yoğurdun sulandırılıp çalkalanmasıyla yapılan içecek. **AV** 91⁴; **ayranını kabartmak** öfkelendirmek, coşturmak. “*Yıkılan-yıkılmayan bütün Ermeni eserlerini ansiklopediye yerleştirmiş, Ermeni Taşnakları'nın ayranını kabartacak ne varsa hepsini bir bir sıralamıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

ayrı sf. 1. Başka, başka türlü. **AV** 46³; **S** 28; **ÜK** 19, 23, 29², 36, 42, 175; **2.** Benzemeyen, başka türlü olan, başka olan. **ÜK** 12, 91², 109

→ **ayrı ayrı**

ayrı ayrı zf. Her biri ayrı olarak. **ÜK** 53

ayrıca zf. 1. Ayrı olarak, başkaca. **ÜK** 82; **2.** Bundan başka. **ÜK** 9, 114, 147, 188

ayrılabilmek (nsz, -den; -e) Ayrılma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 40

ayrılık a. 1. Birinden uzak düşme. **ÜK** 108, 111²; **2.** Düşünce, görüş veya duygu arasındaki uymazlık, mübâyenet. **AV** 52, 53²; **ÜK** 127, 180

ayrılış a. Ayrılma işi. **ÜK** 95

ayrılma a. Ayrılmak işi. **ÜK** 66, 148

ayrılmak (-e) 1. Ayırma işine konu olmak. **ÜK** 65; **2. (-den)** Bir yerden, bir kimseden, bir şeyden uzaklaşmak. **AV** 22², 108; **S** 50, 61; **ÜK** 17, 35, 49, 52, 58, 75, 115, 148, 170, 183, 187, 188, 198

ayırım a. 1. Ayırma işi, tefrik. **AV** 45; **ÜK** 195; **2.** Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan ayrılık, benzer şeyleri

birbirinden ayıran özellik, başkalık, fark.

ayrıntı a. Bir bütünün önemce ikinci derecede olan öğelerinden her biri, teferruat, tafsilat, detay. **AV** 64; **ÜK** 140, 145

az sf. 1. Nicelik, nitelik, güç, süre, sayı bakımından eksik, çok karşıtı. **AV** 9, 43, 92; **S** 5; **ÜK** 11, 27, 41, 62, 94², 100, 108, 116, 129, 148, 158, 177, 195; **2. zf.** Alışılmış olandan, umulandan veya gerekenden eksik olarak. **ÜK** 146

aza Ar. a. Üye.

→ **Divan-ı Muhasebat Âzası,**

Divan-ı Muhasebat Azası

azalmak (nsz) Eskisinden az bir duruma gelmek. **S** 16; **ÜK** 41

Azerbaycan öz. a. Kafkasya'da yer alan ülke. "1980 yılında, resmî bir görevle Türkistan'a ve Azerbaycan'a gitmiştim." - Y. B. Bakiler **AV** 40, 54², 55⁴, 70; **S** 31, 48³, 49⁴, 50², 51⁵; **ÜK** 109, 110, 125, 158

→ **Sovyet Rusya-Azerbaycan-**

Özbekistan-Bulgaristan-Macaristan

Azerbeycan bk. Azerbaycan **ÜK** 155

Azerî bk. Azeri **AV** 55²; **S** 49, 50

Azeri öz. a. Far. Ar. Azerbaycan Türkü. ÜK 109, 129, 154

→ *Azeri Türkçesi, Azeri türküsü, Âzeri türküsü*

Azeri Türkçesi Türk dillerinin Oğuz grubu içerisinde olan ve Türk halklarından biri olan Azerbaycanlıların ana dili. “*Azeri Türkçesinde Bala, çocuk demektir.*” - Y. B. Bakiler ÜK 129

Azeri türküsü 6/8 ve 12/8'lik düzümlü, yoğun olarak segâh ve nihavent makamları kullanılan türküler. “*Anam türkü söylerdi bana masal yerine / Hüznü boynu bükük, hep Âzeri türküler / Yüzüme bakamazdı acısını anlardım. / Rüzgârlarla savrulur, yağmurlarla yağardım... / Ya yer yatağında, ya serin sofalarda / Anamı dinlerken ağlardım.*” - Y. B. Bakiler S 20

Âzeri türküsü bk. Azeri türküsü S 20

azık a. Gereken yiyecek ve içecek şeyler, nevale. S 29

azınlık top. b. Bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk, ekalliyet. ÜK 111

aziz Ar. sf. Sevgide üstün tutulan, muazzez. AV 66, 108; ŞA 49; S 26, 50; ÜK 33, 95, 102, 110, 167, 177

Aziz İstanbul öz. a. Yahya Kemal Beyatlı'ya ait bir şiir. “*Yahya Kemal, Aziz İstanbul isimli eserinde, önemli bir konuya parmak basıyor!*” - Y. B. Bakiler ÜK 154

Aziz Nesin öz. a. Mizah yazarı. “*Aziz Nesin gibi, Allah'ı ve İslâmî bütün çizgileriyle inkâr eden bir kimsenin Alevî sanatkârlarla birlikte Sivas'a davet edilmesi, devrin valisi tarafından ağırlanması, havayı daha da germiş ve bir anda binlerce kişinin Madımak Oteli önünde toplanmasına sebep olmuştur.*” - Y. B. Bakiler AV 112

Azmi Dede öz. a. Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Beharî, Azmi Dede, Nuri, Ümmî Sinan, Âşık Muradı vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler ÜK 135

b, B

baba *a.* 1. Çocuğu olan erkek, peder. AV 7, 18, 44², 77, 90, 91; S 38; ÜK 35, 68, 83³, 96, 97³, 98², 107³, 110⁶, 129², 170², 172², 173², 180, 198; 2. Tanımadığımız yaşlı erkeklere seslenirken saygı anlamı olarak kullanılan söz. ÜK 57; 3. *esk.* Bu gibi kimselere verilen unvan. **babadan oğula geçmek** devleti yönetme yetkisi babadan sonra oğulda olmak. “Osmanlı’da padişahlık mutlaka babadan oğula geçerdi.” - Y. B. Bakiler ÜK 190

→ *Acize Baba, Baba İstoyan, babaanne, Bektaşi babası, büyük baba, devlet baba, Harabati Baba, isim babası, Sadık Baba, Sersem Ali Baba, Tahir Baba, Yalıncağ Baba*

Baba İstoyan *öz. a* Ömer Seyfettin’in Bomba hikâyesindeki kahramanlardan biri. “Kendimi, Ömer Seyfettin’in Bomba hikâyesindeki Baba İstoyan gibi, yaşlı, yorgun ve şaşkın hissediyordum.” - Y. B. Bakiler ÜK 66

babaanne *a.* Babanın annesi. ÜK 173

babo *bk.* baba ÜK 134

bacak *a. anat.* Vücudun kasıktan tabana kadar olan bölümü. S 37; ÜK 122

bacı *ünl.* Kadınlara söylenen bir seslenme sözü. ÜK 122

Bafra *öz. a.* Samsun iline bağlı ilçelerden biri. AV 22

bağ *Far. a.* Üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası. S 21

bağdaş *a.* Sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturma biçimi. ÜK 128; **bağdaş kurmak** sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturmak. AV 45, 47; ÜK 128; **bağdaş kurup oturmak** 1) sağ ayağı sol uyluğun, sol ayağı sağ uyluğun altına alarak oturmak. ÜK 43, 59, 139; 2) kendine mal etmek, yerleşmek. “Bütün kapitalist ülkelerde, devlet, artık İktisadî hayatın tam ortasında bağdaş kurup oturmuştur.” - Y. B. Bakiler S 58; ÜK 39, 139

bağdaşabilmek (*nsz, -le*) Bağdaşma imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 141

bağdaşma *a.* Bağdaşmak işi, imtizaç. ÜK 140

bağdaştırabilmek (nsz) Bağdaştırma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 51

Bağdat öz. a. Irak'ın başkenti. “*Halk rivayet ederdi ki ya Bağdat'ta bir evliya fazla imiş yahut da Üsküp'de.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 86, 201

bağır a. mec. İç, orta. **ÜK** 200; **bağırına basmak** kucaklamak. **AV** 80; **S** 5; **bağırından kopmak** benliğinden, varlığından çıkıp oluşmak. “*Anadolu'nun bağırından kopararak Rumeli topraklarına yerleştirdiğimiz, sonra bütün gönül kapılarımızı yüzlerine kapadığımız milyonlarca Balkan Türkü'nün öksüzlüğüne, hangi idrak, hangi insaf kayıtsız kalabilir?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 158

bağıra bağıra zf. Çok sesli bir biçimde. “*Türkümü bağıra bağıra söylemeye başladım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 180

bağırabilmek (nsz, -e) Bağırma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 73

bağırmak (nsz) **1.** İnsan yüksek ve gür ses çıkarmak. **S** 13; **AV** 49, 104; **ÜK** 60, 73, 109, 125², 148; **2.** (-e) Yüksek sesle azarlamak. **S** 57; **ÜK** 108; **bağırıp çağırarak** öfkeyle bağırarak. **AV** 113; **S** 59

→ **bağıra bağıra**

bağışlamak (-i, -e) Herhangi bir kötü davranış için ceza vermektен vazgeçmek, affetmek. **AV** 44; **bağışlaması bol olmak** kullarının hatalarını günahlarını çokça bağışlamak, affi ve bağışlaması sonsuz olmak. “*Âşık Veysel, kırk yaşından sonra kalbine ilham gelmesini, işte o bağışlaması bol olan Allah'ın 'Gaffar' sıfatıyla açıklamaktadır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 60, 61

bağışlatmak (-i) Bağışlama işini yaptırmak. **ÜK** 44

bağlamak (-i, -e) **1.** Bir şeyi bir yere veya bir şeye tutturmak. **ÜK** 16, 32; **2.** (-i) Yara ilaç koyup bezle sarmak. **ÜK** 122; **3.** Bütün ilgisini bir yerde yoğunlaştırmak. **AV** 60; **4.** (-i) Birini söz veya yazı ile bağlamak, taahhüt etmek, angaje etmek. **AV** 110; **5.** (-i, -e) Ekleme, bir araya getirmek, birleştirmek. **AV** 81

bağlanmak (-e) **1.** Sözle veya yazılı olarak bir şeye bağlanmak, angaje olmak. **ÜK** 143; **2.** Bir yönetim yerinin kontrolü altında bulunmak. *Köy halkı 1854 yılında Tokat ilimizden buraya göç etmiş ve Mamuşa, Üsküp'e bağlanmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 187; **3.** Sevmek, içten bağlı olmak. **S** 7;

bağlanıp kalmak tutulmak, sevdalanmak. **S** 63

bağlantı *a.* İki şey arasında ilişki sağlayan bağ. **AV** 111

bağlı *sf.* **1.** Bir kimseye, bir düşünceye, bir hatıraya saygı, aşk vb. duygularla bağlanan, sadık, tutkun. **AV** 50; **ÜK** 41, 188, 204; **2.** Bir kuruluşun yetkisi altında bulunan. **AV** 15; **3.** Bir yönetim yerinin kontrolü altında bulunan. “*Birinci Kosova Savaşı’ndan sonra 1389’da, aşk derecesinde sevdiğim Sultan Yıldırım Bâyezid Han Üsküp’ü devletimize bağlı bir sancak haline getirmiş.*” - Y. B. Bakiler **AV** 7; **ÜK** 60, 73, 181; **bağlı bulunmak** tabi olmak. “*Bizim bağlı bulunduğumuz mezhebin mübarek kutbu, Ebu Hanife Hazretleri, Mezhepler Tarihi’nde belirtildiğine göre Hz. Cafer-i Sadık’tan, İslâmî konularda iki yıl ders almış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 41², 93; **bağlı olmak** tabi bulunmak. **ÜK** 150

bağlılık *a.* **1.** Bağlı olma durumu, merbutiyet. **ÜK** 182; **2.** Birine karşı, sevgi, saygı ile yakınlık duyma ve gösterme, sadakat. **ÜK** 151

bahar *Far. a. gök b.* **1.** İlkbahar. **AV** 73; **ŞA** 49, 50; **S** 45, 51; **2.** Bu

mevsimde ağaçlarda açan çiçekler ve yapraklar. **S** 21, 25, 30, 42

→ *ilkbahar, sonbahar*

bahçe *Far. a.* **1.** Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer. **AV** 38; **S** 25, 53; **2.** Evin önünde ya da arkasında bulunan konuta ait alan, avlu. **AV** 86; **S** 30; **ÜK** 24, 39⁴, 40², 41³, 42³, 43, 45, 51, 58, 78, 79, 80, 82³, 95, 97, 99, 100, 116, 145, 168, 169², 175², 189, 197

→ *bahçe kapısı*

bahçe kapısı *a.* Bahçeden yola açılan ya da evden bahçeye açılan kapı. **ÜK** 39, 42, 95, 197², 198

bahis *Ar. a.* Üzerinde konuşulan şey, konu. **ÜK** 121²; **bahis açmak** belli bir konuda konuşmaya başlamak. **ÜK** 35

→ *bahsetmek*

Bahri *bk.* Bahri Şatıroğlu **AV** 22

Bahri Şatıroğlu *öz. a.* Âşık Veysel’in Gülizar’dan olan öğretmen oğlu. “*Öğretmen oğlu Bahri Şatıroğlu anlatıyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 82

bahsedilmek (*nsz*) Bahsetme işine konu olmak. **ÜK** 94, 149

bahsetme *a.* Bahsetmek işi. **ÜK** 43

bahsetmek *Ar. T. (-den)* Bir konu üzerinde söz söylemek, konuşmak.

AV 8, 44, 59, 70, 76, 102; **S** 25; **ÜK** 21, 38, 55, 63, 79, 115, 147, 163, 187, 191, 199⁵, 201

Bahtiyar *bk.* Bahtiyar Vahapzade **S** 51

Bahtiyar Vahabzâde *bk.* Bahtiyar Vahapzade **AV** 55, 58

Bahtiyar Vahapzade *öz. a.* Azerbaycan'ın ünlü şairi ve yazarı. “Aziz dostum Bahtiyar Vahapzade'ye” - Y. B. Bakiler **S** 50

bahtiyarlık *a.* Mutluluk. **ÜK** 10, 34

bahtsız *sf.* Bahtı kötü olan, mutsuz, talihsiz. **ÜK** 44

baka baka *zf.* Bakarak. “O güzelliklere baka baka ruhlarını teslim eden kimselerin göz kapakları nasıl kapanırmış?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 163

bakabilmek (*nsz, -e*) Bakma imkânı veya olasılığı bulunmak. **S** 20; **ÜK** 63

bakakalma *a.* Bakakalmak işi. **ÜK** 14

bakakalmak (*nsz, -e*) Şaşkınlığa uğrayıp ne yapacağını bilmez durumda kalmak. **S** 23; **ÜK** 95, 181

bakan *a.* Hükûmet işlerinden birini yönetmek için, genellikle milletvekilleri arasından, başbakan tarafından seçilerek cumhurbaşkanınca onaylandıktan sonra işbaşına getirilen

yetkili, vekil, icra vekili, nazır. **ÜK** 10, 34²

→ *başbakan, Kültür Bakanı, Maliye Bakanı, Millî Eğitim Bakanı, Millî Savunma Bakanı*

bakanlık *a.* Bakan olma durumu, vekillik, nezaret, vekâlet. **ÜK** 109, 172

→ *Bakanlık Müsteşarı, başbakanlık, Dış İşleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı*

Bakanlık Müsteşarı *öz. a.* Bakanlıklarda bakandan sonra gelen en yüksek seviyeli yönetici. “Bakanlık Müsteşarı Petar Boskovski'yle Ohri'de tanışmıştık.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 91, 154

bakarler *bk.* bakmak-4 **ÜK** 127

bakaylar *bk.* bakmak-4 **ÜK** 128

bakhmak *bk.* bakmak-4 **S** 33²

bakılmak (*nsz, -e*) Bakma işine konu olmak veya bakma işi yapılmak. **ÜK** 145

bakımından *zf.* Bakış veya görüş açısı yönünden, değerlendirme açısından. **AV** 102², 113²; **ÜK** 117, 127, 151

bakımlı *sf.* İyi bakılmış, üzerinde iyi çalışılmış. **ÜK** 95

bakımsız *sf.* Özen gösterilmemiş, bakılmamış. **ÜK** 36, 51, 77, 79

bakımsızlık *a.* Bakımsız olma, terk edilme, yüzüstü bırakılma durumu. **ÜK** 79

bakır *a. kim.* Atom numarası 29, yoğunluğu 8,95 olan, 1084 °C'ye doğru eriyen, doğada serbest veya birleşik olarak bulunan, ısı ve elektriği iyi ileten, kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan, kırmızı renkli element (*simgesi Cu*). **AV** 45²

bakırcı *a.* Bakır işleyen veya bakır kap kacak satan kimse. **ÜK** 76

Bakırcılar *öz. a.* Üsküp'te Osmanlı döneminden kalan tarihi Türk Çarşısı'nda bulunan yerlerden biri. “*Kazancılar Çarşısına gittim bir akşam / Türkülü dükkânlar, kurşunlu hanlar... / Sonra Bakırcılar ve Çifte Hamam... / Gülümsüyor kubbelerde geçmiş zamanlar.*” - Y. B. Bakiler **S** 55

bakış *a.* **1.** Bakma işi. **ÜK** 22; **2.** Algılama ve değerlendirme biçimi. “*Okuması yazması olmadığı hâlde, memleket meselelerimize bakışı doğru!*” - Y. B. Bakiler **AV** 92, 112

→ *bakış tarzı*

bakış tarzı *a.* Algılama ve değerlendirme biçimi. **ÜK** 43, 45, 57, 103

Bakiler Aile Mezarlığı *öz. a.* Gostivar'a yerleşen Bakiler isimli bir Türk topluluğunun cenazelerini Saatli Cami bahçesinin bir köşesine defnetmeleri nedeniyle cami bahçesinin bir bölümüne verilen ad. “*Saatli Cami bahçesinin bir bölümünde, Bektaşi dedelerinin mezarları, bir bölümünde de Bakiler Aile Mezarlığı var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 168², 169²

Bakiler *bk.* Yavuz Bülent Bakiler **ÜK** 154

Bakiler *öz. a.* Gostivar'da bulunan bir Türk topluluğu. “*Gostivar'a vakti zamanında Bakiler isimli bir Türk topluluğu gelip yerleşmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 169²

bakmak *(-e)* **1.** Yoklamak, incelemek, denemek. **AV** 108; **ÜK** 11, 16, 21, 59, 62, 152, 173, 179, 182, 193, 198; **2.** Bir şeyin yüzü bir yöne doğru olmak. **ÜK** 12, 163; **3.** Bir işi yapmak, bir işi yapmakla görevli olmak. **AV** 22; **ÜK** 161, 83²; **4.** Bakışı bir şey üzerine çevirmek. **AV** 13, 14², 42, 44, 45, 47², 48, 61, 64³, 66, 82, 87, 108, 110; **S** 8³,

9², 13², 17, 18, 21, 31, 36, 38, 42, 53, 55; **ÜK** 16, 17, 28, 30, 57, 65², 66, 74, 79, 80, 93, 108, 128, 163, 164, 197; **5.** (nsz) Anlamak, farkına varmak. **AV** 14, 66; **S** 49³; **ÜK** 36, 198; **6.** Dikkate almak. “*Bekçinin anlattıklarına bakarak Harabati Baba Tekkesi’ndeki dervişlerin, İmam Cafer-i Sâdık’a bağlı olabileceklerini düşündüm.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 41; **7.** Herhangi bir düşüncenin etkisinde olmak. “*Şerefesi yıkılmış olmasına rağmen, Üsküp’e, yorgun fakat hep mağrur bir gazi hüviyetiyle bakıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 43, 59, 80, 94, 154; **8.** Bir şeyin gelişmesi veya iyi bir durumda kalması için emek vermek. **ÜK** 115; **9.** Gözetmek, korumak. **ÜK** 127; **10.** Uğraşmak, meşgul olmak. **ÜK** 199; **11.** (nsz) İlgilenmek. **AV** 38; **12.** (-e) Aramak. **ŞA** 46, 47; **13.** Yargıya varmak, değerlendirmek. “*Edebiyatımızın yetkili isimleri, Âşık Veysel’e, 20. Yüzyılda, halk şiirimizin en son temsilcisi olarak baktılar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 9; **bak 1)** bir şeye dikkat çekmek için kullanılan bir söz. “*Bak Yavuz Bülent!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 15, 21², 96; **2)** işte. **ÜK** 15; **bakalım (veya bakayım)** içinde yer aldığı cümlenin güvensizlik, kuşku, merak, uyarma vb. anlamlarını

pekiştiren bir söz. **ÜK** 91, 109, 167, 199; **bakın** bir şeye dikkat çekmek için kullanılan bir söz. “*Bakın sosyalist bir ülke olan Yugoslavya’da herkesin deniz motoru yok.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 16, 19, 52, 74, 101, 144, 174², 184

→ **baka baka**

bakraç a. Çoğunlukla bakırdan yapılan küçük kova. **AV** 91; **ÜK** 63

Bakü öz. a. Azerbaycan Cumhuriyeti’nin başkenti. “*Bakü’de, bizim halk şairlerimizden derlenen bir gül destesinin ismi: İki Zirve Arasında’dır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 55

bala a. hlk. Yavru, çocuk. **S** 34², 35³; **ÜK** 129

→ **ay bala, Aybala**

Balaban öz. a. Erkek çocuk ismi. “*Balaban, erkek çocuk ismidir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 129

Balabanla Balacan Bebek bk. Balabanla Balacan **ÜK** 129

Balabanla Balacan öz. a. Bir masal adı. “*Bu masalı çocukluk yıllarımda, sevgili anamdan Balabanla Balacan adıyla en az yüz defa dinlemişimdir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 129³

Balacan öz. a. Kız çocuğu ismi.
“Balacan da kız çocuğu ismi.” - Y. B.
Bakiler ÜK 129

balçık a. İçinde çeşitli organik
maddeler bulunan, genellikle killi,
koyu, yapışkan çamur, mil. S 29

balık a. hay. b. Omurgalılardan, suda
yaşayan, solungaçla nefes alan ve
yumurtadan üreyen hayvanların genel
adı. ÜK 103

Balkan öz. a. Balkanlarda yaşayan
kimse.

→ **Balkan Araştırma
Merkezi, Balkan faciası,
Balkan komitacıları, Balkan
muhaciri, Balkan Savaşı,
Balkan Türkleri**

Balkan Araştırma Merkezi öz. a.
Kosovalıların İstanbul'da kurulmasını
istediği bir merkez. “İstanbul'da
Balkan Araştırma Merkezi
kurulmalıdır.” - Y. B. Bakiler ÜK 196

Balkan faciası a. Adriyatik
Denizinden, Ege ve Marmara Denizine
kadar yüz binlerce kilometrekarelik bir
alandaki, milyonlarca masum vatandaşın
zulüm ve işkencelere uğratıldığı facia.
“Dün, Balkan faciasından sonra
'Karanlıkta Uyananlar' oldu.” - Y. B.
Bakiler ÜK 85, 149

Balkan komitacıları a.
Makedonya'da Türk köylerini basıp
katliam yapan kişiler. “Demek şimdi
ben, bir zamanlar, Balkan
komitacılarının kana buladığı
Makedonya topraklarına gideceğim.”
- Y. B. Bakiler ÜK 11³, 12

Balkan muhaciri a. Balkanlardan
zorunlu olarak göç edip Anadolu'ya
gelenlerin genel adı. “Aramızda, yaşlı
bir Balkan muhaciri de vardı.” - Y. B.
Bakiler ÜK 149²

Balkan Savaşı öz. a. Osmanlı
İmparatorluğu'nun Balkanlardaki dört
devlete karşı 1912 - 1913'te yaptığı
savaş. “Balkan Savaşı'nda da bu böyle
oldu, Birinci Dünya Savaşı'nda da!” -
Y. B. Bakiler ÜK 117, 182

Balkan Türkleri a. Balkanlarda
yaşayan Türkler. “Yugoslavlar,
Balkan Türklerinin âdeta kutsiyet
verdikleri türbeye, hiç dokunmamışlar,
yalnız onun karşısına, on beş metre
yüksekliğinde, yeni bir Miloş Abidesi
dikmişler.” - Y. B. Bakiler ÜK 95,
149³, 158

Balkanlar öz. a. Hırvatistan,
Sırbistan, Karadağ, Kosova, Slovenya,
Arnavutluk, Makedonya, Bosna-
Hersek, Bulgaristan, Romanya,
Yunanistan ve Trakya'yı içine alan

bölge. **AV** 40; **ÜK** 37, 61, 127, 149, 150, 152², 158², 176, 197, 202

Balkanlı Balkan halkından olan kimse. “*Facianın, yüreğimizi sızlatan bir başka noktasında, ihtiyar Balkanlının, konuşmayı yeniden kesen acısı: Birehhh! Birehhh! Birehh!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 149

balkon *Fr. a.* Bir yapının genellikle dışarıya doğru çıkmış, çevresi duvar veya parmaklıkla çevrili bölümü, ayazlık. **ÜK** 24

bana *zm.* Ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. **AV** 8, 10, 18, 53, 54², 81, 89, 90, 102, 106, 107⁴, 108, 109, 110, 111², 112; **ŞA** 47; **S** 20, 21, 25, 44; **ÜK** 13, 14, 15, 17, 20, 22³, 24, 31, 32, 34, 35², 36, 43, 56, 57², 58, 59³, 63², 68, 75, 77, 79, 91, 92, 96, 97, 100, 109, 122³, 125, 126, 143², 144, 146, 147, 148, 149, 150², 151, 152², 154, 162, 163, 168², 169, 171, 175, 180, 183, 190, 195, 202, 203, 204

bank *Fr. a.* Çoğunlukla parklarda ve bahçelerde oturulacak sıra. **ÜK** 66, 102

banka *İt. a.* Faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi,

ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş. **ÜK** 47

→ **İş Bankası, Osmanlı Bankası, Türkiye İş Bankası**

bant *Fr. a.* Ses alma aygıtlarında seslerin kaydı için kullanılan manyetik oksitli plastik veya selüloz şerit. **ÜK** 152², 192

→ **video bant**

bar *a.* Anadolu'nun doğu ve kuzey bölgesinde, en çok Artvin ve Erzurum yörelerinde el ele tutuşularak oynanan, ağır ritimli bir halk oyunu. **bar tutmak** bar oynamak için hazırlanmak ve oyuna başlamak. **S** 27

barbarlık *a.* Barbar olma durumu. **ÜK** 143, 182

bardak *a.* Su vb. şeyleri içmek için kullanılan, genellikle camdan yapılan kap. **AV** 82²; **ÜK** 169

bardaksal Bardakla ilgili, bardağa ait. “*Arkasından çaysal – bardaksal – masasal – sandalyesel – ekmeksel – peynirsel kelimeleri mi gelecek?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21

barındırmak *(-i)* Barınmasını sağlamak. **ÜK** 76

barış *a.* Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam. **ÜK** 27

→ *Bariş Şarkısı*

Bariş Şarkısı öz. *a.* Fransız şairi Ejen Gilvik'in şiiri. "*Gilvik'in Bariş Şarkısı şiiri, önce Fransızcadan Sırçaya çevrilmiş.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 70

barışık *sf.* Başkası ile barış durumunda bulunan, dargın veya düşman olmayan. **AV** 51

baro *Fr. a.* Bir şehir veya bir bölge avukatlarının bağlı oldukları meslek kuruluşu. **AV** 45

barsak [bağırsak] *a. anat.* Sindirim organının mideden anüse kadar olan, ince bağırsak ve kalın bağırsaktan oluşan bölümü. **ÜK** 97, 99

basbariton *Fr. a. müz.* Basın çıkamadığı ince tonlara çıkabilen, buna rağmen basın indiği kalın ve tok tonlara inemeyen sesi olan sanatçı. **ÜK** 180

basık *sf.* Çok yüksek olmayan, alçak. **ÜK** 41, 163

basılmak (*nsz*) Basma işine konu olmak veya basma işi yapılmak. **ÜK** 194³

basın *a.* Gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yazılı yayınların bütünü, matbuat. **AV** 104; **ÜK** 15, 26, 182

basit *sf.* **1.** Kolay. **ÜK** 109; **2.** Her zaman rastlanan, özelliği olmayan, olağan. **AV** 53; **3.** *mec.* Süssüz, gösterişsiz. **ÜK** 14; **4.** *mec.* Bilgi ve görgüsü sınırlı olan, bayağı, görgüsü. **ÜK** 27; **basit oyunlara girmek** amiyane bir şekilde birini aldatmaya çalışmak. "*Ama bildiğim bir şey varsa, yanıma mağrur bir tavırla gelen Dağlarca'nın basit oyunlara girerek ve bir şâire yakışmayan çirkinlikleri yüklenerek kalkıp gitmesi oldu.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 18

basitlik *a.* Basit olma durumu. **ÜK** 27

baskı *a.* **1.** Hak ve özgürlükleri kısıtlayarak zor altında bulundurma durumu, tahakküm. **ÜK** 35; **2.** Bası sayısı. **ÜK** 10², 194; **3.** Bir eserin tekrarlanarak yapılan baskı işlemlerinden her biri, edisyon. **AV** 35

baskın *a.* Suç işlediği veya suçluların bulunduğu sanılan bir yere ansızın girme. **ÜK** 81; **baskına uğramak** düşmanın beklenmedik bir saldırısıyla karşılaşmak. **ÜK** 118

basmak (*-e*) **1.** Vücudun ağırlığını verecek bir biçimde ayak tabanını bir yere veya bir şeyin üzerine koymak. **ÜK** 200; **2.** (*-i*) Baskın yapmak. **AV** 113; **3.** (*-i, -e*) Bir şey üzerinde kalıp, mühür vb.yle iz yapmak. **AV** 46, 53;

4. Bir şeyi, üzerine kuvvet vererek itmek. **ÜK** 122

bastırılmak (*nsz, -e*) Bastırma işine konu olmak. **AV** 35, 108

bastırma *a.* Bastırmak işi . **AV** 35

bastırmak (*-i*) 1. Basma işini yaptırmak. **AV** 15; **ÜK** 49²; 2. (*-e*) Baskı yapmak, üzerine iyice düşmek. **ÜK** 180; 3. Bası işini yaptırmak. **ÜK** 26²

baston *İt. a.* Yürürken dayanmaya yarayan, ağaç veya metalden yapılan araç. **AV** 8; **ÜK** 56, 58

baş *a.* 1. *anat.* İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız gibi organları kapsayan, vücudun üst ya da önünde bulunan bölüm, kafa, ser. **AV** 45², 67; **ÜK** 11, 12, 19, 23, 42, 49, 77², 81, 94, 98, 100, 121, 129, 163, 164, 173⁵, 174⁶, 176, 179, 180, 184²; **S** 15, 50; 2. Temel, esas. **AV** 71; 3. Bir şeyin uçlarından biri. **AV** 23, 44, 96; 4. Bir şeyin yakını ya da çevresi. **AV** 45; **ÜK** 40, 61, 148; 5. En önemli, en başta gelen, birinci. **AV** 35; 6. Dağ, tepe, ağaç gibi şeylerde en yüksek nokta. **S** 6; 7. En önemli yer. “*Bir dost duygudur ölüm, yakın, çaresiz... / Yüreğimin başında bir atardamar, / Ölüm korkunç değildir Anadolu'da / Eski mezarlıklar kadar.*” - Y. B.

Bakiler **S** 40; **8.** Bir topluluğu yöneten kimse. **ÜK** 190, 198²; **9.** Başlangıç. **ÜK** 27, 128²; **10.** Önem veya yönetim bakımından ileride olan, en önemli, en üstün

□ anlamlarında

kelimeler yapan bir söz. **ÜK** 65; **baş kesmek** insan öldürmek ya da öldürtmek. **AV** 46; **baş sallamak** karşısındakinin her sözünü uygun bulur görünmek. **AV** 47, 82; **ÜK** 99; **başı göğe değmek** *alay* beklenmeyen bir mutluluğa ermek. **ÜK** 184; **başı göğsüne düşmek** utancından başını kaldıramamak. “*Başı göğsüne düşen, sevgili Süreyya Haşmet'in öyle ezik, öyle mahzun, öyle kaygılı bir oturuşu var ki!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 93, 149; **başı hoş olmamak** bir şeyden hoşlanmamak. **ÜK** 148; **başından git!** birini başından savmak için söylenilen bir söz. “*Haber yok evimden kaç gündün beri / Yorgunum, yalnızım, başımdan gidin. / Beni avutmuyor bu ateş böcekleri / Bana çocuklarımın gözlerinden bahsedin.*” - Y. B. Bakiler **S** 25; **ÜK** 108²; **başına çöreklenmek** musallat olmak. “*Komünist sistem başımıza çöreklendiğinde, babamların üç bin beş yüz koyunu varmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 172; **başına oturmak** bir işi yapmaya başlamak, işe koyulmak.

S 62; başına taş yağmak felakete uğramak. **ÜK 162; başına toplanmak** yanında durmak, başına dikilmek. “*Bir sabah vakti, başına toplanan kalabalığa, rüyasında, pirlere elinden nasıl bâde içtiğini, Çin diyarındaki bir güzele nasıl âşık olduğunu kan-ter içinde anlatıyor, ağlar gibi koşmalar okuyordu.*” - Y. B. Bakiler **AV 8; başına yıkılmak** çok sıkılmak, utanmak. “*O anda sanki İstanbul başıma yıkıldı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 63, 108; başına yıkmak** harap etmek, zor durumda bırakmak. **ÜK 62; başından geçmek** daha önce aynı duruma uğramış olmak. **AV 28, 82; ÜK 122; başını dik tutmak 1)** onurunu korumak. **AV 78; 2)** varlığını sürdürmek. “*Çünkü Türkiye ancak Âşık Veysel gibi, seven, acıyan, koruyan, birleştiren, yüceltmek için çırpınan evlâtlarının varlığıyla başını dik tutabilir.*” - Y. B. Bakiler **AV 10; başını sallamak** selam vermek için başını bir aşağı bir yukarı sallamak. “*Ve evlerin bahçelerinde, balkonlarında, pencerelerinde, şehrin caddelerinde, meydanlarında, avuçiçi iriliğindeki rengârenk güller, çiçekler, sanki insanları hep dost duygularla selâmlamak için başlarını sallayıp duruyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 24**

→ *baş başa, baş köşe, baş tacı, baş tâcı, başbakan, başbakanlık, başı dik, başıboş, başkaldırmak, başkent, başörtülü, başörtüsü, başpiskopos, başrol, baştan sona, baştanbaşta, başucu, başvurmak, başvuru, ele başı, Kızılbaş, omuz başı, tandır başı, tek başına, ustabaşı, üst baş, yanı başında, yanibaşı, yeni baştan, yeni baştan*

baş başa *zf.* Birlikte, beraberce. **baş başa kalmak** biriyle veya bir şeyle yalnız kalmak. **S 6; baş başa vermek** iki veya daha çok kimse bir kenara çekilip konuşmak. **ÜK 201**

baş köşe [başköşe] *a.* Bir yerin en önemli, üstün sayılan bölümü. **ÜK 191**

baş tacı *a.* Çok sevilen kimse.

baş tâcı *bk.* baş tacı **AV 105**

başarı *a.* Başarma işi, muvaffakiyet. **ÜK 43, 142**

başarılı *sf.* **1.** Başarı gösteren, muvaffakiyetli. **ÜK 145; 2.** Başarılmış, üstesinden gelinmiş. **AV 73; başarılı olmak** başarmak, muvaffak olmak. “*İçimde çalışmak, başarılı olmak büyük eser vermek şevki kalır mı?*” - Y. B. Bakiler **ÜK 126, 143**

başarmak (-i) Bir işi istenilen biçimde bitirmek, muvaffak olmak. **AV** 80; **ÜK** 81

Başbağlar öz. a. Erzincan ili, Başpınar bucağına bağlı bir yerleşim birimi. **AV** 103, 113³

başbakan a. Hükûmetin ve Bakanlar Kurulunun başı, kabinenin başı, başvekil. **ÜK** 74, 96, 115, 172, 202

başbakanlık a. Başbakan olma durumu, başvekâlet. **ÜK** 168³

başı dik sf. mec. Onurlu, gururlu. **ŞA** 47

başiboş sf. Bir şeye veya kimseye bağlı olmayan. **AV** 74²; **ÜK** 175;

başiboş kalmak baskı altında bulunmamak, karışanı, görüşeni olmamak. **S** 13

başında a. Bir şeyin sırada önde olanı, önde geleni. **ÜK** 121, 143, 148, 200

başka Ar. sf. **1.** Bilinenden ayrı, değişik, farklı, özge. **AV** 17, 47, 48, 49, 51, 55³, 68, 91³; **S** 21, 43; **ÜK** 10, 16, 32, 39, 43, 45³, 67, 68, 72², 74², 100, 112, 114, 115, 122, 145², 182, 202³; **2.** e. "Ayrıca, üstelik, bir yana" anlamlarında -den başka biçiminde kullanılan bir söz. **AV** 51, 58, 71, 77, 112; **S** 51; **ÜK** 102, 108, 112, 125, 139, 158, 178; **3.** zm. Sözü edilen

nesne ya da kimse için tekil olarak başkası ve çoğul olarak başkaları biçiminde kullanılır. **ÜK** 17, 22, 43, 95, 112, 192

→ *başka başka*

başka başka sf. Her biri değişik, farklı. **ÜK** 20

başkaldırmak (-e) Ayaklanmak, isyan etmek. **AV** 65; **ÜK** 61, 115, 176, 203²

başkan a. **1.** Bir topluluğun, bir toplantının veya bir derneğin başında bulunan kimse, reis, reis bey. **AV** 110; **ÜK** 36; **2.** Bazı ülkelerde devletin ve hükûmetin başı. **ÜK** 72, 141², 176, 202

→ *belediye başkanı, cumhurbaşkanı, devlet başkanı, Genel Başkan, Genelkurmay Başkanı, İl Başkanı, Meclis Başkanı*

başkanlık a. Başkanın görevi veya makamı, reislik, riyaset.

→ *Belediye Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, T. C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, TBMM Başkanlığı*

başkent a. Bir devletin yönetim merkezi olan şehir, devlet merkezi,

başşehir, hükûmet merkezi. **ÜK** 56, 58, 62, 65, 67

başlama *a.* Başlamak işi. **AV** 19

başlamak *(-e)* **1.** (*nsz*) Çalışır, işler, yürür duruma girmek. **ÜK** 12, 103, 174; **2.** Olmak, oluşmak, ortaya çıkmak, doğmak. **AV** 8, 108, 113; **S** 14, 16, 17, 63²; **ÜK** 17, 28, 67, 114², 126, 127, 141, 152, 161, 163, 170³, 182, 192, 197, 202; **3.** *(-e)* Bir işe girişmek, harekete geçmek. **AV** 8, 13², 14, 39, 43², 44, 45, 46, 52, 54, 60, 68, 81, 82, 86², 96, 104, 109, 112²; **ÜK** 15, 17, 22, 28, 43, 82, 97, 108, 125, 164, 172, 176², 180, 189, 191, 192, 197², 198, 199²; **4.** Görünmek. **ÜK** 59; **5.** Etkisini göstermek. **AV** 44, 45, 69, 86; **ÜK** 74, 197

başlatmak *(-i, -e)* Başlamasına yol açmak. **ÜK** 182

başlık *a.* Bir yazının, bir kitabın bölümlerinin başına konulan ve konuyu kısaca tanıtan ibare, serlevha. **ÜK** 9, 164; **başlık koymak** bir yazıya başlık olarak ad bulmak. **ÜK** 149

→ *sütun başlık*

başlıklı *sf.* Başlığı olan, antetli (zarf, kâğıt vb.). **ÜK** 85

başörtülü *sf.* Başını baş örtüsü ile örtmüş olan (kadın). **ÜK** 59, 82, 97, 107

başörtüsü *a.* Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, bürgü, eşarp. **ŞA** 50

başpiskopos *T. Yun. a.* Katoliklerde piskoposların başı olan din adamı. **ÜK** 194

başrol *T. Fr. a.* Tiyatro veya sinemada en önemli rol. **ÜK** 14, 143³

başta *zf.* İlk olarak. **ÜK** 201

baştan sona *zf.* **1.** Tamamen, tamamıyla. **ÜK** 180; **2.** Daima, her zaman. **ÜK** 34

baştanbaşa [**baştan başa**] *zf.* Tamamen, bütünüyle. **S** 20, 47, 51

başucu [**baş ucu**] *a.* Yatılan bir yerin baş konulan yönü veya yakını. **AV** 14; **S** 21

başvurabilmek *(-e)* Başvurma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 177

başvurmak *(-e)* **1.** Bir şeye yararlanmak amacıyla el atmak. **AV** 72; **2.** Bir işin yapılması için bir kimsenin aracılığını istemek. **AV** 36; **3.** İsteği, dileği belirtmek için herhangi bir işlem başlatmak. **ÜK** 11, 17, 18, 152, 177

başvuru *a.* Başvurma işi, müracaat.
ÜK 22

başvurulmak (*nsz*) Başvuru yapılmak, müracaat edilmek. **ÜK** 27

batak *a.* Kötü durum, içinden çıkılmaz iş. **ÜK** 140

bataklık *a.* Çok derin olmayan sularla örtülü bataklık bölge. **AV** 102

batı *a.* Yeryüzündeki başlıca dört yönden güneşin battığı yön, gün batısı, günindi, garp, mağrip, doğu karşıtı. **AV** 68, 91³; **ÜK** 15², 43², 44, 61, 66, 114, 124, 174³, 184, 199², 200, 201

Batı *öz. a.* Güneşin battığı yöndeki ülkeler bölgesi, Garp. **ÜK** 67

→ **Batı Avrupa, Batı Rumeli Türkleri**

Batı Avrupa *öz. a.* Avrupa kıtasının batısında yer alan bölgeye verilen isim. **ÜK** 139

Batı Rumeli Türkleri *öz. a.* Bulgaristan'da Tuna'nın hemen güneyindeki Lom'dan doğuya doğru Vraça, Sofya, Samokov'dan doğuya doğru ilerleyip Köstendil'e uzanan ayrıca Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek'i kapsayan yerlerde bulunan Türkler. "Miş'li geçmiş zaman eki ise, Batı Rumeli Türklerinin

ağzında sadece "miş" ekiyle yerinde saymış." - Y. B. Bakiler **ÜK** 127

Batılı *sf.* 1. Batı ülkeleri veya batı bölgesi halkından olan (kimse). **ÜK** 45, 182; 2. Batı uygarlığını benimsemiş bulunan (kimse). **ÜK** 124

Batılılaşma *a.* Batılılaşmak işi, Garplılaşma. **ÜK** 61

Batılılaşmak (*nsz*) Düşünce, çalışma, görüş ve anlayışta özellikle Avrupa ülkelerinin izledikleri temel ilkeleri benimsemiş olmak, Garplılaşmak. **ÜK** 45

batmak (*nsz*) 1. (-e) Saplanmak. **ŞA** 48; 2. (*nsz*) Bir sıvının üstündeyken içine gömülmek. **S** 57; 3. Dünya'nın dönüşü dolayısıyla Güneş, Ay ve yıldız ufkun altına inmek. **ÜK** 100

batman *a.* 7,692 kilogram olan ağırlık ölçü birimi. **S** 5

bavul *İt. a.* İçine eşya konulan ve genellikle yolculukta kullanılan büyük çanta. **ÜK** 58, 184

bayağılaştırmak (-i) Bayağılaşmasına sebep olmak, sıradanlaştırmak. **ÜK** 163

Baydar *öz. a. bk.* Mustafa Baydar **AV** 90

Bâyezîd *bk.* Yıldırım Bayezid **ÜK** 97²

bayılmak (-e) *mec.* Çok hoşlanmak, çok sevmek. **ÜK** 197

bayrak *a.* **1.** Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak. **AV** 104; **S** 21, 26, 47, 49, 51; **ÜK** 25, 44, 56², 57³, 84, 110², 121, 125, 143, 158, 204²; **2.** *mec.* Simgesi, sembol. **ÜK** 21³

→ *iflas bayrağı*

bayram *a.* Özel olarak kutlanan gün. **ÜK** 66

→ *Kurban Bayramı*

Bayram İbrahim *öz. a.* Yugoslav şair. “*Bayram İbrahim’in şiirleri, yazıları yanında, gazeteciliği de var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 27, 42², 43, 49, 70²

bayramlık *a.* Bayramlarda verilen armağan. **ÜK** 35

bâzan *bk.* bazen **S** 6, 7², 51²

bazen *z.f. Ar.* Ara sıra. **AV** 81, 82²; **ÜK** 35, 81², 129, 146, 180²

bazı *Ar. sf. 1.* Birtakım, kimi. **AV** 7³, 43, 47, 50, 76², 80, 102, 104, 112; **ÜK** 14², 16, 18, 22, 26, 27, 34, 38, 41, 66², 67, 81, 82, 84, 109, 114, 116², 124, 127, 129, 140, 146, 147², 149, 153, 154², 162, 169, 170, 182, 183, 183, 193, 195, 196, 199, 200³, 201², 202,

203, 204; **2.** *z.f. Bazen.* **AV** 67, 77, 86², 91³

bâzı *bk.* bazı **1 AV** 70

be *ünl.* Ey, hey, yahu anlamlarında bir seslenme sözü. **ÜK** 30², 96², 108, 173

bebe *a. hlk.* Bebek, küçük çocuk. **AV** 43; **S** 33, 35

bebek *a.* Meme veya kucak çocuğu. **AV** 14²

Bebek *öz. a.* Bir masal adı. “*Bebek ve Balabanla Balacan Bebek masalında kartallar, benim yüreğimi parçaladılar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 129

becerebilmek (-i) Becerme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 173

beddua *Far. Ar. a.* Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış. **beddua etmek** ilenmek, intizar etmek. **ÜK** 100

bedel *Ar. a.* Bir şeyin yerini tutabilen karşılık. **bedelini ağır ödemek** yapılan yanlışlık sonucunda zor duruma düşmek ve bunun cezasını çekmek. “*Yahya Kemal’in ifadesiyle “... kendi kanlarına sövmenin lezzetini alanlar” bu köksüzlüğün bedelini çok ağır ödediler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 85

bedesten *Far. a.* Kumaş, mücevher vb. değerli eşyaların alınıp satıldığı kapalı tarihî çarşı. **ÜK** 55

Bedri Kamber *öz. a.* Bilim adamı. “*İsmim Bedri Kamber! Piriştina Üniversitesinde kimya profesörüyüm.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 180

Bedri Nurettin *öz. a.* Eğitim müfettişi. “*Eğitim müfettişi Bedri Nurettin söz aldı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 171

Bedri Rahmi Eyüboğlu *öz. a.* Yazar. “*Karanlık Dünya isimli filmin senaryosunun Bedri Rahmi Eyüboğlu yazdı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 90

beğenilmek (*nsz*) İyi ve güzel bulunmak. **ÜK** 150

beğenmek (*-i*) **1.** İyi veya güzel bulmak. **ÜK** 26, 42; **2.** Birini ya da bir şeyi iyi ya da güzel bulmak. **AV** 90³

Beharî *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Âşık Fikrî, Beharî, Âşık Fezai, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

bekâr *a.* Evlenmemiş kimse. **AV** 89³

bekçi *a.* Bir şeyi veya bir yeri bekleyip korumakla görevli kimse. **ÜK** 40, 41², 125

bekleme *a.* Beklemek işi. **ÜK** 59

beklemek (*nsz*) **1.** Bir iş oluncaya, biri gelinceye değin bir yerde kalmak, durmak. **ÜK** 23, 36³, 66, 82, 129, 169, 192, 198; **2.** Ummak. **S** 43; **ÜK** 26, 28, 146, 177; **3.** Aramak, istemek. **ÜK** 93

bekletilmek (*nsz*) Bekletme işine konu olmak veya bekletme işi yapılmak. **ÜK** 91

bekleyiş *a.* Bekleme işi. **ÜK** 28

Bektaşî *bk.* Bektaşî **ÜK** 39, 41, 135

Bektaşî *öz. a.* Hacı Bektaş Veli'nin tarikatına girmiş olan kimse. **ÜK** 39², 41, 176³

→ **12 dilimli Bektaşî külahı, Bektaşî babası, Bektaşî dedesi, Bektaşî ocağı, Bektaşî tekkesi**

Bektaşî babası *a.* Bektaşî tarikatından olan derviş. **ÜK** 177², 180²

Bektaşî dedesi *a.* Tüm cemlerin ana yürütücülüğünü yapan kişi. “*Saatli Cami bahçesinin bir bölümünde, Bektaşî dedelerinin mezarları, bir bölümünde de Bakiler Aile Mezarlığı var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 168

Bektaşî ocağı *a.* On İki İmam, Ehlibeyt severliğin yüceltilmesi temeline dayanan ocak. “*Harabati Baba Tekkesi, bir Bektaşî ocağı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 175

Bektaşi tekkesi *a.* İnanç önderlerinin bir araya gelip sohbet ettikleri, sadece cem hizmetlerinin değil, inanç önderi olan insanların da yetiştikleri mekânlar. “*Bu Bektaşi tekkesinin ahşap tabanlı, ahşap tavanlı mescidi eğer konuşabilseydi, sanıyorum ki kimsesizlikten şikâyet edecekti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 175

Bektaşılık *öz. a.* Bektaşi tarikatı. **ÜK** 177, 180

bel *a. anat.* İnsan bedeninde göğüsle karın, sırtla kalçalar arasında daralmış bölüm. **ÜK** 66; **bel vermek** duvar gibi dik şeyler dışarıya veya tavan gibi yatay şeyler aşağıya doğru kamburlaşmak. **S** 34

bela *Ar. a.* **1.** İçinden çıkılması güç, sakıncalı durum. **2.** Büyük zarar ve sıkıntıya yol açan olay veya kimse.

belâ *bk.* bela- **1** **AV** 46, 67³; *bk.* bela- **2** **ÜK** 184

belediye *Ar. a.* **1.** İl, ilçe, kasaba, belde vb. yerleşim merkezlerinde temizlik, aydınlatma, su, toplu taşıma ve esnafın denetimi gibi kamu hizmetlerine bakan, başkanı ve üyeleri halk tarafından seçilen, tüzel kişiliği olan örgüt, şehremaneti. **AV** 109², 110²; **ÜK** 36, 39, 181, 170; **2.** Bu örgütün bulunduğu bina. **ÜK** 36²

→ *belediye başkanı, belediye başkanlığı, belediye meclis üyesi, belediye meclisi*

belediye başkanı *a.* Belediye teşkilatını yöneten kimse, belediye reisi. **AV** 104, 109, 110; **ÜK** 36, 37, 145, 170²

belediye başkanlığı *öz. a.* Meclis ve encümen kararlarını uygulayan yetkili merci. “*Mahallî otoriteler ve parti, Belediye Başkanlığı için iki aday tesbit ediyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 145²

belediye meclis üyesi *a.* Meclis gündemine gelen konuları görüşüp gerekli düzenlemelerin yapılması için fikirlerini beyan etmekle mükellef olan üye. “*O da AP Belediye meclis üyesiydi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 109, 110³

belediye meclisi *a.* Belediye tüzel kişiliğine tanınan yetkileri kendinde toplayan organ. **AV** 109², 110

belge *a.* Bir gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb. vesika, doküman. **AV** 76; **ÜK** 38², 120

belgesel *a.* Belge niteliği taşıyan film veya televizyon programı. **ÜK** 9, 149

Belgrad *öz. a.* Sırbistan'ın başkenti ve en büyük şehri. “*Ama Belgrad'da, Tuna'nın üzerinden geçtiğimde,*

gözlerime inanmamıştım.” - Y. B. Bakiler ÜK 24, 25, 182, 184

→ *Belgrad havaalanı*

Belgrad havaalanı öz. *a.* Sırbistan’ın ana havalimanı. “*Çeşitli ülkelerden gelen altmışa yakın şâir, Belgrad Havaalanında toplanmıştı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 12²

belirli *sf.* Kim, ne, ne zaman, ne kadar olduğu bilinen, belli olan. “*Hani Türkiye’de, belirli çevreler tarafından, ısrarla ileri sürülen bir iddia var.*” - Y. B. Bakiler ÜK 27, 129, 139, 199

belirtilmek (*nsz*) Belirtme işine konu olmak. ÜK 41

belirtmek (*-i*) Açıklamak, tebarüz ettirmek. AV 56, 74; ÜK 14, 26, 33, 34, 35, 60, 125, 146, 153, 202

belki *Ar. Far. zf.* 1. Olabilir ki, muhtemel olarak. AV 73, 78, 90, 112; ÜK 15, 32³, 42, 62, 101, 149, 150; 2. *bağ.* Olsa olsa, ya ... ya ..., ihtimal. AV 8²; ÜK 30, 31, 42, 98, 101, 154², 197²

bellemek (*nsz*) Öğrenip akılda tutmak. AV 53

belli *sf.* 1. Bilinmedik bir yanı olmayan, malum. S 43²; 2. Gizli olmayan, ortada olan, anlaşılan, bedihi, zahir, aşikâr. ÜK 56, 77, 122;

belli olmak anlaşılmak, açıklanmak. AV 10

bembeyaz *sf.* Çok beyaz, apak. ÜK 82

ben (I) *zm.* Teklik birinci kişiyi gösteren söz. AV 8, 9, 10⁶, 14, 42², 45², 47³, 48², 50², 51², 52, 53⁵, 54, 59, 80², 81, 82², 90³, 91⁷, 95, 96, 102, 105, 106⁶, 107², 108⁴, 109³, 110, 111⁵, 112²; ŞA 48, 49; S 5⁴, 7⁴, 10, 11², 20, 21², 22³, 23⁴, 24, 25², 30², 31, 41, 45, 46⁶, 47⁵, 50, 51⁷, 53, 54, 55, 62; ÜK 11³, 12, 13², 14², 15⁵, 16³, 17³, 18¹¹, 20³, 21⁷, 22⁵, 23³, 25³, 26⁴, 27⁷, 30, 31², 32⁴, 33⁵, 34⁶, 35², 36², 37³, 38², 41², 42, 43⁵, 44, 47⁴, 49, 50, 51⁴, 52⁶, 53, 56³, 57⁶, 58⁵, 62², 63, 65, 68², 71², 72², 73², 74, 75³, 77, 80, 81³, 83², 84, 91², 93³, 94⁵, 96⁵, 98², 99, 100², 101, 102³, 103², 107³, 108³, 110², 112², 113, 115, 116, 117, 120³, 121, 122⁴, 123, 124, 125, 126², 129², 143⁷, 145², 146², 147, 148, 149, 150⁶, 152², 153⁶, 154², 161³, 163, 164⁴, 165, 167, 168³, 169, 170², 171⁸, 172⁴, 173², 174², 177⁵, 178², 179, 180¹⁴, 181⁵, 183, 191³, 193, 196, 197⁷, 198⁵, 199⁶, 203

ben (II) *a.* Çoğu doğuştan, tende bulunan ufak, koyu renkli leke veya kabartı. AV 66

bence *zf.* Bana göre, benim düşüncemce. ÜK 38, 101, 117

benimseme *a.* Benimsemek işi, sahip çıkma, tesahup. **ÜK** 74

benimsemek *(-i)* **1.** Bir şeyi kendine mal etmek, sahip çıkmak, kabullenmek, tesahup etmek. **AV** 112; **ÜK** 20, 45, 141, 179; **2.** Bir şeye, birine bağlanmak, ısınmak. **AV** 60, 103

benimsenmek *(nsz)* Benimseme işine konu olmak. **ÜK** 141

benizli *sf.* Benzi bulunan, benze sahip olan.

→ *buğday benizli*

benzemek *(-e)* **1.** İki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak. **AV** 14, 17, 91; **ŞA** 47; **S** 34; **ÜK** 12, 13, 15, 24, 30, 39, 50², 51, 57, 62, 77, 78; **2.** Sanısını uyandırmak, gibi görünmek. **AV** 52, 58; **S** 21³, 50; **ÜK** 25, 40, 42, 50, 65, 100, 108, 145, 188, 189

benzer *sf.* Nitelik, görünüş ve yapı bakımından bir başkasına benzeyen veya ona eş olan, benzeri, müşabih, mümasil. **ÜK** 75

→ *ve benzeri*

benzerlik *a.* Benzer olma durumu. **ÜK** 127

benzetme *a.* **1.** Benzer duruma getirme. “Arnavutlarda, başka milletleri kendilerine benzetme gayreti yok değil.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 158, 202; **2. ed.** Bir şeyin niteliğini anlatmak için o niteliği eksiksiz taşıyan bir şeyi örnek olarak gösterme işi, benzeti, teşbih. **AV** 64

benzetmek *(-i, -e)* **1.** Bir şeyde başka şeye benzeyen yönler bulmak. **AV** 78; **ÜK** 14³; **2.** Benzer duruma getirmek. **AV** 58, 67

benzin *Fr. a. kim.* Petrolün damıtılması ile elde edilen, özgül ağırlığı yaklaşık 0,65 olan, renksiz, uçucu, kendine özgü kokusu bulunan bir sıvı. **AV** 113

beraber *Far. zf.* Birlikte, bir arada. **AV** 33, 54; **S** 53; **ÜK** 12, 22, 42, 43, 60, 61, 66, 97, 148, 168, 199, 200

beraberlik *a.* **1.** Birlikte olma durumu. **ÜK** 41, 61, 179; **2.** Birliktelik. **AV** 40

berbat *Far. sf.* Kötü. **ÜK** 122

berber *Far. a.* Saç ve sakalın kesilmesi, taranması ve yapılması işiyle uğraşan veya bunu meslek edinen kimse, erkek berberi, perukâr. **S** 61

bere *Fr. a.* Yuvarlak, yassı ve sipersiz başlık. **ÜK** 173, 174³

bereket *Ar. a. 1.* Bolluk, gürlük, ongunluk, feyiz, feyezan. **ŞA** 50, 69; **ÜK** 84; **2. zf.** İyi ki, neyse ki, iyi bir rastlantı sonucunda. **ÜK** 12, 25

bereketli *sf.* Bol, verimli. **AV** 7, 38², 63, 73, 74²; **S** 21, 25

bereli *sf.* Beresi olan. **ÜK** 23

Berfe *bk.* Süreyya Berfe **ÜK** 25³, 27

beri *e.* -den bu yana. **AV** 7, 38, 43, 46, 54, 87, 91, 92, 102, 103, 104; **S** 13, 25, 52; **ÜK** 11, 18, 19, 21³, 22, 35, 36, 76, 92, 100, 101, 120, 151, 154, 157, 158, 169, 171, 175, 192², 194³, 196, 199

berrak *Ar. sf.* Aydınlık, açık. **AV** 39; **ŞA** 47

Beserek *öz. a.* Bir yerleşim yeri.

→ **Beserek Dağı**

Beserek Dağı *öz. a.* Şarkışla'nın etrafını çeviren dağ. “*Meselâ, Veysel'e kulak verdiğimizde anlıyoruz ki, baharla birlikte, Sivrialan Köyü'nün bütün dağları 'mor menevşe ve gülle süslenmektedir' 'Elvan elvan çiçeklerin açtığı Beserek Dağı, lâleler ve sümbüller' içerisinde.*” - Y. B. Bakiler **AV** 73, 75

beslemek *(-i)* Bir şeyi korumak veya sağlamca durmasını sağlamak için çevresini veya altını desteklemek, doldurmak, pekiştirmek. **ÜK** 135

bestelemek *(-i)* Beste yapmak. **S** 63

bestelenmek *(nsz)* Besteleme işine konu olmak, bestesi yapılmak. **ÜK** 85

beş *a. 1.* Dörtten sonra gelen sayının adı. **AV** 21, 51; **S** 36; **ÜK** 153, 173, 175, 192, 194, 198²; **2. sf.** Dörtten bir artık. **AV** 17, 21, 22, 35, 39³, 45; **ÜK** 21³, 22, 23, 27, 29, 31, 32, 35⁴, 37, 39, 40, 51, 55⁷, 57, 58, 60, 61, 63, 66², 67, 77², 79, 80², 84, 92², 95, 99, 100, 101, 135, 143², 147², 154, 158, 164², 167², 168², 169, 170, 171², 172³, 174, 176, 178², 180, 182², 184, 187, 189, 192⁶, 193, 198², 199, 197², 200, 204²

→ **5-10, beş on**

5-10 *bk.* beş on **AV** 51; **ÜK** 82, 83, 94, 143

beş on *sf.* Az sayıda, biraz. **S** 29; **ÜK** 12, 33, 52², 66, 168

beşer *sf.* Beş sayısının üleştirme sayı sıfatı. **ÜK** 164

beşinci *sf.* Beş sayısının sıra sıfatı, sırada dördüncüden sonra gelen. **AV** 73, 108; **ÜK** 49, 55², 70, 75, 77, 79, 81, 144², 191, 192², 195

betik *a.* Yazılı olan şey, kitap, mektup, tezkere, pusula. **ÜK** 33

betîk *bk.* betik **ÜK** 19

beton *Fr. a.* Çimentonun su yardımıyla kum, çakıl vb. maddelerle karışması sonucu oluşan sert, dayanıklı, bağlayıcı yapı malzemesi. **ÜK** 163

→ **beton yığını**

beton yığını Şehirleşmeyi eleştiri amacıyla kullanılan kalıp söz. “*Eski kerpiç evler, yerlerini beton yığınlarına bırakıyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 24

bey *a.* **1.** Erkek sıfatlarının hemen arkasına eklenir. **AV** 22, 82, 107²; **ÜK** 20, 34, 35², 60, 72, 108, 175, 176⁵, 201; **2.** Erkek özel adları yerine kullanılan bir söz. **ÜK** 36

→ **beyfendi, beyfendi**

Beyyurdu *öz. a.* Sivas ilinin Şarkışla ilçesine bağlı bir köy. “*Nitekim O'nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Beserek Dağı, Üç oluk, Tecer Yaylası ve Dağı, Çamlıbel, Beyyurdu, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 75

beyan *Ar. a.* Bildirme. **beyanda bulunmak** bir şey hakkında bildiriye bulunmak, anlatmak. “*Kanaatime göre, Türkiye’de yaşayan Arnavut kardeşlerimiz, Makedonya’ya, Kosova’ya, Arnavutluk’a gittiklerinde oradaki bu kabalıkları, bu Türk düşmanlığını giderecek beyanlarda bulunmalıdırlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 204

beyaz *Ar. a.* **1.** Ak, kara, siyah karşıtı. **ÜK** 16, 24, 30, 173; **2. sf.** Bu renkte olan. **AV** 43; **ŞA** 47², 50; **ÜK** 17, 36, 81², 97

→ **bembeyaz, beyaz perde**

beyaz perde *a.* Sinema. **beyaz perdeye düşmek** gösterime girmek. “*Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Aclan Sayılğan’ın oynadığı filmde, bir halk şairi olarak ilk defa Âşık Veysel sazıyla, sözüyle ve görüntüsüyle beyaz perdeye düştü.*” - Y. B. Bakiler **AV** 39

beyfendi *a.* Saygı belirtmek için erkek adlarının sonuna getirilen veya bu adların yerine kullanılan san. **ÜK** 34, 91, 180

beyfendi *bk.* beyfendi **S** 61

beyin *a.* **1. anat.** Kafatasının üst bölümünde beyin zarı ile örtülü, iki yarım yuvar biçiminde sinir kütlelerinden oluşan, duyum ve bilinç

merkezlerinin bulunduğu organ, dimağ. **ÜK** 81; **2. mec.** Bir şeyi yönetmede önemli görevi olan kimse. **ÜK** 94; **3. mec.** Akıl, anlayış. **AV** 76, 105; **S** 39; **ÜK** 115, 185; **4. mec.** Bilgisi, eğitimi, düşüncesi yüksek düzeyde olan kimse. **ÜK** 124; **beyni keçeleşmeye başlamak** beyni uyuşmak, zihin yorgunluğu nedeniyle sersemlemek. “*Beynim keçeleşmeye başladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 199; **beynini kemirmek** rahatsızlık vermek, huzurunu kaçırmak. **ÜK** 12; **beynini törpülemek** beynini kemirmek. “*En az elli yıldan beri bize dinletilen bir büyük plakta, gramofon iğnesi, hep aynı cızırtılı noktaya takılarak beynimizi törpüleyen emrini tekrarlıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 158

→ *solucan beyin*

Beylerbeyi *a.* Osmanlı Devleti döneminde bir eyaletin yönetiminden sorumlu olan kişi.

→ *Rumeli Beylerbeyi*

beynelmilel *Ar. sf. esk.* Uluslararası. **AV** 109

Beyrut *öz. a.* Lübnan'ın başkenti. “*Beyrut'ta Fransızlarla, Bingazi'de İtalyanlarla, hemen her yerde bir araya gelip, başbaşa verip 'Biz bu Müslüman Türklerden nasıl ve ne*

zaman kopabiliriz? Sizleri nasıl hür ve müreffeh yaşayabiliriz?' diye toplantılar yaptılar.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 201

Beytüşşebap *öz. a.* Şırnak iline bağlı ilçelerden biri. **S** 28

bez *a.* Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput. **S** 27

bezenmek (*nsz*) Bezeme işine konu olmak, süslenmek. **AV** 46

bıçak *a.* Bir sap ve çelik bölümden oluşan kesici araç. **ÜK** 97

bıçkın *a. argo* Külhanbeyi, kabadayı. **ÜK** 67

bıkmak (*-den*) Tekrarlanması, sürüp gitmesi yüzünden bir şeyden doygunluk veya yorgunluk duyarak onu istemez duruma gelmek, usanmak.

bıkıp usanmamak yorulup sıkılmamak. “*Her karşılaşmamızda, her telefon konuşmamızda, bıkmadan, usanmadan beni yazmaya zorladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 153

bırakabilmek (*-i, nsz*) Bırakma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 94

bırakılmak (*nsz*) Bırakma işine konu olmak, terk edilmek. **ÜK** 51, 82

bırakma *a.* Bırakmak işi. **ÜK** 33, 126

bırakmak (-i) 1. Meydana getirmek. “Bende bıraktığı ilk intiba şu oldu.” - Y. B. Bakiler ÜK 14; 2. (nsz) Uğraşmaz olmak, artık uğraşmamak. ÜK 15, 93; 3. (nsz) Koymak. AV 33, 45; ÜK 16, 148; 4. Bir şeyin yerini başka bir şey almak, yeni bir durum almak. “Eski kerpiç evler, yerlerini beton yığınlarına bırakıyorlar.” - Y. B. Bakiler ÜK 24, 107, 127, 128; AV 69; 5. Salmak, koyuvermek. “Hasretini yıllarca duyduğum, hayaller kurarak, kendimi zaman zaman bir incecik dal gibi sularına bıraktığım, içimi sularıyla, hücre hücre yıkadığım nehir!” - Y. B. Bakiler ÜK 24, 95; 6. Ayrılmak, terk etmek. S 50; 7. (nsz) Yanına almamak, yanında götürmemek. ÜK 35, 38, 58, 65, 108; 8. Vermek. “Tarihler, burada kâfiri böyle hakladığımızı yazmıyor mu be?” diye susturacak ve sözü kimseye bırakmayacaktı.” - Y. B. Bakiler ÜK 96, 97, 200; 9. (nsz) Özgürlük vermek, hürriyetine kavuşmasını sağlamak. AV 45, 47; ÜK 32, 75, 96², 142; 10. Kötü bir durumda terk etmek. ÜK 170; 11. Bir alışkanlıktan veya bir işten vazgeçmek. AV 52; ÜK 182; 12. Bir işi başka bir zamana ertelemek. AV 14; 13. (nsz) Ölen, ayrılan birinden iş,

kişi, nesne vb. şeyler kalmak. AV 56; 14. (nsz) Yapışık olan bir şey yapışıklıktan kurtulmak. AV 107; 15. (-i) Elde bulunan bir şeyi tutmaz olmak. AV 20; ÜK 164; **bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler!** Kapitalistlerin görüşü. “Kapitalizmin o meşhur ‘Bırakın yapsınlar! Bırakın geçsinler!’ safsatası, şimdi, efsaneden başka bir şey değil.” - Y. B. Bakiler ÜK 139

bıyık a. Üst dudak üzerinde çıkan kıllar. ÜK 102

bi bk. bir-1 ÜK 128

biber Rum. a. bit. b. Bu bitkinin tazeleyen sebze olarak yenilen ürünü. ÜK 183, 184⁵

biblo Fr. a. Çeşitli maddelerden yapılan heykel, vazo vb. zarif, küçük süs eşyası. ÜK 175

biçim a. Tarz. ÜK 192

→ *devlet biçimi*

biçimli sf. Biçimi güzel olan, mevzun. ÜK 11

Biefraa öz. a. Nijerya güneydoğu bölgesinde bulunan devlet. “Biefraa’da, Kongo’da, Vietnam’da ölen insanlara ağıt yakmak ‘ilericilik!’ ‘Bilimsellik!’” - Y. B. Bakiler ÜK 112

bildik *sf.* Tanıdık (kimse veya şey).
ÜK 175

bildirme *a.* Bildirmek işi, beyan, tebliğ. **ÜK** 124

bildirmek *(-e)* 1. Herhangi bir şeyi haber vermek. **AV** 39; **ÜK** 148²; 2. (*nsz*) Herhangi bir konuda bilgi vermek. **ÜK** 23, 112

bile *bağ.* Da, de, dahi. **AV** 8², 51², 52, 53, 54, 65, 77², 90, 103³, 107, 108, 109; **ŞA** 47, 48²; **S** 21, 29, 31, 43; **ÜK** 14, 15, 17, 20², 22, 26, 30, 33², 34², 35, 37, 42, 61², 66, 67, 68³, 74, 81, 91, 92, 93², 94², 98, 117, 121³, 134, 140², 146, 148, 158, 161, 168², 169³, 170, 172, 173, 174, 176, 179, 182, 183², 189, 196, 197, 198, 202³, 203⁴

bilebilmek *(-i)* Bilme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 39; **S** 55; **ÜK** 19, 22, 36, 53, 76, 98, 108², 126, 195

bilek *a.* Elle kolun, ayakla bacağı birleştiği bölüm. **S** 39

bilenmek *mec.* Hırslanmak, aşırı derecede istemek. **S** 6

bilet *Fr. a.* Para ile alınan ve konser, sinema, tiyatro vb. eğlence yerlerine girme, ulaşım araçlarına binme veya bir talih oyununa katılma imkânını veren belge. **AV** 35

bilgi *a.* 1. İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, bili, malumat. **AV** 60; 2. Bilim. **AV** 50; 3. Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek, malumat, vukuf. **AV** 22; **ÜK** 41, 72, 112, 142, 193

bilgili *sf.* Bilgi sahibi olan, malumatlı, malumattar, malumat sahibi, haberli. **AV** 60

bilgisiz *sf.* Bilgi sahibi olmayan, bilgisiz, malumatsız, cahil. **AV** 67

bilgisizlik *a.* Bilgisiz olma veya bilgi yokluğu durumu, bilgisizlik, cahillik, cahiliyet, cehalet. **AV** 103; **ÜK** 63, 112²

bilhassa *Ar. zf.* Özellikle. **ÜK** 37, 60, 65, 113, 146, 177

bilimsel *sf.* Bilimle ilgili, bilime dayanan, ilmî.

→ **bilimsel sosyalizm**

bilimsel sosyalizm *a.* Anamalcılığın yok olacağına ve yerini sosyalizme bırakacağına ilişkin felsefe, toplum ve ekonomi öğretisi, Marksçılık. **ÜK** 102

bilimsellik *a.* Bilimsel olma durumu. **ÜK** 112

bilinme *a.* Bilinmek işi. **AV** 102

bilinmek (*nsz*) Bilme işine konu olmak, anlaşılmaq, öğrenilmek. **AV** 111; **ÜK** 59, 163

billaha *bk.* billahi. **AV** 13

billahi *Ar. ünl.* Vallahi. **AV** 109

bilme *a.* Bilmek işi. **AV** 67; **ÜK** 124

bilmek (*nsz*) **1.** Sanmak, varsaymak, farz etmek. **AV** 60, 63, 66; **S** 5; **ÜK** 18³, 168, 195; **2.** (*-i*) Bir bilim veya sanat dalında yeterli olmak. **AV** 19; **3.** Tanımak, hatırlamak. **ŞA** 47, 48; **S** 41; **ÜK** 17 63; **4.** (*nsz*) Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. **AV** 9, 44, 46², 47, 48, 51², 52, 53, 60, 68, 80, 81, 102², 104², 105, 106³, 107, 108³, 109³, 110, 111; **ŞA** 49; **S** 7², 11, 12³, 61; **ÜK** 14, 15, 16, 18, 19, 21, 25, 31, 32⁴, 33², 37⁴, 43, 63, 92⁴, 93³, 96, 101, 103, 109⁴, 110, 112², 113, 114, 115, 120², 122³, 124, 129, 150, 159, 161², 162, 168, 171, 175², 177², 184², 198, 199, 203; **5.** İnanmak. **ŞA** 48³; **6.** (*-i*) Saymak. **S** 27; **bilmezlikten gelmek** bilmiyor gibi görünmek. **ÜK** 129

→ *tanıdık bildik*

bin *a.* **1.** Dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı. **ÜK** 96⁴, 173, 175², 182, 192, 194³; **2.** *sf.* On kere yüz, dokuz yüz doksan dokuzdan bir artık. **AV** 10, 15, 16, 35³, 38, 39, 40⁴, 42, 43, 45, 46, 47, 54, 71, 72, 78², 80,

90, 91, 92, 103, 107, 108, 111³; **S** 6, 7, 15, 28³, 31, 35, 48, 50, 52, 55, 61; **ÜK** 9², 10², 11, 17², 19, 20, 21, 25³, 28², 35⁸, 50, 51², 55⁷, 57, 60, 61⁴, 63, 74, 77², 78, 80⁴, 94, 96², 97³, 98, 101, 102, 107, 109, 117, 126, 140², 141⁵, 142, 143⁴, 145, 146⁴, 147, 148⁴, 149, 152⁷, 153⁴, 154², 161, 164, 168, 170⁴, 172, 174³, 175³, 179, 180, 181⁴, 182⁷, 183², 184³, 187³, 189², 190, 191, 192⁸, 194⁴, 195, 200, 204²; **3.** *sf. mec.* Pek çok, çok sayıda. **AV** 107, 108; **S** 20, 39; **bin pişman (olmak)** çok pişman olmak. **ŞA** 46

→ *bin altı yüz on beş, bin altı yüz seksen sekiz, bin kere, bin beş yüz otuz yedi, bin dokuz yüz elli iki, bin dokuz yüz elli üç, bin dokuz yüz kırk dokuz, Bin Dokuz Yüz On Sekiz Ermeni Zulmü, bin dokuz yüz on yedi, Bin Dokuz Yüz Sekiz Meşrutiyeti, bin dokuz yüz seksen, bin dokuz yüz yetmiş, bin dokuz yüz yetmiş bir, bin dokuz yüz yetmiş üç, bin dokuz yüz yirmi beş, bin dört yüz doksan iki, bin dört yüz otuz altı, bin kere, bin sekiz yüz doksan dört, bin sekiz yüz otuz iki, bin sekiz yüz otuz üç, bin türlü, bin üç yüz seksen*

*dokuz, bin yedi yüz on bir,
binbir*

bin altı yüz on beş / 1615 Sinan Paşa Camisi'nin yapıldığı tarih. **ÜK 204**

bin altı yüz seksen sekiz / 1688 Sultan II. Murad Camisi'nin Avusturya işgali esnasında ikinci defa yakıldığı tarih. **ÜK 80**

bin beş yüz otuz yedi / 1537 Sultan II. Murad Camisi'nde büyük bir yangının olduğu tarih. **ÜK 80**

bin dokuz yüz elli iki / 1952 Âşık Veysel'in hayatının filme alındığı tarih. **AV 90**

bin dokuz yüz elli üç / 1953 Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri isimli kitabın yayınlandığı tarih. **AV 35**

bin dokuz yüz kırk dokuz / 1949 Sazımdan Sesler isimli şiir kitabının yayımlandığı tarih. **AV 35**

Bin Dokuz Yüz On Sekiz Ermeni Zulmü / 1918 Ermeni Zulmü 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ile 9. Ordu sınırlarına çekilmeye mecbur kalınca, Kars ve çevresinde Müslüman halka yönelik Ermeni saldırılarının yapıldığı tarih. **ÜK 117**

bin dokuz yüz on yedi / 1917 Sovyet ihtilalinin olduğu tarih. **ÜK 94, 140**

Bin Dokuz Yüz Sekiz Meşrutiyeti / 1908 Meşrutiyeti II. Abdülhamit'in ikinci kez meşrutiyeti ilan ettiği tarih. **ÜK 61**

bin dokuz yüz seksen / 1980 Mamuşa Camisinin yapıldığı tarih. **ÜK 187**

bin dokuz yüz yetmiş / 1970 Âşık Veysel'in bütün şiirlerini bir araya getiren Dostlar Beni Hatırlasın ismini taşıyan kitabının basıldığı tarih. **AV 35**

bin dokuz yüz yetmiş bir / 1971 Âşık Veysel'in "Dostlar Beni Hatırlasın" kitabının Türkiye İş Bankası tarafından bastırıldığı tarih. **AV 108**

bin dokuz yüz yetmiş üç / 1973 Âşık Veysel'in 1973 yılının 21 Martında akciğer kanserinden vefat ettiği tarih. **AV 40, 78**

bin dokuz yüz yirmi beş / 1925 Atatürk'ün Kastamonu'da, halkın karşısına çıkıp "Efendiler! Bu serpuşun adı şapkadır.! Bundan böyle başımıza şapka giyeceğiz!" dediği tarih. **ÜK 174**

bin dört yüz doksan iki / 1492 Mustafa Paşa Camisi'nin, Mustafa Paşa tarafından yaptırıldığı tarih. **ÜK 78**

bin dört yüz otuz altı / 1436 Üsküp'te II. Murad tarafından Sultan II. Murad Camisi'nin yaptırıldığı tarih. **ÜK** 80

bin kere *zf.* Bin kez. **S** 17

bin sekiz yüz doksan dört / 1894 Âşık Veysel'in doğduğu tarih. **AV** 15, 43, 78

bin sekiz yüz otuz iki / 1832 Padişah II. Mahmut'un fes takılmasını emrettiği tarih. **ÜK** 174²

bin sekiz yüz otuz üç / 1833 Kalkandelen'de Abdurrahman Paşa tarafından Alaca Camisinin yaptırıldığı tarih. **ÜK** 50

bin türlü *sf.* Birbirinden çok farklı, çok değişik, bin çeşit. **ŞA** 49

bin üç yüz seksen dokuz / 1389 Birinci Kosova Savaşı'nın yapıldığı tarih. **ÜK** 60, 97, 179, 182, 190

bin yedi yüz on bir / 1711 Sultan II. Murad Camisi'nin III. Ahmet'in isteğiyle tamir ettirildiği tarih. **ÜK** 80

bina *Ar. a.* Yapı. **ÜK** 12, 36², 39⁴, 40², 51, 56, 65³, 79², 82, 161, 169, 176, 189, 191², 193

binbir *sf.* Pek çok, çok sayıda. **AV** 47, 65; **S** 35², 43

bindallı *a.* Çoğunlukla mor kadife üzerine sırma ile kabartma dal, yaprak ve çiçek işlenmiş giysi veya örtü. **S** 49

bindirmek *(-i, -e)* **1.** Bir kimseyi bir şeyin üzerine çıkartmak, oturtmak veya içine yerleştirmek, binmesini sağlamak. **ÜK** 72, 150; **2.** *(-i, -e)* Eklemek, katmak. **ÜK** 21

Bingazi *öz. a.* Libya'nın ikinci büyük şehri. "*Beyrut'ta Fransızlarla, Bingazi'de İtalyanlarla, hemen her yerde bir araya gelip, başbaşa verip 'Biz bu Müslüman Türklerden nasıl ve ne zaman kopabiliriz? Sizleri nasıl hür ve müreffeh yaşayabiliriz?' diye toplantılar yaptılar.*"- Y. B. Bakiler **ÜK** 201

binlerce *sf.* Pek çok, çok sayıda. **AV** 54, 109, 112; **S** 25, 52; **ÜK** 16, 28, 35, 43, 45, 50, 66, 102, 183, 200

→ *on binlerce, yüz binlerce, yüzbinlerce*

binmek *(-e)* **1.** Yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak. **AV** 43, 45, 81; **ÜK** 185; **2.** Bir yere gitmek için tren, vapur, uçak, otomobil vb. bir taşıtta yer almak. **S** 17; **ÜK** 180; **3.** Bisiklet, motosiklet, binek hayvanı kullanmak. **S** 36; **ÜK** 98²

bir a. 1. Sayıların ilki. **ÜK** 13, 19, 27, 28², 29², 31, 33, 35³, 37, 47, 60, 62, 65, 78, 97, 99, 101, 107, 108, 112², 117, 143, 145², 147², 148, 149, 152, 153³, 165, 169, 175², 177, 179, 178⁴, 184, 187², 192², 194²; **2. sf.** Herhangi bir varlığı belirsiz olarak gösteren (sayı). **AV** 7⁶, 8¹⁴, 9¹¹, 10⁵, 13, 14⁹, 16, 17³, 28, 32², 33⁵, 34², 35⁵, 36³, 38², 39⁶, 40⁶, 41², 42¹⁰, 43⁴, 44, 45⁷, 46¹², 47⁶, 48⁴, 49², 50, 51², 52⁸, 53⁶, 54⁹, 55⁴, 56⁶, 58⁴, 59, 60³, 61, 62, 63², 64⁸, 65⁵, 66⁸, 67, 68⁹, 70³, 71⁵, 72², 73⁷, 74², 75³, 76⁷, 77³, 78⁸, 80⁸, 81⁶, 82³, 86⁷, 88², 89², 90⁵, 91⁶, 92⁹, 95², 96⁴, 102⁷, 103⁶, 104⁶, 105⁹, 106⁴, 107⁴, 108⁵, 109⁴, 110⁷, 111⁶, 112⁷; **ŞA** 46, 47⁵, 50²; **S** 5, 7², 8⁹, 9³, 10², 11⁵, 12, 13², 14², 15², 16³, 17⁴, 20², 21⁹, 22⁷, 23⁸, 24, 25², 27³, 28², 29², 30⁵, 31⁶, 32², 33², 35², 36⁴, 37², 38², 39², 40⁴, 41⁴, 42, 43⁴, 44, 45, 46, 47², 48³, 49², 50³, 51⁶, 52, 53², 54², 55⁴, 56³, 57⁵, 59, 60, 63; **ÜK** 9⁴, 10³, 11⁶, 12¹⁰, 13⁴, 14¹³, 15⁹, 16¹¹, 17⁵, 18¹⁰, 19⁸, 20², 21³, 22³, 23⁸, 24⁹, 25¹⁰, 26¹⁰, 27⁵, 28⁶, 29³, 30³, 31⁷, 32⁴, 33⁴, 34⁶, 35⁵, 36¹¹, 37¹², 38⁶, 39¹⁰, 40⁴, 41⁷, 42⁶, 43³, 44¹⁰, 45, 47², 49⁸, 49, 50⁵, 51⁶, 55³, 56⁹, 57¹⁶, 58⁵, 59⁹, 60⁸, 61³, 62³, 63³, 65⁷, 66⁹, 67⁵, 68⁷, 70², 71, 72⁹, 73⁴, 74⁵, 75⁵, 76⁴, 77⁹, 78⁶, 79⁹, 80⁵, 81⁸, 82⁸, 83⁵,

84⁶, 85⁴, 91⁴, 92⁵, 93⁸, 94, 94⁶, 95⁴, 96², 97⁵, 98⁷, 99⁴, 100⁶, 101⁹, 102⁴, 103⁵, 107⁶, 108⁸, 109¹¹, 110, 111, 112⁴, 113⁵, 114⁷, 115, 116⁵, 117³, 118, 120⁸, 121⁶, 122⁷, 123³, 124⁵, 125⁶, 126², 127⁵, 128², 129³, 134, 135⁸, 136, 139⁵, 140⁹, 141², 142⁸, 143¹¹, 144⁶, 145¹³, 146⁶, 147⁴, 148⁵, 149¹¹, 150⁷, 151⁵, 152⁹, 153², 154⁸, 155², 158³, 159, 161⁷, 162¹⁰, 163⁹, 164⁵, 165, 167⁵, 168⁴, 169¹⁰, 170⁵, 171³, 172⁶, 173⁴, 174⁵, 175⁹, 176⁵, 177⁶, 178⁴, 179⁷, 180⁸, 181⁵, 182², 183³, 184⁹, 185, 187⁶, 188⁵, 189⁷, 190², 191⁴, 192⁴, 193⁶, 194⁸, 195⁵, 197⁸, 198⁴, 199³, 200, 202³, 203⁶, 204⁴; **3. zf.** Sadece. **AV** 18; **ÜK** 122²; **4. sf.** Tek. **AV** 16, 18², 109; **S** 28; **ÜK** 33³, 63⁶, 112; **5. sf.** Bu sayı kadar olan. **AV** 13², 40, 42³, 51, 74, 82, 90, 91, 103; **S** 23, 29²; **6. sf.** Değer, önem bakımlarından birbirinden farksız, birbirine eşit, birbirine benzer. **AV** 108; **7. zf.** Bir kez. **S** 12; **bir bayrak altında toplanmak** hep birlikte bir arada yaşamak. “*O, bir bayrağın altında toplanmayanları, ikilik çıkarıcıları Türk saymayacak kadar coşkun duygular içinde yaşayan bir âşığıımızdır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 77; **bir bildiği var** bir konu hakkında düşüncesi var anlamında kullanılan bir

söz. “Çünkü ben buralardan çıkıp gidersem, herkes der ki demek ki, hocanın bir bildiği var ki gidiyor! Arkamdan çözülme başlar.” - Y. B. Bakiler ÜK 170; **bir çatı altında toplanmak** belli bir maksada yönelik birlik oluşturulmak. “Yugoslavya Türklerinin bir siyasî partinin çatısı altında toplanmasında, Üsküp’ten Kosova’ya kitabının küçücük bir teşviki beni dünyalar kadar sevindirdi.” - Y. B. Bakiler ÜK 161; **bir de 1)** ve olana katarak, fazladan. AV 40, 42, 45, 111; S 55, 58; ÜK 37, 61, 76, 143, 162; *bide bk.* bir de ÜK 85; **2)** umulanın veya beklenilenin dışında bir durumu anlatan cümlelerin başına gelir. ÜK 169, 176, 179, 184², 187, 194; **bir fayda gelmek** herhangi bir yararı olmak. “Hangi kişi, hangi topluluk içki içerek adam olmuş ki doğru yolu bulmuş ki, şimdi bize rakıdan-şaraptan bir fayda gelsin?” - Y. B. Bakiler ÜK 162; **bir fayda görmemek** bir yararı olacağına inanmamak. “Bu bakımdan, sizinle konuşmakta bir fayda görmüyorum.” - Y. B. Bakiler ÜK 22; **bir güne (günden) bir gün (güne)** hiçbir zaman. ÜK 199; **bir kez olsun** bir defaya mahsus. “Bir kez olsun (yıl) demiyor.” - Y. B. Bakiler ÜK 21; **bir**

köşeye çekilmek ayrılmak, insanlardan uzaklaşmak. “Festival bittikten sonra, Üsküp Türklerinden küçük bir grupla bir köşeye çekilip sohbet ettik.” - Y. B. Bakiler ÜK 34, 72; **bir şamar gibi yüzüne inmek** kişide derin izler bırakmak. “Çünkü her sözü, âdeta bir şamar gibi yüzüme iniyordu.” - Y. B. Bakiler ÜK 34; **bir tek 1)** olumsuz cümlelerde, hiçbir. AV 40³, 46, 49, 51, 71, 77, 103³; ÜK 14, 79, 178, 179, 189, 203; **2)** olumlu cümlelerde, yalnız bir. AV 8; ÜK 92, 169, 172, 202; **bir tarafa bırakmak** önemsememek, benimsememek, ertelemek. ÜK 141; **bir uçtan bir uca** bir yerin sınırından öbür sınırına kadar. S 57; **bire ... vermek** buğday, arpa, nohut, fasulye vb. ürünler için toprak, kullanılan tohumun belli bir katı kadar ürün vermek. AV 9; S 47

→ *bir an önce, bir anda, bir ara, bir arada, bir başına, bir başka, bir başkası, bir bir, bir çırpıda, bir çift, bir daha, bir defa, bir dirhem, bir hayli, bir iki, bir kaç, bir karış, bir kere, bir kısım, bir miktar, bir müddet, bir süre, bir takım, bir türlü, bir yandan, bir yerde, bir zaman, bir zamanlar, biraz, birazcık, birbaşına,*

birbiri, birçok, birden, birer, biri, biribiri, birkaç, birtakım, şöyle bir

bir an önce *zf.* Hemen, olabildiği kadar ivedi, bir an evvel, bir gün evvel, bir gün önce, bir ayak önce, bir ayak evvel. **ÜK** 13

bir anda *zf.* Çabucak. **AV** 112; **S** 12

bir ara *zf.* 1. Geçmiş bir zamanda. **AV** 82, 92; **ÜK** 14, 31, 42, 204; 2. *zf.* Kısa bir süre. **AV** 13; **S** 37; **ÜK** 49, 96, 108, 142; **bir araya gelmek** bir yerde toplanmak, buluşmak. **AV** 35; **biraraya gelmek** *bk.* bir araya gelmek **ÜK** 125, 201; **bir araya getirmek** toplamak. **AV** 35²

bir arada *zf.* Toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak. **ÜK** 37², 200;

bir başına *zf.* Tek başına. **S** 33; **bir başına bırakmak** tek başına koymak, yalnız bırakmak. “*Sizin orada yapacağınız iş, hep birlikte ayağa kalkıp sofrayı ' terk etmek, o saygısız, o terbiyesiz adamı orada bir başına bırakmak olmalıydı, dedim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 170

bir başka 1. Diğer, öteki. “*Mutfağın karşısında, geniş geniş salonları olan bir başka bina ise, lüks bir lokanta haline getirilmiş...*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 40, 41, 58, 85, 102, 125, 145, 149,

200, 203²; 2. Alışılmışın dışında, farklı. “*Güneş, bu sokaklara bir başka güler yüzle doğacak.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 68

bir başkası *zm.* Başkası. **AV** 21

bir bir *zf.* 1. Birer birer. **AV** 69; **ÜK** 29, 3; 2. Olduğu gibi, tam tamına, eksiksiz olarak. **ŞA** 47; **S** 35; **ÜK** 196; **bir bir sıralamak** birbiri ardına sayıp dökmek. “*Yıkılan-yıkılmayan bütün Ermeni eserlerini ansiklopediye yerleştirmiş, Ermeni Taşnakları'nın ayranını kabartacak ne varsa hepsini bir bir sıralamıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 91, 121

bir çırpıda *zf.* Çabucak. **ÜK** 57

bir çift *sf.* İki adet. **ÜK** 162

bir daha *zf.* Yeniden, tekrar. **ÜK** 59, 113, 161

bir defa *zf.* İlk önce, hele. **AV** 47

bir dirhem *sf.* Çok az, birazcık. **S** 5

bir hayli *zf.* Epey, çok, hayli, oldukça. **ÜK** 13, 80, 100, 115

bir iki *sf.* Çok az sayıda, birkaç. **AV** 21, 64; **ÜK** 56, 100, 161

bir kaç *bk.* birkaç **AV** 7, 105, 112; **ÜK** 178

bir karış *sf.* 1. Çok az. **ÜK** 51; 2. Çok kısa. **S** 35

bir kere *zf.* Bir defa olarak. **AV** 34, 66, 71, 78; **ÜK** 82, 116

bir kısım *sf.* Bir bütünden ayrılan, ayrı sayılan. “*İsteyen çiftçileri kolhozlara sevk etmişler, kendi özel arazisinde çiftçilik yapmak isteyen bir kısım çiftçilere ise, yüz dönüm civarında arazi ayırmışlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 38, 44, 62, 65, 73, 110, 116, 119, 123², 124², 142², 148

bir miktar *sf.* Bir kısım. “*Yıldırım Bâyezid, Menemen Ovası’ndan getirdiği Türkmenlerle beraber bir miktar Kırım Türkü’nü de Üsküp’e yerleştirmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 26, 60

bir müddet *zf.* Bir süre. **AV** 22; **ÜK** 98

bir süre *zf.* **1.** Kısa bir müddet, bir müddet. **AV** 14², 39, 44, 45, 47, 104, 113; **ÜK** 13, 17, 31, 52, 58, 59, 108, 112, 116, 173; **2.** Belirsiz bir müddet, bir müddet. **ÜK** 65, 76; **bir süreden beri** belirsiz bir müddetten bu yana. “*Bir süreden beri, yüzünü salonun köşelerine çeviren F. H. Dağlarca tekrar bana döndü.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 22

bir takım *bk.* birtakım **ÜK** 45

bir türlü *zf.* Hiçbir şekilde, hiçbir yolla. **AV** 81, 103; **S** 15; **ÜK** 11, 164

bir yandan *zf.* Bir taraftan, hem ... hem. **ÜK** 33², 185

bir yerde *sf.* Başka bir görüşle, başka bir düşünüşle, bir bakıma. “*Türk kelimesi, bir yerde onlar için doğruluk, dürüstlük, yiğitlik, efendilik, hak bilirlilik, halk severlik anlamına gelir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 17, 33

bir zaman *zf.* **1.** Belirli bir süre, biraz. **ÜK** 19, 20, 35, 65; **2.** Geçmiş zamanda, eskiden, vaktiyle. **S** 43; **ÜK** 139, 182

bir zamanlar *zf.* Zamanında, vaktiyle, eskiden, bir keresinde. **AV** 53; **ÜK** 11, 16, 22, 42, 76, 96, 151, 183

biraz 1. *zf.* Az miktarda. **AV** 9; **ŞA** 50; **2. sf.** Bir parça, azıcık. **AV** 14², 22, 81⁴, 90, 107; **ŞA** 47; **S** 63²; **ÜK** 14, 25, 31², 33², 42, 51², 52, 65, 81, 95, 96, 108, 113², 122, 128, 194, 197; **3. zf.** Kısa bir süre için. **AV** 80, 96; **S** 11, 39²; **ÜK** 13, 28, 34, 101, 145

birazcık *sf.* **1.** Pek az, çok az. **AV** 33, 51, 103; **2. zf.** Kısa bir süre. **AV** 34

birbaşına *bk.* bir başına **S** 53; **ÜK** 42, 51

birbiri *zm.* Karşılıklı olarak bir diğeri. **AV** 13, 44², 56², 81, 106, 113²; **ÜK** 15, 17, 18, 34, 50, 66³, 77, 107, 112, 139, 180, 181, 193, 197; **birbiri ile**

yârenlik **etmeye** **başlamak** dostça konuşmak. “*Hiç buralarda meyve ağacı yetişir mi? diye söylenmeye, birbirleriyle yârenlik etmeye başladılar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 38; **birbirine** **düşman** **hâline** **gelmek** kişiler birbirlerine kin besler duruma gelmek. “*Biz, Batılılaşmak uğruna, sonu İzm’le biten ve bize hep Avrupa’dan sokulan bir takım görüşler uğruna birbirimize düşman haline gelirken, Avrupa’nın bize bakış tarzı nasıl?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 45; **birbirine** **düşürmek** aralarını açmak, aralarında anlaşmazlık çıkarmak. “*Ama milleti birbirine düşürecek vebali, alçaklığı, ihaneti... bin yıl bile yaşasam omuzlarıma alamam!*” - Y. B. Bakiler **AV** 107; **birbirine** **karışmak** kalabalık, düzensizlik vb. sebebiyle karışıklık oluşmak. “*Kıkırdamalar, laf atmalar, kahkahalar, alkışlar birbirine karıştı*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 49; **birbirlerine** **vurdurmak** birbirlerine düşman etmek, birbirlerini öldürmelerine neden olmak. “*Yabancı devletler, Türkiye’yi bölmek parçalamak istiyorlar. Gençleri bunun için birbirlerine vurduruyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 113

birçok *sf.* Oldukça çok, sayısı belirsiz, bir hayli, müteaddit. **ÜK** 26, 34, 56, 63, 79, 110, 140, 142, 143, 147, 152, 153

birden *zf.* **1.** Ansızın. **AV** 14, 81; **S** 16², 17, 22, 24, 36, 38; **ÜK** 28, 31, 32, 37, 51, 197; **2.** Birlikte, beraberce, hepsi bir arada. **AV** 64; **ÜK** 197

→ **birden bire, birdenbire**

birden bire *bk.* birdenbire **ÜK** 85

birdenbire *zf.* Ansızın. **AV** 43, 44, 110, 112; **S** 9, 13, 16, 23; **ÜK** 11, 13, 24, 25, 31, 39, 45, 58, 65, 97, 100, 101, 108, 113, 151, 175

Bireh! Bireh! Bireh! *ünl.* Şaşma bildirir ünlem. **ÜK** 149⁵, 150², 151, 152, 153, 158

Bireh! *bk.* Bireh! Bireh! Bireh! **ÜK** 149

birer *sf.* **1.** Herkese bir. **ÜK** 143; **2.** Birkaç. “*Türkçe konuşan birer Fransızdık.*” **ÜK** 44²

→ **birer birer, birer ikişer**

birer birer *zf.* Teker teker, her biri ayrı olarak. **AV** 13, 54, 112; **S** 31, 53

birer ikişer *zf.* Tek veya birkaçı birlikte olarak. **ÜK** 168

bir *zm.* **1.** Bir tanesi. **AV** 7, 22, 39, 46, 70, 74, 77, 85, 87, 90, 91, 102²,

112; **S** 57; **ÜK** 12, 25, 39, 41, 43, 51, 52, 53, 59, 65², 75, 76², 101, 102, 110, 113, 162, 163, 164, 167, 170, 176, 178, 180, 181, 184, 190, 191, 195, 199, 203, 204 **2.** Bilinmeyen bir kimse. **AV** 10², 40, 43, 45, 52, 55, 60, 92, 105², 109; **ÜK** 161

biribiri *bk.* birbiri **AV** 72; **ÜK** 67, 68, 125

biribiri *bk.* birbiri **ÜK** 32

biriktirmek (-i) Bir şeyi ölçülü kullanarak artırmak, tasarruf etmek. **ÜK** 15²

birinci *sf.* **1.** Bir sayısının sıra sıfatı. **AV** 17, 58; **ÜK** 76, 109, 189; **2. a.** Zaman, yer, sıra bakımından başkalarından önce gelen kimse, şey. **ÜK** 192; **3. a.** Sırada, önem sırasında en üstün olan kimse. **AV** 52, 55

→ *Birinci Dünya Harbi, Birinci Dünya Savaşı, Birinci Kosova Savaşı*

Birinci Dünya Harbi *a.* 28 Temmuz 1914'te başlayan ve 11 Kasım 1918'de sona eren Avrupa merkezli küresel savaş. “*O kadar ki Birinci Dünya Harbi'nde biz 'İngiliz'in ayağı mukaddes topraklara basmasın' diyerek Anadolu'nun bağrından binlerce Türkoğlunu alıp Arap*

yarımadasına götürdük.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 200

Birinci Dünya Savaşı *a.* 28 Temmuz 1914'te başlayan ve 11 Kasım 1918'de sona eren Avrupa merkezli küresel savaş. “*Balkan Savaşı'nda da bu böyle oldu, Birinci Dünya Savaşı'nda da!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 117, 121

Birinci Kosova Savaşı *a.* Osmanlı ordusu ile Balkan ordusu arasında 28 Haziran 1389 tarihinde yapılan savaş. “*Birinci Kosova Savaşı'ndan sonra 1389'da, aşk derecesinde sevdiğim Sultan Yıldırım Bâyezid Han Üsküp'ü devletimize bağlı bir sancak haline getirmiş*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 60

birisi *zm.* Herhangi bir kimse. **S** 24

birkaç *sf.* Çok olmayan, az sayıda, az. **AV** 10, 14³, 18, 43, 45³, 80, 87, 96; **S** 35²; **ÜK** 14³, 15, 17, 23, 24, 27, 31, 33, 35, 37, 41, 49, 74², 77, 78², 95, 97, 101, 115, 122, 167, 182, 191, 196, 198

birleşme *a.* Birleşmek işi. **ÜK** 102, 199

birleşmek (*nsz*) Buluşmak, bir araya gelmek.

→ *Birleşmiş Milletler*

Birleşmiş Milletler *a.* Uluslararası barışı, güvenliği korumak; toplumsal, kültürel ve ekonomik iş birliğini

sağlamak amacıyla kurulmuş örgüt.
ÜK 183, 194, 203

birleştirmek (-i, -le) Bir araya getirmek. AV 10, 105, 106, 111; ÜK 114

birlik a. 1. Tek, bir olma durumu, vahdaniyet. AV 60; 2. Bir arada olma durumu, vahdet. AV 40, 54, 67, 68, 69, 70, 108, 110; ÜK 61, 177⁴, 179, 182, 194, 199; 3. Belli bir topluluğun yararlarını korumak için kurulmuş dernek. ÜK 164; 4. Orduda bölük, tabur, alay vb. bir bütün sayılan topluluk. ÜK 187², 198; **birlik dirlik bozmak** huzurlu ve bir arada yaşama engel olmaya çalışmak. “*Senin şiirlerinde, birliğimizi, dirliğimizi bozacak bir tek mısra bile yok.*” - Y. B. Bakiler AV 51

→ *ağz birliği, dil birliği, din birliği, gönül birliği, iş birliği, kan birliği, kültür birliği, millî birlik, tarih birliği, tarihî birlik, Yazarlar Birliği*

Birlik öz. a. Üsküp’te çıkan gazete. “*BİRLİK gibi, Yugoslavya Türklerinin 30 yıldan beri okudukları TAN gazetesi de malî zorluklar yüzünden 1999 yılında kapandı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 194³

birlikte zf. 1. Bir arada, beraberce, hep beraber. AV 27, 41, 43, 44², 53, 58, 68, 73, 74, 75, 80², 81, 95, 103, 111, 112, 113; ÜK 12, 17, 27, 34, 42, 51, 52³, 62, 68, 91², 98, 101², 103, 107, 116, 170, 171, 173, 179, 200; 2. Beraber. ÜK 14, 61, 96, 103, 107, 151, 183, 194; 3. Yanında, beraberinde. ÜK 27, 122

birtakım sf. Kimi, bazı. AV 53, 68, 69, 71, 73, 80², 103, 108, 112, 113; ÜK 18, 27, 36, 63, 95, 111, 120, 125

Biser öz. a. Makedonya’da Ohri Gölü kıyısında bulunan otel. ÜK 12⁴, 13², 16, 29, 31³, 32³

bisiklet Fr. a. Tekerlekleri pedal aracılığıyla ayakla döndürülen binek aracı, çiftteker, derrace, velespit. ÜK 32², 33, 37

bisikletli sf. Bisikleti olan. ÜK 32

bismillah Ar. a. Besmele. S 49; ÜK 127

bismillâh bk. bismillah ÜK 25

Bit Pazarı öz. a. Üsküp’te bulunan bir yer adı. “*Sonra yolumuzun üzerinde Bit Pazarı var!*’ dediler.” - Y. B. Bakiler ÜK 75, 76², 77³

biteviye zf. Tekdüze. S 63

bitirmek (nsz) Bitirme işine konu olmak. ÜK 109

bitirmek (-i) **1.** Bitmesini sağlamak, sona erdirmek, tüketmek, tamamlamak, sonuçlandırmak. **AV** 47; **ÜK** 68, 98, 100, 113, 153, 167; **2.** Güçsüz düşürmek, bitkin duruma getirmek, yormak. **S** 42

bitki *a. bit. b.* Bulunduğu yere kökleriyle tutunup gelişen, döl veren ve hayatını tamamladıktan sonra kuruyarak varlığı sona eren, yosun, ot, ağaç vb. canlıların genel adı, nebat. **S** 21

bitmek (I) (*nsz*) **1.** Tükenmek. **ÜK** 35, 57, 78, 95; **2.** Sona ermek. **ÜK** 16, 31, 45, 65, 72, 75, 82, 96, 100, 126, 134, 180; **AV** 17, 111³; **ŞA** 47; **S** 35, 38, 46; **bitip tükenmek** güçsüz düşmek, bitkin duruma gelmek. “*Bir gün duysan bittiğimi, tükendiğimi / Çıkıp gelsen uzaklardan, korkulu, ürkek... / Bir incecik dal gibi üstüme titreyerek / Eğilsen yeter.*” - Y. B. Bakiler **S** 11; **bitmez tükenmez** bitmeyen, sonu gelmeyen, uçsuz bucaksız. **AV** 46, 64, 65; **S** 8, 27; **ÜK** 84, 163, 182

bitmek (II) (*nsz*) Bitki, tüy, saç vb. şeyler çıkıp yetişmek. **AV** 52

biz *zm.* Çokluk birinci kişiyi gösteren söz. **AV** 10, 38, 44², 45⁴, 46, 49⁴, 50², 51², 52², 54, 55, 58, 64, 65², 66, 67, 68, 73, 75, 76, 77, 80, 81⁴, 91, 92,

103⁶, 104, 107², 108², 109⁴, 110⁴; **S** 28², 35, 41², 61; **ÜK** 12, 13², 17, 18², 19³, 20², 21³, 22⁸, 23⁵, 29, 34², 35⁹, 36, 37⁴, 38, 41⁵, 43², 44², 45⁴, 52², 57⁴, 60⁴, 61, 62¹¹, 63⁹, 67², 70, 71, 72³, 73⁴, 75, 76, 77², 80, 82, 83⁴, 84², 85, 92⁷, 93², 96², 99², 101², 109⁵, 110², 111³, 112⁷, 113¹³, 114³, 115³, 116⁵, 117⁸, 119, 121², 122³, 123, 124⁶, 125², 127², 128⁶, 136², 142, 144², 145⁶, 146², 147⁵, 148, 150, 151², 152, 154, 158, 161⁴, 162³, 164, 167³, 168⁷, 169⁴, 170⁵, 171⁵, 172⁷, 173⁴, 174⁵, 175², 176, 177³, 178⁴, 179⁹, 180², 182³, 183, 184², 185, 187², 188⁴, 192⁸, 193, 194, 195⁵, 196², 198⁷, 199⁷, 200⁵, 201³, 202⁵, 203³, 204

→ **biz bize**

biz bize *zf.* Yalnız biz, aramızda yabancı bir kimse olmaksızın. **ÜK** 22

Bizanslı *öz. a.* Bizans halkından olan kimse. “*Sonra Romaluların, Bizanslıların, Avarların, Bulgarların eline geçmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 60

bizimki *zm. 1.* *alay* Yakın çevremizde olan bir kimseden söz ederken kullanılan bir söz. **ÜK** 25, 35, 96, 97², 125, 173; **2.** *tkz.* Kadınların kocalarından, kocaların karılarından söz ederken kullandıkları söz. **S** 33

bizzat *Ar. zf.* Aracısız, kendisi olarak.

→ *bizzat kendisi*

bizzat kendisi Kendi kendine, aracısız. “*İçte ve dışta saygınlığını kaybeden hükümet, halkın dikkatini başka noktalara çekebilmek için bahsettiğiniz cereyanları, bizzat kendisi hazırlamaktadır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 115**

boğaz *a.* Boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak. **S 37**

boğazlamak *mec.* Gaddarca, kan dökerek öldürmek. **AV 50; ÜK 67**

boğdurulmak (*nsz*) Boğdurma işi yapılmak. **ÜK 98**

boğmak (*-i*) **1.** Bir canlıyı, soluk almasına engel olarak öldürmek. **ÜK 97; 2. mec.** Gelişmesine engel olmak. **ÜK 43; 3. (-e) mec.** Tamamıyla kaplamak, sarmak. **AV 51; ÜK 83**

boğuk *sf.* Duru olmayan. “*Çünkü Tuna, pis, bulanık, boğuk ve asık bir yüzle, âdeta öğüre öğüre akıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 24**

bohça *a.* İçine çamaşır, elbise vb. koyup sarılan dört köşe kumaş. **S 35**

boksör *Fr. a. sp.* Boks yapan kimse, yumruk oyuncusu. **AV 85**

bol *sf.* Nicelik bakımından olağandan veya alışıldandan çok, kıt karşıtı. **ÜK 16**

bolluk *a.* Her şeyin bol olduğu yer. **ÜK 68**

bomba *İt. a.* Canlı veya cansız hedeflere atılan, içi yakıcı ve yıkıcı maddelerle doldurulmuş, türlü büyüklükte patlayıcı, ateşli silah. **ÜK 11**

Bomba *öz. a.* Ömer Seyfettin’in hikâyesi. “*Kendimi, Ömer Seyfettin’in Bomba hikâyesindeki Baba İstoyan gibi, yaşlı, yorgun ve şaşkın hissediyordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 11, 66**

bombalı suikast *a.* Birini plan kurarak bomba ile öldürme girişimi. “*Padişah İkinci Abdülhamid’e bombalı bir suikastı de Ermeni komitacıları planladılar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 117**

bomboş *sf.* Büsbütün, tamamen boş. **ÜK 164**

boncuk *a.* Cam, taş, sedef, tahta, plastik vb. maddelerden yapılan, ortası delik, çoğu yuvarlak ve renkli süs tanesi. **AV 14**

borçlu *sf. mec.* Bir şeyi birinin yardımıyla elde etmiş olan. **ÜK 154**

Boris öz. a. Ömer Seyfettin'in Bomba hikâyesindeki Magda'nın kocası. "Etrafım, genç ve güzel Mağdalarla, Borislerle doluydu." - Y. B. Bakiler ÜK 11², 12, 66

Boskovski bk. Petar Boskovski ÜK 91², 93, 94, 95

Bosna-Hersek öz. a. Balkanlar'da bir ülke. "Bu sosyalist devlet altı cumhuriyetten ibaretti: Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ." - Y. B. Bakiler ÜK 9

Bosnalı öz. a. Bosna halkından olan kimse. "Ben, Sırpı, Çekleri, Karadağlıları, Bosnalıları, Slovakları, Slovenleri say." - Y. B. Bakiler ÜK 96

bostan Far. a. Sebze bahçesi. AV 74; S 33, 37

boş sf. 1. İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan, dolu karşıtı. ÜK 51, 77, 100, 143; 2. Yapılacak işi olmayan, işsiz. ÜK 179; 3. Anlamsız. AV 46, 74; 4. mec. Bilgisiz. ÜK 14; **boş kalmak** hiç kimse veya hiçbir şey bulunmamak. "Meydan, bir süre boş kalmış. Sonra meydanın bir kısmı, otomobil parkı için ayrılmış." - Y. B. Bakiler ÜK 39, 65; **boşa gitmek** harcanan emek, para

hiçbir işe yaramamak, olumlu bir sonuca ulaşmamak. ÜK 83

→ **boşu boşuna**

boşalmak (nsz) 1. Boş duruma gelmek, içinde bir şey kalmamak, inhilal etmek. ÜK 42; 2. Kusmak. AV 45; 3. Dışarıya akmak, dökülmek. ÜK 98; 4. mec. Derdini, sıkıntısını birine anlatarak ferahlamak, deşarj olmak. S 12

boşaltılmak (nsz) Boşaltma işine konu olmak. ÜK 183

boşaltmak (-i) Boş duruma getirmek. ÜK 149

boşluk a. Boş olan yer. AV 60

Boşnak öz. a. Güney Slav halkı. "Makedonya'da Türkler, Arnavutlar, Boşnaklar, Makedonlar, Çingeneler birlikte yaşıyorlar." - Y. B. Bakiler ÜK 164, 167², 173³, 175, 179, 195

boşu boşuna zf. Boşuna. S 43

boşuna zf. Boş yere, yararsız yere, sebepsiz yere, gereksiz, boşu boşuna, beyhude, beyhude yere, nafile, tevekkeli. ÜK 50

boy (I) a. 1. Uzunluk. ÜK 41, 99; 2. Bir yüzeyde, en sayılan iki kenar arasındaki uzaklık, en, genişlik karşıtı. ÜK 152, 163; **boy göstermek** gösteriş yapmak. AV 77

→ *boy bos, boydan boya, boylu boyunca, boyluboyunca, ömür boyu, ömür boyunca, uzun boylu, yol boyu*

boy (II) *a. top. b.* Ortak bir atadan türediklerine inanılan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk, kabile, klan.

→ *Oğuz boyu, Türk boyları*

boy bos *a.* Vücudun yapısı bakımından biçimi, eğin, kesim. **AV** 66

boya *a.* Renk vermek, dış etkilerden korumak için eşyanın üzerine sürülen veya içine katılan renkli madde. **ÜK** 16, 51², 75; **boyası eskimek** değeri kalmamak, gözden düşmek. “*Boyası eskimiş bir kaleme göre: ... Âşık Veysel günümüzün karakteridir. Aramızda, eski bir Hitit ozanı gibi yaşamıştır!*” - Y. B. Bakiler **AV** 76

boyacı *a.* Boyama işini, boyacılığı meslek edinen kimse. **ÜK** 140

boyanmak Onun gibi olmak, ona benzemek. “*Kendi kültür mirasına yabancı kalan, başka milletlerin kültürleriyle boyanan toplulukların varlıklarını koruması mümkün değildir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 68

boydan boya *zf.* Bir uçtan öbür uca kadar. **ÜK** 12, 82, 164

boylu boyunca *zf.* Boyu uzanabildiği kadar, boyu uzunluğunca. **ÜK** 24, 30; **boylu boyuna yatmak** yok olmak, varlığını yitirmek. “*Yıkılan, çöken, dağılan mezarlarda, bizim eski ve güzel mezar mimarimiz, bütün inceliğiyle boylu boyuna yatıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 80

boyluboyunca *bk.* boylu boyunca **S** 39

boynu bükük *sf.* Üzgün, kırılmış, acınacak ve yardım bekler bir durumda olan, zavallı, boynu eğri. **S** 20, 47, 49, 51; **ÜK** 175; **boynu bükük kalmak** Üzgün, kırılmış, acınacak ve yardım bekler bir durumda kalmak. **S** 25; **ÜK** 135

boynuz *a.* Bazı hayvanların başında bulunan, tırnağı bir maddeden, uzun, kıvrık veya çatallı korunma organı. **AV** 18²

boyun *a. anat.* Gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi. **ÜK** 14, 29, 30, 110; **boynunu bükmek** Acındırıcı, çaresiz bir durumda kalmak. **ŞA** 50

→ *boynu bükük*

boyunca *zf.* 1. Boyu veya uzunluğu kadar. **ÜK** 13, 33, 36, 100, 199; 2. Süresince. **S** 63; **ÜK** 162

boz *sf.* Bu renklerde olan. **AV** 81

Bozacı *bk.* Arif Bozacı **ÜK** 27

bozgun *a. ask.* Yenilgi. **bozgun** **bozguna uğratmak** birbiri ardınca hezimete uğratmak. “*Haçlı ordularını bozgun*dan *bozguna uğratan korkunç ve esrarlı kuvvet.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 45

bozguncu *sf.* Bozgunluk yaratan (kimse, güç vb.). **ÜK** 180

bozkır *a. coğ.* Kurakçıl otsu bitkilerden oluşan, sıcak ve ılıman iklimlerdeki ağaçsız doğal alan, step. **S** 29

bozlak *a. müz.* Orta ve Güney Anadolu'nun birçok bölgesinde bir türkü ezgisi.

→ **yanık bozlak**

bozma *a.* Bozmak işi. **ÜK** 17, 177

bozmak *mec.* Kötü duruma getirmek. **ÜK** 150

bozukluk *a.* Bozuk olma durumu. **ÜK** 135

bozulma *a.* Bozulmak işi. **ÜK** 50

bozulmak (*nsz*) Bozma işine konu olmak. **AV** 44; **ÜK** 35

böcek *a. hay. b.* Eklem bacaklıların, altı bacaklı, çoğu kanatlı ve vücutları baş, göğüs, karın olarak eklemlerden oluşmuş hayvan sınıfı, haşere.

→ **ateş böceği, cırcır böceği**

bölge *a.* Sınırları idari, ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntıka. **AV** 7, 46³, 50; **ÜK** 125, 127², 134³, 139, 152², 164², 185, 187

→ **Kosova Eyalet Bölgesi, Opoya Bölgesi, tampon bölge**

bölme *a.* Bölmek işi, ayırma, parçalama, taksim. **AV** 111; **ÜK** 114, 200

bölmek (-i) 1. *mec.* Birliğin bozulmasına yol açmak, parçalamak. **AV** 47; **S** 10, 33; **ÜK** 113, 184; 2. Sona erdirmek. “*Yüreğimi yakan, uykularımı bölen bir masaldı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 129

bölüm *a.* Bir bütünü oluşturan parçaların her biri, kısım. **AV** 56², 102³; **ÜK** 10, 39, 41, 163², 164, 168², 169

bölünme *a.* Bölünmek işi. **ÜK** 180, 182, 183², 185

bölünmek (*nsz*) Belirli bölümlere, parçalara ayrılmak. **ÜK** 162, 183², 184

bön *sf.* Budala, saf, avanak, ahmak. **ÜK** 14

böyle *sf.* **1.** Bunun gibi, buna benzer. **AV** 76, 82, 102, 103², 105, 106, 109; **ŞA** 47; **S** 35; **ÜK** 19³, 26, 145, 161, 169, 192, 195; **2.** *zf.* Bu yolda, bu biçimde, hakeza. **AV** 9, 15, 17, 48, 71, 91, 106, 110³; **S** 5; **ÜK** 15, 17, 22, 26, 36, 49, 50², 57, 59, 62, 63⁴, 68³, 71, 92, 96, 108, 115, 117, 124⁶, 126, 134, 142, 145, 149, 152, 154, 168, 172, 177², 178, 179, 184², 191, 195², 197, 199, 200, 203, 204; **3.** *zf.* Bu derece. **ÜK** 37

böylece *zf.* **1.** Tam böyle, bu biçimde. **AV** 80, 109; **ÜK** 12, 52, 108, 127, 141², 144, 148², 152, 164; **2.** En sonunda, böylelikle. **AV** 35, 69

böylesi *zm.* **1.** Bunun gibisi, bu biçimde olanı. **ÜK** 29; **2.** *sf.* Buna benzer, bunun gibi. **AV** 51, 77; **ÜK** 124

böylesine *sf.* Bu tarzda, bu biçimde. **ÜK** 92, 114

bre *Rum. ünl. esk.* Ey, hey anlamında kullanılan bir seslenme sözü. **ÜK** 60²

bu *sf.* **1.** Yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir

söz. **AV** 13, 14, 17, 22, 27, 28, 33, 34³, 35⁴, 36, 38, 39², 40⁴, 42, 43, 44, 45², 46⁴, 47², 48², 49², 50, 51², 52, 54, 55², 58², 65³, 67², 68², 70², 71⁵, 73², 74³, 75⁴, 76², 77, 81², 90², 91², 102⁵, 103⁴, 104², 105⁵, 106³, 107⁵, 108³, 109, 110⁴, 111², 112, 113³; **ŞA** 47³, 49; **S** 21³, 25, 28, 34², 35³, 41, 42², 62; **ÜK** 9³, 10⁴, 11², 12, 13, 14, 15, 16², 17⁵, 18³, 19⁴, 20², 21², 22, 23, 25, 26, 32², 33², 35⁷, 36², 37⁶, 38⁴, 39, 40², 43, 44, 45, 49, 56², 57, 59², 60, 61, 63, 66, 68², 71, 73², 74, 76², 80², 81², 92⁶, 93, 94, 96², 97³, 99, 101³, 102³, 107, 113³, 114², 115, 120², 121², 124³, 128⁷, 129, 135, 140, 141², 142³, 143², 144³, 145³, 146⁸, 147², 148⁴, 150⁴, 151⁴, 152², 154², 155, 159, 161², 162³, 163, 164³, 169², 170², 171², 172³, 174⁸, 175⁴, 176², 177⁷, 178⁵, 179³, 180³, 181², 182, 183³, 184³, 185, 187, 190, 192³, 193², 194, 195², 196², 197², 199, 200², 201², 203⁷, 204³; **2.** *zm.* En yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan bir söz. **AV** 18, 45³, 54, 55, 63, 68, 76, 89, 95, 96, 106³, 107, 108, 109², 113; **S** 28, 33, 39, 43², 49; **ÜK** 15, 16, 17, 18, 20, 21², 24², 26, 27⁴, 29, 30, 35², 36, 37, 39, 41, 55, 58, 59, 63², 74, 79, 82, 84, 101, 108, 109, 113, 117², 118³, 125², 143², 145, 147,

148, 150, 155², 158, 162, 163², 164², 168², 171², 172², 174, 177², 178², 179, 193, 194², 199, 200, 204²; **bu devran böyle sürmez** “Talih bir gün döner.” anlamında kullanılan bir söz. “*Bir gün bir ses duyulur, gülümser / Hilâl Vatan ocağımızın ışığı kararmadan / Silinir meydanlardan göğü yumruklayanlar. / Böyle sürmez bu devran.*” - Y. B. Bakiler **S** 57; **(-den) bu yana** -den beri. **ÜK** 182; **bundan 1)** içinde bulunulan zamandan önceki bir vakitte. “*Amcam, eşini ve çocuklarını alarak, bundan 50 yıl kadar önce İstanbul’a taşınmıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 173; **2)** bu olan şeyden. “*Bundan büyük iyilik, dostluk, yakınlık olur mu?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 172, 177

→ *bu arada, bu bakımdan, bu kadar, bundan böyle, şu bu*

bu arada *zf.* **1.** Bir işi yaparken birlikte, beraber. **AV** 49, 112; **2.** Yeri gelmişken, bu meyanda. **ÜK** 150, 154

bu bakımdan *zf.* Bundan dolayı. **AV** 10², 22, 36, 46², 54, 60, 61, 64, 66, 67, 68, 78, 105²; **ÜK** 12, 14², 18, 22, 23, 25, 35, 41, 42, 43, 47, 52, 60, 65, 67, 72, 110, 111, 115, 120, 127, 128, 140, 141, 153, 154, 171, 177, 195, 202

bu kadar *zf.* Bu denli. **ÜK** 16, 17, 25, 26, 128, 148, 172

buçuk *sf.* ... ve yarım. **ÜK** 28, 139, 147², 154, 193

→ *üçbuçukh*

budanmak (*nsz*) Budama işine konu olmak. **ÜK** 141

bugün *a.* **1.** İçinde bulunulan gün. **AV** 9; **ÜK** 21, 110; **2.** İçinde bulunulan çağ, zaman. **AV** 7², 10, 40, 67, 76; **ÜK** 33, 37, 73, 76, 85², 92, 102², 121, 126, 140, 141, 142², 152, 158, 163², 171, 182, 184, 192³, 195, 199, 202²

bugünkü *sf.* Bugüne özgü, bugün olan, bugün yapılan. **AV** 41, 55, 92; **ÜK** 125, 139³, 169

buğday *a. bit. b.* Bu bitkinin başaktan ayrılıp öğütülmesiyle elde edilen tanesi. **ÜK** 100

→ *buğday benizli*

buğday benizli *sf.* Açık esmer renkli. **AV** 13

Buhara *öz. a.* Günümüzde Özbekistan sınırları içinde bulunan tarihi şehir. “*Veysel’in şiirlerinde geçen altmıştan fazla mekân arasında Londra vardır; Lozan, Hindistan, Şam, Semerkant, Buhara vardır; ama tek kelimeyle olsun Kerbelâ yoktur.*” - Y. B. Bakiler **AV** 75; **S** 53

buhran *Ar. a.* Bunalım, bunluk, kriz. **AV** 92; **ÜK** 112², 124, 125

buka *bk.* bu kadar **ÜK** 128

bulabilmek *(-i)* Bulma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 91, 103; **ÜK** 26², 52, 122

bulanık *sf.* Bulanmış olan, duru olmayan. **ÜK** 24, 30

bulaşmak *(-e)* İstmeden veya rastlantı sonucu bir işe karışmak. **AV** 54

bulaştırmak *(-i, -e)* Bulaşmasına yol açmak. **AV** 71; **ÜK** 203

Bulgar *öz. a.* Slavların güney kolundan olan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse. **ÜK** 74

Bulgaristan *öz. a.* Balkanlarda yer alan ülke. “*Yalnız bilir misiniz ki Yunanistan’daki durum da, Bulgaristan’dan pek farklı değil!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 72, 93³, 94, 125, 155

→ **Bulgaristan Türkleri, Sovyet Rusya-Azerbaycan-Özbekistan-Bulgaristan-Macaristan**

Bulgaristan Türkleri *öz. a.* Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren Bulgaristan’da yaşayan Türkler. “*Önceleri Yunanistan, Bulgaristan,*

Romanya Türkleri bizi dinliyorlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 192

Bulgar *öz. a.* Bulgaristan’ın nüfusunun çoğunluğunu oluşturan güney Slav halkı. “*Sonra Romalıların, Bizanslıların, Avarların, Bulgarların eline geçmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 37, 59, 60, 76, 94, 96, 125², 151², 201, 204

bulma *a.* Bulmak işi. **ÜK** 47

bulmak *(-i)* **1.** Arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak. **AV** 22; **ŞA** 47; **ÜK** 10, 31, 57, 95, 122, 161; **2.** Bir yere, bir noktaya erişmek, ulaşmak. **AV** 45, 49, 113; **ÜK** 25, 33, 36, 65, 95, 99, 101, 108, 182; **3.** Varlığı bilinmeyen bir şeyi ortaya çıkarmak, keşfetmek. **ÜK** 25, 38, 139; **4.** Herhangi bir görüşe, bir yargıya varmak. **AV** 41, 48, 90, 91, 110; **ÜK** 31, 146, 167; **5.** Bir şeyi elde etmek. **ÜK** 81, 184; **6.** İstenilen şeye kavuşmak, nail olmak. **S** 6, 15, 17, 59

bulundurmak *(-i)* Var olmasını, hazır bulunmasını sağlamak. **ÜK** 23

bulundurulmak *(nsz)* Bulundurma işi yapılmak. **ÜK** 76

bulunma *a.* Bulunmak işi. **AV** 102; **ÜK** 41, 112

bulunmak (*nsz*) **1.** Bulma işine konu olmak. **ÜK** 120; **2.** (*-de*) Bir yerde olmak. **AV** 18², 35, 45, 92, 96², 103; **ÜK** 15, 23, 26, 27³, 34, 36, 49, 57, 59, 83, 93, 94, 96, 98³, 162, 176, 202; **3.** (*-de*) Herhangi bir durumda olmak. **AV** 39², 50, 55, 60, 73, 105, 111; **ÜK** 17, 33, 65, 71, 100, 123, 124, 142, 144, 196; **4.** Var olmak. “*Âdem’e, Türkiye’de basın hür olduğunu, sansürün çoktan kalktığını, suç unsuru bulunmadıkça, herkesin istediği kadar kitap bastırıp satışa çıkarabileceğini anlattım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 9, 26, 27, 67, 99, 114, 150, 179, 190; **5.** Yaşamak. “*Buldukları ülkelerde azınlık olmanın, birtakım haksızlıklara, hatta güzel isimlerinden ve inançlarından ötürü zulümlere, katliamlara uğramanın yetim duyguları içerisinde oldukları.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 111, 134, 184, 200; **6.** Bir harekete, işe başlamak. “*Bir ara, mesleğimle ilgili olarak girişimlerde bulundum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 142, 154

bulut *a.* Atmosferdeki su damlacıkları ve buz taneciklerinin görülebilir yoğunluk kazanmasıyla oluşan, biçimleri, yükseklikleri ve yol açtıkları hava olaylarıyla birbirinden ayrılan yığın. **ŞA** 49; **S** 55

bunaltmak (*-i*) Bunalmasına yol açmak. **ÜK** 92

bunda *bk.* bura **ÜK** 128

bundan böyle *zf.* Artık, bundan sonra. **ÜK** 92, 174

bunlar *zm.* Bu zamirinin çokluk biçimi. **AV** 50, 51, 52, 70, 103, 107²; **ÜK** 18, 19, 23, 25, 32, 36, 55, 61, 92, 120, 147, 151, 171, 174, 179, 180², 185, 192, 194, 195², 201, 202²

bura *a.* Bu yer. **AV** 38, 80, 81, 96; **S** 7, 55; **ÜK** 14, 18², 19, 34, 75, 76, 100, 113², 128, 155, 162, 170, 171, 176, 180, 187, 198, 202

burada *zf.* Bu yerde. **AV** 10, 44, 45, 53, 102², 109², 110; **ÜK** 15, 16², 17², 22, 23, 26, 33, 34, 35, 37, 40, 57², 74, 91², 92², 94³, 96², 97², 98, 99³, 101, 109, 113³, 115, 147, 154, 161, 162, 165, 167², 168⁶, 169², 171⁴, 172, 174, 179², 180³, 192², 195², 196, 198³, 193⁴, 199, 202, 204²

buradan *zf.* Bu yerden. **AV** 52; **ÜK** 19, 35, 113, 114, 170, 192, 193

burda *bk.* burada **S** 7, 21, 22³, 23⁴; **ÜK** 32², 33²

burjuva *Fr. sf. esk.* Orta sınıftan olan, kent soylu. **ÜK** 12, 15

burjuvazi *Fr. a.* Burjuva sınıfı, kent soyluluk. **ÜK** 12, 16, 28, 39

Burmalı Cami öz. a. Üsküp'te Karlızade Mehmet Bey tarafından 1494 yılında yaptırılan Sırp rejimi tarafından yıktırılarak, yerinde askeri bir mahvil yaptırılmış olan cami. “*Yer olarak da Burmalı Camii Meydanı'nı uygun bulmuşlar.*” - Y. B. Bakiler S 54; ÜK 65⁵, 67

Bursa öz. a. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. S 55; ÜK 62², 78², 97³, 99, 184

burun a. anat. Alınla üst dudak arasında bulunan, çıkıntılı, iki delikli koklama ve solunum organı. AV 33; **burnundan kıl aldırılmamak** kendisine söz söyletmemek, çok huysuz ve kibirli olmak. ÜK 169

buyurmak (-i, -e) 1. (-e) Gelmek, gitmek, geçmek, girmek. AV 108; S 30; 2. Söylemek, demek, düşüncesini bildirmek. AV 108; 3. (yar) Etmek, eylemek. AV 110; **buyur etmek** buyurun diyerek konuğu saygı ile içeri almak. ÜK 51; **buyurun** Konuğu saygı ile içeri davet etmek için söylenen bir söz. “*Yerdeki koyun postları, yün minderler, kaneviçeli yastıklar ve tesbihler, tesbihler... tesbihler bize sanki “Buyurun!” diyorlardı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 83

büfe Yiyecek, içecek, gazete, dergi vb.nin satıldığı küçük dükkân. ÜK 191

bühtan Ar. a. esk. Kara çalma, iftira.

bühtan etmek kara çalmak, iftira etmek. AV 109

bükülmek (nsz) Bükme işine konu olmak, katlanmak. ÜK 180

bülbül Far. a. hay. b. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş (*Luscinia megarhynchos*). ÜK 181

bülten Fr. a. Özel veya resmî kurum, kuruluş veya yetkili kişilerce herhangi bir durumla ilgili olarak süreli veya süresiz yayımlanan duyuru. ÜK 67², 68, 164

→ *Avrasya Bülteni*

büro Fr. a. Danışma ve yazı işlerinin yürütüldüğü iş yeri. AV 108, 109²

bürümek (-i) Sarmak, kaplamak, örtmek, basmak, istila etmek. ÜK 188

bürünmek (-e) Bürüme işine konu olmak. ÜK 140

bütçe Fr. a. Devletin, bir kuruluşun, bir aile veya bir kimsenin gelecekteki belirli bir süre için tasarladığı gelir ve giderlerinin tümü. ÜK 35

→ *devlet bütçesi*

bütün *sf.* 1. Çok sayıdaki varlık ve nesnelerin hepsi. **AV** 35, 46, 57, 80, 103, 105, 112; **S** 12, 14, 17², 24², 25, 34, 38, 47², 53, 57, 61; **ÜK** 12, 38, 42², 43, 45³, 58⁴, 59, 72², 74², 76², 77, 81, 96, 107, 108², 121, 124, 139, 140, 144, 147³, 154², 164, 167, 169, 172², 176, 177⁶, 178, 189, 198, 202²; 2. Eksiksiz, tam. **AV** 15, 41, 44², 47, 52, 54, 59², 60, 62, 63², 70, 72, 73³, 76, 90, 92⁴, 105, 106, 108, 109², 110³, 111, 112; **ŞA** 49; **S** 5, 8, 39, 43, 59²; **ÜK** 10, 12², 13², 15, 18, 19, 24, 25, 30², 31, 32, 36, 38, 42, 44, 47, 55², 56, 61², 62, 65, 66⁴, 67³, 68², 71, 80, 82, 83, 84, 93, 98², 102², 107, 108, 116, 117, 120, 121, 134, 139, 140, 141, 143², 144, 147, 149², 154, 158, 161², 169, 183, 184, 185, 189, 197, 198, 200, 202; 3. Parçalanmamış. **ÜK** 162; **bütün ağızları kapatmak** herkesi susturmak. “*Birden elini masaya vurarak bütün ağızları kapatmıştı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 81; **bütün ayrık otlarından temizlemek** arındırmak. “*Anadolu’yu sevmek, Anadolu’yu düşünmek, Anadolu’yu bütün ayrık otlarından temizleyerek yüceltmek elbette kara sevdamız.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 159; **bütün çıplaklığıyla ortaya koymak** olduğu gibi açıklamak. “*Âşık Sefil ise, bir kısım Ermenilerin,*

Rusların yerine geçerek, bize nasıl darbeler indirdiklerini, İngiliz oyununa gelerek Kars ilini nasıl yakıp yıktıklarını bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 119; **bütün kördüğümüleri çözmek** çözümlenmesi hemen hemen imkânsız olan sorunları çözmek. “*Ha küreğe mahkûm olmak, prangaya vurulmak / Ha görmemek gözlerini, ikisi de bir. / Bütün kördüğümüleri çözecek gözlerindir / Sakın bakma!*” - Y. B. Bakiler **S** 13

bütünleşme *a.* Bütünleşmek işi, entegrasyon. **ÜK** 152

bütünleştirmek *(-i)* Bütün duruma getirmek. **AV** 78

bütünlük *a.* Bütün olma durumu, tamamîyet. **AV** 9, 54

bütünüyle *a.* Tamamen, büsbütün. “*Dükkancık Camisi 1963 yılındaki büyük depremde hemen hemen bütünüyle yıkılmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 77

büyük *sf.* 1. Üstün niteliği olan. **AV** 8, 9, 10, 17, 21, 34, 38, 41, 42², 46, 50, 54⁴, 63, 66, 67, 71², 73, 75², 79², 92, 105, 106³, 108², 109³, 110; **ŞA** 50; **S** 45, 47, 51, 55; **ÜK** 15, 25, 27, 28, 36, 37, 41, 42, 57, 65, 66, 68², 73, 74, 75, 77, 78, 80, 97, 98, 99, 101³, 102, 103,

107, 109², 112, 114, 116, 117, 122, 123, 125, 139, 140, 141, 142, 143, 146, 147, 148², 150, 152³, 167², 168³, 171², 172², 175, 176², 177, 179, 182⁴, 183², 188, 190, 195, 197, 203; **2.** Niceliği çok olan. **AV** 102, 103; **S** 54; **ÜK** 24, 68, 73, 75, 83, 101², 187; **3.** *sf.* Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan (somut nesne), makro, küçük karşıtı. **AV** 42, 43, 45³, 113; **S** 30, 57; **ÜK** 12³, 27, 39⁴, 42, 47, 50, 51, 56, 59, 65, 76, 82, 83, 97, 128, 145³, 148, 150, 151², 152, 158; **4.** Yetişkin, belli bir yaşa gelmiş. **AV** 43; **ÜK** 97; **5.** *mec.* Önemli. **ŞA** 50; **6.** Çok, ortalamayı aşan (soyut kavram). **S** 40, 49; **ÜK** 11, 12, 14, 35

→ *büyük baba, Büyük Destan, Büyük İsrail, Büyük Nutuk, Büyük Sırbistan, Büyükada, büyükelçi, büyükelçilik, Türkiye Büyük Millet Meclisi*

büyük baba [**büyükbaba**] Dede. **ÜK** 172

Büyük Destan *öz. a.* Yavuz Bülent Bakiler'e ait bir şiir. "*Radyo müdürünün odasına girdiğimde, gördüm ki, müdür masasının tam arkasında, benim Büyük Destan isimli şiirimin 12 kıtası bir karton üzerine*

yazılarak duvara çivilenmiş." - Y. B. Bakiler **ÜK** 191

Büyük İsrail *a.* Kâğıt üzerinde adı Büyük Ortadoğu Projesi olarak bilinen vadedilmiş toprakları ele geçirmeye çalışan Siyonist Yahudiler tarafından planlanan proje. "*Yani o topraklar Büyük İsrail'indir.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 185

Büyük Nutuk *öz. a.* Mustafa Kemal Atatürk'ün 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında partisinin yaptığı faaliyetleri özetleyen konuşması. "*Büyük Nutuk meydanda, Gençliğe Hitabe'si meydanda.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 20

Büyük Sırbistan *a.* Sırp Devlet Başkanı Slobodon Miloseviç'in aşırı milliyetçi bir politika ile geliştirdiği Sırp İmparatorluğu kurma çalışması. "*Sırp Devlet Başkanı Slobodon Miloseviç'in, Büyük Sırbistan ihtirası, hem Yugoslavya'nın çözülmesine, hem de milyonlarca insanın bitmez-tükenmez acılarına sebep olmuş.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 181, 182⁶, 183

Büyükada *öz. a.* İstanbul açıklarındaki adaların en büyüğü. "*Bazı Arap ileri gelenleri, ilk ihtilâl cemiyetini İstanbul'da Büyükada'da Rum asıllı bir milletvekilinin evinde kurdular.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 200

büyükelçi *a.* Bir devletin başka bir devletteki en üst düzey temsilcisi, sefirikebir. **ÜK** 150², 169¹², 192³

büyükelçilik *a.* **1.** Büyükelçi olma durumu. **ÜK** 203; **2.** Büyükelçi ve elçilikte çalışanların içinde bulunduğu bina. **ÜK** 11, 169

büyüklik *a.* **1.** Büyük olma durumu. **AV** 22; **ÜK** 199; **2.** Büyüklere yaraşır bağışlayıcı davranış. **AV** 46; **3.** Ululuk. **AV** 60; **ÜK** 193

büyülemek *(-i) mec.* Çekiciliği ile etkisi altına almak, birini kendine bağlamak, teshir etmek. **ÜK** 12, 39

büyüleyici *sf.* Büyüleyici özellikte olan, çekici. “*Mübarek yüzü, kalplerde ansızın aşk uyandıracak kadar büyüleyicidir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 64

büyülü *sf. mec.* Çok etkileyici. **ÜK** 36

büyüme *a.* Büyümek işi. **AV** 45, 46

büyülemek *(nsz)* **1.** Organizmanın bütününde veya bu bütünün bir bölümünde, boyutlar artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek. **S** 22, 24²; **ÜK** 19, 108, 142; **2.** Yetişmek. **AV** 73, 78, 92; **S** 20, 21, 22, 62; **ÜK** 151; **3.** Artmak, güçlenmek, şiddeti artmak. **ÜK** 192; **4.** Sayıca artmak. **S** 36; **5.** Genişlemek. **S** 37, 50

c, C

cadde *Ar. a.* Ana yol. **ÜK** 24², 25, 58, 66, 68, 108

Cafer *bk.* Cafer-i Sadık **AV** 50

Cafer *öz. a.* Ehlibeyit'in isimlerinden biri. "Ama mutlaka Ehl-i Beyt'den alınan Ali gibi, Hasan gibi, Hüseyin gibi, Hasan Hüseyin gibi, Cafer, Mehdi, Ali Rıza isimli... bir kaç milyon insanımız var." - Y. B. Bakiler **ÜK** 178

Caferi *Ar. öz. a.* Şiiliğin bir kolu ve bu koldan olan kimse.

Caferî *bk.* Caferi **AV** 50

Cafer-i Sâdık *bk.* Cafer-i Sadık **ÜK** 41

Cafer-i Sadık Ehlibeyitten olup, on iki imamın altıncısı, Silsile-i aliyyenin dördüncüsü. "Bizim bağlı bulunduğumuz mezhebin mübarek kutbu, Ebu Hanife Hazretleri, Mezhepler Tarihi'nde belirtildiğine göre Hz. Cafer-i Sadık'tan, İslâmî konularda iki yıl ders almış." - Y. B. Bakiler **AV** 47, 50⁶; **ÜK** 41³

cahil *Ar. sf.* 1. Öğrenim görmemiş, okumamış. **ÜK** 29; 2. Belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan. **AV** 51, 52², 53⁶, 67², 104³, 105, 109; **ÜK** 172;

câhil *bk.* cahil 2 **ÜK** 63

→ *cahil cühela, zır cahil*

cahil cühela *a.* Bilgisizliği pekiştirmek için kullanılan, çok cahil anlamına gelen söz. "Sivas'ı bu cahil cühela adamların eline nasıl bırakırız?" - Y. B. Bakiler **AV** 107

cahillik *a.* Bilgisizlik. **AV** 53, 67

Cahit Sıtkı *öz. a.* Şair, yazar. "Gençler Nazım Hikmet'i, Orhan Veli'yi, Cahit Sıtkı'yı, Fazıl Hüsnü'yü, Atilla İlhan'ı ve Tahsin Saraç'ı, tanıyorlardı." - Y. B. Bakiler **ÜK** 72

cam *Far. sf.* Tümü veya bir bölümü bu maddeden yapılmış, sırça. **S** 37, 38; **ÜK** 39², 183

cami *Ar. a. din b.* Müslümanların namaz kılmak için toplandıkları yer. **ÜK** 23, 36⁶, 45, 50², 51⁵, 55², 56, 59, 61², 65², 75, 77², 78⁶, 79⁵, 80⁵, 81, 108, 122⁴, 135, 167², 169², 170³, 171, 179², 187, 199, 204²

câmi *bk.* cami **ÜK** 167

→ *Alaca Cami, Burmalı Cami, Çift Kubbeli Cami, Dükkancık Camisi, Eski Cami, Hacı Ahmet Cami, İkinci Murad Camisi, İmaret Cami, İsa Bey Camisi, İshak Bey Camisi, Kamber Bey*

Camisi, Kazancılar Camisi, Mamuşa Camisi, Murad Paşa Camisi, Muradiye, Murat Paşa, Mustafa Paşa Camisi, Saatli Cami, Sinan Paşa Camisi, Sultan II. Murad Camisi, Yahya Paşa Camisi, Yeni Cami, Yeni Cami

camia *Ar. a.* Topluluk, zümre. **AV** 102², 103, 112²; **ÜK** 41, 177, 178, 179²

can *Far. a.* 1. İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümle vücuttan ayrılan madde dışı varlık. **S** 39; 2. *sf.* Çok içten, sevimli, sevilen, şirin. **AV** 54, 55, 109; **ÜK** 27; **can kesilmek** dirilmek, canlanmak. “*Bir elim seni çizecek bütün pencerelere / Bir elim seni silecek. / Kalbim: Ebemkuşağı; günde bin kere / Senin İçin yeni baştan can kesilecek.*” - Y. B. Bakiler **S** 17; **can kulağıyla dinlemek [cankulağı ile dinlemek]** çok dikkatli dinlemek. **ÜK** 180, 197; **canı acımak** çarpma, vurma vb. sonucu acı duymak. **AV** 86; **canı istemek** heves duymak. **ÜK** 66, 184; **canım** canımdan çok sevdiğim. **ÜK** 15, 17, 113, 174; **canını Allah’a teslim etmek** ölmek. “*Sonra mübarek canını Allah’a teslim etti...*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 97; **canla başla çalışmak** bir şeyi yapmak için var gücüyle emek

harcamak. “*Bir insanın kendi malı olunca, onu çoğaltmak için canla başla çalışıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 173²

→ *can alıcı, can damarı, cana yakın*

can alıcı *sf. mec.* Kahredici, kendinden geçirici, aşırı çekici. **AV** 64

can damarı *a. mec.* En önemli veya hassas nokta, bir şeyin yaşaması için en önemli araç. **ÜK** 181

cana yakın *sf.* Sevimli. **ÜK** 34, 42, 60, 112, 146

canavar *Far. a.* Masalarda sözü geçen yabani, yırtıcı hayvan. **ÜK** 100, 112

canavarlaşmak *mec.* Korkunç, ürkütücü bir durum almak. **AV** 74

candarma [jandarma] *İt. a. ask.* Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükûmet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvet. **S** 38

canlandırmak *(-i)* Canlanmasını sağlamak, canlanmasına yol açmak. **ÜK** 34

canlı *sf.* **1.** Güçlü, etkili. **AV** 64, 67, 73; **2.** Hareketli, hayat dolu, dinamik. **AV** 38; **3.** *zf.* Hareketli, hayat dolu, dinamik bir biçimde. **AV** 18; **ÜK** 50, 60, 164

canlılık *a.* **1.** *mec.* Neşelilik, hareketlilik. **ÜK** 34, 142; **2.** Şu anda oluyormuş gibi. “*Aradan 20 yıl geçmesine rağmen hadise bütün canlılığıyla hafızamda.*” - Y. B. Bakiler **AV** 111

cayır cayır *zf.* Şiddetli, çabuk ve etkili bir biçimde (yanmak, yırtılmak vb.) **AV** 113

cece *bk.* gece-1 **ÜK** 128

cehalet *Ar. a.* Bilgisizlik. **AV** 46, 67⁵, 68², 70², 71, 73, 75, 102, 103², 108, 109, 113; **S** 39; **ÜK** 112², 126, 151, 172, 175², 178; **cehalet engereği tıslayıp durmak** büyük zararlar vermek için fırsat beklemek, zarar vermek üzere bir tehdit oluşturmak. “*Kaç asırdan beri dinimizin ve milletimizin en amansız düşmanı olarak, karşımızda, içimizde, yanbaşımızda cehalet engereği tıslayıp duruyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 175

cehâlet *bk.* cehalet **AV** 68

cehennem *Ar. a. mec.* Çok sıkıntılı yer. **AV** 75

Cehrî zikir *a.* Açıktan ve yüksek sesle yapılan zikir. “*Sema bittikten sonra Rufâî dervişleri Cehrî zikirlerle ortaya çıkarlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82

ceket *Fr. a.* Erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisi. **ÜK** 14, 174²

→ **ceket eteği**

ceket eteği Erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisinin alt kenarı. “*Karaca'nın ceket eteklerine, omuz başlarına yapışıp çekiştirdiler.*” - Y. B. Bakiler **AV** 13

cel *bk.* gelmek **ÜK** 128

çel *bk.* gelmek **ÜK** 128²

Celal Kayacan *öz. a.* Bürokrat. “*O tarihlerde Sivas Valisi Celal Kayacan idi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 107

celil *Ar. sf. esk.* Çok büyük, ulu. **ÜK** 83

cellat *Ar. a.* Ölüm cezasına çarptırılanları öldürmekle görevli olan kimse.

cellât *bk.* cellat **AV** 64

Celvetî Bayramiyye'nin yan kollarından birisi olarak Akbıyık Sultan tarafından kurulmuş tarikat.

→ *Celvetî tekkesi*

Celvetî tekkesi öz. a. Üsküp'te bulunan bir tekke. “*Mevlevî, Rûfâî, Kadirî, Halvetî, Celvetî, Sinanî tekkeleri, uzun asırlar, Üsküp Türk Cemaatini renklendiren kültür kaynakları olmuşlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81

cemaat Ar. a. **1. din b.** Bir imama uyup namaz kılan kişiler. **ÜK** 51, 78, 80, 81²; **2.** İnsan kalabalığı, topluluk. **AV** 42, 43; **ÜK** 81, 101, 116, 204

Cemal Gürsel öz. a. Asker ve siyasetçi. “*1963 yılında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Veysel'i kabul ederek kırkbeş dakika sohbetinde bulundu.*” - Y. B. Bakiler **AV** 39

Cemalî Efendi öz. a. Pirizren'de bulunan Rûfâî Tekkesi şeyhi. “*Pirizren'de de Şeyh Cemalî Efendi'nin Rûfâî Tekkesi bulunuyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 162

Cemil Meriç öz. a. Yazar, çevirmen ve düşünür. “*Ve Cemil Meriç ismi, gönlümüzü, sanki binlerce ateş böceğinin pırlıtlarıyla ışıklandırdı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 39, 43⁹, 44³, 45², 85

cemiyet Ar. a. **1.** Dernek. **ÜK** 200⁴; **2. top. b.** Toplum. **AV** 69; **ÜK** 109, 143

cemre Ar. a. Şubat ayında birer hafta arayla havada, suda ve toprakta olduğu sanılan sıcaklık yükselişi. **S** 26, 27; **ÜK** 127²

Cenab-ı Hak öz. a. Allah. “*Ve Cenab-ı Hakk, 'hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?' diye buyuruyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 108

cenah Ar. a. esk. Yan, taraf. **ÜK** 96³

cenaze Ar. a. **1.** Cenaze töreni. **AV** 42; **2.** Ölü, ölmüş kimse. **AV** 43²; **3.** Kefenlenip tabuta konmuş, gömülmeye hazırlanmış insan ölüsü. **ÜK** 169, 193

→ *cenaze merasimi, cenaze namazı*

cenaze merasimi a. Cenaze töreni. **AV** 43

cenaze namazı a. *din b.* Cenaze gömülmeden önce musalla taşının üstüne konulan tabutun önünde kılınan namaz. **ÜK** 20

cennet Ar. a. **1. sf. mec.** Çok güzel, huzur veren (yer). **ÜK** 181; **2.** Dinî inanışlara göre imanlı, dünyada iyi işler yapmış kimselerin öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt. **AV** 14

→ *cennetmekân*

cennetmekân *Ar. sf. esk.* Cennetlik. **ÜK** 96, 97, 99

cep *Ar. a.* Genellikle bir şey koymaya yarayan, giysinin belli bir yeri açılarak içine yerleştirilen astardan yapılmış parça. **AV** 13, 36; **ÜK** 14, 35, 38, 103, 169, 181

cephe *Ar. a. ask.* Üzerinde savaşın sürdüğü bölge. **ÜK** 96, 116, 117

cereyan *Ar. a.* **1.** Bir yöne doğru akma, akış, akıntı. **ÜK** 96, 115; **2.** Bir şeyin gelişme, olma durumu. **cereyan etmek** geçmek, olmak, yapılmak. **ÜK** 82, 113, 168

cesaret *Ar. a.* Güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulunduğu güven. **AV** 69; **cesaret vermek** birinin yılgınlığını gidermek, birini yüreklendirmek. **ÜK** 154

cesaretli *sf.* Yürekli. **ÜK** 141

ceset *Ar. a.* Ölü beden, naaş. **ÜK** 97²

cesur *Ar. sf.* **1.** Yürekli. **ÜK** 72², 98; **2.** *zf.* Yürekli bir biçimde. **AV** 46

cet *Ar. a.* Dede, büyük baba, ata. **ceddine rahmet olsun** bir kişiden memnuniyeti dile getirmek için onun atasına yapılan bir dua. “*Senin de ceddine rahmet olsun gardaş!*” - Y. B. Bakiler **AV** 49

cevap *Ar. a.* Bir soruya, bir isteğe, bir söz veya yazıya verilen karşılık, yanıt. **AV** 54, 68, 77, 89, 91²; **ÜK** 14², 19, 20, 56, 72, 92, 93, 99, 113, 145, 159; **cevap almak** bir soruya, başvuruya, isteğe vb.ye karşılık almak. “... *Bu bahsi kendisine açtığımda şu cevabı almıştım.*” - Y. B. Bakiler **AV** 106; **ÜK** 74, 145; **cevap vermek** karşılık olarak bildirmek veya söylemek. **AV** 9, 40, 48², 68³, 77, 81, 88, 90, 106², 107; **ÜK** 16, 17, 19, 20, 22², 32, 44, 84, 100, 124, 146, 155

→ **hazırcevap**

cevaplandırmak (-i) Bir şeyin cevabını, karşılığını vermek, yanıtlandırmak. **AV** 88; **ÜK** 14

Cevat Önder *öz. a.* Siyasetçi ve hukuk adamı. “*Erzurum Milletvekili Avukat Cevat Önderin yanında staj yapıyordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 120, 121

cevher *Ar. a.* **1.** Bir şeyin özü, maya, gevher. **AV** 7; **ÜK** 152; **2.** Değerli süs taşı, mücevher. **S** 35

ceviz *sf.* Bu ağacın kerestesinden yapılmış. **S** 31

ceylân *bk.* ceylan **AV** 64

ceylan *Far. a. hay. b.* Çift parmaklılardan, boynuzlugiller

familyasından, çöllerde yaşayan, çok hızlı koşan, gözlerinin güzelliği ile tanınan, ince bacaklı, zarif, memeli hayvan, ahı, gazal (*Gazella dorcas*). **S** 20, 25, 52

cezalandırmak (-i) Bir kimseye veya varlığa ceza vermek. **ÜK** 117

cezbe *Ar. a. esk.* Bir duygu veya bir inanışın etkisiyle aşırı ölçüde coşup kendinden geçme durumu. **ÜK** 82

CHP Açılımı Cumhuriyet Halk Partisi olan Türk siyasi partisi. “1973 yılında Sivas Belediyesi CHP elindeydi.” - Y. B. Bakiler **AV** 109³, 110

CHP’li Cumhuriyet Halk Partisi’ne mensup olan. “Bütün CHP’li belediye meclis üyeleri parmak kaldırdılar.” - Y. B. Bakiler **AV** 110

cırcır böceği *a. hay. b.* Düz kanatlılardan ocaklarda, fırınlarda, kırlarda yaşayan böcek, cırlak (*Grillus domesticus*, *G. campestris*) **S** 63

cızırtılı *sf.* Cızırdayan, cızırtısı olan, cızıltılı. **ÜK** 158

ciddi *Ar. sf.* 1. Titizlik gösterilen, önem verilen. 2. Ağırbaşlı. 3. Güvenilir, sağlam, önemli. 4. Tehlikeli, endişe veren, ağır, vahim, kritik. **ciddiye almak** inanmak, gerçek sanmak, önem vermek. **AV** 38

ciddî *bk.* ciddi-1 **AV** 70; **ÜK** 153, 164; *bk.* ciddi-2 **ÜK** 74; *bk.* ciddi-3 **ÜK** 92, 125, 167; *bk.* ciddi-4 **ÜK** 171

ciddiyet *Ar. a.* Ağırbaşlılık. **AV** 68; **ÜK** 94

ciğer *Far. a.* 1. Akciğerlerle karaciğerin ortak adı. **ÜK** 97; 2. *mec.* Yürek, iç. **AV** 109

cihan *Far. a. gök b.* Evren.

→ **cihan sultanı**

cihan sultanı *a.* Dünyaya hükmetmiş olan padişahlar için kullanılan unvan. “O cihan sultanlarının tabutları arkasından, sağlıklarında bindikleri atlara, eğerlerini ters vurarak çekerlermiş.” - Y. B. Bakiler **AV** 43

cihaz *Ar. a.* Aygıt, alet, takım.

→ **dinleme cihazı**

cilt *Ar. a.* Bir eserin ayrı ayrı basılan bölümlerinden her biri. **ÜK** 152, 153, 203

ciltlik *sf.* Ciltlerden oluşan. **ÜK** 152, 203

cilve *Far. a.* Hoşa gitmek için yapılan davranış, kırıma, naz. **AV** 64; **ÜK** 44

cinayet *Ar. a.* Adam öldürme. **AV** 103; **ÜK** 140, 171, 193³; **cinayet işlemek** adam öldürmek. **ÜK** 193

cins *Ar. a.* Soy, kök, asıl. **S** 61; **ÜK** 182

cit *bk.* gitmek-1 **ÜK** 128²

civan *Far. sf.* Genç ve yakışıklı. **ÜK** 97

civar *Ar. a.* Dolay. **ÜK** 39, 93, 142², 145, 168, 170, 176

coğrafya *Ar. a.* Bir yeryüzü parçasını, bir bölgeyi, bir ülkeyi belirleyen, niteleyen, fiziksel, ekonomik, beşerî, siyasal gerçekliklerin tümü. **AV** 73

coşkun *sf.* 1. Coşkulu. **ÜK** 66; 2. Coşmuş olan. **AV** 34, 39², 64, 77

coşkunluk *a.* Coşkunca yapılan iş, cuşış, cuşuhuruş. **AV** 62, 76; **ÜK** 68

coşma *a.* Coşmak işi, galeyan. **ÜK** 197

coşmak (*nsz*) Duygu ve düşünceleri güçlü bir tepki ile dışarı vurmak, galeyan etmek. **ÜK** 96

cömert *Far. sf.* 1. Para ve malını esirgmeden veren, eli açık, selek, semih, ahi, bonkör. **ÜK** 28, 60, 200; 2. Verimli. **AV** 74

cönk *a. ed.* Saz şairlerinin, kendilerinin veya başkalarının şiirlerini derledikleri, uzunlamasına açılan, deri kaplı defter, sığırdili. **S** 15; **ÜK** 135²

cuma *Ar. a. din b.* Cuma namazı. **ÜK** 187

→ *cuma namazı*

cuma namazı *a. din b.* Cuma günü öğle vaktinde cemaatle kılınan namaz, cuma. **ÜK** 79, 81², 187³

cumhurbaşkanı *a.* Cumhuriyetle yönetilen ülkelerde devlet başkanı, reisicumhur, cumhur reisi. **AV** 39, 106; **ÜK** 19, 115, 172, 189, 190, 196, 204

cumhuriyet *Ar. a.* Ulusun, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği milletvekilleri aracılığıyla kullandığı devlet biçimi. **AV** 7², 9, 27, 53, 66, 76; **ÜK** 9, 11², 26, 92², 94, 113², 150, 172, 184, 190

→ *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, Çin Halk Cumhuriyeti, Makedonya Cumhuriyeti, Makedonya Halk Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti*

Cumhuriyet *öz. a.* Türkiye'de yayımlanan günlük gazete. “*Tek tepki, uzun bir çılgılık halinde Cumhuriyet gazetesinden yükseldi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 150²

Cumhuriyet Devri Türk Şiiri *öz. a.* Mehmet Kaplan'ın kitabı. “*Âdem'e*

anlattım ki, Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, kendi sahasında gerçekten tek ve güzel bir eser.” - Y. B. Bakiler ÜK 26³, 27

cumhuriyetçilik *a.* Cumhuriyetçi olma durumu. **AV** 66

cura *a.* Mızrap ile çalınan iki veya üç teli olan halk sazı. **AV** 43

cübbe *Ar. a.* Hukukçuların, üniversite öğretim üyelerinin, din adamlarının, mezuniyet törenlerinde öğrencilerin elbise üstüne giydikleri uzun, yanları geniş, düğmesiz giysi. **ÜK** 81

cümbüş *Far. a.* Eğlence. **ÜK** 162

cümle *Ar. a. 1. sf.* Bütün, hep. **AV** 63; *2. db.* Bir yargı bildirmek için tek başına çekimli bir fiil veya çekimli bir fiille kullanılan kelimeler dizisi, tümce. **AV** 44; **ÜK** 15, 20, 33, 52, 59⁴, 91², 97, 101, 109³, 115, 128, 157, 161, 165, 167², 181, 187, 189, 201, 202,

203²; **cümlelerin başını gözünü kıra kıra konuşmak** anlamlı ve düzgün olmayan cümleler kurmak. *“Cümlelerin başını-gözünü kıra kıra konuşuyor. Ama ben onun ne dediğini çok iyi anlıyorum.” - Y. B. Bakiler ÜK 180*

→ **cümle cümle, devrik cümle**

cümle cümle Kelimesi kelimesine. *“Söyleyeceklerimi beyefendiye cümle cümle tercüme edeceksiniz!” - Y. B. Bakiler ÜK 91, 93*

cün *bk.* gün **ÜK** 128

Cüneyd-i Bağdadî *öz. a.* Tasavvuf dünyasının kutup isimlerinden biri. *“Onun Cüneyd-i Bağdadî’den başlayan, günümüz sofilerine kadar devam eden tasavvuf öncülerini okuduğunu kimse iddia edemez.” - Y. B. Bakiler AV 59³, 60*

cürürlar *bk.* görmek **ÜK** 128

Ç, Ç

ç, Ç Türk alfabesinin dördüncü sırasında yer alan ve *Çe* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ötümsüz, katışık, diş-diş eti ünsüzünü gösterir. **ÜK 128**

çadır *Far. a.* Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerge, oba, otağ. **ÜK 40, 97³**

çağırdiler *bk. istemek ÜK 128*

çağ *a.* Kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası, dönem, devir.

→ *çağ dışı, ilk çağ*

çağ dışı *sf.* Çağın gerektirdiği şartların gerisinde kalmış, çağdaş olmayan, köhne. **ÜK 68**

çağdaş *sf.* Bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan, çağcıl, uygarca, modern, asri.

→ *çağdaş medeniyet seviyesi*

çağdaş medeniyet seviyesi *a.* Bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan uygarlık düzeyi. “*Türkiye'nin kalkınması, çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması için, nasıl bir yoldan geçmesi gerektiğini, insanı şaşırtacak kadar doğru tesbit*

etmiş bir aydın kişimizdir.” - Y. B. Bakiler **AV 9, 68², 70**

çağırma *(-i, -e)* **1.** Herhangi birinin bir yere gelmesini istemek, davet etmek. **AV 107; ÜK 18², 23, 56, 57, 58; 2.** *(nsz)* Yüksek sesle şarkı, türkü söylemek. **AV 80; 3.** *(-i)* Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek. **S 30, 60**

çağlayan *a.* Küçük bir akarsuyun, çok yüksek olmayan bir yerden dökülüp aktığı yer, küçük şelale, çağlar. **AV 92**

çağrı *a.* Birinin bir yere gelmesini isteme, davet. **çağrıda bulunmak** herhangi birinin bir yere gelmesini istemek. “*Orada bir başpiskopos Arnavutlara çağrıda bulunuyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 194**

çağrılmak *(nsz, -e)* Çağırma işi yapılmak. **ÜK 18**

çağrışım *a. ruh b.* Bir düşünce, görüntü vb.nin bir başkasını hatırlatması. **ÜK 56**

çağrışmak *(-le)* **1.** Birbirini çağırma. **S 63; 2.** Hep birden bağırma. **ÜK 42**

çakır *a. esk.* Şarap.

→ *çakırkeyif*

çakırkeyif *sf.* Yarı sarhoş. **AV 81**

çakma *a.* Çakmak işi. **ÜK** 82

çalar saat *a.* Ayarlanışına göre istenilen zamanda çalan saat. **S** 48

çalgı *a. müz.* Müzik aleti, çalgı aleti, enstrüman. **ÜK** 76

çalı *a. bit. b.* Böğürtlen, ahududu gibi küçük, dalları dibinden çatallanan ve sapları odunsu bitki. **AV** 14, 52²; **S** 27; **ÜK** 38

→ **çalı çırpı**

çalı çırpı *a.* Kolayca ateş yakmaya yarayan ince ve kuru ağaç dalı, kuru ot vb. şeyler. **AV** 14

çalım *a.* Karşdakini etkilemek amacıyla yapılan abartılı davranış, kurum, caka, afra tafra, afur tafur, zambır. **çalım satmak** kurulup büyüklük taslamak. **S** 61

çalımlı *sf.* Gösterişli, kurumlu, afralı tafralı. **AV** 65; **ÜK** 60

çalınmak (*nsz*) Çalma işine konu olmak. **AV** 91

çalışma *a.* Çalışmak işi, emek, say. **AV** 36, 63; **ÜK** 17, 36, 44, 47, 60, 72, 75, 91, 100, 101⁴, 114, 121, 140, 144², 152, 164², 177, 195

çalışmak (*nsz*) **1.** Bir şeyi oluşturmak veya ortaya çıkarmak için emek harcamak. **ÜK** 15², 19, 34, 75, 143,

195; **2.** (*-de*) İşi veya görevi olmak, bulunmak. **AV** 54; **ÜK** 14, 15, 77, 107², 141, 142, 143, 144², 145, 146², 147², 181³, 187, 193²; **3.** (*-e*) Bir şeyi yapmak için gereken çarelere başvurmak, o şeyi gerçekleştirmek için kendini zorlamak, çaba harcamak. **AV** 10, 18, 58, 59², 64, 67, 73², 76, 81, 91², 95, 105, 107, 111; **ÜK** 18, 32, 45, 52, 62, 66, 82, 103, 111, 115, 124², 125, 126², 139, 140, 146, 158, 162, 163, 168, 172, 173, 177³, 195², 196, 199, 201; **4.** (*-e*) Bir şeyi öğrenmek veya yapmak için emek vermek. **AV** 17; **ÜK** 25, 36, 41; **5.** Herhangi bir iş üzerinde olmak. **ÜK** 56, 91; **6.** Makine veya aletler işe yarar durumda olmak veya işlemekte bulunmak. **ÜK** 180

çalıştırmak (*-i, -e*) Çalışma işini yaptırmak. **ÜK** 141, 142

çalkalamak (*nsz*) İçinde bir şey bulunan bir nesneyi sarsarak sallamak. **ÜK** 25

çalma *a.* Çalmak işi. **AV** 19², 36

çalmak (*-i, -e*) **1.** Vurarak veya sürterek ses çıkartmak. **AV** 32, 44, 54², 91²; **ÜK** 57³, 58, 60, 82, 197; **2.** Atmak, çarpmak, vurmak. **ŞA** 50; **3.** Üzerine sürmek. **ÜK** 83; **çalıp söylemek** türkü, şarkı vb. herhangi bir müzik aleti ile beraber okumak. “Ama

ben çalıp söyleyince gözyaşlarını tutamamış.” - Y. B. Bakiler AV 9², 10, 27, 32, 33, 35, 54, 71, 76, 80³, 81

→ *çalar saat*

çam *a. bit. b.* Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı (*Pinus*). **ÜK** 145, 162

Çamlıbel *öz. a.* Tokat ili, Çamlıbel bucağına bağlı bir yerleşim birimi. **AV** 75

çamurlu *sf.* Çamur bulaşmış, üstünde veya içinde çamur bulunan. **AV** 42

çanak *a.* Toprak, metal vb. bir maddeden yapılmış yayvan, çukurca kap. **S** 61

Çankaya *öz. a.* Ankara iline bağlı ilçelerden biri. **ÜK** 19

çap *a.* **1.** Cisimlerin genişliği, kutur. **ÜK** 27; **2.** Ölçü, ölçek. **AV** 79, 80; **ÜK** 10, 146, 188; **3. mec.** Bilgi, deneyim ve yeteneklerin tümü, kalibre. **AV** 7

çare *Far. a.* **1.** Bir sonuca varmak, ortadaki engelleri kaldırmak için tutulması gereken yol, çıkar yol, çözüm yolu. **AV** 69; **ÜK** 182; **2.** Tedavi yolu, deva. **S** 7, 62²; **çare yok** çıkar yolu yok. “*Anladım çare yok bu büyük derde / Yüreğim sınımsıcak Azerî*

türkülerde / Gözlerimin dalıp dalıp kaldığı yerde / Bakarım Azerbaycan.”

- Y. B. Bakiler **S** 49; **ÜK** 32, 100

çaresiz *sf.* **1.** Çaresi bulunmayan, onulmaz. **ŞA** 46; **S** 7, 9, 12, 15, 40, 45, 55; **2. zf.** Çıkar yol bulamayan bir biçimde. **ŞA** 49; **çaresiz kalmak** çözüm yolu, çıkar yolu bulamamak. **S** 13; **ÜK** 56, 78

çaresizlik *a.* Çaresiz olma durumu. **AV** 45; **S** 11; **ÜK** 30²

çarmıh *Far. a.* Suçlunun öldürülmek amacıyla çivilendiği haç biçimindeki darağacı. **ÜK** 124; **çarmıha girmek** haç biçimindeki darağacına çivilemek. **S** 52; **ÜK** 116

çarpıcı *sf.* **1.** Etkili, dikkat çeken, sansasyonel. **AV** 65; **ÜK** 43, 50, 57, 59; **2. zf.** Etkili bir biçimde. **AV** 92

çarpılmak (*nsz*) Çarpma işine konu olmak. **AV** 14

çarpışmak (*nsz*) Vuruşmak, savaşmak. **ÜK** 116

çarpmak (*-e*) **1.** Hızla değmek, vurmak. **ÜK** 180; **2.** (*nsz*) Kalp, hızlı hızlı vurmak. **ÜK** 55, 59, 159; **3.** (*-i, -le*) *mat.* Biri çarpılan, öbürü çarpan denilen iki sayı verildiğinde çarpmanı çarpılandaki birim kadar çoğaltarak

çarpım adı verilen bir üçüncü sayıyı elde etmek, darp etmek. **S** 7

çarşı *Far. a.* Dükkânların bulunduğu alışveriş yeri. **ÜK** 77, 163²

çatı *a.* Bir yapının, bir evin damını kuran parçaların bütünü. **ÜK** 76, 80, 183

çatışma *a.* Çatışmak işi. **AV** 112

çatlamak (*nsz*) **1.** Bir yüzeyde kırışıklar, çizgiler oluşmak. **AV** 13; **2.** (*nsz*) Parçaları ayrılıp dağılmayacak bir biçimde yarılmak. **AV** 14; **S** 34; **ÜK** 78², 197

çatlatmak (*-i*) *mec.* Sabrını taşımak. **AV** 76

çavuş *ask.* Onbaşından sonra gelen ve görevi manga komutanlığı olan erbaş. **ÜK** 143

çay *Çince a. bit. b.* Bu yaprağın demlenmesiyle elde edilen güzel kokulu ve sarımtırak kırmızı renkli içecek. **ÜK** 128²

çayır *a.* Üzerinde güre ot biten düz ve nemli yer. **çayır çimen bürümek** çimle kaplanmak. “*Gül Dede’yi çayır-çimen bürümektedir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 73

çaysal Çayla ilgili, çaya ait. “*Arkasından çaysal – bardaksal – masasal – sandalyesel – ekmeksel -*

peynirsel kelimeleri mi gelecek?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21

çehre *Far. a. mec.* Görünüş. **ÜK** 60, 61

çekebilmek (*-i*) Çekme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 54, 108; **ÜK** 102, 115

çekiç *a.* Çivi çakma, madenleri dövme vb. işlerde kullanılan saplı bir el aleti. **ÜK** 82, 151

çekidüzen *a.* Düzenli olma durumu. **(birine veya bir şeye) çekidüzen vermek** düzgün duruma getirmek, düzeltmek. **ÜK** 139

çekilme *a. ask.* Savaşta, bir ordunun veya bir birliğin düşmandan ayrılmak için yaptığı davranış, ricat. **ÜK** 33

çekilmek (*-e*) **1.** Kendini geriye veya bir yana çekmek. **ÜK** 108; **2.** Katlanmak, üstlenmek, tahammül etmek. **S** 29; **ÜK** 115; **3.** (*nsz*) Çekme işi yapılmak. **AV** 53; **4.** Bir yerden uzaklaşmak, bir yere uğramamak. **ÜK** 39, 117, 126, 158, 162, 171; **5.** Yok olmak. **ÜK** 45; **çekilip gitmek** bir yerden uzaklaşmak, bir yere uğramamak. “*Şehrin Türk nüfusu, başıboş akan sular gibi, bu eski Türk şehrinde çekilip gitmiş.*” - Y. B. Bakiler **S** 37; **ÜK** 176

çekim a. 1. sin. ve TV Alıcının sürekli olarak çalıştırılmasıyla elde edilen film parçası, plan. **2. fiz.** Herhangi bir cismin, başka cismi kendine doğru çekme gücü, cazibe, traksiyon.

→ **çekim izni, çekim programı, yer çekimi**

çekim izin belgesi a. Çekimlerin sağlıklı yürütülebilmesi için alınan yazılı belge. “*Sonra, çekmecesinden çıkardığı iki ayrı çekim izni belgesini imzalayarak bana uzattı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 91**

çekim izni a. Çekimin gerçekleştirileceği mahalın en büyük mülki amirinden alınan izin. “*Televizyon programı için çekim iznini Makedonya Tanıtma Bakanlığı verecekti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 83, 91**

→ **çekim izin belgesi**

çekim programı a. Her günün televizyon kamerasına çekiminin proje planı. “*Görüyorum ki Türk Tefeyyüz İlkokulu, çekim programınızda var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 92**

çekim sin. ve TV Alıcının sürekli olarak çalıştırılmasıyla elde edilen film parçası, plan. **ÜK 75, 83, 91, 100², 101², 102;** **çekim yapmak** sinema ya da televizyon için film üzerine görüntü saptamak. **ÜK 91**

çekinmek (-den) Saygı, k orku, utanma vb. duygularla bir şeyi yapmak istememek, kaçınmak. **ÜK 96**

çekirdek a. 1. Etili meyvelerin içinde bir veya birden çok bulunan, çoğu sert bir kabukla kaplı tohum. **AV 74; 2.** Yenmek için satılan ayçiçeği tohumu.

→ **kabak çekirdeği**

Çekirge öz. a. Bursa Osmangazi ilçesine bağlı bir semt. “*Mübarek cesedini, oğlu Bâyezîd Bursa'ya götürüp Çekirge'deki türbesine defnetti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 97**

çekişme a. Çekişmek işi. **AV 71, 103; ÜK 72**

çekişmek (nsz, -le) mec. Üstün gelmek için karşılıklı çabalamak. **ÜK 100**

çekiştirmek (-i) 1. Uçlarından tutarak ayrı yönlerde doğru çekmek. **AV 13; 2. mec.** Bir kimsenin kötü taraflarını uzun uzadıya sayıp dökmek. **AV 107; ÜK 27, 115**

çekivermek (-i) Çabucak veya ansızın çekmek. **ÜK 13**

Çek öz. a. Çoğunluğu anayurtları olan Çek Cumhuriyeti'nde yaşayan Slav halkı. “*Sen Lehleri, Ulahları, Çekleri, Karadağlıları, Bosnalıları, Slovakları, Slovenleri say.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 96**

çekme a. Çekmek işi. **ÜK 22**

çekmece *a.* 1. Masa, dolap vb. şeylerin dışarıya çekilen bölümü, göz, çekme. **ÜK** 91; 2. İçinde mücevher vb. değerli şeyler saklanan küçük, süslü sandık. **S** 31

çekmek *(-i, -e)* 1. İçine almak, emmek. **AV** 102; 2. Bir düşünceye, bir isteğe katılmasına, onu desteklemesine neden olmak. “*Veysel’i şu veya bu tarafa çekmek isteyenler, suya resim çizmeye çalışıyorlar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 10; 3. *(-i, -e)* Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek. **AV** 14, 43, 63; **ÜK** 66, 95, 129; 4. Bir duyguyu içinde yaşatmak. **AV** 9; **ŞA** 48; **ÜK** 122; 5. Herhangi bir engel kurmak. **ÜK** 63; 6. Üzerinde bulunan bir silahla saldırmak için davranmak. **ÜK** 97; 7. Bir yerden başka bir yere taşımak. **ÜK** 128; 8. Görüntüyü bir aletle özel bir nesne üzerine kaydetmek. **ÜK** 102; 9. Getirmek. “*Ama, kelime başındaki (K) ve (G) harfleri itilerek, yerine (ç) harfini çekerek konuşuyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 128; 10. Bir şeyi bulunduğu yerden kaldırmak. “*O zaman, bir elini direksiyondan çekerek omuzuma vuruyor, memnuniyetini belirtiyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 33; **çekip almak** 1) uzaklaştırmak, uğraşısına son vermek, koparmak. **ÜK**

58; 2) emmek. “*Nitekim o gün Üsküp te, susuzluktan çatlayan toprağın, yağmur sularını çekip alması gibi, ben de ruhumun davul-zurna hasretini onları can kulağımla dinleyerek gidermeye başladım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 197; **çekip getirmek** gelmesini sağlamak. “*Onları çok uzaklardan, Kosova Ovası’nın ortasına, Murad Hüdavendigâr Türbesine çekip getiren mübarek duygunun ve taze inancın güzelliği karşısında gerçekten ürperdim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 97; **çekip götürmek** uzaklaştırmak, alıp götürmek. “*Seferberlik görmedi bu köyler balam / Ama bütün gençlerini çekip götürmüş gurbet / Anaların, gelinlerin gözü yollarda kalmış / Ağlar çocuklar elbet.*” - Y. B. Bakiler **S** 34; **ÜK** 13; **çekip koparmak** tüketmek, yok etmek. “*Ah aşkı ve sevgiyi sokak yosmalarının ve bıçkınlarının ayakları altında boğazlayan ve bir neslin bütün idrakini, bütün inceliğini, bütün ar duygusunu çekip koparan Batı zihniyeti!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 67

→ **çekivermek**

Çekoslavya *bk.* Çekoslovakya **ÜK** 72

Çekoslovakya *öz. a.* Orta Avrupa’da 1918 ile 1992 arasında varlığını

sürdürmüş ülke. “Bir gün Sovyet tankları, Macaristan’a veya Çekoslovakya’ya girdiği gibi Türkiye’ye de girerse, biz, Nâzım Hikmet’in şiirlerini okuyarak onların karşısına dikilemeyiz.” - Y. B. Bakiler **ÜK 73**

çelik *sf.* Bu alaşımdan yapılmış. **çelik kısıkaç içinde sanmak** yoğun bir baskı altında olup sıkıntılı durumda olduğunu düşünmek. “Ben şimdi öyle tahmin ediyorum ki Cumhuriyet Hükümetleri, Yugoslavya’da yaşayan Türkleri de, Bulgaristan’daki gibi, Yunanistan’daki gibi bir çelik kısıkaç içinde sanmışlardır.” - Y. B. Bakiler **ÜK 94**

çelişki *Far. a.* Söylenilen sözlerin birbirini tutmaması, tenakuz, paradoks. **ÜK 73**

çeltik *Far. a.* Kabuğu ayıklanmamış pirinç.

→ **çeltik tarlası**

çeltik tarlası *a.* Pirinç yetiştirilen sulak tarla. **S 29**

çember *Far. a. mec.* Aşılması, çözümü güç durum. **ÜK 27**

Çemişkezek *öz. a.* Tunceli ilinin bir ilçesi. “Bu yurt bizim yurdumuzdur güzeli çirkiniyle / Bir yanda karanfil,

bir yanda tezek.../ Bizimdir Beytüşşebab, Körtuzla, Çemişkezek... / Anadolu sadece İstanbul, İzmir değil” - Y. B. Bakiler **S 28**

çene *Far. a.* Canlılarda baş bölümünde yer alan, kemik veya kıkırdak ile desteklenen, altlı üstlü dişleri taşıyan ve ağzın kapanıp açılmasını sağlayan kasları üzerinde barındıran iki parçaya verilen ad. **ÜK 82**

çepeçevre *zf.* Bütün yanlarını kuşatacak biçimde, firdolayı. **ŞA 49**

çerçeve *Far. a. 1.* Kapı, pencere ile bunların cam veya tablalarının yerleştirilmiş olduğu kenarlık. **S 38; 2. mec.** Bir konunun, bir düşünce alanının sınırları veya bu sınırlar içindeki alan. **AV 17, 66, 91; ÜK 111; 3.** Resim, yazı, ayna vb.ni süslemek veya bir yere asılabilecek duruma getirmek için bunlara geçirilen kenarlık. **ÜK 83; çerçeve çizmek** *mec.* bir konunun, bir düşünce alanının sınırlarını belirlemek. “’Sizce şiir nedir?’” Sorusuna, şimdiye kadar yapılan tariflerin dışında bir çerçeve çiziyor.” - Y. B. Bakiler **AV 90**

çerçevelemek *(-i)* Bir şeyi çerçeve içine almak. **AV 91; ÜK 136**

Çerkez öz. *a.* Kafkasya'da yaşayan bir boy veya bu boydan olan kimse. **ÜK** 199

çeşit *Far. sf.* Türlü. **AV** 76

→ **çeşit çeşit**

çeşit çeşit *sf.* Çeşitli olan, türlü türlü. **AV** 38²

çeşitli *sf.* Çeşidi çok olan, türlü, mütenevvi. **AV** 7, 9, 33, 35, 60, 73, 75², 91, 92, 102, 113; **ÜK** 12, 23, 24, 25², 30, 43, 65, 83, 93, 109, 114², 116, 124, 126, 127, 145, 161, 172, 193², 194

çeşme *Far. a.* Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalıklı su hazinesi veya yapısı, pınar. **S** 55²; **ÜK** 36, 41, 42, 43, 51, 55, 79, 189

Çevik Bir Paşa öz. *a.* Asker, emekli orgeneral. “*Oranın Çevik Bir Paşa'nın köyü olduğunu söylüyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 181

çeviri *a.* Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme. **ÜK** 28

çeviriş *a.* Çevirme işi. **S** 15

çevirme *a.* Çevirmek işi, tedvir. **ÜK** 189

çevirmek *(-i)* **1.** Bir şeyin yönünü değiştirmek. **AV** 14, 44; **ÜK** 22, 176, 198; **2.** *(-i, -le)* Bir yerin çevresini bir şeyle sarmak, kuşatmak. **AV** 13; **ÜK** 77, 96; **3.** *(-i, -e)* Bir durumdan başka duruma getirmek, dönüştürmek. **AV** 86; **ÜK** 94

çevre *a.* **1.** Bir şeyin yakını, dolayı, etraf, periferi. **ÜK** 28, 56, 77, 101; **2.** Kişinin içinde bulunduğu toplumu oluşturan ortam. **AV** 60, 102, 113; **3.** *mec.* Aynı konu ile ilgisi bulunan kimselerin tümü, muhit. **AV** 70, 73, 80; **ÜK** 16, 27, 84, 199; **çevresini almak** çevrelemek, kuşatmak, sarmak. “*Sanki yatsı namazından selâm veren dervişler, çevremizi aldılar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 43

→ **çepeçevre**

Çevren öz. *a.* Yugoslavya Türklerinin Priştine’de çıkardıkları dergi. “*Yugoslavya Türklerinin Priştine’de çıkardıkları ÇEVREN dergisinde, Fatmacıkla Yusufçuk isimli bir masal okudum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 129²

çevrili *sf.* Çevrilmiş, kuşatılmış. **ÜK** 39, 50, 82, 162

çevrilmek *(-den)* Çeviri yapılmak. “*Festivalde okuyacağımız şiir Makedonya diline çevrildi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23, 70, 71

çığırkanlık *a.* Çığırkanın yaptığı iş. **ÜK** 142

çığlık *a.* Acı, ince ve keskin ses, feryat, figan. **AV** 47; **ÜK** 28, 84, 150; **çığlık koparmak** kulak tırmalayıcı korkunç sesler çıkararak acı acı bağırarak. **ÜK** 11, 42, 50

→ **çığlık çığlığa, çığlık çığlık**

çığlık çığlığa *zf.* Çığlık atarak, bağırıp çağırarak. **AV** 13

çığlık çığlık *zf.* Acı acı feryat ederek, bağırıp çağırarak. “*Yolcusu yine benim bitmeyen yokuşların / Acısını ben duyarım aşklardan kopuşların / Çığlık çığlık uçup giden yorgun kuşların / Kanadı yine benim.*” - Y. B. Bakiler **S** 36, 46

çıkabilmek *(-e)* Çıkma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 77; **ÜK** 27, 122

çıkır *a.* Dolaylı bir biçimde elde edilen kazanç, menfaat, yarar.

→ **çıkır yol**

çıkır yol *a.* Güç durumlarda insanı başarıya ulaştıran, kurtaran davranış, çözüm yolu, çare. **ÜK** 140

çıkılabilmek *(-i, -den; -e)* Çıkarma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 26, 184

çıkartılma *a.* Çıkartılmak işi. **ÜK** 140, 144

çıkarmak *(-den)* **1.** Birinin veya bir şeyin çıkmasını sağlamak, çıkmasına sebep olmak. **ÜK** 14, 23, 57, 59, 63, 66, 91, 127, 129, 150, 153, 169, 173; **2.** *(-i)* Anlamak, ne olduğunu bilmek, sezmek. **ÜK** 14; **3.** *(-i)* Yayınılamak. **AV** 35; **ÜK** 26, 27; **4.** Ses çıkarmak. “*Bu hâlim bazı Yugoslav gençlerinin de dikkatini çekmiş olmalı ki otele dönmek için aralarından geçmeye çalıştığımda, gözlerini yüzüme çiviliyorlar, bir sirk hayvanının homurtularını çıkararak, sevgililerini bellerinden kavrayıp kendilerine çekiyorlar ve onların dudaklarını, bütün kaideleri çiğneyen bir isyan duygusuyla mühürlüyor, mühürlüyor, mühürlüyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 66; **5.** Arttırmak, yükseltmek. “*Liberalleşmeye geçince biz de yayın süremizi 15 dakikadan 45 dakikaya çıkardık.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 192

çıkartılmak *(-den)* Çıkartma işi yapılmak. **ÜK** 67, 68

çıkışmak *(-e)* Bir kimseye hoşagitmeyen bir davranışından dolayı sert sözler söylemek, azarlamak. **ÜK** 74

çıkma *a.* Çıkmak işi. **ÜK** 140, 182, 202

çıkmaq (-den) **1.** İçeriden dışarıya varmak, gitmek. **AV** 14, 53, 95; **S** 61; **ÜK** 13, 27, 57, 65, 81², 99, 101, 108, 109, 169; **2.** (nsz) Gelmek. **AV** 32; **ÜK** 47, 68, 174, 189; **3.** (-i) Bir şeyin yukarısına doğru yürümek. **ÜK** 31, 60, 161; **4.** (nsz) Olmak, bulunmak, var olmak. **AV** 102²; **ÜK** 58, 115, 116, 184, 195; **5.** (-e) Bir iddia ile ortalıkta görünmek. **AV** 105; **ÜK** 15, 32, 148; **6.** (-e) Yetkili birinin makamına iş için gitmek. **ÜK** 75; **7.** Bir durumla ilgili niteliklerini yitirmek, bir durumdan başka bir duruma geçmek. **ÜK** 77; **8.** (-e) Oyunda herhangi bir rolü oynamak. **ÜK** 143³; **9.** (nsz) Artırmak, fiyatı yükseltmek. **ÜK** 146, 147; **10.** (nsz) Yayım lanmak. **AV** 53, 104; **ÜK** 150, 194²; **11.** (nsz) Bir meslek veya bilim kurumunda okuyup yetişmek, mezun olmak. **ÜK** 171; **12.** Bulunduğu yeri bırakıp başka yere geçmek, taşınmak, ayrılmak, ilgisini kesmek. **AV** 34, 86, 108; **ŞA** 47; **S** 13; **ÜK** 184; **13.** (nsz) Yükselmek, artmak. **ÜK** 193; **14.** Meydana gelmek. **AV** 46; **15.** (nsz) Davranışta herhangi bir niteliği bulunmak. **AV** 49; **16.** (nsz) Elde edilmek, sağlanmak, istihsal edilmek. **AV** 39, 58, 111; **17.** (nsz) Herhangi bir durumda olduğu anlaşılmaq. **AV** 42; **18.** (nsz) Piyasaya sürülmek. **AV** 86,

91; çıkıp gelmek bir yerden gelmek. “*Bir gün duysan bittiğimi, tükendiğimi / Çıkıp gelsen uzaklardan, korkulu, ürkek... / Bir incecik dal gibi üstüme titreyerek / Eğilsen yeter.*” - Y. B. Bakiler **S** 11, 16; **ÜK** 162, 169, 175; **çıkıp gitmek** bir amaçla bir yerden başka bir yere gitmek. “*Çıkıp gittiğimde masasının bir kenarında uçuca duran iki mektup yığınını bana göstererek dedi ki.*” - Y. B. Bakiler **AV** 107; **S** 7, 13, 43; **ÜK** 170

çıkamaz *sf. mec.* Çözümeye ulaşmayan, çözüm yolu olmayan. **ÜK** 112; **çıkmaza sokmak** bir işi, bir durumu çözümlenemez, güç bir duruma getirmek. **ÜK** 92

→ **çıkamaz yol**

çıkamaz yol a. Çözümlenemez durum. “*Bilmiyorum şimdi kim duyar beni. / Bir çıkamaz yoldayım gel uyar beni. / En yakın dostlarım kırdılar beni / Bas bağına sar beni.*” - Y. B. Bakiler **S** 5

çıldırma a. Çıldırmaq işi. **ÜK** 73

çılgın *sf.* Aşırı davranışlarda bulunan, deli, mecnun. **AV** 113; **ÜK** 73

çınar *Far. a. bit. b.* İki çeneklilerden, 30 metreye kadar uzayabilen, gövdesi kalın, uzun ömürlü, geniş yapraklı bir ağaç (Platanus). **AV** 45; **S** 49²

Çınarlı *bk.* Mehmet Çınarlı **ÜK** 15²

çıplak *sf.* Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbil, cııldak. **S** 47; **ÜK** 36, 51, 60, 82, 164²

→ **aç çıplak, çırılçıplak, yarı çıplak, yarıçıplak**

çırılçıplak *sf.* **1.** *mec.* Bitki örtüsü bulunmayan. **S** 41; **2.** *zf. mec.* Çok açık bir biçimde. **S** 59

çırpı *a.* Dal, budak kırıntısı. **S** 37

çırpınış *a.* **1.** Çırpınma işi. **AV** 64; **2.** *mec.* Çok istenilen bir şeyi gerçekleştirebilmek için aşırı derecede çaba harcama işi. “Bugün, sokaklarımızı, okullarımızı, evlerimizi, kana boğan anarşi, Anadolu’yu Balkanlar’a benzetme çırpınışından başka nedir ki?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 103, 158

çırpınma *a.* Çırpınmak işi. **ÜK** 29, 125

çırpınmak (*nsz*) **1.** Çok istenilen bir şeyi gerçekleştirebilmek için aşırı derecede çaba harcamak. **AV** 10; **2.** Kaslar birdenbire kendiliğinden ve düzensiz bir biçimde kıvıldamak, ihtilaç etmek. **AV** 104; **3.** *mec.* Ne yapacağını şaşırılmış bir durumda

üzülmek ve telaşlanmak. **AV** 47; **ÜK** 112, 124

çıt *a.* Hafif ve anlık ses. **çıt çıkmamak** en hafif bir ses bile çıkmamak. **ÜK** 161

çiçek *bit. b.* Çiçek açan kır veya bahçe bitkisi. **S** 25, 42; **ÜK** 24, 39, 42², 58, 65, 117; **çiçek açmak** **1)** *mec.* yeniden ortaya çıkmak, görüntü vermek. **ÜK** 99, 152; **2)** çiçeklenmek. **AV** 42, 54, 56, 73; **ŞA** 50; **S** 8, 31; **çiçeklere boğmak** çok sayıda çiçeği değer verilen kişiye vermek. “Orada da kendisini çiçeklere boğmuşlar, bir gümüş tepsi hediye etmişlerdi.” - Y. B. Bakiler **AV** 96

→ **çiçek bozuğu**

çiçek bozuğu *sf.* Çiçek hastalığından yüzü delik deşik olmuş. **AV** 8, 45; **ÜK** 189

çiçeksiz *sf.* Çiçeği olmayan. **S** 40

çift *Far. a.* Bir erkek ve bir dişiden oluşan iki eş. **ÜK** 66

→ **çift kanatlı, Çift Kubbeli Cami**

çift kanatlı *a.* Geniş alanlara açılabilen, kanatlardan biri sağa, diğeri sola açılan kapı, pencere vb. “Tekke bahçesine, kale kapısı kadar büyük,

çift kanatlı bir kapıdan giriliyor.” - Y. B. Bakiler ÜK 39

Çift Kubbeli Cami *bk.* İsa Bey Camisi ÜK 79

çiftçi *a.* Geçimini toprağı ekerek sağlayan kimse. AV 13, 77; ÜK 141², 142⁴, 164, 184³

çiftçilik *a.* Çiftçinin yaptığı iş. AV 7, 38; ÜK 142, 188

çifte *Far. sf.* İki bir arada bulunan veya ikili.

→ **Çifte Hamam, Çifte Minare**

Çifte Hamam *öz. a.* Üsküp eski çarşıda 15. yüzyılda İsa Bey denetiminde yaptırılan hamam. “*Bit Pazarı’nda 15. yüzyılda İsa Bey tarafından yaptırılan mükemmel bir Çifte Hamam, artık hamam olmaktan çoktan çıkmış.*” - Y. B. Bakiler S 55; ÜK 77²

Çifte Minare *öz. a.* 1271 yılında İlhanlılar Veziri Şemseddin Cüveyni tarafından yaptırılan Sivas ilinin merkezinde yer alan medrese. “*Çifte Minare’den, Gök Medrese’den / Bir ruh ki etrafta, yabana inat. / Her sözde sütun gibi bir doğruluk, incelik / Her yüzde, pırl pırl aydınlık bir kâinat.*” - Y. B. Bakiler S 31

çiftlik *a.* Tarım yapılan, hayvan yetiştirilen, çalışanlarının da oturması için evler bulunan geniş toprak parçası. ÜK 142

çiğ *sf. mec.* Yersiz ve yakışsız. ÜK 27

çiğnemek *mec.* Sayılması gereken bir şeyi saymamak, itibar etmemek, ayaklar altına almak. ÜK 22, 66, 115, 121

çiğnenmek *mec.* İşgal altına alınmak. S 35; ÜK 102

çile *Far. a.* Zahmet, sıkıntı. AV 54²; ŞA 48; S 5, 7, 45, 47, 61; ÜK 58, 109, 123; **çile çekmek** büyük sıkıntı ve üzüntü içinde yaşamak. AV 33; **çile kuşağı ile sarmak** çok üzülmesine neden olmak. “*Esmâ’nın kaçıışı, onun karanlık dünyasını, bir kere daha çile kuşağıyla saran dayanılmaz bir acı olmuştu.*” - Y. B. Bakiler AV 34

çileli *sf.* Çilesi olan, çok sıkıntı çekmiş olan. ÜK 29

çimen *a.* Kendiliğinden yetişmiş çim. ÜK 175

çimensiz *sf.* Çimeni olmayan. S 40

çimli *sf.* Yeşilliğı bol olan. “*Murad Hüdâvendigâr Türbesi’nin bakımlı ve çimli bahçesinde, birkaç Evlâd-ı Fatihan mezarı, Kosova Ovası’nun*

muhteşem destanına, sanki kulak kesilmişlerdi.” - Y. B. Bakiler ÜK 95

Çin öz. a. Doğu Asya'da çok uluslu bir oluşum. “*Bulgar, Yunan, Arap, Acem, Rus, Çin ve Arnavut asıllı Marksistler arasında, ülkelerindeki Türklere ve bize sevdalı olan tek kişi var mı acaba?*” - Y. B. Bakiler AV 8; ÜK 74, 125

→ **Çin Halk Cumhuriyeti, Kızıl Çin**

Çin Halk Cumhuriyeti öz. a. Bir Uzakdoğu ülkesi. “*Çin Halk Cumhuriyeti, Sovyet Rusya karşısında, bir dev hiddetiyle homurdanıyor: ‘Gerçek Marksizmden uzaklaşıyorsun!’*” - Y. B. Bakiler ÜK 139⁴

Çinci Çin yanlısı. “*Rusçu ve Çinci Marksistlerimiz yanında, Arnavutçu Marksistlerimizin türemesi bana hiç de garip gelmiyor.*” - Y. B. Bakiler ÜK 125

Çingene öz. a. Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan bir topluluk, Çingen, Kıpti. ÜK 125, 168, 173, 175

→ **Tüm Çingenelere Özgürlük Derneği**

Çingeneci Çingene yanlısı. “*Türkiye’de otuz çingene biraraya gelerek TÛM ÇÖDER (Tüm Çingenelere Özgürlük Derneği) örgütünü kursa, Türk Marksistleri çingeneci de olurlar.*” - Y. B. Bakiler ÜK 125

çini Far. a. Duvarları kaplayıp süslemek için kullanılan, bir yüzü sırlı ve genellikle çiçek resimleriyle bezeli, pişmiş, balçık levha, fayans. ÜK 79

→ **Selçuklu çinisi**

çirkin Far. sf. 1. Hoş olmayan, yakışık almayan (davranış veya söz). ÜK 21, 29, 67, 110; AV 53; 2. sf. Göze veya kulağa hoş gelmeyen, güzel karşıtı. AV 67, 90²; S 56

çirkinlik a. Hoş olmayan söz veya davranış. “*Ama bildiğim bir şey varsa, yanıma mağrur bir tavırla gelen Dağlarca’nın basit oyunlara girerek ve bir şaire yakışmayan çirkinlikleri yüklenerek kalkıp gitmesi oldu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 18

çiş a. Çocuk dilinde idrar. **çişi gelmek** işeyeceği gelmek. ÜK 50

çit a. Bağ, bahçe, bostan vb. yerlerin çevresine çalı, kamış, ağaç dalı gibi şeylerden çekilen duvar türü, çeper, barı. S 37

çivilemek (-i, -e) **1.** Bir şeyi bir yere çivi ile tutturmak, mıhlamak. **ÜK** 124; **2.** Aynı noktaya sürekli olarak bakmak. **ÜK** 66

çivilenmek (nsz) Çivi ile tutturulmak, mıhlanmak. **ÜK** 100, 191

çizgi *a.* **1.** Çizilerek veya çeşitli yollarla oluşmuş iz, çizgi, hat, tahril. **AV** 40, 92, 112; **S** 11; **ÜK** 40, 198; **2.** Yüz ve vücut hatlarının her biri. **ÜK** 98, 102, 189; **3.** Görüş, tutum. “*Böylece, Djilas, Kadelj ve Kidric üçlüsünün geliştirdiği fikirler, Başkan Tito ve Yugoslavya Komünist Partisi tarafından da benimsenince, 1953 yılından sonra Yugoslavya, Sovyet Rusya çizgisinden uzaklaşmaya başladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141; **4. mec.** Bir durumdan başka bir duruma atlanan, geçilen yer, sınır. **S** 47; **ÜK** 63; **5. mec.** Temel. **ÜK** 43

→ **çizgi çizgi, ufuk çizgisi**

çizgi çizgi *a.* Yüz ve vücut hatlarında yaşanmışlıkların etkisiyle oluşmuş kırışıklıklar. “*Garibin anası pencerelerden / Yanık türkülerle yollara bakar / İncecik yüzünde her akşam üstü / Çizgi çizgi nokta nokta bir efkar.*” - Y. B. Bakiler **ŞA** 46

çizmek (-i) **1.** Resmini yapmak, resmetmek. **S** 17; **ÜK** 28, 120, 124,

144; **2.** Çizgiler hâlinde belirtmek, desenini yapmak. **ÜK** 95, 101

→ **yazar çizer**

çoban *Far. a.* Koyun ve keçi sürülerini otlatan kimse. **ÜK** 19, 57, 58

çocogi *bk.* çocuk-1 **ÜK** 128

çocuh *bk.* çocuk-1 **S** 33

çocuk *a.* **1.** Küçük yaştaki oğlan veya kız. **AV** 8, 13⁶, 14³, 22², 33, 38, 44², 49, 89; **ŞA** 46; **S** 22³, 23⁴, 24⁶, 25⁶, 31, 34, 36, 37, 39, 62; **ÜK** 19, 20⁶, 28, 52, 53, 103, 114, 116, 120, 128, 129³, 198², 199, 202; **2.** Soy bakımından oğul veya kız, evlat. **ÜK** 30, 34², 38, 52, 62, 68², 91, 92³, 103, 107, 114, 173², 178³, 179⁴; **3.** Genç erkek. **ÜK** 167, 171², 187, 188, 195

→ **çolukh çocukh, çoluk çocuk, teyze çocukları**

çocuklaşmak (nsz) Çocuk gibi davranışlarda bulunmak. **S** 31

çocukluk *a.* **1.** Çocuk olma durumu. **AV** 16², 18; **2.** İnsan hayatının bebeklikle ergenlik arasındaki dönemi. **ÜK** 13, 24, 31², 40, 44, 75, 79, 81, 82, 95², 108, 129, 173, 175, 178

çoğalmak (nsz) Azken çok olmak, çok duruma gelmek, artmak, fazlalaşmak, ziyadeleşmek. **S** 39

çoğaltmak (-i) Miktarını, sayısını, ölçüsünü artırmak, fazlalaştırmak, ziyadeleştirmek. **AV** 82; **ÜK** 110, 173

çoğu *zm.* **1.** Bir şeyin büyük bölümü. **AV** 64; **ÜK** 171, 202; **2.** Çok kimse. **AV** 70

çoğunluk *a.* Sayı üstünlüğü, ekseriyet, azınlık karşıtı. **AV** 109, 110, 111; **ÜK** 47

çok *sf.* **1.** Sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı. **AV** 9, 10, 28, 33, 36, 46, 51, 55, 64², 68², 69², 71, 75, 81⁴, 86, 88, 90², 91, 102, 103, 109², 110³; **S** 5; **ÜK** 9, 13, 16², 18, 20², 21², 27³, 30, 31, 32⁴, 34⁴, 35, 36, 37⁴, 40, 41, 42, 43, 44, 57, 60, 65, 67, 68, 71, 75, 76, 78², 80, 81, 95, 96, 108, 109, 116, 117, 120², 121, 124, 125, 134, 141, 142, 149, 154², 163², 164, 168, 173, 182, 183, 193, 194², 195³, 196², 198²; **2.** *zf.* Aşırı bir biçimde. **AV** 21⁴, 35, 44, 49, 52, 53, 65, 74, 85, 86, 87, 89², 96, 110, 112, 113²; **S** 28; **ÜK** 14, 22³, 23, 26³, 27, 31⁴, 33³, 34², 35, 37², 42, 43, 44, 47, 50, 51, 52³, 53⁴, 57, 61, 62, 68, 73³, 74, 80, 83, 84², 85, 94, 97², 98⁶, 102, 108, 109, 111, 113², 125, 129, 143³, 145², 147, 148, 150, 151³, 153, 155³, 157, 161, 163, 164³, 168², 171³,

172⁴, 177, 178², 179, 180², 181, 188², 190, 191, 193⁵, 194², 195², 198⁴

→ *çok sesli, pek çok*

çok sesli *sf. müz.* Çok seslilikle ilgili, polifonik. **AV** 91

çokluk *a.* Sayı veya ölçü yönünden çok olma durumu, çoğul, kesret, ekseriyet, teklik karşıtı. **ÜK** 94

çoktan *zf.* Çok zaman önce, çok zamandan beri, öteden beri, uzun süreden beri. **AV** 53, 81; **ÜK** 26, 27, 28, 41, 42, 45, 51, 77, 79, 95, 115, 141

çoluk çocuk *a.* Çocuklarla birlikte aile topluluğu. **AV** 36; **ÜK** 122, 143;

çoluk çocuğa karışmak evlenip çocukları dünyaya getirmek. **AV** 89

çolukh çocukh *bk.* çoluk çocuk **S** 32, 33

Çopur'un Recep *öz. a.* Yavuz Bülent Bakiler'in "Kan Davası" şiirinde geçen bir kahraman. "Pınarcık Köyü'nden Çopurun Recep / Birgün karar verdi birden / Sattı-savdı elindeki dokuz tarlanın beşini / Kız gibi bir traktör çekti altına şehirden." - Y. B. Bakiler **S** 36, 37, 39

çorba *Far. a.* Sebze, tahıl, et vb. ile hazırlanan sıcak, sulu içecek. **S** 32; **ÜK** 168

Çorum öz. a. Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **AV 75**

çökelek a. Yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılmasıyla elde edilen bir çeşit peynir, kesik, ekşimik, torak. **S 63**

çökme a. Çökmek işi. **ÜK 151**

çökmek (nsz) 1. Basmak, yayılmak. **ŞA 50; ÜK 115; 2.** Üzerinde bulunduğu yere yıkılmak. **ÜK 65, 77, 78, 80; 3. mec.** Son bulmak, yıkılıp dağılmak. **ÜK 115²; 4. (-e) mec.** Yoğun bir biçimde duymak. **ÜK 25, 107, 110, 115**

çömelmek (nsz) Dizlerini bükerek topukları üzerine oturmak. **AV 13, 14; ÜK 56, 58, 99, 122**

çöp Far. a. Yararsız, pis veya zararlı olduğu için atılan ufak tefek şeylerin hepsi, gübür. **ÜK 128**

→ **çöp sepeti, çüp sepeti**

çöp sepeti a. Büro ve evlerde çöpleri, atıkları koymaya yarayan kap, çöp kovası.

çöpçü a. Evlerden çöpleri toplayan veya sokakları süpüren temizlik işçisi, gübürcü. **ÜK 68, 142**

çöreklenmek mec. Bir duyguyu güçlü ve sürekli olarak duymak. **ÜK 32**

çöstebek bk. köstebek **ÜK 128**

çözmek (-i) Bulmaca, sorun vb.nin bilinmeyen, gizli noktasını bulup açıklamak, sonuca bağlamak. **ÜK 22**

çözülme ruh b. Kişilik, karakter vb. bir bütünde birliğin bozulması durumu. **ÜK 170, 182, 183²**

çözülme (nsz) Bir sorun ortadan kalkmak. “*Ne olur bir gün beni kapında olsun dinle / Öldür bendeki beni sonra dirilt kendinle / Çarpsan karasevdayı en azından yüzbinle / Nasıl bağlandığımı anlarsın kemendinle / Kaç defa çıkıp gittim buralardan yeminle/ Ama her defasında geri döndüm seninle / Hangi düğüm çözülür, nazla, sitemle, kinle / Ne olur bir gün beni, kapında olsun dinle.*” - Y. B. Bakiler **S 7**

çözüm a. Bir sorunun çözülmesinden alınan sonuç, hal.

→ **çözüm yolu**

çözüm yolu a. Bir güçlüğü giderme çaresi, hal çaresi. **ÜK 116**

Çubuk Barajı öz. a. Ankara'da Çubuk Çayı üzerinde bir baraj. “*Ankara'da, Çubuk Barajı'nda, yakın dostları için, zengin bir sofraya hazırlatmıştı.*” - Y. B. Bakiler **AV 80**

çuha *Far. a.* Tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş. **AV** 47

çuval *Far. a.* Pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunmuş büyük torba. **ÜK** 187

çünkü *Far. bağ.* Şundan dolayı, şu sebeple, zira. **AV** 9, 10, 22, 44, 46, 51, 52², 53, 60, 74, 102, 103³, 106, 109, 110; **ÜK** 16, 18, 19, 22, 24, 26, 28, 32, 34, 37, 47, 51, 55, 58, 62, 66, 84, 102, 114, 116, 120, 123, 128, 147, 152,

162, 163², 168, 170, 171, 173, 177, 181³, 184, 193, 194, 202, 203

çüp sepeti *bk.* çöp sepeti **ÜK** 128

çürüme *a.* Çürüme işi. **ÜK** 50

çürüme (*nsz*) Genellikle mikroorganizmaların etkisiyle, kimyasal değişikliğe uğrayarak bozulup dağılmak. **S** 39

çüş *ünl.* Yürüyen eşeği durdurmak için söylenen söz. **AV** 81

d, D

da / de bağ. 1. Tekrarlanan iki ad, iki sıfat arasında kullanıldığında anlamı güçlendiren bir söz. **AV** 13², 54², 59, 80, 81², 106, 113⁵; 2. "Dahi" anlamında kullanılan bir söz. **AV** 7⁶, 8, 9², 14, 18², 22, 32², 35³, 36, 39³, 40³, 41, 42, 43, 44, 45², 46, 48², 49³, 50, 51², 52⁸, 53³, 55³, 57, 58², 60³, 62, 63², 65², 66, 67³, 68, 70², 71², 73, 74, 75, 76², 80³, 81², 82², 85, 86, 89, 91⁵, 90⁶, 95, 96⁵, 102⁵, 103², 104⁶, 105⁴, 106⁹, 107⁶, 108⁶, 109², 110⁵, 111², 112³; **S** 53, 59, 63; **ÜK** 9, 10⁴, 15³, 16², 18³, 19⁷, 20⁸, 21, 22⁵, 23³, 25³, 26², 27², 28, 32, 33², 34, 35², 36, 37², 38, 40, 42³, 43⁴, 47, 50², 51, 52³, 53, 56², 57, 59, 60, 61², 63⁴, 65², 66³, 67⁴, 70³, 71², 72, 73³, 74, 77², 81³, 83, 92⁴, 93², 94, 96³, 98, 99, 107³, 108², 109⁴, 110, 111, 112, 113², 114⁴, 115², 116, 117⁵, 120, 121³, 122³, 124², 125, 126, 127, 128³, 129, 134, 139, 140², 141, 142, 143², 144, 145³, 146³, 147⁶, 148, 149², 150², 151, 153², 154³, 154, 155, 159, 161⁶, 162, 164, 165, 167³, 168⁵, 169³, 170³, 171⁸, 172¹¹, 173¹⁰, 174⁴, 176, 175, 176², 177³, 178², 179², 180², 181², 183², 184⁴, 187², 188, 191², 192³, 193, 194⁶, 195⁶, 196, 197⁶, 198⁵, 199⁵, 200², 201, 202⁵, 203, 204³; 3. Bazı edat, bağlaç ve zarflardan sonra

gelerek anlamı güçlendiren bir söz. **AV** 14, 34, 38, 40, 63, 78, 90, 96, 112²; **ŞA** 47; **S** 61; **ÜK** 10, 15, 15³, 17, 18, 20, 21, 26³, 27, 30, 32⁴, 34, 35, 45, 52, 59, 62, 65, 66, 73, 77, 81², 97, 98, 101³, 102, 104, 108, 123, 128, 141², 142, 149, 150, 152, 154², 155, 162, 175, 177, 178, 179², 182², 190, 194; 4. Bir isteğe karşı olan fiili bağlamaya yarayan bir söz. **AV** 91; 5. Kendisinden önceki fiili zarf-fiil durumuna sokan bir söz. **AV** 91; **ÜK** 32, 117, 192², 203; 6. Bir şeyin yerine geçebilen iki cümlenin fiillerini birbirine bağlayan bir söz. **AV** 52; 7. Bazı birleşik cümleleri "ama, fakat" anlamıyla birbirine bağlayan bir söz. **ÜK** 15; 8. Şart bildiren fiillerden sonra "bile" anlamına gelerek şartın geçerli olmadığını anlatan bir söz. **AV** 105; 9. -erek, -ip ekli zarf-fiillerden sonra kullanılırsa temel fiilin oluş biçimini, önermenin nasıl oluştuğunu anlatan bir söz. **AV** 104, 105²; **ÜK** 15, 26; 10. "Üstelik" anlamında kullanılan bir söz. **AV** 106; **ÜK** 109, 110; 11. Karşıt anlamlı cümleleri pekiştirerek bağlayan bir söz. **AV** 109; **ÜK** 21

dadaş *meç.* Delikanlı, yiğit kimse. **ÜK** 151

→ *Abo Dadaş*

Dadyan Artin öz. a. Ermeni asıllı Osmanlı Devleti diplomatı. “*Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Dadyan Artin Paşa, bir Ermeni vatandaşımızdı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 116

dağ (I) a. Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü. **AV** 14², 42, 43, 54, 56, 73⁴; **S** 16, 39, 49; **ÜK** 12, 19, 36, 57, 60², 61, 101, 102, 163, 164³, 199; **dağından kara taşına kadar** bütünüyle, baştan sona kadar. “*Bir gün baktım, her şeyde bir başka hâl var / Toprağa düşen tohum, ellerine yağan kar / Yediveren güllerle ansızın gelen bahar / Selçuklu çinisinden yüzüme esen rüzgâr / Bir ince mermer sütun, bir kerpiç duvar / Anadolu: dağından kara-taşına kadar / Anamın diliyle türküler söylüyorlar...*” - Y. B. Bakiler **S** 21; **dağlar taşlar şahidim olsun** bir şey üzerine yemin ederken yeminine çevrede bulunan varlıkları tanık tutmak için kullanılan bir söz. “*İşte dağlar taşlar şahidim olsun / Yüzüme bakma, konuşma, yazma istemiyorum / Dipsiz karanlıklara bağıırıp duruyorum... / Sakın işitme!*” - Y. B. Bakiler **S** 13

→ *Ağrı Dağı, Beserek Dağı, dağ başı, dağ eteği, dağbaşı, Ilgaz Dağı, Şar Dağları, Tecer Dağı*

dağ *Far.* (II) a. *mec.* Büyük üzüntü, acı. **S** 12

dağ başı a. **1.** Dağın zirvesi, doruğu. **S** 12; **2.** Issız yer.

dağ eteği a. *coğ.* Dağ yamacının alt bölümü. **S** 41

dağbaşı *bk.* dağ başı-2 **S** 10²

dağılım a. Paylaşım. **ÜK** 139, 144

dağılmak (*nsz*) **1.** Toplu durumdayken ayrılıp birbirinden uzaklaşmak. **ÜK** 34, 65, 67, 115; **2.** (*nsz*) Parçalanarak yayılmak, ufalanmak. **ÜK** 80; **3.** *mec.* Birliği, beraberliği bozulmak. **ÜK** 25; **4.** *mec.* Yavaş yavaş kaybolmak, yok olmak. **S** 42

dağınık *sf.* Düzeni bozuk, düzensiz, karışık. **ÜK** 36, 51, 188

dağınıklık a. Dağınık olma durumu. **ÜK** 79, 153

dağıtılmak (*nsz*) Dağıtma işi yapılmak, tevzi edilmek. **ÜK** 13, 67, 194

dağıtmak (*nsz*) **1.** İletmek, ulaştırmak. **ÜK** 27; **2.** *mec.* Bir topluluğun

varlığına son vermek, feshetmek. **ÜK** 158

Dağlarca *bk.* Fazıl Hüsnü Dağlarca **ÜK** 14, 15², 16, 17, 18³, 19², 22⁴, 23², 25, 27, 28², 29

daha *zf.* 1. Henüz. **AV** 9, 13, 42, 44, 103; **S** 35, 38; **ÜK** 18, 29, 47, 61, 66, 83, 91, 95, 98, 113, 140, 150, 171, 179; 2. Var olana, elde bulunana ek olarak. **AV** 9², 10², 13², 14, 15, 34, 35, 40, 42², 43, 44, 45², 49, 51, 52, 53, 54, 65, 66, 70, 78, 85, 91, 96, 112, 113²; **S** 45; **ÜK** 13, 14², 15, 18, 20, 21, 26, 27³, 32², 33³, 34², 37, 38², 41, 44, 50², 51, 52², 56, 57, 60, 61, 65, 67², 73², 74, 75, 78², 81, 82, 93, 94, 95, 101, 103, 107, 108, 116, 120, 121, 122, 125, 134, 139, 140, 141⁷, 146², 147, 148, 150, 153, 163, 164³, 171, 173, 176², 178, 191, 193, 194, 195², 197, 198, 200; 3. Bunun dışında. **AV** 9, 108; **ÜK** 41, 65, 67, 76, 97, 112

dahası *a.* Fazlası, ilavesi. **ÜK** 73

dahi *bağ.* Bile. **AV** 33; **ÜK** 140

daima *Ar. zf.* Her vakit, sürekli olarak. **AV** 47, 78; **ÜK** 68, 100, 128, 153, 163, 171, 193

dair *Ar. sf.* Bir konu üzerine olan, üzerine, konusunda, ... ile ilgili, üstüne. **AV** 67, 76; **ÜK** 38

daire *Ar. a.* 1. Belirli devlet işlerini çevirmekle görevli kuruluşlardan her biri. **ÜK** 195; 2. *mat.* Bir çemberin içinde kalan düzlem parçası. **S** 7; **ÜK** 95, 197

→ *yarım daire*

dakika *Ar. a.* 1. Bir saatlik zamanın altmışta biri. **AV** 39; **ÜK** 14, 23, 29, 52, 143, 169, 191, 192³, 194, 197²; 2. An, zaman. **ÜK** 167

dakikalık *sf.* Belli bir dakika süresince yapılan veya olan. **ÜK** 149

dal *a.* Ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri. **AV** 38, 52⁴, 58, 86²; **ŞA** 50; **S** 11, 15, 22, 25, 41, 48; **ÜK** 24

dalgalandırmak *(-i)* Dalgalı duruma getirmek, dalgalanmasını sağlamak. **ÜK** 21, 57, 121

dalgalanma *a.* 1. Dalgalanmak işi. **ÜK** 56; 2. *mec.* Bir toplumda uyumsuzluktan doğan karışıklık. **ÜK** 109

dalgalanmak *mec.* Hareketli olmak, kıpırdamak. **ÜK** 56, 57, 60, 143

dalgalı *sf.* Kıvrımlı (saç). **ÜK** 11

dalgınlık *a.* Dalgın olma durumu. **ÜK** 14

dalmak *(nsz)* 1. Bir yerin içine girmek. **AV** 107; 2. *mec.* Kendini

bilmez duruma gelmek, kendinden geçmek. **ÜK** 36; **dalıp gitmek** bir düşünce veya hayal ile bulunduğu ortamdan uzaklaşmak. **AV** 43

dam *a.* Üzeri toprak kaplı ev, küçük ev, köy evi. **AV** 14; **S** 21, 34, 36

→ *ölü damı*

damar *a. anat.* Canlı varlıklarda kanın veya besleyici sıvıların dolaştığı kanal. **AV** 73, 77; **S** 29², 37; **ÜK** 31; **damarına basmak** birini, duyarlı olduğu bir konuda kızdırmak. **ÜK** 199

→ *atardamar, şahdamar*

damat *Far. a.* 1. Evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad, güveyi. **ÜK** 162; 2. Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası, güveyi. **ÜK** 178²; 3. *esk.* Padişah soyundan kız almış olan kimse. **ÜK** 79, 96

damla *mec.* Çok az miktar. **AV** 73; **ÜK** 41

damlamak *(-e)* Damla durumunda tane tane düşmek. **S** 63

dana *a. hay. b.* İneğin, süttten kesildikten sonra bir yaşına kadar olan yavrusu.

→ *dana eti*

dana eti *a.* Dananın kesilip parçalanmış eti. **S** 61

dantel *Fr. a.* Her türlü iplikle örülen veya bir kumaşın kenarına işlenen türlü biçimde ince ve ağ görünümünde örgü, tentene. **S** 41; **dantel dantel işlenmek** en ince ayrıntılarına kadar özenli bir şekilde işleme işi yapılmak. “Bahçede, basık bir türbe içinde, Tekkenin koruyucusu olan Recep Paşa'nın, çok ince motiflerle süslü mermer sandukası ve bir gelinlik kızın duvağı gibi dantel dantel işlenen süslü mezar taşı, tam bir sanal eseri olarak ayakta duruyor.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 41

dantelli *sf.* Danteli olan, tenteneli. **ÜK** 50

dar (I) *sf.* 1. İçine alacağı şeye oranla ölçüleri yetersiz olan, geniş ve bol karşıtı. **ÜK** 140; 2. *mec.* Yetersiz. **S** 51

dar *Far. (II) a. esk.* İdam mahkûmlarını asmak için dikilen direk.

→ *dar ağacı*

dar ağacı [**darağacı**] *a.* İdam cezası alanları asmak için kurulan sehpa, yağlı ip. **S** 39

Dar'ü'l-hadis *öz. a.* Hadis öğrenimi için kurulan medrese. “*Ekrem Hakkı*

Ayverdi'nin bir inceleme yazısından öğrendiğime göre muhteşem Osmanlı Devleti bu 523 yılda, bütün bir Yugoslavya'da 3.500 cami ve mescid, 1.500 mektep, 25 Dar'ül hadis, 100 köprü, 50 kale... yapmış ve yaşatmıştı.
- Y. B. Bakiler **ÜK** 55

daracık *sf.* Çok dar. **ÜK** 24, 163

darbe *Ar. a.* Vuruş, çarpış. **ÜK** 82;

darbe indirmek iyi olan bir durumu kötüye dönüştürmek. **ÜK** 119

darmadağın *sf.* Çok dağınık ve karışık, darmadağınık, tarumar. darmadağın etmek **dağıtmak**, **karıştırmak**. **AV** 107; **darmadağın olmak** dağınık ve karışık duruma gelmek. **ÜK** 190

dava *Ar. a.* **1. huk.** Korunmanın bir hüküm ile sağlanması için yargı organlarına başvurma. **2. mec.** Sorun. **ÜK** 116

→ *Ermenistan davası, insanlık davası, insanlık dâvâsı, kalkınma davası, kalkınma dâvâsı, kan davası, kan dâvası, Kürdistan davası*

dâvâ *bk.* dava-1 **AV** 68, 69, 113

dâva *bk.* dava-2 **AV** 9; **ÜK** 124, 184

davar *a.* Koyun veya keçi sürüsü. **AV** 14²

davet *Ar. a.* **1.** Yemekli toplantı. **AV** 82; **2.** Çağrı, çağırma. **AV** 96; **ÜK** 22; **davet edilmek** çağrılmak. “*Davet edildiği meclislerde söz biraz uzadı mı, herkes kendi âlemine dalıp kaldı mı, Veysel, elini masaya birkaç defa vurarak sesini yükseltirdi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 54, 80, 112; **ÜK** 25; **davet etmek** çağırarak. **ÜK** 52, 107, 112

→ *davet sahibi, resmî davet*

davet sahibi *a.* Bir toplantının yapılmasını üstlenmiş kimse. “*Davet sahibi milletvekili, Veysel'in ne demek istediğini anlamıştı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 81³

davetli *a.* Çağrılı. **AV** 39, 80; **ÜK** 67, 107

→ *özel davetli*

davetsiz *sf.* Çağrılmayan. **ÜK** 66

davranış *a.* Davranma işi, tutum, davranım, muamele, hareket. **AV** 44, 60, 73, 112, 113; **ÜK** 19, 27², 58, 68, 73, 85, 92, 110, 113, 150, 162, 168, 194, 198, 200, 202, 204

davranmak (*nsz*) Bir kimseye veya bir şeye karşı belli tavır takınmak. **AV** 106; **ÜK** 18, 92, 111², 154, 172, 194, 202

Davud Paşa Hamamı *öz. a.* Üsküp'te, taş köprüünün yanında bulunan çifte

hamam. “Köprüünün öte ucunda yükselen Dâvud Paşa Hamamı, bütün kubbeleriyle, pencereleriyle, kapılarıyla, yolunu kesti.” - Y. B. Bakiler ÜK 59²

davul *Ar. a. müz.* Büyük ve enlice bir kasnağın iki yanına deri geçirilerek yapılan, tokmak ve değneklerle çalınan çalgı. ÜK 197³

→ *davul zurna*

davul zurna *a. müz.* Özel günlerde bir arada çalınan çalgılar. “Üsküp’te Yazarlar Birliğinde otururken, birden kulağıma davul- zurna sesleri gelmeye başladı.” - Y. B. Bakiler ÜK 197², 197³; **davul zurna çalmak** yapılması gereken işi gereği gibi yapmamak. “Sizin fabrikanızda çalışan işçiler aldıkları bu bin sekiz yüz dinarı az bularak greve giderlerse, hatta işyerlerinde davul-zurnalar çalarak bazı makineleri tahrip ederlerse, uzlaşmak için siz nasıl bir yol seçersiniz?” - Y. B. Bakiler ÜK 146

davulcu *a. müz.* Davul çalan kimse. ÜK 197

dayak *a.* Bir insanı veya bir hayvanı dövme işi, sopa, patak, kötek. **dayak yemek** dövülmek. ÜK 93

dayamak *(-i, -e)* Yaslamak. AV 81; ÜK 57

dayanabilmek *(-e)* Dayanma imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 19, 51, 99, 115

dayanılmaz *sf.* Tahammül edilemez, katlanılamaz. AV 34

dayanışma *top. b.* Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması, tesanüt. ÜK 148

dayanmak, *(-e)* 1. Bir yere yaslanmak, kendini dayamak. AV 58; ÜK 58; 2. Bir şeyin üzerinde kurulmuş olmak. AV 68; ÜK 37; 3. *mec.* Varmak, ulaşmak. ÜK 39; 4. *mec.* Birinden, bir şeyden güç almak, güvenmek, istinat etmek. ÜK 94, 116, 140

dayı *a.* Annenin erkek kardeşi. ÜK 134

dayo *bk.* dayı ÜK 134

dede *a.* Torunu olan erkek, büyük baba, büyük peder. AV 7², 43; ÜK 57³, 134, 170, 173²

→ *Azmi Dede, Bektaşi dedesi, Dedem Korkut, Gül Dede*

Dedem Korkut *öz. a.* Destanların ilk anlatıcısı, ozan ve kam. “Azerbaycan: Dedem Korkut şafağı... / Mübarek dilimi süt gibi sağar. / Bâzan rüzgâr

olur iliklerimde / Bâzan yağmur gibi üstüme yağar.” - Y. B. Bakiler S 51

dedikodu *a.* Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma, kov, gıybet, kılükal. AV 80

defa *Ar. a.* Kez, kere. AV 32, 38, 39, 40, 41, 44², 45², 80, 91, 107, 111, 113; S 7; ÜK 9², 10³, 14², 18², 23, 25, 27², 34, 35², 36, 49, 50, 61, 66, 71, 74, 80, 95², 97², 98⁴, 101, 102, 111, 114, 115, 126, 129, 142, 151, 153², 162, 169, 174, 177

defin *Ar. a.* Ölüyü gömme.

→ *defnetmek*

defnetmek *Ar. T.* Ölüyü gömmek, toprağa vermek. ÜK 97, 169

defter *Ar. a.* Genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kâğıt yaprakları. ÜK 135, 191

→ *hayır defteri, not defteri, şeref defteri*

değer *a.* 1. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü. AV 58, 60², 68²; 2. Üstün nitelik, meziyet, kıymet. ÜK 25, 107, 113, 150, 193

değerlendirme *a.* Değerlendirmek işi, kıymetlendirme. ÜK 149, 174, 197

değerlendirmek (-i) Bir şeyin özünü, önemini, nitelik ve niceliğini belirlemek. AV 9

değerli *sf.* Değeri olan veya değeri yüksek olan, kıymetli, kıymetli. AV 55, 110; ÜK 60, 101, 116

değil *a.* Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi, aralarından bazılarını olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklem olumsuz çekimini sağlayan kelime. AV 8, 9, 35, 38, 41, 45⁵, 47⁴, 49, 51³, 53², 56, 64, 68², 71, 73², 74, 80, 90³, 102², 103², 104, 105², 106, 107, 108², 109², 110², 111, 112; S 5², 28², 29⁴, 33, 40, 41, 44², 45³, 47, 59³; ÜK 16³, 18, 19, 20⁶, 21², 26², 27, 35², 37, 51, 59³, 63, 66, 72, 73⁴, 92³, 93², 94², 97², 100, 101², 102², 110, 113, 114³, 118², 120, 122², 124², 125, 139, 140, 142², 145, 146, 147, 148, 154, 162, 164, 171, 172², 174, 179, 180, 184, 192, 194, 195, 196, 198, 201, 202², 203, 204

değişebilmek (*nsz*) Değişme imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 25

değişik *sf.* 1. Değiştirilmiş, muaddel. ÜK 127; 2. Alışılmışın dışında bir özelliği bulunan. ÜK 79; 3. Farklı. AV 91²

değişiklik *a.* Farklılık. **AV** 91, 109

değişmek (*nsz*) Başka bir biçim veya duruma girmek, tahavvül etmek. **S** 47; **ÜK** 25, 68, 82, 83, 113, 139, 144, 145, 174

değiştirebilmek (*nsz*) Değiştirme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 77

değiştirilmek (*nsz*) Değiştirme işi yapılmak. **ÜK** 94

değiştirivermek (*-i*) Çabucak veya ansızın değiştirmek. **ÜK** 49

değiştirmek (*-i*) **1.** Başka bir biçime sokmak, değişikliğe uğratmak. **ÜK** 24; **2.** (*nsz*) Birini bırakıp başkasını kullanmak. **ÜK** 93, 176; **3.** Anlatıma yeni bir içerik vermek. **ÜK** 115; **4.** Bir şeyi veya bir kimseyi bulunduğu yerden başka bir yere götürmek. **ÜK** 170

değmek (*-e*) Aralık kalmayınca kadar birbirine yaklaşmak, dokunmak, temas etmek. **S** 17

değnek *a.* Elde taşınacak incelikte düzgün ağaç, sopa, çomak. **AV** 18

dehşet *Ar. a.* **1.** Bir tehlike veya korkunç bir şey karşısında duyulan ürküntü, yılgı. **AV** 75; **S** 46; **2. ünl.** Olağanüstü şeyler karşısında şaşma anlatan bir söz. **ÜK** 117, 121

→ *dehşet verici*

dehşet verici *zf.* Dehşete düşürücü, olağanüstü. “*Sonra, dehşet verici bir cehalet örneği daha var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 28, 178, 183

delege *Fr. a.* **1.** Devlet, parti, sendika vb. kuruluşları toplantılarda temsil eden kimse. **AV** 106, 107³, 108², 111⁵; **ÜK** 74²; **2.** Bilimsel toplantılara bildiri sunmak üzere katılan kimse, katılımcı. **ÜK** 56

deli *sf.* Aklını yitirmiş olan, akli dengesi bozulmuş olan, mecnun. **ÜK** 20

→ *deli divâne, deli divane, deli gömleği, Deli Kür, delişek, delikanlı*

deli divâne *bk.* deli divane **S** 5², 15

deli divane *sf.* Çılgın, aşırı deli (kimse).

deli gömleği *a.* Tehlikeli ve saldırgan delilere giydirilen kolsuz gömlek. **ÜK** 45

Deli Kür *öz. a.* Şimdiki adı Kür olan başlangıcını Türkiye'den alan Hazar'a dökülen nehir. “*Şimdi burda Sakarya, orda Seyhan, Deli Kür... / Bir yanık bozlak gibi yüreğime dökülür. / Yüreğim 'ay balam'lı türkülerimle büyür. / Beni sonsuzluğa hep*

türkülerim götürür.” - Y. B. Bakiler S
21

delifişek *sf.* Delişmen ve atak (kimse).

ÜK 202

delikanlı *a.* **1.** Çocukluk çağından çıkmış genç erkek. **AV** 21, 54; **ÜK** 51, 83, 162, 180, 187; **2.** *sf. mec.* Sözüünün eri, dürüst, namuslu (kimse). **ÜK** 97, 180

delil *Ar. huk. man.* Kanıt. **AV** 47

delmek *(-i)* Delik açmak, delik duruma getirmek. **AV** 86

deme *a.* **1.** Demek işi. **AV** 52; **ÜK** 73;

deme gitsin "anlatılması güç, anlatılamaz" anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 96, 122

demek *(nsz)* **1.** Söylemek, söz söylemek. **AV** 14², 15², 22, 36, 38, 45², 47³, 48⁷, 49, 50⁴, 52, 53⁴, 54², 55, 58, 59, 60, 81⁴, 82⁴, 86, 87, 89², 90, 91⁵, 92², 96, 103⁴, 104³, 105⁵, 106⁴, 107⁴, 109⁴, 110², 111, 112; **ŞA** 47, 49²; **S** 17, 24, 33, 43², 48, 54, 59; **ÜK** 16², 20⁴, 21⁷, 22, 24, 25, 30, 33², 34², 36, 37, 38², 40², 41, 43, 44², 56, 57, 59, 62², 63, 72, 73, 74, 75², 83, 91², 93³, 94, 95, 96³, 97³, 98², 102², 109³, 111, 113⁴, 120, 122², 124, 126, 127², 140, 141², 142³, 143², 144², 146, 148, 149, 151², 153, 154², 161, 163, 167, 168⁴, 170⁶, 172, 174², 177², 178, 179²,

180⁸, 182, 184², 185, 188², 192, 194, 195³, 196², 197, 198, 199⁴, 200², 202², 203⁴; **2.** *(-e)* Herhangi bir kaniya, yargıya varmak. **AV** 39, 44³, 45³, 47, 60, 63³, 68, 81, 106²; **ÜK** 11, 14, 16, 62, 68, 91, 134, 167, 170, 174; **3.** Bir dilde karşılığı olmak. **ÜK** 20, 29², 49, 50, 129, 176, 193²; **4.** *(-e)* Ad vermek. **AV** 60; **ÜK** 172, 174; **5.** İnanılmayan, beklenmeyen durumlarda kullanılan pekiştirme veya şaşma sözü. **AV** 13; **demedim mi** “ben söylemişim, ben sana demişim” anlamında kullanılan bir söz. “*Demedim mi bu ürperten sıcaklık... / Bu taze güzellik kaybolur bir gün? / Sonra boşu-boşuna aranır, dövünürsün / Demedim mi ellerim dokunma!*” - Y. B. Bakiler S 42⁶, 43⁴

→ **dedikodu**

demir *a. kim.* Atom numarası 26, atom ağırlığı 55,847, yoğunluğu 7,8 olan, 1510 °C'de eriyen, mavimtırak esmer renkte, özellikle çelik, döküm ve alaşımlar durumunda sanayide kullanılmaya en elverişli element (*simgesi Fe*). **ÜK** 183

demirci *a.* Demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse. **ÜK** 76

Demirciler *bk.* Demirciler Çarşısı **ÜK** 76

Demirciler Çarşısı öz. a. Üsküp'teki Osmanlı döneminden kalan tarihî Türk Çarşısı'nda bulunan yerlerden biri. “*Demirciler Çarşısı, Kazancılar Çarşısı, Bit Pazarı bugün Anadolu'da hemen hemen her şehirde rastlayacağımız yerler!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 75, 76, 151

Demirel bk. Süleyman Demirel **ÜK** 189, 196, 204²

demlemek (-i) Çayı kaynar suyun içine attıktan sonra renk ve koku vermesi için bir süre bekletmek. **ÜK** 128

demokrasi Fr. a. top. b. Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlık. **ÜK** 141³

→ *klasik demokrasi, sosyalist demokrasi*

demokratik Fr. sf. Demokrasiye uygun.

→ *Demokratik Türk Partisi*

Demokratik Türk Partisi öz. a. Yugoslavya'daki Türklerin kurduğu ilk siyasi teşekkül. “*Bize o gün, Ohri'de Demokratik Türk Partisi'nin kongre yaptığını söylediler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 161²

denetim a. Denetleme. **ÜK** 143

denge a. Ekonomik hayatın uyumlu düzeni. **ÜK** 35

denilebilmek (nsz) Denilme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 67, 76

denilme a. Denilmek işi. **ÜK** 65, 134

denilmek (nsz) 1. Ad verilmek. **AV** 106; **ÜK** 169; 2. Söylenmek, sözü edilmek. **ÜK** 11, 203²; 3. Sayılmak, kabul edilmek. **ÜK** 79

deniz a. 1. Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütleleri. **S** 25, 39, 53; **ÜK** 57, 69; 2. *mec.* Çokluk, yoğunluk. **S** 10

→ *deniz motoru*

deniz motoru a. *den.* Deniz yollarında yolcu taşımaya yarayan pervaneli ve patenli motorlu gemi. **ÜK** 15³, 16⁴

denklik a. Denk olma durumu, eşitlik, müsavat, akreditasyon.

→ *denklik imtihanı*

denklik imtihanı a. Yurtdışında alınan diplomaların denkliğinin kabul edilebilmesi için öğrencilerin girmesi gereken sınav. “*Gostivar'da 20 öğretmen açığımız var. Denklik imtihanlarında çok gecikmeler oluyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 171

denmek (*nsz*) **1.** Ad verilmek. **AV** 105; **2.** Söylenmek, sözü edilmek. **AV** 96

depo *Fr. a. ask.* Ordu mallarının saklandığı, bakımlarının yapıldığı yer, debboy. **ÜK** 204

deprem *a. coğ.* Yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi veya yanardağların püskürme durumuna geçmesi yüzünden oluşan sarsıntı, yer sarsıntısı, hareket, zelzele. **ÜK** 77², 78, 79, 107; **deprem olmak** sarsıntı olmak. “*Üsküp’te şiddetli bir deprem olmuş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 65

derece *Ar. a. 1. e.* Denli, kadar. **AV** 76; **2.** Bir durumu gösteren ölçü. **AV** 89; **ÜK** 60, 204; ... **derecelik** herhangi bir derece olma durumu. “*80-90 derecelik kaynar sularda....*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 14

→ *son derece*

dergâh *Far. a. tar. esk.* Tekke. **ÜK** 135

dergi *a.* Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın, mecmua. **AV** 86, 87; **ÜK** 17, 27, 35, 42², 129², 152, 153², 154

→ *Tebliğler Dergisi*

derhal *bk. derhâl* **ÜK** 18, 203

derhâl *Far. Ar. zf.* Çabucak.

deri *a.* İnsan ve hayvan vücudunu kaplayan tüy, kıl veya pulla kaplı tabaka, cilt, ten. **ÜK** 14

derili *sf.* Derisi olan.

→ *Kızilderili*

derin *sf.* **1.** Yoğun. **AV** 9, 34, 54, 55, 60; **S** 47²; **ÜK** 51, 57, 97, 98, 101, 167; **2. a.** Dip. **S** 51; **3. mec.** İçten gelen. **AV** 42; **S** 52; **derin bir nefes almak** sıkıntılı durumdan kurtulmak, rahatlamak. “*Ama, herhangi bir müşkülünüz olursa, günün her saatinde beni arayabilirsiniz! Derin bir nefes aldım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 91

derken *zf.* **1.** ... diye düşünürken. **ÜK** 151; **2.** Hemen sonrasında. **ÜK** 62

derleme *sf.* Seçilip toplanmış. **AV** 35

derlemek (*-i*) Seçme yaparak toplamak, bir araya getirmek, tedvin etmek. **AV** 8

derlenmek (*nsz*) Derleme işi yapılmak, toplanmak, düzene girmek. **AV** 55; **derlenip toparlanmak** kendine gelmek, farkına varmak. “*Birtakım milletlerin aya ulaşma gayreti karşısında uyanmak, derlenip toparlanmak lâzımdır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 68; **derlenip toplanmak** Düzene

sokulmak, bir araya getirilmek. “*Bu şâirlerin şiirleri, cönklerden, eski defterlerden, meraklıların ezberlerinden ne yazık ki derlenip toparlanmamış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

derman *Far. a. mec.* Çıkar yol, çare. **derman olmak** çare olmak. “*Âşık Veysel de, bütün ömrü boyunca ârifane yaşayarak, ‘bütün derd ehline derman olmaya’ çalışarak, Hakk’ın her esrarına hayranlıklar duyarak, duyurarak, İslâmın güzelliklerini yaşayarak, her yerde Allah’ın birliğini ve büyüklüğünü hissederek, kabul ederek, tasavvuf şiirleri yazdı, söyledi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 59, 63

derme *a.* Dermek işi.

→ **derme çatma**

derme çatma Değersiz gereçlerle özensiz olarak yapılmış. **AV** 14

dernek *a.* Belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek için kurulan yasal topluluk, cemiyet. □

→ **Orhan Veli Derneği, Tüm Çingenele Özgürlük Derneği**

ders *Ar. a.* Öğretmenin öğrenciye belirli bir sürede verdiği bilgi. **ÜK** 178; **ders almak** bir konu üzerinde bir öğrenci yetkili bir kimseden bilgi

edinmek. **AV** 50²; **ÜK** 41; **ders görmek** bir konu üzerinde bir öğrenci yetkili bir kimseden bilgi edinmek. **AV** 50; **ÜK** 39

dert *Far. a.* Üzüntü. **S** 28, 29, 32, 49; **derdine eğilmek** sorunlu bir işin veya konunun çözümünü bulmanın yollarını aramak. “*Orada, Evlad-ı Fatihan torunlarına kucak açan, her fırsatta onlarla görüşen, konuşan, dertlerine eğilen yürekli bir büyükelçi imiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 169; **dert anlatmak** derdini dökmek. **AV** 43; **dert yanmak** derdini sızlanarak anlatmak. **ÜK** 162, 172

→ **dert ehli**

dert ehli *a.* Üzüntü sahibi. “*Âşık Veysel de, bütün ömrü boyunca ârifane yaşayarak, ‘bütün derd ehline derman olmaya’ çalışarak, Hakk’ın her esrarına hayranlıklar duyarak, duyurarak, İslâmın güzelliklerini yaşayarak, her yerde Allah’ın birliğini ve büyüklüğünü hissederek, kabul ederek, tasavvuf şiirleri yazdı, söyledi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 59

Dertli *öz. a.* Halk ozanı. “*Karacaoğlan, Dertli, Yunus Emre, Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Ruhsatî, Ferhat, Sadık Baba... gibi şairler, onun, gönül verdiği saz ve söz*

sultanları arasında.” - Y. B. Bakiler
AV 70

dertli *sf.* Derdi olan. AV 74

Derunî *öz. a.* 17. yüzyılda Kars'ta yaşadığı tahmin edilen Alevi-Bektaşî şairlerinden biri. “*Yok Fuzulî, yok Nefî, yok Feryadî, yok Hayranî, yok Usulî, yok Kusurî, Talibî, İlhamî, Derunî...*” - Y. B. Bakiler ÜK 19

derviş *Far. a.* Bir tarikata girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse, alperen. ÜK 39², 40³, 41, 43, 81, 176

→ *Mevlevî dervişleri, Rûfâî dervişleri, Rûfâî dervişleri*

derya *Far. a. esk.* Deniz. ÜK 103²

Descartes *öz. a.* Fransız filozof, matematikçi ve yazar. “*Descartes’e göre: İlim bir ağaca benzer.*” - Y. B. Bakiler AV 58

desen *Fr. a.* Tahta, çini, kumaş, kâğıt vb. yüzeylerin üzerine yapılan çizim. ÜK 77

destan *Far. a. ed.* Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri. AV 32, 70; ŞA 47; S 26, 50, 51, 52; ÜK 50, 57, 95, 97, 127, 135²

destanlaştırmak *(-i)* Destan olarak anlatmak. AV 66

destansı *sf. ed.* Destan niteliğinde olan, destana benzer, destani, epik. ÜK 152

deste *a.* Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmış, demet, bağlam. AV 55, 112; ÜK 117

destek *Far. a. mec.* Yardım. AV 107

desteklemek *(-i) mec.* Arka olmak, arka çıkmak. ÜK 171, 182, 194, 200

destur *Far. a. esk.* İzin, müsaade.

destur almak izin almak. ÜK 96;

destur dememek "Yol verin, savulun, izin verin" demeden bir şey yapmaya yeltenmek. “*Bir ara nedense sebepsiz yere / Kara Süleyman'ın en küçük oğlu Ali / Herkesin önünde göz göre göre / Elindeki taşı destur demeden / Fırlattı traktöre.*” - Y. B. Bakiler S 37; **destur verilmek** izin verilmek. “*Sonra kendisine destur verilince, bütün o bölge şairlerinden tamamen ayrı bir şahsiyetle karşımıza çıktı.*” - Y. B. Bakiler AV 46

detay *Fr. a.* Ayrıntı. ÜK 100

dev *Far. a.* Korkunç, çok iri ve olağanüstü güçlü masal yarattığı. S 37; ÜK 45, 139

devam *Ar. a.* Sürme, sürüp gitme, kesilmeme, bitmeme. ÜK 75; **devam**

edip gitmek sürmek. “*Ve şiir gülüşmeler, kahkahalar, alkışlar arasında böyle devam edip gidiyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 50; **devam etmek 1)** başlanmış bir iş sürmek. **AV** 22, 41, 50, 60, 91, 111; **ÜK** 30, 47, 57, 68, 129; **2)** sürdürmek. **AV** 41; **ÜK** 120, 164, 174, 194; **3)** sürekli, düzenli gitmek. **ÜK** 171²; **devam ettirmek** başlanmış bir işi sürdürmek. **AV** 91

devamlı *zf.* Sürekli, bitmeyen, kesintiye uğramayan bir biçimde. **AV** 96

devir *Ar. a.* Kendine özgü bir özellik taşıyan zaman parçası. **AV** 26, 36, 112; **S** 29; **ÜK** 38, 39, 58, 61, 116², 121, 135, 167, 182, 199³; **devir o devir değil** “Onlar eskide kaldı.” anlamında kullanılan yakınma bildiren bir söz. “*Devirler yaşamışım gemilerimin / Haladı ibrişimden, yelkeni atlastanmış... / Atımda üzengi gümüştan, içtiğim altın tastanmış / Ne çare Aybala'm devir o devir değil.*” - Y. B. Bakiler **S** 29

→ **Meşrutiyet Devri, Yontma Taş Devri**

devlet *Ar. a. huk. ve top. b.* Toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu

tüzel varlık. **AV** 9, 75, 113; **ÜK** 9³, 15, 19², 26⁵, 35, 37, 47, 60, 61², 63, 71, 72², 93², 94⁵, 98, 111², 113², 114, 115⁴, 116², 117², 122, 124, 139⁴, 140¹¹, 141³, 142², 143³, 146, 147², 152, 154, 159, 164, 167², 168², 172², 173⁴, 175, 185, 190, 195, 196, 201, 202², 203; **devlet sosyal sınıfların baskı aracıdır** Marx'ın görüşü. “*Tito, bu bakımdan Marx'ın 'Devlet sosyal sınıfların baskı aracıdır' görüşünü benimsiyor ve insanın insanı yönetmesi yerine, bütün toplumun üretim araçlarına el koymasını daha uygun buluyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141

→ **devlet adamı, devlet baba, Devlet Başkanı, devlet biçimi, devlet bütçesi, Devlet Demiryolları Fabrikası, devlet hizmeti, devlet malı, devlet memuru, devlet tekeli, devlet televizyonu, devlet tiyatrosu, devlet tiyatro sanatçısı, Devlet-i Aliye, Devletler Hukuku, Ertana Devleti, Osmanlı Devleti, Selçuklu Devleti**

devlet adamı a. Devlet yönetiminde söz sahibi kişi. **AV** 70²; **ÜK** 81, 109, 162, 203

devlet baba a. "Koruyucu, kollayıcı" anlamında devleti anlatan bir söz. **AV** 36, 39

Devlet Başkanı a. Devletin başında bulunan kimse. **ÜK** 9, 181

devlet biçimi a. Devletin yönetim biçiminin demokrasi, aristokrasi, monarşi vb. olması. "Klasik demokrasi, ona göre bir devlet biçimidir." - Y. B. Bakiler **ÜK** 141

devlet bütçesi a. Kamu gelir ve giderlerinin, yasama organı tarafından onaylanarak, hükümet tarafından yürütülüp uygulanmasına izin veren kanun, hukuki belge. "Bugün de, devlet bütçesinden para alarak, TBMM sıralarında oturarak milletimize kanlı-bıçaklı olan terör teşkilatlarıyla yatıp kalkanlar var." - Y. B. Bakiler **ÜK** 202

Devlet Demiryolları Fabrikası öz. a. Sivas'ta bulunan bir fabrika. "Sivas'ta dört bin beş yüz işçinin çalıştığı Devlet Demiryolları Fabrikası var." - Y. B. Bakiler **ÜK** 147

devlet hizmeti a. Devlete yarayan bir işi yapma. "Türkiye'de (Yunus Emre gibi) birliğimizi, beraberliğimizi sağlamak, taassubu ve mezhep kavgalarını ortadan kaldırmak için, lirik ve didaktik şiirleriyle millet ve

devlet hizmetlerine koşulan halk şairlerimiz arasında, onun da müstesna bir yeri vardır." - Y. B. Bakiler **AV** 40

devlet malı a. Belirli bir kişiye veya kuruma ait olmayan ve bu yüzden kamuya ait olduğuna inanılan, fikir ve sanat eserleri. "Devlet malı olunca, o mala canla başla sarılmıyor." - Y. B. Bakiler **ÜK** 173

devlet memuru a. Devlet hizmetinde aylıkla çalışan kimse, görevli. "Dinleyicilerin çoğunluğunu devlet memurları ile banka memureleri teşkil ediyordu." - Y. B. Bakiler **ÜK** 47, 67, 107, 140

devlet tekeli a. Kamu mülkiyetinde kurulan yasal tekel. "Devlet tekelinin dışında serbest basın da yoktur." - Y. B. Bakiler **ÜK** 142

devlet televizyonu a. Finansal kaygılar olmaksızın sadece kamuya hizmet etmeyi ilke edinen televizyonu yayıncılığı. "Hazırlayacağım programda, Evlad-ı Fatihan'ı anlatmak, bu münasebetle, devlet televizyonundan, onları belki de ilk defa duyurmak niyetindeydim." - Y. B. Bakiler **ÜK** 9, 101

devlet tiyatrosu a. Devletten ödenek alan, kamu hizmeti ile sorumlu olan

geniş olanaklı tiyatro. “Buraya devlet tiyatronuz, ilim ve sanat adamlarınız gelsin.” - Y. B. Bakiler ÜK 23, 113

devlet tiyatrosu sanatçısı *a.* Tiyatroya olan katkıları ve yaptıkları hizmetler sonucunda bazı sanatçılara devlet tarafından verilen unvan. “Bir zamanlar, yakasını Marksizme kötü kaptıran, ama sonra, haysiyetli bir insan olarak silkinip kurtulan Devlet tiyatrosu sanatçılarından Aclan Sayılğan bana yıllarca önce demişti ki.” - Y. B. Bakiler AV 39, 53; ÜK 67

Devlet-i âliye *bk.* Devlet-i Aliye ÜK 38, 61

Devlet-i Aliye *öz. a.* Yüce Osmanlı Devleti. “Kurşunlu Han, Devlet-i Aliye'nin (ondan önce Selçukluların) bize gurur veren eserlerinden biri.” - Y. B. Bakiler ÜK 76, 135

Devlet-i âliyye *bk.* Devlet-i Aliye ÜK 167, 172

Devletler Hukuku *a.* Farklı ülkeler ve bu ülkelerin yurttaşları arasındaki ilişkileri düzenleyen kurallar ve gelenekler bütünü. “Mukabele bi'l-misil, Devletler Hukuku'nda bile meşru bir hak.” - Y. B. Bakiler ÜK 117

devre *Ar. a.* Belirlenmiş zaman dilimi. ÜK 144, 152, 164

devrik *sf.* Devrilmiş olan.

→ **devrik cümle**

devrik cümle *a. dil. b.* Yüklemi sonda olmayan cümle, devrik tümce. ÜK 128

devrilmek (*nsz*) Devirme işi yapılmak. ÜK 51

devrim *a.* 1. Belli bir alanda hızlı, köklü ve nitelikli değişiklik. ÜK 83; 2. İhtilal. ÜK 65, 151

→ **Yirmi Yedi Mayıs Devrimi, Yugoslavya Devrimi**

devrimci *a.* Devrim yapan veya devrime bağlı olan kimse, ihtilalci. ÜK 42

devrimcilik *a. esk.* İhtilalcilik. ÜK 68

deyi Diye anlamında kullanılır. AV 66

dış *a.* 1. Herhangi bir cisim veya alanın sınırları içinde bulunmayan yer, hariç, iç karşıtı. AV 107; ÜK 19, 41, 44, 57, 63; 2. Görülen, içte bulunmayan yüzey. ÜK 51, 59; 3. Bir konunun kapsamına girmeyen şey. ÜK 74, 110; 4. *sf.* Yabancı ülkelerle ilgili. ÜK 115; **dışına çıkmak** uzaklaşmak. “Hz. Ali'ye hâşâ Allah diyenler, Alevî inancının tamamen dışına çıkmışlardır.” AV 112²; **dışında** 1) -den başka, sayılmazsa. ÜK 15, 57, 84, 93, 94², 111², 112², 116, 124, 163, 169, 195; 2) bir konunun kapsamına

girmeyen şey. “Üstelik, Alevîliği İslâmın dışında sanan kavgacı adamlar.” - Y. B. Bakiler AV 52; 3) dışta kalmak üzere, hariç. “Bu sel felâketi dışında, Veysel’in şiirlerinde mekân, çeşitli güzelliklerin ve zenginliklerin yurdudur.” - Y. B. Bakiler AV 75; 4) herhangi bir alanın sınırları içinde bulunmayan yer. “Heykel Sivas dışında yapıldı ve parçalar hâlinde şehre getirildi.” - Y. B. Bakiler AV 111

→ **Dış İşleri Bakanlığı, Dış Türkler, Dışişleri Bakanlığı, tarif dışı, yurt dışı**

Dış İşleri Bakanlığı bk. Dışişleri Bakanlığı ÜK 18

dış Türkler a. Yurt dışında yaşayan Türkler. “Çeşitli vesilelerle Türkiye’ye gelen dış Türklerin, Süreyya Haşmet’in acısıyla sarsıldıklarına, hatta yıkıldıklarına çok şahit olmuşumdur.” - Y. B. Bakiler ÜK 109

→ **Dış Türkler Masası**

Dış Türkler Masası öz. a. Yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarına hukuki yardım sağlanmasına ilişkin faaliyetleri yürüten kurum. “Dışişleri Bakanlığınızın Dış Türkler Masası, işlerinin çokluğu münasebetiyle bu

konulara vakit ayıramayabilir!” - Y. B. Bakiler ÜK 94

dışardan bk. dışarı ÜK 200

dışarı a. 1. Dış çevre, dış yer, hariç, içeri karşıtı. AV 42, 46, 95, 112; S 45; ÜK 13, 23, 31, 57, 81, 122, 144, 151, 163; 2. Kişinin konutundan ayrı olan yer. ÜK 39, 57, 81, 99, 169; 3. Yurt dışı. ÜK 115, 169

Dışişleri Bakanlığı öz. a. Bir ülkenin diğer ülkelerle ve uluslararası örgütlerle olan ilişkilerini yürütmek ve düzenlemekle görevli olan bakanlığı. “Hatta devletin Dışişleri Bakanlığı görevini bir süre Ermeni Gabriel Noradungiyen Efendi yürütmüştü.” - Y. B. Bakiler ÜK 94, 116, 154, 192

dızdız a. Ağustos böceklerinin çıkardığı ses. **dızdız etmek** Ağustos böcekleri, sinekler vb. çıkardığı sese benzer ses çıkarmak. “Veysel, cahil, bilgisiz insanları ‘dız-dız eden sineklere’ benzetiyor.” - Y. B. Bakiler AV 67

dibek a. Taştan veya ağaçtan yapılmış büyük havan. ÜK 42³

→ **dibek taşı**

dibek taşı a. Hemen hemen her köyde köy meydanında altta beton ya da taş zemin üzerine yuvarlak taş oturtulan,

bulgur ve mısır aşığı ile buğday aşığı yapımında kullanılan taş. “İrili ufaklı ağaçları, rengârenk çiçekleri, şadırvanları, dibek taşları ve şirin ahşap binalarıyla Harabati Baba Tekkesi, insanı birdenbire büyüleyen bir güzellik, sessizlik ve serinlik içerisinde...” - Y. B. Bakiler ÜK 39

didaktik Fr. sf. Öğretici.

→ **didaktik şiir**

didaktik şiir ed. Biçimsel yönden şiire benzemekle birlikte şiir değeri taşımayan, gerçek ereği bir düşünceyi açıklamak, belli bir konuda öğüt vermek, bilgi aktarmak vb. olan koşuk yazı. AV 40

diğer Far. sf. Başka, özge, öteki, öbür. AV 10, 112; ÜK 12, 25, 34, 94, 96, 122, 142, 144, 150, 152

dik sf. Yatay bir düzleme göre yer çekimi doğrultusunda bulunan, eğik olmayan. ÜK 80

diken a. Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde ve bazı hayvanların derisinde bulunan sert, ucu sivri ve batıcı çıkıntılardan her biri. ŞA 48; S 56

dikilebilmek (nsz) Dikilme imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 73

dikilme a. Dikilmek işi. AV 109, 110²

dikilmek (nsz) 1. Dikme işi yapılmak. AV 109; 2. Ayakta durmak. ÜK 197, 198

dikkat Ar. a. 1. Duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplama, uyanıklık. AV 44, 68, 107; ÜK 13, 16, 43, 115; 2. mec. İlgi, özen. AV 9, 47; ÜK 121;

dikkat buyurun dikkat çekmek için kullanılan bir söz. “Dikkat buyurun: Müslüman Türklerden kopmak isteyen Arap liderleri, hangi Hristiyan milletin mandası olmak gerekir konusunda anlayamıyorlardı.” - Y. B. Bakiler ÜK 201;

dikkat çekmek ilgi toplamak. ÜK 112, 163; **dikkat etmek** 1) duygularla düşünceyi bir şey üzerinde toplamak, uyanık davranmak. AV 45; 2) gözüne çarpmak veya ilgisini çekmek. ÜK 114; **dikkat kesilmek** bütün dikkatini bir şey üzerinde toplamak. ÜK 19;

dikkate alınmamak göz önünde bulundurmamak, hesaba katılmamak.

“Veysel’in, görmediğini, ifade eden bir-iki şiiri dikkate alınmazsa, aşk üzerine yazdığı şiirler, insanı şaşirtacak kadar canlı ve renkli olarak karşımıza çıkıyor.” - Y. B. Bakiler AV 64;

dikkate almak göz önünde bulundurmak, hesaba katmak, gereğini düşünmek. AV 50, 103; ÜK 18, 34, 150; **dikkate değer** önemli. “Veysel,

bu şiirinin yazılmasını ve o yıllarda başından geçen çok dikkate değer macerasını, büyük bir samimiyetle şöyle anlatıyor.” - Y. B. Bakiler **AV** 28; **dikkate sunmak** takdim etmek. “Üsküp’ten Kosova’ya kitabımı sevgiyle ve saygıyla dikkatinize sunuyorum.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 10; **dikkati üzerine çekmek** ilgi uyandırmak. “Büyük bir lüks içinde yüzmesi, dikkatimi üzerine çekti.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 12; **dikkatini çekmek** fark etmek. **AV** 70², 75; **ÜK** 16, 36, 51, 62, 66², 71, 81, 97, 145, 150, 161², 164, 173, 176; **dikkatini çekmemek** birinin ilgisini uyandırmamak. **ÜK** 21; **dikkatini kamçulamak** ilgi uyandırmak, isteklendirmek. “Cebinden çıkardığı tek sahifelik bir metni okurken, ellerinin titremesi dikkatimi kamçıladi...” - Y. B. Bakiler **ÜK** 14; **dikkatini pençelemek** ilgi uyandırmak, dikkatini kamçulamak. “Nitekim daha ilk cümlesiyle dikkatimi pençeledi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 91; **dikkatten kaçmak** fark etmemek. “Yalnız sanıyorum ki dikkatinizden kaçan önemli bir nokta şu. “ - Y. B. Bakiler **ÜK** 93

→ **dikkat çekici**

dikkat çekici *sf.* İlgi toplayan. “Sosyal konulu veya öğretici mahiyetteki bu

şiirler, Veysel’in ârifane yaşadığına ve yazdığına dair dikkat çekici örneklerdir.” - Y. B. Bakiler **AV** 10, 55, 67, 85, 90; **ÜK** 65

dikkatle *zf.* Dikkatli bir biçimde. **S** 60; **ÜK** 74², 91, 148, 163, 164, 180, 196²

dikkatli *zf.* Dikkat ederek. **dikkatli olmak** dikkat etmek, dikkat göstermek. **AV** 107; **ÜK** 193

dikmek (-i) **1.** Biçilmiş veya yırtılmış kumaş, deri, yara vb.ni iğneye geçirilmiş iplikle tutturmak. **ÜK** 50; **2.** Yapı kurmak, inşa etmek. **AV** 104, 109, 110²; **ÜK** 95; **3.** Yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. **AV** 38

diktatör *Fr. a.* Bütün siyasi yetkileri kendinde toplamış bulunan kimse. **ÜK** 37

diktirme *a.* Diktirmek işi. **AV** 105, 111

diktirmek (-i, -e) Dikme işini yaptırmak. **AV** 104², 106, 107, 108, 109, 111

dil (I) *a.* Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı. **ÜK** 42, 82

dil (II) *a.* **1.** İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için

kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban. **AV** 9, 17, 56, 68, 77, 78; **S** 9, 21², 51, 59; **ÜK** 13, 17, 19⁴, 20, 21⁷, 22³, 23², 29, 32, 43⁴, 44², 47², 52, 55, 62, 63, 109, 121, 127², 158, 171, 176; **2.** Bir çağa, bir gruba, bir yazara özgül söz dağarcığı ve söz dizimi. **AV** 41, 56, 58, 61; **3.** Düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı. **ŞA** 49; **4.** Konuşma tarzı. “*Kararlı bir dille konuşmaya başladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 17, 23; **dile getirmek** belirtmek, anlatmak, açıklamak, ifade etmek. **AV** 10, 59, 62, 64; **dilinde tüy bitmek** tekrar tekrar söylemekten usanmak, bıkmak. **ÜK** 143; **dillerden düşmemek** herkes tarafından sürekli tekrar edilir olmak. “*Türküleri aranjman olmuş ve dillerden düşmeyen her hafta liste başı olan Âşık Veysel denen şair, eski-püskü giysiler içinde bir fakir adamdı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 96; **dillere düşürmek** hakkında dedikodu yapılmasına neden olmak. “*Veysel’i ‘dillere düşüren’ ‘peşinden koşturan’ ‘kapısında kul olarak’ bile görmek istemeyen bir vefasız dilber...*” - Y. B. Bakiler **AV** 65

→ *dil birliği, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, konuşma*

dili, kuş dili, tıp dili, Türk Dil Kurumu, yazı dili

dil birliği *a.* Lehçe ve ağız farklarını gidererek aynı dili kullanan toplumlar arasında ortak bir yazı dilinde ve alfabede birleşmiş olma durumu. **AV** 76

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi *öz. a.* Atatürk'ün adını koyduğu ve özel bir görev yüklediği bir bilim merkezi. “*Paranın kıymetli olduğu zamanlarda onun, Karacaoğlan mahlâslı şiirler yazdığını ve o uydurma şiirleri, gûya Anadolu’dan derliyormuş gibi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine sattığını ve işin farkına varıluncaya kadar Karacaoğlan ticareti de yaptığını hiç eksilmeyen bir hayretle hatırlıyorum.*” - Y. B. Bakiler **AV** 8

dilber *Far. a.* Alımlı, güzel kadın. **AV** 65

dilek *a.* Bir kimsenin dilediği şey, istek, talep, temenni, rica, murat. **ÜK** 154

dilemek *(-i)* **1.** *(nsz)* Biri için bir dilekte bulunmak. **AV** 15; **ÜK** 126, 150; **2. mec.** Kendi düşünce, görüş ve isteğini yapmak. **ÜK** 144

dilsiz *sf.* Konuşma engelli, konuşamayan, ahraz. **ÜK** 83

din *Ar. a. 1. din b.* Tanrı'ya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet. **S** 57; **2.** İnanılıp çok bağlanılan düşünce, inanç veya ülkü, kült. **AV** 50, 51, 52⁴, 68, 102, 113; **ÜK** 63, 175, 194²; **din afyondur** Karl Marx'a ait bir görüş. “*Tarımda, sınırlı dahi olsa özel mülkiyete imkân hazırlanmış, Marks’ın ‘Din afyondur!’ görüşü rafa kaldırılmıştır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81, 140

→ *din birliği, din dışı, din kardeşi*

din birliği *a. din b.* Aynı din etrafında oluşturulan inanç gücü. **AV** 76

din dışı *sf. din b.* Dinle ilişkisi olmayan, ladinî. **ÜK** 110

din kardeşi *sf.* Aynı dinden olan. **ÜK** 195, 199, 201

dinamit *Fr. a. kim.* Nitrogliserin ile yapılan patlayıcı bir madde. **AV** 104

dinar *Ar. a. esk.* Altın liranın yaklaşık dörtte biri değerinde olan eski bir para. **ÜK** 23, 143², 146², 147³, 148⁵, 194²

→ *Yugoslav dinarı*

dindirmek *(-i)* Dinmesini sağlamak. **AV** 55

dinî *Ar. sf.* Dinle ilgili, din üzerine, dinsel. **AV** 50², 52³; **ÜK** 110, 135, 195, 202

→ *dinî merasim*

dinî merasim *a.* Cenaze töreni. “*Türkiye’de doğduğu şehirde, doğduğu köyde değil, doğduğu noktada toprağa verilen, dinî merasimden sonra, kendi sazı ve kendi türküsüyle uğurlanan ilk şairimiz Veysel’dir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 41

dinleme *a.* Dinlemek işi. **AV** 96; **ÜK** 19, 28, 108

→ *dinleme cihazı*

dinleme cihazı *a.* Bir kulaklık yardımıyla bir dilden başka dile çevirilerin yapıldığı cihaz. “*Bütün tebliğler, dinleme cihazlarıyla Fransızca, İngilizce ve Rusça olarak dinleyicilere duyuruluyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 13

dinlemek *(-i)* **1.** Birinin sözünü, öğüdünü kabul edip gereğince davranmak. **AV** 74; **ŞA** 49; **ÜK** 52, 122, 192; **2.** Uymak, baş eğmek, itaat etmek. **AV** 80; **3.** *(-i)* İştirmek için kulak vermek. **AV** 8², 9, 43², 44², 47, 53, 55, 56, 60², 70, 81, 87, 96; **S** 7², 20, 38, 50, 52, 54, 61, 63; **ÜK** 15, 16, 19, 22, 25, 27, 30, 31, 32, 33, 35, 38, 43, 49², 57, 58, 61, 65, 67², 68, 74, 85,

95, 107, 108², 109, 110, 116, 122²,
125, 129, 145, 149², 161, 165, 167,
180, 196, 197³, 198, 202², 203, 204

→ *dinleye dinleye*

dinlenme *a.* Dinlenmek işi, istirahat.
ÜK 39, 40, 58, 65

dinlenmek (*nsz*) Güç kazanmak için
çalışmaya ara vermek, yorgunluğunu
gidermek, soluklanmak, istirahat
etmek. ÜK 12

dinletilmek (*nsz*) Dinleme işi
yaptırılmak. ÜK 158

dinletme *a.* Dinletmek işi. AV 80

dinletmek (*-i, -e*) Dinlemesini
sağlamak, söz geçirmek. ÜK 117

dinleye dinleye *zf.* Sürekli dinleyerek.
“Ben, kağnılarla yaylılarla büyüdüm
geldim / Çocuk yüreğimi yakan
türküler dinleye dinleye... / Mahzun
kağnılarla, nazlı yaylılarıyla / Ve tozlu
yollarınla sevdim seni Türkiye!” - Y.
B. Bakiler S 62

dinleyebilmek (*-i*) Dinleme imkânı
veya olasılığı bulunmak. ÜK 31, 192

dinleyici *a.* Söylenen veya çalınan bir
şeyi dinleyen kimse. ÜK 13, 47³

dinmek (*nsz*) Kar ve yağmurun
yağması, rüzgârın esmesi kesilmek
veya durmak. AV 86

dip *a.* 1. Oyuk veya çukur bir şeyin en
alt bölümü. ÜK 149; 2. Dikili duran
bir şeyin yerle birleştiği nokta ve
çevresi veya bir şeyin yanı başı. AV
13, 14, 86²; ÜK 56, 58; 3. Taban. AV
112; 4. Kötü bir durumu anlatmak için
kullanılan sözcük. “*Cehalet, dibinde
bir cehalettir!*” - Y. B. Bakiler AV
103; ÜK 112

dipsiz *sf.* Dibi olmayan. ÜK 179;
dipsiz karanlık sonu gelmeyen
karanlık. “*İşte dağlar taşlar şahidim
olsun / Yüzüme bakma, konuşma,
yazma istemiyorum / Dipsiz
karanlıklara bağırıp duruyorum... /
Sakın işitme!*” - Y. B. Bakiler S 13

direk *a.* Ağaçtan veya demirden
yapılan uzun ve kalın destek. ÜK 82

direksiyon *Fr. a.* Taşıta istenilen yönü
vermeye ve taşıtı belirli bir doğrultuda
götürmeye yarayan düzenek, yönelteç.
ÜK 33, 180

diri *sf.* Yaşamakta olan, yaşayan,
canlı, ölü karşıtı. ÜK 41, 102

→ *diri diri*

diri diri *zf.* Canlı olarak. AV 103, 112

dirilik *a.* Diri olma durumu. ÜK 42

diriltmek (*-i*) Dirilmesini sağlamak. S
7

Dirina Köprüsü öz. a. İvo Andriç'in romanı. "Makedon tiyatro sanatçısı, İvo Andriç'in Nobel Armağanı kazanan DİRİNA KÖPRÜSÜ isimli romanını almıştı ama okuyamamıştı." - Y. B. Bakiler ÜK 38²

dirlik a. Huzur, erinç. AV 44, 75, 108, 110; ŞA 47; ÜK 182

→ *dirlik düzenlik*

dirlik düzenlik a. Aile üyeleri veya bir arada çalışan kimseler arasında iyi geçinme durumu. ÜK 97

diş a. Çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri. AV 15

→ *diş gıcirtısı, fil dişi*

diş gıcirtısı a. Öfkesini belli edecek davranış. "Çünkü Alevî bölgesinde doğmasına, büyümesine, yaşamasına ve orada Alevîliği, bitmez tükenmez bir kan dâvası hâline getirmiş kimselere rağmen, bir tek şiiriyle, hayır hayır tek bir mısrayla, bu boş, bu korkunç bu faydasız kavgaya katılmadı. Bu bakımdan onun şiirlerinde diş gıcirtısı yoktur." - Y. B. Bakiler AV 46

dişi sf. Erkeği tarafından döllenecek biçimde oluşmuş (hayvan veya bitki).

ÜK 164

divan Ar. a. 1. Meclis. AV 42; 2. ed. Divan edebiyatı şairlerinin şiirlerini topladıkları eser. AV 70

→ *divan edebiyatı, divan sazı, dîvan sazı, Divan-ı Muhasebat Âzası, Divan-ı Muhasebat Azası*

divan edebiyatı a. XIII-XIX. yüzyıllar arasında dil, konu, işleniş bakımından Arap, Fars etkisi altında gelişmiş Türk edebiyatı. ÜK 59

divan sazı a. müz. Meydan sazı. ÜK 58

dîvan sazı bk. divan sazı S 35

Divan-ı Muhasebat Azası a. Devlet harcamalarını denetlemek amacıyla Tanzimat döneminde kurulan organ üyesi. "Ankara'da Divan-ı Muhasebat Âzası olarak çalışan Refik Bey, aslen Rodovişliymiş." - Y. B. Bakiler

Divan-ı Muhasebat Âzası bk. Divan-ı Muhasebat Azası ÜK 107

Divriği öz. a. Sivas iline bağlı ilçelerden biri. AV 111⁴

diyalektik Fr. a. Gerçekliği ve onun çelişmelerini incelemeye yarayan ve bu çelişmeleri aşmayı sağlayan yolları

aramayı öngören akıl yürütme yöntemi, eytişim. **ÜK** 140

diyanet *Ar. a. din b. Din.*

→ ***Diyanet İşleri Başkanlığı***

Diyanet İşleri Başkanlığı *öz. a. Din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmekle görevli kurum. “Burada Kuveyt’in çalışması vardır da, Diyanet İşleri Başkanlığımızın bir dairesi yoktur.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 195*

diyar *Ar. a. Ülke. **AV** 8; **S** 51*

Diyarbakır *öz. a. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **AV** 75; **ÜK** 114, 184*

diye *zf. 1. Herhangi bir yargıya vararak. **AV** 42, 76; **ŞA** 49; 2. Diyerek. **AV** 15, 35, 38, 39, 40, 49², 54², 59, 65, 73, 82², 86, 88, 97², 102², 103², 104⁵, 108, 113; **S** 29; **ÜK** 15², 17, 19, 21, 22, 29, 32, 34, 36, 38, 40, 45, 55, 59, 63, 66, 73³, 82, 84, 96, 97, 108, 109², 110, 112², 117, 121, 122², 125², 126, 127, 128, 142, 146, 147, 148, 149, 158, 169², 170, 174², 175, 181, 19, 198, 199⁴, 200⁴, 201²; 3. Niteleyerek. **AV** 53, 72*

diyebilmek (*nsz*) Deme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 91; **S** 53; **ÜK** 74², 94, 148

diz *a. anat.* Kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer. **AV** 82; **ÜK** 149, 184; **diz çökmek** dizlerini yere koyarak oturmak. **AV** 14; **dizlerini döve döve ağlamak** can sıkıcı bir olay sonucunda ne yapacağını şaşırıp kontrolsüz bir biçimde ağlamak. “Yağmurlar başlayınca, odalarımız damlardı / Dizlerini döve döve ağlardı anam. / Şimdi kırkikindiler boyunca sırlıklam / Küçük kerpiç evlerin çıkmaz aklımdan!” - Y. B. Bakiler **S** 63

dizginsiz *sf.* Dizgini olmayan. **S** 44

dizi *a.* Yan yana, art arda veya zaman sırasına göre sıralanmış birbiriyle ilişkili nesne veya olayların oluşturduğu bütün sıra.

→ ***dizi dizi***

dizi dizi *zf.* Dizilerek, dizim dizim, diziler durumunda. **S** 31

Djilas *bk.* Kardelj **ÜK** 141²

do *İt. a. müz.* Gam dizisinde si ile re arasındaki ses. **ÜK** 50²

doğabilmek (*nsz*) Doğma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 33

doğal *sf.* Olağan, alışılmış, her zamanki gibi olan, beklenildiği gibi.

ÜK 101

Doğan *öz. a.* Osmanlı asker. “*Bre Doğannn! Bre Doğannn!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 60³

doğma *a.* 1. Doğmak işi. **ÜK** 182²; 2. *sf.* Doğmuş. **AV** 46

doğmak (*nsz*) 1. Dünyaya gelmek. **AV** 15, 23, 41³, 43², 46, 63, 73, 78, 79, 87, 92; **ŞA** 46; **S** 22; **ÜK** 24, 79, 154; 2. Güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek. **ÜK** 68; 3. (-e) Düşünce, hayal vb. zihinde birdenbire oluşmak. **AV** 102; 4. *mec.* Ortaya çıkmak, sonucu olmak. **AV** 9, 35, 47, 52, 60; **ÜK** 14, 16, 19, 31, 140, 141, 154; **doğup büyüme** doğduğu yerde yaşamak. “*Biz bu topraklarda doğup büyümüşüz.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 37, 63, 163, 175

doğranmak (*nsz*) Kesilmek, parça parça edilmek. **AV** 75

doğru *sf.* 1. Akla, mantığa, gerçeğe veya kurala uygun. **AV** 9, 18, 49; **ÜK** 21, 26, 27, 42, 93, 199; 2. *e.* Karşı yönünce. **AV** 13; **ÜK** 41, 60, 95, 103, 141, 161, 197; 3. *a.* Gerçek, hakikat. **AV** 50, 112³; **ÜK** 115, 146, 172, 182, 202, 203; 4. *zf.* Yanlızsız, eksiksiz bir biçimde. **ÜK** 163; 5. Gerçek, yalan

olmayan. **AV** 48, 49, 51, 56, 69, 88, 92, 108; **ÜK** 180; 6. *zf.* Yakın, yakınlarında. **doğru oturup doğru konuşmak** doğruları söylemek. “*Gel şimdi doğru oturup doğru konuşalım.*” - Y. B. Bakiler **AV** 53; **Doğru söylemiyorsam Türk olmayayım!** Arnavutların kendi aralarında yemin ederlerken söyledikleri söz. “*Hatta o kadar ki bazı Arnavutlar kendi aralarında bile yemin ederlerken Doğru söylemiyorsam Türk olmayayım! diyerek birbirlerini inandırmaya çalışırlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34; **doğru yolu bulmak** hidayete erişmek, hak yola ulaşmak. “*Hangi kişi, hangi topluluk içki içerek adam olmuş ki doğru yolu bulmuş ki, şimdi bize rakıdan-şaraptan bir fayda gelsin?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 162

→ **doğrudan doğruya, öğlene doğru**

doğrudan doğruya *zf.* Dolaysız, araçsız, aracısız, araya başka bir şey girmeden, resen. **AV** 44; **ÜK** 143, 144²

doğrulma *a.* Doğrulmak işi. **AV** 65

doğrulmak (*nsz*) 1. Eğik veya eğri bir şey, düz bir duruma gelmek. **S** 27; 2. Oturan veya yatan bir kimse

toparlanmak, dik bir duruma gelmek.
AV 13

doğrultu *a.* Yön, istikamet. ÜK 74

doğruluk *a.* 1. Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet. S 31; ÜK 33; 2. *fel.* Düşüncenin gerçeğe uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması.
AV 67

doğrusu *zf.* Gerçeği söylemek gerekirse, gerçek şu ki. AV 42; ÜK 9, 40, 43, 50, 83, 92, 125, 134, 143, 191, 199

doğu *a.* Güneşin doğduğu ana yön, gün doğusu, şark, maşrik, batı karşıtı.
ÜK 43, 114, 115³, 117, 122

→ **Doğu Anadolu, Doğu Türkistan, Orta Doğu**

Doğu Anadolu *öz. a.* Türkiye'nin doğusunda yer alan bölgeler. ÜK 109, 114², 121², 127, 134², 184³

→ **Doğu Anadolu şivesi**

Doğu Anadolu şivesi *a.* Doğu Anadolu Bölgesi ağzı. “Karadeniz bölgesinden ve Doğu Anadolu’dan tek kişinin bile bulunmadığı Kosova bölgesinde neden Karadeniz ve Doğu Anadolu şivesi?” - Y. B. Bakiler ÜK 134

Doğu Türkistan *öz. a.* Orta Asya'nın orta bölümünde yer alan büyük Türkistan'ın doğu kesimi. “Mao, Doğu Türkistan'ın ismini bile Sinkiyang’a çevirdi.” - Y. B. Bakiler ÜK 94

doğum *a.* Doğma işi, tevellüt, veladet.
AV 13²; ÜK 147

→ **doğum sancısı, doğum yeri**

doğum sancısı *a.* Yeni bir duruma geçilirken çekilen zorluklar. **doğum sancıları çekmek** yeni bir duruma geçilirken zorluk çekmek. “Türk kültürünün en renkli ve zengin köklerini, asırlarca yaşatan Sivas, genç cumhuriyetimizin doğum sancılarını da çekti.” - Y. B. Bakiler AV 7

doğum yeri *a.* Bir kimsenin doğduğu yer. ÜK 55

doğumlu *sf.* Belirli bir yılda doğmuş, tevellütlü. ÜK 172, 183

doğurmak (*nsz, -i*) 1. Yavru dünyaya getirmek, doğum yapmak. AV 10, 14²; ŞA 46; 2. *mec.* Ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak. AV 69; ÜK 18, 57, 63, 127

doğuş *a.* Doğma işi. ÜK 68

doksan *a.* 1. Seksen dokuzdan sonra gelen sayının adı. ÜK 175; 2. *sf.* Dokuz kere on, seksen dokuzdan bir

artık. **AV** 10, 15, 43, 78; **ÜK** 14, 78, 148, 175, 182⁴, 189, 192⁴, 194, 204

doktor *Fr. a.* Hekim. **AV** 54, 95; **ÜK** 122

doktora *Fr. a.* Bir fakülte veya yüksekokulu bitirdikten sonra o bilim dalında sınav ve bilimsel bir eserle erişilen derece, basamak. **ÜK** 200

doktrin *Fr. a.* Öğreti. **ÜK** 81

dokumak (-i) **1.** Tezgâhta ipliği, çözüğü ve atkı durumunda kullanarak kumaş yapmak. **S** 14, 27; **ÜK** 145; **2.** En ince noktalarına kadar özen göstererek, emek vererek ortaya çıkarmak. **AV** 47

dokunaklı *sf.* Etkili, insanın içine işleyen, müessir, patetik. **S** 60

dokundurmak (-i, -e) Dokunmasını sağlamak. **ÜK** 41, 68

dokunmak (-e) **1.** Nesnelerin sıcaklık, soğukluk, sertlik, yumuşaklık vb. niteliklerini derinin altındaki sinir uçları aracılığıyla duymak, değmek, el sürmek, temas etmek. **S** 8, 23, 48; **2.** (*nsz*) Almak, kullanmak, el sürmek. **ÜK** 12, 41, 58, 66, 95, 108, 145, 190, 198; **dokunsa ağlayacak (olmak)** neredeyse ağlayacak durumda olmak. “*Hani dokunsalar ağlayacaktım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 53

dokuz *sf.* Sekizden bir artık. **AV** 10, 16, 27, 35⁴, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 47, 54, 78², 80, 86, 87, 90, 108, 111⁴; **S** 36; **ÜK** 11, 17², 60, 61³, 77², 78, 92, 94, 97, 98, 107, 109, 117, 120, 140², 141⁵, 146, 148, 149, 153³, 154², 161, 170, 174, 175², 179², 182⁶, 183, 187, 189², 190, 191, 192⁹, 194², 203, 204

→ **dokuz yüz elli**

dokuz yüz elli / 950 Türk milletinin Müslüman olduğu tarih. **ÜK** 179

dokuzuncu *sf.* Dokuz sayısının sıra sıfatı, sırada sekizinciden sonra gelen. **ÜK** 77, 190

dokümanter *Fr. sf.* Belgesel. **ÜK** 75

dolanmak (*nsz*) Bir şeyin çevresinde dönmek, gezmek, dolaşmak. **S** 42

dolap *Ar. a.* Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya. **ÜK** 39; **dolap döndürülmek** hile ve dalavere ile iş yapılmak. “*Konuşmalarından anlıyordum ki, benimle ilgili birtakım dolaplar döndürülmektedir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 18

dolar *Fr. a.* Amerika Birleşik Devletleri, Kanada vb. devletlerin para birimi. **ÜK** 200

dolaşma *a.* Dolaşmak işi. **ÜK** 52

dolaşmak (*nsz*) Gezmek, gezinmek. **AV** 8, 73; **ÜK** 12², 23², 43, 51, 58, 65, 76, 81, 96, 145, 152, 163, 169², 184, 195; **dolaşıp durmak** gezinmek. “Ben, şadırvanın, eski çeşmelerin, türbelerin ve dibeklerin etrafında, bir başıma dolaşıp duruyordum.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 42, 184

dolayı *zf.* Ötürü. **AV** 39

dolayısıyla *zf.* Nedeniyle. **AV** 27, 45, 53, 111, 112; **ÜK** 154

dolayısıyla *bk.* dolayısıyla **AV** 90, 107; **ÜK** 124, 192

doldurma *a.* 1. Doldurmak işi. **AV** 8, 43; 2. *ed.* Gereksiz söz ve benzetmelerle dolu anlatım. **ÜK** 158

doldurmak (*-i*) 1. Dolmasını sağlamak, dolu duruma getirmek. **AV** 39, 74; **ÜK** 11, 12, 13, 16², 19, 23, 39, 66², 67, 82, 97, 100, 109, 122, 179; 2. Ses, koku yayılıp kaplamak. **AV** 14; **ÜK** 28, 60, 76; 3. Bildirge, çizelge, fiş gibi basılı kâğıtların boş yerlerini tamamlamak. **AV** 35, 36

doldurtmak (*-i, -e*) Doldurma işini yaptırmak. **AV** 40

doldurulmak (*nsz*) Dolu bir duruma getirilmek. **ÜK** 122

dolmak (*nsz*) Bir yere iyice yayılmak, kaplamak. **S** 11, 16, 17, 37; **dolup**

taşmak gereğinden çok olmak, gereğinden çok kaplamak. **AV** 72; **S** 39

dolma *sf.* Doldurularak yapılan.

→ **dolma kalem**

dolmakalem [**dolma kalem**] *a.* İçine mürekkep doldurularak kullanılan yazı kalemi. **AV** 104²

dolmalık *sf.* Dolma yapmaya yarar. **ÜK** 184

dolu (I) *a.* Havada su buğusunun birden yoğunlaşmış katılaşmasından oluşan, türlü irilikte, yuvarlak veya düzensiz biçimli buz parçaları durumunda yere hızla düşen bir yağış türü. **AV** 86³

dolu (II) *sf.* 1. Boş yeri olmayan, her yeri tutulmuş olan. **ÜK** 47, 187; 2. Bir yerde sayıca çok. **ÜK** 66, 104; 3. *mec.* Bir duygunun güçlü etkisinde olan. **AV** 48, 61, 63; **ÜK** 35, 69, 104

→ **doludizgin**

doludizgin *zf.* Son hızla, çok hızlı bir biçimde. **S** 6²

dolunay *a.* Ay'ın tam bir daire olarak dolgun, parlak görüldüğü evre, ayın on dördü, bedir. **S** 45

domuz *a. hay. b.* Çift parmaklılardan, eti, yağı, derisi veya kılı için beslenen,

evcil hayvan (*Susacrofa domestica*).
ÜK 203

donatmak (-i) Hazırlatmak. “Adımıza çok zengin ve kalabalık bir sofraya donattı.” - Y. B. Bakiler ÜK 37

dondurmak (-i) *mec.* Soğutmak. S 39; ÜK 118

donmak (*nsz*) 1. Sıvı, soğuğun etkisiyle katı duruma gelmek, buz tutmak. ÜK 128²; 2. Beklenmedik bir durum karşısında birden hareketsiz kalmak. AV 45; **donup kalmak** donakalmak. ÜK 36, 41, 53, 114, 169

dost *Far. a.* 1. Sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılabilir kimse, düşman karşıtı. AV 55², 60², 61, 80, 82; S 5, 50; ÜK 27, 33, 34², 35², 36, 42, 45, 57, 58, 59, 60, 75, 93, 103, 113, 152, 191; 2. *sf.* İyi geçinen, aralarında iyi ilişki bulunan. S 40, 53; ÜK 14, 24, 77, 93, 172; 3. Erkek veya kadının evlilik dışı ilişki kurduğu kimse, zamazingo. S 60; **dost elini uzatmak** yardımcı olmak için adım atmak. *Miloseviç'in o kanlı, o meşhur Sırp zulmünden kaçarak Gostivar'a gelen 300.000 civarında Arnavut'a burada, imkânlarımız nisbetinde ilk dost elini biz uzattık.* - Y. B. Bakiler ÜK 168

dostane *Far. zf. esk.* Dostça. AV 112

dostça *zf.* Dosta yakışır biçimde, dostane. ÜK 37, 95, 120, 150

Dostlar Beni Hatırlasın *öz. a.* Âşık Veysel'in bütün şiirlerini içine alan kitap. “Onun bütün şiirlerini bir araya getiren ve 1970 yılında İş Bankası tarafından bastırılan kitabı ise, *Dostlar Beni Hatırlasın* ismini taşıyor.” - Y. B. Bakiler AV 35, 108

dostluk *a.* 1. Dost olma durumu. AV 44; ÜK 126, 172; 2. Dostça davranış. ÜK 172; **dostluk kurmak** yakınlık, ahbaplık kurmak. AV 70

Dostoyevski *öz. a.* Rus roman yazarı. “Dostoyevski, Avrupa'yı kendimizden çok daha iyi tanıyoruz diyor.” - Y. B. Bakiler ÜK 44

doyarukh *bk.* doymak-2 S 33

doymak (*nsz*) 1. *mec.* Yeter bulmak, kanmak, tatmin olmak. S 55; 2. İsteği kalmayınca kadar yemek, açlığı kalmamak.

doyurmak (-i) Açlığını gidermek. AV 53; ÜK 146

döğüşmek [dövüşmek] (-le) İki silahlı kuvvet çatışmak. ÜK 98

dökmek (-i) 1. Sıvı veya tane durumunda olan şeyleri buldukları kaptan başka bir yere boşaltmak. AV 113; 2. Bir yere çokça bir şey yığmak,

taşımak. **ÜK** 31; **3.** Belli bir yere boşaltmak. **ÜK** 122; **4.** *mec.* Açığa vurmak, söylemek, ortaya koymak. **ÜK** 103

dökülmek (*nsz*) **1.** Dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak. **S** 51; **2.** (-*e*) Düşmek. **S** 9; **ÜK** 41, 51, 78, 97; **3.** Kaplamak, yayılmak. **AV** 65; **S** 21

dönebilmek (*nsz*) Dönme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 22

dönem *a.* **1.** Belli özellikleri olan zaman parçası, periyot. **ÜK** 158; **2.** Bir çağ içinde belli özellikleri olan sınırlı süre. **ÜK** 163, 182, 199, 201

dönme *a.* **1.** Dönmek işi. **ÜK** 112; **2.** *mat.* Biçimi değişmeyen bir şeklin ekseni çevresindeki hareketi. **ÜK** 103

dönmek (-*den*, -*e*) **1.** Geri gelmek, geri gitmek. **AV** 14, 38, 42², 45, 53, 54, 55, 96, 111; **S** 13, 14, 21, 37, 38, 42; **ÜK** 13, 14, 17, 18, 19, 32, 33, 35, 37, 60, 65, 66, 67², 97, 98, 100, 102², 107, 110, 113, 149, 152, 153, 202; **2.** (-*e*) Yönelmek. **ÜK** 14, 15², 19, 22, 49, 91; **3.** (*nsz*) Kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. **AV** 45; **4.** (-*e*) Durumdan duruma geçmek, değişmek, olduğundan daha değişik bir durum almak, benzemek. **ÜK** 31; **5.** (-*e*) Söz

konusu etmek, hatırlamak. **ÜK** 121; **6.** (-*de*) Kendini bir yandan bir yana çevirmek. **ÜK** 83, 163; **7.** *din b.* İnanç, din veya düşüncesini değiştirmek. **ÜK** 194; **dönüp bakmamak** tenezzül etmemek. “*Dönüp bakmaz hiç birine, aldırılmaz Tini. / Bütün hayranlarını sesinden tanır. / Ayrılır pencereden şımarık, mağrur... / Çıkar koltuğa uzanır.*” - Y. B. Bakiler **S** 61; **dönüp durmak** sürekli aynı yerlerde gezinmek. “*Bir daire etrafında, güvercin yürüyüşüyle dönüp duruyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 197 **dönük** *sf. mec.* Yönelmiş. **S** 61; **ÜK** 17, 148

dönüm *a.* **1.** 1000 m² 'lik bir alan ölçüsü. **ÜK** 39, 142; **2.** Tekrarlanan belli bir olayın tamamlanması veya yenisinin başlaması.

→ **yıldönümü**

dönüş *a.* Dönme işi. **AV** 22

dönüşmek (-*e*) Bir biçimden, bir durumdan başka bir biçime veya duruma geçmek, tahavvül etmek. **ÜK** 127

dööl *bk.* değil **S** 33²

dördüncü *sf.* Dört sayısının sıra sıfatı, sırada üçüncüden sonra gelen. **AV** 52², 86, 111; **ÜK** 127, 203

dört *a.* 1. Dört sayısının adı. **ÜK** 127²;
2. *sf.* Üçten bir artık. **AV** 9, 15, 16, 22,
43, 46, 71, 72, 74, 78, 103, 111; **ÜK**
9², 10, 17², 25, 28, 39, 52, 55, 59, 62,
67, 76², 78², 79, 80², 144, 147, 152,
161, 163², 168³, 169, 152², 172², 182,
187⁴, 191, 192, 193, 195³, 200; **dört**
bir yan her yan, bütün çevre. **ÜK** 82;
dörtbir yan *bk.* dört bir yan **ÜK** 181

→ *Dört büyük halife, Dört Eylül Lisesi, dörtte biri, Dört yol*

Dört büyük halife *a.* İslam Peygamberi Muhammet'in vefatının ardından seçimle görev yapmış halifeler. “*Dört büyük halifenin isimleri, celilerle, taliklerle namazgahı süslüyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 83

Dört Eylül Lisesi / 4 Eylül Lisesi Sivas'ta ortaokul ve lise öğrencilerinin birlikte okudukları bir okul. **AV** 44

dörtlü *a. müz.* Dört kişiden oluşan müzik topluluğu, kuartet. **ÜK** 197

dörtte biri *a.* Çeyreği. “*Sivas nüfusunun galiba dörtte biri Alevî'dir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 102; **ÜK** 94

Dört yol *öz. a.* Bir yerleşim yeri. “*Nitekim O'nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Beserek Dağı, Mersin, Dört yol, Kazova, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı*

güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler **AV** 75

döşek *a.* Yatak. **ÜK** 134

döşeli *sf.* Döşenmiş olan, mefruş. **ÜK** 75, 163, 175

döven Bez dokuma tezgâhı. **S** 36

döviz *Fr. a. ekon.* Ülkeler arası ödemelerde kullanılabilecek para, çek, poliçe vb. her türlü ödeme aracı. **ÜK** 16², 148

dövülmek (*nsz.*) Dövme işine konu olmak. **ÜK** 42

dövünmek (*nsz.*) Aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek. **AV** 104; **S** 43; **ÜK** 77, 97; **dövünüp durmak** aşırı üzüntü, çaresizlik, pişmanlık duyarak çırpınmak, kendi kendini dövmek. “*Şimdi Pınarcıkta iki yetim ev / Düşen yapraklar gibi savrulup kuruyorlar / Kadınlar, çocuklar, genç kızlar, ihtiyarlar... / Yeni ağutlarla hep dövünüp duruyorlar.*” - Y. B. Bakiler **S** 39, 59

dövüşme *a.* Dövüşmek işi. **AV** 71

Dr. *bk.* doktor **ÜK** 161, 165, 167

dram *Fr. a. tiy. mec.* Acıklı olay. **ÜK** 44

dua *Ar. a.* 1. Yakarış. **S** 5; **ÜK** 24, 42; 2. *din b.* Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin. **ŞA** 50; **dua etmek** Tanrı'ya yalvarmak. **ÜK** 97

dudak a. 1. Ağzın, dişleri örten ve dışarıya doğru az veya çok kıvrılan üst ve alt kenarlarından her biri. **S** 31, 56; **ÜK** 11, 66; 2. *mec.* Ağzı. **AV** 75; **dudak bükmek** bir şeyi beğenmediğini, küçümsediğini belli etmek, umursamamak, pek aldırış etmemek. **ÜK** 197

dulda a. Yağmur, güneş ve rüzgârın etkileyemediği gizli, kuytu yer, siper. **AV** 14

duman a. 1. Bir maddenin yanması ile çıkan ve içinde katı zerreciklerle buğu bulunan değişik renklerde gaz. **AV** 14; 2. Havalanan tozların veya sisin oluşturduğu bulanıklık. **S** 11, 56

Dumlupınar öz. a. Kütahya iline bağlı ilçelerden biri. **AV** 75

durabilmek (*nsz*) Durma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 37, 78

durdurmak (*-i*) Durmasını sağlamak. **ÜK** 82

durgun sf. Sakin. **S** 16

durgunluk a. Durgun olma durumu. **AV** 8

durmada *zf.* Ara vermeden, kesintisiz, sürekli. **S** 49; **durmada söylemek** sürekli kendi kendine konuşmak. “*Ve kör şeytan içimde, durmada söyleniyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 32

durmak (*nsz*) 1. Hareketsiz durumda olmak. **AV** 14², 81; **S** 23; **ÜK** 31, 36, 43, 75, 91, 102, 127, 161, 191, 198; 2. Bir yerde olmak veya bulunmak. **AV** 43; **ÜK** 77, 98, 162², 163, 175, 189; 3. Beklemek, dikilmek. **ÜK** 187; 4. Bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkufluk etmek. **S** 30, 36, 38², 43, 54, 56³; 5. Kalmak. **AV** 34; 6. Yaşamak. **ŞA** 46; 7. Varlığını sürdürmek. **AV** 9; **S** 13; **ÜK** 24, 42, 175; 8. (*yar*) Kök veya gövdeleri sonuna -a (-e) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur. **AV** 45, 46, 47, 56, 65, 82, 102, 107, 113; **ŞA** 50; **ÜK** 14, 35, 59, 81, 83, 100, 163, 167, 180, 184

→ **duruvermek**

duru mec. Arınmış, karışık olmayan (dil, üslup vb.). **AV** 9

durum a. Bir şeyin içinde bulunduğu koşulların hepsi, vaziyet, hâl, keyfiyet, mevki, pozisyon. **AV** 105, 106, 109; **ÜK** 44, 72, 92, 93, 94, 112, 114, 139,

143, 145, 162; **duruma hâkim bulunmak** otorite elinde bulunmak. “Osmanlı İmparatorluğu kuvvetli olduğu ve duruma tamamen hâkim bulunduğu asırlarda, her gün sadece bir Sırp, bir Bulgar, bir Yunan ailesini ortadan kaldırmış olsa idi, bugün bu topraklarda biz olmazdık.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 37

duruş *a.* Durma işi. **AV** 53; **S** 15; **ÜK** 58, 97

duruvermek (*nsz.*) Ansızın durmak. **ÜK** 101

duvak *a.* Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tül den örtü. **ÜK** 41

duvaklı *sf.* Duvağı olan.

→ **telli duvaklı**

duvar *Far. a.* **1.** Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem. **AV** 13, 43; **ŞA** 47, 50; **S** 21, 31, 34; **ÜK** 12, 50², 51², 56, 57², 77, 78⁴, 82³, 99, 148, 151, 176, 183, 191; **2.** Bir toprak parçasını sınırlayan taş, tuğla, kerpiçten yapılan engel. **ÜK** 39³, 40, 58; **3. mec.** Engel. **ÜK** 43; **4. mec.** Sonuç alınamayan yer. **S** 33

duyabilmek (*-i*) Duyma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 58, 128

duygu *a.* **1.** Nesnelere veya olayları ahlaki ve estetik yönden değerlendirme yeteneği. **AV** 50, 63; **ŞA** 48; **ÜK** 67; **2.** Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim. **AV** 35, 39, 55, 76³, 78, 91, 92³; **ŞA** 49²; **S** 30, 40; **ÜK** 14, 24, 43, 66, 77, 81, 93, 97, 98, 102, 107, 111², 152, 172; **3.** Kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik. **AV** 9³, 51, 54, 64, 77; **ÜK** 17, 35, 51, 55; **4. a.** Duyularla algılama, his. **ÜK** 35; **duygu sağanağı altında (olmak)** ani, şiddetli veya art arda oluşan ruhsal hareketliliklerin etkisinde olmak. “*Veysel, çoğu zaman ya plâtonik bir duygu sağanağı altında sevgilisinin resimlerini çekerek bize uzatıyor veya sevgilisinin nazlarını, sitemlerini, cilvelerini dile getirerek yüreğini soğutmaya çalışıyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 64

→ **aşâğılık duygusu, duygu alışverişi, suçluluk duygusu**

duygu alışverişi *a.* Kişiler arasında kurulan bağ. “*Aramızda bir sıcak duygu alışverişi doğabilir miydi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 33

duygulandırmak (-i) Duygulanmasını sağlamak, duygulanmasına sebep olmak. **ÜK** 24, 31, 150

duygulanmak (nsz) Bir olay, bir görünüm karşısında birdenbire güçlü duyguların etkisinde kalmak. **AV** 96; **ÜK** 37, 53, 155

duygulu *sf.* Duygusu, duyarlılığı çok olan, kolay duygulanan, içli, duyar, hassas. **AV** 56; **ŞA** 47; **S** 17; **ÜK** 152

duyma *a.* 1. Duymak işi. **ÜK** 115; 2. Hissetme. “Gönülleri, İslâmın inceliğiyle, güzelliğiyle, aydınlığıyla kazanmanın önemini, Yunus Emre kadar yürekte duymadıkça, yarım kalmaktan kurtulamayacağız” - Y. B. Bakiler **ÜK** 111

duymak (-i) 1. Bilgi almak, öğrenmek, haber almak. **AV** 46, 108; **ÜK** 15, 202²; 2. İşitmek, ses almak. **AV** 49, 73, 77, 81⁴, 90; **S** 5, 11², 27, 41, 43, 51²; **ÜK** 14², 18, 24, 35, 38, 58, 59², 93, 110, 142, 152, 169; 3. (nsz) *meç.* Sezmek, fark etmek, hissetmek. **AV** 71, 76, 78², 86, 96; **ŞA** 47, 48, 50²; **S** 15, 41, 46²; **ÜK** 24, 33, 35, 107, 140, 159, 198; 4. (nsz) Bir ruh durumu içine girmek. **S** 12²; **ÜK** 24, 31, 36, 98, 116, 123, 141

duyurulma [**duyurulma**] *a.* Duyurulmak işi. **ÜK** 120

duyulmak (nsz) Duyma işine konu olmak. **AV** 81; **S** 57; **ÜK** 67, 81, 126

duyurabilmek (-i, -e) Duyurma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 12

duyurma *a.* Duyurmak işi. **AV** 58

duyurmak (-i, -e) Duymasını sağlamak. **AV** 32, 46, 59, 63, 78; **S** 49; **ÜK** 24, 28², 29, 33, 101, 109, 110, 154
□

duyurulmak (-e) Duyulmasını sağlamak. **ÜK** 13, 73

düdük *a.* İçinden hava veya buhar geçirildiğinde keskin ses çıkaran ve işaret vermek için kullanılan araç. **S** 33

düğüm *meç.* Anlaşılamayan, çözülemeyen karışık durum. **S** 7; **ÜK** 22, 122

→ **kördüğüm**

düğümlemek (-i) Düğüm yapmak.

→ **düğümleye düğümleye**

düğümlemek (nsz) 1. Tüm sorunlar bir noktada toplanıp birleşmek ve çözüm gerekme. **ÜK** 22, 37; 2. Bütün sorunlar bir yerde toplanıp birleşmek. **AV** 34

düğümleye **düğümleye** *zf.* Düğümleyerek. “Şaşkınlığımı, hayretimi ve yakın-uzak endişelerimi

içime düğümleye düğümleye otele döndüm." - Y. B. Bakiler **ÜK** 67

düğün *a.* Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet. **ÜK** 162, 197

→ **düğün evi, sünnet düğünü**

düğün evi [düğünevi] *a.* *Düğün yapan aile.* **ÜK** 197, 198, 199²

dükkân *Ar. a.* Esnafın perakende satış yaptığı, küçük zanaat sahiplerinin çalıştıkları yer. **S** 55; **ÜK** 55, 77³, 142, 163, 171

dükkan *bk.* dükkân **ÜK** 163

Dükkancık Camisi *öz. a.* Üsküp'te Molla Musluhiddin tarafından yaptırılan cami. "500 yıl önce, Molla Musluhiddin tarafından yaptırılan *Dükkancık Camii, eski Üsküp'ü bir kuğu güzelliğiyle süslüyormuş.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 77², 78²

dün *a.* **1.** Bugünden bir önceki gün. **ÜK** 16; **2.** Geçmiş. **AV** 7²; **ÜK** 85², 102², 125, 152, 163³, 184, 199, 202²; **3.** *zf.* Kısa bir süre önce. **AV** 44

dünya *Ar. a.* **1.** Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü. **AV** 60, 71, 74, 90², 103, 109², 110; **S** 22, 25; **ÜK** 14, 36, 50, 56, 68, 93, 102, 114, 116², 122, 139², 152, 159, 177, 179, 182², 184², 203; **2.** *mec.* Duygu,

düşünce ve hayal âlemi. **AV** 10, 32, 34, 65, 66, 68, 73, 78³; **ÜK** 24; **3.** Meslek veya iş birliği içinde bulunma, camia. **AV** 7, 35, 59; **ÜK** 102, 125; **4.** İnançları bir olan ülke veya insanlar topluluğu. **AV** 57, 68, 71, 77, 105; **ÜK** 199², 200; **5.** Dış, çevre, ortam. **ŞA** 48; **dünya gözüyle görmek** Ölmeden önce görmek. **AV** 66; **dünya kadar pek çok.** **ÜK** 82, 161, 178; **dünyadan haberi olmamak** çevresinde olup bitenleri habersiz olmak. **ÜK** 142; **dünyalar benim oldu** mutluluğu ifade etmek için kullanılan bir söz. "Bir gün baksam ki gelmişsin / Ne yüzünde bir gölge, ne dilinde sitem var. / Tozlu pabuçlarını gözlerime sürmüşüm / Benim olmuş dünyalar..." - Y. B. Bakiler **S** 9; **dünyalar kadar kızmak** çok kızmak. "Vurulmuşsa döndü Çopurun Recep / Kızdı dünyalar kadar.... / Büyüyen kanlı gözlerle sövdü saydı Ali'ye. / Parmak gibi kabardı boğazında damarlar." - Y. B. Bakiler **S** 37; **dünyanın başına yıkıldığını sanmak** çok sıkılmak, dünyanın başına dar geldiğini sanmak. "Ama sıra Dağlarca'ya geldiği zaman dünyanın başıma yıkıldığını sandım." - Y. B. Bakiler **ÜK** 28; **dünyanın dilini dökmek** kandırmak, inandırmak veya yararlanmak için çokça tatlı söz

söylemek. “O yılların kurnaz militanları Veysel’i, Marksizme çekebilmek için kırk dereden su getirdiler. Dünyanın dilini döktüler.” - Y. B. Bakiler AV 54; **dünyaya geldiğine bin pişman etmek** doğduğuna pişman etmek. “Sizi de dünyaya geldiğinize bin pişman ederiz! diye esip-tozdular.” - Y. B. Bakiler AV 104; **dünyaya gelmek** insan, doğmak. AV 43, 77, 78; **dünyayı zindan etmek** bir kimseyi çok sıkıntılı bir duruma sokmak. ÜK 198

→ **dünya çapında, dünya durdukça**

dünya çapında *sf.* Herkes tarafından tanınan. “Kerbelâ faciasının katillerini, kendi imparatorluğu olan Türkistan’da değil Şam’da arayan Timur gibi dünya çapında bir hükümdarın büyük öfkesini 15. yüzyıl ölçüleri içinde anlamak belki mümkündür.” - Y. B. Bakiler AV 73

dünya durdukça *zf.* Dünya var olduğu sürece. “Ve dünya durdukça, Kosova destanı kim bilir daha kaç bin defa söylenecektir?” - Y. B. Bakiler ÜK 97

dürürler *bk.* durmak-1 ÜK 127

dürüst *Far. sf.* Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse). ÜK 27

dürüstçe *zf.* Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmadan. “Ben dürüstçe davranıp seçimlerden mağlup çıkmaya razıyım.” - Y. B. Bakiler AV 106

dürüstlük *a.* Doğruluk. ÜK 34

düş *a.* 1. Uyurken zihinde beliren olayların, düşüncelerin bütünü, rüya. S 11; 2. *mec.* Gerçekleşmesi istenen şey, umut. S 51

düşebilmek (-e) Düşme imkânı veya olasılığı bulunmak. AV 108

düşman *Far. a.* 1. Birbirleriyle savaşan devletler ve bu devletlerin asker, sivil bütün uyrukları. ÜK 45³, 60, 98², 116, 198, 202², 203; 2. Birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı. AV 67², 73, 108; ÜK 112, 122, 175²; 3. Aralarında birbirleriyle çatışmaya varacak ölçüde anlaşmazlık olan taraflar. AV 53, 106; 4. *sf.* Bir şeyin yaşamasına, barınmasına engel olan (güç, tutum vb.). ÜK 83; **düşman başına** durumun kötü olduğunu göstermek için kullanılan bir söz. S 29; **düşman hâle getirmek** birbirine

düşürmek. “*Bizi Anadolu’da birbirimize düşman hâle getiren, kardeşi kardeşe boğazlatan yüzde yüz yabancı kültür ve ideolojilerdir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 112; **düşman olmak** kin beslemeye başlamak. **AV** 68; **ÜK** 123, 125, 202²; **düşman yüzü görmemek** düşman işgaline uğramamak. “*Düşman yüzü görmedi bu köyler balam / Ama çiğnenmiş vahyin güzel gülleri bir bir / Bizi, kendimize böyle kanlı-bıçaklı eden / Ya birkaç Yezid gölgesi, ya Pir Sultan Abdal’ların / Kin yüklü, isyan yüklü, nefesleridir.*” - Y. B. Bakiler **S** 35

düşmanca sf. Düşman gibi, düşmana yakıştır. **ÜK** 203

düşmanlık a. Düşmanca duygu veya davranış, yağılık, hasımlık, adavet, muhasamat, husumet, antagonizm. **AV** 51, 69, 70, 71, 72, 113; **ÜK** 116, 120, 122, 126, 151, 180³, 184, 203², 204²

→ **Türk Düşmanlığı**

düşme a. 1. Düşmek işi. **ÜK** 93, 111; **2.** Düşüş, azalma. “*Çözülmeyle birlikte pazar sayımızda da büyük düşmeler oldu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 183

düşmek (nsz) 1. Olmak, olumsuz bir duruma girmek. **AV** 73, 105, 109; **2.** Bir bölüşme sonunda payına ayrılmak. **AV** 43; **ÜK** 184; **3.** Bulunmak. **AV**

111; **4.** Durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak ya da dayanağını, dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek. **AV** 45; **5.** Uğramak, kapılmak. **AV** 67, 71; **ÜK** 93; **6.** Yere devrilmek, yere serilmek. **S** 33; **7.** (-e) Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek. **S** 21, 39; **ÜK** 127; **8.** Yağmak. **S** 26, 27; **9.** Vurmak, değmek, rastlamak. **ÜK** 158; **10.** Üzerinde üremek, kaplamak. “*Yarama kurt düştü.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 122; **düşe kalka büyümek** çok güçlük çekerek erişkin duruma gelmek. “*Gaziantep’in çok zengin tüccarlarından İpekçi Tahsin Tamer’in oğlu olan Ülkü Tamer, geniş ve gösterişli odalarda, ipekli halılar üzerinde düşe kalka büyüyen Ülkü Tamer, yokluğun, açlığın, sefaletin çok uzağında serpilen ve daima en zengin aile çocuklarıyla birlikte kolejlerde okuyan Ülkü Tamer, elbette Nazım Hikmet ülkesiyle göğsünü yumruklayacak ve Yugoslavya’daki festivale böyle ideolojik bir şiirle koşacak.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 68; **düşüp kalmak** yere serilmek. “*Koştugu, atladiğı, durduğu, uzandığı... / Düşüp kaldığı yerlerde göz bebeğim var. / Orda toz-toprak*

*içinde bir çocuk ağlar / Burda ben.” -
Y. B. Bakiler S 23*

düşünce *a.* **1.** Uzay ve zamanın ötesinde, öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil, yalnızca ruhen algılanabilen asıl gerçeklik, mütalaa, fikir, ide, idea. **AV** 59, 105; **ÜK** 15, 18, 44⁵; **2.** *mec.* Tasa, kaygı, sıkıntı. **ÜK** 35; **3.** Niyet, tasarı. **ÜK** 191, 195

düşündürmek *(-i)* Düşünmesine sebep olmak, düşünmesine yol açmak. **ÜK** 15

düşündürücü *sf.* Düşünmeye sebep olan, düşünmeye yol açan. **ÜK** 57

düşünebilmek *(-i)* Düşünme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 126, 154

düşünme *a.* Düşünmek işi, tefekkür. **ÜK** 35, 199

düşünmek *(-i)* **1.** Aklından geçirmek, göz önüne getirmek. **AV** 13, 39, 47, 91, 105; **ŞA** 49, 50; **S** 33; **ÜK** 12, 18, 22, 23, 24, 26, 27, 33, 34, 37, 41, 58, 60, 61, 66, 68, 82, 84, 98, 102, 148, 151, 159, 190, 198; **2.** *(de)* Bir sonuca varmak amacıyla bilgileri incelemek, karşılaştırmak ve aradaki ilgilerden yararlanarak düşünce üretmek, zihinsel yetiler oluşturmak, muhakeme etmek. **AV** 8; **ÜK** 59, 100, 124², 148, 154², 159, 177; **3.** *(nsz)* Farz etmek.

AV 52, 59; **4.** *(nsz)* Tasalanmak. **S** 29, 38; **5.** *(nsz)* Zihniyle arayıp bulmak. **AV** 51

düşürmek *(-e)* **1.** Uğratmak. **ÜK** 44, 81; **2.** *(-i)* Zayıf bırakmak, gücünü azaltmak. **ÜK** 96, 112; **3.** *(-e)* Düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak. **AV** 86

düz *sf.* Kıvrımlı olmayan, doğru, stabil. **ÜK** 39

düzelmek *(nsz)* Kötü, bozulmuş bir durumdayken düzenli duruma gelmek. **ÜK** 68

düzeltilmek *(-i)* Yanlıştan kurtarmak, tashih etmek. **ÜK** 176

düzen *a.* Belli yöntem, ilke veya yasalara göre kurulmuş olan durum, uyum, nizam, sistem. **AV** 44, 75; **ŞA** 47; **düzen kurmak** düzenlemek. **ÜK** 37; **düzen vermek** **1)** düzenlemek, dağınıklıktan kurtarmak. **AV** 10; **2)** akort etmek. **AV** 10

→ **düzenbaz**

düzenbaz *T. Far. sf.* Hile yoluyla aldatan, hile yapan. **AV** 107

düzenleme *a.* Düzenlemek işi, tertip, organizasyon. **AV** 40

düzenlemek *(-i)* Yapmak, hazırlamak. **AV** 35, 92; **ÜK** 19, 56, 144, 183

düzenlenmek (*nsz*) Yapılmak, tertip edilmek. **AV** 39; **ÜK** 19

düzenleyebilmek (*-i*) Düzenleme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 140

düzensizlik *a.* Düzensiz olma durumu, tertipsizlik, intizamsızlık, nizamsızlık.

ÜK 68

e, E

e, E Türk alfabesinin altıncı sırasında yer alan ve *E* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince ünlülerin düz ve geniş olanını gösterir. **ÜK 127**

e ünl. (*e:*) Ardından gelecek söz ve davranışları öğrenmek amacıyla soru kavramı taşıyan, bir beklentiyi içeren bir seslenme sözü. **e mi!** "olur mu!" anlamında kullanılan bir tembih veya istek sözü. **ÜK 198**

ebedî *Ar. sf.* Sonsuz, ölümsüz, bengi. **ÜK 41**

ebedileştirmek (*-i*) Ebedî duruma getirmek, sonsuzlaştırmak, ölümsüzleştirmek. **ÜK 85**

ebediyen *Ar. zf.* Sonsuz olarak, sonsuzluğa kadar. **AV 10**

ebediyyen *bk.* ebediyen **ÜK 41, 102, 182**

ebemkuşağı *a. meteor.* Gökkuşağı. **S 17, 44, 45; ÜK 24, 30**

ebet *Ar. a. esk.* Sonu olmayan gelecek zaman, sonsuzluk. **ebed müddet** her zaman. "Veysel *ebed-müddet devletimizin dirliği ve düzeni için Kerbelâ cehenneminden uzak durmuştur.*" - Y. B. Bakiler **AV 75**

Ebû Hanîfe *bk.* Ebu Hanife **AV 50²**

Ebu Hanife *öz. a.* Hanefî mezhebinin kurucusu, İslam fıkıh ve hadis bilgini. "Bizim bağlı bulunduğumuz mezhebin mübarek kutbu, Ebu Hanife Hazretleri, *Mezhepler Tarihi*'nde belirtildiğine göre Hz. Cafer-i Sadık'tan, *İslâmî konularda iki yıl ders almış.*" - Y. B. Bakiler **ÜK 41²**

Ebu Leheb *öz. a.* Yaşamında İslam'a ve Muhammet'e muhalif bir tavır alan İslam dininin peygamberi Muhammet'in on iki amcasından biri. "Sövdüler saydılar göğü yumruklayarak / Ne kıl kadar insanlık, ne din, ne iman.../ Ebû Leheb idiler. *Vahşî idiler sanki / Her biri bir Allahsız, Peygambersiz gardiyan.*" - Y. B. Bakiler **S 57**

Ebubekir *öz. a.* Hz. Ali'nin oğullarından birinin adı. "Hz. Ali'nin bir oğlunun adı Ebubekir, bir oğlunun adı Ömer, bir oğlunun adı da Osman'dır." - Y. B. Bakiler **ÜK 178**

Ebubekir *öz. a.* Müslüman toplumda 632-634 arası liderlik ve yöneticilik yapmış olan dört halifeden ilki. "Peki var mı sizin *camia da Ebubekir, Ömer, Osman ismi?*" - Y. B. Bakiler **ÜK 178**

ecdat *Ar. ç. a.* Geçmişteki büyükler, atalar. **ÜK 25, 33, 63, 80, 151**

eda *Ar. a.* Davranış, tavır. **ÜK** 121

edebî *Ar. sf.* Edebiyatla ilgili, edebiyata ilişkin, yazınsal. **ÜK** 44

edebilmek *(-i)* Etme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 84², 94, 115, 198

edebiyat *Ar. a.* **1.** Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın, gökçe yazın. **AV** 105; **ÜK** 42, 43, 112, 153; **2.** Bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi, literatür. **AV** 9, 35, 55; **ÜK** 25, 43, 44², 200

→ *âşık edebiyatı, divan edebiyatı, halk edebiyatı*

edep *Ar. a.* İyi ahlak, incelik, terbiye. **ÜK** 97

edilebilmek *(-e)* Edilme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 112

edinme *a.* Edinmek işi, kazanma, iktisap. **AV** 105

Edirne *öz. a.* Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **ÜK** 158, 184

efendi *Rum. a.* **1.** Günümüzde bey unvanından farklı olarak özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir unvan. **ÜK** 81, 82, 116, 121², 204; **2.**

Din büyüklerini anarken kullanılan bir saygı sözü. “*Baksam tavanlarda oymalı güller / Ve gümüş telkâriker raflarda dizi dizi./ Duvarlarda sülüsten, kûfidin güzellikler / Gülümsüyor Rabbimizi, Efendimizi...*” - Y. B. Bakiler **S** 31; **ÜK** 176; **3. ünl.** Erkekler için kullanılan bir seslenme sözü. **AV** 80, 81, 108; **ÜK** 174; **4. mec.** Görgülü, nazik, kibar. **ÜK** 34

efendilik *a.* Efendiye yakışır özellik, efendice davranış. **ÜK** 34, 93

efendim **1.** Saygı sözü olarak kullanılır. **AV** 108; **ÜK** 15, 93, 98, 101, 113, 114, 115⁴, 147², 173, 203²; **2.** Söze başlarken kullanılan seslenme sözü. “*Efendim dedi duyulanları ifade edebilmek, gerçekten çok önemli!*” - Y. B. Bakiler **AV** 81

efkâr *Ar. ç. a. esk.* Tasa, kaygı. **ŞA** 46; **S** 50, 51

efkârlanmak *(nsz) tkz.* Tasalanmak, kaygılanmak, üzülme. **S** 54; **ÜK** 61

Eflâtun *öz. a.* Antik klasik Yunan filozofu, matematikçi. “*Şiirlerinde devlet adamı, mütefekkir, komutan olarak geçen isimler ise şunlar: Atatürk, İnönü, Lokman Hekim, Eflâtun...*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

efsane *Far. a.* **1. ed.** Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü

varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence. **AV** 70; **ÜK** 57, 108;

2. mec. Gerçeğe dayanmayan, asılsız söz, hikâye vb. **ÜK** 139

eğer *Far. bağ.* Şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilen kelime, şayet. **AV** 50, 89, 107, 109; **S** 24, 31; **ÜK** 18, 52, 148, 175, 179, 203

eğersiz [eyersiz] *sf.* Eyer vurulmamış, sırtına eyer konulmamış (hayvan). **ÜK** 150

eğilmek (*nsz*) **1.** Bir yana doğru eğik duruma gelmek. **S** 11, 41; **2.** İnsan, bir işi yapmak için belini eğmek. **ÜK** 60, 99; **3.** Biçimlenmek. “*Sesi öyle basbariton, öyle eğilmemiş, bükülmemiş, yontulmamış bir ses.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 180; **4.** (-e) *mec.* Bir işi önemseyip ele almak. **S** 27;

Eğîn *öz. a.* Elâzığ'a bağlı ilçe.

→ **Eğîn türküsü**

Eğîn türküsü *müz.* Anonim halk şiiri ürünü olan, özel bir ezgiyle terennüm edilen ve on birli heceyle söylenen düz manilere verilen ad. “*Program münasebetiyle aldığım birçok mektup arasında gönül kumaşısı ipekten olan Mustafa Kayabek'in bir Harput veya Eğîn türküsü kadar güzel ve duygulu destansı mektubunun yüreğimi*

ısıttığını söylemeliyim.” - Y. B. Bakiler **S** 21; **ÜK** 152

eğitilme *a.* Eğitilmek işi. **ÜK** 103

eğitim *a.* Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye. **ÜK** 92⁴, 94, 102, 114, 165, 187, 202; **eğitim görmek** eğitim almak. “*Fakat, Arap ülkelerinde dinî eğitim gören Arnavutlar buraya Türk düşmanı olarak dönüyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

eğitim müfettişi *a.* Eğitimle ilgili iş ve işlemleri inceleyen ve denetleyen kişi. “*Eğitim müfettişi Bedri Nurettin söz aldı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 171²

Eğitim-Kültür Merkezi *öz. a.* Gostivar'da bulunan bir kurum. “*Gostivar'da, soydaşlarımızın açtıkları bir Eğitim-Kültür Merkezinde Prof. Dr. Hamdi Hasan yukarıdaki cümlelerle konuşuyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 167

eğitsel *sf.* Eğitimsel, terbiyevi. **ÜK** 21

eğlence *a.* Eğlenme işi, sefahat. **ÜK** 39, 194

eğlenme *a.* Neşeli, hoşça vakit geçirme. **ÜK** 199

eğlenmek (*nsz*) Neşeli, hoşça vakit geçirmek. **S** 25; **ÜK** 16², 143

eğmek (*-i*) Düz olan bir şeyi eğik duruma getirmek. **ÜK** 19

eğri *sf.* Doğru veya düz olmayan, bir noktasında yön değiştiren, çarpık, münhani, doğru karşıtı.

→ **eğri büğrü**

eğri büğrü *sf.* Yer yer eğrilmiş ve bükülmüş olan, çarpık çurpuk. **ÜK** 163

ehil *Ar. a.* Sahip.

→ **ehli beyt, ehli dert**

ehli beyt *a.* Hazreti Muhammet'in kızını, damadını ve torunlarını içine alan ailesine verilen ad. **AV** 50, 51²; **ÜK** 177³, 178³, 179⁴

ehli dert *a.* Üzüntü sahibi. “*Veysel'in, Yunus Emre yüreğiyle, bütün insanlığa kucak açması, “cümle ehl-i derde derman olmağa çalışması”, onun Müslümanlığından, imanın altı şartına inanmasından ve tabîî Türk ırkının müstesna özelliklerini taşımasından doğmaktadır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 63

Ejen Gilvik *öz. a.* Fransız şair. “*Ejen Gilvik, şiirinde, Fransa devleti*

aleyhinde tek kelime söylemeyecek kadar haysiyetliydi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 70², 71

ek *db.* Kelime türetmek veya kelimenin görevini belirtmek için kullanılan şekil verici ses veya sesler, lahika. **ÜK** 21, 127²

→ **aidiyet eki, -sal, -sel eki**

ekalliyet *Ar. a. esk.* Azınlık. **ÜK** 44

ekim *a.* Yılın onuncu ayı, teşrinievvel. **AV** 15

ekin *a.* Tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı durum. **S** 22

ekip *Fr. a.* Takım. **ÜK** 75², 82, 95, 101², 112²

eklemek (*-i*) **1.** Bir şeyi ekle tamamlamak, ulamak, ilave etmek. **AV** 89; **2.** (*-i, -e*) Bir şeyi ek olarak kullanmak. **ÜK** 19

eklenmek (*nsz*) Ekleme işi yapılmak. **AV** 42

ekmek (**I**) *a.* Tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek, nan, nanıaziz. **S** 10, 15, 29, 32; **ÜK** 31, 34; **ekmeğe muhtaç olmak** zor şartlar altında yaşamak. “*Ekmeğe muhtaç olanlar var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 196

→ *ekmek kapısı, ekmek parası, soğan ekmek, tandır ekmeği*

ekmek (II) (-i) Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek. **ÜK** 184³; **ekip biçmek** tarım yapmak. **AV** 74

ekmek kapısı *a.* Geçim sağlayan iş yeri. **AV** 36

ekmek parası *a.* Geçimi sağlayan para veya kazanç. **AV** 35; **ÜK** 29, 30

ekmeksel Ekmekle ilgili, ekmeğe ait. “*Arkasından çaysal – bardaksal – masasal – sandalyesel – ekmeksel – peynirsel kelimeleri mi gelecek?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21

ekonomi *Fr. a.* İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü, iktisat. **ÜK** 115, 140, 141, 142, 146

ekonomiksel Ekonomi ile ilgili, ekonomiye ait. “*Nedir meselâ şu: gözsel – parasal – sinemasal – eğitsel – ekonomiksel - komiksel kelimeler?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21

Ekrem Hakkı Ayverdi *öz. a.* Mühendis, mimar, tarihçi, yazar. “*Ve Ekrem Hakkı Ayverdi'nin, dört ciltlik şaheserini, bana hediye etmek lütfunda bulunduğu, şükran duygularıyla*

yazmalıyım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 55, 152

eksiksiz *sf.* Eksiği olmayan, tam, tamam. **AV** 67

eksilmek (*nsz.*) Azalmak, az duruma gelmek. **AV** 8; **S** 7

el (I) *a.* **1. anat.** Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü. **AV** 13, 14, 15, 20, 43, 45³, 48, 67, 75, 76, 80, 81, 82², 96, 103, 107, 108; **ŞA** 47², 48, 50²; **S** 8, 10, 17⁴, 21, 25², 33², 36, 37, 38, 41, 43, 45, 56; **ÜK** 9, 14, 20, 32², 33, 35, 36², 41, 42, 49², 50, 52, 55, 75, 77², 82, 95², 102, 122, 124, 125, 127, 146, 150, 158, 162, 164, 175, 176, 180, 181, 193; **2.** Yönetim, baskı, etki. **ÜK** 19, 112, 142, 144; **3.** Sahiplik, mülkiyet. **AV** 109; **el atmak** yardım etmek, ilgilenmek. **ÜK** 167²; **el bağlamak** namaza durmak. **ÜK** 20, 51; **el değmemek** kullanılmamak, dokunulmamak. **S** 14; **el ele vermek** el tutuşmak. **ÜK** 197; **el kaldırmak** oy verdiğini veya söz istediğini elini kaldırarak belirtmek. **AV** 52; **el koymak** yetkili organ bir malı veya bir kuruluşu kendi yönetimine almak. **ÜK** 140, 141, 168; **el öpmek** yaşlı veya saygı gösterilmesi gereken kimselerin sağ elinin üstünü önce

dudağa, sonra alna götürmek. **ÜK** 96, 97; **el pençe divan durmak** saygı gösterilen kimse karşısında el kavuşturmuş bir biçimde. **ÜK** 83, 98; **el pençe dîvan durmak** *bk.* el pençe divan durmak **S** 48; **el sallamak** dikkat çekmek için eli sağa ve sola doğru oynatmak. “*Uzakta bulunan bir dostun el sallaması gibi, beni yerimden ediyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 36; **el sıkışmak** selamlaşmak için birinin elini sıkmak. “*El sıkıştırız, kucaklaşırız ve ayrılırız.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 35; **elden geçirilmek** onarılmak. “*Tekke dervişlerinin veya şeyhlerinin kaldığı eski binalar onarılmış, elden geçirilmiş, turistler için otel haline getirilmişti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 176; **ele avuca sığmamak** söz dinlememek, yönlendirilememek. **AV** 64; **eli boş dönmek** umduğunu alamadan dönmek. **ÜK** 154; **eli kalem tutmak** düşündüğünü güzel bir anlatımla yazmak. **ÜK** 30; **eli koynunda kalmak** çaresiz kalmak. **ŞA** 46; **elinde olmak** egemenliği altında, yetkisinde olmak. **ÜK** 168; **elinde tutmak** kendi tekelinde bulundurmak, başkalarına kaptırmamak. **ÜK** 141; **elinden almak** bir şeyden mahrum etmek. **ÜK** 173; **elinden iş gelmek** becerikli, hünerli

olmak. **S** 33; **elinden tutmak** yardım etmek. **ÜK** 153; **eline geçmek** kazanmak, edinmek, elde etmek. **AV** 113; **ÜK** 60, 69; **elini eteğini toplayıp gitmek** yer değiştirmek, bir yerden başka bir yere gitmek. “*Güneş, elini eteğini toplayıp gitmek üzereydi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 80; **elini tutmaya kıyamamak** çok sevilen bir kişinin elini tutmaktan bile çekinmek. “*Tutmaya kıyamadım gül gibi ellerini / Bir türlü içimden çıkarıp atamadım. / Ve bir kapı önünde deli divâne gibi / Korkarak öptüğüm avuçlarının / İnce güzelliğini unutamadım.*” - Y. B. Bakiler **S** 15; **elinin tersiyle itmek** reddetmek, kabul etmemek. **AV** 46; **ÜK** 81; **ellerin dert görmesin** "ellerine sağlık" anlamında kullanılan bir iyi dilek sözü. **AV** 81; **ÜK** 50

→ *el sanatı, el yazması, ele başı, eli belinde, elişi, eli yüzü düzgün, elleri nasırlı, elsiz ayaksız*

el (II) *a.* Ülke, yurt, il. **ÜK** 32

el ayası *a.* Elin, bilekle parmaklar arasındaki iç bölümü. **ÜK** 82

el sanatı *a.* El tezgâhlarında bir yardımcı araç kullanarak yapılan işlerin hepsi. **AV** 7

el yazması *a.* Basım tekniğinin gelişmediği dönemlerde elle yazılmış kitap. **ÜK** 135

Elazığ *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **ÜK** 114

elbet *Ar. zf.* Elbette. **S** 34, 47

elbette *Ar. zf.* Her hâlde, şüphesiz, kuşkusuz, elbet. **AV** 102; **ÜK** 15, 17, 18, 68, 94, 111, 120, 124, 125², 142, 154, 159, 170, 172², 176, 193, 194

elbise *Ar. a.* Giysi. **AV** 8, 10, 53; **ÜK** 14, 145

→ *takım elbise*

elçi *a.* Bir devleti başka bir devlet katında temsil eden kimse, sefir. **S** 27; **ÜK** 34, 94, 116

→ *büyükelçi*

elçilik *a.* Elçinin görevini yaptığı yapı, sefaret, sefarethane. **ÜK** 169

→ *büyükelçilik*

ele başı [elebaş] *a.* Kötü, olumsuz iş veya hareketlerde önder olan kimse, sergerde. **AV** 112

El-Ehâ-ül Arabi *öz. a.* Osmanlı İmparatorluğunu bölmek, parçalamak için Araplar ve Arnavutların kurduğu ihtilâl cemiyeti. “*Cemiyetin adı El-*

Ehâ-ül Arabi idi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 200

elektrik *Fr. a. fiz.* Bu enerjiden elde edilen aydınlanma. **ÜK** 12, 129

eleman *Fr. a.* Bir toplulukta çalışan insanların her biri. **ÜK** 144

eleştiri *a.* Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, tenkit. **ÜK** 27; **eleştiride bulunmak** tenkit etmek. “*Rejim aleyhinde bile sert eleştirilerde bulunuyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 15

elhamdülillah *Ar. a.* "Allah'a şükür" anlamında kullanılan bir söz. **AV** 48, 105, 106², 107; **ÜK** 32

elhamdülillâh *bk.* elhamdülillah **AV** 63

eli belinde [elibeline] *a. hlk.* Halı ve kilimlere yapılan, ellerini beline koymuş insan figürünü andıran bir tür motif. **ÜK** 50

eli yüzü düzgün *sf.* Yüzüne bakılır, güzel (kimse). **ÜK** 57

elimisten *bk.* el-1 **ÜK** 127

elişi [el işi] Okullarda kâğıt, mukavva, tahta vb. ile yaptırılan çalışmalar. **S** 23

Ellâ-El Merkeziyye Cemiyeti *öz. a.* İngilizler, Fransızlar ve ABD iş birliği

ile Arap âlemini Osmanlı'dan koparmak için kurulan ihtilal cemiyeti. “Daha sonra Mısır’da, bir başka ihtilâl cemiyeti kuruldu: Ellâ- El Merkeziyye Cemiyeti.” - Y. B. Bakiler ÜK 200

elleri nasırlı *sf.* Çok iş görmekten elleri nasır bağlamış olan. “İçlerinde, elleri nasırlı kimseler yoktu.” - Y. B. Bakiler ÜK 16

elli *a.* 1. Kırk dokuzdan sonra gelen sayının adı. ÜK 96; 2. *sf.* Beş kere on, kırk dokuzdan bir artık. AV 35², 38, 39, 45, 47, 80, 90, 103²; ÜK 29, 37⁴, 51, 55³, 78, 79, 92², 93, 94, 101, 121, 122, 141³, 152⁴, 158, 161, 163, 164³, 170, 173, 176, 178², 179, 182, 183², 187², 192, 194, 196

ellinci *sf.* Ellinin sıra sıfatı, sırada kırk dokuzuncudan sonra gelen. ÜK 92

elma *a. bit. b.* Bu ağacın kabuğu parlak, sert, kırmızı, sarı ve yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyvesi. ÜK 94

elsüz ayakhsuz [elsiz ayaksız] *sf.* Ne yapacağını bilemez hâlde olan. “Oturup ağlasam almaz yahuşukh / Düşerim sedire elsüz-ayakhsuz / Bizimki çocukları avutmaya çaluşur /

Elinde bir kaç aşukh...” - Y. B. Bakiler S 33

elvan *Ar. ç. sf. hlk.* Türlü renklerde olan.

→ *elvan elvan*

elvan elvan *sf.* Çeşit çeşit. AV 73

emanet *Ar. a.* Birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişice korunması gereken eşya, kimse vb., inam, vedia. **emanet bırakmak** bir şeyi veya kimseyi birine veya bir yere bir süreliğine bırakmak. ÜK 177

Emanullah Han *öz. a.* 1919 - 1929 yılları arası Afganistan emiri. “Afganlı dostlarımız, beni Emanullah Han’ın yazlık köşküne yerleştirmişlerdi.” - Y. B. Bakiler ÜK 57

emek *a.* Bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü.

→ *emeğe saygı*

emeğe saygı *a.* Bir şeye ya da işe sırf emek verildiği için saygı gösterme durumu. “Barış, özgürlük, eşitlik, emeğe saygı!” gibi büyük iddialar altında, kabalık, katılık, basitlik ve saygısızlık kumkuması!” - Y. B. Bakiler ÜK 27

emekli *a.* Belirli bir süre çalıştıktan sonra kanunlar gereği işi ile ilgisi kesilerek kendisine aylık bağlanmış

olan kimse. **ÜK** 107, 154, 155, 196;
emekli olmak belirli bir süre
çalıştıktan sonra kanun ile sağlanan
haklardan yararlanarak görevinden
ayrılmak, tekaüt olmak. **ÜK** 62

emel *Ar. a.* Gerçekleştirilmesi zamana
bağlı istek. **ÜK** 161

Emin Bilgiç *öz. a.* Kültür Bakanlığı
Müsteşarı, bilim adamı. “1976 Struga
Festivaline katılmama, dolayısıyla
Yugoslavya Notlarını yazmama imkân
sağlayan Kültür Bakanı sayın Rıfki
Danışman’a ve Bakanlık Müsteşarı
Prof. Sayın Emin Bilgiç’e bu vesileyle
minnettarlığımı ifade ediyorum.” - Y.
B. Bakiler **ÜK** 154

Eminönü *öz. a.* İstanbul iline bağlı
ilçelerden biri. **ÜK** 108

emir *Ar. a.* Buyruk, komut, talimat,
ferman. **AV** 48, 58; **ÜK** 26, 121, 158;
emir vermek buyurmak, buyruk
vermek. **ÜK** 115; **emrine vermek**
yararlanması için ayırmak. **ÜK** 101

→ *oku emri*

Emir Paşa *öz. a.* Evliya Çelebi’nin
överek anlattığı Üsküp’te var olduğu
bilinen misafirhane. “Evliya’nın
bahsettiği Mahmut Paşa, Emir Paşa,
Koçak Serdar, Sinanzâde Sarayları
çoktan yıkılıp gitmişler.” - Y. B.
Bakiler **ÜK** 79

emme *bk.* ama **S** 32, 33²

emmi *Ar. a. hlk.* Amca. **AV** 13², 107

emniyet *Ar. a.* Güvenlik.

→ *emniyet görevlisi*

emniyet görevlisi *a.* Bir yerin
güvenliğinden sorumlu olan görevli.
“Ya bir emniyet görevlisi çıkar da
yakama yapıştırsa ve ‘Sen ey genç
adam! Gecenin bu saatinde buralarda
ne arıyorsun?’ diye sorarsa, nasıl
cevap verebilirim?” - Y. B. Bakiler
ÜK 32

emperyalist *Fr. sf.* Emperyalizm
yanlısı olan, yayılmacı, yayılımcı. **ÜK**
121

emperyalizm *Fr. a.* Bir milletin
sömürü temeline dayanarak başka bir
milleti siyasi ve ekonomik egemenliği
altına alıp yayılması veya yayılmayı
istememesi, yayılmacılık, yayılımcılık.
ÜK 72³, 73³, 74, 182

Emrah *öz. a.* Halk ozanı. “Eski
şairlerden kimleri seversiniz? Emrah,
Karacaoğlan, Yunus Emre.” - Y. B.
Bakiler **AV** 90

emsalsiz *sf.* Eşsiz, eşi benzeri
olmayan, bir benzeri daha
bulunmayan. **AV** 65

emzirmek *(-i)* Büyüyüp gelişmesine
neden olmak. “Veysel’e göre cehalet,

gafletimizi emziren, geriliğimizi pekiştiren felâketler zinciridir.” - Y. B. Bakiler AV 68, 70

en *zf.* Başına geldiği sıfatların üstün derecede olduğunu gösteren kelime. AV 7⁴, 8², 9, 13, 35, 43, 46, 48, 55², 62, 63, 64, 66, 67, 71, 77², 78, 89², 92³, 102², 103², 106, 108, 110²; ŞA 48, 49³; S 5, 6, 25, 27, 37, 49; ÜK 11, 27, 36, 41, 42, 43, 44, 47, 49, 60, 62, 65, 68², 78, 80, 81, 94⁴, 98, 100, 101, 107, 110², 112², 116², 120, 122, 129, 140², 141², 143, 149, 152³, 153, 158, 164, 175², 176, 177³, 179², 180⁴, 182², 184, 202, 203; **En iyi Türk ölmüş Türk'tür** Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “*Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim'in ve Naim Feraşeri'nin hezeyanları arasındadır: En iyi Türk ölmüş Türk'tür.*” - Y. B. Bakiler ÜK 201

→ **en azından**

en azından *zf.* En azı ile, hiç olmazsa. S 7

encam *Far. a. esk.* Son, işin sonu. ÜK 152

endam *Far. a.* Vücut, beden, boy bos. ÜK 11

endişe *Far. a.* Tasa, kaygı. ÜK 67, 114, 120, 150, 189, 192; **endişe etmek** tasalanmak, kaygılanmak. ÜK 83

engebeli *sf.* Engebesi olan, engebesi çok olan, arızalı. ÜK 95

engel *a.* Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep, mâni, mahzur, müşkül, pürüz, mânia, handikap. ÜK 120; **engel olmak** önlemek, geciktirmek. ÜK 182⁴; **engel olmaya çalışmak** bir şeyin gerçekleşmesini önlemek için uğraşmak. “*Yaşlılar engel olmaya çalıştılar, dinlemedik.*” - Y. B. Bakiler ÜK 122

enikli kapı “Eski han ya da köy evleri kapılarının ortasında, girip çıkmağa yarayan bir kişilik küçük kapı. “*Muhteşem kapısı, enikli bir kapı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 76²

Enikli Kapı *öz. a.* Arif Nihat Asya'ya ait bir kitap. “*Kitaplarından birine Enikli Kapı ismini vermişti*” - Y. B. Bakiler ÜK 76

enkaz *Ar. a.* Yıkıntı, döküntü, çöküntü. ÜK 65

ense *a. anat.* Boynun arkası. AV 8; ÜK 14

enstitü *Fr. a.* Bir üniversiteye bağlı veya bağımsız bir kuruluş olarak genellikle araştırma yapan ve bazı

durumlarda öğretime de yer veren eğitim kurumu. **AV** 36, 86

→ **Hasanoğlan Köy Enstitüsü, Köy Enstitüsü**

enternasyonal *Fr. a.* Devletlerin proletaryasının katıldığı uluslararası topluluk.

→ **Enternasyonel Otel, Komünist Partiler Enternasyonalı**

Enternasyonel Otel *öz. a.* Üsküp'te bulunan bir otel. “*Enternasyonel Otel'in arkasında, Fatih Köprüsü'ne bakan büyük bir meydan açılmıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 65

Enver Paşa *öz. a.* Osmanlı asker ve siyaset adamı. “*Efendim, biliyorsunuz ki, bizde bir Enver Paşa hikâyesi oldu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 113³

epimis *bk. hep* **ÜK** 128

er *a.* **1.** Erkek. **ÜK** 20; **2.** İşini iyi bilen, yetenekli kimse. **AV** 78; **ÜK** 18; **3.** *sf.* Kahraman, yiğit. **AV** 9, 60; **er kişi niyetine** erkek ölünün cenaze namazını kılmaya niyetlenirken söylenen söz. “*Biz, cenaze namazlarında, (er kişi niyetine) el bağlarız.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 20

→ **Horasan erleri**

erbap *Ar. a.* Bir işten anlayan, bir işi iyi yapan kimse. **AV** 69

Erdoğan Saraç *öz. a.* Devlet adamı. “*Bize o kişinin Genel Başkan Erdoğan Saraç olduğunu söylediler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 161²

Ergun Göze *öz. a.* Gazeteci. “*Ergun Göze ağabeğime ortak duygularla*” - Y. B. Bakiler **S** 30

erimek (*nsz*) **1.** Katı cisim ısı etkisiyle sıvı duruma gelmek. **S** 12; **2.** *mec.* Yok olmak, bitmek, tükenmek. **ÜK** 171, 192

eritme *a.* Yok etme. “*Çünkü bize karşı, çok ciddî bir eritme, yok etme siyaseti uygulanıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 171

erkek *a.* Yetişkin adam, bay, er kişi, kadın karşıtı. **AV** 22; **ÜK** 23, 49, 59, 66, 77, 129, 163, 178

erken *zf.* Sabahın ilk saatlerinde. **ÜK** 57

Ermeni *öz. a.* Ermenistan'da ve dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan halk veya bu halktan olan kimse. **ÜK** 114², 116¹⁰, 117⁶, 119, 120², 121⁸, 122⁴, 123², 184³, 185, 201

→ **Bin Dokuz Yüz On Sekiz Ermeni Zulmü, Ermeni komitacıları, Ermeni propagandası, Ermeni Taşnakları**

Ermeni komitacıları Ermeni-Türk düşmanlığı oluşturmaya çalışan bir örgüt. “*Ermeni cemaatinin huzurunu Anadolu’da, Ermeni komitacıları çarmıha gerdiler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 116², 117, 122

Ermeni propagandası Sözde soykırım iddialarının dünya kamuoyu gündemine oturması için yapılan eylemler. “*Hele Ermeni propagandası karşısında bizim ağızsız-dilsiz kalmamız onu bir kere daha yıkmıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 116

Ermeni Taşnakları Radikal milliyetçi Ermeni siyasi örgütü. “*Ermeni Taşnaklarının dünyanın çeşitli merkezlerindeki hareketlerini, bazı başka kaynakların Doğu’yu bölme çalışmalarını bizler buradan endişeyle takip ediyoruz.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 114, 116, 121

Ermenici Ermeni yanlısı. “*Türkiye’de bir Türk Marksisti hem Kürtçüdür, hem Ermenici!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

Ermenistan öz. a. Güney Kafkasya’da bir ülke. “*Amerika diyor ki: ‘Gelecekte, Orta Doğu’da sadece iki devlet kalacaktır. Ermenistan ve İsrail!’*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 185

→ **Ermenistan davası**

Ermenistan davası Sözde soykırım meselesi. “*Bildiğimiz kadarıyla bu Ermenistan ve Kürdistan davalarının arkasında yine büyük devletler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 114

Ertana Devleti [Eretna Devleti] öz. a. Sivas ve Kayseri merkezli kurulan, 1335 - 1381 yılları arası hüküm süren bir Anadolu beyliği. “*Sivas, Ertana Devletinin de, Osmanlı İmparatorluğu’nun da en önemli merkezlerinden biri oldu.*” - Y. B. Bakiler **AV** 7

Erzincan öz. a. Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **AV** 75, 103, 113

Erzurum öz. a. Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **AV** 75; **ÜK** 120, 121, 114, 117, 121², 122, 128, 150, 151³

→ **Erzurum Kız Barları, Erzurum’un Gediğine Varanda**

Erzurum Kız Barları a. Erzurum ve yöresinde oynanan folklorik özellikteki halk oyunu. “*Duruşun, yürüyüşün, başını çevirişin... / Salınışın Erzurum’un Kız Barları’nda. / İri güzel gözlerini dallarda unutmuşsun / Saçlarını ekin tarlalarında.*” - Y. B. Bakiler **S** 15

Erzurum'un Gediğine Varanda öz.

a. Mehmet Aslan'a ait bir eser. "Yurdumuzda kırk gün kaldıktan sonra gezi duygularını Erzurum'un Gediğine Varanda isimli değerli kitabıyla ortaya koyan dostum Mehmed Aslan da, Âşık Veysel'i akıyla ve yüreğiyle kucaklayan bir başka Azerî şairi ve yazarı." - Y. B. Bakiler AV 55

Erzurumlu Erzurum halkından olan kimse. "Abo Dadaş isimli yaşlı bir Erzurumlu, çömeldiği yerde sicim gibi gözyaşı dökerek başından geçenleri anlatmıştı." - Y. B. Bakiler ÜK 121, 122

esaret Ar. a. Kölelik, tutsaklık, esirlik. ÜK 38

esas Ar. a. 1. Bir şeyin özünü oluşturan ana öge, temel. AV 63; ÜK 140; 2. sf. Ana, temel olarak alınan, başlıca, asal, esasi. ÜK 17, 43

esasında a. Aslında. "Esasında Âşık Veysel için kadın: Bir güzel sestir, bir nefestir, bir sıcaklıktır." - Y. B. Bakiler AV 66; ÜK 116, 143, 203

esef Ar. a. esk. Üzüntü, kaygı, tasa. **esef etmek** üzölmek. AV 72

Esenboğa öz. a. Ankara'da bulunan uluslararası havalimanı. "Yugoslavya Hava Yollarına ait bir uçak beni

Esenboğa'dan alınca, gözlerime inanamadım." - Y. B. Bakiler ÜK 11

eser Ar. a. 1. Emek sonucu ortaya konan ürün, yapıt. ÜK 34, 38, 41, 59, 65, 75⁴, 76, 79, 91, 96, 121, 143, 150², 151², 177; 2. Yayın, kitap, yapıt. AV 56, 58; ÜK 10, 18, 26⁶, 43, 104, 154, 157

→ sanat eseri, şaheser, Üsküp'te Türk Eserleri

esir Ar. a. Tutsak. S 13, 47; **esir almak** tutsak etmek. ÜK 96

eski sf. 1. a. Çok kullanılmaktan yıpranmış, harap olmuş şey. AV 7, 33; S 30², 31, 40; ÜK 23, 24, 51, 135; 2. Önceki, sabık. AV 43, 80, 90; S 8; ÜK 34³, 39, 41, 42, 43, 60, 77², 79, 80, 82, 85, 101², 102², 108, 121, 140, 151³, 162, 170, 171, 176, 177², 194; 3. sf. Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan, yeni karşıtı. AV 14; ÜK 34, 36, 42, 50³, 58, 59², 80³, 82, 84², 103², 135, 150, 151, 163², 176³; 4. Mesleğinde uzmanlaşmış, deneyimi olan. ÜK 146²; 5. Herhangi bir meslekte uzun süreden beri çalışmış olan. AV 76, 85; **eski köye yeni âdet getirmek** alışılmamış, yadırganan bir yeniliği yapmaya kalkışmak. AV 38

→ Eski Cami, eski püskü

Eski Cami öz. a. Rapşışte köyünde yer alan cami. “*Köyün üç camii var: Hacı Ahmet Camii, Eski Camii, Yeni Camii.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 170

eski püskü sf. Çok eski, iyice eski. **AV** 96

eskiden zf. Geçmiş zamanlarda, geçmiş çağlarda, geçmişte, mukaddema. **ÜK** 40, 65, 101, 145, 162³, 176, 181², 187, 188

eskilik a. Eski olma durumu, antikite. **ÜK** 82

eskimek (nsz) Eski duruma gelmek. **AV** 14, 92²; **ÜK** 79

Esmâ öz. a. Âşık Veysel’in karısının adı. “*Esmâ’nın kaçışı, onun karanlık dünyasını, bir kere daha çile kuşağıyla saran dayanılmaz bir acı olmuştu.*” - Y. B. Bakiler **AV** 21, 34

esmek (nsz) Hava bir yönden bir yöne akmak, rüzgâr olmak. **S** 16, 21; **ÜK** 50; **esip tozmak** sinirli bir biçimde bağırarak, çok kızmak. “*Sizi de dünyaya geldiğimize bin pişman ederiz!*” diye *esip-tozdular.*” - Y. B. Bakiler **AV** 104

esmer Ar. sf. Bu renkte olan. **AV** 13, 81; **ÜK** 36, 66

esnaf Ar. a. Küçük sermaye ve zanaat sahibi. **ÜK** 77, 171

esnasında zf. Sırasında, olduğu anda. **ÜK** 80

esrar Ar. ç. a. Gizler, sırlar. **AV** 59; **ÜK** 12²

esrarlı sf. Gizli yönleri bulunan, ne olduğu anlaşılamayan, akıl erdirilemeyen, esrarengiz. **AV** 75; **ÜK** 45, 163

essah Ar. sf. hlk. Doğru, gerçek. **AV** 13³, 52, 108²

Estergon öz. a. Kuzey Macaristan'da, Komárom-Esztergom bölgesinde yer alan bir kent. “*Şimdi burda Sakarya, orda Seyhan, Deli Kür... / Bir yanık bozlak gibi yüreğime dökülür. / Yüreğim ‘ay balam’lı türkülerimle büyür. / Beni sonsuzluğa hep türkülerim götürür. / Gel ey Kıımlı Sinan, atını ufkuma sür. / Sesim Estergon’da yine gümbür gümbürdür. / Benim Bayrağım bile tarifsiz bir türküdür!*” - Y. B. Bakiler **S** 21

eş a. Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı, refik, refika. **ÜK** 59, 107, 173

eşek a. hay. b. Atgillerden, uzun kulaklı binek ve hizmet hayvanı, merkep, karaçaan, uzun kulaklı (*Equus asinus*). **AV** 81²; **ÜK** 76², 109, 174, 178

Eşhedü en lâ ilahe illallah! Ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve resuluhu! "Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki Muhammet (s.a.v.) onun kulu ve peygamberidir" anlamına gelen Müslüman olmanın ilk şartı olan söz. "*Eşhedü en lâ ilahe illallah! Ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve resuluhu!*" - Y. B. Bakiler **ÜK 33**

eşik a. 1. Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak. **AV 14; S 31; 2. mec.** Başlangıç yeri, başlangıç noktası, yakını. **ÜK 39**

eşinmek (nsz) Hayvan, ayağıyla yeri kazmak. **AV 42**

eşit sf. Aynı haklardan yararlanan, aynı düzeyde olan (kimse). **ÜK 15, 140, 142⁴, 143³; eşit işe eşit ücret** "Herkes eşit ücret!" görüşünü reddedenlerin ortaya attığı görüş. "*Eşit işe eşit ücret ödemeye evet; ama herkese eşit ücret çıkırtkanlığına, Yugoslavya bin defa 'hayır' demiş.*" - Y. B. Bakiler **ÜK 142; eşit olmak 1)** bir, benzer olmak. "*Zekâları, bilgileri, kuvvetleri, kaabiliyetleri, başarıları eşit olmayan insanları tatbikatta siz nasıl eşit hale getirirsiniz?*" - Y. B. Bakiler **ÜK 142; 2)** aynı haklara sahip olmak. "*Türkiye'ye sosyalizm gelirse*

herkes eşit olacak." - Y. B. Bakiler **ÜK 142**

eşitlik a. Kanunlar yönünden insanlar arasında ayırım bulunmaması durumu. **ÜK 27, 140**

→ **fırsat ve imkân eşitliği**

eşitsizlik a. İki veya daha çok şeyin eşit olmaması durumu, müsavatsızlık. **ÜK 115**

eşraf Ar. ç. a. Bir yerin zenginleri, sözü geçenler, ileri gelenler. **AV 8**

et a. İnsanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka. **ÜK 122; etlerine kızgın bir demir yapıştırılmış gibi havalanmak** aşırı tepki göstermek. "*Bir kısım gençlerimiz, yazarlarımız, çizerlerimiz Türk kelimesini duyunca, 'etlerine kızgın bir demir yapıştırılmış gibi havalanıyorlar.*" - Y. B. Bakiler **ÜK 38**

→ **dana eti**

etek a. 1. Dağ, tepe, yığın vb. yamaçlı şeylerin alt bölümü. **ÜK 39, 101; 2.** Bedenin belden aşağısına giyilen, değişik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik.

→ **mini etek, mini etekli**

Etici Hitit yanlısı. "*Falan bölgenizde bir grup insan kendilerini Etiler'den,*

bir başka grup Sümerler'den veya Akadlar'dan sayarak vatanın bir köşesini kemirmeye başlasa, bizim Marksistlerimiz, aynı zamanda Etici-Sümerci-Akadıcı bayrağı altında, Türk'e sövebilme yarışında birbirlerini tepelerler.” - Y. B. Bakiler ÜK 125

etiket *Fr. a.* Bir malın tür, miktar, fiyat vb. nitelikleri veya kitap, defter vb. şeylerin kime ait olduğunu belirtmek için üzerlerine konulan küçük kâğıt. **ÜK 148**

Etiler *öz. a.* Antik Çağ'da Anadolu coğrafyasında devlet kurmuş önemli uygarlıklardan biri, Hititler. “*Falan bölgenizde bir grup insan kendilerini Etiler'den, bir başka grup Sümerler'den veya Akadlar'dan sayarak vatanın bir köşesini kemirmeye başlasa, bizim Marksistlerimiz, aynı zamanda Etici-Sümerci-Akadıcı bayrağı altında, Türk'e sövebilme yarışında birbirlerini tepelerler.” - Y. B. Bakiler ÜK 125*

etki *a. mec.* Bir kimse üzerinde bırakılan izlenim. **etkisi altına almak** kuvvetli bir biçimde etkilemek. “*Sazını yanına koyduğu zaman,*

herkesi etkisi altına çoktan almıştı.” - Y. B. Bakiler AV 81

etkilemek *(-i)* Etkiye uğratmak, tesir etmek. **AV 9**

etmek *(nsz)* Bir işi yapmak. **ÜK 117**; **etme bulma dünyası** "kötülük eden kötülük bulur" anlamında kullanılan bir söz. **ÜK 122**; **etmediğini bırakmamak** elinden gelen her türlü kötülüğü yapmak. **ÜK 122**; **ettiğini bulmak** yaptığı kötü davranışın karşılığını görmek. **ÜK 123**

etraf *Ar. ç. a. 1.* Çevre. **AV 7, 13, 14², 45, 47, 88, 112**; **S 31, 36**; **ÜK 12², 14, 16, 28², 32, 39, 40², 41, 42, 51, 52², 62, 66, 74, 77, 79², 81, 145, 162, 163, 183, 188, 197, 201**; **2.** Bir kimsenin sürekli ilişkide bulunduğu kişiler, yakınlar, muhit. **ÜK 199**; **etrafını almak** çevresinde toplanmak, ortaya almak, kuşatmak. **AV 33**; **ÜK 170**; **etrafını çevirmek** etrafını almak, çevresini kuşatmak. “*Ben de, Gostivar'da, etrafımı çeviren beş-on hüznümlü soydaşıma dedim ki.” - Y. B. Bakiler ÜK 168*

ettirebilmek *(-i)* Ettirme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK 143, 167**

ev *a. 1.* Yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı. **AV 40², 41**; **2.** Bir kimsenin veya

ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane. **AV** 14⁴, 22, 33, 40³, 42, 43, 45, 54, 55, 90, 105; **S** 23, 25, 30², 31, 33², 34², 37, 39, 55, 63; **ÜK** 24², 31, 36, 39, 50³, 55, 56², 57, 58², 68, 75, 77, 79³, 81, 82², 103, 107², 108, 110², 112², 114, 122³, 128², 129, 143, 145, 147, 151, 158, 163², 168, 171, 178, 182, 183, 184, 187², 188², 192³, 195², 197, 198, 200

→ *düğün evi, ev sahibi, kız evi, Kültürevi, oğlan evi, orduevi, radyoevi, Şairler Evi*

ev sahibi *a.* Konuk ağırlayan kimse, kurum, şehir vb. **ÜK** 35

evet *e.* **1.** Öyledir kullanılan bir doğrulama veya onaylama sözü, olur, oldu, peki, tamam, ya, beli, ha, he. **AV** 54; **ÜK** 73², 74², 83, 101, 124, 142, 180; **2.** Sözü açan veya bağlayan bir söz. **ÜK** 17, 20, 34², 101, 124,

Evlâd-ı Fatihan *bk.* Evlad-ı Fatihan **ÜK** 61³, 62, 84, 95, 96, 101², 102², 158

Evlad-ı Fatihan *a.* Osmanlı İmparatorluğu'nda Balkanlar'ın fethine katılan beylerin, fatihlerin soyundan gelenlere verilen ad. “*Cami bahçesindeki çok eski Evlad-ı Fatihan mezarları, beni bir hayli meşgul etti.*”

- Y. B. Bakiler **ÜK** 14, 43, 78, 80, 101², 151, 169

evlat *Ar. a.* **1.** Bir kimsenin oğlu veya kızı, çocuk. **ÜK** 35; **2.** *ünl.* Yaşlı kimselerin çocukları yaşındakilere kullandıkları bir seslenme sözü. **ÜK** 76, 98

evlât *bk.* evlat **1 AV** 10, 89, 90³, 103

evlenmek (*nsz, -le*) Erkekle kadın, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmek, izdivaç etmek. **AV** 22, 90

evli *sf.* Evlenmiş olan (kadın veya erkek). **AV** 89²; **ÜK** 107, 162²

evlilik *a.* Evli olma durumu. **ÜK** 162

□ **evliya** *Ar. a. din b.* Ermiş. **ÜK** 79, 99²

→ *Evliya Çelebi*

Evliya Çelebi *öz. a.* 17. yüzyılın önde gelen gezginlerinden biri. “*Evliya Çelebi, Üsküp'te 20 tekke olduğunu yazıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 55, 79, 81

→ *Evliya Çelebi Sokağı*

Evliya Çelebi Sokağı *öz. a.* Üsküp'te bulunan bir sokak. “*İsminin Evliya Çelebi Sokağı olduğunu söylediler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 75

evvela *Ar. zf.* Önce, ilk önce, ilkin.

evvelâ *bk.* evvela **AV** 102; **ÜK** 178

ey ünl. Kendisine söz söylenilen kimse veya kimselerin dikkati çekilmek istendiğinde adın başına getirilen ve uzatılabilen bir seslenme sözü. **S** 21, 41, 58; **ÜK** 32, 50⁵, 194

eyer a. Binek hayvanlarının sırtına konulan, oturmaya yarayan nesne.
eğeri ters vurmak [eyeri ters vurmak] Şamanizm’de ölüm sonrası hayatın, dünyada yaşanan hayattan ters olacağına inanarak yas törenlerinde ters davranışlar sergilemek. “*O cihan sultanlarının tabutları arkasından, sağlıklarında bindikleri atlara, eğerlerini ters vurarak çekerlermiş.*” - Y. B. Bakiler **AV** 43

eylem a. Bir durumu değiştirme veya daha ileriye götürme yönünde etkide bulunma çabası. **ÜK** 14²

eylül Ar. a. Yılın dokuzuncu ayı. **AV** 15; **ÜK** 153

→ **Dört Eylül Lisesi**

eyvah Far. ünl. Beklenmedik, kötü, hoş gitmeyen bir haber veya olay karşısında duyulan acınma, üzülmeye sözü. **AV** 47; **ÜK** 63, 97, 149

ezan Ar. a. din b. Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı. **ŞA** 50; **ÜK** 169

→ **ezan sesi**

ezan sesi a. Müslümanlıkta namaz vaktini bildirmek için müezzinin yüksek sesle yaptığı çağrı. “*Beyaz başörtüsüyle savrulur gider sanki / Yakalar büyük sırrı, her yeni ezan sesinde... / Kehribar tesbihinde sabır boynunu bükür / Şükür, çiçek acar seccâdesinde...*” - Y. B. Bakiler **ŞA** 50

ezber Far. a. Bir metni veya bir sözü eksiksiz tekrarlayabilecek biçimde akılda tutma. **ÜK** 135³

ezbere zf. Ezberleyerek, bir yerden okumayarak, bir yere bakmayarak.
ezbere bilmek bir şeyin bütün niteliklerini çok iyi öğrenmiş olmak. **ÜK** 22

ezik zf. mec. Olaylar ve hayat şartları karşısında güçsüz ve sıkıntılı duruma düşmüş olan, üzüntülü bir biçimde. **ÜK** 93

eziklik a. Ezik olma durumu. **eziklik duymak** kendini mahcup hissetmek. **AV** 34

ezilmek (nsz) Aşağılanmak. “*Kuruşçev’in hatıralarında bahsedildiği gibi, Rusya’da, 1917 ihtilalinden sonra öldürülen, sürülen, ezilen, insanlığı elinden alınan yirmi milyon insanın, en az dörtte biri Türk’tür.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 94²

ezmek *mec.* Baskı altında tutmak. **ÜK**

72

f, F

F. H. Dağlarca *bk.* Fazıl Hüsni Dağlarca **ÜK** 18, 22, 28

fa *İt. a. müz.* Müzikal ses dizilerinde mi ile sol arasındaki ses. **ÜK** 50²

faaliyet *Ar. a.* Çalışma. **ÜK** 10, 195;
faaliyette olmak işler durumda olmak.
“*Üsküplü Salih Asım’ın notlarından da, 15 kadar tekkenin faaliyette olduğu anlaşılıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81

fabrika *İt. a.* İşlenmemiş veya yarı işlenmiş maddelerin makine, araç vb. ile işlenerek tüketime hazır duruma getirildiği sanayi kuruluşu, üretimevi. **AV** 69²; **S** 33; **ÜK** 16, 143⁶, 144, 145⁶, 146⁹, 147⁵, 148⁴, 181, 187²;
fabrikalar devletin değildir, fabrikalar işçilerindir, toprak, onu ekip, biçenlerindir! Tito’ya ait bir söz. “*Tito ‘Fabrikalar devletin değildir! Fabrikalar işçilerindir! Toprak, onu ekip, biçenlerindir!’ diyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141;
fabrikalar işçilerindir! Yugoslavya’da söylenilen sloganlardan biri. “*Ama bütün Yugoslavya’da ‘fabrikalar işçilerindir!’ sloganı, bir bayrak gibi dalgalanıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 143, 148²

→ *Ateş Tuğlası Fabrikası, Devlet Demiryolları Fabrikası, fabrika müdürü, Tuğla Fabrikası*

fabrika müdürü *a.* Fabrikada yapılan faaliyetleri organize etmek ve yürütmekle sorumlu olan kişi. “*Biraz sonra, fabrika müdürü yanında bir heyet olduğu halde salona geldi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 145³, 146², 147, 148

facia *Ar. a.* Çok üzüntü veren, acıklı olay, afet. **AV** 71, 112, 113²; **ÜK** 149³

→ *Balkan faciası, Kerbela faciası*

Fahrettin Kırzioğlu *öz. a.* Akademisyen, yazar. “*Bir gün Fahrettin Kırzioğlu, Türk Ansiklopedisi’nin bir fasikülüyle yazıhaneye geldi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 120, 121

Fahri *bk.* Fahri Kaya **ÜK** 34, 35

Fahri Kaya *öz. a.* Öğretmen, öykücü ve şair. “*Fahri Kaya oradaydı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 14, 22, 34⁴, 36, 75, 93

fakat *Ar. bağ.* Ancak, ama, lakin. **AV** 64, 90, 96; **ÜK** 14, 18, 32, 35, 36, 38, 42, 56, 80, 83, 92, 94, 95, 147, 151, 154, 174, 202, 203

fakir *Ar. sf.* Geçimini güçlükle sağlayan, yoksul, fakara, zengin karşıtı. **AV** 13, 34, 36, 77, 96; **ŞA** 46; **ÜK** 38

→ *fakir fakara*

fakir fakara *a.* Yoksullar, geçimini sağlamakta güçlük çekenler. **ÜK** 195²

fakirlik *a.* Yoksulluk.

→ *fakirlik gömleği*

fakirlik gömleği *a.* İçinde bulunulan sıkıntılı, dayanılmaz durumu anlatmak için kullanılan söz. “*O çocukluk günlerinde, uzun yıllar giyinmiş olduğu fakirlik gömleği de, Veysel’in aklından hiç çıkmamıştır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 18

fakülte *Fr. a.* Bir üniversitenin, öğrenim alanı veya uzmanlık konusu bakımından ayrılmış kollarından her biri. **ÜK** 50

→ *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tıp Fakültesi, Ziraat Fakültesi*

falan *Ar. sf.* 1. Tarih, yer, kişi vb.nin önüne gelerek tekrarlanmak istenmeyen sözlerin yerine kullanılan kelime. **ÜK** 125; 2. *a.* Cümlede belirtilen nesne veya nesnelere sonra gelerek ve benzerleri anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 148

→ *filan falan*

falcı *a.* Fala bakmayı kendine geçim yolu yapan kimse.

→ *falcı tası*

falcı tası *a.* Fal bakmak için kullanılan tas. “*Yeniden aydınlık, yeniden huzur / Ne bir çalıda bez, ne falcı tası... / Ne frenk safsatası bitmez tükenmez / Ne Hazreti Ali'yle Muaviye kavgası...*” - Y. B. Bakiler **S** 27

Falih Rıfık Atay *öz. a.* Gazeteci, yazar, milletvekili. “*Rumeli topraklarını, Falih Rıfık Atay kadar güzel anlatmayı ne kadar çok isterdim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 157

fantazi [**fantezi**] *Fr. a.* Sonsuz, sınırsız hayal, fantazy. **ÜK** 194

fark *Ar. a.* Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan ayrılık, benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik, başkalık, ayırım, nüans. **AV** 81; **ÜK** 85, 114, 141, 168, 177, 184; **fark etmek** görmek, seçmek. **ÜK** 95; **fark etmez** "önemi yok, etkisi olmaz, değişmez" anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 17; **fark gözetilmemek** biri birinden üstün tutulmamak, ayırım yapılmamak. “*Osmanlı Türkiyesi'nde, bu hanlarda, Müslüman ve Hristiyan farkı gözetilmeden bütün yolcular parasız*

olarak üç gün yer içer yatar,
kalkarmış; hasta yolcular için, hekim
ve ilâç bulundurulmuş.” - Y. B.
Bakiler ÜK 76; farkı kalmamak
birbirinden ayrı bir yanı bulunmamak.
“Sevdam türkülerle benzer, anama
benzer / Anadoluma benzer, bereketli,
katıksız / Bir sabah türkülerle düştüm
yollara / Yeni türkülerle döndüm sonra
her yerden / Bağlardan,
harmanlardan, damlardan,
sekilerden... / Kanıma iliğime
işlemeseydi türküler / Farkım
kalmazdı bitkilerden...” - Y. B.
Bakiler S 21; farkına varmak gözüne
çarpmak, fark etmek, anlamak. AV 8

farkında a. Görülmesi veya bilinmesi
gereken şeylerden haberdar olma
durumu. “Anneciğim bilmem farkında
mısın? / Söylenmemiş en mübarek, en
aziz / Duygularla çepeçevre...
çaresiz... / Sana yöneldiğimin farkında
mısın?” - Y. B. Bakiler ŞA 49⁶; S 47

farklı sf. Farkı olan, aralarında fark
bulunan, değişik, ayrımlı. AV 10, 17,
51; ÜK 93, 97, 162, 163, 173

farklılaşma a. Farklılaşmak işi,
ayrımlaşma. ÜK 127

farklılık a. Farklı olma durumu,
ayrımllık, başkalık. AV 52

farksız sf. Farkı olmayan. ÜK 188

Farsça öz. a. İran devletinin resmî
dili, Acemce. ÜK 19, 21

fasikül Fr. a. Büyük eserlerin ayrı ayrı
bölümler hâlinde yayımlanan
parçalarından her biri, cüz. ÜK 121²

faşist Fr. a. Faşizm yanlısı olan kimse,
görüş vb. ÜK 125

faşizm Fr. a. Demokratik düzenin
yerine aşırı bir ulusçuluk ve baskı
düzeni kurmayı amaçlayan öğretisi. ÜK
102, 112

fatih Ar. sf. 1. Zafer kazanan, fetheden
(kimse). ÜK 79, 85, 155; 2. mec.
Büyük ve önemli bir iş bitiren (kimse).
ÜK 44

→ **Fatih Köprüsü**

fâtih bk. fatih-2 ÜK 44

Fatih Köprüsü öz. a. Üsküp'te
bulunan bir köprü. “Karşıma
birdenbire, muhteşem Fatih Köprüsü
çıktı.” - Y. B. Bakiler S 54; ÜK 58³,
59³, 65², 103, 151³

Fatiha bk. Fatiha sûresi ÜK 33, 97, 99

Fatiha sûresi Kur'an'daki ilk sure.
“Uzaklardaki camiler, bir Fatiha
sûresi gibi sıcak ve güzeldiler.” - Y.
B. Bakiler ÜK 59

Fatmacıkla Yusufçuk öz. a. Bir
masal adı. “Yugoslavya Türklerinin

Priştine’de çıkardıkları ÇEVREN dergisinde, Fatmacıkla Yusufçuk isimli bir masal okudum.” - Y. B. Bakiler ÜK 129²

fatura *İt. a. tic.* Satılan bir malın cinsini, miktarını ve fiyatını bildirmek için satıcının alıcıya verdiği hesap pusulası. **faturasını ödemek** hataların yükümlülüğünü üstlenmek. “*Yugoslavya’nın tarihî birliğine ve Büyük Sırbistan’ın kurulmasına varlıklarıyla engel olan bazı Hırvatlar, Müslümanlar, Kosova ve Makedonya’daki Arnavutlar ve Türkler bu faturayı ödeyeceklerdir.” - Y. B. Bakiler ÜK 182*

fayda *Ar. a.* Yarar. **AV** 10; **ÜK** 141, 175, 193, 194, 204; **fayda gelmemek** yararı olmamak. “*Cahil insanlardan hiçbir fayda gelmeyeceğini, ‘sadece okuma-yazma bilmenin de cahillikten sıyrılmaya yetmiyeceğini’ anlatmaya çalışıyor.” - Y. B. Bakiler AV 67;* **fayda görmek** yararı olacağına inanmak. “*Ama Veysel, ne 1.400 yıl önce Arap topraklarında geçen kanlı olayları yeniden ortaya getirmekte bir fayda görmüş, ne de gelip-geçmiş bir vahşetin kanlı-lânetli katillerini Anadolu’da, kendi soydaşları arasında aramak gafletine düşmüştür.” - Y. B.*

Bakiler **AV** 72; **faydası olmak** yararı olmak. **AV** 112

faydalanmak *(-den)* Yararlanmak. **ÜK** 72

faydalı *sf.* Yararlı. **AV** 67

faydasız *sf.* Yararsız. **AV** 46

fayton *Fr. a.* Tek körüklü, dört tekerlekli, genellikle çift atlı binek arabası, payton. **AV** 45²

fazıl *Ar. sf.* Faziletli, erdemli (kimse).

fâzıl *bk.* fazıl **AV** 45

Fazıl Hüsnü *bk.* Fazıl Hüsnü Dağlarca **ÜK** 15, 17², 20², 21, 22², 25, 29, 68, 72

Fâzıl Hüsnü Dağlarca *bk.* Fazıl Hüsnü Dağlarca **ÜK** 13

Fazıl Hüsnü Dağlarca *öz. a.* Şair. **ÜK** 12, 14², 17², 67

fazilet *Ar. a.* Erdem. **ÜK** 38

fazla *Ar. sf.* 1. Daha çok, aşkın. **AV** 75; **ÜK** 23, 122, 146², 197; 2. Gereğinden, alışılmıştan çok, aşırı olan, ziyade. **AV** 44; **ÜK** 94, 148, 175, 197

federal *Fr. sf.* Federasyon durumunda birleşmiş olan. **ÜK** 9, 11

felaket *Ar. a.* Büyük zarar, üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum, yıkım, bela. **AV** 74, 108

felâket *bk.* felaket **AV** 9, 67, 68, 74², 75, 106

felsefe *Ar. a.* 1. Varlığın ve bilginin bilimsel olarak araştırılması. **ÜK** 43², 66; 2. Bir bilimin veya bilgi alanının temelini oluşturan ilkeler bütünü. **ÜK** 140, 141

ferah *Far. sf.* 1. Bol, geniş. **ÜK** 163; 2. Havadar, aydınlık, iç açıcı (yer). **AV** 33, 42

Ferhat *öz. a.* Ferhat ile Şirin efsanesindeki erkek kahramanın adı. “*Karacaoğlan, Dertli, Yunus Emre, Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Ruhsatî, Ferhat, Sadık Baba... gibi şairler, onun, gönül verdiği saz ve söz sultanları arasında.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

ferman *Far. a. tar.* Osmanlı Devleti'nde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk, yarlık. **ÜK** 80, 174; **fermana mahsus** zor, güç. “*Yarama tütün basacaktım, tütün bulmak fermana mahsus!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 122

Feryadî *bk.* Âşık Feryadî **AV** 8; **ÜK** 19

feryat *Far. a.* Haykırış, çığlık. **AV** 44; **S** 47; **ÜK** 31, 122

fes *a. esk.* Şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık. **ÜK** 173³, 174¹⁰

→ **tülbentli fes**

fesat *Ar. sf.* Karıştırıcı, ara bozucu (kimse). □

→ **fitne fesat**

fesli *sf.* Fesi olan. “*Kavuklu, sarıklı, fesli eski mezar taşlarıyla yeni mezarlar yan yana.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 51

festival *Fr. a.* Dönemi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı veya niteliği programla belirtilen ve özel önemi olan sanat gösterisi. **ÜK** 11², 17, 18³, 19², 22², 23⁶, 25³, 27, 28, 30, 34², 35, 36, 47, 65, 67³, 68³, 72, 152, 154

→ **Şiir Akşamları Festivali, Şiir Festivali**

fethetme *a.* Fethetmek işi. **ÜK** 113

fethetmek *Ar. T. (-i)* Bir yeri veya ülkeyi savaşarak almak, ülke açmak. **S** 26², 27, 37

fetih *Ar. a.* Bir şehir veya ülkeyi savaşarak alma. **fetih davulları çalınmak** fetih yapılacağı haberini vermek için davul çalınmak. “*Rumeli topraklarında fetih davulları çalınmaya başlayınca, dördüncü*

cemre gönüllere düştü: Mübarek Türk-İslâm cemresi!” - Y. B. Bakiler ÜK 127

fetva *Ar. a. din b.* İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dinî hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan, şeyhülislam veya müftü tarafından verilebilen belge. **AV 106**

fevkalade *Ar. sf. ünl.* Çok iyi, çok üstün, çok güzel anlamlarında beğeni ifade eden bir söz. **ÜK 11**

Fevzi Çakmak *öz. a.* Osmanlı paşası ve Türkiye'nin ikinci ve son mareşali. “*Mareşal Fevzi Çakmak ve Mehmet Akif TV Programlarıyla mimlenmişim.*” - Y. B. Bakiler **AV 70; ÜK 150**

Feyzi Halıcı *öz. a.* Saz şairi. “*Âşık Veysel, şair Feyzi Halıcı'nın sorularını cevaplandırırken, ârif bir adam olarak karşımıza çıkıyor.*” - Y. B. Bakiler **AV 88²**

Fırat *öz. a.* Türkiye ve Suriye'nin doğu bölgelerini sulayan, Irak'ı aşan, Dicle ırmağıyla birleşerek Basra körfezine dökülen büyük nehir. **ÜK 184**

fırlamak (*nsz*) Hızla, birdenbire bulunduğu yerden çıkmak, ayrılmak. **ÜK 122**

fırlatmak (*-i*) Hızla atmak, bulunduğu yerden dışarı atmak. **S 37; ÜK 42**

fırsat *Ar. a.* Herhangi bir şey için en uygun zaman, uygun durum veya şart, vesile, okazyon. **S 6, 59; ÜK 161, 169;**
fırsat bulmak uygun, elverişli zaman bulmak. **AV 95; fırsat vermek** bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak. **ÜK 173**

→ **fırsat ve imkân eşitliği**

fırsat ve imkân eşitliği Herhangi bir alandaki bir girişime, bir seçmeye vb. katılanlar arasında eşit koşulların ve olanakların bulunması durumu. “*Ben, fırsat ve imkân eşitliği üzerinde duruyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 16**

fırtına *İt. a. mec.* Güç atlatılan kötü durum. **ÜK 109; fırtına gibi** hızla, birdenbire. **AV 109**

fısıldamak (*-i, -e*) Başkalarının duyamayacağı kadar alçak sesle konuşmak, fıslamak. **AV 109; ÜK 82**

fidan *a.* Yeni yetişen ağaç veya ağaççık. **AV 38²**

figüran *Fr. a.* Genellikle tiyatro ve sinemada, konuşması olmayan veya konuşması çok az olan rollere çıkan kimse. **ÜK 143⁴**

fiil *db.* Olumlu veya olumsuz olarak çekimli durumda zaman kavramı

taşıyan veya zaman kavramı ile birlikte kişi kavramı veren kelime, eylem. **ÜK** 128

fikir Ar. a. Düşünce. **AV** 54, 58, 67, 70; **S** 33; **ÜK** 18, 25, 27, 33, 43, 74, 125, 141, 153, 154

→ *fikir adamı, fikir akımı, fikir örgüsü*

fikir adamı a. Herhangi bir düşünce alanındaki görüşlerine değer verilen kimse. **ÜK** 196²

fikir akımı a. Dünyadaki gelişme ve değişme karşısında devletin bütünlüğünü korumak için ortaya çıkan Osmanlıcılık, Batıcılık gibi akımlar. “*Bu ruhun, onu sımsıkı sarması ve onun için bir iftihar vesilesi olması yeni Cumhuriyetimizin fikir akımlarıyla da yakından ilgilidir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 76

fikir örgüsü a. Düşünce yapısı. “*Veysel’in, sosyal konulu şiirlerinin fikir örgüsünü meydana getirmektedir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 67

Fikret Kızılok öz. a. Rock müziği sanatçısı. “*Veysel’in şiirlerini ve türkülerini, Batı sazıyla ilk defa çalıp söyleyenlerden biri olan Fikret Kızılok, birgün ona dedi ki:*” - Y. B. Bakiler **AV** 91

Fikri Durmuş öz. a. Devlet adamı. “*Veysel’in vefatından on yıl kadar sonra, bu defa Fikri Durmuş isimli bir Kültür Bakanı, Sivas’a, Kültür Müdürlüğü’nün önüne Pir Sultan Abdal’ın bir heykelini diktirmek istedi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 111

fikriyat Ar. a. Düşünceler. **ÜK** 45

fil Ar. a. hay. b. Filgillerin hortumlular takımından, Afrika ve Asya’nın sıcak bölgelerinde yaşayan, çok iri, kalın derili hayvan (*Elephas*).

→ *fil dişi*

fil dişi sf. Bu diştten yapılmış. **fil dişi kuleden bakmak** herkesi küçümseyip kendini farklı görmek. **ÜK** 43

filan Ar. zm. Falan.

→ *filan falan*

filan falan a. Falan filan. **ÜK** 193

filizlenmek (nsz) Gelişmeye, büyümeye başlamak. **AV** 58

film Fr. a. 1. sin. Sinemalarda gösterilen eser. **AV** 36, 39, 54, 90⁶; **ÜK** 14, 75, 83; 2. Fotoğrafçılıkta, radyografide ve sinemacılıkta resim çekmek için kullanılan, selülozdan, saydam, bükülebilir şerit. **ÜK** 100³; **film çekmek** sin. TV bir sinema kamerasıyla görüntüleri tespit etmek veya bir hareket ve görünüşün sıralı

resmini çekmek. **ÜK** 100; **film seyretmek** gösterimde bulunan bir filmi izlemek. “*Böylece hem mısır yemiş, hem de film seyretmiş olacaksınız.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 52; **filme almak** 1) Bir konuyu alıcı aracılığıyla film üzerinde görüntülemek. **ÜK** 83, 100, 102²; 2) sinemalarda gösterilmek üzere sinema kamerasıyla görüntü almak. “*1952 yılında, onun hayatını filme aldılar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 39, 90

→ *televizyon filmi*

fincan *a.* Çay, kahve vb. sıcak şeyler içmekte kullanılan, genellikle kulplu, porselen veya camdan yapılmış küçük kap. **ÜK** 35, 143

firavun *Ar. a. mec.* Kibirli, suratsız ve kötü yürekli kimse. **ÜK** 203

Firdevsî *öz. a.* İran’ın ünlü şairi, Şehname’nin yazarı. “*Bunlar: Ömer Hayyam, Yunus Emre, Mansur, Neyzen Teyfik, Firdevsî ve Mevlânâ gibi meşhur şairlerdir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

firuze *Far. a. min.* Küpe ve yüzük taşı gibi süslemede kullanılan, mavi renkli, saydam olmayan hidratlı doğal alüminyum ve fosfattan oluşan değerli bir mineral. **ÜK** 56, 60

fişek *Far. a.* Donanma ve şenliklerde kullanılan çeşitli yanıcı veya patlayıcı maddeler.

→ *havai fişek*

fitne *Ar. a.* Karışıklık, kargaşa. **AV** 53

→ *fitne fesat, fitne ocağı*

fitne fesat *a.* Karıştırıcı, arabozucu (kimse). “*Fitne-fesat; her gün yüzlerce, binlerce adamın kulağına neler neler fısıldıyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 109

fitne ocağı *a.* Kışkırtma ve karışıklık yoluyla toplumda ortaya çıkarılmaya çalışılan düzen bozukluğu. “*İslâm Dünyasında büyük bir fitne ocağının tutuşmasına yol açan İbni Mülcem yoktur.*” - Y. B. Bakiler **AV** 71

fiyat *Ar. a.* Alım veya satımda bir şeyin para karşılığındaki değeri, eder, paha. **AV** 108; **ÜK** 140

fizik *Fr. a.* Maddenin kimyasal yapısındaki değişiklikler dışında genel veya geçici yasalara bağlı, deneysel olarak araştırılabilen, ölçülebilen, matematiksel olarak tanımlanabilen madde ve enerji olgularıyla uğraşan bilim dalı. **AV** 58

fiziki *Fr. Ar. sf. esk.* Fiziksel.

→ *fizikî yapı, fiziki yapı*

fizikî yapı *bk.* fiziki yapı **ÜK** 19

fiziki yapı *a.* Dış görünüş. “*Fizikî yapısıyla, şivesiyle, davranışlarıyla, sanki tam bir Anadolu çocuğu.*” - Y. B. Bakiler

fobi *Fr. a. ruh b.* Belirli nesnelere veya durumlar karşısında duyulan olağan dışı güçlü korku, yığı. **ÜK** 141

forma *İt. a.* Tek kâğıt tabaka üzerine basılan on altı sayfalık kırılmış kitap parçası. **AV** 35

fotoğraf *Fr. a.* Bu yöntemle aktarılarak çoğaltılan resim, foto. **AV** 53; **ÜK** 173²; **fotoğraf çekirmek** fotoğraf makinesi ile görüntü aldirmek. “*Amcam, başına fötr şapkası koyarak fotoğraf çekirmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 173

fötr *Fr. sf.* Bu keçeden yapılmış (şapka). **AV** 8, 45; **ÜK** 173³, 174

francala *İt. a.* İyi nitelikli undan yapılan ince uzun ekmek. **ÜK** 162²

Fransa *öz. a.* Batı Avrupa'da bulunan bir ülke. “*Ejen Gilvik, şiirinde, Fransa devleti aleyhinde tek kelime söylemeyecek kadar haysiyetliydi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 66, 71, 200, 201

Fransız *Fr. öz. a.* Fransa'da yaşayan bir halk ve bu halkın soyundan olan

kimse. **ÜK** 12, 13², 44, 70, 71², 200², 201

Fransızca *öz. a.* Hint-Avrupa dillerinden, Fransa ve Fransız uygarlığını benimsemiş ülkelerde kullanılan dil. **ÜK** 13, 19, 21, 70

Frenk *Far. öz. a.* Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarının birinden olan kimse. **ÜK** 174²

→ **Frenk safsatası**

Frenk safsatası *a.* Anglosakson, Cermen veya Latin ırklarından olan kimselerin boş, temelsiz, asılsız sözleri. “*Yeniden aydınlık, yeniden huzur / Ne bir çalıda bez, ne falcı tası... / Ne frenk safsatası bitmez tükenmez / Ne Hazreti Ali'yle Muaviye kavgası...*” - Y. B. Bakiler **S** 27

Frigya *öz. a.* Sakarya Irmağı ile Büyük Menderes'in yukarı çığırları arasında kalan bölgenin eski çağdaki adı. “*Hepsi putperest Frigya kralı Midas'ın kulakları, eşek kulağı gibi upuzun olduğu için krallarına fes yapıp giydirmişler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 174

Frigyalı *öz. a.* Frigya halkından olan kimse. “*Fesi ilk kullanan millet Frigyalılardır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 174²

futbol *İng. a. sp.* Topu, kafa veya ayak vuruşları ile karşı kaleye sokma kuralına dayanan ve on birer kişilik iki takım arasında oynanan top oyunu, ayak topu. **ÜK** 193

Fuzulî *öz. a.* Azeri Türk divan şairi. “*Yok Fuzulî, yok Nefî, yok Feryadî,*

yok Hayranî, yok Usulî, yok Kusurî, Talibî, İlhamı, Derunî...” - Y. B.

Bakiler **ÜK** 19

fütursuzca *zf.* Önemsemeyerek, aldırmayarak, fütursuzcasına. **ÜK** 66

g, G

g, G Türk alfabesinin sekizinci sırasında yer alan ve *Ge* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince ünlülerle ön damak, kalın ünlülerle art damak patlayıcı ünsüzlerinin ötümlülerini gösterir. **ÜK** 128

Gabriyel Noradungyan [Gabriel Noradunkyan] öz. a. Ermeni asıllı Osmanlı diplomat ve devlet adamı. “*Hatta devletin Dışişleri Bakanlığı görevini bir süre Ermeni Gabriyel Noradungyan Efendi yürütmüştü.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 116

gaç bk. kaç-2 **S** 32, 33²

gada [kaza] Ar. a. Dert, hastalık. **gadasını almak** sevgiyi ifade etmek için kullanılan bir iyi dilek sözü. “*Bu nasıl bir çiledir ay gadasını aldıklarım!*” diye bağırmıştı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 109

gaffar Ar. sf. Kullarının günahlarını affeden, bağışlayan (Tanrı). **AV** 60², 61

gafil Ar. sf. Aymaz. **AV** 107; **ÜK** 116

gâfil bk. gafil **AV** 48

gaflet Ar. a. Aymazlık. **AV** 68², 70, 71³, 103²; **S** 39; **ÜK** 85, 112, 123; **gaflete düşmek** gaflet içinde kalmak. **AV** 72; **gafletten uyanmak**

çevresinde olup bitenlerin farkına varıp gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek. “*Peki bu gafletten uyanmak, cehaletten sıyrılmak için ne yapmalıdır?*” - Y. B. Bakiler **AV** 54, 68

Gagavuz öz. a. Bugünkü Moldova Cumhuriyeti’nde, başta Gagauzeli Özerk Devleti olmak üzere kuzeydoğu Bulgaristan, Ukrayna, Romanya ve Yunanistan’da yaşayan, çoğunluğu Ortodoks-Hıristiyan olan bir Türk topluluğu. “*Hazarların, Uzların, Peçeneklerin, Kumanların, Tatarların, Nogayların, Gagavuzların ve Oğuzların Balkanlarda kucaklaşması, dil bakımından bazı farklılaşmalar doğurdu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 127

gâh Far. zf. Bazen, kimi vakit, bazı bazı, kâh. **AV** 33³

galiba Ar. zf. Görünüşe göre, sanılır ki, anlaşıldığı gibi. **AV** 81, 102; **ÜK** 10, 47, 82, 108, 112, 145

Galiye Sınıfı a. Abdullah bin Seba tarafından kurulan, Hz. Ali’nin varlığında Tanrı’nın nesnelleştigini, insan biçiminde görünür duruma geldiğini ileri süren bir mezhep. “*Bazı Arap ülkelerinde, sayıları gittikçe azalan Galiye sınıfı dışındaki büyük*

Alevî camiasının İslâm inancından ve ibadetinden koptuklarına hiçbir zaman inanmadım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 41

galiz *Ar. sf.* Kaba ve çirkin, iğrenç. **ÜK** 180

gam *Ar. a.* Tasa, kaygı, üzüntü. **S** 11, 15; **AV** 35

gamze *Ar. a. esk.* Yan bakış, göz süzme, sitemli bakma. **AV** 66

gar *Fr. a.* Demir yolu ile yolculuk edenlerin gereksinimlerinin geniş ölçüde karşılandığı büyük tren istasyonu.

→ **Ankara Garı**

gardaş *bk.* kardeş-1 **AV** 48, 49², 50; **S** 32, 33²

gardiyan *Fr. a.* Cezaevlerinde düzeni, tutukluların kurallara uygun biçimde davranmalarını sağlamakla görevli kimse. **S** 57

garip *Ar. sf.* 1. Acayip. **AV** 49, 51, 76; **ÜK** 31, 85, 124, 129, 150; 2. Kimsesiz, zavallı. **ÜK** 44²; 3. *sf.* Yabancı, gurbette yaşayan, elgin. **ŞA** 46; **garip gelmek** tuhaf bulmak, yadırgamak. “*Rusçu ve Çinci Marksistlerimiz yanında, Arnavutçu Marksistlerimizin türemesi bana hiç de garip gelmiyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

gariplik *a.* Garip olma durumu, garabet. **ŞA** 50

garmagaruşukh [**karmakarışık**] *sf.* Dağınık, düzensiz, çok karışık. **S** 33

gasp *Ar. a.* Bir malı sahibinin izni ve haberi olmadan zorla alma. **ÜK** 38

gaşukh *bk.* kaşık **S** 33

gâvur *Far. a. din b.* Dinsiz kimse. **ÜK** 151², 173², 174²

→ **gâvur işi, Gavur Padişah**

gâvur işi Batı yapımı eşyaya, tutucu çevrelerin verdiği ad. “*Bu fes gâvur işidir diyerek başına koymak istemedi.*” **ÜK** 174

Gavur Padişah *öz. a.* Halkın fes takmayı zorunlu kıldığı için II. Mahmut’a verdiği lakap. “*Halkımız bu fes yüzünden II. Mahmud’a Gavur Padişah dedi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 174

gaye *Ar. a.* Elde edilmesi gereken, ulaşılmak istenen şey, amaç. **ÜK** 112, 141

gayet *Ar. zf.* Pek, çok, pek çok, aşırı bir biçimde. **ÜK** 116

gayret *Ar. a.* Çalışma, çaba, çalışma isteği. **AV** 35, 68², 79; **ÜK** 19, 42, 121, 139, 158, 167, 177², 202; **gayret içine girmek** çaba göstermek. “*Yazıyı*

okuyunca, memnuniyetle gördüm ki sevgili devletimiz Kosova'da koyuncululuğu geliştirmek için, ciddî bir gayret içine girmiş.” - Y. B. Bakiler ÜK 164; **gayret sarf etmek** çaba göstermek. “Haberlerimizde Türkiye Cumhuriyeti'nin itibarına, büyüklüğüne, bir gölge düşürmemek için çok gayret sarf ediyoruz.” - Y. B. Bakiler ÜK 193

Gayur Şeyh öz. a. Makedon yazar. “Orada Gayur Şeyh'in bize verdiği bilgiler de şöyle:” - Y. B. Bakiler ÜK 193

gaz Fr. a. 1. Gaz lambası. 2. Gaz yağı.

→ **gaz lambası, gaz lambâsı, gazyağı**

gaz lambası a. İçine konan gaz yağını bir fitil yardımıyla yakan, şişeli, türlü biçimlerde lamba, gaz.

gaz lâmbası bk. gaz lambası ÜK 129

gazete İt. a. Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayın. AV 17, 32, 95², 104², 107, 109; ÜK 70, 150³, 184, 194⁹

gazeteci a. Gazete yayımlayan kimse. ÜK 19, 146

→ **gazeteci yazar**

gazeteci yazar a. Gazetelerde yazı kurullarında yer alan, köşe yazısı, makale yazan kişi. “Meselâ Arnavutluk'ta bir gazeteci yazar var.” - Y. B. Bakiler ÜK 203

gazetecilik a. Gazetecinin yaptığı iş. ÜK 42

gazi Ar. a. din b. 1. Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse. ÜK 80; 2. Olağanüstü yararlıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara devlet tarafından verilen onur unvanı.

gâzi bk. gazi-2 AV 78

Gaziantep öz. a. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. AV 75; ÜK 68

→ **Gaziantep halay havası**

Gaziantep halay havası a. Yarım halka biçiminde düzenlenerek ve birbirlerine tutunarak oynanan disiplinli oyun. “Bir Sivas türküsü, bir Gaziantep halay havası, sıcak bir selâm gibi...” - Y. B. Bakiler ÜK 77

gazyağı [gaz yağı] a. Ham petrolün 150-250 °C'ler arasında işlenmesiyle elde edilen renksiz veya sarı renkte akaryakıt. ÜK 122

gece *a.* 1. Genellikle saat 22'den itibaren gün ağarınca kadar geçen süre, tün, şeb. **AV** 22, 35, 39, 87; **S** 16, 63; **ÜK** 13, 28³, 32⁴, 33, 37, 39, 42, 45, 51, 60², 67², 82, 108², 128, 129², 143, 151, 153; 2. *z.f.* Geceleyin. **S** 61; **ÜK** 17, 31, 57, 65², 171²; 3. Eğlence, anma vb. amaçlarla geceleyin düzenlenen toplantı. **ÜK** 19², 22, 66²; 4. Bu süre içindeki karanlık. **ÜK** 31², 66

→ *gece gündüz, gece kulübü, gece yarısı, geceler boyu, geceyarısı*

gece gündüz *z.f.* Her zaman, ara vermeden, aralıksız. **S** 26, 27, 48; **gece gündüz koşuşturup durmak** bir işi yapmak için sürekli çaba göstermek. “*İran büyükelçisi, Şiî mezhebini yaymak için gece-gündüz koşuşturup duruyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 169; **gecesini gündüzüne katmak** aralıksız, gece gündüz çalışmak, büyük çaba göstermek. **ÜK** 121

gece kulübü *a.* Geceleri açık olan, dans etmek, müzik dinlemek ve gösteri izlemek için gidilen eğlence yeri. **ÜK** 12

gece yarısı *a.* Gecenin ilerlemiş saatleri. **ŞA** 47; **S** 25; **ÜK** 31, 45, 72

geceler boyu *a.* Birçok gece, gecelerce. “*Kuşluk vaktine kadar*

geceler boyu / Savrularak okuduğum yine Şehriyar. / Ala ceylanlara benzer hep Azerî türküler. / Dinlediğim tar.” - Y. B. Bakiler **S** 50

geceyarısı *bk.* gece yarısı **S** 23

gecikme *a.* Gecikmek işi, teehhür, rötar. **ÜK** 171

gecikmek (*nsz*) Geç kalmak, herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yapmak. **ÜK** 60

geç *sf.* 1. Belirli zamandan sonra olan. **ÜK** 13, 108, 129; 2. *z.f.* Kararlaştırılan, beklenen veya alışılan zamandan sonra, erken karşıtı. **ÜK** 153, 196

geçe *a.* Karşılıklı iki yandan her biri, yaka. **ÜK** 63

geçebilmek (*-i, -den*) Geçme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 183

geçen *sf.* Bir önceki (hafta, ay, yaz, kış vb.). **ÜK** 23, 74, 151, 152, 170, 195

geçenlerde *z.f.* Yakın bir geçmişte, yakında, geçende. **ÜK** 110

geçim *a.* Geçinme işi, geçinme araçları, geçinme, maişet. **AV** 38; **ÜK** 93

→ *geçim sıkıntısı*

geçim sıkıntısı *a.* Geçinmede çekilen güçlük, geçim derdi, geçim zorluğu. **AV** 36; **geçim sıkıntısı çekmeye**

başlamak geçinmede güçlük çekmek. “Anasız-babasız kaldıktan sonra, Âşık Veysel, zaman zaman geçim sıkıntısı çekmeye başladı.” - Y. B. Bakiler **AV** 35

geçinmek (*nsz*) **1.** Yaşamak için gerekeni sağlamak. **ÜK** 172; **2.** (*-le*) Uzlaşmak, anlaşmak. **AV** 44, 45; **ÜK** 116

geçirilmek (*-e*) Geçirme işi yapılmak. **ÜK** 145

geçirme *a.* Geçirmek işi. **ÜK** 94

geçirmek (*-i*) **1.** Zaman harcamak. **ÜK** 12, 153; **2.** (*-e, nsz*) Giymek, giyinmek. **ÜK** 14, 121; **3.** (*-i, -e*) Bir şeyi bir yerden başka yere taşımak, nakletmek. **ÜK** 33; **4.** (*-i, -e*) Tespit etmek, yazmak, kaydetmek. **ÜK** 34; **5.** (*-i, -de*) Bir süre yaşamak, oturmak, kalmak. **AV** 40; **ÜK** 62, 175, 184; **6.** (*-i, -den*) Herhangi bir durumu yaşamış olmak. **AV** 42; **ÜK** 80, 96; **7.** Geçme işini yaptırmak, geçmesini sağlamak. **S** 43

geçme *a.* **1.** Geçmek işi, mürur. **AV** 9; **ÜK** 66, 114, 140, 183; **2.** Zamanı aşma, geride bırakma. “Aradan 20 yıl geçmesine rağmen hadise bütün canlılığıyla hafızamda.” - Y. B. Bakiler **AV** 111

geçmek (*-e*) **1.** Bir yerden başka bir yere gitmek. **AV** 14, 17, 42; **ÜK** 32, 58, 59, 60, 74, 75, 81, 97², 99, 110³, 164, 193, 197, 198; **2.** (*-den*) Bir duruma uğramak, konu olmak. **ÜK** 14, 101; **3.** (*-i*) Zamanı aşmak, geride bırakmak. **AV** 53, 86; **ÜK** 17, 35², 45, 60, 61, 65, 81, 108, 122, 140, 149; **4.** (*-de*) Olmak, vuku bulmak, cereyan etmek. **AV** 72; **ÜK** 37; **5.** (*-den*) Yol, araç veya akarsu bir yerin yakınından veya içinden gitmek. **S** 37, 45; **ÜK** 24², 36, 100, 180, 181², 188; **6.** Bir şey kafasından, yüreğinden, gözlerinden vb. geçmek. **AV** 42; **7.** Etki yapmak, işlemek. **ÜK** 135; **8.** (*-i*) Geride bırakmak, aşmak. **AV** 39, 42, 106², 107, 111; **S** 51, 52, 55; **ÜK** 142; **9.** Yazılmak, girmek. **ÜK** 143, 178; **10.** Elde etmek. “Bizde de eski ve kalifiye işçilerimizin eline daha fazla para geçer.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 146; **11.** (*nsz*) Kullanımda olmak, tedavülde olmak. **ÜK** 174; **12.** Yerini bırakıp başka yer almak. **ÜK** 192; **13.** (*-i*) Söylemeden veya bitirmeden atlamak. **AV** 70; **ÜK** 199; **14.** (*-i, -e*) Konuşmada sözü geçmek veya basında yer almak. **AV** 70, 71, 75; **15.** (*-de*) Yaşamak. **AV** 36; **geçip gitmek** sürekli olarak bir yerden başka bir yere gitmek. “Altımızdan geçip giden

Kara Dirin yeşilin, mavinin, beyazın, sarının, turuncunun ve morun çeşitli tonlarıyla yere boylu boyunca uzanan bir ebemkuşağına benziyordu.” - Y. B. Bakiler ÜK 30, 164

→ **vazgeçmek**

geçmiş *sf.* Zaman bakımından geride kalmış. **AV** 9; **ÜK** 79, 135, 171, 182, 199

gelecek *a.* Daha gelmemiş, yaşanacak zaman, istikbal, ati. **ÜK** 177², 185

gelenek *a. top. b.* Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon. **AV** 68, 78, 91²; **ÜK** 162, 171, 188, 193

gelenekçi *sf.* Geleneklere bağlı kimse, ananeci. **ÜK** 195

gelin *a. 1.* Evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız veya yeni evlenmiş kadın. **ÜK** 51, 162; **2.** Aileye evlenme yoluyla girmiş olan kadın. **AV** 90²; **S** 31, 34, 35; **ÜK** 122; **gelin almak** gelini babasının evinden özel bir törenle alıp damadın evine götürmek. **ÜK** 162

gelinlik *a. 1.* Gelin giysisi. **ÜK** 24; **2.** *sf.* Gelin olma çağına gelmiş (kız).

→ **gelinlik kız**

gelinlik kız *a.* Evlenme çağına gelmiş kız çocuğu. **ÜK** 41

geliş *a.* Gelme işi. **ÜK** 175, 176, 189

gelişme *a. 1.* Gelişmek işi, inkişaf, neşvünema, tekâmül, evölüsyon. **ÜK** 139; **2.** Olan biten şey. **ÜK** 115

gelişme *a.* Gelişmek işi, inkişaf, neşvünema, tekâmül, evölüsyon. **AV** 86

gelişmek (*nsz*) İlerlemek, olgunlaşmak, genişlemek, inkişaf etmek. **ÜK** 139, 140

geliştirme *a.* Geliştirmek işi. **ÜK** 167

geliştirmek (*-i*) **1.** Gelişmesini sağlamak, gelişmesine yol açmak. **ÜK** 92, 164, 201; **2.** Üretmek, ortaya koymak. “*Böylece, Djilas, Kadelj ve Kidric üçlüsünün geliştirdiği fikirler, Başkan Tito ve Yugoslavya Komünist Partisi tarafından da benimsenince, 1953 yılından sonra Yugoslavya, Sovyet Rusya çizgisinden uzaklaşmaya başladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141

gelme *a.* Gelme işi. **AV** 95; **ÜK** 109, 197

gelmek (-den, -e; nsz) **1.** Ulaşmak, varmak. **AV** 14³, 22, 43, 49, 55, 61, 65, 71, 81, 96, 108², 109³, 111, 112³; **ŞA** 47, 49, 50; **S** 5, 8³, 9², 10, 13, 17, 21², 36, 53, 62; **ÜK** 12, 14, 15, 16, 18³, 19, 31², 32, 35², 39, 42², 43, 45, 52², 56, 57², 59, 60, 62⁴, 67, 76, 82, 96², 97², 98³, 99, 100², 108, 109, 111, 112, 113², 114, 115², 124, 128³, 129, 146², 149³, 152³, 154, 162, 168, 169³, 171, 173, 174⁴, 175, 180, 182, 187², 188, 191, 192³, 193, 194, 197², 198², 200², 201, 203, 204; **2.** Görünmek, sanılmak. **ÜK** 13, 24, 36, 68, 77, 124; **3.** Belli bir zamana ulaşmak. **ÜK** 14, 40, 182; **4.** Anlam bildirmek. “(Uslu çocuk)la, (akıllı çocuk) aynı anlamı mı geliyor?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 20; **5.** Daha önce üzerinde görüşülmüş, konuşulmuş, durulmuş olan bir konuya yeniden dönmek ya da bir konuda beklenen noktayı ele almak o noktaya değinmek. **ÜK** 20, 149, 169; **6.** (-e) Başlamak, ortaya çıkmak. **AV** 45; **ÜK** 21, 140, 142; **7.** Herhangi bir durumda olmak. “Suyu çoktan kesilmiş, kitabesi okunamaz hâle gelmişti.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 51, 115, 194; **8.** Yapılmak, olmak “İkinizin de isteği yerine gelmiş olacak...” - Y. B. Bakiler **ÜK** 52; **9.** Ortaya çıkmak, doğmak. **AV** 52; **ÜK** 68, 114; **10.** Daha önce

üzerinde durulmuş olan bir konuya yeniden dönmek. **AV** 53; **11.** Sonuç çıkmak. **AV** 52; **12.** Uymak. **AV** 107; **13.** Hayalinde canlandırmak. “Gözlerimin önüne, Türkiye’de, büyük meydanlarda, göğü yumruklayan çocukların çirpınışları geldi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 103; **14.** Varlığını sürdürmek, yaşamak, intikal etmek. **ÜK** 135; **15.** Oturmaya, ziyarete gitmek. **AV** 8, 14, 36, 44³, 45, 95; **ÜK** 14, 17, 19, 22, 28, 32², 56, 82, 109, 121, 150², 151, 170²; **16.** (-e) Bir şeye sonradan inanmak, doğruluğuna hak vermek, eğilim göstermek, kabul etmek. **AV** 50; **17.** Akmak. **AV** 92; **18.** Türemek. **AV** 51; **19.** Yönelme durumundaki bazı kelimelere getirilerek birleşik fiil yapar. **AV** 105; **20.** Kendine yapılan herhangi bir davranış veya durumu iyi karşılamak. **AV** 45; **gelip geçmek** **1)** bir yerden geçmek. **ÜK** 59; **2)** bir makam, bir yer vb.nde kısa bir süre bulunmak. **ÜK** 172; **3)** kısa bir süre etkin olmak. **AV** 72; **S** 56, 60; **gelip gitmek** bir yere uğrayıp gitmek. “Demirel gelip gittikten sonra bazı Marksist-materyalist, ateist... Arnavutlar, müezzin efendiyi ayak parmaklarını kıracak kadar hırpalamışlar.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 204

gemi *a. den.* **1.** Su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük taşıt, sefine. **S** 29, 57; **ÜK** 123; **2.** Çok büyük bir nesne veya şey. “*Ve biz 623 yıllık saltanat gemimizin rotasını 106 yıl, Arnavut asıllı Sadrazamlara bırakmışız.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 200

gemsiz *sf.* Gemi olmayan. “*Seni yaşadıktan sonra anladım / Bana sensin mahşer nuru, kol-kanat.. / İçimde şahlanıp duran huysuz at / Dizginsiz, gemsiz değil.*” - Y. B. Bakiler **S** 44

genç *sf.* **1.** Yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı. **AV** 22; **S** 34, 39; **ÜK** 12, 27, 32, 36, 38², 42, 43², 44, 66⁵, 67, 70, 72², 74, 83, 98, 102, 103, 112, 113, 122², 124, 203; **2.** Gençlikteki özelliklerini koruyan, dinç. **ÜK** 14; **3.** *mec.* Yeni gelişmekte olan, kısa bir geçmişi olan. **AV** 7; **ÜK** 44

→ **genç kız**

genç kız *a.* Ergin duruma gelmiş kız. “*Minareler, bir genç kızın uzun ve gür saçlarının örülmüş haline benziyorlarmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 65

Gençliğe Hitabe *öz. a.* Mustafa Kemal Atatürk’ün Nutuk’un sonunda Türk Gençliği’ne yönelik yaptığı konuşma. “*Büyük Nutuk meydanda,*

Gençliğe Hitabe’si meydanda...” - Y. B. Bakiler **ÜK** 20

gençlik *a.* **1.** Genç olma durumu. **AV** 16; **2.** İnsan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi. **AV** 21; **ÜK** 24, 108, 149; **3.** Genç insanların bütünü. **ÜK** 60, 74²

→ **Gençliğe Hitabe**

genel *sf.* **1.** Ayrıntıları göz önüne alınmayarak bütünü bakımından ele alınan. **ÜK** 100, 149; **2.** Yetkisi ve sorumluluğu çok olan. **genel planda çekmek** bir insan grubunun ya da bir mekânın genel görüntüsünü çekerken ayrıntılar ön planda olmadan, resmin genelini almak. *Ama siz, yine de bu ormanın görüntüsünü genel plânda çekiniz.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 101

→ **genel başkan, genel müdür, genel müdürlük, genelkurmay**

genel başkan *a.* Bir kurum veya kuruluşun idaresinden bütünüyle sorumlu olan kimse. **ÜK** 74², 161

genel müdür *a.* Bir kurum veya kuruluşta yönetimin en üst düzeydeki sorumlusu. **AV** 88; **ÜK** 69, 75, 144⁴, 150², 191, 193, 194

genel müdürlük *a.* Genel müdürün bulunduğu bina. **ÜK** 150

genelkurmay *a. ask.* Yurdun savunmasıyla ilgili bütün şart ve olayları göz önünde tutarak barışta ordunun eğitim ve donatımını, savaşta yüksek yönetimini düzenleyen makam, erkânıharbiyeiumumiye.

→ **genelkurmay başkanı**

genelkurmay başkanı *a.* Silahlı Kuvvetlerin istihbarat, eğitim, öğretim ve lojistik hizmetlerine ait ilke ve öncelikleri tespit eden başkan. “*Harp Okulumuzda da durumun aynı olduğunu, Doğu’dan değil subay, değil Genelkurmay Başkanı, Genelkurmay Başkanı’na emir verecek Başbakanlar, Cumhurbaşkanları çıktığını isim isim açıkladım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 114²

genelleme *a.* Genellemek işi. **genelleme yapmak** bir şeyden yola çıkarak diğer şeylerle ilgili fikir yürütmek. “*Yalnız, bir genelleme yapmak yanlış olur.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 202

genellikle *zf.* Genel olarak, büyük bir çoğunlukla, çoğu kez, çoğun, çoğunlukla, çoklukla, ekseri, ekseriya, ekseriyetle, umumiyetle. **AV** 64; **ÜK** 19, 40, 50, 57, 101², 125

general *Alm. a. ask.* Kara ve hava kuvvetlerinde albaylıktan sonra gelen

ve mareşalliğe kadar olan yüksek rütbeli subaylara verilen genel ad. **ÜK** 143

geniş *sf.* **1.** Eni çok olan, enli, vâsi. **ÜK** 24, 27²; **2.** Alanı büyük olan, makro, dar karşıtı. **AV** 42; **ÜK** 24, 25, 36, 50, 56, 58, 60, 67, 68, 76, 82³, 83, 95, 101, 102, 145, 163², 175²; **3.** Kapsamı büyük, dar sınırlar içinde kalmayan, yaygın, makro. **ÜK** 10, 67

→ **geniş geniş**

geniş geniş *sf.* Çok geniş. “*Mutfağın karşısında, geniş geniş salonları olan bir başka bina ise, lüks bir lokanta haline getirilmiş..*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 40

genişlik *a.* En, boy karşıtı. **AV** 42; **ÜK** 59, 78, 82

geniz *a.* Ağız ve burun boşluğunun arka bölümü. **AV** 14

gerçek *a.* **1.** Yalan olmayan, doğru olan şey, hakikat. **AV** 8, 18; **S** 44; **ÜK** 17, 37, 38, 41, 73, 95, 110, 120, 121, 124, 125, 143, 179, 185, 202; **2.** Aslına uygun nitelikler taşıyan, sahici. **AV** 10, 48², 58², 112; **ÜK** 50, 139³, 140, 152; **3. sf.** Bir durum, bir nesne veya bir nitelik olarak var olan, varlığı inkâr edilemeyen, olgu durumunda olan, özbeöz, hakiki, reel. **AV** 80; **4.** Gerçeklik. **AV** 68

→ **gerçek yüz**

gerçek yüz *a.* Asıl, hakiki yön. “*Veysel, Alevîliği gerçek yüzüyle ve inceliğiyle bilen bir gönül adamıdır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 47

gerçekçi *sf.* Gerçeği gören ve ona göre davranan veya gerçeğe uygun olarak yapılan, realist. **AV** 92

gerçekleşmek (*nsz*) Gerçek olmak, gerçek duruma gelmek, meydana gelmek, tahakkuk etmek. **ÜK** 36

gerçekten *zf.* Gerçek olarak, cidden, hakikaten, sahi, sahiden, filhakika, filvaki. **AV** 41, 51, 54, 73, 81, 95, 110; **ÜK** 15, 16, 26, 29, 31, 35, 37, 38², 39, 60, 83, 85, 97, 113, 116, 122, 142, 144, 146, 147, 154, 175, 179

gerçi *Far. zf.* Her ne kadar .. ise de, vakia. **AV** 13; **ÜK** 68, 187

gerdan *Far. a.* Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ön bölümü. **AV** 65, 66

gereğince *zf.* Gereği gibi, gereğine göre, gerektiği gibi, mucibince. **ÜK** 67, 143, 144, 147, 154

gerek *a.* 1. İcap. **AV** 111; **ÜK** 94, 179, 199; 2. *sf.* Gerçekleşmesi zorunlu olarak beklenen, lazım. **AV** 53; **ÜK** 21, 122; **gerek duymamak** lüzum görmemek. “*Burada, her iki rejimin*

karşılaştırılmasına gerek duymuyorum.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 15

→ **gerek ... gerek ...**

gerek ... gerek ... bağ. Kelimeleri, kelime öbeklerini, görevdeş ögeleri birleştirme, eşitlik, istenileni seçme vb. anlamlar katarak bağlayan kelime. **ÜK** 92, 179

gerekçe *a.* Gerektirici sebep, esbabımucibe. **AV** 113

gerekli *sf.* Yapılması, olması veya bulunması uygun olan, yerinde olan, lüzumlu, vacip, mukteza. **ÜK** 144

gerekmek (*nsz*) Bir şeyin yapılabilmesi veya gerçekleşmesi bazı nesne, fiil vb.ne bağlı olmak, gerek olmak, lazım olmak, icap etmek, iktiza etmek. **AV** 9, 40, 67, 77, 105; **ÜK** 16, 18, 66, 75, 92², 109, 114, 170, 201

gereksinme *a.* Gereksinmek işi veya durumu. **ÜK** 16

gergef *Far. Ar. a.* Üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarar, çoğu dikdörtgen biçiminde olan çerçeve. **AV** 63, 78

gergin *sf. mec.* Bozulacak duruma gelmiş olan (ilişki). **ÜK** 115

gerginleşmek (*nsz*) Gergin duruma gelmek. **AV** 107

gerginlik *a.* Gergin olma durumu. **AV** 106, 107

→ *Tito Stalin gerginliği*

geri *a.* 1. Arka, bir şeyin sonra gelen bölümü, art, alt taraf, ileri karşıtı. **AV** 108; **ÜK** 149; 2. Bir şeyin sona kalan bölümü. **AV** 102; **geri bırakmak** gelişip ilerlemesine engel olmak. “*Yufka yüreklerini yakan, yurtlarını geri bırakan haksızlıkları, düzensizlikleri, Yugoslavya’da ilân edip birbirleriyle devrimcilik yarışına mı girmişlerdi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 68; **geri çekmek** ön planda olmamak. “*İslâmiyet kavmiyetçiliği red etmiştir!*” diyerek kendimizi hep gerilere çektik.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 200; **geri çevirmek** kabul etmemek, reddetmek. **ÜK** 83; **geri dönmek** geldiği yere gitmek. **S** 7, 42; **ÜK** 32, 183; **geride bırakmak** arkada kalmak. “*Biser Otelinin lüksünü, ihtişamını ve beni bir süre takip eden gürültülü müziğini geride bırakarak bir hayli yürüdüm.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 13; **gerilerde bırakmak** geçmişte kalmak. “*Cumhuriyet Hükümetiniz, ellinci kuruluş yılını gerilerde bıraktı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 92, 141

gerici *sf.* Toplumda çağdaş değerlere ve yeniliklere önem vermeyen, her

yönüyle eskiyi özleyen veya eski düzeni yaşamaya çalışan (kimse veya görüş), ilerici karşıtı, mürteci. **ÜK** 68

gerilik *a.* Geri olma durumu. **AV** 46, 68, 69, 70

gerilmek (*nsz*) Germe işi yapılmak, gergin duruma gelmek, belirli bir uzama ile çekilmek. **ÜK** 163

Germeç Yaylası *öz. a.* Bir yayla adı. “*Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Germeç Yaylası, Göksu, Kazova, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 75

germek (*-i*) 1. Bir şeyin uçlarından veya kenarlarından çekerek gergin duruma getirmek. **S** 44; 2. *mec.* Gergin duruma getirmek, gerginlik yaratmak, sinirlendirmek. **AV** 112

getirilmek (*nsz*) Gelmesi sağlanmak. **AV** 40, 41, 111; **ÜK** 40, 56, 59, 60, 76, 164, 176

getirme *a.* Getirmek işi. **ÜK** 177

getirmek (*-e*) 1. Gelmesini sağlamak. **AV** 40, 42, 46, 72, 91, 106, 109; **S** 61; **ÜK** 39, 60, 63, 74, 76², 81, 82, 96, 102, 110, 113, 117, 122, 142, 143,

148, 151, 163, 169, 170, 195; **2.** (-de) Bir şeyi yanında veya üstünde bulundurmak. **AV** 43²; **ÜK** 35², 53, 57, 60, 100, 164; **3.** (nsz) Sağlamak. **AV** 35; **4.** (nsz) İleri sürmek. **ÜK** 22; **5.** (-i) İletmek, bildirmek. **ÜK** 129, 148²

getirtmek (-i, -e) Getirme işini yaptırmak. **ÜK** 34

gezdirme a. Gezdirmek işi. **ÜK** 147

gezdirmek (-i) Tanıtmak amacıyla dolaştırmak. **ÜK** 59, 146

Gezerek Gördüklerim öz. a. Falih Rıfkı Atay'a ait bir kitap. "Onun *Gezerek Gördüklerim* isimli eserinden aldığım şu cümleler, kaç yıldan beri yüreğimi sızlatıyor." - Y. B. Bakiler **ÜK** 157

gezi a. Ülkeler veya şehirler arasında yapılan uzun yolculuk, seyahat. **AV** 55; **ÜK** 9², 66

gezilmek (nsz) Gezme işi yapılmak, dolaşılmak. **ÜK** 163

gezinme a. Gezinmek işi, seyran. **ÜK** 65

gezinmek (nsz) Belirli bir çevre içinde gezip durmak. **ÜK** 42

gezinti a. Uzak olmayan bir yere yapılan gezi, tenezzüh. **ÜK** 50

gezmek (nsz) **1.** Bir yerde dolaşmak, yürümek. **ÜK** 25, 58, 108; **2.** Herhangi bir biçimde gezinmek. **ÜK** 173; **3.** (nsz) Hava alma, hoş vakit geçirme vb. amaçlarla bir yere gitmek, seyran etmek. **AV** 73, 95

gıda Ar. a. Besin. **ÜK** 196

gırılmak bk. kırılmak-3 **S** 32, 33

gırtlak a. anat. Soluk borusunun üst bölümü, ümük, imik, hançere. **AV** 46; **ÜK** 82

gışın [kışın] zf. Kış mevsiminde, kış süresince. **S** 33

gibi e. **1.** -e benzer. **AV** 7, 14, 42, 43, 45, 47, 50, 52, 63, 74, 81², 105; **ŞA** 47²; **S** 25, 31, 41; **ÜK** 19, 26, 27, 32, 34, 37, 43, 73, 135, 141, 194, 195; **2.** zf. İmişçesine, benzer biçimde. **AV** 8³, 9, 10, 38, 39, 40, 43, 45², 46, 51, 52, 54, 55, 59, 60, 61, 63², 64², 65³, 67, 70², 71, 73³, 76², 82, 92⁴, 106², 107, 108, 109², 110³, 112²; **S** 7, 8, 11², 13, 14, 15³, 16, 20², 21, 23, 26³, 27², 31, 36, 37⁴, 39², 41, 44, 46, 48, 49², 51⁴, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 63; **ÜK** 12³, 13, 18⁴, 20³, 24³, 25², 34⁵, 35², 36⁵, 39, 40, 41², 42, 44, 51, 52, 55, 57, 58, 59⁵, 60, 63, 66², 68², 71, 73², 77⁴, 78², 81, 82, 94², 95⁴, 97², 102, 103, 113, 124⁴, 128, 140², 143, 146, 149⁴, 152, 154³, 159⁴, 163, 173², 174³, 175, 176, 177,

178⁸, 181³, 184, 191, 197², 203, 204;
3. O anda, tam o sırada, hemen arkasından. **AV** 44; **4.** Biçimde, şekilde. “*Herkes, her yerde istediği gibi konuşuyor ve yazıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 15, 21, 34, 57, 62, 72, 82, 92, 94², 95, 96, 101, 118, 144², 147, 153, 163, 193, 196; **gibi gelmek** .. sanısı vermek, .. sanısı yaratmak. **ÜK** 79, 97, 100, 109, 151, 175

gidebilmek (-e) Gitme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 9, 33, 188

giderebilmek (-i) Giderme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 8; **ÜK** 68

giderme a. Gidermek işi. **ÜK** 197

gidermek (-i) **1.** Ortadan kaldırmak, yok etmek. **ÜK** 92, 204; **2.** Dindirmek. **ÜK** 108²

gidiş a. Gitme işi. **ÜK** 9, 161

Gilvik bk. Ejen Gilvik **ÜK** 70, 71

girebilmek (-e) Girme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 73, 93

girift *Far. sf.* Birbirinin içine girip karışmış, girişik, çapraşık. **ÜK** 44

girilmek (-e) Girme işi yapılmak. **ÜK** 39

giriş a. Bir yapıda içeri geçilen yer, methal, antre. **ÜK** 34, 39, 189

girişim a. Bir işe girişme, teşebbüs. **ÜK** 142

girişmek (-e) **1.** Kalkışmak. **ÜK** 116², 122; **2.** Başlamak. **ÜK** 117

girme a. Girmek işi. **ÜK** 74, 114, 163

girmek (-e) **1.** Dışarıdan içeriye geçmek. **AV** 14, 45, 109; **S** 37; **ÜK** 13, 97², 191, 202; **2.** Katılmak, iltihak etmek. **AV** 107, 111; **ÜK** 27, 98, 109², 171; **3.** Bulaşmak. **ÜK** 37; **4.** Başlamak. **ÜK** 68, 82, 150; **5.** Almak, fethetmek. **ÜK** 73², 116, 121, 122, 151, **6.** Sapmak. “*Sokaklara girdim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 58, 108; **7.** Bir yere giriş yapmak. “*Arabamız Kosova Ovası’na girince, kendimi yine o çocukluk rüyalarımın anlatılmaz güzelliği ve serinliği ortasında buldum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 36², 82, 84, 95, 100; **8.** Elde etmek. “*Mutfaklarına her ay üç maaş giriyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 108; **9.** Yeni bir duruma geçmek, dönüşmek. **ÜK** 141; **10.** Girişmek, başlamak. **AV** 106; **girip çıkmak** **1)** bir yere sık sık gelmek. **AV** 36; **2)** bir yere kısa süre kalmak üzere uğramak. **ÜK** 36

gitme a. Gitmek işi. **AV** 17; **ÜK** 18, 51, 52, 176, 179

gitmek (-e) **1.** Bir yere doğru yönelmek. **AV** 14³, 22, 33, 42, 43, 49,

54², 55, 87, 95, 104, 105, 107, 108; **ŞA** 50; **S** 38, 55; **ÜK** 9, 10; **2.** Çıkmak, ulaşmak. **ŞA** 47; **ÜK** 11, 15², 18, 22, 23², 26, 27, 31³, 32, 34, 35, 37, 43, 50, 52², 57, 58, 60, 63, 74, 75, 81, 91, 96, 99, 102, 108, 109, 110, 113², 114, 117, 121, 122, 123, 128², 142, 143, 149, 153, 155, 161, 164², 170⁴, 171², 177, 180, 181², 183, 184, 192, 198, 199, 204; **3.** (nsz) Ölmek. **AV** 44; **4.** (nsz) Bir şey zarar görmüş olmak. **AV** 17; **5.** (nsz) Herhangi bir durumda olmak. **AV** 23; **6.** (nsz) Yok olmak, elden çıkmak. **AV** 44; **ÜK** 79, 121; **7.** (-den) Bir yerden veya bir işten ayrılmak. **AV** 47; **S** 30, 42; **ÜK** 22; **8.** (nsz) Sürmek, devam etmek. **ÜK** 19, 101; **9.** Yapmak. **ÜK**, 146², 147²; **gidip gelmek** biri yere kadar gitmek ve geri gelmek. “*Bazen ona biniyor, şuraya buraya gidip geliyorum.*” - Y. B. Bakiler **AV** 81; **ÜK** 83, 154, 184²; **gittim gidiyorum demek** zamanla veya çok kullanılma sonucu aşınmak, eskimek. “*Zelzele görmedi bu köyler balam / Ama ‘Gittim-gidiyorum’ diyor her yeri / Çatlamış kerpiç duvarlar, bel vermiş damlar / Eve benzemiyor yorgun evleri..*” - Y. B. Bakiler **S** 34

gittikçe *zf.* Zaman ilerledikçe, gitgide, giderek. **AV** 107; **ÜK** 41, 171, 192; **gittikçe artmak** sürekli çoğalmak.

“*Gittikçe artan bir zevkle, hayranlıkla onları dinliyordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 197

giydirilmek (nsz) Giydirme işi yapılmak. **ÜK** 45

giydirmek (-e) Giyme işini yaptırmak. **ÜK** 174

giyebilmek (-i) Giyme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 174

giyindirebilmek (-e) Giyindirme ihtimali ve imkânı bulunmak. “*Ama hiçbir gayret, ona, uçup giden, yok olan o eski ruhunun, insana ürpertiler veren güzelliğini giyindirememiştii.*” - Y. B. Bakiler **AV** 10; **ÜK** 42

giyindirilmek (-e) Giyindirme işi yapılmak. “*Etrafta, fabrikanın dokuduğu çeşitli kumaşlar, giyindirilmiş mankenler vardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 14, 145

giyindirmek (-e) Giyindirme işini yaptırmak. “*Suudi’ler Saatli Cami Kubbesini tamir ettirmiş ama, ona tam bir Arap mimarisinin kıyafetini giyindirmişler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 167

giyinme a. Giyinmek işi. **ÜK** 174

giyinmek (nsz) **1.** Giymek. **AV** 18, 73; **ÜK** 57, 174⁵; **2.** Örtünüp korunmak

için bir şeyi vücuduna geçirmek. **ÜK** 173, 174

giysi *a.* Her türlü giyim eşyası, giyecek, elbise, kıyafet, esvap, libas, urba. **AV** 96

gizleme *a.* Gizlemek işi. **ÜK** 45

gizlemek *(-i, -den)* **1.** Saklamak, görünmeyecek, belli olmayacak bir yere veya bir duruma koymak. **ÜK** 99; **2.** Bilerek ve isteyerek bir olguyu haber vermemek. **ÜK** 43, 77, 201

gizli *sf.* **1.** Başkalarından saklanan, duyurulmayan, saklı kalan, mahrem, mestur, nihan. **AV** 43; **S** 58; **2.** Niteliği anlaşılmayan, bilinmeyen. **ÜK** 163

→ **gizli ayin, gizli teşkilat**

gizli ayin *a.* Başkalarından saklanan, kimseye duyurulmayan dini tören. “Çocukluğum Sivas’ta Mevlevi ve Rufaî dervişlerinin, gizli ayinleri içerisinde, bir rüzgâr gibi geçti.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81

gizli teşkilat *a.* Başkalarından saklanan örgüt. “Gizli teşkilâtlarda yıllarca çalıştıktan sonra, gafletimden uyanarak o fikirden uzaklaştım.” - Y. B. Bakiler

gizli teşkilât *bk.* gizli teşkilat **AV** 54

gizlice *zf.* Kimseye göstermeden, kimseye belli etmeksizin, gizli olarak, zuladan. **ÜK** 40, 161, 182

Gora *öz. a.* Kosova'nın, Arnavutluk ve Makedonya topraklarıyla kesiştiği arazideki bölgenin adı. “Arnavut Müslümanların yaşadığı Opoya Bölgesi ile Boşnak Müslümanların yaşadığı Gora bölgesinden yirmi beşer olmak üzere 50 çiftçi ailesi seçilmiş.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 164

Gostivar *öz. a.* Makedonya'nın kuzeybatısında bulunan bir şehir. “Ohri'den Gostivar'a geçtik.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 164⁴, 167², 168², 169², 171, 180, 181³, 184, 195

Gostivarlı *öz. a.* Gostivar halkından olan kimse. “Gostivarlı Türkler bana dediler ki:” - Y. B. Bakiler **ÜK** 168

göbek *a. anat.* Dölüte, yumurtanın dölüte dışında kalan bölümlerle ilişkisini sağlayan organların çıktığı yer. **AV** 14; **göbek atmak** karnını hareket ettirerek oynamak. **ÜK** 162²; **2.** Yağ bağlamış şişman karın. **AV** 8; **ÜK** 36; **göbek bağıni koparmak** ilişkisini kesmek. “Türk düşünce târihi, ülkesiyle göbek bağıni koparan bir intelijansiyanın dramı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 44

→ **göbek taşı**

göbek taşı *a.* Hamamlarda, terlemek için üzerine uzanılan ve alttan ısıtılan geniş mermer seki. **ÜK** 59²

göç *a.* Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret. **ÜK** 161, 192; **göç etmek** oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek, göçmek. **ÜK** 170, 187, 192; **göç yolu açılmak** göç etmesindeki engel ortadan kalkmak. “1952 yılında Üsküp’ten Türkiye’ye göç yolu açıldı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 192

göçmek (-den, -e) Yerleşmek amacıyla mahalle, köy, şehir veya ülke değiştirmek. **ÜK** 170, 181

göçmen *sf.* Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir. **ÜK** 56

göğüs *a.* **1.** Vücudun boyunla karın arasında bulunan ve kalp, akciğer vb. organları içine alan bölümü, sine. **AV** 8, 81; **2.** Bu vücut bölümünün ön tarafı, sırt karşıtı. **AV** 14, 15, 45; **ÜK** 49², 68, 95, 97; **göğsünü gere gere** övünerek. **S** 36; **göğüs geçirmek** üzülerek derinden soluk almak. **ÜK**

149; **göğüs germek** bir güçlüğe karşı koymak, dayanmak. **S** 55

→ **göğüs kafesi**

göğüs kafesi *a. anat.* Vücutta omurganın, kaburgaların ve göğüs kemiğiyle bunları saran kasların oluşturduğu kalp ve akciğerleri koruyan boşluk. **ÜK** 149

gök *a.* Yeryüzü üzerine mavi bir kubbe gibi kapanan boşluk, gök kubbe, sema. **S** 44, 56³, 57⁵; **ÜK** 60, 95², 103; **göklere çıkarılmak** aşırı derecede övülmek. “*Ve Türkiye’de de, övüle övüle göklere çıkarılan bu Öz Yönetim uygulamasıyla, işçi, sadece bin sekiz yüz dinar alıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 148; **göklere çıkarmak** aşırı derecede övmek. **AV** 50; **ÜK** 200, 201

→ **gök kubbe, Gök Medrese, gökdelen, gökyüzü, yer gök**

gök kubbe *a.* Gök. **ÜK** 85

Gök Medrese *öz. a.* Sivas İli sınırları içerisinde bulundan Anadolu Selçuklu Devleti’nin önemli eserlerinden biri. “*Çifte Minare'den, Gök Medrese'den / Bir ruh ki etrafta, yabana inat. / Her sözde sütun gibi bir doğruluk, incelik / Her yüzde, pırıl pırıl aydınlık bir kâinat*” - Y. B. Bakiler **S** 31

gökdelen *a.* Yirmi, otuz veya daha çok katlı yapı, göktırmalayan, gök tırmalayıcı. **ÜK** 99

Göksu *öz. a.* Âşık Veysel'in şiirlerinde geçen yerlerden biri. "Nitekim O'nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Göksu, Zara, Kazova, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar." - Y. B. Bakiler **AV** 75

gökyüzü *a.* Atmosferin gözle görünen bölümü. **ŞA** 49; **S** 9, 63; **ÜK** 28, 31, 36, 95

göl *a. coğ.* Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü. **AV** 64; **ÜK** 12, 15

→ *kan gölü, Ohri Gölü*

gölge *a.* 1. Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık. **S** 43, 47; 2. Ne olduğu anlaşılamayan karaltı, silüet. **S** 35, 41; **ÜK** 44²; 3. Güneş ışınlarından korunacak yer. **AV** 52; **ÜK** 51; 4. *mec.* Bir duygu ya da olayın yansıması. **S** 9; 5. Yetkisi olmadığı hâlde etkili olan. **ÜK** 67, 93; **gölge düşmek** bir şey

üzerine karaltı inmek, üzerine gölge gelmek. **ÜK** 100; **gölge düşürmek** bir şeyin değerini veya ününü azaltacak işler yapmak. **ÜK** 193; **gölgesi düşmek** etkisi altına almak. "Ama damarlarında bir damla Yezid kanı bulunmayan, ruhlarına bir milim Yezid gölgesi düşmeyen Anadolu'nun Sünnî Türklerini, 20. yüzyılda Yezid diye lânetlemek insafın kabul edeceği bir davranış değildir." - Y. B. Bakiler **AV** 73

gölgelemek (-i) *mec.* Bir kimsenin veya bir şeyin değerini azaltmak, sönüklük getirmek. **ÜK** 121

gömlek *a.* Vücudun üst kısmına giyilen kollu veya yarım kollu, yakalı giysi. **ÜK** 174⁴

gömleklilik *sf.* Gömlek yapmaya elverişli (kumaş). **ÜK** 145

gömülmek (-e) *mec.* Yok olmak, kaybolmak, görünmez olmak. **ÜK** 140

gönder *Rum. a.* Bayrak direği. **ÜK** 56

gönderebilmek (-e) Gönderme ihtimali veya imkânı bulunmak. **ÜK** 92

gönderilme *a.* Gönderilmek işi. **ÜK** 75

gönderilmek (-e) Gönderme işi yapılmak veya gönderme işine konu olmak. **AV** 107; **ÜK** 18, 152

gönderme a. Göndermek işi, irsal. **ÜK** 22², 35²

göndermek (-i, -e) 1. Bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak, irsal etmek. **AV** 22, 53, 104², 107; **ÜK** 33, 92, 174, 192, 193, 198, 200; 2. Yetki vererek gitmesini sağlamak. **ÜK** 14, 23, 154

gönlünce zf. Dileğine uygun olarak. **ÜK** 107

gönül a. 1. Sevgi, istek, düşünüş, anma, hatır vb. kalpte oluşan duyguların kaynağı. **AV** 9, 10, 47, 58, 60, 61, 73, 78², 109; **S** 11, 14, 44, 47, 49, 51, 53²; **ÜK** 22², 43, 93, 107, 111, 127, 152, 155; 2. *mec.* İstek, arzu. **ÜK** 172; **gönle girmek** gönül kazanmak. “İnsan aziz ve mübarek kabul edildiği için, kazançların en güzeli, bir gönüle girmektir, gönül kazanmaktır.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 110; **gönlünde fırtınalar koparmak** etkilemek. “Atatürk'ün yeni nesillere gösterdiği hedef, aşılacak istediği ruh, Âşık Veysel'i de etkilemiş, gönlünde fırtınalar koparmıştır.” - Y. B. Bakiler **AV** 9; **gönlünü almak** kırılan bir kimseyi güzel bir davranışla hoşnut etmek. **AV**

42, 81; **S** 23; **gönül ferman dinlemez** "gönül sevdiğinden asla vazgeçmez" anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 171; **gönül kapılarını yüzlerine kapamak** aradaki bağı koparmak, ilişkisini kesmek. “Anadolu'nun bağrından kopararak Rumeli topraklarına yerleştirdiğimiz, sonra bütün gönül kapılarımızı yüzlerine kapadığımız milyonlarca Balkan Türkü'nün öksüzlüğüne, hangi idrak, hangi insaf kayıtsız kalabilir?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 158; **gönül kazanmak** birinin sevgisini kazanmak. “İnsan aziz ve mübarek kabul edildiği için, kazançların en güzeli, bir gönüle girmektir, gönül kazanmaktır.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 110; **gönül kırmak** birini çok üzecek bir davranışta bulunmak, gücendirmek. **ÜK** 110, 111; **gönül vermek** bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelmek, eğinmek, meyletmek. **AV** 39, 70; **ÜK** 115, 154; **gönülden tebrik etmek** yürekten kutlamak. “Sizi gönülden tebrik ederim.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34; **gönüllere işlemek** nakşetmek, benimsetmek. “Ve bugün o topraklardan çekilmemize, o topraklarda yaşayan kendi soydaşlarımıza bile millî kültürümüzden hiçbir şey

vermememize, duyurmamamıza rağmen ‘Osmanlı muhteşem!’ fikrini gönüllere işleyen ecdadımızın aziz ruhlarına okuyabildiğim kadar Fatihalar göndererek gözlerimi yumdum.” - Y. B. Bakiler ÜK 33

→ **gönül birliği, gönül dünyası, gönül gözü**

gönül birliği a. Duygusal anlaşma. ÜK 112

gönül dünyası a. İç âlemi. “Türküler Türkün gönül dünyası, ruh mayası olmuşlardır.” - Y. B. Bakiler AV 66²

gönül gözü a. Aklın yetmediği durumlarda gerçekleri yanılmadan görebilme yeteneği. “Gönül gözü açık olan sade bir vatandaşımızın, tarihimize, sanatımıza, millî kültürümüze bağlılığını göstermesi ve yeni aydın tipimizle halkımız arasındaki uçurumu ortaya koyması bakımından olay çok önemlidir sanıyorum.” - Y. B. Bakiler; **gönül gözü açık olmak** aklın yetmediği durumlarda gerçekleri yanılmadan görebilme yeteneği olmak. “Gönül gözü açık olan sade bir vatandaşımızın, tarihimize, sanatımıza, millî kültürümüze bağlılığını göstermesi ve yeni aydın tipimizle halkımız arasındaki uçurumu

ortaya koyması bakımından olay çok önemlidir sanıyorum.” - Y. B. Bakiler AV 46; ÜK 151; **gönül gözü ile bakmak** gerçekleri yanılmadan görebilmek için olaylara hisleri ile bakmak. “Allah’ın peygamberlerine indirdiği kitaplara, hep gönül gözüyle bakan Âşık Veysel, Yunus Emre olgunluğuyla, İslâmî dile getiren güzel şiirler söyledi. “ - Y. B. Bakiler AV 62; **gönül gözü tok olmak** zorunlu ihtiyaçları karşılandığında bununla yetinmek, fazla mal ve para istememek. “Veysel bu hasletten başka hiçbir şey istemeyecek kadar gönül gözü tok olan Türklük sevdalısıdır.” - Y. B. Bakiler AV 77

gönüllenenmek (nsz) Gücenmek, darılmak, alınmak. AV 15

gönüllü sf. Bir işi yapmayı hiçbir yükümlülüğü yokken isteyerek üstlenen. ÜK 18

göre zf. 1. Bir şeye uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince. AV 22, 45, 105²; ÜK 13, 38, 55², 65, 177; 2. Bakılırsa, hesaba katılırsa, göz önünde tutulunca, bakarak, nazaran. AV 46, 52², 54, 58, 60, 63, 67², 68, 69, 70, 76, 91, 92, 102, 108, 109, 111, 112; ÜK 19, 21, 41², 43, 51, 102, 122, 140,

141², 142, 145, 167, 170, 174, 175, 177, 183, 184, 200, 202², 204

görebilmek (-i) Görme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 18, 63², 66, 82, 112; **ŞA** 49; **ÜK** 42, 79, 81, 84, 179, 192, 193

görenek *a. top. b.* Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet. **AV** 68, 78; **ÜK** 188, 193

görev *a.* **1.** Bir nesne veya bir kimsenin yaptığı iş. **ÜK** 14; **2.** Resmî iş, vazife. **AV** 54; **ÜK** 116, 124

görevli *sf.* Görevi olan, vazifeli. **ÜK** 75, 83; **görevli olmak** bir işi yapmakla vazifeli olmak. “*Ben 1965 yılında, Ankara Radyosu’ndan görevli olarak Erzurum’a gitmiştim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

→ *emniyet görevlisi*

görkemli *sf.* Büyüklüğü, görünüşü ve güzelliğiyle görenleri etkileyen, gösterişli, göz alıcı, haşmetli, muhteşem, anıtsal. **ÜK** 33

görme *a.* Görmek işi, rüyet. **ÜK** 145

görmek (-i) **1.** Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek. **AV** 14, 22, 39, 40, 42, 45, 53, 55, 60, 61, 64³, 65, 73, 87, 90², 107, 108, 109²; **ŞA** 49; **S** 13, 29, 41, 42², 48, 53, 55³; **ÜK** 9, 12, 14², 15, 16, 17², 18, 20, 23²,

24, 25⁴, 27², 28, 29, 32², 34², 36, 40, 42, 50², 52, 53, 57², 58, 66, 77², 79, 81, 82, 83, 92, 93, 95, 97, 98, 101³, 108², 110⁵, 125, 126², 128, 142, 145, 151, 169, 170, 173, 174, 178, 179, 181, 191³, 197; **2.** Belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak. **AV** 9, 35, 38, 44, 49², 55, 90; **S** 32, 34², 35²; **ÜK** 10, 11, 58, 75, 94, 112², 115², 117, 122, 152, 153, 154, 163, 171, 177, 179; **3.** Anlamak, kavramak, sezmek. **AV** 9, 55², 58, 60, 65, 67, 82, 104; **ÜK** 15, 16, 57, 63, 67, 72, 109, 164, 195, 198, 203; **4.** Saymak, herhangi bir şey gibi görmek. **ÜK** 22, 198², 202²; **5.** Bir şey hakkında bir yargıya varmak, değerlendirmek. **AV** 59, 68, 103; **ÜK** 71, 118, 144, 155; **6.** (*nsz*) Sahne olmak, geçirmek. **ÜK** 78; **7.** (-den) Almak. **ÜK** 202; **8.** Ziyaret etmek. **ÜK** 84

görülebilir (*nsz*) Görülme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 92

görülme *a.* Görülme işi. **ÜK** 144

görülme (*nsz*) **1.** Kabul edilmek, sayılmak. **ÜK** 75; **2.** Bir şeyin bulunduğu anlaşılma, karşılaşılmak, rastlanma. **ÜK** 126, 153, 201; **3.** Göz yardımıyla bir şey, bir varlık algılanma, seçilme. **AV** 65, 106

görümlük *a.* Nişanlanan kıza, ilk kez görmeye gidildiğinde erkek tarafından takılan veya verilen armağan.

→ *yüzcörümlüğü*

görünmek (*nsz*) **1.** Görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek. **AV** 52, 58; **ÜK** 33, 77, 103, 143; **2.** İzlenim uyandırmak. **ÜK** 32

görüntü *a.* **1.** *sin.* ve *TV* Bir film üzerinde sıralanmış resimlerin gösterici yardımıyla ekrana art arda düşürülmesi sonunda hareketin yeniden kurulmasıyla ortaya çıkan görünüş, görüntülük üzerindeki hareketli resimler bütünü. **AV** 39; **ÜK** 101²; **2.** Manzara. **ÜK** 151, 194; **görüntü almak** kaydetmek. “*Ben de, Ankara Televizyonu için hazırlayacağım programda Üsküp Rufaî tekkesinden çeşitli görüntüler almak istedim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 83

görünüş *a.* Bulunulan bir yerden görülebilen alan, görünüm, manzara. **ÜK** 100

görüş *mec.* Bir olay, varlık veya düşünce üzerinde varılan yargı, fikir. **AV** 48, 52, 90, 102; **ÜK** 26, 45, 140, 141², 143, 196

→ *Stanlinci görüş*

görüşebilmek (*nsz*) Görüşme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 88

görüşme *a.* Görüşmek işi, mülakat, müzakere. **AV** 39; **ÜK** 14

görüşmek (*nsz*) **1.** Buluşup konuşmak, konuşup sohbet etmek. **ÜK** 34, 91, 110; **2.** *(-i)* Bir iş, bir konu üzerinde karşılıklı görüş ileri sürmek, müzakere etmek. **ÜK** 169

görüşülmek (*nsz*) Görüşme işi yapılmak, müzakere edilmek. **AV** 39

gösterilebilmek *(-e)* Gösterilme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 103

gösterilmek (*nsz, -e*) Bir işin olması için gerekli şartları sağlanmak. “*Makedonlar daima ipe un seriyorlar, Türkiye’de okuyan ve öğretmen çıkan çocuklarımıza, burada kolaylık gösterilmiyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 171

gösterişli *sf.* Görkemli. **ÜK** 68, 97

gösterme *a.* Göstermek işi. **ÜK** 111, 151

göstermek *(-e)* **1.** Kanıtla inandırmak. **ÜK** 14, 120; **2.** (*nsz*) Görünmek, benzemek. **ÜK** 36; **3.** *(-i, -e)* Görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak. **AV** 15, 110²; **S** 53; **ÜK** 71, 83, 116, 121², 122, 193, 202³; **4.**

Belirtmek, anlatmak. **AV** 48; **ÜK** 14, 116; **5.** Herhangi bir biçimde değerlendirmeye yol açmak. **AV** 79, 111; **6.** (-i) Birini veya bir şeyi işaretle belirtmek. **AV** 107; **7.**(*nsz*) Öğretmek, açıklamak. **AV** 9, 50, 58

götürme a. Götürmek işi. **ÜK** 51, 84, 101

götürmek (-i) 1. Taşımak, ulaştırmak veya koymak. **S** 21, 25, 30, 31, 51, 55; **ÜK** 12, 23, 32, 37, 42, 43, 75, 76, 97, 110, 145, 184, 200; **2.** (-i, -e) Birinin yanında yürüyüp ona bir yere kadar arkadaşlık etmek. **ÜK** 25; **3.** (-e) Bir sonuca vardırarak. **ÜK** 143; **4.** (i, -e) Bir kimseyi bir yere beraberinde ulaştırmak. **AV** 45, 96; **götürüp getirmek** bir yere götürüp geri getirmek. “*Meselâ Gostivar’dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri Üsküp’e Preşova’ya, Viranye’ye, Viladiçin’e, Leskovat’a, Niş’e, Kubriya’ya, Belgrat’a, Şid’e, Zagreb’e, Lübyana’ya, Sarayova’ya kadar götürür getirirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

gövde a. 1. Bir şeyin asıl bölümü. **AV** 58²; **2.** *anat.* İnsan bedeninde baş, kol ve bacaklar dışında kalan bölüm. **AV** 111; **ÜK** 14, 36, 149; **3.** *bit. b.* Ağaç

ve bitkilerin dallarının dışında kalan ana bölümü. **AV** 58, 86

göz a. 1. anat. Görme organı. **AV** 13, 14, 16, 17, 18⁴, 38, 47, 55, 60, 64², 65, 90², 109; **S** 8, 9, 10, 11, 13², 15, 16², 17², 25, 37, 42, 49, 55; **ÜK** 11², 14, 16, 17, 19, 23, 24, 29², 30, 36, 45, 49, 58, 60, 66, 82, 83, 84, 94, 95², 100, 102, 103, 108, 115, 122, 125, 142², 158, 163, 181², 197, 198; **2.** Suyun topraktan kaynakıldığı yer, kaynak. **ÜK** 59²; **göz dikmek** bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak. **S** 29; **göz göre göre** belli ve apaçık olarak, herkesin gözü önünde. **S** 37; **göz göze gelmek** her iki tarafın bakışları karşılaşmak. **ÜK** 198; **göz hapsine almak** bakışlarını üzerinden ayırmamak, gözetlemek, hiçbir davranışını gözden kaçırmamak. **ÜK** 197; **göz kamaştırmak** *mec.* bir niteliğiyle hayran bırakmak. **ÜK** 101; **göz yummak** görmezlikten gelmek, hoş görmek, bağışlamak. **ÜK** 85, 140; **gözden geçirmek** okumak. **ÜK** 161; **gözden kaybolmak** ortadan çekilmek veya görünmez olmak, kaybolmak. **S** 37; **göze almak** gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek. **ÜK** 15; **gözleri dalıp dalıp kalmak** gözü bir noktaya dikili olarak dalgın dalgın bakmak. “*Anladım çare yok bu büyük derde / Yüreğim*

sımsıcak Azerî türkülerde / Gözlerimin dalıp dalıp kaldığı yerde / Bakarım Azerbaycan.” - Y. B. Bakiler S 49; **gözleri dolmak** ağlayacak kadar duygulanmak. AV 96; **gözleri dolu (olmak)** ağlayacak kadar duygulanmak. ÜK 110; **gözleri fal taşı gibi açılmak** hayret, şaşkınlık ve öfkeden gözler doğal olmayan bir biçimde açılmak. ÜK 62; **gözleri kapalı olmak** kör olmak. “*Belki gözlerinin hep kapalı oluşundan, belki çiçek bozuğu olan yüzünden, hep düşünen veya sanki kendi kendisiyle konuşan kederli bir hâli vardı.*” - Y. B. Bakiler AV 8; **gözleri şaşı olmak** şaşkınlıktan gözlerini çarpıtarak bakmak. “*Kâfirlerin gözleri şaşı oldu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 96; **gözlerinden öpmek** sevgi ve saygıyı gözlerinden öperek göstermek. “*Getir öyleyse o Türk toprağı, Türk bayrağı, Türk subayı gören gözlerinden öpeyim?*” - Y. B. Bakiler ÜK 110; **gözlerine inanmamak** hiç umulmayan, hiç beklenmeyen bir şeyin görülmesi karşısında şaşırmak. ÜK 11; **gözlerine mil çekmek** birinin gözlerini kızgın mille kör etmek. AV 53; ÜK 124; **gözlerini (uzaklara) kaçırmak** biriyle göz göze gelmemek için gözlerini başka tarafa çevirmek.

ÜK 56; **gözlerini açmak** uyanık, dikkatli bulunmak. AV 38; **gözlerini dikmek** dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak. S 60; ÜK 142; **gözlerini fal taşı gibi açmak** şaşkınlıkla, hayretle bakmak. ÜK 72; **gözlerini hayata yummak** ölmek. “*Gülizar’dan sekiz ay sonra da Şatiroğlu soyunun fakir Karaca Ahmet’i gözlerini hayata yumdu.*” - Y. B. Bakiler AV 34; **gözlerini iri iri açmak** öfke ve telaşla bakmak. “*Gözlerini iri iri açarak yüzüme bakan ve benden mutlaka bir cevap bekleyen mütecessis bir zekâdan nasıl kaçabilirim?*” - Y. B. Bakiler ÜK 93; **gözlerini kaçırmak** biriyle göz göze gelmemek için gözlerini başka tarafa çevirmek. ÜK 95; **gözlerinin içi gülmek** çok sevindiği yüzünden, gözlerinden belli olmak. ÜK 34; **gözü açık gitmek** gerçekleşmesini çok istediği bir dileğine erişmeden ölmek. S 35; ÜK 110; **gözü açık kalmak** çok istediği bir şeye erişmeden ölmek. “*Ölülerimizin gözü neden açık kalırmış?*” - Y. B. Bakiler ÜK 163; **gözü akmak** gözü yaralanıp kör olmak. AV 17; **gözü yollarda kalmak** birinin gelmesini, merak, istek veya özlemle beklemek. S 34; **gözün aydın**

birine kavuştuğu sevindirici bir gün ya da olay dolayısıyla söylenen kutlama sözü. **AV 15; gözünden kaçmak** görülmemek, farkına varılmamak. **ÜK 171; gözünü açmak** dünyaya gelmek. “*Ben de gözümü koyunlar arasında açtım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 172; gözünü ayırmamak** bir şeye sürekli olarak bakmaktan kendini alamamak. **ÜK 14; gözünü kan bürümek** adam öldürecek kadar öfkelenmek. **AV 50; gözünü yummak** gözünü kapamak. **ÜK 33; gözünün üstünde kaşın var (dememek)** birinin davranışını hoş görmek. **ÜK 172, 200**

→ **göz bebeği, göz kapağı, göz nuru, göz önü, göz yaşı, gözyaşı**

göz bebeği a. Çok sevilen, önem verilen kimse vb. **S 23**

göz kapağı a. anat. Göz yuvarlarının önünde bulunan, birbirine yaklaşarak gözü örten, kenarlarında kirpikler bulunan koruyucu organ. **ÜK 163**

göz nuru a. Yoğun bir emek sonucu ortaya çıkan iş. **S 31**

göz önü a. Görülebilen yakın yer. **ÜK 161; gözönünde tutmak [göz önünde tutmak]** herhangi bir durumun nasıl bir sonuca yol açacağını hesaba katmak, dikkate almak. **AV 62**

göz yaşı bk. gözyaşı S 49

gözcü a. Gözlemeleme veya gözetleme işini yapan kimse.

→ **hazır tetik gözcü**

göze hlk. Su kaynağı. **ŞA 47; S 14**

gözetleme a. Gözetlemek işi, dikiz, dikizleme, erkete.

→ **gözetleme odası, gözetleme yeri**

gözetleme odası a. Bir yeri ya da kişiyi gizlice izlemek için oluşturulmuş oda. “*Bu büyük kapının sağında, solunda ve üzerinde, dışarıdan gelenleri gözetleme odaları var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 39**

gözetleme yeri a. Alaçık. **S 33**

gözetlemek (-i) Birinin yaptıklarını belli etmeden izlemek. **ÜK 40**

gözetmek (-i) 1. Korumak, bakmak, özen göstermek, himaye etmek. **AV 110; 2.** Önem vermek, göz önünde bulundurmak, ayrı tutmak. **ÜK 168**

gözlemci a. Bir konferans, kongre vb.ne katılan, genellikle söz alma ve önerge verme hakkı olmayan, toplantıları kendi veya başkası adına izleyen kimse, müşahit. **gözlemci olmak** konferans, kongre vb. toplantıları kendi veya başkası adına izlemek. “*Struga Şiir Festivali’ne gözlemci olarak değil, şâir olarak*

katılacağım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 17, 18, 22, 23

gözel Gözle ilgili, göze ait. “*Nedir meselâ şu: gözel – parasal – sinemasal – eğitsel – ekonomiksel - komiksel kelimeler?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21

gözükmek (*nsz*) Görünmek. **ÜK** 59

Gözünü Satan *öz. a.* Fazıl Hüsnü Dağlarca’ya ait bir şiir. “*Ve uzaklarda, çok uzaklarda, bütün kıymet hükümlerini kaybettiği için, yıkılan bir imparatorluğu hatırlatan Tuna, pis, bulanık ve asık bir yüzle Gözünü Satan şiirinin aks-i sedalarını dinliyor ve adeta öğüre öğüre akıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 30

gözyaşı *a.* Gözyaşı bezlerinin salgıladığı, bazı etkilerle akan duru sıvı damlacıklarından her biri, yaş. **AV** 66; **ŞA** 48; **S** 20, 28, 34, 42, 47; **ÜK** 78, 158; **gözyaşı dökmek** ağlamak. **S** 44; **ÜK** 98, 122, 179

gramofon *Fr. a.* Önceden özel bir madde üzerine kaydedilmiş sesleri, istenildiğinde dinleten alet, sesyazar, fonograf. **AV** 46

→ **gramofon iğnesi**

gramofon iğnesi *a.* İnce bir çiviye benzeyen, yalnızca bir 78’lik plak için

kullanılan iğne. “*En az elli yıldan beri bize dinletilen bir büyük plakta, gramofon iğnesi, hep aynı cızırtılı noktaya takılarak beynimizi törpüleyen emrini tekrarlıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 158

grev *Fr. a.* İş bırakımı. **ÜK** 139², 146⁴, 147³

grup *Fr. a.* **1.** Küme. **ÜK** 14, 23, 67³, 72, 125², 161, 162; **2.** *mec.* Görüşleri, çıkarları bir olan kimseler bütünü, ekip. **AV** 109, 110²; **ÜK** 9; **gruplar hâlinde** toplu olarak. “*Gruplar halinde geliyorlar ve bir denizi, efsanelerle yüklü bir dağı veya muhteşem bir manzarayı seyreder gibi, saatlerce bayrağımızı seyrediyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34, 57, 66; **gruplara ayırmak** herhangi bir gruba dahil etmek, gruplamak. “*Beni Makedonya’da, Türklerin buldukları şehirlere gidecek gruplara ayırmasını ondan rica etmişim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34

gugu *bk.* kumru **ÜK** 134

gurbet *Ar. a.* Doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer, gurbetlik. **AV** 9; **ÜK** 24², 99, 107; **gurbete düşmek** aile ocağından uzak bir yere gitmek. **AV** 35; **gurbeti ıslak bir gömlek gibi sırtında taşımak** doğup yaşanılan

yerden ayrılmanın acısını içinde hissetmek. “Kendisini bırakıp kaçan ilk karısını unutmak, arka arkaya kaybettiği çocuklarının acısını birazcık olsun silmek, yanlarına çıkmaktan derin bir eziklik duyduğu konu-komşusundan birazcık uzak durmak için, gurbeti, ıslak bir gömlek gibi hep sırtında taşıdı.” - Y. B. Bakiler AV 34

gurk a. Kuluçka. **gurka** yatmak tavuk civciv çıkarmak için yumurta üzerine oturmak. ÜK 169

gursak [kursak] Boğaz. S 32

guru bk. kuru S 32

gurur Ar. a. 1. Kendini beğenme, büyülenme, benlik, kibir. ÜK 12; 2. Övünme. ŞA 47; S 27; ÜK 35, 43, 68, 72; 3. Kendi kişiliğine önem veren, onurlu, mağrur, onuru olan veya onurunu üstün tutan, şerefli, gururlu S 43; **gurur vermek** gurur duymasına sebep olmak. “Kurşunlu Han, Devlet-i Aliye'nin (ondan önce Selçukluların) bize gurur veren eserlerinden biri.” - Y. B. Bakiler AV 8; ÜK 76; **gururunu kırmak** kişiliğini zedelemek. “Bunları, Necati Zekeriya'dan daha önce duysaydım, o sabah kahvaltısında Dağlarca'nın gururunu kırar mıydım bilmiyorum?” - Y. B. Bakiler ÜK 18

gururlanmak (nsz) Kendini beğenmek, büyülenmek, kurumlanmak. ÜK 50, 144

gusül Ar. a. din b. Boy abdesti.

→ **gusülhane**

gusülhane Ar. Far. a. esk. Eski evlerde, içinde yıkanılabilir biçimde yapılmış küçük bölme. ÜK 163

gûya bk. güya AV 8

güç a. 1. Siyasi, ekonomik, askerî vb. bakımlardan etki ve önemi büyük olan devlet, devletler topluluğu. ÜK 189; 2. Bir olaya yol açan her türlü hareket, kuvvet, takat. ÜK 60; 3. Büyük etkinliği ve önemi olan nitelik. ÜK 71; 4. Bir cihazın, bir mekanizmanın iş yapabilme niteliği. ÜK 192; 5. *mec.* Yeterliliğini ve güvenilirliğini kanıtlamış kimse. AV 105; **gücü yetmek** üstesinden gelebilir olmak. ÜK 21

güçlenmek (nsz) Güçlü duruma gelmek, kuvvetlenmek. ÜK 140

güçlü sf. 1. Gücü olan, kuvvetli, yavuz. ÜK 141, 194; 2. *mec.* Etkisi, önemi büyük olan, sözü geçer, forslu. AV 107

güçlük a. Engel, pürüz. ÜK 91; **güçlük çekilmek** zorlanılmak. “Bu bakımdan sanat çalışmaları, sergiler,

konferanslar, şiir günleri vs. için salon bulmakta güçlük çekilmiyor.” - Y. B. Bakiler ÜK 47

güçlkle *zf.* Kolay olmayan bir biçimde, zar zor, zor bela. ÜK 92

güfte *Far. a.* Müzik eserlerinin yazılı metni, söz. ÜK 134

gül *Far. a. bit. b.* Gülgillerin örnek bitkisi (Rosa). AV 14, 55, 63, 73, 112; S 15, 31², 35, 41; ÜK 24

→ **gül bülbül şiiri, Gül Dede, yediveren gül**

gül bülbül şiiri *ed.* Gül ile bülbülün aşkını konu edinen bütün şiirler. “Ben, önce, gül-bülbül şiirlerini sevmemişim, tercüme şiirlerden de hoşlanmadığım için, Altın Çelenk Ödülü kazanan Fransız şairinin bu şiirini kuru bir lâf kalabalığı gibi gördüm.” - Y. B. Bakiler ÜK 71

Gül Dede *öz. a.* Bir Türkmen köyü. “Meselâ, Veysel’e kulak verdiğimizde anlıyoruz ki, baharla birlikte, Sivrialan Köyü’nün bütün dağları ‘mor menevşe ve gülle süslenmektedir’ ‘Gül Dede’yi çayır-çimen bürümektedir’ ‘Türkmen güzellerinin keklikler gibi dolaştığı bereketli yaylalar’ vardır. - Y. B. Bakiler AV 73, 75

Gülen *bk.* Hidayet Gülen AV 87

güler yüz *a.* İçten ve yapmacıksız, yumuşak, okşayıcı davranış. ÜK 68

güler yüzlü *sf.* Yakınlık gösteren, içten davranan. ÜK 146

güleryüz *bk.* güler yüz ÜK 82

Gülhane *öz. a.* İstanbul’un Fatih ilçesine bağlı bir yer.

Gülhane Parkı *öz. a.* İstanbul’da yer alan tarihî bir park. “Bu millet, 20. yüzyıl halk şairlerimiz arasında ilk defa onun heykelini İstanbul Gülhane Parkı’na oturttu.” - Y. B. Bakiler AV 40

Gülizar *öz. a.* Âşık Veysel’in ikinci karısının adı. “Şimdi, Âşık Veysel’in Gülizar’dan 6 çocuğu, 18 torunu var.” - Y. B. Bakiler AV 22⁶, 96

Gülizar *öz. a.* Karaca Ahmet’in karısı, Âşık Veysel’in annesi. “Karısı Gülizar, gerçi hamileydi; ama doğuma daha zaman var sanıyordu.” - Y. B. Bakiler AV 13, 14⁴, 34²

gülmek (*nsz*) **1.** İnsan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak. AV 64, 66; ÜK 49; **2.** (-e) Biriyle alay etmek. ÜK 26, 103⁴; **3.** Mutlu, sevinçli zaman geçirmek, eğlenmek, hoşça vakit

geçirmek. **S** 25; **gülüp geçmek** umursamamak, aldırış etmemek, üzerinde durmamak. **AV** 88

→ **güler yüz, güler yüzlü, güleryüz**

gülücük *a.* Gülümseme, tebessüm. **S** 25

gülümseme *a.* Gülümsemek işi, tebessüm. **AV** 8, 14; **ÜK** 100

gülümsemek (*nsz, -e*) Güler gibi olmak, hafifçe gülmek. **AV** 13, 15, 35, 38, 44², 66, 78, 82², 91; **S** 22, 31, 55, 57, 60; **ÜK** 12, 22, 33, 34, 39, 59, 80, 102, 107, 127, 197

gülünç *sf.* Güldürücü, tuhaf, komik. **AV** 110; **ÜK** 27, 112

gülüş *a.* Gülme işi. **S** 8

gülüşme *a.* Gülüşmek işi. **ÜK** 50

gülüşmek (*nsz*) Karşılıklı veya birlikte gülmek. **ÜK** 66

güman Umut. **AV** 63, 106

gümbür gümbür *zf.* Büyük bir gürültü ile. **S** 21

gümbürdemek (*nsz*) Gümbür □ diye ses çıkarmak. **gümbürdenip durmak** sürekli gümbürdeme sesi çıkarmak. “*Bir düğün evinin bahçe kapısında iki davul, iki zurna birbirlerine karşı*

meydan okurcasına gümbürdenip duruyorlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 197

→ **gümbür gümdür**

gümrah *Far. sf. esk.* Uzun, sık ve dalgalı (saç). **ÜK** 66

gümrük *Rum. a.* Sınır kapılarında denetim ve gözetim işlerinin yapıldığı yer. **ÜK** 184

gümüş *sf.* Bu elementten yapılmış. **AV** 8, 96; **S** 29, 31, 61

→ **gümüş rengi**

gümüş rengi *a.* Gümüş parlaklığında, gümüşü andıran renk, gümüşi. **ÜK** 107

gün *a.* 1. Zaman, sıra. **AV** 16, 18², 40, 86², 89, 91³, 105, 107; **S** 11, 16, 21, 25², 31, 32, 33, 36, 39, 42², 43³, 45, 53, 57, 58; **ÜK** 12, 13, 19, 25, 29, 31, 35, 36², 37, 56, 57, 67, 68, 73, 75, 79, 82, 103, 107, 108, 109, 117, 120, 122², 135, 151, 153, 161, 184, 192³, 193, 194³, 196, 197²; 2. İçinde bulunulan zaman. **AV** 60, 67, 76, 86; 3. Yer yuvarlağının kendi eksenini etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre. **AV** 16, 40, 55, 86, 107; **S** 5, 7², 8³, 9²; **ÜK** 9, 13, 17³, 18, 29, 47, 52², 56, 59⁸, 62², 63, 65, 74, 75, 76², 78, 83², 91, 101, 102, 115, 128, 154, 194; 4. Tarih. **AV** 45; **ÜK** 13; 5. Bayram niteliğinde özel gün. **ÜK** 42, 47, 50; **gün gibi**

ortada (olmak) açık olmak, göz önünde olmak. “*Gelişmeler gün gibi ortada.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 139

→ *ahiret günü, günü gününe, günün birinde, şîir günleri*
günâh bk. günah 2 **ÜK** 43

günah *Far. a. 1.* Dinî bakımdan suç sayılan iş veya davranış, vebal. **AV** 106², 113; **ÜK** 110, 154; **2.** Kabahat, hafif suç. **AV** 103; **günah işlemek** günah sayılan davranışta bulunmak. **AV** 109; **günaha girmek** dinî bakımdan suç sayılan bir iş yapmak. **AV** 108

→ *günahkâr*

günahkâr *Far. sf.* Günahlı. **AV** 109; **S** 47

günde *zf.* Her gün. **S** 17; **ÜK** 111, 192, 193²; **günde beş vakit** sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsıyı içine alan zaman dilimi. “*Bir merhamet, bir sıcaklık, bir gurur / Yavrum! diyen sesinde... / Ve huzurun günde beş vakit nabzı vurur / Beyaz tülbentinde, seccadesinde.*” - Y. B. Bakiler **ŞA** 47, 50

gündüz *a.* Günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü. **AV** 87; **S** 11

güneş *öz. a. 1. gök b.* Gezegenlere ve yer yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök cismi. **AV** 80, 87, 104²; **2. a.** Güneş ışınlarının ve ısısının etkilediği ortam. **S** 29; **ÜK** 15, 16, 68², 100, 102, 159

güneşlenmek (*nsz*) Güneş ışınlarından vücudun yararlanmasını sağlamak, güneşlemek. **AV** 13

güney *a.* Solunu doğuya, sağını batıya veren kimsenin tam karşısına düşen yön, dört ana yönden biri, cenup, kuzey karşıtı. **ÜK** 11, 93, 127, 184

→ *güneydoğu*

güneydoğu *a.* Güneyle doğu arasındaki yön.

→ *Güneydoğu Anadolu*

Güneydoğu Anadolu *öz. a.* Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden biri. “*Ermeniler diyorlar ki, Doğu ve Güneydoğu Anadolu işgal edilmiş Ermeni toprağıdır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

günlerce *zf.* Pek çok gün boyunca. **AV** 54; **ÜK** 75, 101, 173

günlük *sf. 1.* O günkü, o günle ilgili. **ÜK** 42, 93; **2.** Her gün yapılan, her gün yayımlanan, her gün çıkan. **AV** 104²

Günola öz. a. Süreyya Berfe'ye ait bir kitap. "Diğerlerini fikir yönleriyle de bildiğim için, Berfe'nin Günola kitabını aldım." - Y. B. Bakiler ÜK 25

günü gününe zf. Tam vaktinde, her gün, gününde, tam gününde. AV 105

günün birinde zf. Bilinmedik bir zamanda. ÜK 122, 190

gür sf. 1. Bol ve güçlü olarak çıkan veya fişkıran. ÜK 11, 65; 2. Bol, verimli, feyyaz. ÜK 135

gürültü a. Aralarında uyum bulunmayan düzensiz seslerin bütünü, patırtı, şamata. ÜK 13², 76

gürültülü sf. Gürültüsü olan. ÜK 12, 13

güve a. hay. b. Kurtçuğu yapağı, yünlü kumaş ve dokuma yiyen pul kanatlılardan bir böcek (*Tine pellionella*). AV 76

güvenilir sf. Güven duygusu veren, güvenilen, itimatlı. ÜK 141

güvenli sf. Güven verici, emniyetli, emin. ÜK 139

güvenlik a. Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet.

→ **Güvenlik Konseyi, sosyal güvenlik**

Güvenlik Konseyi a. Birleşmiş Milletlerin, üye ülkeler arasında güvenlik ve barışı korumakla yükümlü, en güçlü organı. "ABD, AT ve Güvenlik Konseyi bir Balkan Savaşı çıkmasından korkar." - Y. B. Bakiler ÜK 182

güvenmek (-e) Güven duymak, güveni olmak, itimat etmek. AV 110

güvercin a. hay. b. Güvercingillerden, hızlı ve uzun zaman uçabilen, kısa vücutlu, sık tüylü, evcilleşmiş birçok türü bulunan, yemle beslenen bir tür kuş (*Columba*). S 8, 42; ÜK 175

→ **güvercin yürüyüşü**

güvercin yürüyüşü a. Genç bir gelinin yürümesinin güvercinin sağa ve sola dönerek nazlı nazlı yürüyüşü ile benzerlik kurulduğu bir halk oyunu motifi. "Bir daire etrafında, güvercin yürüyüşüyle dönüp duruyorlardı." - Y. B. Bakiler ÜK 197

güya Far. zf. Sözde, sanki.

güzel sf. 1. Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı. AV 34, 40, 42, 43, 46, 49, 50, 56³, 58, 60, 62, 63, 64, 66², 75, 77, 78, 92; ŞA 49; S 15, 26, 35, 49, 53; ÜK 11², 23, 24,

26, 36², 42, 49, 50², 52⁴, 56, 59, 65, 77², 78, 79³, 80, 84, 95, 101, 111², 129, 146, 150, 151, 152, 155², 157, 174, 176, 179, 193; **2.** İyi, hoş. **AV** 46, 49, 51, 54², 65; **ŞA** 48; **S** 8, 22; **ÜK** 9, 10, 17, 35, 47, 110, 112, 141, 161, 164³; **3.** Soyluluk ve ahlaki üstünlük düşüncesi uyandıran. **ÜK** 21, 33; **4. a.** Güzel kız veya kadın. **AV** 8, 73; **ÜK** 66; **5.** Pek iyi, doğru. **ÜK** 75; **6. zf.** Hoşa giden, beğenilen, iyi, doğru bir biçimde. **AV** 9, 14², 45, 47, 49², 50⁴, 56, 65, 81, 90, 91, 92; **S** 17², 25; **güzelim** değer verilen, sevilen. **ÜK** 21, 23, 25, 41, 58, 59, 151³, 158, 163, 179; **güzeli çirkiniyle** hayatta karşılaşılabilen güzel çirkin bütün yönleriyle. “*Bu yurt bizim yurdumuzdur güzeli çirkiniyle / Bir yanda karanfil, bir yanda tezek.. / Bizimdir Beytüşşebab, Körtuzla, Çemişkezek.. / Anadolu sadece İstanbul İzmir değil*” - Y. B. Bakiler **S** 28

→ *güzel sanatlar, güzeli çirkiniyle*

güzel sanatlar a. Edebiyat, müzik, resim, heykel, mimarlık, tiyatro vb. insanda coşku ve hayranlık uyandıran sanatlar. **AV** 68, 78; **ÜK** 143

→ *Güzel Sanatlar Akademisi*

Güzel Sanatlar Akademisi öz. a. Önceleri adının Sanayi-i Nefise Mektebi olduğu 1 Mart 1883'te Osman Hamdi Bey tarafından kurulmuş olan eğitim kurumu. “*Güzel Sanatlar Akademisi öğrencileri gelmişler, Veysel’le söyleşiyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 96

güzelleşme a. Güzelleşmek işi. **ÜK** 28

güzelleşmek (nsz) Güzel bir durum almak. **AV** 14

güzelleştirilmek (nsz) Kendisine güzellik verilmek, güzel duruma getirilmek. **ÜK** 58

güzelleştirmek (-i) Güzellik vermek, güzellik kazandırmak. **AV** 38, 66², 78

güzellik a. 1. Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsün. **AV** 8, 9, 43, 46, 56, 65², 73², 75², 78, 80; **S** 8, 10, 12, 15, 16, 17, 25, 30, 31, 41, 43, 63; **ÜK** 12², 13, 24, 36, 39, 40, 42², 43, 47, 60, 71, 77, 79, 95, 97, 107, 111, 112, 161, 163², 175²; **2.** Ahlak ve fikrî nitelikleriyle hayranlık uyandıran şey. **AV** 7, 10, 59, 91; **3.** Güzel olan bir kimsenin niteliği. **AV** 52, 66; **S** 55

h, H

ha ünl. 1. Bir şeyin birdenbire hatırlandığını veya kavrandığını anlatan bir söz. **AV** 45; 2. *ünl.* İstek uyandırmak için kullanılan bir söz. **AV** 47⁵, 104⁵; 3. *bağ.* Tekrarlanarak kullanıldığında eşitlik anlamı veren bir söz. **S** 13², 29⁴; 4. *tkz.* Soru bildiren bir söz. **ÜK** 32³

haber *Ar. a.* 1. Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık. **AV** 95; 2. Bilgi. **AV** 104²; **S** 25; **ÜK** 28, 73; 3. İletişim veya yayın organlarıyla verilen bilgi. **ÜK** 193⁴; **haber almak** kendisine bildirilmek, öğrenmek, bilgi edinmek. **ÜK** 107; **haber gelmek** biri veya bir şey için beklenen haber gelmek. “*Bir haberin gelse iki satırlık / Yüreğim birdenbire kanatlanır, yücelir. / Bir martı gibi çıkar kapına gelir / Sakın yazma!*” - Y. B. Bakiler **S** 13; **haber gitmek** haber ulaşmak. “*Atlı candarmalara haber gitmeden / Kadınların tutturduğu ağıt bitmeden / Ve daha kurumadan Receb'in kanı / Çekti hançerini Sarı İbrahim / Öldürdü babasını öldüren Süleyman'ı.*” - Y. B. Bakiler **S** 38; **haber göndermek** herhangi bir araçla bildirmek. **AV** 39; **haberi olmak** bilgisi olmak, bilmek. **ÜK** 98, 199; **haberin olsun!** birine herhangi bir

konuda uyarıda bulunmak için söylenen bir söz. **ÜK** 17

→ *haberdar*

haberdar *Ar. Far. sf.* Haberli, bilgili. **AV** 46; **ÜK** 26, 97, 110; **haberdar olmak** bilgi edinmek, haber almak. **ÜK** 94, 111, 113

hac *Ar. a. din b.* İslam'ın beş şartından biri olan, Müslümanlarca zilhicce ayında Mekke'de yapılan Kâbe'yi ziyaret ve tavaf ibadeti.

→ *hac farızası*

hac farızası *a.* Dinen zengin kabul edilen her Müslümana ömründe bir kere olmak üzere yapılması Allah tarafından emredilen farz ibadet. “*Hac farizesini yerine getiren Müslümanların başlarında da beyaz tülbentli fesler vardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81

hacet *Ar. a.* Herhangi bir şey için gerekli olma, gereklilik, lüzum. **ÜK** 183

hacı *Ar. a. din b.* Din buyruklarını yerine getirmek için hacca gitmiş Müslüman.

→ *Hacı Ahmet Cami, Hacı Bektaş Veli, Hacı Şeyh Meydanı*

Hacı Ahmet Cami öz. a. Rapşışte köyünde bulunan bir cami. “*Köyün üç camii var: Hacı Ahmet Camii, Eski Camii, Yeni Camii.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 170

Hacı Bektaş Veli öz. a. Alevi mistik, seyit, hümanist, mutasavvıf, şair ve filozof. “*Hacı Bektaş-ı Veli merasimlerine katıldım.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70; **ÜK** 177

Hacı Şeyh Meydanı öz. a. Üsküp'te bulunan meşhur meydan. “*Galiba Hacı Şeyh Meydanı'ndaki Rufâi Tekkesi, kerpiç duvarlarla çevrili bir geniş bahçe içerisinde, büyük odaları ve serin sofaları olan eski bir ahşap binadan ibaretti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82

hacim Ar. a. Bir cismin uzayda doldurduğu boşluk, oylum, cirim, sıyığı. **ÜK** 10, 110, 182

Haç Far. a. din b. Hristiyanlığın sembolü sayılan ve birbirini dikey olarak kesen iki çizgiden oluşan biçim, istavroz, put, salip. **ÜK** 120, 177, 195

→ **Kızılhaç**

Haçlı öz. a. XI. yüzyıl ile XII. yüzyıl arasında batılı Hristiyanlarca kutsal yerleri Müslümanların elinden almayı amaçlayan askeri harekâta katılanlara verilen ad, ehlihalip. **ÜK** 45

hadis Ar. a. din b. Hz. Muhammet'in söz ve davranışları. **S** 25; **ÜK** 111, 177

→ **Dar'ü'l- hadis, hadis-i şerif**

hadise Ar. a. Olay. **AV** 103, 111², 112; **ÜK** 168, 179, 191, 193, 199, 202, 203, 204

hadis-i şerif a. İslam peygamberi Muhammet'e isnat edilen ve kendisinin değişik olaylar ve sorunlar karşısında veya Kur'an'ın ayetlerini açıklamak için söylediğine inanılan söz, fiil ve takrirler. “*Vaazda söylediği bir Hadis-i Şerif aklımdan çıkmıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 187

hafıza a. ruh b. Bellek. **AV** 111; **ÜK** 38, 44

hafif Ar. sf. **1.** Gücü az olan, belli belirsiz. **ÜK** 82; **2.** Tartıda ağırlığı az gelen, yeğni, ağır karşıtı. **AV** 8

hafifçe zf. Hafif olarak, hafif bir biçimde, belli belirsiz. **AV** 82; **ÜK** 36

hafiflik a. mec. Rahatlık. **ÜK** 175

hafta Far. a. Birbiri ardınca gelen yedi günlük dönem. **AV** 42², 96; **ÜK** 177, 194

haftalarca zf. Uzun süre. **ÜK** 122

hain Ar. sf. Hıyanet eden (kimse). **ÜK** 116², 203

hak *Ar. a.* 1. Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç. **ÜK** 15, 144², 147²; 2. Verilmiş emekten doğan manevi yetki. **ÜK** 17², 37, 111; **hak vermek** birinin düşüncesini, davasını, iddiasını doğru bulmak. **AV** 53; **ÜK** 93

→ *hak bilirlilik, hak sahibi, işçi hakları, meşru hak, mülkiyet hakkı, sosyal haklar*

Hak *Ar. öz. a. din b.* Tanrı. **AV** 59; **ÜK** 40

hak bilirlilik *a.* Hakkaniyetlilik, adaletlilik. “*Türk kelimesi, bir yerde onlar için doğruluk, dürüstlük, yiğitlik, efendilik, hak bilirlilik, halk severlik anlamına gelir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34

hak sahibi *a.* Bir şey üzerinde hakkı bulunan kişi. “*İşçi teşekkülleri toplu sözleşmelerle, grevlerle, ücretlerin tesbitinde büyük hak sahibi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 139

hakaret *Ar. a.* 1. Onur kırma, onura dokunma. **AV** 107; 2. Küçültücü söz veya davranış. **AV** 49; **ÜK** 178; **hakaret etmek** bir şeyi veya bir kimseyi aşağılık ve değersiz gösterecek biçimde davranmak. **ÜK** 109²

hakikaten *Ar. zf.* Gerçekten. **ÜK** 183

hakiki *Ar. sf.* Gerçek.

hakikî *bk.* hakiki **AV** 67

hâkim *Ar. sf.* Yüksekten bir yeri bütün olarak gören. **ÜK** 60; **hâkim olmak** etkili olmak, hükmetmek. **ÜK** 38, 59, 76; **hâkim olmaya çalışmak** kontrol etmek için uğraşmak. “*Müjgân Cunbur, bir gün kendi evinde, titreyen sesine hâkim olmaya çalışarak, gözlerini uzaklara kaçırarak demişti ki.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 56

hâkimiyet *Ar. a.* Egemenlik. **AV** 46

→ *Hâkimiyet-i Millîye*

Hâkimiyet-i Millîye *öz. a.* Kurtuluş Savaşı sırasında başkanlığını Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesinin yayın organı olarak 10 Ocak 1920'de Ankara'da yayın hayatına başlayan Türkçe gazete. “*Ankara'da Hâkimiyet-i Millîye gazetesinde yayınlanan şirden sonra, sesini ve sazını, radyo mikrofonlarıyla da duyurdu.*” - Y. B. Bakiler **AV** 32

hakkında *zf.* İlgili olarak, üzerine. **AV** 103; **ÜK** 22, 41, 72, 85, 120, 154

haklamak *(-i) tkz.* Bozmak, perişan etmek, yenmek. **ÜK** 96

haklı *sf.* Davası, iddiası, düşüncesi veya davranışı doğru ve adalete uygun olan (kimse). **AV** 49, 81, 103; **ÜK** 34, 36, 93, 95, 114, 158, 196; **haklı görmek** haklı bulmak. “*Yugoslavların haklı görüyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 16; **haklı olarak** davası, iddiası, davranışı, düşüncesi adalete uygun olmak. **ÜK** 61, 114, 115, 171

haksız *sf.* Davası, iddiası, davranışı, düşüncesi doğru ve yerinde olmayan (kimse). **ÜK** 93, 150

haksızlık *a.* Hak ve adalete aykırılık. **ÜK** 68, 100, 111, 120², 179; **haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır!** bir kelimayı kibar. “*Hz. Peygamber ‘Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır!’ diye bizi uyarıyor ve en güzel öğüdünü veriyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 112

hal *Ar. a. tar.* Tahttan indirme.

→ **halletmek**

hâl *Ar. a.* **1.** Bir şeyin içinde bulunduğu şartların veya taşıdığı niteliklerin bütünü, durum, vaziyet. **AV** 9, 40², 41, 46, 67, 73, 76, 81, 82, 91, 92, 103, 106, 111; **S** 21; **ÜK** 32, 51, 115, 162, 163, 164; **2.** Tutum, tavır. **AV** 8, 63; **ÜK** 66, 99, 108; **3.** Güç, kuvvet, takat. **S** 55; **hâl böyleyken** herhangi bir durumu

anlatmak için kullanılan söz. “*Hâl böyle iken, Veysel’i şu veya bu kalıba dökmek isteyen bazı kalemler bütün insaf duygularını çatlatacak derecede yanlış iddialarla ortaya çıkmışlardır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 76; **hâlini hatırını sormak** bir kimseye “nasılsınız, ne durumdasınız” anlamında nezaket sorusu yöneltmek. **AV** 42

→ **hâlbuki, halbuki**

hal *bk.* hâl-1 **AV** 40; **S** 45; **ÜK** 14, 18, 25, 39, 40, 56, 59, 60², 62, 65, 69, 76³, 82, 84, 102, 103, 124, 142, 145², 150, 170, 176, 177, 194, 200, 201; *bk.* hâl-2 **ÜK** 14, 25, 72, 195

hâlâ *Ar. zf.* Şimdiye kadar, o zamana kadar, hâlen, henüz. **AV** 45; **ÜK** 50, 76², 81, 83, 99, 122, 124, 162, 163², 171², 192

Halac-ı Mansur *öz. a.* Yazar ve mistik şair. “*Açılın açılın kalabalıklar / İçerim zemberi, dışarım bahar / Bir alev halinde geçtiğim yollar / Halac-ı Mansur’suz, Kerem’siz değil.*” - Y. B. Bakiler **S** 45

halat *Rum. a.* Pamuk, kenevir, Hindistan cevizi gibi bitkisel liflerin veya çelik tellerin sarılmasıyla oluşan kolların bir arada bükülmesiyle elde edilen kalın ip. **S** 29

halay *a.* Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde genellikle davul ve zurna eşliğinde toplu olarak oynanan bir halk oyunu. **ÜK** 197

hâlbuki *Ar. T. Far. bağ.* Oysa. **AV** 49, 52²; **ÜK** 21, 37, 58, 83, 150, 189, 194, 203

halbuki *bk.* hâlbuki **AV** 48; **ÜK** 58, 112

Halep *öz. a.* Hape, Suriye'de bir şehir.
Haleb orda ise, arşın buradadır Bir zamanlar falan yerde yapmıştım demekle yeterliliğini kanıtlamış olamazsın, gereken koşullar hazır hadi o yaptığını burada da yap da görelim anlamında söylenir. **ÜK** 199

halı *a.* Yere veya mobilya üstüne serilmek, duvara gerilmek için, genellikle yünden dokunan, kısa ve sık tüylü, nakışlı, kalın yaygı. **ÜK** 39, 50, 68, 82

→ *Sivas halısı, taban halısı*

Halide Nusret Zorlutuna *öz. a.* Şair, yazar, öğretmen. “*Muhterem şâiremiz Halide Nusret Zorlutuna en ön sırada oturuyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 49

halife *Ar. a. din b.* Hz. Muhammet'in vekili olarak Müslümanların imamlığını ve din koruyuculuğunu

yapmakla görevli kimse. **AV** 47, 52; **ÜK** 178⁴, 179

halifelik *a. tar.* Halife olma durumu. **AV** 72

Halik *Ar. öz. a.* Tanrı.

Hâlik *bk.* Halik **AV** 104

Halil Erenoğlu *öz. a.* Kore Gazisi, tarihçi ve yazar. “*Azeri olduğunu tahmin ettiğim Halil Erenoğlu isimli solcu bir emekli albayın mektubunu, bütün Marksistlerimize, bütün solcularımıza örnek olması dileğiyle burada özetliyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 154, 155

halk *Ar. a. 1.* Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu, folk. **ÜK** 18², 20, 25, 38, 102², 115, 125, 183²; **2.** Belli bir bölgede veya çevrede yaşayanların bütünü, ahali. **AV** 35, 70, 88, 91², 92, 96, 105, 112; **ÜK** 17², 28³, 67, 68, 135², 148, 151, 152, 170, 174³, 187², 188, 194²; **3.** Bir ülkedeki yurttaşların bütünü, kamu. **S** 61⁴;
halktan kopmak halktan uzak olmak, halk ile bağları bulunmamak. “*Burada, bir Yugoslav vatandaşının deniz motoru almasını yerinde görenler, Türkiye’de deniz motoru alan bir Türk’ü neden sömürücü olmakla, halktan kopmakla,*

*burjuvaziye kaymakla suçluyorlar?” -
Y. B. Bakiler ÜK 16*

→ *halk adamı, halk âşığı,
halk edebiyatı, halk müziği,
halk ozanı, halk severlik, halk
şairi, halk şâiri, halk tarzı,
halk tiyatrosu, halk türküsü*

halk adamı *a.* İçinden çıktığı halk kesiminin bütün özelliklerini yakından bilen, halk tarafından sevilen kimse. AV 8, 80

halk âşığı *a.* Halk içinde yetişen, deyişlerini genellikle sazla söyleyen, sözlü şiir geleneğine bağlı ozan, saz şairi, halk şairi, âşık. “*Âşık Veysel, Sivas'ta, Şarkışla'ya bağlı Sivrialan Köyü'nde, çiftçilikle uğraşan Kara Ahmet ailesinin Türkiye çapında bir halk âşığı.*” - Y. B. Bakiler AV 7

halk edebiyatı *a. ed.* Adı belli olan veya olmayan kimselerin, halk ozanlarının yarattıkları şiir, destan, hikâye vb. türleri içine alan edebiyat. AV 40, 66², 76, 110

halk müziği *a. müz.* Yazılı hiçbir kurala dayanmadan yalnızca işitme yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılan, halkın ortak malı olan geleneksel müzik türü, folk müziği. AV 95

halk ozanı *a. ed.* Halk içinde yetişen, deyişlerini genellikle sazla söyleyen,

sözlü şiir geleneğine bağlı ozan, saz şairi, halk şairi, âşık. AV 42; ÜK 19²

halk severlik *a.* Yurttaşlarına gönülden bağlılık. “*Türk kelimesi, bir yerde onlar için doğruluk, dürüstlük, yiğitlik, efendilik, hak bilirlilik, halk severlik anlamına gelir.*” - Y. B. Bakiler ÜK 34

halk şairi *a.* Halk ozanı. AV 8², 9², 19, 39, 40², 41², 53, 55, 60, 66, 68², 73, 92, 109, 110

halk şâiri *bk.* halk şairi ÜK 117

halk şiiri *a.* Toplum arasından çıkan ve geleneksel yöntemlere ve ilkelere bağlı olarak halk ozanları tarafından yazılıp söylenen veya anonimleşmiş edebî tür. AV 7, 8, 9, 10, 55, 64, 70, 79, 92², 110; ÜK 120, 135

halk tarzı *a.* Halkın kendine özgü anlatma biçimi. “*Âşık Veysel, şiirlerini hep halk tarzında yazdı.*” - Y. B. Bakiler AV 91

halk tiyatrosu *a.* Kuşaktan kuşağa aktarım sonucu oluşmuş, halka özgü olan tiyatro. “*Struga Şiir Akşamları'nda olduğu gibi, festivale katılan şâirler, şiirlerini kendi dilleriyle okuyarak kürsüden iniyorlar, hemen arkasından mikrofonu çıkan Makedonya Halk Tiyatrosu sanatçıları okunan şiirlerin Makedoncasını*

dinleyicilere sunuyorlardı.” - Y. B. Bakiler ÜK 47, 69

halk türküsü *a.* Memleket havası. “*Halk şiirimiz, halk türkülerimiz araştırılrsa daha niceleri bulunur.*” - Y. B. Bakiler ÜK 120

halka *Ar.* Çember biçiminde dizilmiş topluluk. AV 92

halkçılık *a.* Bireyler arasında hiçbir hak ayrılığı görmeme, topluluk içinde hiçbir ayrıcalık kabul etmeme görüş ve tutumu, popülizm. AV 67

hallaç *Ar. a.* Yünü, pamuğu yay veya tokmak gibi bir araçla kabartma, ditme işini yapan kimse, atımcı.

→ *Halac-ı Mansur*

halletmek *Ar. T. (-i)* Güç görünen bir olay veya duruma çözüm yolu bulmak. ÜK 192

halsiz *bk.* hâlsiz AV 44

hâlsiz *sf.* Bitkin, dermansız, takatsiz.

halvet *Ar. a. esk.* Hamamlarda çok sıcak küçük yer.

→ *halvet yeri*

halvet yeri *a.* Hamamlarda kapalı ve yalnız başına yıkanma yeri. “*Ama hamamın dış ve iç mimarisi, halvet yerlerinin süslü tonozları, sütun başlıkları, göbek taşı ve halvet*

yerlerinin muhteşem kubbeleri, sanki divan edebiyatımızın o süslü, o zengin, o çarpıcı üslubuyla konuşuyor gibiydiler.” - Y. B. Bakiler ÜK 59²

Halveti *Ar. öz. a. din b.* İbadetlerini tenhada yapan bir tarikat. ÜK 162

Halvetî *bk.* Halveti ÜK 135

→ *Halvetî tekkesi, Halveti tekkesi*

Halvetî tekkesi *bk.* Halveti tekkesi ÜK 81

Halveti tekkesi *öz. a.* Kurucusu Pir Muhammed Hayati olan Ohri’de bulunan bir tekke. “*Çünkü Ohri’de bir Halveti tekkesi hâlâ ayakta.*” - Y. B. Bakiler ÜK 162

hamal *Ar. a.* Taşıyıcı. ÜK 74

hamam *Ar. a.* Yıkanılacak yer, yunak, ısıdam. ÜK 23, 36, 55, 59², 60, 75, 77², 135

→ *Çifte Hamam, Davud Paşa Hamamı, Şengül Hamamı*

Hamdi Hasan *öz. a.* Akademisyen. “*Gostivar’da, soydaşlarımızın açtıkları bir Eğitim-Kültür Merkezinde Prof. Dr. Hamdi Hasan yukarıdaki cümlelerle konuşuyordu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 165, 167²

hamile *Ar. sf.* Gebe. AV 13

hamle *Ar. a.* İleri atılma, atılım, saldırış, savlet. **AV** 68

han (I) *a. tar.* Osmanlı padişahlarının adlarının sonuna getirilen unvan. **ÜK** 55, 60², 76⁵, 77², 103

han *Far. (II) a. esk.* Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı. **AV** 33; **S** 55

→ **Kapan Han, Kurşunlu Han, Sulu Han**

hançer *Ar. a.* Ucu eğri ve sivri, kamaya benzer, silah olarak kullanılan bir tür bıçak. **S** 38

hane *Far. a.* Ev, konut. **S** 29; **ÜK** 187

→ **gusülhane, hapishane, ibadethane, idarehane, kahvehane, kütüphane, misafirhane, postahane, tumarhane, yazıhane**

hanedan *Far. a. tar.* Hükümdar, devlet büyüğü vb. bir kişiye dayanan soy, büyük aile. **ÜK** 190

→ **Osmanlı hanedanı**

Hanefi *Ar. öz. a. din b* Bu mezhepten olan kimse. **ÜK** 177

Hanefi *bk.* Hanefi **AV** 50

hanfendi *bk.* hanımefendi **S** 61

hangi *sf.* İki veya daha çok şeyden bir tanesini belirtecek bir cevap istemek için kullanılan soru sıfatı. **AV** 43, 44, 45, 47, 76³, 89², 104, 109; **S** 7, 42²; **ÜK** 11, 14, 19, 42², 58, 63², 82, 92³, 139, 152, 158⁴, 162², 164, 201

→ **Hangi Batı**

Hangi Batı *öz. a.* Attila İlhan'a ait bir kitap. "*Attila İlhan Hangi Batı isimli kitabında, bizim bir kısım aydınlarımızın portrelerini çok iyi çizerek bu sorunun cevabını vermeye çalışıyor.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 124

hanım *a.* 1. Kız ve kadınlara verilen unvan, bayan. **ÜK** 115; 2. Kadın, eş. **AV** 44

→ **hanfendi, hanımefendi**

hanımefendi *a.* Saygı bildirmek için kadın adlarının sonuna getirilen veya adların yerine kullanılan bir söz. **ÜK** 103, 194

hani *zf.* 1. Doğrusunu söylemek gerekirse, kaldı ki, üstelik anlamlarında kullanılan bir söz. **S** 33; **ÜK** 53, 58, 169, 197, 204; 2. Karşıdakinin daha önceden bildiği bir şey kendisine hatırlatılmak istenildiğinde kullanılan bir söz. **ÜK** 147, 198, 199

hapis *Ar. a.* Cezaya çarptırılmış suçluların kapatıldıkları yer, cezaevi, hapishane.

→ *hapishane*

hapishane *Ar. Far. a.* Cezaevi. **ÜK** 76

Harabatî Baba *öz. a.* Harabatî Baba Tekkesi'nde yatan zat. "Söylenenlere göre Tekke içerisinde yatan Harabatî Baba, 1719 yılında Malatya'dan çıkıp gelmiş."- Y. B. Bakiler **ÜK** 175

→ *Harâbâtî Baba Tekkesi, Harabatî Baba Tekkesi*

Harâbâtî Baba Tekkesi *bk.* Harabatî Baba Tekkesi **ÜK** 41, 42, 43

Harabatî Baba Tekkesi *öz. a.* Makedonya'da bulunan Osmanlı-Türk dinî eserlerinden biri. "Harabatî Baba Tekkesi, Osmanlı devrinde, Yugoslavya'da yapılan 400 tekkeden biri." - Y. B. Bakiler **ÜK** 39⁵, 41, 42, 43, 151, 175², 176², 177

harabe *Ar. a.* **1.** Yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuş yapı, yıkı. **ÜK** 77; **2.** Kalıntı. **ÜK** 161

haram *Ar. sf. din b.* Din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan, helal karşıtı. **ŞA** 48; **haram etmek** (-de) bir kimseye bir şeyden umduğu yarar ve rahatı tattırmamak. **S** 26, 27; **haram olsun** "hayrını görme,

görmesin!" anlamında kullanılan bir söz. **S** 32²

harap *Ar. sf.* Bayındırlığı kalmamış, yıkılacak duruma gelmiş, yıkkın, viran. **harap olmak** harap duruma gelmek, haraplaşmak, perişan olmak. **ÜK** 39, 79

hararetle *zf.* Hararetle bir biçimde. **ÜK** 35²

harcamak (-i) Bir iş görmek veya bir şey satın almak için parayı elden çıkarmak, sarf etmek. **ÜK** 148, 195

harç *Ar. a.* Harcanan para, masraf. **harcı borcunu ödememek** ekonomik olmamak. "Baktım ki harcı borcunu ödemiyor, vazgeçtim motor sevdasından.." - Y. B. Bakiler **ÜK** 16

harda *bk.* nerede-1 **ÜK** 109

hareket *Ar. a.* **1.** Davranış, tutum. **ÜK** 28, 101, 110, 114, 117, 122, 182, 199, 200²; **2.** Belirli bir amaca varmak için birbiri ardınca yapılan ilerlemeler, akım. **AV** 67; **ÜK** 74, 79, 140; **3.** *fiz.* Bir cismin durumunun ve yerinin değişmesi, devinim, aksiyon. **ÜK** 184; **4.** Yola çıkma. **ÜK** 140; **hareket etmek 1)** davranmak. **AV** 91; **ÜK** 20, 35, 81, 143, 171; **2)** yola gitmek, yola çıkmak. **ÜK** 36

→ *liberalleşme hareketi*

hareketli *sf.* Canlı, kıpırdak. **ÜK** 76

hareketsiz *sf.* Hareket etmeyen, yerinden kımıldamayan, durgun, durağan. **AV** 14; **ÜK** 12, 195

haremlik *a.* Karılık, eşlik. **ÜK** 163²

harf *Ar. a.* Dildeki bir sesi gösteren ve alfabeği oluşturan işaretlerden her biri, kod. **ÜK** 41, 100, 128², 148

→ *sesli harf*

harfli *sf.* Harfi olan. “*Arap harfli florina, badana edilerek Rumcası yazılmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 127

hariciye *Ar. a. esk.* Devlet yönetiminde dış işleri.

hâriciye *bk.* hariciye **ÜK** 94

harita *Ar. a. coğ.* Coğrafya, tarih, dil, nüfus vb. konularla ilgili yeryüzünün veya bir parçasının, belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağı. **ÜK** 11, 183

harman *Far. a.* Biçildikten sonra tahıl demetlerinin üzerinden düven geçirilerek tanelerin başaklarından ayrılması işi. **S** 21, 38

→ *harman yeri*

harman yeri *a.* Üzerinde harman dövülen, sıkıştırılmış sert toprak alan. **S** 36

harp *Ar. a. ask.* Savaş. **ÜK** 122

→ *Birinci Dünya Harbi, harp meydanı, Harp Okulu*

harp meydanı *a.* Savaş meydanı, muharebe alanı. “*Sultan Murad, harp meydanını dolaşırken esir kralın damadı Miloş, Hünkâr’a yaklaşmak istedi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96

Harp Okulu *öz. a.* Türk Silahlı Kuvvetlerine subay yetiştiren okul. **ÜK** 114²

Harput *öz. a.* Elazığ yakınlarında bulunan bir antik kent.

→ *Harput türküsü*

Harput türküsü *müz.* Sesin sazdan daha üstün olduğu, kendine özgü çalgıları, makamları ve icra sırasındaki kuralları olan türkü. “*Program münasebetiyle aldığım birçok mektup arasında gönül kumaşı ipekten olan Mustafa Kayabek’in bir Harput veya Eğin türküsü kadar güzel ve duygulu destansı mektubunun yüreğimi ısıttığını söylemeliyim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 152

has *Ar. sf. mec.* İyi nitelikleri kendinde toplamış olan (kimse). **ÜK** 34

Hasan Hüseyin *öz. a.* Ehlibeyit’in isimlerinden biri. “*Ama mutlaka Ehl-i Beyt’ten alınan Ali gibi, Hasan gibi, Hüseyin gibi, Hasan Hüseyin gibi,*

Cafer, Mehdi, Ali Rıza isimli... bir kaç milyon insanımız var.” - Y. B. Bakiler
ÜK 178

Hasan İzzettin Dinamo öz. a. Yazar.
“*Bu arada, 1978 Struga Şiir Akşamları Festivaline, Dışişleri Bakanlığımızın tekrar beni göndermek istediğine, Kültür Bakanlığı Müsteşarlığının karşı çıkmasını ve yerime Arif Damar’la, Hasan İzzettin Dinamo’yu tavsiye etmesini de çok tabii karşıladım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 154**

Hasan Mercan öz. a. Şair ve yazar.
“*Hasan Mercan, konuşmalara tek kelimeyle katılmıyor, sadece bizi dinliyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 19², 22², 29**

Hasan öz. a. Ali bin Ebu Talip ve Fatıma Zehra’nın büyük oğulları ve Muhammet’in ilk torunu.
“*Muaviye’nin önce Hz. Ali’ye ve Hz. Hasan’a sonra Muaviye oğlu Yezid’in Hz. Hüseyin’e reva gördüğü akıl almaz zulmü ve vahşeti...*” - Y. B. Bakiler **AV 47, 70, 71, 103², 104; ÜK 178, 179²**

Hasanoğlan Ankara ili, Elmadağ ilçesi, merkez bucağına bağlı bir yerleşim birimi.

→ **Hasanoğlan Köy Enstitüsü**

Hasanoğlan Köy Enstitüsü öz. a. Enstitülere Öğretim Üyesi veya Müfettiş yetiştirmek amacıyla kurulmuş, Türkiye’de açılan 15. köy enstitüsü. “*Veysel, Hasanoğlan Köy Enstitüsü’nde iken, birgün çok şiddetli bir yağmur başlamış.*” - Y. B. Bakiler **AV 86**

hasar Ar. a. Herhangi bir olayın yol açtığı kırılma, dökülme, yıkılma gibi zarar. **ÜK 167**

hasat Ar. a. Ürün kaldırma, ekin biçme işi. **S 47**

hasım Ar. a. Düşman, yağı. **AV 8, 44, 67; ÜK 198**

haslet Ar. a. esk. İnsanın yaradılışından gelen özellik, huy. **AV 77**

hasret Ar. a. Özlem. **AV 9, 55, 65; S 9, 11, 31, 39, 42, 47, 51, 63; ÜK 24², 60, 63, 67, 108², 113, 197, 201; hasret çekmek** özlem duymak. **AV 76; hasretini çekmek** birini çok özlemek. **ÜK 192**

hassasiyet Ar. a. Duyarlık. **AV 79; ÜK 18, 108, 193**

hasta Far. sf. **1.** Hastalık, kaza veya yaralanma dolayısıyla fizik veya ruh sağlığı bozulmuş ve tedavi edilmesi gereken kimse, rahatsız. **AV 34, 42,**

50, 95; **2.** Sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan, hastalanmış, rahatsız. **S** 23; Sağlığı bozuk olan, esenliği yerinde olmayan, hastalanmış, rahatsız. **ÜK** 76, 163

→ *hastane*

hastalık *a.* **1.** Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, illet, maraz, maraza, esenlik karşıtı. **AV** 102; **2.** Ruh sağlığının bozulması durumu. **ÜK** 102

hastane *Far. a.* Hastaların yatırılarak tedavi edildikleri sağlık kurumu.

→ *akıl hastanesi*

haşa *Ar. ünl.* Dine aykırı görülen bir ihtimalden söz edilirken kullanılan bir söz. **haşa sümme haşa** “Öyle olmasına ihtimal yok, öyle değildir” anlamında kullanılan bir söz. **hâşâ sümme hâşâ** *bk.* haşa sümme haşa **AV** 48

hâşa *bk.* haşa **AV** 104, 112; **ÜK** 178

haşhaş *Ar. a. bit. b.* Gelincikgillerden, kapsüllerinden afyon elde edilen, tohumlarından yağ çıkarılan bir yıllık ve otsu bir kültür bitkisi (*Papaver somniferum*). **S** 29²

haşladınis *bk.* demlemek **ÜK** 128

haşlanmak (*nsz*) Haşlama işi yapılmak. **ÜK** 51, 52³

haşmet *Ar. a. esk.* Görkem. **ÜK** 98

Haşmet *bk.* Süreyya Haşmet **ÜK** 107³, 108²

hat *Ar. a.* Çizgi. **S** 6

→ *hat sanatı*

hat sanatı *a.* Hüsnuhat veya kaligrafi yazı sistemleri ve yazı öğeleri kullanılarak geliştirilen, sıklıkla dekoratif amaçla kullanılan, görsel bir sanat türü. “Şadırvanın dinlenme kısmına açılan kapısı, ahşap oymacılığımızın, üstündeki kitabesi ise, hat sanatımızın seçkin örneklerinden.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 40

hata *Ar. a.* Yanlış. **ÜK** 153

hatâ *bk.* hata **ÜK** 44

hatır *Ar. a.* Düşünme, akılda tutma, hafıza, zihin, akıl, yâd. **ÜK** 109

hatıra *Ar. a. ed.* Anı. **AV** 32, 44², 53, 54, 86; **ÜK** 94, 95

hâtıra *bk.* hatıra **ÜK** 58, 108, 122

hatırlamak (*-i*) Anımsamak. **AV** 8, 44, 73; **ÜK** 11, 18, 19, 21, 31, 37, 50, 76, 95, 117, 120, 149², 151, 163, 173

hatırlatmak (*-i, -e*) Anımsatmak. **AV** 8, 53, 65; **ÜK** 12, 14, 30, 31², 56, 58,

59, 79, 93, 99, 114, 150, 162, 163, 179, 202

hatta Ar. bağ. **1.** Bile, hem de. **ÜK** 12, 34, 66, 102, 109; **2.** z.f. Üstelik, ayrıca. **AV** 7, 10, 18, 50, 65, 90, 109; **ÜK** 34, 39, 101, 111, 116, 146², 148, 183², 194

hava Ar. a. **1.** Gökyüzü. **AV** 104; **2.** Meteoroloji ile ilgili olayların bütünü. **AV** 42; **3.** Hava yuvarını oluşturan, bütün canlıların solunumuna yarayan, renksiz, kokusuz, akışkan gaz karışımı. **S** 61; **ÜK** 12, 31, 75, 115, 128², 159; **4.** Çevreyi kuşatan boşluk. **ÜK** 181; **5.** mec. Durum, ortam, çevre, muhit, atmosfer, ambiyans. **AV** 107, 112; **ÜK** 49, 68, 120, 146; **6.** Müzik parçalarında tür.

→ *Gaziantep halay havası, hava yolu, havaalanı*

hava yolu a. Hava taşıtlarının uçuş sırasında izlemeye zorunlu oldukları yol. **ÜK** 11, 14

havaalanı a. İçerisindeki bina, tesis ve donatımlar dâhil uçakların iniş, kalkış ve yer hareketlerini yaparken kullanabilmeleri amacıyla belirlenmiş, ülke içindeki uçuşların yapıldığı saha.

→ *Belgrad havaalanı*

havai Ar. sf. Hava ile ilgili, havada bulunan.

→ *havai fişek*

havai fişek a. Gece yapılan törenlerde yakılarak havaya uçurulan, renkli ışıklar saçan fişek. **havai fişek atılmaya başlamak** havai fişek gösterisi yapılmak. “*Biraz sonra havaî fişekler atılmaya başlayınca gökyüzü rengârenk yıldızlarla güzelleşmeye başladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 28

havalandırmak (-i) Havaya kaldırmak. **AV** 54

havlama a. Havlamak işi. **ÜK** 31³, 32

Havzalı Havza halkından olan kimse.

→ *Havzalı Berber Mehmet Kurşun*

Havzalı Berber Mehmet Kurşun öz. a. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın “Gözünü Satan” şiirindeki kahraman. “*Kim bu Havzalı Berber Mehmet Kurşun?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 29²

Hay Allah'ın sıfatlarından biri. “*Hay! Allah'ın sıfatlarından biriydi ve 'ebediyyen diri olan' anlamına geliyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 40, 41

hayal Ar. a. Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi özlenen şey, imge, hülya. **ÜK** 56, 182;

hayal kurmak gerçekleşmesi istenen, özlenen şeyi düşünmek. **ÜK** 24

→ *hayâl dünyası, hayal dünyası, hayal kırıklığı*

hayâl bk. hayal **ÜK** 22

hayâl dünyası bk. hayal dünyası **AV** 64

hayal dünyası a. Duygu, düşünce ve hayal âlemi. “*Sevgilisinin resmini çizerken, en küçük ayrıntılara kadar inmesine, onun hem hayâl dünyası, hem de halk şiirimizin bitmez tükenmez benzetmeleri yardımcı olmaktadır.*” - Y. B. Bakiler

hayal kırıklığı a. Çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmeyişinden duyulan üzüntü. **hayal kırıklığına uğramak** çok istenilen veya umulan bir şeyin gerçekleşmemesinden üzüntü duymak. **AV** 96; **hayal kırıldığına uğratmak** beklentileri karşılayamamaktan dolayı üzülmesine sebep olmak.. “*Onları Türkiye’de ve Türkiye dışında hayal kırıldığına uğratmaya, gönüllerini kırmaya hakkımız var mı?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 111

hayat Ar. a. 1. Yaşam. **AV** 12, 39, 71, 87; **ŞA** 48; **ÜK** 36, 98, 102, 109, 113, 148, 172, 187, 193; 2. Meslek. **ÜK** 109; 3. Bir kimsenin tarihsel

biyografisi, hayat öyküsü, hayat hikâyesi. **ÜK** 178; 4. Hayat biçimi, içinde yaşanılan şartların bütünü, yaşantı. **AV** 39, 66, 90³, 105; **hayatta (olmak)** yaşamak. **ÜK** 9

→ *hayat boyu, özel hayat*

hayat boyu zf. Ömür boyu. **AV** 39

Hayd Park [Hyde Park] öz. a. Londra'daki Kraliyet Parklarının en büyüğü. “*Bütün bu söyledikleriniz Londra’da Hayd Park’ta mı oluyor efendim?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 15

Haydarî bk. Kaya Özlük **AV** 98²

haydi ünl. 1. İsteklendirmek, çabukluk belirtmek için kullanılır. **AV** 82; **ÜK** 191, 199; 2. Kabul ve onama bildiren bir söz. **ÜK** 143; **haydi bakalım** bir işe başlamaya yüreklendirmek için kullanılan bir söz. “*Haydi bakalım; Ankara’ya gidelim.*” - Y. B. Bakiler **AV** 81

hayhay ünl. İsteyerek, seve seve, elbette
bir söz. **S** 45; **ÜK** 196

hayıflanmak (nsz) Acınmak, üzülmek, yerinmek, esef etmek. **ÜK** 27, 38, 53, 63, 150, 151²

hayır Ar. (I) e. Olumsuz cümlelerde anlamı pekiştiren bir söz. **AV** 112; **ÜK**

□ anlamlarında onama

35², 47⁵, 52, 62, 83², 101, 102², 142, 167³, 179, 183, 200

→ *hayır hayır*

hayır *Ar. (II) sf.* İyi, hayırlı, yararlı, faydalı. **hayırdır inşallah** şaşma ve merak veren olgular karşısında söylenen bir söz. **AV** 13; **hayrın ve şerrin ondan geldiğine inanmak** imanın şartlarından biri olan hayır ve şerre inanmak. “*Onun meleklerine, Onun kitaplarına, Onun Resullerine, ahiret gününe, hayrın ve şerrin ondan geldiğine ve Hz. Muhammedin Onun kulu ve Resulü olduğuna inanyorum.*” - Y. B. Bakiler **AV** 105

→ *hayır defteri*

hayır defteri *a.* İnsanın ömrü boyunca işlediği iyi amellerinin yazıldığı manevi defter. “*Üstelik, tasarı kanunlaştıktan sonra da hayır defterini kapamadı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 40

hayır hayır "Yok, öyle değil" anlamlarında onamama, inkâr bildiren bir söz. “*Çünkü Alevî bölgesinde doğmasına, büyümesine, yaşamasına ve orada Alevîliği, bitmez tükenmez bir kan dâvası hâline getirmiş kimselere rağmen, bir tek şiiriyle, hayır hayır tek bir mısrayla, bu boş,*

bu korkunç bu faydasız kavgaya katılmadı.” - Y. B. Bakiler **AV** 46

hayırlı *sf.* Uğurlu, iyi, güzel. **AV** 109

haykırmak (*nsz*) Telaş, şikâyet vb. sebeplerle yüksek sesle bağırarak. **ÜK** 67

hayran *Ar. sf.* Çok beğenen, hayranlık duyan (kimse). **S** 60, 61; **ÜK** 185; **hayran olmak** çok beğenmek. **ÜK** 50

Hayranî *öz. a.* Halk ozanı. “*Yok Fuzulî, yok Neftî, yok Feryadî, yok Hayranî, yok Usulî, yok Kusurî, Talibî, İlhamî, Derunî...*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19

hayranlık *a.* Hayran olma durumu. **AV** 9, 59; **ÜK** 45, 58, 163, 181, 197; **hayranlık duymak** çok beğenmek, tutkuyla bağlanmak. **AV** 59, 60

hayret *Ar. a. 1.* Beklenmedik, garip bir şeyin sebep olduğu şaşkınlık, şaşırma. **AV** 8; **ÜK** 67, 142; **2. ünl.** Şaşılan bir şey karşısında söylenen söz. **ÜK** 36, 51, 58, 74, 102²

hayretle *zf.* Şaşkın bir biçimde. **ÜK** 66, 95

Hayriye *öz. a.* Âşık Veysel’in Gülizar’dan olan en küçük kızı. “*Büyüklik sırasına göre isimleri şöyle: Zehra, Ahmet, Menekşe, Bahri,*

Zekiye, Hayriye.” - Y. B. Bakiler **AV** 22

haysiyet *Ar. a.* Değer, saygınlık, itibar. **ÜK** 18, 30, 81, 94

haysiyetli *sf.* **1.** Onurlu. **ÜK** 71, 125; **2.** Değeri, saygınlığı olan. **AV** 53, 56

hayvan *Ar. a.* **1.** Duygu ve hareket yeteneği olan, içgüdüleriyle hareket eden canlı yaratık. **ÜK** 66, 76, 164, 167, 178, 193; **2. hlk.** At, eşek, katır gibi türlü hizmetlerde kullanılan yaratık. **AV** 103, 113

Hazar *öz. a.* Güneydoğu Avrupa ve güneybatı Asya'da bulunan dünyanın en büyük tuzlu su gölü. “*Götür beni Aras! Al beni Hazar / Türk'ü Türkten başka şimdi kim anlar? / Yaram derin, merhemim yok, vaktim dar... / Bir destan yazar gibi yaz beni Anar! / Duy beni Bahtiyar! Duy beni Şahmar!*” - Y. B. Bakiler **S** 51

Hazarlar *öz. a.* İdil kıyıları ve Kırım yarımadası arasında imparatorluk kuran bir Türk halkı. “*Hazarların, Uzların, Peçeneklerin, Kumanların, Tatarların, Nogayların, Gagavuzların ve Oğuzların Balkanlarda kucaklaşması, dil bakımından bazı farklılaşmalar doğurdu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 127²

hazır *Ar. sf.* **1.** Bir iş yapmak için gereken her şeyi tamamlamış olan, anık, amade, müheyya. **ÜK** 28, 35; **2. zf.** Bu fırsattan yararlanarak. **ÜK** 75; **3. zf.** Bir işi yapmak için gereken her şey tamamlanmış olarak. **AV** 65; **ÜK** 82, 147; **hazır olmak** hazır durumda bulunmak. **AV** 39

→ **hazır tetik gözcü, hazırcevap**

hazır tetik gözcü *a.* Her an uyanık, tetikte hazır bulunan gözcü. “*Ruhlarını Allah aşkıyla yakan nur yüzlü dervişlerin zikirleri, dışarıdan duyulmasın, bir polis baskını olmasın diye, duvarlar, pencereler, kapılar boydan boya, kilimlerle, halılarla kaplanır, ayrıca ibadet hangi evde yapıyorsa, o evin dört bir yanına hazır tetik gözcüler bırakılırdı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82

hazırcevap *Ar. sf.* Gerektiğinde çabuk, yerinde cevaplar bulup veren (kimse). **AV** 92

hazırlamak *(-i)* **1.** Bir şeyi kullanılacak, yararlanılacak duruma getirmek. **ÜK** 77, 169, 184; **2. (nsz)** Bir şeyi ortaya koymak, gerçekleştirmek. **AV** 9, 16; **ÜK** 18, 27, 50, 75, 83, 94, 101, 115, 144, 149, 150, 152, 193; **3. (-i, -e)** Birini

herhangi bir şeyi yapabilecek veya bir şeyi yüklenebilecek duruma getirmek.

AV 39

hazırlanma *a.* Hazırlanmak işi. **ÜK 26**

hazırlanmak (*nsz*) **1.** Hazır duruma getirilmek. **ÜK 35, 140, 145², 192;** **2.** (-*e*) Hazır olmak, kendini hazırlamak. **ÜK 97**

hazırlatmak (-*i*, -*e*) Hazır duruma getirmek. **AV 80**

hazırlık *a.* Hazırlanmak için gereken şey veya durumların bütünü. **ÜK 19**

hazin *Ar. sf.* Acıklı, üzüntü veren, dokunaklı, hüznü. **AV 18, 43, 53, 103; ÜK 29, 168, 174, 179, 180, 203, 204**

hazine *Ar. a.* **1.** Altın, gümüş, mücevher vb. değerli eşya yığını, büyük servet. **ÜK 152;** **2.** Kaynak. **ÜK 44**

hâzine *bk.* hazine-1 **ÜK 45²**

hazret *Ar. a.* **1.** Yüce kabul edilen kimselerin adlarının başına saygı, övme, yüceltme amacıyla getirilen unvan. **AV 47⁵, 48⁵, 50², 51³, 52⁴, 70⁷, 71⁴, 72, 75, 103⁵, 104², 105, 112²; ÜK 41⁴, 83, 112, 176⁶, 177, 178¹⁴, 179¹⁶, 202;** **2. mec.** Adı söylenmeyen bir

kimseden söz edilirken kullanılan bir söz. **ÜK 169**

→ *Hazreti Ali'yle Muaviye Kavgası*

Hazreti Ali'yle Muaviye Kavgası *a.* Muaviye'nin, Hz. Ali'nin halifeliğini reddetmesi, ona biat etmemesi sonucu çıkan kavga. “*Yeniden aydınlık, yeniden huzur / Ne bir çalıda bez, ne falcı tası.../ Ne frenk safsatası bitmez tükenmez / Ne Hazreti Ali'yle Muaviye kavgası...*” - Y. B. Bakiler **S 27**

he e. Evet. **AV 14**

hece *Ar. ed.* Hece ölçüsü. **ÜK 135**

→ *hece vezni*

hece vezni *a. ed.* Hece ölçüsü. **AV 91**

hedef *Ar. a. mec.* Yapılması tasarlanan iş, amaç. **AV 9**

hediye *Ar. a.* Armağan. **AV 95; ÜK 195; hediye etmek** armağan etmek. **AV 96; ÜK 148, 150, 152**

Hehatî *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Beharî, İshak Çelebi, Hehatî, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 135**

hekim *Ar. a.* İnsanlardaki hastalıkları teşhis ve onları ilaçlarla veya bazı

araçlarla tedavi eden kimse, doktor, tabip. **ÜK** 76

→ *Lokman Hekim*

helak *Ar. a.* Ölme, öldürme, yok etme, yok olma. **helak olmak** yok olmak, ölmek. **helâk olmak** *bk.* helak olmak **AV** 50; **ÜK** 41

helâl *Ar. sf. din b.* Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı. **S** 26

hele *bağ.* Özellikle. **ÜK** 109, 116

hem *Far. bağ.* Bir kimseyi uyarmak, bir şeyi açıklamak veya anlamı güçlendirmek için "özellikle, zaten, bir de, şurası da var ki" anlamlarında kullanılan bir söz. **AV** 50³, 54², 64², 73², 103², 110², 113; **ŞA** 50²; **hem de** anlamı güçlendirmek, bir veya daha çok ögeye bir başkasının da eklendiğini belirtmek için kullanılan bir söz. **AV** 50², 54, 56, 64, 73, 103², 110, 113; **ÜK** 178

→ *hem ... hem ... , hemşehri*

hem ... hem ... *bağ.* Birden fazla özne, tümleç veya fiili birlikte kabul etmek için, bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlı bağlaç, ne .. ne .. karşıtı. **ÜK** 10, 15, 26², 27, 32, 35, 39, 52, 108, 125, 142,

152, 162², 163, 177, 178, 179, 182, 190, 194

hemen *Far. zf. 1.* Çabucak. **AV** 80; **ÜK** 18, 35², 97, 176, 197; **2. sf.** Çok. **ÜK** 15, 32, 39, 47², 77, 78; **3.** Aşağı yukarı. **ÜK** 21, 153, 197, 198, 201; **hemen her yerde** her tarafta. "Ne güzel seni bulmak bütüin yüzlerde, / Sonra seni kaybetmek hemen her yerde / Ne güzel, bineceğim vapurları kaçırmak / Yapayalnız kalmak iskelelerde." - Y. B. Bakiler **S** 17

→ *hemen hemen*

hemen hemen *zf.* Tam değilse bile ona pek yakın. **ÜK** 76, 77², 142

hemşehri *Far. a.* Memleketli. **AV** 107

henüz *Far. zf. 1.* Az önce, daha şimdi, yeni. **AV** 96; **ÜK** 50; **2.** Daha, hâlâ. **ÜK** 58

hep *Far. zf. 1.* Hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak. **AV** 43, 81; **S** 20, 50; **ÜK** 52, 68, 163, 169, 170, 176; **2.** Sürekli olarak, her zaman, daima. **AV** 8², 9⁴, 10, 46, 53², 54², 58, 62, 64, 66, 70, 72, 73, 76, 78², 90, 91; **S** 6, 15, 21, 39, 48, 55, 61; **ÜK** 24, 35², 43, 45, 59, 68, 75, 80, 81, 83², 101, 102, 107, 114, 116², 117, 120, 122, 124, 128, 129², 144, 149, 153, 158, 170³, 171³, 180³, 181², 199², 200², 201

→ *hep bir ağızdan*

hep bir ağızdan *zf.* Toplu olarak (söylemek, konuşmak). **ÜK** 40, 191

hepsi *zm.* Bütünü, tamamı, tümü, cümlesi, hep. **AV** 13, 46, 89, 90; **ÜK** 45, 63, 77, 97, 121, 122, 151², 174, 194

hepten *zf. hlk.* Tamamıyla, büsbütün. **S** 33

her *Far. sf.* Önüne geldiği ismin benzerlerini ~~her~~ **her** *her* **her** *her* birer birer hepsi, birer birer tamamı anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz. **AV** 39, 45², 46, 53, 58, 59², 60, 61, 71, 88, 96, 102, 105, 106, 107, 109, 111, 113; **ŞA** 46², 47, 50²; **S** 5, 7, 10, 11, 21², 31², 34, 41, 42, 47, 55, 57², 58, 63; **ÜK** 10², 12, 14, 15³, 19, 20², 21, 23, 27, 28², 34³, 35⁵, 36², 37, 41, 42, 44³, 47, 50, 57², 58, 59, 60, 61, 62, 67, 68², 72, 74, 76², 78, 91, 95², 107, 108², 110, 114, 115, 116, 120, 124³, 125, 142, 143, 147, 153⁶, 162, 164, 167², 168², 169, 192³, 193, 194², 201; **her şeyini vermek** bir şeyin gerçekleşebilmesi için kendini bile feda etmek. “*Ben Türkiye’yi Sovyet emperyalizminin kucağına çekmek için her şeyini veren Nâzım Hikmet’i niçin seveyim?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 73

→ *her biri, her gün, her zaman, herhâlde, herhangi*

her biri *zm.* Ayrı ayrı hepsi. **S** 57

her gün *zf.* Sürekli, sürekli olarak. **AV** 86, 109

her zaman *zf.* Ara vermeden, sürekli, daima, sık sık. **ÜK** 20, 127

herhâlde *zf.* Büyük bir ihtimalle. **ÜK** 36, 82, 84, 94, 180, 182, 190

herhangi *sf.* Belli olmayan, özellikleri iyice bilinmeyen, rastgele. **ÜK** 81, 161

→ *herhangi bir*

herhangi bir *sf.* Belli olmayan, rastgele (kimse veya şey). **AV** 7; **ÜK** 91, 92, 177

herkes *Far. zm.* İnsanların bütünü. **AV** 39, 45, 80, 81, 105, 106; **S** 37; **ÜK** 15², 16³, 26, 49, 50, 59, 77, 95, 114, 115, 140, 142³, 143, 145, 150, 170;

herkese eşit ücret! Marksistlerin savundukları görüş. “*Ve bizim bir kısım gerçekten akıl almaz Marksistlerimizin savundukları ‘herkese eşit ücret!’ yaygaralarını, Yugoslavya’da duymak artık mümkün değil!*” Y. B. Bakiler **ÜK** 142;

herkesin günahı kendine “Herkes kendi yaptıklarından sorumludur” anlamında kullanılan bir söz. “*Herkesin günahı kendine! Keçiyi keçi*

bacağından asarlar, koyunu koyun bacağından!” - Y. B. Bakiler AV 44

herze *Far. a. esk.* Saçma söz, zevzeklik. **ÜK 201**

hesap *Ar. a.* Sorumluluğu birine yükleme durumu. “*Bir Arap’ın, başka bir Arap’a yaptığı zulmün hesabını Anadolu Türkiine yüklemenin akilla, idrakle, vatanseverlikle, insanlıkla, ne ilgisi olabilir?” - Y. B. Bakiler AV 71; hesabı benden sorulur* sorumluluğu yüklenme durumu. “*Hesabı benden sorulur karanlık zamanların / Dehşetini ben duyarım akıtılan kanların / Bir kuş vurulur gibi vurulan insanların / Meçhul adı yine benim.*” - Y. B. Bakiler S 46; **hesap kitap ortada (olmak)** her şey açık olmak. “*İşte hesap-kitap ortada: Biz Anadolu’da, önce Selçuklu Devletini kurduk. Arkasından Osmanlı Devletini.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 199; hesap sormak** bir konuda açıklama ve savunma istemek, sorumlu tutmak. **ÜK 121**

→ *ince hesap*

heves *Ar. a.* İstek, eğilim, arzu, şevk. **AV 38**

heya *e.* Evet. **AV 14**

heybetle *Ar. a.* Büyüklük, ululuk, azamet. **ÜK 58**

heybetli *sf.* 1. Görünüşü korku ve saygı uyandıran. **ÜK 58; 2.** Büyük, ulu, azametli. **ÜK 103**

heyecan *Ar. a.* Sevinç, korku, kızgınlık, üzüntü, kıskançlık, sevgi vb. sebeplerle ortaya çıkan güçlü ve geçici duygu durumu. **AV 13, 66; ÜK 38, 57², 59, 82, 95, 181; heyecan duymak** heyecanlanmak. **ÜK 180; heyecan vermek** heyecan duymasına sebep olmak. **ÜK 58**

heyecanlandırmak *(-i)* Heyecan duymasına sebep olmak. **ÜK 116**

heyecanlanmak *(nsz)* Herhangi bir nedenle güçlü, geçici bir duygulanımdan etkilenmek, heyecana gelmek, coşmak. **ÜK 57, 96**

heyecanlı *sf.* Çabuk, kolay heyecanlanan, müteheyyiç. **ÜK 112**

heyet *Ar. a.* Kurul. **ÜK 145**

heyhat *Ar. ünl.* "Yazık, ne yazık" anlamında kullanılan bir söz. **S 6**

heykel *Ar. a.* Taş, tunç, bakır, kil, alçı vb. maddelerden yontularak, kalıba dökülerek veya yoğrulup pişirilerek biçimlendirilen eser, yontu, statü. **AV 40, 102, 104⁴, 105², 107⁵, 109⁶, 110⁸, 111⁶, 112⁵**

hezeyan *Ar. a.* Saçmalama. **ÜK 201**

hezimetle *Ar. a.* Yenilgi. **ÜK 37**

hıçkırık *a.* Çok ağlandığında çıkan ses. **AV** 44; **S** 38; **ÜK** 58

hıçkırık (*nsz*) İcini çekerek ağlamak. **S** 24, 41; **ÜK** 57, 58, 77; **hıçkırık hıçkırık ağlamaya başlamak** içini çekerek ağlamaya başlamak. “*Biraz sonra hıçkırık hıçkırık ağlamaya başladılar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 96

Hıdır Baba Tekkesi *öz. a.* Yunanistan'ın Petrota köyünde bulunan bir tekke. “*Daha eskisi Hıdır Baba Tekkesidir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 176

hıncahınc *zf.* Ağzına kadar, tıka basa. **ÜK** 16; **hınca hınc doldurmak** [**hıncahınc doldurmak**] tıka basa doldurmak. “*Vardar kıyısına ulaşabilmem için, kaldırımları hınca hınc dolduran ve birbirlerini ayakta bütün ihtiraslarıyla kucaklayan çiftlerin ayrılmalarını beklemem gerekiyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 66

hırçın *sf.* Belirli bir sebebi olmadan sinirlenip huysuzluk eden (kimse). **AV** 50

hırpalamak (*-i*) Örselemek. **ÜK** 204

hırs *Ar. a.* Öfke, kızgınlık. **ÜK** 168; **hırsını almak** öfkesini yenmek. “*Hırsını kapılardan, camlardan aldı Recep / Tekmeledi, taşladı, kırdı, kudurdu.. / Kızgın bir ayı gibi çekilip*

gitti sonra / Homurdandı, sövdü durdu.” - Y. B. Bakiler **S** 37

hırsızlık *a.* Çalma, arakçılık. **ÜK** 171

hırslanmak (*nsz*) Çok kızmak, öfkelenmek. **AV** 37²

hırslı *sf.* Açgözlü, muhteris. **AV** 37

Hırvatistan *öz. a.* Avrupa'da Orta Avrupa, Balkanlar ve Akdeniz'in keşişme noktasında bulunan üniter demokratik bir parlamenter cumhuriyet. “*Bu sosyalist devlet altı cumhuriyetten ibaretti: Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 9

Hırvat *öz. a.* Güneydoğu Avrupa'da yerleşik ve Slav dillerinden biri olan Hırvatçayı konuşan ve çoğu Katolik Hristiyan dinine mensup olan bir Güney Slav halkı. “*Yugoslavya'nın tarihî birliğine ve Büyük Sırbistan'ın kurulmasına varlıklarıyla engel olan bazı Hırvatlar, Müslümanlar, Kosova ve Makedonya'daki Arnavutlar ve Türkler bu faturayı ödeyeceklerdir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96, 182²

hışım *Far. a.* Öfke, kızgınlık. **ÜK** 167

hızlandırmak (*-i*) Hız verilmek, hızı artırılmak. **ÜK** 75, 101

hızlı *sf.* Çabuk, seri, süratli. **ÜK** 59

Hicazlı öz. a. Hicaz halkından olan kimse. “*Hicazlı Araplar İngiltere’nin, Suriye ve Lübnan Arapları ise Fransa’nın vesayeti altına girmek istiyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 201

hiç Far. zf. **1.** Olumsuz yargılı cümlelerde fiilin anlamını pekiştiren bir söz. **AV** 8², 16, 18, 38, 42, 45², 48, 51, 52, 65, 71, 72, 78, 90², 91, 102², 106, 107, 108, 109², 112; **S** 35; **ÜK** 12, 41, 43, 49, 91, 95⁵, 129, 170, 189, 190, 192, 198, 199; **2.** Bir soruya açık bir cevap verilmek istenmediğinde cevap cümlesinin başına getirilen bir söz. **AV** 17²; **hiç ama hiç** kesinlikle. “*Bu kadarla değil, biz Türklükten hiç ama hiç bahsetmediğimiz halde başta Ermeniler, Rumlar, Bulgarlar, Yahudiler olmak üzere başka kavimlerden de ırkçılık türküleri yükselmeye başladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 201; **Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?** İlim öğrenmenin önemini anlatan Zümer suresinde bulunan bir ayet. “*Kur’ân-ı Kerîm ‘Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?’ diye dikkatimizi çekiyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 112; **hiç de** kesinlikle, katiyen. **ÜK** 68, 125; **hiç olmazsa** en azından. **ÜK** 35, 38

→ **hiç bir, hiç biri, hiç kimse, hiçbir, hiçbir**

hiç bir bk. hiçbir **S** 38

hiç biri bk. hiçbir **S** 61²

hiç kimse zm. Bir kişi bile. **S** 10, 11; **ÜK** 27, 94, 100

hiçbir sf. Bir addan önce getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz. **AV** 10, 13, 14, 22, 52, 54, 58, 67, 71², 76, 77, 80, 104, 105; **ÜK** 24, 33, 37², 41, 42, 63, 74, 83, 91, 102, 107, 117, 143², 171², 180, 184, 196, 199, 204²; **hiçbir kaba koyamamak** ne olduğu hakkında yorum yapamamak. “*Sizin yoldaşları, ben hiçbir kaba koyamıyorum doğrusu!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 143

hiçbiri zm. Bir teki, biri bile. **AV** 71; **ÜK** 44, 79, 142, 143, 154

Hidayet Gülen öz. a. Ülkü Dergisi yazarı. “*Hidayet Gülen, 1944 yılında çıkan Ülkü dergisinin 64. sayısında Veysel’le ilgili hatıralarını yazmış.*” - Y. B. Bakiler **AV** 86⁴

hiddet Ar. a. Öfke, kızgınlık. **ÜK** 139

hikâye Ar. a. **1.** Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması. **ÜK** 113²; **2. ed.** Gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü. **ÜK** 11², 18, 43, 66, 74, 113, 153, 163

hilal *Ar. a.* Ayın ilk günlerinde aldığı yay biçimi, ayça, yeni ay.

hilâl *bk.* hilal **ÜK** 107

hile *Ar. a.* Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun, ayak oyunu, alavere dalavere, desise, entrika. **AV** 71

Hindistan *öz. a.* Güney Asya'da bulunan bir ülke. “*Veysel’in şiirlerinde geçen altmıştan fazla mekân arasında Londra vardır; Lozan, Hindistan, Şam, Semerkant, Buhara vardır; ama tek kelimeyle olsun Kerbelâ yoktur.*” - Y. B. Bakiler **AV** 75

his *Ar. a.* Duygu. **AV** 58, 81; **hissini vermek** gibi gelmek, .. izlenimini uyandırmak. **ÜK** 12, 14

→ **hissetmek**

Hisar *öz. a.* 1950-1980 yılları arasında Ankara'da yayınlanmış olan aylık fikir, edebiyat ve sanat dergisi. “*Hisar’da en çok beğendiğiniz, zevk duyarak okuduğunuz yazar kim?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 42², 152, 153³, 154

hisse *Ar. a. ekon.* Tutam.

→ **hisse senedi**

hisse senedi *a. tic.* Ortaklık sermayesinin belirli bir parçasını

değerlendiren belge, belgit, aksiyon. **ÜK** 143²

hissetmek *Ar. T. (-i)* **1.** Fiziksel bir uyarıyı duymak. **ÜK** 66; **2. mec.** Saymak, addetmek. **ÜK** 116; **3.** Sezmek, farkına varmak, anlamak. **AV** 60

hitabe *Ar. a. esk.* Söylev. □

→ **Gençliğe Hitabe**

Hitit *Fr. öz. a. tar.* MÖ XX-XII. yüzyıllar arasında Anadolu'da, XII-VIII. yüzyıllar arasında Hatay ve Kuzey Suriye'de devletler kurmuş olan eski bir ulus, Eti. **AV** 76⁵, 77, 78

Hitler *öz. a.* Avusturya asıllı Alman politikacı, siyasi lider, teorisyen ve devlet adamı. “*Hitler’in işgal ettiği Balkan topraklarında kaç yıl kaldığını kesin olarak ben de bilmiyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 37⁴

hiza *Ar. a.* Doğru bir çizgi üzerinde bulunma durumu. **ÜK** 95, 174

hizmet *Ar. a.* **1.** Birinin işini görme veya birine yarayan bir işi yapma. **AV** 36, 39; **2.** Görev, iş. **AV** 21; **ÜK** 143, 144²; **hizmet etmek** **1)** iş görmek, çalışmak. **AV** 68, 107; **2)** birinin amaçlarının gerçekleşmesini sağlamak. **ÜK** 71; **hizmete sunmak** insanların yararlanması için açmak.

“Bu bakımdan, Harabati Baba Tekkesini bütün Müslümanların hizmetine sunacağım.” - Y. B. Bakiler ÜK 177

→ **devlet hizmeti**

Hizmet öz. a. Sivas'ta çıkan günlük gazete. “Sivas'ta çıkan günlük Hizmet gazetesinde günlük yazılar yazıyordum.” - Y. B. Bakiler AV 104²

Ho! Ho! Ho! Gülerken çıkan ses. “Çünkü çünkü Türk asker yok korkmak Sırp asker. Ho! Ho! Hoooo!” - Y. B. Bakiler ÜK 181

hoca Far. a. 1. din b. Müslümanlıkta din görevlisi. AV 50; ÜK 170, 171², 180, 187; 2. mec. Akıl öğretene, öğüt veren kimse. ÜK 167

hohlamak (-e) Ağzını yaklaştırıp soluğunu bir şeyin üzerine hızla vermek. S 33

homurdanmak (nsz, -e) Öfke, kızgınlık, can sıkıntısıyla anlaşılmaz sesler çıkarmak. AV 49; S 37; ÜK 139

homurtu a. Homurdanma sırasında çıkan sesin adı. ÜK 66

Horasan öz. a. İran'ın kuzeydoğu ve doğusunda yer alan bölgeye verilen ad. “Kurucusu Pir Muhammed Hayati, Ohri'ye Horasan'dan çıkıp gelmiş.” - Y. B. Bakiler ÜK 162

→ **Horasan erleri**

Horasan erleri öz. a. Türkistan'dan gelen Ahmet Yesevi'nin dervişleri. “Geldi kuruldu gönüme Ahmet Yesevi pirimiz / Osman Batur'a kadar anlattı birer birer / Ben de bütün Horasan erleriyle beraber / Yeni baştan Türkistan'a inandım.” - Y. B. Bakiler S 53

hostes İng. a. Taşıtlarda, özellikle uçaklarda yolcu ağırlayan bayan. ÜK 11

hoş Far. sf. Beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren. AV 63²; ÜK 176; **hoşgeldiniz** [**hoş geldiniz**] gelen kişiye söylenen selamlama sözü. ÜK 62; **hoşgörmek** [**hoş görmek**] gücenilecek veya karşılık gelinecek bir davranışı hoşgörü ile karşılamak, anlayışla karşılamak, kusur saymamak. ÜK 150; **hoşuna gitmek** beğenmek. AV 105; ÜK 59

→ **hoşgörü**

hoşgörü a. Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans. ÜK 94²

hoşlanmak (-den) Hoşuna gitmek, hoş bulmak, hazzetmek, sevmek. AV 9, 45, 82, 108; ÜK 71

Hristiyan *Rum. öz. a. din b.* Hz. İsa'nın dininden olan kimse, İsevi, Nasrani. **ÜK** 45, 76, 171, 174, 177, 194², 195², 199², 200⁴, 201²

Hristiyanlık *öz. a.* Hristiyan dini, İsevilik, Nasranilik. **ÜK** 195⁴

→ **Hristiyanlık propagandası**

Hristiyanlık propagandası *a.* Hristiyanlığı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla gerçekleştirilen çalışma. “*Gazete bir yıldan beri muntazaman çıkıyor ve Hristiyanlık propagandası yapıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 194², 195

Hu *Ar. öz. a.* Tanrı. **ÜK** 40

Hun *öz. a.* Kavimler Göçü ile Roma İmparatorluğu'nu istila etmesiyle bilinen göçebe kavimler topluluğuna verilen ortak ad.

→ **Hun Türküsü**

Hun türküsü *öz. a.* Hunlara ait nitelikler bulunan türkü. “*Yeniden inanmak Yaradana huzurla / En son elçisini şahdamar bilmek / Bir Hun Türküsüyle, Selçuklu yüreğiyle / Yeniden Türklüğe eğilmek.*” - Y. B. Bakiler **S** 27

hurafe *Ar. a. din b.* Dine sonradan girmiş yanlış inanç. **S** 35

husus *Ar. a. 1.* Konu, madde. **AV** 75, 110; **ÜK** 146², 173, 193; **2.** Özellik, yön. **AV** 70, 75

huşu *Ar. din b.* Tanrı'ya boyun eğme, gönlü korku ve saygı ile dolu olma. **ÜK** 97

hutbe *Ar. a. din b.* Cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua ve verilen öğüt. **ÜK** 171, 187

huysuz *sf.* Huyu iyi olmayan, kötü huylu. **S** 44

huzur *Ar. a. 1.* Dirlik, baş dinçliği, gönül rahatlığı, rahatlık, erinç. **AV** 108; **ŞA** 47, 50; **S** 10, 25, 27², 31, 53; **ÜK** 24, 41, 51, 61, 62, 107, 112, 116², 141, 145, 169, 189; **2.** Ön, yan, kat, makam, yamaç. **ÜK** 68, 97; **huzur bulmak** ruhsal yönden rahatlamak. **AV** 54; **huzur duymak** rahatladığını hissetmek. “*Şairlerin sesine, hareketlerine, mimiklerine bakarak şiirlerini yorumluyor, huzur duyuyordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 28; **huzur içinde (olmak)** ruhsal yönden rahat olmak. “*Çocuklar, babalarını huzur içinde dinleyerek yataklarına uzanacaklar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 68; **huzur vermek** gönül rahatlığı, dirlik vermek, dinlendirmek. **AV** 8; **ÜK** 143; **huzura kavuşmak** ruhsal yönden rahatlığa ulaşmak. “*Bu bakımdan,*

yaralarımız sarılmadığı, Türk'ün o güzel, o büyük, o seven merhametli yüreği, içimizde vurmadiğı müddetçe, hem Veysel'in ruhunun huzur bulacağını sanmıyorum; hem de milletimizin huzura kavuşacağına inanmıyorum.” - Y. B. Bakiler AV 54

huzurlu *sf.* Huzuru olan, rahat. AV 10, 92; ÜK 143, 146

huzursuzlanmak Huzursuzca davranmak. “Yavaş yavaş huzursuzlandığını görüyordum.” - Y. B. Bakiler ÜK 17

huzursuzluk *a.* Huzursuz olma durumu. ÜK 17

hücre *Ar. a. anat. ve biy.* İnce bir zar içindeki protoplazma ve çekirdekten oluşmuş, bir organizmanın yapı ve görev bakımlarından en küçük birliği, göze.

→ **hücre hücre**

hücre hücre *zf.* En ince ayrıntısına kadar. “Hasretini yıllarca duyduğum, hayaller kurarak, kendimi zaman zaman bir incecik dal gibi sularına bıraktığım, içimi sularıyla, hücre hücre yıkadığım nehir!” - Y. B. Bakiler ÜK 24

hücum *Ar. a.* Saldırı. ÜK 109

Hüdâvendigâr *bk.* Murad Hüdâvendigâr ÜK 95, 97

hüküm *Ar. a.* 1. Yargı. AV 52; ÜK 85, 125; 2. Önem, geçerlilik. ÜK 30; **hüküm sürmek** etki, hız vb. sürmek, devam etmek. ÜK 37, 139, 172; **hüküm vermek** iyice düşündükten sonra bir karara varmak. AV 103, 109

hükümdar *Ar. Far. a.* Padişah, kral, hakan gibi taht sahibi devlet başkanı. AV 73

hükümet [hükûmet] *Ar. a.* 1. Bakanlar Kurulu. ÜK 92, 94, 115; 2. Devlet yönetimi. ÜK 18, 22, 35³, 92³, 94, 113²

→ **Hükümet Meydanı**

Hükümet Meydanı [Hükûmet Meydanı] *öz. a.* Kalkandelen'de bulunan bir meydan. “Hükümet Meydanı aydınlıktı.” - Y. B. Bakiler ÜK 51

hükümran *Ar. Far. sf. esk.* Egemen. **hükümran olmak** egemen olmak. “Osmanlı Devleti, 624 yıl hükümran oldu.” - Y. B. Bakiler ÜK 168

hülya *a.* Tatlı düş, hayal. ÜK 183

hüner *Far. a.* Beceri isteyen ustalık, beceriklilik. **hüner göstermek** beceriklilik ortaya koymak. ÜK 197

hüngür hüngür *zf.* Yüksek sesle ve hıçkırarak hıçkırarak. **hüngür hüngür ağlamak** yüksek sesle, hıçkırarak ağlamak. “*Hani dokunsalar, milyonlarca insanın çilesine, oturup hüngür hüngür ağlayacaktım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 58

Hünkâr *bk.* Murad Hüdâvendigâr **ÜK** 96, 97³

hür *Ar. sf.* Özgür. **S** 13, 53; **ÜK** 68, 94, 158, 201; **hür olmak** özgür olmak, baskı altında olmamak. “*Âdem’e, Türkiye’de basın hür olduğunu, sansürün çoktan kalktığını, suç unsuru bulunmadıkça, herkesin istediği kadar kitap bastırıp satışa çıkarabileceğini anlattım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 26

hürriyet *Ar. a.* Özgürlük. **ÜK** 68, 94, 140, 141

→ *seçme seçilme hürriyeti*

Hürriyet *öz. a.* 1 Mayıs 1948 tarihinde kurulan günlük yayınlanan gazete. “*Şimdi Hürriyet gazetesi kalkmış Veysel gibi çok ünlü bir şairimizin heykelini Sivas gibi izbe bir Anadolu şehrine diktirmek istiyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 104², 109

Hüseyin *öz. a.* Âşık Veysel’in karısı Esma’nın kaçtığı, delikanlının adı. “*Esma, Hüseyin isimli bir delikanlıya kaçtı ama yüreğini de bir büyük korku pençeledi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 21

Hüseyin *öz. a.* Muharrem ayının onuncu günü Kербela’da öldürülen Ali bin Ebu Talip ve Fatıma Zehra’nın oğulları ve Muhammet’in torunu. “*Yani Hz. Ali ve Hz. Hüseyin şehit edildiği zaman, biz daha Müslüman bile değildik.*” - Y. B. Bakiler **AV** 47, 50, 51, 70, 71, 72, 75, 103⁵, 104; **ÜK** 178, 179⁵

Hüseyin Yıldırım *öz. a.* Eski milli boksör. “*Eski millî boksörlerimizden Hüseyin Yıldırım anlattı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 85

hüviyet *Ar. a.* Kimlik. **ÜK** 80

hüzün *Ar. a.* Gönül üzünlüğü, gam, keder, sıkıntı. **AV** 53, 74; **S** 14; **ÜK** 25, 49², 50, 58, 101, 167, 198

hüzünlenmek (*nsz.*) Hüzünlü duruma gelmek, hüzün duymak. **ÜK** 61, 199

hüzünlü *sf.* Gönle üzünlük veren, iç kapanıklığına yol açan. **AV** 9; **S** 20, 47; **ÜK** 79, 168

ı, İ Türk alfabesinin on birinci sırasında yer alan ve *I* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından kalın, düz, dar ünlüyü gösterir. **ÜK** 127

Ilgaz öz. *a.* Çankırı iline bağlı ilçelerden biri.

→ **Ilgaz Dağı**

Ilgaz Dağı öz. *a.* Batı Karadeniz Bölgesi'nin en yüksek dağ kütlesi. “Nitekim O'nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Ilgaz Dağı, Meydan Deresi, Kazova, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler **AV** 75

Irak öz. *a.* Aşağı Mezopotamya bölgesinde kurulmuş olan bir devlet. “Birakınız Bulgaristan'ı ve Yunanistan'ı, güney komşumuz Irak'ta, Kerkük ve Musul Türklerine reva görülen zulüm, bize Yontma Taş Devri'ni hatırlatmaktadır.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 93

irak *sf.* Uzak. **ŞA** 49

ırk *Ar. a.* **1.** Soy. **ÜK** 114, 202; **2.** Kalıtımsal olarak ortak fiziksel ve

fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu. **AV** 63

ırkçı *sf. top. b.* Irkçılık yanlısı olan, rasist. **ÜK** 202, 203

ırkçılık *a. top. b.* İnsanların toplumsal özelliklerini biyolojik, ırksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren öğretisi, rasizm. **ÜK** 201², 202

ırmak *a.* Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsu, nehir. **AV** 73, 74²; **ŞA** 49; **S** 53; **ÜK** 24, 31

ısı *a. fiz.* Bir cismin uzamasına, genişlemesine, buharlaşmasına, erimesine, sıcaklığının artmasına yol açan fiziksel enerji. **ÜK** 20⁴

ısınurukh [ısınmak] (*nsz*) Üşümesini gidermek. **S** 33

ısırgan *a. bit. b.* Isırgangillerden, her tarafı sert tüylerle kaplı, tüyleri kırıldığında karınca asidi denilen çok kaşındırıcı bir madde çıkartan bir ot (*Urtica*). **ÜK** 39

ısırmak (*-i*) Kumaş dalamak, kaşındırmak. **ÜK** 14

ısisiz *a.* Sahipsiz. “Yunus Türkçesinde (*Isı*), (*Sahip*) demekti. Şimdi biz,

sahipsiz çocuk yerine (ıssız veya ıssız çocuk) mu diyelim?" - Y. B. Bakiler
ÜK 20

ısıtmak (-i) Sıcak duruma getirmek.
ÜK 85, 176

ıslah Ar. a. Bir hayvan veya bitki türünden daha iyi verim alabilmek amacıyla yapılan işlem. **ÜK 167**

ıslatmak (-i) Islak duruma getirmek.
ÜK 84

ısrar Ar. a. Direnme, ayak direme, üsteleme, üstünde durma. **AV 45, 54, 55, 69; ÜK 18, 49, 83, 102, 153; ısrar etmek 1)** bir konuda, bir düşüncede sürekli direnmek, ayak diremek. **ÜK 32; 2)** çok istemek. **ÜK 51**

ısrarla zf. Israrlı bir biçimde. **ÜK 19, 21, 107, 199**

ısrarlı sf. Tekrarlanarak yapılan. **ÜK 153**

ıssız sf. mec. Yalnız, kimsesi olmayan.
ÜK 20

ışık a. 1. Cisimleri görmeyi, renkleri ayırt etmeyi sağlayan fiziksel enerji, erke, ziya, nur, şavk. **ÜK 32, 60; 2.** Aydınlanmak için kullanılan elektrik. **ÜK 33, 45²; 3.** Bir yeri aydınlatmaya yarayan araç. **ÜK 42; 4. mec.** Yol gösteren, aydınlatan kimse, düşünce, eser vb. **AV 65; ÜK 111; 5.** Aydınlık olma, rahat, sıkıntısız ve varlık içinde yaşama durumu. “*Bir gün bir ses duyulur, gülümser / Hilâl Vatan ocağımızın ışığı kararmadan / Silinir meydanlardan göğü yumruklayanlar. / Böyle sürmez bu devran.*” - Y. B. Bakiler **S 39, 57**

ışıklandırılma a. Işıklandırılmak işi.
ÜK 12

ışıklandırılmak (nsz) Işıklandırılma işi yapılmak veya ışıklanması sağlanmak. **ÜK 28**

ışıklandırmak (-i) Işıklı duruma getirmek, aydınlatmak. **ÜK 24, 43, 45**

ışıldamak (nsz) Titrek, parlak bir ışık saçmak, parıldamak. **ÜK 13**

i, İ

i Arapçadan alınan, aitlik bildiren bir ek. “Gelelim şu Arapçadan aldığımız (i) aidiyet ekine.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 20

î takısı Şapkalı i veya nispet i'si. “Her sözcüğün arkasına eklemişler bir î takısını gitmişler.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19

i, İ Türk alfabesinin on ikinci sırasında yer alan ve *İ* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince, düz, dar ünlüyü gösterir. **ÜK** 127

ibadet Ar. a. din b. Bir dinin buyruklarını yerine getirme. **ÜK** 41², 42, 82

ibadethane Ar. Far. a. din b. esk. Tapınak. **ÜK** 65

ibaret Ar. sf. Oluşan, meydana gelen. **AV** 58, 77; **ÜK** 9, 11, 35, 82

İbn-i Mülcem öz. a. Havârîc fırkası mensuplarından Ali bin Ebâ Tâlib Merkedî'nin katili. “Kerbelâ, Yezid, İbn-i Mülcem! desin.” - Y. B. Bakiler **AV** 47, 71, 104

İbrahim bk. Bayram İbrahim **ÜK** 27

İbrahim Efendi öz. a. Olanlar Tekkesinin Şeyhi. “Olanlar Tekkesi Şeyhi İbrahim Efendi, ise, tasavvufu

manzum olarak şöyle anlatmaya çalışıyor:” - Y. B. Bakiler **AV** 59

İbrahim Etem öz. a. Siyasetçi. “Benim neme gerek yıldız, dolunay / Rahatlığa paydos, çileye hayhay / Ne kuştüyü yatak, ne ruhsuz saray... / Günlerim İbrahim Etem'siz değil.” - Y. B. Bakiler **S** 45

İbrahim öz. a. Veysel'in 1940 yılına kadar beraber çaldığı arkadaşı. “Yol arkadaşı İbrahim'le beraber Sivas'tan İstanbul'a üç ayda ancak gidebildi.” - Y. B. Bakiler **AV** 33

ibrişim Far. a. Kalınca bükülmüş ipek iplik. **S** 29

icap Ar. a. Gerek, gereklik, ister, lüzum. **ÜK** 120

icat Ar. a. Buluş. **ÜK** 174

icma Ar. a. esk. din b. İslam bilginlerinin bir konuda fikir birliği etmeleri.

→ **icma-i ümmet**

icma-i ümmet a. Aynı asırda yaşamış olan İslam âlimlerinden müctehid olanların, şeriatın bir meselesi hakkında verilen hükümde birleşmeleri. “Sünnîlikte de Alevîlikte de dinde üçüncü kaynak: İcma-i Ümmet tir.” - Y. B. Bakiler **AV** 52

icraat Ar. ç. a. Yapılan işler, çalışmalar, uygulamalar. **AV** 70

iç a. 1. Akıl, gönül, irade gibi insanın manevi varlığını oluşturan şeylerden herhangi biri. **AV** 42², 54, 102, 109; **ŞA** 49, 50; **S** 9, 11, 37, 40, 44, 47, 48, 57, 58; **ÜK** 11, 12, 13, 22, 23, 24², 25, 32, 38, 45, 56, 58³, 60², 67, 68, 85, 93, 100, 103², 174, 175, 176; **2.** Oyuk şeylerin boşluğu. **ÜK** 12, 162; **3.** Nesnelerin veya kimselerin arasında bulunan nesne veya kimse, ara. **AV** 10²; **ÜK** 16, 19, 35, 68, 72, 74, 99, 122, 143, 172, 189, 195, 198; **4. sf.** Somut kavramlarda iki veya ikiden çok şeyde merkeze daha yakın olan. **ÜK** 39, 51, 59; **5.** Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı. **AV** 66; **ÜK** 51, 79, 102, 164; **6.** Bir ülke, şehir, topluluk vb.nde olan veya yapılan. **AV** 49², 107, 112; **ÜK** 115; **7.** Muhteva. **AV** 17; **8. sf.** İnsanın manevi varlığıyla ilgili olan. **AV** 92; **içi dışı birbirine uygun** gizli bir düşüncesi olmayan, içi dışı bir. “*Veysel, içi-dışı birbirine uygun adamdı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 82; **içi dışına çıkmak** kusacak duruma gelmek. **ÜK** 189; **içi titremek** duygulanmak. **S** 48; **içinde bir yara sıcak sıcak kanamaya başlamak** çok

duygulanmak. “*İçimde bir yara, sıcak sıcak kanamaya başladı. Lokmalar boğazımda düğümlendi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 53; **içinde kıyamet kopmak** içi kan ağlamak, büyük acı ve üzüntünün etkisi altına girmek. “*Anlatsan duyarım bütün güzellikleri / Erir dağlarımın başındaki kar. / Sussan içerimde kıyamet kopar / Sakın konuşma!*” - Y. B. Bakiler **S** 12; **içinden bir tel koparmak** içinde ansızın bir acı, bir sızı duymak. “*Biz burada onun yetimliyiz!*” cümlesi, *içimden bir tel kopardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 99; **içinden çıkarıp atamamak** sürekli hatırlamak, unutamamak. “*Tutmaya kıyamadım gül gibi ellerini / Bir türlü içimden çıkarıp atamadım. / Ve bir kapı önünde deli divâne gibi / Korkarak öptüğüm avuçlarının / İnce güzelliğini unutamadım.*” - Y. B. Bakiler **S** 15; **içinden geldiği gibi** gönlünün istediği gibi. “*Cebimden kalemimi aldım ve Üsküp şiirimi, içimden geldiği gibi not defterime yazmaya çalıştım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 103; **içine almak** kapsamak. **ÜK** 12; **içine dolmak** hissetmek. “*Şaşkınlığı geçtikten sonra o anda içine dolanları sazına da söyledi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 39; **içini dökmek** derdini anlatmak, iç

dünyasındaki duygu ve düşüncelerini bir bir anlatmak. **AV** 54; **ÜK** 19; **içini kanatmak** derinden acı duymak, çok kederlenmek. “*Büyük tarihimizden, kültürümüzden, medeniyetimizden kopartılan bir neslin encamı içimi kanattı!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 152; **içten vurmak** arkadan vurmak. “*Yani Ruslar, Kars’a ve Erzurum’a saldırdıklarında onların silahlarıyla, onların kışkırtmalarıyla bizi içimizden vuran Ermenilere, biz bir deste çiçekle mi gidecektik?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 117

→ **iç içe, iç işleri, iç kapak, iç savaş, iççe, yurt içi**

iç içe *sf.* Biri ötekinin içinde veya birine ötekinden geçilen. **S** 63; **ÜK** 112

iç işleri *a.* Bir ülkenin kendine özgü işleri. **ÜK** 72

iç kapak *a.* Kitabın dış kapaktan sonra gelen, adını ve bazı özelliklerini içeren sayfa. **AV** 53

iç savaş *a. ask.* Bir ülke içinde çıkan savaş, iç harp, dâhilî harp. **ÜK** 183², 189

içer *bk.* içeri-1 **ÜK** 83, 97

içerde *sf.* Bir ülke, şehir, topluluk vb.nde olan veya yapılan. “*Onlar*

dışarıda yıkmış, biz içerde!” - Y. B. Bakiler **ÜK** 151, 200

içeri *a.* **1.** İç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı. **AV** 14, 45, 46, 71, 73, 86, 91, 103, 108; **ÜK** 51, 82, 97, 175; **2.** İçinde, ortamında. “*Çok kısa kesilmiş saçlarıyla ve normal bir boyun yerine, yağdan birkaç kat halinde ceket yakasını ısıtıp duran küt ensesiyle, bir şâirden ziyade, ömrü büyük vurgunlar içerisinde geçmiş bir koyun tüccarını hatırlatıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 14, 35, 39, 81, 92, 94, 98, 101, 116, 120, 121, 196; **3.** İçinde, arasında. “*Var mı sağcılar içerisinde ödül kazanmış bir şâir?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 17, 83, 178, 179; **4.** İç, iç yüzey. **ÜK** 40, 50, 76²; **5.** .. ile dolu bir biçimde. “*Buldukları ülkelerde azınlık olmanın, birtakım haksızlıklara, hatta güzel isimlerinden ve inançlarından ötürü zulümlere, katliamlara uğramanın yetim duyguları içerisinde dirler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 111, 116, 146, 183; **6.** *z.f.* İç yana, iç yana doğru. **ÜK** 163, 177; **7.** Belli bir sürede, belli bir süre içinde. “*Bu 624 yıl içerisinde 275 kişi, devletimizin Sadrazamlık, yani Başbakanlık koltuğuna oturdu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 9, 168, 172, 200; **8.** *mec.* Gönül, yürek. **S** 12², 45

içice *bk.* iç içe **ÜK** 183

içilmek (*nsz*) İçme işi yapılmak. **ÜK** 162²

için *e.* **1.** -den dolayı, -den ötürü. **AV** 18, 92, 102; **ÜK** 11, 12, 16, 28, 30, 35⁴, 52, 61, 62², 71², 72², 73², 83³, 96, 104, 107, 110, 112, 113, 116, 144², 147, 148, 151, 152, 153, 154, 155, 167, 171, 173, 174, 180², 182, 187, 198²; **2.** Düşüncesince, kendince, göre. **AV** 9, 38, 39, 40, 66, 76, 108; **ŞA** 49; **ÜK** 33, 34, 45, 72, 73; **3.** *e.* Amacıyla, maksadıyla. **AV** 8, 10, 13, 14⁴, 16, 22, 34, 35², 39, 40, 48³, 49², 50, 52, 53, 54⁴, 59, 63, 67, 68, 71, 75, 79, 82², 86, 89, 92², 103², 104³, 107, 109, 110, 111², 112, 113; **ÜK** 12, 13, 14, 20, 24, 25, 27², 29, 31, 36, 39, 42³, 44, 47, 51, 52, 58, 59, 60, 65², 66², 68, 73, 83², 91, 92², 93, 96, 97², 108², 114, 115, 120, 140, 142², 146², 147, 148, 154, 158, 164, 169, 173, 182, 184, 187, 191, 193, 195⁴, 197, 199, 201; **4.** Hakkında. **AV** 56, 85; **5.** Karşılığında, karşılık olarak. **AV** 35; **6.** Neden ve sonuç belirten bir söz. **AV** 9, 109, 110; **ÜK** 20, 26², 27, 51, 70, 73, 76, 82, 114, 144, 145; **7.** Oranla, göz önünde tutulursa. **AV** 95; **8.** Özgü, ayrılmış. **ÜK** 12, 23, 85, 146; **9.** Uğruna, yoluna. **AV** 35, 39, 41, 55, 56, 72, 80, 105², 111; **S** 17, 61; **ÜK** 19², 26, 29,

30, 33, 47², 51², 53, 73, 75, 76³, 77, 83, 85, 99, 112², 113, 117, 145, 159, 176; **10.** Adına, yerine. **ÜK** 142, 178³, 194

içinde *zf.* **1.** Süresince, zarfında. **ÜK** 20, 154, 199; **2.** .. ile dolu bir biçimde. **AV** 45, 47, 62, 77, 92, 96, 102; **ÜK** 12, 28, 33, 100, 112², 120, 123, 124, 125, 140, 146, 168, 172, 177, 199; **3.** Ortamında. **AV** 53, 73, 91, 92, 103, 105, 106; **S** 35; **ÜK** 11, 12, 34, 40, 41², 42, 79, 79, 103, 122, 139, 163², 181, 195; **4.** Arasında. “*Yüzlerce şiiri içinde, Dağlarca, niçin böylesini seçiyor?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 29, 174

içki *a.* İçinde alkol bulunan içecek. **AV** 82; **ÜK** 42, 148; **içki bütün kötülüklerin anasıdır!** Peygamberimizin içki içmenin nelere yol açacağını ifade ettiği hadisi. “*İçki bütün kötülüklerin anası değil mi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 162; **içki içmek** alkollü içecek kullanmak. “*Hangi kişi, hangi topluluk içki içerek adam olmuş ki doğru yolu bulmuş ki, şimdi bize rakıdan-şaraptan bir fayda gelsin?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 148, 162

içmek (*nsz*) **1.** İçki kullanmak. **AV** 82; **ÜK** 162; **2.** Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. **AV** 82; **S** 14, 29, 49; **ÜK** 50, 76, 169

içtiyhâd *bk.* içtiyhât **AV** 47

içtiyhât *Ar. a.* Görüş, özel görüş, anlayış, kavrayış.

içtimai *Ar. sf. esk.* Toplumla ilgili, toplumsal, sosyal.

içtimaî *bk.* içtimai **ÜK** 44

idare *Ar. a.* Yönetme, yönetim, çekip çevirme. **ÜK** 37, 38, 182; **idare edilmek** yönetilmek. “Öz Yönetim gereğince, işyerleri, doğrudan doğruya işçiler tarafından idare edilecekti.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 143, 202; **idare etmek** yönetmek, çekip çevirmek. **ÜK** 172²

→ *idarehane*

idareci *a.* Yönetici. **ÜK** 65, 141², 146

idarehane *Ar. Far. a. esk.* Gazete, dergi vb. yayım kurumlarında yazı işlerine bakılan yer, yönetim yeri. **ÜK** 153

idari *Ar. sf.* Yönetimsel.

idarî *bk.* idari **ÜK** 74

iddia *Ar. a. huk. Sav.* **AV** 76, 77²; **ÜK** 16, 27, 115, 199³; **iddia etmek** sözünde direnmek, bir iddia ileri sürmek. **AV** 60, 112; **ÜK** 94, 114, 179; **iddiada bulunmak** bir iddia ileri sürmek. “Şimdi böyle inanan, yazan ve söyleyen bir kimseye, biri çıksa da

*kâfir dese bu iddiada bulunan kişiye, İslâm inancına göre ne denir?” - Y. B. Bakiler **AV** 105*

ideâl *bk.* ideal **AV** 63

ideal *Fr. a.* Ülkü; **ideal peşinde koşulmak** amaç edinilen, ulaşılmak istenen bir şeyi elde etmek için uğraşılmak. “Büyük ideal peşinde koşulurken, en büyük zaaf, acıma hissine kapılmaktır.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 182

ideoloji *Fr. a.* Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükûmetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü. **ÜK** 112³, 139

ideolojik *Fr. sf.* İdeoloji ile ilgili. **ÜK** 68²

idrak *Ar. a.* Anlama yeteneği, anlayış, akıl erdirme. **AV** 46, 71; **ÜK** 67, 100, 158

idrâk *bk.* idrak **ÜK** 38, 45

ifade *Ar. a.* **1.** Anlatım. **AV** 17, 18, 112; **ÜK** 44; **2.** Deyiş, söyleyiş. **AV** 7, 38, 58, 65, 73, 92; **ÜK** 85, 124, 163², 182, 190; **3. fel.** Dışa vurum. **ÜK** 125; **4.** Bir duyguyu yüz aracılığıyla anlatan belirtilerin, mimiklerin bütünü. **AV** 13²; **ifade etmek** anlatmak. **AV** 38,

64, 81²; **ÜK** 102, 149, 154; **ifadeye çalışmak** anlatmak için uğraşmak. “Doğu’ya yapılan yatırımları bildiğim kadarıyla sayarak, bu iddianın da yanlış olduğunu ifadeye çalıştım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 115

iffet *a. Ar. Namus. ŞA* 50

iflas *Ar. a. tic. 1.* Borçlarını ödeyemediği mahkeme kararı ile tespit ve ilan olunan işadının durumu, batkı, batkılık. **ÜK** 194; *2. mec.* Yenilgiye uğrama, değerini yitirme. **iflas etmek** bir kimse veya kuruluş için mahkeme kararıyla anaparasını yitirdiği açıklanmak, batmak. **ÜK** 115

→ **iflas bayrağı**

iflas bayrağı *a.* Yenilgi, işlevini yitirme işi. “Sarışın ve esmer Yugoslav kızlarının gümrah ve uzun saçları, sevgililerinin kollarından, gecenin karanlığına, batının Materyalist ahlâk felsefesinin iflas bayrakları gibi iniyordu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 66

iflâs *bk. iflas-2* **ÜK** 100

iftar *Ar. a. din b.* Oruç açma, oruç bozma. **ÜK** 107; **iftar açmak** vakit geldiğinde oruç bozmak. “İftarı nerede açacaktım?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107; **iftar yemeği vermek** ramazanda oruç açacak kişiler için sofrayı kurmak. “Bir ramazan ayında, adamın şerefine bir

iftar yemeği vermek istedik.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 169

→ **iftar sofrası**

iftar sofrası *a.* Ramazanda oruç açmak için hazırlanmış sofrayı. **S** 49; **ÜK** 107², 169

iftihar *Ar. a.* Övünme, kıvanma, kıvanç, övünç. **AV** 9

→ **iftihar vesilesi**

iftihar vesilesi *a.* Övünme sebebi. “Bu ruhun, onu sınımsız sarması ve onun için bir iftihar vesilesi olması yeni Cumhuriyetimizin fikir akımlarıyla da yakından ilgilidir.” - Y. B. Bakiler **AV** 76

iftira *Ar. a.* Bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yükleme, kara çalma, bühtan. **AV** 69, 105; **ÜK** 201

iğne *a.* Dikiş dikmeye yarayan, ince, ucu sivri, bir ucunda iplik geçecek deliği bulunan çelik araç. **AV** 46; **ÜK** 122

→ **gramofon iğnesi, yorgan**

iğnesi

iğneci *a.* İğne yapan kimse.

→ **İğneci Ali**

İğneci Ali *öz. a.* Sivas Ali Baba Mahallesi’nde oturan kişi. “Ali Baba

Mahallesi'nde, İğneci Ali'nin evinde kalıyormuş.” - Y. B. Bakiler **AV** 45³

iğrendirmek (-i) İğrenmesine yol açmak. **ÜK** 114

iğrenmek (-den) Aşağılık, bayağı bulmak, hoşlanmamak, nefret etmek. **ÜK** 112

ihanet *Ar. a.* **1.** Hıyanet, hainlik. **AV** 71, 106, 107; **ÜK** 15, 116, 117², 118, 202; **2.** Gerektiğinde yardımda bulunmama, bir kimsenin güvenini yok etme. **ÜK** 126; **ihanet etmek** hainlik, kötülük etmek. **AV** 71; **ihanet görmek** hainliğe uğramak, ihanete tanık olmak. “*Bizim bütün bu üstün özelliklerimize, insanî davranışlarımıza rağmen maalesef bazı Araplardan ihanet gördük.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 200

ihmal *Ar. a.* Gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, savsama, önem vermeme. **ihmal etmek** savsamak, savsaklamak, boşlamak. **ihmâl etmek** *bk.* ihmal etmek **ÜK** 92, 124

ihmalkârlık *a.* İhmalkâr olma durumu, ihmalcilik. **ÜK** 153

ihtilal *Ar. a.* Bir ülkenin siyasal, sosyal ve ekonomik yapısını veya yönetim düzenini değiştirmek amacıyla kanunlara uymaksızın cebir

ve kuvvet kullanarak yapılan geniş halk hareketi, devrim.

→ *Sovyet ihtilali, Sovyet ihtilâli*

ihtilâl *bk.* ihtilal **ÜK** 200²

ihtilas *Ar. a.* **1.** Aşırı, güçlü istek. **AV** 75; **ÜK** 42, 66, 67, 182; **2.** Tutku. **AV** 64

ihtişam *Ar. a.* Görkem. **AV** 60; **ÜK** 12, 13

ihtiyaç *Ar. a.* Gereksinim. **ÜK** 59, 107, 142², 159

ihtiyar *Ar. sf.* **1.** Yaşlı, kocamış olan, pir (kimse), genç karşıtı. **S** 39; **ÜK** 122, 149, 203; **2.** Cansız, sönmük. **ÜK** 44

ihya *Ar. a. esk.* Yeniden canlandırma, diriltme. **ihya ettirmek** bayındır duruma getirmek. “*Türbe bahçesinde Padişah Sultan Reşad'ın ihya ettirdiği bir çeşmenin suyu kurumuştur.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 189

ikaz *Ar. a.* Uyarma, uyarı, dikkat çekme, ihtar, tembih. **AV** 107; **ÜK** 102, 203; **ikazda bulunmak** uyararak, ihtar etmek. “*Aman iyi söyleyin. Dünyanın her tarafı dinleyecek diye ikazda bulundu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 91

iki a. 1. Birden sonra gelen sayının adı. **ÜK** 22, 27, 52, 58, 129, 153, 187, 192, 194, 198²; **2. sf.** Birden bir artık. **AV** 18, 22, 35, 39, 40, 43², 45, 53, 55², 64, 68, 74, 90, 95, 96, 102, 103, 107, 108, 109, 112, 113; **S** 39, 47; **ÜK** 10³, 15, 25, 27⁴, 28, 29, 39², 41³, 50, 51, 55², 57, 58, 59, 61², 65, 67, 71, 74, 76², 77, 78², 79, 80, 91, 93, 109, 115, 120, 125, 139, 144, 145², 147³, 150, 152³, 154, 161, 164, 167, 168, 171, 172, 174², 175, 177, 178, 179, 181, 182², 185, 187, 191², 192³, 193, 194², 197⁷, 198, 200, 202; **iki gözüm (birden) kör olsun** doğru söylendiği kanıtlanmak istendiğinde söylenen yemin sözü. **AV** 53, 82; **ikisi de bir** iki durumda da aynı. “*Ha küreğe mahkûm olmak, prangaya vurulmak / Ha görmemek gözlerini, ikisi de bir. / Bütün kördüğümleleri çözecek gözlerindir / Sakın bakma!*” - Y. B. Bakiler **S** 13; **ikiye ayırmak** iki parçaya bölmek. “*Orta Çağdan kalma hissini veren büyük şarap küplerini, boydan boya ikiye ayırarak salonların duvarlarına yerleştirmişler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 12, 183; **ikiye bölmek** iki eşit parçaya ayırmak. “*Şehri, ortasından ikiye bölen meşhur Vardar Nehri'nin kıyısına, yürüyerek gittim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 58; **ikiye bölünmek**

1) iki parçaya ayrılmak. “*Bu francala kilisede nikâh kıyıldıktan sonra ikiye bölünecek; yarısı geline, yarısı damada yedirilecekmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 162; **2)** parçalanmak. “*Bazı şehirler, kasabalar, Birleşmiş Milletler tarafından ikiye bölünmüş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 183

→ **iki büklüm, iki satırlık**

iki büklüm sf. Beli bükük, öne doğru eğik (kimse). **S** 29

iki satırlık Birazcık, çok az. “*Bir haberin gelse iki satırlık / Yüreğim birdenbire kanatlanır, yücelir. / Bir martı gibi çıkar kapına gelir / Sakın yazma!*” - Y. B. Bakiler **S** 13

ikilik a. Görüş veya düşüncede ikiye bölünmüş olma durumu, anlaşmazlık. **AV** 45; **ikiliğe yol açmak** ayrılıklar olmasına neden olmak. “*Siz Hz. Ali adına nasıl böyle yanlış bir kararla Müslümanlar arasında ikiliğe yol açarsınız?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 178; **ikilik çıkarmak** bölünme yaratmak, ayırtırmak. “*O, bir bayrağın altında toplanmayanları, ikilik çıkaranları Türk saymayacak kadar coşkun duygular içinde yaşayan bir âşığımızdır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 77

ikinci sf. 1. İki sayısının sıra sıfatı. **AV** 52, 58; **ÜK** 17, 36, 50, 62², 77, 80,

161, 192; 2. Sırada önem bakımından birinciden sonra gelen. AV 44, 55; 3. a. Birinciden sonra gelen kimse veya nesne. ÜK 9, 10

→ *İkinci Abdülhamid, İkinci Bayezid, İkinci Cihan Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, İkinci Mahmud, İkinci Murad, İkinci Murad Camisi, İkinci Selim*

İkinci Abdülhamid öz. a. Osmanlı İmparatorluğunun 34. padişahı ve 113. İslam halifesi. “*Padişah İkinci Abdülhamid’e bombalı bir suikasti de Ermeni komitacıları planladılar.*” - Y. B. Bakiler ÜK 117

İkinci Bayezid öz. a. 8. Osmanlı padişahı. “*İkinci Bayezid’in damadı Yahya Paşa, Rumeli Beylerbeyi iken, bu güzel camiyi Üsküp’e armağan bırakmış.*” - Y. B. Bakiler ÜK 79

İkinci Cihan Savaşı a. 20. yüzyılda dünya çapında yapılan iki savaştan ikincisi olup, dünya milletlerinin çoğunun yer aldığı, 1939’dan 1945’e kadar süren küresel çatışma. “*İkinci Cihan Savaşı yıllarında, 1944’te, bir Türk köyü olan Viranas’ta radyo yayımına başladık.*” - Y. B. Bakiler ÜK 191

İkinci Dünya Savaşı a. 20. yüzyılda dünya çapında yapılan iki savaştan ikincisi olup, dünya milletlerinin çoğunun yer aldığı, 1939’dan 1945’e kadar süren küresel çatışma. “*Siz biliyor musunuz acaba, Hitler, İkinci Dünya Savaşı’nda işgal ettiği Avrupa topraklarında kaç yıl kalabildi?*” - Y. B. Bakiler ÜK 37

İkinci Mahmud / II. Mahmud öz. a. 30. Osmanlı padişahı ve 109. İslam halifesi. “*Fes bize 1832 yılında Padişah II. Mahmud zamanında geldi.*” - Y. B. Bakiler ÜK 174³

İkinci Murad / II. Murad öz. a. 6. Osmanlı padişahı. “*Bazen kendimi, Kosova’da, Sultan II. Murad’ın sipahileri arasında sanarak kıyamda kaldım.*” - Y. B. Bakiler ÜK 80, 81

İkinci Murad Camisi / II. Murad Camisi bk. Sultan II. Murad Camisi ÜK 81

İkinci Selim / II. Selim öz. a. 11. Osmanlı padişahı ve 90. İslam halifesi. “*Molla Musluhiddin, II. Selim’in âlimlerinden.*” - Y. B. Bakiler ÜK 76

ikindi a. Öğle ile akşam arasındaki zaman dilimi.

→ *kırkikindi*

ikram *Ar. a.* Konuğu ağırlama. **ikram etmek** konuğu bir şeyle ağırlamak, konuğa bir şey sunmak. **ÜK** 57², 198; **ikramda bulunmak** bir şey ikram etmek. **ÜK** 107

ikramiye *Ar. a.* Bir yerde çalışan kimselere genellikle kazançtan dağıtılan veya iyi çalıştıkları için verilen aylık dışı para. **ÜK** 147

iktidar *Ar. a.* Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi. **AV** 36, 46

iktisadi *Ar. sf.* Ekonomik.

→ **iktisadî hayat, iktisadi hayat**

iktisadî bk. iktisadi **AV** 68; **ÜK** 35, 92², 140, 183

iktisadî hayat bk. iktisadi hayat **ÜK** 139, 140

iktisadi hayat a. Toplumun, milletin varlığı, güvenliği ve bekası için, sahip bulunduğu kaynakların etkin ve verimli şekilde kullanılması ve bir güç oluşturacak biçimde yönlendirilmesi çalışmaları. “*Bütün kapitalist ülkelerde, devlet, artık İktisadî hayatın tam ortasında bağdaş kurup oturmuştur.*” - Y. B. Bakiler

il a. 1. Ülkenin vali yönetimindeki bölümü, vilayet. **ÜK** 77, 119, 128,

184, 187; **2.** Şehrin niteliklerini taşıyan büyük yerleşim yeri. **AV** 33

→ **İl Başkanı**

İl Başkanı a. Partisini temsil eden genel başkan. “*Aynı zamanda Adalet Partisi İl Başkanıydım ve milletvekili adayıydım.*” - Y. B. Bakiler **AV** 104

ilaç Ar. a. Bir hastalığı iyi etmek veya önlemek için türlü yollarla kullanılan madde, em, deva. **ilaç için olsun** bir şeyin hiç bulunmadığını anlatmak için kullanılan bir söz. **ilâç için olsun bk.** ilaç için olsun **AV** 103; **ÜK** 178

ilâç bk. ilaç **ÜK** 76, 122

ilahi Ar. a. (I) *ed.* ve *müz.* Tanrı'yı övmek, ona dua etmek için yazılıp makamla okunan nazım. **S** 48; **ÜK** 82

ilahî Ar. sf. (II) *din b.* Tanrı ile ilgili olan, Tanrı'ya özgü olan, tanrısal, lahuti.

→ **ilâhî emir, ilahi emir**

ilâhi bk. ilahi (I) **ÜK** 43

ilahi bk. ilahî (II) **ÜK** 81

ilâhî emir bk. ilahi emir **AV** 63

ilahi emir Tanrı'dan gelen buyruk. “*İslâm amentüsü, imanın altı şartını duyuran İlâhî emir.*” - Y. B. Bakiler

ilan Ar. a. Duyuru. **ilan etmek 1)** açıkça bildirmek. **2)** bir durumu yayım

yoluyla duyurmak. **ilân etmek** bk. ilan etmek-1 **AV** 62; bk. ilan etmek-2 **ÜK** 68, 202; **ilan edilir edilmez** duyuru yapıldığı anda. “*Daha ismim mikrofondan ilân edilir edilmez, ‘Türk şâiri’ olduğum söylenir söylenmez, salonda bir alkış fırtınası koptu.*” - Y. B. Bakiler; **ilân edilir edilmez** bk. ilan edilir edilmez **ÜK** 47; **ilan edilmek** açıkça duyurulmak. “*Meşrutiyet ilân edilince açılan Meclis’te en az yirmi Ermeni milletvekili vardı.*” - Y. B. Bakiler; **ilân edilmek** bk. ilan edilmek **ÜK** 116, 172

ilave Ar. a. Ekleme, ulama. **ilave edilmek** bir araya getirilmek, eklenmek. “*Bu arada heykelin diğer parçaları ilâve edilmeden bir kaç kadın gelip heykeli ziyaret etmişler.*” - Y. B. Bakiler; **ilâve edilmek** bk. ilave edilmek **AV** 112

ilçe a. Yönetim bakımından yurt bölümlenmesinde ilden sonra gelen bölüm, kaymakamlık, kaza. **AV** 15, 105³

ile bağ. **1.** Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz. **AV** 7¹², 8⁸, 9², 10⁴, 13², 14⁵, 16, 17, 18³, 21², 22³, 23³, 27, 34, 35³, 36³, 38, 39⁵, 40², 41³,

42², 43⁷, 44⁸, 45⁵, 46³, 47², 50, 51⁵, 54, 55⁶, 56⁸, 58⁴, 59, 60⁴, 61², 62, 66², 68⁵, 69², 70⁴, 71⁴, 73³, 74², 75⁸, 76⁹, 77³, 78³, 80⁶, 81³, 86, 88⁴, 90⁶, 91⁶, 92², 95⁴, 103, 104, 105³, 106, 107³, 108³, 109, 110², 111⁶, 112⁸, 113³; **ŞA** 49², 50; **S** 6⁹; 7⁸, 11, 14, 15³, 16, 17², 20², 21⁵, 22, 24, 25², 27², 35, 52², 53⁵, 61, 62⁵, 63⁴; **ÜK** 9, 10², 11⁶, 12¹⁶, 13², 14⁹, 15⁶, 16⁴, 17⁵, 18⁸, 19⁷, 20, 21³, 22³, 23³, 24⁴, 25⁴, 26, 27², 28³, 30⁴, 31², 33³, 34³, 35³, 36⁵, 37⁶, 38, 39², 41³, 42³, 43⁶, 44⁵, 47³, 49, 50⁴, 51⁵, 56², 57⁴, 58¹⁰, 59⁷, 60¹⁴, 61², 61⁴, 62⁶, 63³, 65, 66⁵, 67⁴, 68⁹, 71, 72³, 75, 77⁶, 78, 79, 80⁵, 81⁷, 82¹⁰, 83², 84², 85⁴, 91⁴, 93³, 94⁷, 95³, 96⁶, 97³, 98⁴, 100⁴, 101⁶, 102, 103², 104, 107⁵, 108², 109⁵, 110², 111⁵, 112², 113³, 114⁶, 115³, 116⁶, 117⁴, 119, 120, 121¹¹, 122³, 123⁴, 124⁵, 127⁴, 128, 129⁴, 139, 140², 141⁵, 142⁴, 143⁹, 144⁴, 145², 146, 147, 148⁴, 149³, 150³, 151⁵, 152⁵, 153⁴, 154³, 158, 161², 162⁴, 163⁴, 164², 167⁷, 168⁵, 169², 171², 172³, 173³, 174², 175², 176², 178², 179², 180², 181³, 182⁴, 183⁴, 185, 187², 188, 189³, 192², 193², 194⁶, 196, 197², 198³, 199³, 200⁵, 201⁷, 202³, 203; **2.** Bazı soyut adlara getirildiğinde “.. olarak, .. bir biçimde” anlamında durum zarfları oluşturan bir söz. **AV** 8³, 9⁵, 13², 35²,

36, 38², 45⁴, 46⁴, 47⁴, 48, 51, 52, 53², 54⁷, 55³, 56³, 60, 62, 63², 65³, 66³, 68⁴, 69², 70², 72, 73², 74, 75, 76², 78, 80, 90, 95, 105², 106, 111, 113²; **S** 14, 15, 23, 24, 27², 32, 36², 37², 38, 39², 49, 50, 55, 57, 59, 61; **ÜK** 10, 12², 13, 14⁴, 15², 17, 18³, 21, 22, 23, 25, 28, 35⁴, 97, 38, 41, 43, 49², 51², 55, 58, 59², 60, 68, 69, 72, 73, 77, 82, 83, 91, 93, 94, 95², 101², 110, 113, 114, 117, 120, 121, 123, 124, 135, 139, 140, 141, 142, 143³, 144, 146², 149, 152, 153, 154, 167, 175, 179, 181, 189, 192, 196, 197², 201; **3.** Cümle içinde aynı görevde bulunan iki ögeyi birbirine bağlamaya yarayan bir söz. **AV** 22, 50, 104; **ÜK** 23, 42, 114, 144, 154, 179, 200⁴

→ *ile seni redifli şiir*

ile seni redifli şiir ed. Âşık Veysel'in şiirlerinden biri. "Nitekim âşığın 'ile seni' redifli şiiri, o müthiş merakın, müthiş rahat ve güzel söylenmiş bir yürek alevidir." - Y. B. Bakiler **AV** 65

ileri a. Bir şeyin ulaşılacak yönü. **ileri gelmek 1)** bağlı bulunmak. **ÜK** 178; **2)** oluşmak, meydana gelmek. **AV** 68; **ileri gitmek** beklenenden fazla şey yapmak. "Hatta daha ileri giderek, çevreyi bilen Makedonyalı bir kameramanı, kamerasıyla birlikte

ekibimize kattı." - Y. B. Bakiler **ÜK** 101; **ileri sürmek** bir düşünceyi veya tasarımı önermek, serdetmek. **AV** 92; **ÜK** 18²; **ileri sürülmek** bir düşünce önerilmek. "Hani Türkiye'de, belirli çevreler tarafından, ısrarla ileri sürülen bir iddia var." - Y. B. Bakiler **ÜK** 199

→ *ileri gelen*

ileri gelen a. 1. Bir topluluğun önemli, sözü dinlenir, saygın kişisi. **ÜK** 200, 201; **2. mec.** Bir topluluğun önemli, sözü dinlenir, saygın kişisi. **AV** 105

ilerici sf. İlerlemeden yana olan, ileri düzeydeki toplumsal ve siyasi gelişmeleri benimsemiş olan (düşünce, kimse vb.), terakkiperver, gerici karşıtı. **S** 58

ilericilik a. İlerici olma durumu. **ÜK** 112

ilerlemek (nsz) 1. Bulunduğu yerden daha ileriye gitmek, yol almak. **ÜK** 108; **2.** Vakit geçmek. **AV** 73

ilgi a. İki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık, ilişki, alaka, taalluk, aidiyet. **AV** 10², 71; **ÜK** 28, 35³, 72, 111, 113, 116, 120, 150, 159; **ilgi duymak** bir işe, bir olaya, bir kimseye önem vermek, yakınlık duymak. **ÜK** 22; **ilgi görmek** ilgi çekmek. **ÜK** 111, 150, 153; **ilgi**

göstermek ilgisini esirgememek, belli etmek. AV 81; ÜK 35, 113

→ **ilgi çekici**

ilgi çekici sf. İlgii, dikkati üzerinde toplayan. **ilgi çekici gelmek** bir şeyin dikkat çekici olduğunu düşünmek. “*Tatbikat bana gerçekten ilgi çekici geldiği için sormuştum.*” - Y. B. Bakiler ÜK 144

ilgilendirebilmek (-i) İlgilendirme imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 34

ilgilendirmek (-i) 1. İlgisini çekmek, önem vermek. ÜK 161; 2. İlişkin olmak. ÜK 18, 94,

ilgilenme a. İlgilenmek işi. ÜK 107

ilgilenmek (-le) 1. İlgii göstermek, alakalanmak. ÜK 62, 192; 2. Görev gereği bir sorumluluğu yerine getirmek. ÜK 62

ilgili sf. İlgilenmiş olan, ilgisi bulunan, alakalı, alakadar, müteallik. AV 22, 54, 75, 76, 77, 86, 90; ÜK 13, 18², 22, 73, 75, 94, 121, 142, 192

ilgisizlik a. İlgii gösterilmeme durumu. ÜK 44, 63, 113

ilham Ar. a. Esin. AV 62, 91, 92; **ilham almak** esinlenmek. AV 91

İlhami Emin öz. a. Üsküp Halk Tiyatrosu Genel Müdürü. “*İşte Üsküp Halk Tiyatrosu Genel Müdürü İlhami Emin’in şiiri:*” - Y. B. Bakiler ÜK 69

İlhamî öz. a. Karşılı âşık. “*Yok Fuzulî, yok Nefî, yok Feryadî, yok Hayranî, yok Usulî, yok Kusurî, Talibî, İlhamî, Derunî*” - Y. B. Bakiler ÜK 19

ilik a. Kemiklerin iç boşluklarını dolduran yağlı madde. S 51

ilim Ar. a. Bilim. AV 58², 67³, 68⁴, 69³, 70, 92; ÜK 42, 125, 143, 153, 187

→ **ilim adamı, ilim irfan yuvası, ilmin kapısı**

ilim adamı a. Bilim adamı. AV 68²; ÜK 21², 26, 112, 113, 116, 165, 187, 196²

ilim irfan yuvası a. Bilim, kültür faaliyetlerinin yapıldığı yer. “*Sivas, Selçuklu İmparatorluğu'nun ilim-irfan yuvası...*” - Y. B. Bakiler AV 7

ilişki a. İki şey arasında karşılıklı ilgi, bağ, münasebet, temas. ÜK 18, 144, 150; **ilişki kurmak** bağlantı sağlamak, ilgi sağlamak. ÜK 94

ilişmek (-e) 1. Bir şeye hafifçe dokunmak, takılmak. ÜK 49, 66; 2. Bir şeyin kenarına kısa bir süre için oturmak. AV 42

ilk sf. 1. Zaman, sıra, yer ve önem bakımından ötekilerden önce gelen, son karşıtı. **AV** 8, 22, 27², 32, 33, 35², 38, 39, 40, 41², 44, 82, 91, 96²; **ÜK** 9², 10, 12, 14⁴, 18², 23, 25, 27², 28², 35², 49, 50, 59², 62, 66, 95, 98³, 101, 107, 108, 135, 161, 162, 164, 169, 179, 189, 200; 2. a. Herhangi bir şeyin en önde olanı, önce geleni. **ÜK** 18, 79, 81, 91, 153, 161, 176; 3. zf. Birinci olarak, en başta. **AV** 32; **ÜK** 97, 168, 174, 175, 176, 195

→ **ilk çağ, ilkbahar, ilkokul**

ilk çağ öz. a. tar. En eski zamanlardan başlayarak Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküş yılı olan miladi 476'ya kadar süren çağ, antikite. **ÜK** 12

ilkbahar T. Far. a. gök b. Kuzey yarım kürede mart, nisan ve mayıs aylarını içine alan, 21 Mart-22 Haziran arası zaman aralığı, bahar, erken bahar, evvel bahar, ilkyaz. **S** 8

ilke a. Temel düşünce, temel inanç, umde, unsur, prensip. **ÜK** 140

ilkokul a. esk. Zorunlu öğrenim çağındaki kız ve erkek çocuklarının temel eğitim ve öğretimini sağlamak için devletçe açılan veya açılmasına izin verilen beş yıllık okul, ilk mektep,

iptidai, iptidai mektep. **AV** 8; **ÜK** 91, 92, 188

→ **Tefeyyüz İlkokulu, Türk Tefeyyüz İlkokulu, Ziya Gökalp İlkokulu**

illallah Ar. ünl. Usanç ve bezginlik anlatan bir söz. **illallah dedirtmek** bezdirmek, usandırmak. **AV** 47

ille zf. hlk. İlla. **ÜK** 20

ilmî Ar. sf. Bilimsel. **AV** 68

ilmin kapısı a. Ashabın en âlimlerinden biri olan Hz. Ali için söylenilen bir söz. "Hz. Ali ise ilmin kapısı, İslâmın kılıcıdır." - Y. B. Bakiler **AV** 48; **ÜK** 176

iltifat Ar. a. Birine güler yüz gösterme, hatırını sorma, tatlı davranma. **AV** 39; **iltifatta bulunmak** beğenmek, iltifat etmek. "İltifatta bulundu." - Y. B. Bakiler **ÜK** 150

imam Ar. a. 1. Cemaate namaz kıldıran kimse. **ÜK** 41, 51, 81; 2. Müslümanlıkta mezhep kuran kimse. **AV** 47, 50⁶; **ÜK** 41²

→ **12 imam, on iki imam**

iman Ar. a. din b. 1. İnanç. **AV** 50, 106; **S** 57; 2. mec. Güçlü inanç, inan.

iman etmek Tanrı'ya inanmak. **AV** 58, 63, 105, 106

→ *imanın altı şartı*

imân bk. iman-2 AV 92

imanın altı şartı a. İslamiyet'in temel inançları olan Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmayı dile getiren söz. "Amentüye, yani imanın altı şartına şeksiz şüphesiz inanıyorum." - Y. B. Bakiler AV 48, 63², 106

imaret Ar. a. İmarethane. ÜK 55

→ *İmaret Cami*

İmaret Cami öz. a. Ohri'de Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan cami. "Eski İmaret Camiinin yakınlarında, ağzsız-dilsiz serviler ve çamlar arasında mahzun bir türbe duruyor." - Y. B. Bakiler ÜK 162⁴

imbat İt. a. Yazın, gündüz denizden karaya doğru esen mevsim rüzgârı, deniz yeli. S 6

imdat Ar. a. Tehlikede olana yapılan yardım. ÜK 45; **imdat beklemek** yardım edilmesini ummak. "Adam, Hz. Ali'den imdat bekliyor." - Y. B. Bakiler AV 48

imkân Ar. a. 1. Yararlanılan uygun şart veya durum, olanak. AV 14, 39, 110; 2. Olanak. ÜK 19, 44, 92, 139,

140, 142, 147, 168, 188, 194; **imkân sağlamak** bir işin olmasına elverişli koşulları hazırlamak. "Bu bakımdan, Ahmet Kutsi Tecer devrin iktidar yetkililerine başvurarak, Veysel'e Köy Enstitüleri'nde saz öğretmeni olmak imkânını sağladı." - Y. B. Bakiler AV 36; ÜK 154

imkânsız sf. Olanaksız. ÜK 163, 184

imparatorluk a. Kendi topraklarında oturan çeşitli milletleri egemenliği altında toplayan devlet biçimi. AV 73; ÜK 19, 25, 30, 61, 78, 116², 151, 158, 182², 190, 200

→ *Osmanlı İmparatorluğu, Selçuklu İmparatorluğu, Sovyet Rusya İmparatorluğu*

imtihan Ar. a. Sınav. ÜK 14, 109

→ *denklik imtihanı*

imzalamak (-i) 1. Bir yazı veya belgeye imzasını yazmak, imza atmak. ÜK 91; 2. Bir kimseye, hatıra olarak sunulan esere imza atmak. ÜK 27

inanabilmek (-e) İnanma ihtimali bulunmak. ÜK 24

inanç a. 1. Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma. ÜK 22, 99, 102, 142; 2. *din* b. Tanrı'ya, bir dine inanma, akide, iman, itikat. AV 47, 49, 62, 105²; ÜK 41, 97, 102, 110, 111, 195;

3. İnanılan şey, görüş, öğretisi. **AV** 10, 48, 112²

inandırabilmek (-i, -e) İnandırma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 32

inandırma a. İnandırmak işi. **ÜK** 34

inanma a. İnanmak işi. **AV** 63

inanmak (-e) 1. Bir şeyi doğru olarak benimsemek. **AV** 39, 54, 56, 69, 88, 102, 107²; **ÜK** 22, 30, 41, 111, 115², 179, 180, 183, 194, 202; 2. Birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek. **AV** 13; 3. İman etmek. **AV** 105³, 106; **S** 27; 4. Kanarak aldanmak. **S** 42; **ÜK** 72, 97, 110; 5. Bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek. **S** 53

inat Ar. a. Bir konuda direnme, ayak direme, diretme, direnim. **S** 6, 31

ince sf. 1. Kendi cinsinden olanlara göre, dar ve kalınlığı az olan, kalın karşıtı. **AV** 86; **S** 21; **ÜK** 36, 56, 80, 95; 2. Aşırı özen gerektiren, kaba karşıtı. **ÜK** 12, 40, 41, 65, 78, 143, 163, 175; 3. Hafif, gücü az. **ŞA** 50; 4. sf. Zayıf. **ŞA** 46; 5. Dokunaklı, duygulu, insanın içine işleyen. “Sivas'ta, iplik iplik bir yağmurla ansızın / Bir ince hüznle başladı yine akşam. / Bütün kuşlar döndü yuvalarına / Ya sen neredesin Turnam?” - Y. B. Bakiler **S** 14, 28,

60; 6. *mec.* Düşünce, duygu veya davranış bakımından insanın sevgi ve saygısını kazanan, zarif, kaba karşıtı. **AV** 40, 91; **ŞA** 47; **S** 17; **ÜK** 22, 23, 43, 57, 102, 150

→ *ince hesap*

ince hesap a. Konuyu, tüm ayrıntılarıyla ele alma işlemi.”*Hem Âdem'den böyle bir soru beklemediğim, hem de bir kitap sergisinde bile, bu kadar ince hesaplar yapılacağını düşünmediğim için çok şaşırdım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 26

incecik sf. Çok ince. **S** 11, 22, 48; **ÜK** 24

ineden sf. Duygulu. **S** 54

inceleme a. 1. İncelemek işi, tetkik. **ÜK** 75, 164; 2. *ed.* Bir bilim veya sanat konusunu her yönüyle geniş biçimde açıklayan eser veya yazılı araştırma. **AV** 10; **ÜK** 55

incelemek (-i) Bir işi veya bir şeyi ele alıp özelliklerini, ayrıntılarını inceden inceye, özenle anlamaya, öğrenmeye çalışmak, tetkik etmek. **AV** 51; **ÜK** 75, 152, 163

incelik a. 1. Ayrıntı. **AV** 47, 52; 2. Bir işin herkesçe görülemeyen nitelikleri. **AV** 58; 3. İnce davranış gösterme,

zarafet, nezaket. **AV** 41, 66; **S** 31; **ÜK** 41, 67, 80, 111

İncil *Ar. öz. a. din b.* Hz. İsa'ya indirilen kutsal kitap, Ahd-i Cedit. **ÜK** 195

indi *Ar. sf. esk.* Herkesçe kabul edilebilecek bir temele bağlanamayıp yalnız bir kişinin kendi kanısına dayanan. **AV** 109

indirmek (-i) **1.** Yüksekten, sarp ve kötü yerden veya yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak. **AV** 41, 43, 62; **ÜK** 176; **2.** Azaltmak, düşürmek. **ÜK** 177

İngiliz *İt. öz. a.* İngiltere halkından olan kimse. **ÜK** 119, 193, 200⁴, 201³

İngilizce *öz. a.* Hint-Avrupa dil ailesinden, İngiltere'de, biraz farklı biçimiyle Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve İngiliz uygarlığını benimsemiş olan ülkelerde kullanılan dil, İngiliz İngilizcesi. **ÜK** 13, 19, 194

İngiltere *öz. a.* Birleşik Krallığı meydana getiren dört ülkeden en büyük ve merkezî olanı. “*İngiltere nere? Türkiye nere? / Sızlanır aradıkça memleketini. / Melamin çanaklarda getirirler önüne / Kaynamış sütünü, dana etini.*” - Y. B. Bakiler **S** 61

inhisarıcı *a.* Tekelci. **inhisarıcı olmak** bir düşüncenin dışına çıkmamak. “*Neden böyle inhisarcı oluyorsunuz?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 17

inkâr *Ar. a. 1.* Yaptığını, söylediğini, tanık olduğunu saklama, gizleme, yadsıma. **ÜK** 93; **2.** Kabul etmeme, tanımama. **ÜK** 151, 158; **inkâr etmek** **1)** yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini, görmediğini söylemek, yaptığını saklamak, yadsımak. **AV** 60, 102, 112; **ÜK** 92, 124, 201; **2)** yok saymak. “*Bizi inkâr edemezsiniz!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 84²

inkılapçılık *a.* İnkılapçı olma durumu.

inkılâpçılık *bk.* inkılapçılık **AV** 66

inleme *a.* İnlemek işi. **ÜK** 149

inlemek (*nsz*) Acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak, inildemek. **AV** 44, 86; **ÜK** 149; **inlemeye başlamak** üzüntülü bir biçimde ses çıkarmak, uğuldamak. “*İçimde, bir büyük divan sazı, yanık ve derin bir sesle inlemeye başladı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 42

inme *a.* İnme işi. **AV** 64

inmek (-den) **1.** Yüksekten veya yukarıdan aşağıya doğru gelmek. **AV** 46, 64; **S** 60; **ÜK** 12, 47, 66, 175, 180, 181²; **2.** (-e) Konaklamak. **ÜK** 17, 56;

3. (-e) Bir yerden başka bir yere gitmek, varmak. **AV** 33; **ÜK** 22; 4. Bir yeri kaplamak, basmak veya bir yerden akmak, kaymak. **AV** 18; **ÜK** 24; 5. Bir taşıt veya binek hayvanından yere basmak. **S** 61; **ÜK** 18, 31, 32

İnönü *öz. a.* Asker ve siyasetçi (İsmet İnönü). “*Şiirlerinde devlet adamı, mütefekkir, komutan olarak geçen isimler ise şunlar: Atatürk, İnönü, Mareşal Fevzi Çakmak...*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

insaf *Ar. a.* Acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet. **AV** 73, 76; **ÜK** 158

insaflı *sf.* İnsaflı olan, acıyarak hakkını vererek davranan. **insaflı olmak** anlayışlı, hoşgörülü olmak. “*Biraz insaflı olun.*” - Y. B. Bakiler **AV** 90

insan *Ar. a.* 1. Toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı. **ŞA** 47; **ÜK** 12², 15, 23, 24³, 34, 36, 39, 41, 42, 43, 44, 50, 56, 58, 63, 81, 83, 94, 101, 108, 110², 112, 113, 114, 116, 118, 122², 125, 140², 141³, 142², 143², 146, 163, 168, 173, 178, 182, 183, 184,

185, 189, 193⁴, 194; 2. Âdemoğlu, âdem evladı. **AV** 7, 9, 41, 45², 49, 53², 60, 62, 64, 67², 75, 86, 92², 104³, 105, 107; **S** 46, 55; **insan eli değmemiş** bakımsız kalmış yer. **S** 29

insanca *zf.* İnsana yakışır bir biçimde, insancasına. **ÜK** 29, 37²

insancıl *sf.* İnsan seven. **ÜK** 102, 124

insani *Ar. sf.* İnsanca.

→ **insanî değerler, insani değerler, insanî yardım kuruluşu, insani yardım kuruluşu**

insanî bk. insani **ÜK** 38, 200

insanî değerler bk. insani değerler **ÜK** 139

insani değerler a. İnsanı insan yapan değerler. “*Üretimde, tüketimde, istihdamda ve millî gelirin dağılımında devlet, kapitalist sisteme İnsanî değerler kazandırmış.*” - Y. B. Bakiler

insanî yardım kuruluşu bk. insani yardım kuruluşu **ÜK** 195

insani yardım kuruluşu a. Uluslararası sivil toplum kuruluşu. “*Kosova’da 420 İnsanî yardım kuruluşu faaliyette.*” - Y. B. Bakiler

insanlık *a.* **1.** İnsanların tümü, beşeriyet. **AV** 63; **ÜK** 47, 94, 161, 182, 204; **2.** Doğru dürüst insana yakışır durum, adamlık, âdemiyet. **AV** 51, 63, 71; **S** 57; **ÜK** 102, 168; **insanlığı elinden alınmak** insanca yaşamaktan mahrum edilmek. “*Kuruşçev’in hatıralarında bahsedildiği gibi, Rusya’da, 1917 ihtilalinden sonra öldürülen, sürülen, ezilen, insanlığı elinden alınan yirmi milyon insanın, en az dörtte biri Türk’tür.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 94

→ **insanlık dâvâsı, insanlık davası, insanlık dışı**

insanlık dâvâsı *bk.* insanlık davası **AV** 49

insanlık davası *a.* İnsana yaraşır yaşama, düşünme ülküsü. “*Sen insanlık dâvâsı peşindesin.*” - Y. B. Bakiler

insanlık dışı *a.* İnsan doğasına aykırı. “*Yani din dışı, insanlık dışı, medeniyet dışı bir davranış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 110

inşa *Ar. a.* Yapı kurma, yapı yapma, kurma. **AV** 40; **inşa edilmek** yapılmak. “*1615 yılında inşa edilmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 204; **inşâ edilmek** *bk.* inşa edilmek **ÜK** 161

inşaat *Ar. a.* Yapımı süren bina. **ÜK** 161

intelijansiya *a.* Aydınlar topluluğu. “*Türk düşünce târihi, ülkesiyle göbek bağını koparan bir intelijansiyanın dramı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 44

intiba *Ar. a. ruh b. esk.* İzlenim. **ÜK** 14

intihal *Ar. a. esk.* Aşırma. **ÜK** 44

intikam *Ar. a. Öç.* **AV** 51; **intikam almak** öç almak. **AV** 113³

ip *a.* İplik. **ipe un sermek** geçersiz birtakım nedenler ileri sürerek istenilen işi yapmaktan kaçınmak. **ÜK** 171

ipek *a.* **1.** İpek böceği kozaları çözümlenerek çıkarılan ve dokumacılıkta kullanılan çok ince, esnek ve parlak tel. **AV** 47; **S** 24; **ÜK** 152; **2. sf.** Bu telden yapılmış. **S** 6

ipekçi *a.* İpek böceği yetiştiren veya ipek satan kimse. **ÜK** 68

ipekli *sf.* İpekten yapılmış veya içinde ipek bulunan (kumaş). **ÜK** 68

iplik *a.* Pamuk, keten, yün, ipek, naylon vb. dokuma maddelerinin uzun, ince liflerinden her biri.

→ **iplik iplik**

iplik iplik *zf.* Yol yol. **ŞA** 50; **S** 14, 16, 17; **iplik iplik ağlamaya başlamak** damla damla gözlerinden yaş akmaya başlamak. “*Büroma bir fırtına gibi giren ve beni ayıplayan bir yüzle konuşan adam, karşımda iplik iplik ağlamaya başladı*” - Y. B. Bakiler **AV** 108

İran *öz. a.* Güneybatı Asya'da ülke. “*İran büyükelçisi, Şii mezhebini yaymak için gece-gündüz koşuşturur duruyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 94, 109², 114, 169²

irfan *Ar. a.* 1. Bilme, anlama, sezme. **ÜK** 43; 2. Kültür. **AV** 54, 68³, 69²

irfân *bk.* irfan 2 **AV** 67

iri *sf.* Olağandan daha hacimli, olağanı aşan büyüklüğü olan, ince karşıtı. **AV** 14², 15, 63; **S** 15, 60; **ÜK** 11², 36², 51, 98, 151

→ **irili ufaklı**

irili ufaklı *sf.* Büyük küçük karışık. **ÜK** 39

irilik *a.* İri olma durumu. **ÜK** 24

irkilmek (*nsz*) 1. Ürkerek geri çekilir gibi olmak. **AV** 67; 2. Şaşırıp duraklamak. **AV** 42

is *a.* Dumanın değdiği yerde bıraktığı kara leke. **ÜK** 16

İsa *öz. a.* İslam dinine göre kendisine İncil isimli ilahi kitabın indirildiği peygamber, mesih. “*Veysel'in, peygamber olarak andığı, şiirlerinde övdüğü mukaddesler arasında: Hz. Âdem, Hz. İsa, Hz. Süleyman ve Resul-û Ekrem Hz. Muhammed vardır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

İsa Bey *öz. a.* Üsküp hakkındaki meşhur Vakıfname'yi yazan, İshak Bey'in oğlu. “*Bit Pazarı'nda 15. yüzyılda İsa Bey tarafından yaptırılan mükemmel bir Çifte Hamam, artık hamam olmaktan çoktan çıkmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 76, 77

→ **İsa Bey Camisi**

İsa Bey Camisi *öz. a.* 1475'de İsa Bey tarafından Üsküp'te inşa edilmiş, iki kubbeli, Selçuklulara ait Avrupa'daki tek cami. “*Üsküp'ün, cemaati en çok olan camilerinden İsa Bey Camii, Bursa camilerine ne kadar çok benziyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 78²

İshak Bey *öz. a.* Paşa Yiğit Mehmet'in oğlu. “*İshak Bey Camii, Üsküp fatihi Paşa Yiğit Mehmed'in oğlu İshak Bey tarafından yaptırılmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 79

→ **İshak Bey Camisi**

İshak Bey Camisi *öz. a.* Paşa Yiğit Mehmet'in oğlu İshak Bey tarafından

yaptırılmış olan cami. “*İshak Bey Camii, Üsküp fatihi Paşa Yiğit Mehmed’in oğlu İshak Bey tarafından yaptırılmış.*” - Y. B. Bakiler ÜK 79

İshak Çelebi öz. a. Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Beharî, İshak Çelebi, Âşık Mevzunî, Âşık Muradı, Âşık Fikrî, Âşık Fakirî, vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler ÜK 135

isim Ar. a. 1. Ad. AV 8, 22, 35, 39, 55, 59, 66, 70, 102, 103, 108²; ÜK 17, 24, 27, 29, 43², 45, 47, 61, 65, 68, 75, 77², 82, 83, 91, 93², 94², 111, 112, 129², 143, 154, 178⁸, 179³, 180, 194, 204; 2. mec. Kişi, insan. AV 9, 10, 70³, 71; ÜK 25, 135; **isim isim açıklamak** bahsi geçen kişilerin isimlerini tek tek saymak. “*Harp Okulumuzda da durumun aynı olduğunu, Doğu’dan değil subay, değil Genelkurmay Başkanı, Genelkurmay Başkanı’na emir verecek Başbakanlar, Cumhurbaşkanları çıktığını isim isim açıkladım.*” - Y. B. Bakiler ÜK 115; **isim olarak bilmek** daha önce ilişkisi olmamak, uzaktan tanımak. “*Siz beni isim olarak biliyorsunuz.*” - Y. B. Bakiler ÜK 18; **ismi altında** adını kullanarak, adıyla. “*Bütün bu gayretlerin Atatürkçülük*

ismi altında yapılması, ayrı bir şanssızlıktır.” - Y. B. Bakiler ÜK 19; **(birinin) ismini koymak** adını vermek. “*Ama olsun, ‘Türkiye’nin en büyük şehirlerinin cadde ve sokaklarına Nazım Hikmet ismini koyacak bir rejim geldikten sonra’ demek, her şey düzelecekti.*” - Y. B. Bakiler ÜK 68; **ismini taşımak** ismine sahip olmak. “*Sefa Salih Kaplan’ın şiiri Rumeli Ağtı ismini taşıyor.*” - Y. B. Bakiler ÜK 155; **ismini vermek** adını vermek. ÜK 76

→ **isim babası**

isim babası a. Bir ürüne veya bir kavrama ilk defa ad veren kişi. AV 35

isimli sf. Adlı. AV 21, 35², 55², 90, 111; ÜK 9, 10, 18, 25, 37, 38, 43, 67, 76, 101, 103, 109, 122, 123, 124, 129, 145, 149², 154², 157, 161, 168, 169⁴, 170², 172, 178, 180, 181, 191, 192, 203²

isimsiz sf. Adsız. S 41

iskele İt. a. Deniz taşıtlarının yanaştığı, çoğu tahta ve betondan yapılmış, denize doğru uzanan yer. S 17

İskender öz. a. Osmanlı Devletine isyan eden Arnavutların ulusal kahramanı. “*Hız. Ali’nin resminin üzerine, Osmanlı Devletine isyan eden*

Arnavut asıllı İskender Bey'in temsili bir resmi konulmuş." - Y. B. Bakiler **ÜK** 176⁵, 203

İskender-i Zulkarneyn öz. a. Peygamber olup olmadığı tartışmalı olan İslam dininin kutsal kitabı Kur'an'ın Kehf Suresi'nde geçen bir kişi. "Şiirlerinde devlet adamı, mütefekkir, komutan olarak geçen isimler ise şunlar: Atatürk, İnönü, İskender-i Zulkarneyn, ve Hacı Bektaş Veli." - Y. B. Bakiler **AV** 70

islam Ar. a. Müslümanlık.

→ **islâmın kılıcı, islamın kılıcı**

islâm bk. islam **AV** 41, 52, 53, 59, 62, 63³, 71, 78, 102, 103, 104, 105², 106; **ÜK** 33, 41³, 45, 107, 111, 127, 170, 180, 199

İslam Kâhya öz. a. Rabşışte köyünde bulunan bir Türk. "Rabşışte köyünde İslâm Kâhya isimli bir Türk de, komünist rejimden dert yanmaya başladı." - Y. B. Bakiler **ÜK** 172

islâmın kılıcı bk. islamın kılıcı **AV** 48; **ÜK** 176

islamın kılıcı Hz. Ali'ye verilen unvanlardan biri. "Hz. Ali ise ilmin kapısı, İslâmın kılıcıdır." - Y. B. Bakiler

islami Ar. sf. İslam diniyle ilgili olan.

islâmî bk. islami **AV** 62, 112; **ÜK** 41

islâmiyet bk. islamiyet **AV** 9, 50; **ÜK** 125, 180, 194, 199²

islamiyet öz. Ar. a. Müslümanlık. **AV** 51

İsmail Hami Danişmend öz. a. Tarihçi ve Türk dili araştırmacısı. "Aç oku, İsmail Hami Danişmend'in tarihini." - Y. B. Bakiler **ÜK** 172

İsmail öz. a. Şoför. "Beni fabrikaya, İsmail isimli bir Türk şoförü, fabrika müdürünün siyah bir Mercedes arabasıyla götürmüştü." - Y. B. Bakiler **ÜK** 145²

İsmail Tevfik bk. İsmail Tevfik İsmail **ÜK** 112

İsmail Tevfik İsmail öz. a. Üsküp Türk Televizyonu Müdürü. "Dost yürekli İsmail Tevfik İsmail, Üsküp Televizyonundan yeni bir kamerayı ve arabayı ekibimize katarak çalışmalarımızı hızlandırdı." - Y. B. Bakiler **ÜK** 75², 101, 112, 114

isnat Ar. a. mec. Karacılık, iftira. **ÜK** 201; **isnat edilmek** iftira atılmak. "Yine bizde, kendilerine isnat edilen bir cümle yüzünden kırk ayrı hücumu uğrayan, siyâsî hayatları bitirilen

devlet adamları da hatırlardadır.” - Y. B. Bakiler ÜK 109

İspanya öz. a. Avrupa'nın güneybatısında, İber Yarımadası'nda yer alan ülke. “*Bir yurt dışı gezisinde, önce Fransa'da, sonra da İspanya'da bazı gençlerin peronlarda, metrolarda, hatta kalabalık caddelerde birbirlerine sarılarak öpüşüklerini görmüştüm.*” - Y. B. Bakiler ÜK 66

ispatlamak (-i) Kanıtlamak. AV 47

İsrail öz. a. Orta Doğu'da, Asya ve Afrika kıtalarının kesiştiği yerde bulunan bir ülke. “*Gelecekte, Orta Doğu'da sadece iki devlet kalacaktır. Ermenistan ve İsrail!*” - Y. B. Bakiler ÜK 185

İstanbul öz. a. Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. AV 33, 39, 40, 75, 95, 104, 109⁵, 110⁴; S 16, 17, 28, 41, 55; ÜK 9, 19, 35⁴, 37, 51, 52³, 62², 67, 78, 82², 83³, 98, 108⁹, 114, 154, 161, 173, 174, 181, 184, 196, 200, 201

→ **İstanbul şivesi**

İstanbul şivesi Türkiye Türkçesinin genel kabul görmüş ve yazı dili olmuş ağzı. “*Ve Üsküp bölgesinde neden daha çok İstanbul şivesi?*” - Y. B. Bakiler ÜK 134

istek a. Yerine getirilmesi başkasından istenilen şey, talep. ÜK 10, 52, 63

isteksizce zf. İstek göstermeden, isteksiz olarak. ÜK 153

isteme a. İstemek işi. AV 68

istemek (-i) 1. İstek duymak, arzulamak. AV 9, 10, 13, 22, 38, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 65, 76, 77, 80², 81, 82, 88, 90, 91², 95, 102, 103, 105, 106, 108, 109, 110², 111, 113; S 23, 39, 43, 56; ÜK 9², 10, 13, 15², 18, 22, 23², 26, 32², 35, 37, 42, 43, 50, 58, 65, 72, 74², 75², 79, 82, 83², 85, 91³, 92, 93², 94, 96², 101, 103, 108², 110, 112, 113³, 114, 121, 122, 124, 126, 142³, 145, 145, 146, 147, 151, 155, 157, 162², 165, 168, 169, 171, 173, 174, 177, 179³, 184³, 192³, 193, 198², 199, 201², 204; 2. (-den, -i) Bir şeyin kendisine verilmesini veya yapılmasını söylemek, dilemek. AV 13; S 13; ÜK 15, 26², 42, 51, 63, 72, 75, 84, 93, 97, 100, 107², 113, 120, 126, 128, 146³, 147, 152², 154², 177²; 3. Görmek istediğini bildirmek. ÜK 84

istenilmek (nsz) İsteme işi yapılmak. ÜK 26, 140

istenmek (nsz) İstenilmek. AV 9, 36, 49; ÜK 128

istetmek (-i) İstemesini sağlamak. AV 22

isteyebilmek (-i) İsteme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 188

istifade *Ar. a.* Yararlanma. **istifade etmek** yararlanmak. **AV** 107; **ÜK** 195

istihdam *Ar. a. esk.* Bir görevde, bir işte kullanma. **ÜK** 139

istikbal *Ar. a.* Gelecek. □

→ **İstikbal okulu**

İstikbal okulu *öz. a.* Kalkandelen'de bulunan bir okul. "*İstikbal okulu, eskiden tamamen bir Türk okulu idi.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 176²

istiklal *Ar. a.* Bağımsızlık.

→ **İstiklâl Madalyası**

İstiklâl Madalyası *a.* Kurtuluş Savaşı'na katılanlara verilen madalya. "*Talibi Coşkun, Siyah fötr şapkasıyla, gümüş saplı bastonuyla, göğsü İstiklâl Madalyasıyla süslü koyu renkli elbiseleriyle, hafif göbeği ve küt ensesiyle, bana bir halk şairinden ziyade dolaşmaktan yorulmuş, servetini kaybetmiş bir kasaba eşrafını hatırlatırdı.*" - Y. B. Bakiler **AV** 8

istila *Ar. a.* Bir ülkeyi silah gücüyle ele geçirme.

istilâ *bk.* istila **ÜK** 79

istismar *Ar. a.* Birinin iyi niyetini kötüye kullanma. **istismar etmek** işletmek, yararlanmak. **AV** 105

istisna *Ar. a.* Genelden ayrı, kural dışı olma, ayrıklık. **ÜK** 125

isyan *Ar. a.* Başkaldırı. **AV** 103, 112; **ŞA** 49; **S** 35; **ÜK** 11, 66, 102, 109;

isyan bayrağı açmak karşı gelmek, başkaldırmak. **AV** 46; **isyan çılgığı koparmak** isyan etmek, karşı gelmek.

"*Gözlerinin görmemesinden bile şikâyetçi olmadı. İsyân çılgıkları koparmadı.*" - Y. B. Bakiler **AV** 90;

isyan etmek 1) kabullenmemek, razı olmamak. **ÜK** 120; 2) ayaklanmak. **ÜK** 176, 203

isyancı *sf.* Başkaldırıcı. **ÜK** 61

iş *a.* 1. Bir sonuç elde etmek, herhangi bir şey ortaya koymak için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma. **AV** 109; **ÜK** 17⁴, 92, 100, 143; 2.

Geçim sağlamak için herhangi bir alanda yapılan çalışma, meslek. **ÜK** 93, 144², 181; 3. Birinden istenen hizmet veya birine verilen görev. **ÜK** 94, 167³; 4. Yapılan şey, davranış. **AV** 8; **ÜK** 170, 171; 5. Herhangi bir

maksatla kurulan düzen. **AV** 108; 6. Herhangi bir yere düzen verici, günlük yaşayışı sağlayıcı her türlü çalışma. **AV** 14, 22; 7. *mec.* Sorun, konu,

mesele, maslahat. **AV** 109, 112; **ÜK** 171, 174, 176, 192; **iş işten geçmiş olmak** bir işi gerçekleştirme imkânı kalmamış olmak. “*Dizlerine vuracaklardır ama iş işten geçmiş olacaktır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184; **iş tatlıya bağlanmak** bir şey iyi şekilde sonuçlanmak. “*Verdim gitti! Verdim gitti! diye iş tatlıya bağlanıyormuş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 181; **işe el atmak** herhangi bir sorunu inceleyip düzeltmeyi üstlenmek. “*Harabati Baba Tekkesi, gerçekten harab olmanın eşiğine dayanınca, Kalkandelen Belediyesi işe el atmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 39; **işim gücüm yok da** “Başka bir uğraşım yokmuş gibi seninle mi uğraşacağım?” anlamında kullanılan bir söz. “*İşim-gücüm yok da, sana postahanenin yolunu mu göstereceğim!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 108; **işin kötüsü** işin kötü yanı. **ÜK** 184

→ **iş başı, iş güç, iş yeri, iş birliği, iş birlikçi, işveren, işyeri**

iş başı [işbaşı] *a.* İş yerlerinde işe başlama. **ÜK** 169; **işbaşı yapmak** iş yerinde işe başlamak. **ÜK** 146

iş güç *a.* Uğraş. **S** 59

iş yeri *a.* Bir görevin yapıldığı yer. **ÜK** 81

işaret *Ar. a.* El, yüz hareketleriyle gösterme. **AV** 110

işbirliği [iş birliği] *a.* Amaç ve çıkarları bir olanların oluşturdukları çalışma ortaklığı, teşrikimesai. **ÜK** 121; **işbirliği yapmak [iş birliği yapmak]** amaç ve çıkarları bir olanlarca çalışma ortaklığı kurulmak. **ÜK** 200

işbirlikçi [iş birlikçi] *a.* Herhangi bir alanda çıkar sağlama amacını güden veya kuruluşlarla ilişki kuran kimse, kuruluş vb. **ÜK** 121

işçi *a.* Başkasının yararına bedenini, kafa gücünü veya el becerisini kullanarak ücretle çalışan kimse. **ÜK** 16², 63, 139, 140², 141³, 142², 143¹⁰, 144¹⁵, 145³, 146⁹, 147¹⁴, 148¹², 181

→ **işçi hakları, işçi sınıfı**

işçi hakları *a.* İşçi ve işveren ilişkisinde, işçilere tanınan ve insan hakları kapsamına giren yasal haklar. “*Hani siz, işçi haklarına, Öz Yönetim uygulamasıyla daha büyük bir titizlikle sahip çıktığınız için öğrenmek istemiştin.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 147, 148

işçi sınıfı *a.* Emekçi sınıfı. **ÜK** 143

işde *bk.* işte-3 **S** 32, 33

işgal *Ar. a.* Bir yeri ele geçirme. **ÜK** 80; **işgal edilmek** ele geçirilmek. “*Ermeniler diyorlar ki, Doğu ve Güneydoğu Anadolu işgal edilmiş Ermeni toprağıdır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184; **işgal etmek** bir yeri ele geçirmek. **ÜK** 37²

işitmek (-i) Kulakla algılamak, duymak. **AV** 95; **S** 13

işlem *a.* Bir işi sonuçlandırmak için yapılan iş veya uygulamaların hepsi, muamele, muamelat. **ÜK** 152

işleme *a.* Şiş, tığ, iğne vb. araçlarla elde yapılan, örgü, nakış, oya gibi işlerin genel adı, el işi. **AV** 14; **S** 31

işlemek (-i) **1.** Düşüncelerini herhangi birine etki yaparak benimsetmek. **ÜK** 38, 82; **2.** Herhangi bir konuyu ele alarak incelemek, öğretmek. **AV** 69; **ÜK** 68, 150

işlemeli *sf.* Üstünde işlemler bulunan. **ÜK** 50

işlenmek (*nsz*) İşleme işi yapılmak. **AV** 63; **ÜK** 50, 97, 151

işletilmek (*nsz*) İşletme işi yapılmak. **ÜK** 26

işletme *a.* Tarım, sanayi, ticaret, bankacılık vb. iş alanlarında, kâr amacıyla bir sermaye yatırılarak kurulan kurum. **ÜK** 140

işte *e. 1.* Bir şey gösterilirken veya bir şeye işaret edilirken söylenen bir söz, aha, ahacık. **AV** 51, 52, 82; **S** 13; **ÜK** 15, 97²; **2.** Anlatılan bir sözün sonucuna gelindiğini gösterir. **AV** 14, 48, 61, 82, 110; **S** 6, 7²; **ÜK** 15, 21, 25, 35⁴, 41, 50, 52, 56, 69², 70, 71, 113², 121, 126, 151, 169, 199; **3.** Anlatılan şeye dikkat çekmek için kullanılan bir söz. **AV** 48, 88; **S** 42; **ÜK** 144, 168

İштиpli *öz. a.* İştihalkından olan kimse. “*Refik Bey’in annesi İштиpliymiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107

işveren *a.* İşçileri ücretle çalıştıran gerçek veya tüzel kişi, çalıştıran, patron. **ÜK** 146

işyeri [iş yeri] *a.* Bir görevin yapıldığı yer. **ÜK** 143, 144³, 145, 146, 147²

it *a.* Köpek. **ÜK** 97; **itin oliyim [itin olayım]** “*Kapında kölen olayım.*” anlamında kullanılan bir söz. “*Gardaş, itin oliyim möhüriendi rızgımız / Girıldı çolukh çocukh. / Söylemesi ayıb emmeee, nööerek işde / Gaç gündür acukh.*” - Y. B. Bakiler **S** 32, 33

itaat *Ar. a.* Söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma. **ÜK** 140

İtalya *öz. a.* Güney Avrupa'da, büyük ölçüde İtalya Yarımadası üzerinde yer

alan bir ülke. “*Ama İtalya devleti bizim Kızılay gibi çalışmıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 195²

İtalyan öz. a. Anayurt İtalya başta olmak üzere Kuzey ve Güney Amerika ülkelerinde yaşayan Latin halkı. “*İtalyan devleti o İtalyanları bir bir tesbit etmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 196³, 201

itfaiye Ar. a. İtfaiye aracı. **AV** 53

ithaf Ar. a. Birinin adına sunma, armağan etme. **ithaf etmek** birinin adına sunmak, armağan etmek. **ÜK** 104

itibar Ar. a. Saygınlık. **AV** 78, 79; **ÜK** 44, 45, 193

itibaren Ar. zf. -den başlayarak, -den beri. **AV** 40; **ÜK** 164

itibariyle [itibarıyla] zf. Bakımından. **ÜK** 195

itidal Ar. a. mec. Soğukkanlılık. **ÜK** 96

itilmek (-e) İtme işi yapılmak. **ÜK** 128

itiraf Ar. a. Başkaları tarafından bilinmesi sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklama, söyleme, bildirme. **itiraf etmek** başkaları tarafından bilinmesi kendi için sakıncalı görülen bir gerçeği

saklamaktan vazgeçip açıklamak, söylemek, bildirmek. **ÜK** 65, 81, 93, 120

itiraz Ar. a. Bir düşünce veya kararı benimsemeyerek karşı çıkma. **AV** 96, 112; **ÜK** 176; **itiraz etmek** bir düşünce veya kararı benimsemeyerek karşı çıkmak, karşı çıkmak. **ÜK** 74, 174³

itmek (-i) Bulunduğu yerden aşağı düşürmek. **ÜK** 192

ittihat Ar. a. esk. Birleşme, birlik kurma, bir olma.

→ **İttihat ve Terakki**

İttihat ve Terakki öz. a. Osmanlı İmparatorluğu'nda İkinci Meşrutiyet'in ilânına önyak olan, 1908-1918 yılları arasında kısa kesintilerle devlet yönetimine egemen olup ideoloji olarak Türkçülüğü benimseyen, siyasal cemiyet. “*1908 Meşrutiyeti üzerinden, daha üç yıl bile geçmeden 1912 yılında, bütün Balkanlarla beraber Üsküp de İttihat ve Terakki politikasının kurbanı olmuş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 61

İvo Andriç öz. a. Hırvat yazar. “*Makedon tiyatro sanatçısı, İvo Andriç'in Nobel Armağanı kazanan DİRİNA KÖPRÜSÜ isimli romanını*

almıştı ama okuyamamıştı.” - Y. B. Bakiler ÜK 38

iyi *sf.* 1. İstenilen, beğenilen nitelikleri taşıyan, beğenilecek biçimde olan, kötü karşıtı. **AV** 44, 45², 107, 110; **ÜK** 17, 18, 34, 72, 116, 120, 140, 145, 172, 179; 2. *zf.* İstenilen, beğenilen, yerinde, yararlı, uygun bir biçimde. **ÜK** 17², 34, 44, 92, 101², 108, 111², 116, 117, 120, 122, 124, 151, 172, 173, 179, 180, 192; 3. Yeterli, yetecek miktarda olan. **ÜK** 20, 27; 4. Yerinde, uygun. **AV** 53, 64², 68, 71, 100; **ÜK** 44, 51, 52, 168, 176; 5. Bol, çok, aşırı. **AV** 39, 46

→ *iyi niyetli*

iyi niyetli *sf.* İyi niyet sahibi. **ÜK** 27

iyilik *a.* 1. İyi olma durumu, salah. **ÜK** 172; 2. Karşılık beklenilmeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet. **ÜK** 168, 171

iyimser *sf.* Genellikle her düşünce ve işi iyi olarak değerlendiren, kötümser karşıtı, nikbin, optimist. **ÜK** 27²

iz *a.* Bir olay, bir durum veya yaşayıştan geride kalan belirti, eser. **ÜK** 168; **izinde (olmak)** birine içten bağlanarak onun başladığı işi aynı anlayışla sürdürmek. “*İzindeyiz diyen yeledi aslan / Senin de kaç kere nârına*

yandık. / Bağırıp çağırma artık usandık / Sokak sokak, meydan meydan!” - Y. B. Bakiler S 59

iz’an [**izan**] *Ar. a. esk.* Anlayış, anlama yeteneği. **ÜK** 100

izbe *Rus. sf.* Basık, loş, nemli, kuytu (yer). **AV** 109

izin *Ar. a.* Bir şey yapmak için verilen veya alınan özgürlük, müsaade, ruhsat, icazet, mezuniyet. **ÜK** 83; **izin istemek** bir şeyi gerçekleştirmek amacı ile onay almaya kalkmak. **ÜK** 66, 197; **izin vermek** birine bir iş yapması için müsaade etmek. **ÜK** 83; **izinizle** izniniz olursa, müsaade ederseniz anlamında kullanılan söz. **ÜK** 165

→ *oturma izni*

izleme *a.* İzlemek işi, takip. **ÜK** 15

-izm Kelime sonlarına gelerek geldiği ismi bir akımın, bir fikir yumağının adı haline dönüştüren Türk dilindeki karşılığı -cılık, -cilik, -culuk, -çülük olan ek. “*İzm’ler! İzm’ler, idrâkimize giydirilen deli gömlekleri.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 45³

İzmir *öz. a.* Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **AV** 75; **S** 28; **ÜK** 67, 114, 172², 184

j, J

jüri *Fr. a. huk.* Hakem heyeti. **ÜK** 144²

k, K

k, K Türk alfabesinin on dördüncü sırasında yer alan ve *Ke* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince ünlülerle ön damak, kalın ünlülerle art damak, patlayıcı ünsüzlerinin ötümsüzünü gösterir. **ÜK** 128

kaabiliyet [kabiliyet] *Ar. a.* Yetenek. **ÜK** 142

kaba *sf.* **1.** Terbiyesiz, görgüsü kıt, nezaketsiz (kimse). **AV** 52; **2.** Terbiyeye, inceliğe aykırı, çirkin, kötü. **AV** 53; **ÜK** 110; **3. sf.** Özensiz, gelişigüzel yapılmış, zevksiz, sakil, ince karşıtı. **AV** 47

→ **kaba vızıltı**

kaba vızıltı *a.* Bezdirici biçimde yakınma, sızlanma. “Çünkü kök kesilirse, o meyveli dal bile kurur, bir kara çalı, bir kaba vızıltı olur.” - Y. B. Bakiler **AV** 52

kabak *a. bit. b.* Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki (*Cucurbita*).

→ **kabak çekirdeği**

kabak çekirdeği *a.* Genellikle vakit geçirmek için yenilen bir kuru yemiş türü. **ÜK** 140

kabalık *a.* Kaba davranış, nezaketsizlik, huşunet. **ÜK** 27, 204

kabarma *mec.* Kendini üstün görme, büyüklük taslama. **AV** 112

kabarmak (*nsz.*) Şişmek, genişlemek. **S** 37

Kâbe *öz. a. din b.* Mekke'de bulunan, Müslümanlarca kible olarak kabul edilen ve hac ibadeti yapılırken tavaf edilen kutsal yer. **ÜK** 110²

kabil *Ar. sf. esk. a.* Tür, cins. **ÜK** 194

Kâbil *bk.* Kabil **ÜK** 56

Kabil *öz. a.* Afganistan'ın başkenti ve en büyük şehri. “Bizim bayrağımızı Kabil'de dalgalandıran o kadınefendi sen misin?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 57²

kabir *Ar. a.* Mezar, sin. **AV** 42, 43; **ÜK** 41, 79, 99

→ **kabristan**

kabristan *Ar. Far. a.* Mezarlık. **ÜK** 101²

kabul *Ar. a.* **1.** Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olma. **2.** Konukları veya işi olanları yanına, katına alma. **3.** Bir öneriyi uygun bulma, onaylama. **kabul edersiniz ki** “Sizin de uygun göreceğiniz gibi...” anlamında kullanılan bir söz. “Şimdi, kabul edersiniz ki Üsküp Türklerinin eğitimlerinde bize yardımcı olması

gereken tek merci, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Millî Eğitim Bakanlığdır; değil mi?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 92, 94; **kabul edilmek** 1) konuklar huzuruna alınmak. “Makamına kabul edilmekte hiç bekletilmedik.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 91; 2) varsayılmak. “İnsan aziz ve mübarek kabul edildiği için, kazançların en güzeli, bir gönüle girmektir, gönül kazanmaktır.” - Y. B. Bakiler **AV** 79²; **ÜK** 110; **kabul etmek** 1) bir şeye isteyerek ya da istemeyerek razı olmak. **AV** 40, 50, 52, 58, 60, 73, 78, 103, 106; **ÜK** 38; 2) yanına, katına almak. **AV** 39; 3) onaylamak. **ÜK** 18, 21, 26², 179, 194; 4) almak. “Harp Okulumuza kabul etmiyoruz.” **ÜK** 114; 5) varsaymak. “Anayasamız ve kanunlarımız karşısında, bir Türkle, kendisini Türk kabul etmeyen bir kimse arasında kıl kadar olsun bir fark bulunmadığını çeşitli örnekleriyle ortaya koydum.” **ÜK** 114; **kabul ettirmek** onaylatmak. “Fikrimizi, yetkili kişilere kabul ettirene kadar, terimiz topuğumuzdan çıktı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 18, 143

kaç *sf.* Herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı. **AV** 81; **S** 7; **ÜK** 37³, 43, 52, 62, 97², 147,

198; 2. Birçok. **S** 25, 29, 59; **ÜK** 157, 175², 184, 197, 203

kaçabilmek (*nsz*, *-den*) Kaçma olasılığı bulunmak. **ÜK** 93

kaçarcasına *zf.* Kaçar gibi. **ÜK** 153

kaçırabilmek (*-i*) Kaçırma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 158

kaçırmak (*-i*) 1. Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına imkân yaratmak. **S** 17; 2. (*nsz*) Zor kullanarak yanında götürmek **S** 57; 3. Bir daha ele geçmemek üzere yitirmek. **ÜK** 161

kaçış *a.* Kaçma işi. **AV** 34

kaçma *a.* Kaçmak işi, firar. **ÜK** 122

kaçmak (*-den*) 1. Kendini göstermemek, rastlaşmamaya çalışmak. **AV** 64; **ŞA** 47; 2. (*-den*) Kız veya kadın yasalara ve aile isteklerine karşı gelerek evlenmek için evinden ayrılmak. **AV** 21; 3. (*nsz*) Görünmeden gitmek, savaştan sığılmak. **AV** 64; **S** 6; **ÜK** 43², 96, 100², 121, 122², 168, 183; 4. (*nsz*) Kimseye bildirmeden bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek. **AV** 33; **ÜK** 15²

kadar *Ar. e.* 1. Ölçüsünde, derecesinde. **ŞA** 49; **ÜK** 13, 15², 39, 50, 59, 77², 94, 96, 111, 114, 115, 121, 124, 136, 143, 152, 161, 173, 181,

184; **2.** Dek. **AV** 7, 8, 14, 39, 46, 47, 54, 64, 73, 90, 96, 107; **S** 21, 53; **ÜK** 18, 21, 26, 27, 32, 34, 57, 100, 108, 113, 126, 135, 140, 143, 152, 153, 169, 170², 174, 178, 179, 180, 182, 184², 196, 202; **3.** Gibi. **AV** 52, 60, 64, 65, 75, 112; **ŞA** 47; **S** 8, 11, 26², 36, 43, 63; **ÜK** 24, 26, 36, 73, 145; **4.** *zf.* Miktarda, derecede. **AV** 7, 9, 64, 74, 77², 92², 105; **ÜK** 26, 33, 37, 42, 43, 53, 71, 79, 100, 108, 110, 178, 179, 204²; **5.** Gösterme sıfatlarından biriyle bir sayıdan sonra geldiğinde kesinlikle belli olmayan bir niceliği belirten söz. **ÜK** 28², 57, 76, 81, 82, 146, 175²; **6.** Süre belirten bir söz. **AV** 111; **S** 50; **ÜK** 49, 52, 60, 92², 152, 163, 173, 202; **7.** Denli. **AV** 113; **ÜK** 201; **8.** Büyüklüğünde, genişliğinde **S** 9, 40, 50, 51

kadeh *Ar. a.* İçki içmeye yarayan ayaklı bardak. **ÜK** 42

Kadelj *öz. a.* Gazeteci ve İkinci Dünya Savaşı öncesinde Ljubljana, Slovenya yasadışı Komünist Partisi önde gelen üyelerinden biri. “*Böylece, Djilas, Kadelj ve Kidric üçlüsünün geliştirdiği fikirler, Başkan Tito ve Yugoslavya Komünist Partisi tarafından da benimsenince, 1953 yılından sonra Yugoslavya, Sovyet*

Rusya çizgisinden uzaklaşmaya başladı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141

kademe *Ar. a.* Aşama, basamak, derece. **ÜK** 202

kader *Ar. a.* Yazgı. **AV** 63; **S** 47; **ÜK** 63, 65

kadın *a.* Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı. **AV** 14², 15, 44, 66⁶, 112²; **S** 29, 38, 39, 43, 44; **ÜK** 23, 42, 59, 77², 82, 97², 98, 145, 158, 162, 163, 197

→ **kadınefendi**, **kadınli erkekli**

kadınefendi *a.* Saygı belirtmek için kadın adlarının sonuna getirilen veya bu adların yerine kullanılan san. “*Bizim bayrağımızı Kabil'de dalgalandıran o kadınefendi sen misin?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 57

kadınli erkekli *sf.* Kadın erkek karışık. **ÜK** 112, 162

Kadır-Gan *öz. a.* Orta Asya'nın doğu sınırı, Çin'in kuzeydoğusuyla Mongolya arasında uzayıp giden dağ sırası, Kingan Dağları. “*Tiyan-Şan, Kadır-Gan ufuklarından / Dinlediğim ozanlarla. / Binlerce yıldan beri söylenen destanlarla / Yine Türkistan'ı andım.*” - Y. B. Bakiler **S** 52

kadife *Ar. a.* 1. Yüzeyi belirli uzunlukta bırakılmış ham madde lifleriyle kaplı, parlak, yumuşak kumaş, velur. **AV** 47; 2. *sf.* Bu kumaştan yapılmış, bu kumaşla kaplanmış. **S** 60

kadir *Ar. sf.* Güçlü, gücü yeter, erkli.

Kadirî *öz. a.* Sünnîliğin Hanbeli mezhebine mensup Abdülkâdir Geylânî tarafından kurulan tasavvufî yol. “*Devlet-i Aliye devrinde kurulan ve bir kısmı günümüze kadar gelen Sinaî-Halvetî-Kadirî-Rüfaî-Mevlevî-Bektaşî dergâhları halk şiirini besleyen güv kaynaklar olmuşlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

→ **Kadirî Tekkesi**

Kadirî tekkesi *öz. a.* Üsküp’te bulunan bir tekke. “*Mevlevî, Rufaî, Kadirî, Halvetî, Celvetî, Sinanî tekkeleri, uzun asırlar, Üsküp Türk Cemaatini renklendiren kültür kaynakları olmuşlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81

kadro *İt. a.* Bir işte görev alan kişi veya kişiler, ekip. **ÜK** 67

kafa *Ar. a.* 1. İnsan başı, ser. **ÜK** 14, 30; 2. *mec.* Kavrama ve anlama yeteneği, zekâ, zihin, bellek. **AV** 45; **ÜK** 38, 202; 3. *mec.* Görüş ve inançların etkisi altında beliren

düşünme ve yargılama yolu, zihniyet. **ÜK** 63, 74, 101, 151, 174; **kafa tutmak** boyun eğmemek, karşı gelmek, diklenmek. **ÜK** 139; **kafa yormak** bir iş, bir konu üzerinde çokça düşünmek. **AV** 68; **kafasındaki kalıplar içine oturtmak** belli kalıplar çerçevesinde düşünmek, benimsediği düşüncenin dışına çıkmamak. “*Aşık Veysel’i, kendi kafamdaki kalıplar içine oturtmadım.*” - Y. B. Bakiler **AV** 10; **kafaya dikmek** nefes almaksızın içmek. “*Allah’ın mübarek suyu yerine işte susuz rakı bardağını kafana dikmeye başladın!*” - Y. B. Bakiler **AV** 82

kafes *Ar. a.* Çapraz çubuklarla ve aralıklı olarak yapılmış, pencerelere takılan siper. **ÜK** 30

kâfi *Ar. sf.* Yeterli, yetecek ölçüde olan. **ÜK** 148, 154; **kâfi gelmek** yetmek, yetişmek. **AV** 40

kafile *Ar. a.* Birlikte yolculuk eden topluluk. **ÜK** 44

kâfir *Ar. a. din b.* Tanrı’nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse. **AV** 47, 103, 104, 105⁴, 106⁵, 109³; **S** 42; **ÜK** 96⁹, 97²

kâfirlik *a.* Kâfir olma durumu. **AV** 52

kafiye *Ar. a. ed.* Uyak. **ÜK** 44, 135

kafiyeli *sf. ed.* Uyaklı. **AV** 8, 44

kaftan *a. tar.* Çoğu ipekten yapılan, bir çeşit uzun, süslü üst giysisi.

→ **Pembe İncili Kaftan**

kâğıt *Far. a.* **1.** Hamur durumuna getirilmiş türlü bitkisel maddelerden yapılan, yazı yazmaya, baskı yapmaya, bir şey sarmaya yarayan kuru, ince yaprak. **ÜK** 163, 164, 183; **2.** Yazılı kâğıt yaprağı, pusula, tezkere. **AV** 86

kağnı *a.* İki tekerlekli, tekerlekleri tek parça, dingili tekerlekle birlikte dönen öküz arabası. **AV** 33; **S** 62²; **ÜK** 31

kâh *Far. zf.* Bazen, kimi vakit, bazı bazı, gâh. **ÜK** 19², 43²

kahır *Ar. a.* Derin üzüntü veya acı, sıkıntı. **S** 63; **kahır çekmek** uzun süre sıkıntıya katlanmak. **ÜK** 29

→ **kahrolmak**

kahkaha *Ar. a.* Yüksek sesle gülme. **AV** 82; **ÜK** 42, 49, 50, 76, 181

Kahraman *bk.* Âşık Kahraman **ÜK** 117

kahraman *Far. sf.* Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlık gösteren (kimse), alp, yiğit. **ÜK** 18

kahramanca *zf.* Kahramana yaraşır bir biçimde, kahramancasına, yiğitçe. **ÜK** 100

kahrolmak *Ar. T. (nsz)* Çok üzölmek, içlenmek. **kahrolsun faşizm!** Özyönetim taraftarlarının sloganlarından biri. “*Kahrolsun cehalet! Kahrolsun faşizm!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 148

kahve *Ar. a.* **1.** Bu tozla hazırlanan içecek. **ÜK** 35, 143, 198; **2.** Kahve, çay, ıhlamur, bira, nargile içilen, hafif yiyecekler bulunduran, tavla, domino, bilardo, kâğıt vb. oynanan yer, kahvehane, kıraathane. **ÜK** 170

→ **kahvehane, kahverengi**

kahvehane *Ar. Far. a.* Kahve. **AV** 33; **ÜK** 76

kahverengi *sf.* Bu renkte olan. **ÜK** 82

kaide *Ar. a.* **1.** Kural. **ÜK** 66; **2.** Bir şeyin yere dayanan bölümü veya bir şeyin üzerine oturtulduğu nesne, ayaklık, duraç, taban, ayaklık. **AV** 111³; **ÜK** 79

kaim *Ar. sf. esk.* Ayakta duran, var olan. **ÜK** 36

kâinat *Ar. a.* **1.** Evren. **AV** 58, 60²; **2.** Dünya. **S** 31

kala *zf.* Kaldığında. **ÜK** 169

kalabalık *a.* **1.** Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu. **AV** 8, 14, 39; **S** 36, 45; **ÜK** 25, 58, 66³, 81², 109, 112, 162; **2.**

Gereksiz, karışık şeyler topluluğu. **ÜK** 37; **kalabalıkları yarmak** insanların çokça bulunduğu bir yerde onları geçip ilerlemek. “*Bir dev gibi soluyarak yardı kalabalığı / İçini öfkesinin ateşi yaktı. / Yetişse, tutsa çocuğun kolunu, bacağını / Çırpı gibi kıracaktı.*” - Y. B. Bakiler **S** 37; **kalabalıkların karşısına çıkmak** çok sayıda insanın karşısında bir şeyi icra etmek. “*Şiirlerini, kendine has bir söyleyiş ve çalıyla türküleştirerek kalabalıkların karşısına çıktı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 32

→ **laf kalabalığı**

kalabilmek (nsz) Kalma olasılığı bulunmak. **AV** 44; **ÜK** 37², 158, 159

kalakalmak (nsz) Varlığını sürdürmek. “*1963 depreminde minaresinin şerefeden sonrası yıkılmış ve yarım minare öylece kalakalmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 77

kalan sf. Artan, mütebaki. **AV** 102

kalaycı a. Kap kalaylayan kimse. **ÜK** 76

kalça a. anat. Gövdenin arka bölümünde, bacakların birleştiği yerle bel arasındaki şişkin bölge. **ÜK** 162

kaldırılabilirlik Kaldırılma imkânı veya olasılığı bulunmak. “*Bugün,*

birçok ülkede, Marksizme rağmen, özel mülkiyet ortadan kaldırılamamıştır.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 140

kaldırılma a. Kaldırılmak işi. **ÜK** 152

kaldırılmak (nsz) Kaldırma işi yapılmak. **ÜK** 39, 56, 59, 61

kaldırım esk. Yollarda taşlarla yapılan döşeme. **ÜK** 66

kaldırmak (-i) 1. Yukarı doğru hareket ettirmek. **AV** 13, 81; **ÜK** 36, 83, 164, 174, 180; 2. Yükseltmek. **AV** 104; 3. Tören yaparak ölüyü gömmek. **AV** 43

kale Ar. a. tar. Düşmanın gelmesi beklenen yollar üzerinde, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı, kermen. **ÜK** 55

→ **kale burcu, kale kapısı, Niğbolu Kalesi, Ohri Kalesi, Üsküp Kalesi**

kale burcu a. Savunma amaçlı kalelerde savunma etkisini arttırmak ve rahat karşı savunmaya geçebilmek adına inşa edilen kale bölümü. “*Yıldırım Bâyezid, her gece içimde at koşturuyor, düşman saflarından tek başına geçerek Niğbolu Kalesinde*

mahsur kalan Doğan Bey'in ve arkadaşlarının yaşamak ve savaşmak gücünü artırmak için, kale burçlarına doğru, geceyi ürperten, gökleri dolduran bir sesle bağıyordu: "Bre Doğan! Bre Doğan!" - Y. B. Bakiler **ÜK 60**

kale kapısı *a.* Çift, sağlam ve kalın ağaçlardan yapılan, üzerine madeni levhalar çivilenerek kuvvetlendirilen, yana dönerek açılan, yukarıdan aşağıya inerek kapanan veya istenildiğinde zincirle kaldırılan asma kapı biçiminde olan kapı. *"Tekke bahçesine, kale kapısı kadar büyük, çift kanatlı bir kapıdan giriliyor."* - Y. B. Bakiler **ÜK 39**

kalem *Ar. a.* **1.** Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç. **AV 76, 77, 86, 102; S 58; ÜK 103, 153, 164; 2. mec.** Yazar. **AV 76, 87; ÜK 44, 112, 124; 3. mec.** Bazı deyimlerde yazı. **AV 56; kalem gibi ince (olmak)** çok zayıf olmak. *"Kalem gibi ince, uzun boylu iki üsteğmen yanıma yaklaştılar ve Yugoslavya'ya gelmeden önce Üsküp'ten Kosova'ya kitabımı okuduklarını söylediler."* - Y. B. Bakiler **ÜK 187; kaleme almak** bir konuyu yazı durumuna getirmek, yazıyla anlatmak. **ÜK 154; kaleminden çıkmak** herhangi biri

tarafından yazılmak. **AV 64; kalemini satmak** bir çıkar karşılığında gerçekleri anlatmaz olmak. *"Elim kalem tutsa, kalemini satmam, vicdanımı satmam!"* - Y. B. Bakiler **ÜK 30**

→ **dolmakalem**

kalemsiz *sf.* Kalemi olmayan. **S 45**

kalın *sf.* **1.** Cisimlerde uzunluk ve genişlik dışında üçüncü boyutu çok olan (cisim), ince karşıtı. **ÜK 39; 2.** Pes (ses). **ÜK 49; kalın bir perde çekmek** yok saymak, unutmak. *"Nur yüzlü kadınların seccadelerine düşen gözyaşlarından, Padişah türbelerinde Allah'a açılan avuçlardan, Evlâd-ı Fatihan neslinin haklı sitemlerinden rahatımız bozulmasın diye mi Edirne'den ötesine kalın bir perde çekeceğiz?"* - Y. B. Bakiler **ÜK 158; kalın çizgilerle ayırmak** alışılmışın dışında, herkesten farklı, kendine özgü özellikleri bulunmak. *"Âşık Veysel'i, kendisinden önce yaşayan halk şairlerimizden kalın çizgilerle ayıran özellikler var."* - Y. B. Bakiler **AV 9**

kalınmak (*nsz*) Kalma işi yapılmak. **ÜK 196**

kalıp *Ar. a.* **1. mec.** Yenilikten uzak, özgün olmayan. **ÜK 139; 2. mec.** Biçim, durum. **ÜK 56; 3. ed.** Şiirde

birbirine denk dizelerin ölçü bakımından uygun olması. **AV** 91; **kalıba dökmek** Belirli bir çerçeve içine almak. **AV** 76

kalifiye *Fr. sf.* Nitelikli. **ÜK** 146

kaliteli *sf.* Nitelikli. **ÜK** 145

kalkan *a.* Ok, kılıç vb.nden korunmak için savaşçıların kullandığı korunmalık. **S** 51

Kalkandelen *öz. a.* Makedonya'nın kuzeybatısında bir şehir. “*Beni, Kalkandelen şehrinde, bir tekstil fabrikasına götürdüler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23, 34, 36⁵, 37, 39², 42³, 47³, 49, 50², 51², 52, 55, 67, 79, 145, 152, 170, 175⁴, 176, 181, 195

kalkındırmak *(-i)* Kalkınmasını sağlamak, kalkınmasına yol açmak. **ÜK** 92

kalkınma *a.* Kalkınmak işi. **AV** 9

→ **kalkınma dâvâsı, kalkınma davası**

kalkınma dâvâsı *bk.* kalkınma davası **AV** 68

kalkınma davası *a.* İlerleme, gelişme ülküsü. “*Onu dikkatle okuduğumuzda, zaman zaman (bir halk şairinden ziyade) Türkiye'nin kalkınma dâvâsını çok iyi bilen bir kültür adamıyla veya bir ilim mensubuyla birlikte*

olduğumuzu anlamaya başlıyoruz.” - Y. B. Bakiler

kalkma *a.* Kalkmak işi. **ÜK** 140

kalkmak *(nsz)* **1.** Gitmek üzere yerinden ayrılmak. **AV** 9, 14, 42, 47, 53; **ÜK** 18, 19, 22², 98, 100, 147, 169; **2.** *(-den)* Oturma durumundan dik duruma gelmek, doğrulmak. **AV** 104, 106; **ÜK** 17, 91, 95, 170, 179, 197; **3.** Uygulanmaz olmak. **ÜK** 26; **4.** Taşıtlar yola çıkmak. **ÜK** 35; **5.** Yukarı doğru yükselmek. **ÜK** 38, 148²; **6.** *(-den)* Uyanarak yataktan ayrılmak. **ŞA** 47; **ÜK** 76; **7.** *(-e)* Girişmek, başlamak, davranmak, yeltenmek. **AV** 109; **ÜK** 176, 199

kalma *a.* Kalmak işi. **ÜK** 192

kalmak *(-de)* **1.** Konaklamak, konmak. **AV** 22³, 55, 73, 77; **ÜK** 12, 16³, 31, 32, 39, 57², 62, 63, 108, 115; **2.** *(-de)* Bir işi belli bir noktada bırakmak, ara vermek. **ÜK** 35; **3.** *(-le)* Oturmak, yaşamak. **ÜK** 9, 37², 44, 57, 62, 63, 67, 75, 107, 176²; **4.** Bulunmak, var olmak. “*Üsküp'te, açılan yeni meydanın yanında kalan ve henüz yıkılmayan bir kerpiç ev ve o evin bahçe duvarı dibinde, bastonuna dayanarak çömelen bir yaşlı adam, bana o Özbek çobanının asil davranışını hatırlattı.*” - Y. B. Bakiler

ÜK 58, 77, 96, 97, 101, 143, 185, 189;
5. Hayatını sürdürmek, yaşamak. AV 96, 104; ÜK 94, 154, 171, 183², 193²;
6. Herhangi bir durumu sürdürmek. AV 7; ÜK 11, 95, 97, 102, 195; 7. (-le) Yetinmek. AV 105; ÜK 172, 196;
8. Zaman, uzaklık veya nicelik belirtilen miktarda bulunmak. ÜK 182; 9. (nsz) Olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek. AV 43, 45²; ÜK 81; 10. Varlığını korumak, sürdürmek. AV 39; 11. (-de) Oyalanmak, vakit geçirmek. AV 86; 12. (yar) Olmak, herhangi bir durumda bulunmak. AV 44; S 17; ÜK 35, 183; 13. (yar) Kök veya gövdeleri sonuna -a (-e), -ip (-ip) zarf-fiil eki almış fiillere gelerek süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur. AV 14², 80

→ *kalakalmak*

Kalo öz. a. Kars'ın bir köyü. "Kars'ın Kalo Köyü'nde, altı yüz altmış Türk'ü, Ermenilerin nasıl vahşice öldürdüklerini Âşık Kahraman'dan dinletiyorum." - Y. B. Bakiler ÜK 117

kaloriferli sf. Kaloriferi olan. ÜK 147²

kalp Ar. a. 1. mec. Duygu, his. AV 63³, 64², 105; S 17, 57; ÜK 56; 2. Sevgi, gönül. AV 48, 106; **kalbine ilham gelmek** içine doğmak. "Âşık

Veysel, kırk yaşından sonra kalbine ilham gelmesini, işte o bağışlaması bol olan Allah'ın 'Gaffar' sıfatıyla açıklamaktadır." - Y. B. Bakiler AV 61; **kalbini kırmak** gönül kırmak. S 24

kamareman bk. kameraman ÜK 115

Kamber Bey Camisi öz. a. Mamuşa Köyü'nde bulunan yıkılınca yerine Mamuşa Camisi yapılan cami. "Gerçi köy camii 1980 yılında yapılmış ama eskiden de aynı yerde Kamber Bey Camii varmış." - Y. B. Bakiler ÜK 187²

kambur a. mec. Sıkıntı, dert. ÜK 123

kamçılama (-i) 1. mec. Etkinliğini artırmak, hızlandırmak. ÜK 58; 2. mec. İsteklendirmek, özendirmek, teşvik etmek. ÜK 67

kamera Fr. a. sin. ve TV Görüntülerin filme alınmasını sağlayan alet, alıcı. ÜK 28, 75², 100², 101²

kameraman Fr. a. sin. ve TV Alıcıyı doğrudan doğruya çalıştıran ve yöneten, alıcı hareketlerini gerçekleştiren, görüntülerin filme alınmasını sağlayan kimse, çekimci. ÜK 23, 100, 101², 102², 103, 114, 115

kâmil Ar. sf. esk. Yetkin, erişkin, eksiksiz, ağırbaşlı, mükemmel. ÜK 44

→ *Kâmil Kitabevi*

Kâmil Kitabevi öz. *a.* Bir kitabevi. “*Karşıda Kâmil Kitabevi’nde satılıyor.*” - Y. B. Bakiler AV 108

kâmillik *a.* Kâmil olma durumu. AV 67²

kampanya *İt. a.* Politika, ekonomi, kültür vb. alanlarda belirli bir süredeki etkinlik dönemi. AV 104

kamu *a.* Bir ülkedeki halkın bütünü, halk, amme.

→ *kamuoyu*

kamuoyu *a.* Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu, amme efkârı, efkârıumumiye. ÜK 182

kamyon *Fr. a.* Motorlu büyük yük taşıtı. ÜK 184²

→ *yük kamyonu*

kan *a.* Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı. AV 51², 71, 73, 77; S 29, 38, 46, 51, 56, 58³; ÜK 11, 63, 82, 85, 97², 99, 122; **kan dökmek** ölüme yol açmak, cana kıymak. AV 46; **kan gövdeyi götürmek** çok kan dökülmek. ÜK 96; **kan ter içinde** çok terli, yorgun ve perişan bir durumda. AV 8; **kana**

boğmak kan içinde bırakmak. “*Bugün, sokaklarımızı, okullarımızı, evlerimizi, kana boğan anarşi, Anadolu’yu Balkanlar’a benzetme çırpınışından başka nedir ki?*” - Y. B. Bakiler ÜK 158; **kana bulamak** kan içinde bırakmak. ÜK 11; **kanına iliğine işlemek** bir şey derinden tesir etmek, çok etkilenmek. “*Kanımıza iliğimize işleyen Rumeli türkülerini hangi dil susturabilir?*” - Y. B. Bakiler S 21; ÜK 158; **kanını içmek** ölümüne yol açmak, öldürmek. “*Ben artık ihtiyarım! Senin gibi genç olsaydım, Osmanlı Sultanının kanını içerdim.*” - Y. B. Bakiler ÜK 203; **kanını iliğini dondurmak** şaşkınlık duymak, hayret etmek. “*Kanımızı, iliğimizi donduran bir gaflet örneği!*” - Y. B. Bakiler ÜK 85; **kanını kurutmak** canından bezdirmek. ÜK 100

→ *kan birliği, kan davası, kan dâvası, kan gölü, kan kardeşi, taze kan*

kan birliği *a.* Aynı soydan olan kişilerin ortak kanı taşıyor olma durumu. “*Hititlerle aramızda kan-dil-din-tarih.. birliği olmadığı hâlde bu garip yakıştırma neden?*” - Y. B. Bakiler AV 76

kan davası *a. top. b.* Geçmişte iki aile arasında cinayetten, kan akmış olmaktan veya başka bir nedenden oluşmuş düşmanlık. **S** 36, 38; **ÜK** 171; **kan davası gütmek** geçmişte yaşanan bir olay sonucu kan akmasından veya başka bir nedenden oluşmuş düşmanlığı devam ettirmek. “*Hz. Hüseyin’in kan dâvâsını güderek kime kılıç çalacaklar?*” - Y. B. Bakiler

kan dâvası *bk.* kan davası **AV** 46; **kan dâvası gütmek** *bk.* kan davası gütmek **AV** 51

kan gölü *a.* Yaralanmaların ve ölümlerin çok olma durumu. “*Pençelemiş beynimizi amansız bir cehalet / Tutmuş nur ufkumuzu boyluboyunca zulmet / Bir kan gölü ortasında âdeta bütün memleket / Memleket-zindansız günlere hasret.*” - Y. B. Bakiler **S** 39

kan kardeşi *a.* Birbirlerinin kanını emerek veya yalayarak ant içmek yoluyla kardeş olanlardan her biri, ant kardeşi. **ÜK** 155

kanaat *Ar. a.* Kanış, kanı, inanç, düşünce. **AV** 46, 47; **ÜK** 18, 19, 38, 84, 94, 125, 154, 177, 180, 204

kanal *Fr. a.* Telefon, telgraf, televizyon vb. araçlarla iletişimi sağlayan yol, hat. **ÜK** 193

kanalıyla *zf.* Bir kimse veya bir şey aracılığıyla, yoluyla, eliyle. **ÜK** 35

kanama *a.* Kanamak işi, nezif. **ÜK** 82

kanat *a.* **1.** Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ. **S** 5, 6, 35, 46, 49; **ÜK** 68²; **2.** Kapı, pencere, dolap gibi dikine açılıp kapanan şeylerin kapağı. **ÜK** 42, 76; **kanat çırpılmak** yeni bir başlangıç yapmak. **ÜK** 41

kanatlandırılmak Güzelliği ve varlığı devam ettirilmek. “*Ve 1999 yılının Aralık ayında, şadırvan, âdeta yeniden kanatlandırılmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 175

kanatlandırmak *(-i)* Çok sevinmesine sebep olmak. **ÜK** 155

kanatlanmak *(nsz)* **1.** Güzelliği ortaya çıkmak. “*Her köşesinden Türk sanatının ince çizgileri ve güzelliği kanatlanıyor gibi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 40; **2. mec.** Çok sevinmek. **S** 13; **ÜK** 197

kanatlı *sf.* Kanadı olan. **AV** 56; **S** 31

kanatmak *(-i)* Kanamasına yol açmak veya kanamasını sağlamak. **ÜK** 91

kancık *mec.* Dönek, güvenilmez. **ÜK** 97; **kancık oğlu kancık** dönek, güvenilmez kişilere söylenen bir kızgınlık sözü. “*Ama kancık oğlu kancık Miloş dedi ki: ‘Bırakın beni.*”

Ben el öpmeye geldim!’ Bizimkiler inandılar.” - Y. B. Bakiler ÜK 96

kaneviçeli [kanaviçeli] *sf.* Kanaviçesi olan. “*Yerdeki koyun postları, yün minderler, kaneviçeli yastıklar ve tesbihler, tesbihler.. tesbihler bize sanki ‘Buyurun!’ diyorlardı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 83

kanlı *sf.* **1.** Kan dökülmesine neden olan. **AV** 46, 71, 72²; **S** 39; **ÜK** 11, 38, 118, 125, 168, 182; **2.** Kanlanmış olan. **S** 37; **ÜK** 11, 12, 125, 168, 182; **kanlı bıçaklı etmek** insanları birbirlerini öldürecek kadar düşman etmek. “*Düşman yüzü görmedi bu köyler balam / Ama çiğnenmiş vahyin güzel gülleri bir bir / Bizi, kendimize böyle kanlı-bıçaklı eden / Ya birkaç Yezid gölgesi, ya Pir Sultan Abdal’ların / Kin yüklü, isyan yüklü, nefesleridir.*” - Y. B. Bakiler **S** 35; **kanlı bıçaklı olmak** aralarında herhangi bir nedenden dolayı birbirini öldürecek kadar düşmanlık bulunmak. **ÜK** 202

→ **kanlı tuzak**

kanlı tuzak *a.* Kan dökülmesine neden olan komplo. “*Ermeni komitacılarının yurt dışında yalana dayanan çeşitli yayınlarla aleyhimize giriştikleri propagandalar ve elçilerimize kurdukları kanlı tuzaklar,*

değerli ilim adamının dünyasını altüst etmişti.” - Y. B. Bakiler ÜK 116

kanser *Fr. a. tıp* Bir organ veya dokudaki hücrelerin kontrolsüz olarak bölünüp çoğalmasıyla beliren kötü urların yol açtığı hastalık, amansız hastalık, incitmebeni, dokunmabana.

→ **akciğer kanseri**

kanun *Ar. a. huk.* **1.** Yasa. **ÜK** 43, 114, 144; **2.** Geçerli olan kural. **AV** 39

→ **kanun tasarısı**

kanun tasarısı *a. huk.* Yasa tasarısı. **AV** 39

kanuni *Ar. sf. huk.* Yasal.

→ **Kanunî Sultan Süleyman**

Kanunî Sultan Süleyman *öz. a.* Osmanlı İmparatorluğu'nun onuncu padişahı ve 89. İslam halifesi. “*1537 yılında büyük bir yangın geçirmiş. Kanunî Sultan Süleyman'ın fermanıyla yemden onarılmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 80

kanunlaşmak (*nsz*) Yasalaşmak. **AV** 39, 40

kanunsuzluk *a.* Yasaya aykırılık, yasadızlık. **ÜK** 115

kapalı *sf.* **1.** Çalışma süresi sona ermiş (iş yeri). **ÜK** 147; **2. mec.** Dış çevreyle ilişki içerisinde olmayan. **ÜK** 95

→ *kapalı salon toplantısı*

kapalı salon toplantısı *a.* Halkın bilgisi olmayan, gizli toplantı. “*Kapalı salon toplantılarında Rusya için ‘Ana Rusya’ diye tempo tutan, büyük şehirlerimizdeki mitinglerde ‘Yaşasın Sovyet Rusya!’ diye bağırarak yerli komünistlerimizden haberiniz yok mu?’*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 73

kapamak *(-i)* **1.** Bir açıklığı örtmek için bir şeyi, açık yerin üzerine getirmek. **AV** 33; **ÜK** 128; **2.** Arada bulunan ilişkiyi kesmek. “*Sizin yüreğinizi ve kafanızı, bize karşı hangi kuvvet, hangi devlet böyle sıkı sıkıya kapadı?’*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 63; **3.** Üzerinde durmamak, bir şey üzerinde konuşmayı bırakmak. **AV** 40

kapana Pazar yeri.

→ *Kapan Han*

Kapan Han *öz. a.* Üsküp’te yer alan Osmanlı İmparatorluğu dönemi tarihî yapılarından olan bir han. “*Kapan Han’ın birinci katında bakırcılar, kalaycılar, demirciler çalışıyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 76²

kapanamak *(nsz)* **1.** Kapalı duruma gelmek. **ÜK** 163; **2.** *(-e)* Dışarı ile ilişkisini kesmek. **ÜK** 153; **3.** Çalışamaz, etkinliğini sürdürmez

duruma getirilmek. **ÜK** 194; **4.** Göz kör olmak. **AV** 90

kapatılmak *(nsz)* Kapatma işine konu olmak veya kapatma işi yapılmak. **ÜK** 181²

kapatmak *(-e)* Kapamak. **AV** 103

kapı *a.* **1.** Bir yere girip çıkarken geçilen ve açılıp kapanma düzeni olan duvar veya bölme açıklığı. **AV** 14, 42², 45; **ŞA** 49, 50; **S** 7², 8, 15, 31, 37²; **ÜK** 39⁷, 40, 50, 51, 59², 75, 76², 78, 79, 82, 83, 122, 151², 161, 171², 175², 183, 191; **2.** Ev gezmesi için gidilen yer. **AV** 45; **3.** Gelir, geçim, kısmet sağlayan yer, kaynak veya imkân. **AV** 103; **4. mec.** Gelir, geçim, kısmet sağlayan yer, kaynak veya imkân. **AV** 42, 54; **kapı aralamak** bir konuya giriş yapmak, karşısındakini hazırlamak. **AV** 44; **kapısına gelmek** ayağına kadar gitmek. “*Bir haberin gelse iki satırlık / Yüreğim birdenbire kanatlanır, yücelir. / Bir martı gibi çıkar kapına gelir / Sakın yazma!*” - Y. B. Bakiler **S** 13; **kapısında kul olmak** boyun eğmek, buyruğu altında bulunmak. “*Veysel’i ‘dillere düşüren’ ‘peşinden koşturan’ ‘kapısında kul olarak’ bile görmek istemeyen bir vefasız dilber..’*” - Y. B. Bakiler **AV** 65

→ *bahçe kapısı, ekmek kapısı, enikli kapı, ilmin kapısı, kale kapısı*

kapılmak *mec.* Bir şeyin veya kimsenin güçlü etkisinde kalmak. **AV** 9; **ÜK** 82, 146, 182

kapitalist *Fr. a. tic.* Anamalcı. **ÜK** 139²

→ *kapitalist sistem*

kapitalist sistem *a.* Üretim araçlarının sahipliğinin ve denetiminin kârını çoğaltmak amacındaki özel kesimin elinde olduğu serbest rekabete dayalı iktisadi ve sosyal sistem. “20. yüzyılda, bir taraftan kapitalist sistem, öte taraftan da Marksist sistem, kendilerine yeni baştan bir çeki-düzen vermeye çalışıyor!” - Y. B. Bakiler **ÜK** 139², 140

kapitalizm *Fr. a. ekon.* Anamalcılık. **ÜK** 139², 141

kaplamak *(-i)* Çepeçevre sarmak, kuşatmak. **ÜK** 76

Kaplan *bk.* Mehmet Kaplan **ÜK** 21², 26⁵, 27

kaplanmak *(-le)* Kaplama işi yapılmak. **ÜK** 82

kaplı *sf.* Kaplanmış olan. **AV** 14

kapmak *(-i)* Birdenbire yakalayarak, çekerek almak. **S** 38

kaptırılma Elden kaçırılma. “*Veysel’in heykelinin İstanbul’a kaptırılması Sivas için gerçekten büyük kayıptır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 110

kaptırmak *(-i, -e)* Yanlış bir davranış sonucu birine uygun imkânı sağlamak, fırsat vermek. **AV** 53

kar *a.* 1. Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı. **AV** 42; 2. Havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağın su buharı. **S** 12, 21, 23, 51, 61

kâr *Far. a.* Alışveriş işlerinin sağladığı para kazancı. **ÜK** 140, 148; **kâr sağlamak** gelir elde etmek. “*Yıl sonunda fabrika şu kadar milyon dinar kâr sağlayacak.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 148

kara *sf.* Bu renkte olan. **AV** 14, 81; **S** 56; **ÜK** 100, 102

→ *Kara Ahmet, kara bulut, kara çalı, Kara Dirin, Kara Süleyman, Kara Toprak, kara yolu, Karadağ, Karadeniz, Karakaypak, Karaözü, karasevda*

Kara Ahmet öz. a. Âşık Veysel'in ailesi. “*Âşık Veysel, Sivas'ta, Şarkışla'ya bağlı Sivrialan Köyü'nde, çiftçilikle uğraşan Kara Ahmet ailesinin Türkiye çapında bir halk âşığı.*” - Y. B. Bakiler AV 7

kara bulut a. meteor. Koyu esmer renkte büyük yağmur bulutu, nimbus. AV 65

kara çalı [karaçalı] a. bit. b. Hünnapgillerden, kurak yerlerde yetişen, çiçekleri altın sarısı renginde, dikenli bir bitki, çalı dikenini (*Paliurus spinosa*). AV 52

Kara Dirin [Kara Drin] öz. a. Makedonya ve Arnavutluk'ta akan bir nehir. “*Kara Dirin, türkülerdeki güzellik, dualardaki huzur, şiirlerdeki ürperti gibi geldi bana.*” - Y. B. Bakiler ÜK 24⁴, 25, 28², 30

→ **Kara Dirin Köprüsü**

Kara Dirin Köprüsü öz. a. Struga Şiir Akşamları Festivali'nin yapıldığı Şairler Köprüsü. “*Struga Şiir Akşamları Festivali, işte bu Kara Dirin Köprüleri'nden birinin üzerinde yapılacaktı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 25

kara sevda a. Amaç edinilen, ulaşılmak istenen şey. “*Anadolu'yu sevmek, Anadolu'yu düşünmek, Anadolu'yu bütün ayrıık otlarından*

temizleyerek yüceltmek elbette kara sevdamız.” - Y. B. Bakiler ÜK 159

Kara Süleyman öz. a. Yavuz Bülent Bakiler'in “Kan Davası” şiirinde geçen bir kahraman. “*Döndü Kara Süleyman harmandan yorgun-argın... / Baktı bütün çerçeveler ve camlar kırık / Ali'nin yüzünde sarı bir korku / Karısında, kızında öldüren bir hüçkırık*” - Y. B. Bakiler S 37, 38, 39

Kara Toprak öz. a. Âşık Veysel'in şiirlerinden biri. “*Âşık Veysel, o meşhur Kara Toprak şiirinde, Cüneydi Bağdadî düşüncesiyle, 'sâdık yârine' hayranlığını dile getiriyor.*” - Y. B. Bakiler AV 59

kara yolu a. Yerleşim merkezlerini birbirine karadan bağlayan yol. ÜK 14

Karaca öz. a. Âşık Veysel'in babasına verilen lakap. “*Karaca'nın ceket eteklerine, omuz başlarına yapışıp çekiştirdiler.*” - Y. B. Bakiler AV 13⁶, 14², 15², 24, 34, 77

karaca sf. Rengi karaya yakın olan, esmer. AV 13

→ **Karacaoğlan**

Karacaoğlan öz. a. 17'nci yüzyılda yaşamış halk şairi. “*Meselâ bir Karacaoğlan ihtirasının çirpınışlarına Veysel'in aşk şiirlerinde rastlamak*

mümkün değildir.” - Y. B. Bakiler **AV** 8², 64, 70, 90

Karadağ *öz. a.* Balkanlar'da bir ülke. “*Bu sosyalist devlet altı cumhuriyetten ibaretti: Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 9

Karadağlı *öz. a.* Karadağ halkından olan kimse. “*Bu mektebde Arnavudlar, Karadağlılar meccânî tahsil görürlerdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 88, 96

Karadeniz *öz. a.* İsmi Karadeniz'den alan, Sakarya Ovası'nın doğusundan Gürcistan sınırına kadar uzanan Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden biri. “*Prizren ninnilerini, Karadeniz mânilerinden veya Doğu Anadolu türkülerinin güftelerinden kolaylıkla ayırmak mümkün mü dersiniz?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 134²

→ **Karadeniz şivesi**

Karadeniz şivesi *öz. a.* Doğu Karadeniz Bölgesi ağzı. “*Karadeniz bölgesinden ve Doğu Anadolu'dan tek kişinin bile bulunmadığı Kosova bölgesinde neden Karadeniz ve Doğu Anadolu şivesi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 134

Karakaypak *öz. a.* Sivas iline bağlı bir köy. “*Sivrialan'a geldikten sonra,*

adamlarını Karakaypak köyüne göndererek Gülizar'ı ailesinden istetti.” - Y. B. Bakiler **AV** 22

Karakin *bk.* Karakin Pastırmacıyan **ÜK** 121

Karakin Pastırmacıyan *öz. a.* Osmanlı meclisinde Erzurum mebusu iken, bir anda "tero" ve "haço" çeteleriyle Kafkaslardaki Rus ordusuna katılan, lakabı Arman Garo olan kişi. “*Bizim Meşrutiyet Devri'nin Erzurum Milletvekillerinden bir Karakin Pastırmacıyan Efendi vardı ki, o da eski Osmanlı Bankası kadar Türk'tü!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

Karakinli *bk.* Karakin Pastırmacıyan **ÜK** 121

karakter *Fr. a.* Bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik, öz yapı, ıra, seciye. **AV** 54², 76, 77, 92

→ **karakter artisti**

karakter artisti *a.* Belirli bir karakteri tüm ayrıntılarıyla yaratmakta usta olan oyuncu. “*Onu, bazı yabancı filmlerde başrolü oynayan bir karakter artistine benzetiyordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 14

karalamak (-i) *mec.* Leke sürmek, kötülük yüklemek, iftira etmek. **ÜK** 17

karanfil *Ar. a. bit. b.* Karanfilgillerden, güzel renkli çiçekler açan bir süs bitkisi (*Dianthus caryophyllus*). **S** 28

karanlık *a.* 1. Işık olmama durumu. **AV** 34; **S** 63; **ÜK** 31, 32³, 66, 85, 115², 129, 164; 2. *sf. mec.* Yasalara, töreye uygun olmayan. **S** 46; **ÜK** 45; **karanlık basmak** hava kararmak. **ÜK** 27; **karanlık çökmek** hava kararmak. **ÜK** 122 4

→ *alaca karanlık, Karanlık Dünya, Karanlıkta Uyuyan Biri*

Karanlık Dünya *öz. a.* Âşık Veysel'in hayatının konu edinildiği film. "Metin Erksan, aynı yılda, onun hayatını *Karanlık Dünya* ismiyle filme aldı." - Y. B. Bakiler **AV** 39, 90⁴

Karanlıkta Uyuyan Biri *öz. a.* Yahya Kemal'in bir yazısı. "Karanlıkta Uyuyan Biri yazısında Yahya Kemal şunları anlatıyor:" - Y. B. Bakiler **ÜK** 85

Karaözü *öz. a.* Kayseri ili, Sarıoğlan ilçesi, merkez bucağına bağlı bir yerleşim birimi. **AV** 75

karar *Ar. a.* Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin

yargı. **AV** 110²; **ÜK** 22, 144, 148, 178; **karar almak** bir davayı, bir sorunu sonuca bağlamak. **AV** 109, 110, 144; **ÜK** 148, 182; **karar gereğince** hükme bağlı kalınarak. "Yıl, 1976. *Kültür Bakanlığı tarafından verilen bir karar gereğince, Yugoslavya'nın Struga şehrinde yapılacak şiir festivaline, Türkiye'yi temsilen ben katılacağım.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 11; **karar kılmak** birçok şeyi deneyip birini seçmek. **S** 11; **karar vermek** bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak. **S** 36; **ÜK** 17, 31, 52, 83, 107, 108², 144, 161

kararlı *sf.* 1. Kesin karar vermiş olan. **ÜK** 98; 2. Dengeli. **ÜK** 17; 3. Kararında direnen, kararını değiştirmeyen. **AV** 46, 108

kararlılık *a.* Kararlı olma durumu, istikrar. **AV** 106

kararmak (*nsz.*) 1. Işık sönmek, kısılmak veya gücü azalmak. **S** 57; 2. Rengi karaya dönmek, siyahlaşmak. **AV** 14; **kararmaya başlamak** rengi karaya dönmeye başlamak. "Çiçek bozuğu yüzü, kararmaya başladı." - Y. B. Bakiler **AV** 45

karasevda [**kara sevda**] *a.* Umutsuz ve güçlü aşk. **S** 7, 48

Karataş *bk.* Şaban Karataş **ÜK** 75, 150

Karataş öz. a. Adana iline bağlı ilçelerden biri. AV 75

Kardelj öz. a. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Ljubljana, Slovenya yasadışı Komünist Partisi önde gelen üyelerinden biri, gazeteci. “*Ve kendi özelliklerine uygun Öz Yönetim modeline Djilas Kardelj ve Kidric gibi teorisyenlerin yorumlarıyla girdi.*” - Y. B. Bakiler ÜK 141²

kardeş a. 1. Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı. AV 53, 55, 103³, 108; ÜK 79, 97, 98; 2. mec. Aralarında değer verilen ortak bir bağ bulunanlardan her biri. ÜK 52, 56, 62², 63, 102, 110, 168², 177³, 199, 201, 204; **kardeşi kardeşe boğazlatmak** aralarında çeşitli bakımlardan yakınlık bulunan kimselerin birbirini öldürmesine neden olmak. “*Bizi Anadolu’da birbirimize düşman hâle getiren, kardeşi kardeşe boğazlatan yüzde yüz yabancı kültür ve ideolojilerdir.*” - Y. B. Bakiler ÜK 112; **kardeşi kardeşe düşman etmek** aralarında çeşitli bakımlardan yakınlık bulunan kimselerin birbirine kin beslemesine neden olmak. “*Milleti bölme, kardeşi kardeşe düşman etme şerefsizliğini omuzlarına almadığın*

için seni tebrik ederim!” - Y. B. Bakiler AV 111

→ **kardeş kavgası, kızkardeş**

kardeş kavgası mec. Bir ülkede yurttaşların birbirlerine karşı düşüncelerinden doğan silahlı çatışma. AV 70, 73, 79, 108²

kardeşçe zf. Kardeşe yaraşır bir biçimde, dostça, içtenlikle. ÜK 37

kardeşlik a. Birlik, beraberlik. ÜK 126, 170

kare Fr. a. mat. Kenarları ve açıları birbirine eşit olan dörtgen, dördül, murabba. ÜK 80

kargacık burgacık sf. Çarpık, düzensiz. ÜK 77

karı a. Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce. AV 13, 14³, 33, 96; ŞA 47; S 5, 38; ÜK 62

karın a. 1. İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi. ÜK 82, 146; 2. Mide. AV 53; **karnını doymak** açlığını gidermek. “*Şimdi sıra, sazın karnını doymaya geldi.*” - Y. B. Bakiler AV 81

karış a. Parmaklar birbirinden uzak duracak biçimde gergin duran elde, başparmak ile serçe parmağın uçları arasındaki açıklık. ÜK 77

karışık *sf.* Anlaşılması güç olan, açık seçik olmayan, çapraşık. **ÜK** 145

karışmak (-e) **1.** İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek. **ÜK** 95, 181; **2.** Müdahale etmek, araya girmek. **ÜK** 51, 81, 115, 167; **3.** Bir araya gelmek, katılmak. **ÜK** 58; **4.** Düzensiz, dağınık olmak. **AV** 107

karıştırıcı *sf. mec.* Ortılığı birbirine katan, fitneci, müfsit. **ÜK** 180

karıştırmak (-i, -e) Karışıklık, kargaşa çıkarmak. **AV** 112

karlı *sf.* Üstünde kar bulunan. **AV** 42

karnaval *Fr. a.* Şenlik. **ÜK** 66

Kars *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **S** 21; **ÜK** 117², 119

karşı *a.* **1.** Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi. **AV** 42, 109; **S** 60; **ÜK** 11, 33, 40³, 42, 52, 56², 57, 58², 65, 66, 75, 77, 95, 96, 99, 102, 103², 110, 128², 163, 167², 174, 184, 189, 191, 197, 198, 203; **2.** *sf.* Karşıt, zıt, muhalif. **AV** 47, 102; **ÜK** 20, 61, 62, 63², 114, 116, 117, 122, 139, 168, 171, 175, 180, 200; **3.** Yol, deniz, ırmak vb.nin öbür kıyası veya yanı. **ÜK** 24; **4.** Ön, kat, huzur. **AV** 60, 65, 82, 104, 109; **S** 10; **ÜK** 14,

81, 97, 102², 114, 116, 120, 124, 127, 139, 140, 150, 163, 201, 204; **5.** *zf.* İçin, hakkında. **AV** 91; **ÜK** 36, 57, 102, 113, 179, 193, 197, 203; **6.** Karşılık olarak, mukabil. **AV** 49, 51, 53, 58, 68, 71², 91, 102, 103, 105, 106, 108³, 111; **ÜK** 96, 102, 115, 172, 180, 191; **7.** *zf.* -e doğru. **ÜK** 153; **karşı çıkmak** bir düşünceye katılmamak, cephe almak. **AV** 46², 64, 72, 75, 88; **ÜK** 140, 154; **karşı koymak** boyun eğmemek. **ÜK** 33; **karşısına çıkmak 1)** cephe almak, başkaldırmak. “*Sözde, senden kaçıyorum doludizgin atlarla / Bâzan sessiz sedasız ipekten kanatlarla / Ama sen hep bin yıllık bilenmiş inatlarla / Karşıma çıkıyorsun en serin imbatlarla / Adını yazıyorsun bulduğun fırsatlarla / Yüreğimin başına noktalarla, hatlarla / Başbaşa kalıyorum sonunda heyhatlarla / Sözde, senden kaçıyorum doludizgin atlarla*” **S** 6; **2)** rast gelmek, karşılaşmak. “*Yorgun sokaklarda, zaman zaman karşımıza çıkan eski Türk evleri, Rumeli türkülerine benziyordu: Şirin, sıcak, yalnız ve hüznü yüklü.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 50; **karşısına dikilmek** engel olmak. **ÜK** 73; **karşısına geçmek** bir şeyin ya da kişinin karşısında durmak. “*Üsküp'te muhteşem Fatih Köprüsü /*

Geçtim karşısına durdum. / Bir sigara yaktım efkârfanarak / İnceden Rumeli türküleri tutturdum.” - Y. B. Bakiler S 54

→ *karşı karşıya*

karşı karşıya *zf.* Yüz yüze. **ÜK** 92, 194; **karşı karşıya kalmak** kaçınılmaz, çözümsüz bir durumla karşılaşmak. **ÜK** 192

karşılama (-i) **1.** Dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak, istikbal etmek. **ÜK** 12, 77, 82, 176, 204; **2.** Masrafı ödemek. **AV** 113; **3.** Söylenen, yapılan, bildirilen bir şeyi olumlu veya olumsuz bulmak. **AV** 90

karşılanmak (*nsz*) Karşılama işi yapılmak. **ÜK** 42

karşılaşma *a.* Karşılaşmak işi. **ÜK** 34, 123, 153

karşılaşmak (-le) Karşı karşıya gelmek, rastlaşmak. **AV** 68, 111; **ÜK** 27, 35, 91, 151, 169

karşılaştırılma *a.* Karşılaştırılmak işi. **ÜK** 15

karşılık *a.* **1.** Bir davranışın karşı tarafta uyandırdığı, gerektirdiği başka davranış, mukabele. **AV** 36, 106; **ÜK** 168, 195; **2.** Bir iş için ayrılmış para, ödenek, tahsisat. **ÜK** 147²; **3.** Bir şey alınırken karşı tarafa verilen başka

şey, bedel. **ÜK** 35; **4.** Bir dildeki bir sözü başka bir dilde aynı anlamda karşılayan söz. **AV** 13; **ÜK** 194

karşılıklı *sf.* **1.** İki kişi veya iki topluluğun arasında geçen ve karşılaşılan harekete eş değer bir hareketle beliren, müteakabil. **ÜK** 126; **2.** *zf.* Birbirlerine karşı bir biçimde. **AV** 44

kart *Fr. a.* Bir kimsenin kimliğini gösteren, kutlamalarda veya kendini tanıtmada kullanılan, çoğunlukla beyaz, küçük, ince karton parçası, kartvizit. **AV** 95

kartal *a. hay. b.* Kartalgillerden, genellikle kızıl siyah tüylü, çok güçlü, yuvasını yüksek kayalıklar üzerinde kuran, iri, yırtıcı bir tür kuş (*Aquila*). **ÜK** 129

karton *Fr. a.* Kâğıt hamuruyla yapılan, ayrıca içinde bir veya birkaç lif tabakası bulunan kalın ve sert kâğıt. **ÜK** 191

karyola *İt. a.* Üzerine yatak konulup yatılan tahta veya metal ev eşyası. **AV** 47; **ÜK** 50

kasaba *Ar. a.* Şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim merkezi, belde. **AV** 8, 33, 38; **ÜK** 31, 183², 188

kasım *Ar. a.* Yılın on birinci ayı, son teşrin, teşrinisani.

→ **10 Kasım**

Kâsım *öz. a.* Âşık Veysel'in şehir şehir birlikte gezdiği arkadaşı. "Veysel'le Kâsım, o gece tekke evinde yattılar." - Y. B. Bakiler **AV** 22⁴

kasket *Fr. a.* Genellikle erkeklerin giydiği, önü siperli başlık. **S** 36

Kastamonu *öz. a.* Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **ÜK** 174

kaş *a. anat.* Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar. **AV** 65; **kaşları çatılmak** öfkelenmek, kızmak. **ÜK** 146

kaşık *a.* Sulu veya bazı ufak taneli yiyecekleri ağza götürmeye yarayan saplı sofraya aracı. **AV** 45²

kat *a.* **1.** Bir yapıda iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü. **ÜK** 36, 50, 76, 77; **2.** Bir yüzey üzerine az veya çok kalın bir biçimde, düzgün olarak yayılmış bulunan şey. **ÜK** 14; **3.** Kez, defa, misil. **AV** 108

→ **zemin katı**

kat'iyen [**katiyen**] *Ar. zf.* **1.** Hiçbir zaman, asla. **AV** 80, 103, 105², 107, 108, 112, 113; **ÜK** 22, 148, 162, 168,

171, 172, 174³, 179, 193, 194, 195, 200, 202; **2.** Kesinlikle. **AV** 104; **ÜK** 14, 18, 180

katı *sf.* **1. mec.** Hoşgörüsüz, acımasız, merhametsiz, zalim. **AV** 52; **ÜK** 17, 27, 81, 139; **2. mec.** Düşünce ve davranışlarında belli ilkelere sıkı sıkıya bağlı olan. **ÜK** 141; **katı perdeler kalkmak** doğruyu görmeye engel olan şeyler yok olmak. "Komünist sistemin katı perdelerinin kalkması, bize rahat nefes aldırdı." - Y. B. Bakiler **ÜK** 173

katıksız *sf.* **1.** Katığı olmayan, yavan. **AV** 76; **2. mec.** Niteliği başka hiçbir etkiyle bozulmamış olan, tam. **S** 21; **3.** Yabancı bir şeyle karışmamış. **ÜK** 121

katılabilirlik (*-e, nsz*) Katılma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 145²

katılık *a. mec.* Acımasız, duygusuz olma durumu. **ÜK** 27

katılım *a.* Katılma işi, iştirak. **ÜK** 144

katılma *a.* **1.** Katılmak işi. **ÜK** 140; **2. top. b.** İletişim veya ortak davranışta bulunma yoluyla belirli bir toplumsal duruma girme süreci, iştirak. **ÜK** 18

katılmak (*nsz, -e*) Bir topluluğa girmek, iştirak etmek. **AV** 46, 80, 105; **ÜK** 9, 10, 11, 12, 17, 18, 22, 23³, 25, 27, 28, 34, 35, 36, 42, 47², 56², 67³,

68, 70, 74, 75, 100, 107, 141, 154²,
177, 187, 194, 202

katil *Ar. a.* İnsan öldüren kimse, cani.
AV 72, 73; **ÜK** 116²

katlanabilmek (*nsz*) Katlanma imkânı
veya olasılığı bulunmak. **AV** 18, 80

katlanmak (*-e*) *mec.* Hoş olmayan bir
duruma, güç şartlara dayanmak,
tahammül etmek. **ÜK** 44

katlı *sf.* Katı veya katları olan. **ÜK**
39², 40, 57, 76, 77, 163

katliam *Ar. a. top. b.* Kırım. **ÜK** 111,
117, 122

katmak (*-i, -e*) Birlikte göndermek.
ÜK 75, 101

Katolik *Fr. öz. a. din b.* Katolik
mezhebinden olan kimse. **ÜK** 195

kaval *a. müz.* Genellikle kamaştan
yapılan, daha çok çobanların çaldığı,
yumuşak sesli, üflelemeli bir çalgı. **ÜK**
57⁷, 58, 63

kavga *Far. a.* Düşmanca davranış ve
sözlerle ortaya çıkan çekişme veya
dövüş, münazaa. **AV** 46², 49, 103;
kavga etmek birbiriyle atışmak,
dövüşmek. **ÜK** 180

→ *Hazreti Ali'yle Muaviye
Kavgası, kardeş kavgası, mezhep
kavgası*

kavgacı *a.* Kavga etmeyi seven, kavga
çıkaran kimse. **AV** 47, 52

kavim *Ar. a.* Aralarında töre, dil ve
kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy
bakımından da birbirine bağlı insan
topluluğu, budun. **AV** 49; **ÜK** 200⁶,
202

→ *Kavm-i Necip*

Kavm-i Necip *a.* Osmanlıda Araplara,
İslam'ı dünyaya getiren kavim olduğu
için takılan soylu, asil, temiz, cömert,
ahlâklı kavim anlamına gelen lakap.
“Osmanlı döneminde, camilerimizde
Araplardan hep Kavm-ı necip! diye
bahsettik.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 199,
200, 201

kavmiyet *Ar. a. esk.* Kavme bağlılık.
ÜK 199

kavmiyetçilik *a.* Kavmiyetçi olma
durumu. **ÜK** 200

kavramak (*-i*) **1.** Elle sıkıca tutmak.
ÜK 66; **2.** Bir nesne veya düşünceyi
her yönünü anlamak, iyice anlamak.
AV 60, 68, 71

kavruk **1.** Yanık, dertli bir şekilde.
“Kavruk bir yüzle kavruk bir sesle
çalıp söylerdi.” - Y. B. Bakiler **AV** 80;
2. Kurumaya yüz tutmuş. **S** 29; **ÜK**
164; **3. mec.** Zayıf. **AV** 80

kavrulmak (*nsz*) Hayatın acılarına uğramak. **ÜK** 11

kavuklu *sf.* Kavuk giymiş. **ÜK** 51

kavurmak (*-i*) **1.** Çok üzmek, yakmak, mahvetmek. **AV** 64; **2.** Rüzgâr, soğuk, sıcak vb. kurutmak, yakmak. **ÜK** 16

kavuşmak (*-e*) **1.** Ayrı kalınan, sevilen bir kimseyle bir araya gelmek, onu yeniden görmek. **ÜK** 97; **2.** Yokluğu çekilen veya çok istenen bir şeye erişmek, onu elde etmek. **AV** 110; **ÜK** 43; **3.** (*nsz*) Bir araya gelmek, birleşmek. **S** 53

kaya *a.* Büyük ve sert taş kütlesi. **S** 41; **ÜK** 12, 34, 51

Kaya Özlük *öz. a.* Halk ozanı. “*Kaya Özlük (Keskinli Haydarı) anlatıyor:*” - Y. B. Bakiler **AV** 98

kayalık *a.* Kayası çok olan yer. **ÜK** 12²

kaybedebilmek (*-e*) Kaydetme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 108

kaybetmek *Ar. T. (-i)* **1.** Yitirmek. **AV** 8, 16, 33, 34, 64; **S** 17; **ÜK** 13, 25, 27, 30, 38, 44, 71, 80, 115, 151, 162; **2.** Yenik düşmek, yenilmek. **AV** 111⁴

→ *vakit kaybetmeden*

Kaybolan Şehir *öz. a.* Yahya Kemal’in şiiri. “*Yahya Kemal’in Kaybolan Şehir şiiri, Üsküp, Şar Dağları’nın uzantısından seyredilirken, daha bir güzellik kazanıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 55, 60, 63

kaybolmak *Ar. T. (nsz)* **1.** Yitmek. **AV** 42, 44; **S** 43; **ÜK** 56², 63, 129; **2.** Görünür olmaktan çıkmak, görünmez olmak. **ÜK** 102; **kaybolup gitmek** kendinden geçmek. “*Şarkılarla geleceksin, duygulu, ince.. / ‘Yalnız gözlerime bak’ diyeceksin. / Ellerim usulca ellerine değince / Kaybolup gideceksin.*” - Y. B. Bakiler **S** 17

kaydetmek *Ar. T. (-i, -e)* Sesi veya resmi manyetik bant üzerine geçirmek. **ÜK** 152

kaydırmak (*-i, -e*) Kaymasını sağlamak, kaymasına yol açmak. **AV** 110

kaygılı *sf.* Kaygısı olan, üzüntülü. **ÜK** 93

kayık *a. den.* Kürek veya yelkenle yürütülen ufak tekne. **ÜK** 15

kayıp *Ar. a.* Kaybolma, yitme, yitim. **AV** 110; **ÜK** 85

→ *kaybetmek, kaybolmak*

kayıt *Ar. a.* Resmî belge. **ÜK** 142, 200

→ *kaydetmek, tapu kaydı*

kayıtlı *sf.* Kaydı yapılmış, kayda geçirilmiş olan. **ÜK** 143

kayıtsız *sf.* İlgisiz. **ÜK** 36; **kayıtsız kalınmak** umursanmamak, ilgilenilmemek. “*Aldatılmış Ermeni Taşnakları'nın aleyhimize giriştikleri neşriyata, nasıl kayıtsız kalınır?* - Y. B. Bakiler **ÜK** 116; **kayıtsız kalmak** önem vermemek, umursamamak. **ÜK** 36, 158

→ *kayıtsız şartsız*

kayıtsız şartsız *zf.* Hiçbir şart ve bağı olmaksızın. **AV** 10, 58; **ÜK** 139, 140

kayıtsızlık *a.* İlgisizlik. **ÜK** 92

kaymak *a.* 1. Durum değiştirmek. **ÜK** 16, 139; 2. *mec.* Bir şeyin en iyi ve seçkin bölümü. **ÜK** 16

kaynak *a.* 1. Bir suyun çıktığı yer, kaynarca, pınar, memba, göz. **AV** 73; 2. Araştırma ve incelemede yararlanılan belge, referans. **AV** 52⁶; 3. Bir şeyin çıktığı yer, menşe. **AV** 9; **ÜK** 68, 81, 114, 154; **AV** 52, 77; 4. Gelir, kazanç, sağlık vb.ni sağlayıcı öge. **AV** 39; 5. Herhangi bir bilim dalında yazılmış olan yazı veya eserlerin bütünü, literatür. **ÜK** 135

kaynaklanmak *(-den)* Kaynak durumunu almak. **AV** 71, 74, 102

kaynamak *(nsz)* Yiyecek, içecek pişmek, haşlanmak. **S** 61; **ÜK** 40

kaynar *sf.* 1. Kaynamakta olan. **S** 56; 2. *sf.* Çok sıcak. **ÜK** 14

kaynaşma *a.* Kalabalığın çok olduğu bir yerde kıpırdanma, hareketlilik. **AV** 104

kaynaştırmak *(-i, -le)* Kaynaşmasını sağlamak. **AV** 47

Kayseri *öz. a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **ÜK** 114

kaz *a. hay. b.* Perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş (*Anser*). **kaz sürüsü gibi** salına salına yürür biçimde. “*Mini etekli kızlar sokaklarda kaz sürüsü gibi salına salına giderler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 50

kaza *Ar. a.* İstem dışı veya umulmayan bir olay dolayısıyla bir kimsenin, bir nesnenin veya bir aracın zarara uğraması. **AV** 63

kazak *Fr. a.* Baştan geçirilerek giyilen, genellikle kollu, örme üst giysisi. **ÜK** 77

kazan *a.* Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap. **ÜK** 40

kazancı *a.* Kazan yapan, satan veya onaran usta.

→ **Kazancılar Camisi, Kazancılar Çarşısı**

Kazancılar Camisi *öz. a.* Üsküp'te bulunan bir cami. “*Kurşunlu Han karşısında, yerden birkaç karış yükseklikte kalan temeller, Kazancılar Camii'ne aitmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 77

Kazancılar Çarşısı *öz. a.* Makedonya'nın başkenti Üsküp'teki Osmanlı döneminden kalan tarihi Türk Çarşısı'nda bulunan yerlerden biri. “*Demirciler ve Kazancılar Çarşısı'na hâkim olan Kurşunlu Han 400 yıldan beri ayakta.*” - Y. B. Bakiler **S** 55; **ÜK** 75, 76², 151

kazanç *a.* **1. tic.** Satılan bir mal, yapılan bir iş veya harcanan bir emek karşılığında elde edilen para, getiri, temettü. **ÜK** 144, 148; **2. mec.** Yarar, çıkar, kâr. **AV** 41; **ÜK** 110

kazandırmak (*-i, -e*) **1.** Kazanmasını sağlamak. **AV** 40, 80; **2.** Olumlu, iyi bir sonuç elde etmek. “*Daracık sokaklar yanında, geniş caddeler ve aydınlık meydanlar, şehre bir rahatlık kazandırıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 12, 24, 36, 139, 142, 175

kazanılmak Elde edilmek. “*Tasavvufta ‘şükretmek’ kazanılan bilgilerin başkalarına da aktarılması, öğretilmesi, olarak yorumlanmıştır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 112

kazanma *a.* Kazanmak işi. **ÜK** 15, 111, 184²

kazanmak (*-i*) **1.** Kazanç sağlamak. **ÜK** 15, 116, 148, 184; **2.** Edinmek, sahip olmak. **S** 53; **ÜK** 17⁵, 38, 60, 70, 71; **3. (nsz)** Olumlu, iyi bir sonuç elde etmek. **AV** 106, 107; **ÜK** 27; **4.** Yenmek, galip gelmek. **ÜK** 98

kazara *Ar. Far. zf.* Kaza sonucu, yanlışlıkla, bilmeden, kazaen, ezkaza. **AV** 18

kazılmak Oyarak yazılmak. “*Bahçenin şurasında burasında, sonsuzluk uykusuna dalmış gibi donup kalan birkaç çeşmenin eski harflerle kazılan kitabelerine, usulca elimi dokundursam, sanki su olacak, yüreğime döküleceklerdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 41

kazımak Kesici bir araç kullanarak silmek, çıkarmak. **ÜK** 151²

Kazova *öz. a.* Tokat il merkezinin batısından başlayıp Turhal ve Zile ovalarına doğru giderek genişleyen çöküntü ovası. “*Nitekim O'nun şirirlerini okudukça, Sivrialan Köyü,*

Şarkışla, Akdeniz, Kazova, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar." - Y. B. Bakiler **AV** 75

keçi *a. hay. b.* Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli dişi hayvan (*Capra hircus*). **keçiyi keçi bacağından asarlar, koyunu koyun bacağından** "Herkesin günahı kendine, her koyun kendi bacağından asılır." gibi anlamlarda kullanılan bir söz. "*Herkesin günahı kendine! Keçiyi keçi bacağından asarlar, koyunu koyun bacağından!*" - Y. B. Bakiler **AV** 44

kederli *sf.* Acılı, üzüntülü, mükedder. **AV** 8

kefere *Ar. ç. a. esk.* Müslüman olmayanlar, kâfirler. **AV** 104, 105, 106, 108²

kehribar *Far. a. 1.* Süs eşyası yapımında kullanılan, açık sarıdan kıızıla kadar türlü renklerde, yarı saydam, kolay kırılır ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif cisimleri kendine çeken, fosilleşmiş reçine, samankapan, kılkapın. **ŞA** 50; *2. sf.* Bu reçineden yapılmış. **S** 31

keklik *a. hay. b.* Sülüngillerden, güvercin büyüklüğünde, eti için avlanan, tüyü boz, ayakları ve gagası kırmızı renkte bir kuş (*Perdrix*). **AV** 73

→ **Keklik Emine**

Keklik Emine *öz. a.* Talibî Coşkun'un sevgilisinin adı. "*Ziya Gökalp İlkokulu'na gelir, şiirlerini okur, sevgili Keklik Emine'den, hasmı Zırl Yusuf tan ağzının sanki bir tarafıyla konuşarak bahsederdi.*" - Y. B. Bakiler **AV** 8, 44

kel *Far. sf.* Saçı dökülmüş olan (kimse). **keli perçeminden tutmaya çalışmak** sonuç alınamayacak işlerle uğraşmak, boş yere çaba harcamak. "*Ve artık bilmem ki, keli perçeminden mi tutmaya çalıştım.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 93

kelam *Ar. a. esk.* Başta Tanrı'nın varlığı, birliği, peygamberlik ve ahiret olmak üzere İslamiyetin ana ilkelerini konu edinen bilim.

kelâm *bk.* kelam **AV** 61

kelepçe *Far. a.* Tutukluların kaçmasını önlemek için bileklerine takılan, bir zincirle tutturulmuş demir halka. **kelepçe vurulmak** bileklere demir halka geçirilmek. "*Acımı yüklesem savrulur dağlar / Dondurur*

*denizi bu kanlı gaflet / Alilerin
bileğine kelepçe vurulmadan / Yeni
dar ağaçları bin yere kurulmadan /
Biraz ışık istiyorum, biraz merhamet!”*
- Y. B. Bakiler S 39

kelime Ar. a. Anlamlı ses veya ses
birliği, söz, sözcük. AV 8, 44, 46, 68,
75, 80, 106, 107; ÜK 19⁷, 20², 21⁴, 24,
33⁴, 37, 38, 58², 59, 66, 71, 87, 102,
127², 128², 134, 164, 178, 181, 187

→ *kelime kelime, kelime-i
şehadet, kelimesi kelimesine*

kelime kelime Kelimesi kelimesine.
“Aşağıdaki cümleler, ADEKSAM
Kültür Merkezinde Prof. Dr. Hamdi
Hasan’dan kelime kelime
yazdıklarıdır.” - Y. B. Bakiler ÜK
165

kelime-i şehadet [kelimeişehadet] Ar
a. din b. İslam’ın beş şartından biri
olan ve "Tanıklık ederim ki Tanrı’dan
başka ilah yoktur ve Muhammet onun
kulu ve peygamberidir." anlamındaki
söz. ÜK 33

kelimesi kelimesine zf. Hiçbir
kelimesini atlamadan, olduğu gibi,
tıpkı, harfiyen, aynen, motamot. ÜK
113, 170

Kemal Bey öz. a. Kalkandelen’deki
Alaca Cami’nin kible tarafındaki
türbede yatan Mahmut Şevket

Paşa’nın kardeşi, süvari mülazım.
“Türbenin içi ve mülazım Kemal
Bey’in kabri bakımsızlıktan tamamen
harab olmuş.” - Y. B. Bakiler ÜK 79²

Kemal Efendi öz. a. Vaiz. “Yeni
Camimizin vaizi Kemal Efendi derdi ki
‘Kimse yerinden ayrılmasın! Göç eden
küfre girer.” ÜK 170

kement Far. a. 1. Hayvanları
yakalamak için kullanılan, ucu ilmikli,
kaygan uzun ip. S 7; 2. esk. İdam için
kullanılan yağlı kayış. ÜK 43

kemer Far. a. mim. İki sütun veya
ayağı birbirine üstten yarım çember,
basık eğri, yonca yaprağı vb.
biçimlerde bağlayan ve üzerine gelen
duvar ağırlıklarını, iki yanındaki
ayaklara bindiren tonoz bağlantı. ÜK
58

kemik a. anat. İnsanın ve omurgalı
hayvanların çatısını oluşturan türlü
biçimdeki sert organların genel adı.
ÜK 121, 122

kemirme a. Kemirmek işi. ÜK 125

kenar Far. a. 1. Bir şeyin, bir yerin
bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka. ÜK
31; 2. Yan. AV 107; **kenarda
durmak** bir şeye karışmamak. “Biz
kenarda durunca, tamirat işine Suudi
Arabistan karışmış.” - Y. B. Bakiler
ÜK 167

kendi zm. 1. İyelik ekleri alarak kişilerin öz varlığını anlatmaya yarayan dönüşlülük zamiri, zat. **AV** 10², 33, 46, 51, 52, 68³, 70, 71², 72, 73, 87, 105, 106², 108, 109; **S** 7, 35, 55; **ÜK** 10, 12, 13², 14, 15, 17, 18, 20, 21², 22², 23², 24, 25, 26², 28, 31, 33, 34, 36², 44³, 47, 52, 56², 62, 63, 65, 66³, 74, 77, 81², 85, 92, 94, 95², 101, 108, 109, 111, 114², 116, 121², 124², 125², 127, 139², 141⁴, 142², 143, 144³, 145, 148, 149, 158, 161, 168, 172², 200², 201; 2. Kendisi, kendileri” biçiminde bazen saygı duygusuyla veya söz konusu olanları amaçlayarak o ve onlar yerine kullanılan bir söz. **AV** 9², 10, 45, 46, 81, 82, 90, 91², 96, 105, 106; **ÜK** 18, 26, 27, 29, 34, 35³, 49, 51, 91, 93, 96, 98, 104, 120, 121, 143², 144³, 146, 148, 153, 167, 168, 173, 176, 184, 192, 195, 197202², 203; 3. Kişiler üzerinde direnilerek durulduğunu anlatan bir söz. **AV** 13, 22², 38, 39², 41², 43, 60, 62, 65, 80; **ÜK** 33, 43, 147, 152, 168, 173; 4. Bir işte başkalarının etkisi bulunmadığını belirten bir söz. **AV** 92, 95; **ŞA** 47; **kendi âlemine dalmak** eğlenceye, zevküsefaya kapılmak. **AV** 80; **kendi gönlünce** istediği şekilde. “*Hani bir Türk Cumhurbaşkanı kendi gönlünce de karşılamak ve selâmlamak isledi.*” -

Y. B. Bakiler **ÜK** 204; **kendi kanını taşımak** aralarında kan bağı bulunmak. “*Gelip kendi kanını taşıyan insanların yakasına yapışmamalıdır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 49; **kendimi bildim bileli** öteden beri, eskiden beri. **S** 40, 49; **kendine gelmek** ayılmak. **AV** 43; **kendini bilmek** akli ve muhakemesi yerinde olmak. **AV** 68; **kendini bilmez** gerektiği yerde gerektiği gibi davranmayan. “*3-5 kendini bilmez adamın ahmakça hareketlerine aldırma.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 198, 199; **kendini bulmak** kişilik kazanmak. **ÜK** 56; **kendini dinlemek** yalnız, sakın kalmak. **ÜK** 13; **kendini kabul ettirmek** herkes tarafından tanınır, beğenilir duruma gelmek. “*İlk yazdığı Atatürk Destanıyla şiir dünyamıza adımını atan ve kendisini kabul ettiren Âşık Veysel Şatıroğlu, artık usta malı alıp satmaktan vazgeçti.*” - Y. B. Bakiler **AV** 32, 41; **kendini kaptırmak** bir şeyin etkisinden kurtulamayacak duruma düşmek. **ÜK** 13, 28; **kendini naza çekmek** istekli olduğu hâlde yapmacıklı hareketlerle isteksiz gibi davranmak. **S** 42; **kendisine mal etmek** başkasının yaptığı işi kendisi yapmış gibi göstermek. **ÜK** 176

→ **kendi başına, Kendi Gök Kubbemiz, kendi kendine, kendine has**

kendi başına *zf.* Başkasının payı veya yardımını olmaksızın. **kendi başına kalmak** kendi kendine, yalnız başına kalmak. “*Büromda kendi başıma kalınca içimden dedim ki: “Oğlum Yavuz Bülent! Sen Veysel’i okuyarak anlatarak bu adamı cehaletten ve taassuptan kurtardın ama Sivas’ta cahil adam bir bu değil ki.*” - Y. B. Bakiler **AV** 109

Kendi Gök Kubbemiz *öz. a.* Yahya Kemal Beyatlı'nın şiir kitabı. “*Kendi Gök Kubbemizi! aydınlatan şöhretler arasında artık o da yer aldı.*”- Y. B. Bakiler **AV** 38

kendi kendine *zf.* **1.** Yalnız başına. **AV** 8, 42, 88; **ÜK** 11, 27, 38, 59, 91, 108, 124, 163; **2.** Kendisine. **ÜK** 125; **3.** Kimseyle ilgisi, ilişkisi olmadan. **ÜK** 100; **kendi kendini yenilemek** çağa ayak uydurmak, geri kalmışlıktan kurtulmak. “*Kapitalist sistem gibi, Marksist sistem de, gelişen teknoloji - karşısında kendi kendini yenilemekte, eski ve dar yatağından çıkmaya çalışmaktadır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 140; **kendi kendini yönetmek** kendi işlerini yönetim hakkına sahip olmak.

“*Sosyalist demokraside, işçiler, kendi kendilerini yöneteceklerdir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141

kendiliğinden *zf.* Başka şeylerin etkisi olmaksızın, kendi kendine, bizatihi. **ÜK** 35, 175

kendine has *sf.* Kendine özgü. **AV** 7, 9, 32, 46, 80; **ÜK** 23

kenevir *a. bit. b.* Kendirgillerden, sapındaki liflerden halat, çuval vb. kaba örgüler yapılan, iki evcikli bir bitki, kendir (*Cannabis sativa*). **S** 29

kepaze *Far. sf.* Utanmaz, rezil. **ÜK** 178

Kerbela *öz. a.* Irak'ın bir şehri. “*Hız. Ali'nin sevgili oğlu Hz. Hüseyin'i, Yezid'in adamları Kerbelâ'da ne zaman şehit ettiler?*” - Y. B. Bakiler **AV** 46, 47, 72, 75³, 103, 104; **ÜK** 179

→ **Kerbela faciası**

Kerbela faciası *a.* Miladi 10 Ekim 680 tarihinde Kerbela şehrinde, Hz. Muhammet'in torunu İmam Hüseyin'in şehit edilmesiyle sonuçlanan facia. “*Kerbelâ faciasının katillerini, kendi imparatorluğu olan Türkistan'da değil Şam'da arayan Timur gibi dünya çapında bir hükümdarın büyük öfkesini 15. yüzyıl*

ölçüleri içinde anlamak belki mümkündür.” - Y. B. Bakiler AV 73

kere Ar. a. Kez, yol, defa, sefer. AV 105²; S 59; ÜK 33, 63

Kerem öz. a. 16. yüzyıl halk edebiyatı ürünü kahramanı. “Açılın açılın kalabalıklar / İçerim zemberi, dışarım bahar / Bir alev halinde geçtiğim yollar / Halac-ı Mansur'suz, Kerem'siz değil.” - Y. B. Bakiler S 45

Kerkük öz. a. Irak Federal Cumhuriyeti'nin başkenti. “1962 yılında Ziraat Fakültesinin birinci sınıf imtihanlarına giren bir Kerkük Türkü'ne, profesörü ‘Kerkük'ün nerde olduğunu, Türkçeyi ne kadar zamanda ve kimden öğrendiğini’ sormuştu.” - Y. B. Bakiler ÜK 93, 109², 158

→ **Kerkük Türkleri**

Kerkük Türkleri öz. a. Irak'ın kuzey bölgelerinde yaşayan ve Türkçe konuşan etnik grup. “1962 yılında Ziraat Fakültesinin birinci sınıf imtihanlarına giren bir Kerkük Türkü'ne, profesörü ‘Kerkük'ün nerde olduğunu, Türkçeyi ne kadar zamanda ve kimden öğrendiğini’ sormuştu.” - Y. B. Bakiler ÜK 109

Kerküklü öz. a. Kerkük halkından olan kimse. “Türkiye'ye ve Türk aydınına toz kondurmayan, ana dili

Türkçe olan Kerküklü öğrenci, isyanını bana ağlaya ağlaya duyurmuştu.” - Y. B. Bakiler ÜK 109

kerpiç sf. Bu tuğladan yapılmış. S 21, 34, 63; ÜK 24, 56, 57, 58, 82

kervan Far. a. esk. Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı. ÜK 76

→ **kervansaray**

kervansaray Far. a. esk. Ana yollarda kervanların konaklaması için yapılan büyük han. S 55; ÜK 36, 55, 60, 75, 76², 103, 135

kesik sf. Aralıklı.

→ **kesik kesik**

kesik kesik sf. 1. Kısa kısa. ÜK 33; 2. zf. Ara vererek. AV 44

kesilmek (nsz) 1. Kesme işi yapılmak. AV 52², 86; ÜK 14, 77, 183, 194; 2. Akmamak. ÜK 11, 51; 3. Akım gelmez olmak. ÜK 129; 4. Süt, ayran vb. bozulmak, ekşimek. S 39

kesim a. 1. Bölge. ÜK 59, 75, 128; 2. Bölüm, parça, kısım, sektör. ÜK 74

kesin sf. Şüphe ve duraksamaya yer bırakmayan veya geri dönülmeven, değişmez, mutlak, kati, maktu. ÜK 37, 43, 56

kesinlikle *zf.* Kesin bir biçimde, kesin, kesin olarak, kesinkes, yüzde yüz, her hâlde, her hâlükârda, mutlak, mutlaka, katiyen. **AV** 106; **ÜK** 18

keskin *sf.* Çok kesici, iyi kesen. **ÜK** 82

Keskinli Keskin halkından olan kimse. “*Kaya Özlük (Keskinli Haydarı) anlatıyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 98

kesme *sf.* Küp biçiminde veya köşeli olarak kesilmiş olan. **ÜK** 58

kesmek *(-i)* 1. Bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak. **AV** 14, 47; 2. Vahşice öldürmek. **AV** 104; 3. *(nsz)* Ucunu almak. **S** 61; 4. Ara vermek. **ÜK** 14, 149, 175; 5. Kesici bir araçla yaralamak. **ÜK** 200

kestirebilmek *(-i)* Kestirme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 197

keşif *Ar. a.* Var olduğu bilinmeyen bir şeyin ortaya çıkarılması. **keşfe gitmek** bir olayın nedenlerini ya da bir durumu belirlemek için yetkililerce yapılan inceleme. **ÜK** 44

keşke *Far. ünl.* Dilek anlatan cümlelerin başına getirilerek olurdu

pişmanlık bildiren bir söz, bari, keşki. **ÜK** 169

keyfilik *a.* Keyfi olma durumu. **AV** 103

keyif *Ar. a.* Rahat, huzur, afiyet. **keyif çatmak** keyfetmek. **ÜK** 143²

kez *a.* Bazı sayı sıfatlarıyla birlikte kullanılarak bir olayın ve olgunun her bir tekrarlanışını bildiren söz, defa, kere, sefer. **AV** 95; **ÜK** 14

kible *Ar. a.* 1. Bazı ibadetler yerine getirilirken dönülen Kâbe'nin bulunduğu yön. **ÜK** 83; 2. Bulunulan yerden Kâbe'nin bulunduğu yön. **ÜK** 79, 179

Kıbrıs *öz. a.* Güneybatı Asya'da bulunan Akdeniz'in üçüncü büyük adası. “*Aklıma, Kıbrıs'ta yaşadığım bir benzer olay geldi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 102², 158

kıkırdama *a.* Kıkırdamak işi. **ÜK** 49

kıl *a.* Bazı hayvanların derisinde, insan vücudunun belli yerlerinde çıkan, üst deri ürünü olan ipliksi uzantı. **kıl kadar** az miktarda. “*Sövdüler saydılar göğü yumruklayarak / Ne kıl kadar insanlık, ne din, ne iman.. / Ebû Leheb idiler.*” - **anlamında** özlem veya *Vahşi idiler sanki / Her biri bir Allahsız, Peygambersiz gardiyan.”* -

□ne

□

Y. B. Bakiler **S** 57; **ÜK** 114; **kılma dokunamamak** bir kimseye dokunacak, zarar verecek en ufak bir davranışta bile bulunmamak. **ÜK** 198, 199

kılıç *a.* Uzun, düz veya eğri, ucu sivri, bir veya her iki yüzü keskin, kın içinde bele takılan, çelikten silah. **AV** 75; **S** 51; **ÜK** 82, 176; **kılıç çalmak** kılıçla savaşmak, kılıç ile öldürmek. **AV** 51; **kılıç çekmek** saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak. **AV** 46; **kılıç üşürmek** kılıç çekerek saldırmak. **ÜK** 96²

→ *Rufâî kılıçları*

kılıf *Ar. a.* 1. Bir şeyi korumak için kendi biçimine göre, çoğunlukla yumuşak bir nesneden yapılmış özel kap. **AV** 81; 2. *mec.* Yolsuz bir işe bulunan sudan gerekçe. **ÜK** 27

kılık *a.* Bir kimsenin giyinişi, dış görünüşü, üst baş. **ÜK** 140

kılınmak (*nsz*) Kılma işi yapılmak. **ÜK** 50, 82

kılmak (*yar*) Etmek, yapmak. **ŞA** 50; **ÜK** 79, 81, 187

kımalı *sf.* 1. Kımanın renginde veya kızıl renkte olan. **S** 21; 2. *sf.* Kına ile boyanmış olan. **AV** 54; **S** 63; **ÜK** 51

kınamak (*-i*) Yapılan bir işin kötü olduğunu belirtir bir biçimde söz söylemek, ayıplamak, takbih etmek. **AV** 113; **ÜK** 27²

kıyırdamak (*nsz*) Kıyıldamak, sürekli ve hafifçe oynamak, kıyırdanmak. **ÜK** 192

kır *a.* Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer. **S** 62

kırbaç *a.* Tek parça deri veya uzun esnek bir değneğin ucuna sıırım bağlanarak yapılmış vurma aracı. **ÜK** 81, 111

kırgın *sf.* Bir kimseye güvenmiş, gönlü kırılmış olan. **AV** 45; **ÜK** 102

kırgınlık *a.* Kırgın olma durumu. **AV** 71

kırık *a.* Kırılmış bir şeyden ayrılan parça. **S** 38; **ÜK** 183

kırılmak (*nsz*) 1. Kıırma işine konu olmak, bir veya birçok parçaya ayrılmak. **AV** 86; 2. (*-e*) Birine karşı kırgın duruma gelmek, güvenmek, incinmek. **S** 43; **ÜK** 109; 3. Açlık sebebiyle ölmek. “*Gardaş, itin oliyim möhüriendi rızgımız / Gırıldı çolukh çocukh. / Söylemesi ayıb emmeee, nööerek işde / Gaç gündür acukh.*” - Y. B. Bakiler

Kırım öz. a. Karadeniz'in kuzeyinde Kırım yarımadası üzerinde bulunan ülke. "Kırım'da yüz binlerce Türk resmen yok edilmiştir."- Y. B. Bakiler AV 40; ÜK 93, 125, 158

→ **Kırım Türkleri**

Kırım Türkleri öz. a. Anavatanları Karadeniz'in kuzeyindeki Kırım yarımadası olan Türk topluluğu. "Yıldırım Bâyezid, Menemen Ovası'ndan getirdiği Türkmenlerle beraber bir miktar Kırım Türkü'nü de Üsküp'e yerleştirmiş." - Y. B. Bakiler ÜK 60

Kırımlı Kırım halkından olan kimse.

→ **Kırımlı Sinan**

Kırımlı Sinan öz. a. Efsanevi kılıç ustası. "Şimdi burda Sakarya, orda Seyhan, Deli Kür... / Bir yanık bozlak gibi yüreğime dökülür. / Yüreğim 'ay balam'lı türkülerimle büyür. / Beni sonsuzluğa hep türkülerim götürür. / Gel ey Kırımlı Sinan, atını ufkuma sür. / Sesim Estergon'da yine gümbür gümbürdür. / Benim Bayrağım bile tarifsiz bir türküdür!" - Y. B. Bakiler S 21

kırk a. 1. Otuz dokuzdan sonra gelen sayının adı. S 28, 35, 52; ÜK 96; 2. sf. mat. Dört kere on, otuz dokuzdan bir artık. AV 35, 39, 51, 55, 61, 76, 86,

87; S 5; ÜK 55², 80, 109, 111, 113, 120, 129, 140, 141², 149, 176, 183, 184³, 191², 192³, 194, 196, 199², 200, 202; **kırk dereden su getirmek** bin dereden su getirmek. AV 39, 54; **kırk fırın ekmek yemek** daha iyi duruma gelebilmek için yol katetmek. "Şimdi çok daha iyi anlıyorum ki kişinin, adam olması için kırk fırın ekmek yemesi lâzım." - Y. B. Bakiler ÜK 20

→ **kırkikindi, Kırkpınar**

kırkikindi a. Genellikle Orta Anadolu'da ikinci zamanı yağan sürekli yağmurlar. S 63

kırklar a. din Kırk kişilik evliya topluluğu. ŞA 50

Kırkpınar a. Geleneksel Türk yağlı güreş turnuvası.

→ **Kırkpınar ağası**

Kırkpınar ağası öz. a. Güreşlerin organizasyonunu yapan, yarışmaları düzenleyen, gelenleri ağırlayan kişi. "Bir tepe üzerine, mağrur bir Kırkpınar ağası gibi bağdaş kurup oturmuştu." - Y. B. Bakiler ÜK 59

kırlangıç a. hay. b. Kırlangıçgillerden, geniş gagalı, çatal kuyruklu, ince uzun kanatlı, küçük göçebe kuş (*Hirundo*). S 53; ÜK 68², 95

kırma *a.* Öldürme, yok olmasına neden olma. “Şehzade Yâkub, babasından destur alıp, kaçan kâfiri kırmaya gitti.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96

kırmak *(-i)* **1.** Sert şeyleri vurarak veya ezerek parçalamak. **S** 37; **2.** Vücut kemiklerinden birini parçalamak. **S** 37; **ÜK** 204²; **3.** Dileğini kabul etmeyerek veya beklenmeyen bir davranış karşısında bırakarak gücendirmek, incitmek. **AV** 91; **S** 5; **4.** Öldürmek, yok olmasına neden olmak. **AV** 47, 104; **ÜK** 97

kısa *sf.* **1.** Boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı. **ÜK** 14; **2.** Az süren, uzun olmayan. **AV** 32, 87, 103, 104, 113; **ÜK** 50, 65, 149, 182

→ *kısa yoldan*

kısa yoldan *zf.* Uzatmadan, süreyi geçirmeden. **ÜK** 182

kısacası *zf.* Kısa söylemek gerekirse, sözün kısası, elhasıl, velhasıl, velhasılıkelam. **ÜK** 112

kısalma *a.* Kısalmak işi. **ÜK** 187

kısıık *sf.* Hafifçe aralanmış, yumulmuş olan (göz kapağı). **ÜK** 14

kısım *Ar. a.* **1.** Parçalara ayrılmış bir şeyin her bölümü, bölük, kesim. **ÜK** 40, 59, 77, 110, 135, 184, 195; **2.** Bir

cinsten veya meslekten olanların tümü. **AV** 70², 102, 103

kıskanmak *(-i, -den)* **1.** Sevgide veya kendisiyle ilişkili şeylerde bir başkasının ortaklığına, üstün durumda görünmesine dayanamamak. **ŞA** 49; **2. mec.** Yerinde olmayı istemek, imrenmek. **ÜK** 164

kısmak *(-i)* **1.** Gözü biraz kapamak. **AV** 13; **2. mec.** Verilen hak ve özgürlüklerin sınırını daraltmak. **ÜK** 188

kısmet *Ar. a.* Evlenme talihi. **AV** 22

kış *a.* Kuzey yarım kürede 22 Aralık-21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk mevsim. **AV** 45; **S** 61; **ÜK** 40

kışkırtma *a.* Herhangi bir kişiye, gruba, kuruluşa veya devlete karşı girişilen ve onları sonradan ağır sonuçlar verecek bir karşı eylemde bulunmaya zorlayan, önceden tasarlanmış girişim, kışkırtı, provokasyon. **ÜK** 117

kışla *a. ask.* Askerlerin toplu olarak barındıkları yapılar bütünü. **ÜK** 40, 151³, 189

kıt'a *bk.* kıta **AV** 48; **ÜK** 188

kıta *Ar. a. ed.* Dörtlük. **ÜK** 191

kıtlık *a.* Kuraklık, savaş vb. nedenlerle ürünün yetişmemesi ve bundan doğan açlık. **AV** 9

kıvırcık *sf.* Küçük küçük kıvrımları olan. **S** 61

kıvrınmak Bir şeye çok gereksinim duymak. **AV** 51

kıyafet *Ar. a.* 1. Giysi. **ÜK** 23, 81²; 2. Özellik. “*Suudi’ler Saatli Cami Kubbesini tamir ettirmiş ama, ona tam bir Arap mimarisinin kıyafetini giyindirmişler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 167; 3. Üslup. *Türkülerini Batı kıyafeti içerisinde nasıl buluyorsun?*” - Y. B. Bakiler **AV** 91

kıyam *Ar. a. din b.* Namazda ayakta durma. **ÜK** 81

kıyas *Ar. a.* Karşılaştırma, oranlama, mukayese. **AV** 52²

kıyı *a.* Kara ile suyun birleştiği yer. **ÜK** 12, 14, 15², 25³, 58, 65, 66², 102, 103

kıymet *Ar. a.* Değer. **ÜK** 30

kıymetli *sf.* Değerli. **AV** 8; **ÜK** 148

kız *a.* Dişi çocuk. **AV** 14, 22², 90, 95, 96; **S** 38, 39, 47, 49; **ÜK** 12, 50³, 66³, 73, 107, 129, 178, 193; **kız gibi** çok güzel ve yeni. **S** 36; **kız istemek** bir kızı evlenmek için ana ve babasından veya yakınlarından istemek. **ÜK** 181;

kız kaçırmak bir kızı kendinin veya ailesinin rızası olmadan alıp götürmek. **ÜK** 171

→ *gelinlik kız, genç kız, kız evi*

kız evi [kızevi] *a.* Evlenme sürecinde kız tarafı. **ÜK** 162

kızan *a. hlk.* 1. Erkek çocuk. **ÜK** 96; 2. Silahlı köy delikanlısı. **ÜK** 63

kızarmak (*nsz*) Kırmızı veya ona yakın bir renk almak. **ÜK** 14²

kızcağız *a.* Kendisine şefkat ve acıma duyulan kız. **ÜK** 193

kızdırmak *mec.* Öfkelenmesine neden olmak, öfkelenmek, sinirlendirmek. **ÜK** 120

kızgın *sf. mec.* Kızmış olan, öfkeli, mütehevvir. **AV** 45; **S** 37; **ÜK** 22, 102

kızgınlık *a.* Öfkeli olma durumu. **AV** 71

kızıl *sf.* Bu renkte olan.

→ *Kızıl Çin, Kızılçay, Kızılbaş, Kızılderili, Kızılhaç*

Kızıl Çin *öz. a.* 1949 yılında Doğu Türkistan’ın fiilen işgal edildiği, 600.000’in üzerinde Türkistanlıların zindanlara atılıp hemen tamamına yakını öldürüldüğü dönem. “*Bizim Marksistlerimizin bir kısmı da Kızıl*

Çin'e bağlıdırlar." - Y. B. Bakiler **ÜK**
73

Kızılay öz. a. Ankara'da bulunan bir semt. "*Kızılay'da, Muzaffer Özdağ'la karşılaştık.*" - Y. B. Bakiler **AV** 111

Kızılay öz. a. Yurtiçinde ve dışında savaş, deprem, hastalık salgını, yangın ve su baskını gibi durumlarda zarar görenlere yardım eden, ilaç, yiyecek, giyecek, çadır sağlayan ve bağışlarla yaşayan bir kurum, Hilaliahmer. **ÜK** 195⁷

Kızılbaş öz. a. Şii mezhebinin bir kolundan olan. **AV** 72, 73, 105, 106, 111

Kızılderili öz. a. Amerika yerlisi. **ÜK** 44

Kızılhaç öz. a. Savaş, deprem, salgın hastalık vb. durumlarda zarar görenlere yardım eden uluslararası örgüt. **ÜK** 195, 196

kızıştırılmak Zorlu, sert bir durum aldırılmak, şiddetlendirilmek. "*Asırlardan beri dışarıdan kurulan, içeriden kızıştırılan mezhep kavgasının korkunç tuzağından haberdar.*" - Y. B. Bakiler **AV** 46

kızkardeş [kız kardeş] a. Bir kimsenin bayan kardeşi, şvester. **S** 7; **ÜK** 59

kızmak *mec.* Öfkelenmek, sinirlenmek. **AV** 49²; **ÜK** 96

ki *Far. bağ.* **1.** Anlam bakımından birbirleriyle ilgili cümleleri birbirine bağlayan bir söz. **AV** 10, 36², 45, 48², 50⁴, 53, 54, 58, 59, 63, 67, 71, 73, 80, 91², 102³, 103³, 104³, 105³, 106³, 107⁴, 108, 109³, 111; **ÜK** 10, 11, 16², 18², 20, 22, 25, 26, 27, 30³, 33, 34², 35², 36, 37, 40², 43, 53, 56, 57³, 58, 63², 66, 67, 78, 81, 82, 91, 92, 93⁴, 94², 95², 96², 97, 101, 102, 107, 112, 113⁴, 121, 122², 124, 125, 143, 145, 151², 161², 162³, 164, 165, 168³, 170⁵, 171², 174, 175, 177³, 178⁵, 179², 180³, 184⁴, 185, 188, 191, 192, 194², 195², 197², 199², 201², 202², 203⁷, 204; **2.** Öyle, o kadar, o denli" vb.nden sonra, kullanıldığı cümleye güç katan bir söz. **AV** 18, 55, 71, 72, 76; **ÜK** 25, 36, 62, 98², 158, 170, 174, 179, 194; **3.** Yakınma, kınama vb. duygular anlatmak için bir cümlenin sonuna getirilen bir söz. **AV** 89; **S** 7²; **ÜK** 93, 185; **4.** İkinci cümledeki yargının birincideki hareketin yapılışı sırasında görülerek şaşıldığını bildiren bir söz. **ÜK** 96; **5.** Bir soru cümlesinin sonuna getirildiğinde şüphe veya endişe anlatan bir söz. **AV** 13, 49, 56; **6.** Özneyi, tümleci güçlendirerek

cümlelerin temel bölümüne bağlayan bir söz. **S** 8³, 9², 29², 31, 41

kibar *Ar. sf.* Davranış, düşünce, duygu bakımından ince, nazik olan (kimse). **ÜK** 94

kibir *Ar. a.* Kendini beğenme, başkalarından üstün tutma, büyüklenme, benlik, gurur. **ÜK** 12

kibirli *sf.* Kendini büyük gören, büyülenen, gururlu. **AV** 80²

Kidric *öz. a.* 1941'de Yugoslavya'nın işgaline karşı gelen Sloven direniş baş organizatörlerinden biri. “*Ve kendi özelliklerine uygun Öz Yönetim modeline Djilas Kardelj ve Kidric gibi teorisyenlerin yorumlarıyla girdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141²

kilim *Far. a.* Döşeme, divan gibi yerlere serilen, genellikle desenli, havsız, kalın, kıl veya yün dokuma. **AV** 42; **S** 31; **ÜK** 50, 82

→ *Sivas kilimi*

kilise *Rum. a. din b.* **1.** Hristiyanların ibadet etmek için toplandıkları yer. **ÜK** 81, 161, 162²; **2.** Hristiyanlığın öğretilmesi, dinî işlerin yönetimi vb. ile ilgilenen papa ve piskoposlar topluluğu. **ÜK** 195; **3.** Hristiyanlıkla ilgili dinî kuruluş. **ÜK** 176

kilit *Far. a.* Anahtar, düğme gibi takılıp çıkarılabilen bir parça yardımıyla çalışan kapatma aleti. **ÜK** 171

kilometre *Fr. a. mat.* 1000 metrelik uzunluk ölçü birimi (km). **AV** 54; **ÜK** 31, 184

kilometrelerce *sf.* Mesafece uzun süren. **ÜK** 84

kilometrelik *sf.* Belli bir kilometre uzunluğunda olan. **ÜK** 100

kilovat *Fr. a. fiz.* Bin vatlık bir güç birimi. **ÜK** 192

kim *zm.* Hangi kişi? anlamında cümlede, özne, tümleç, nesne, yüklem görevinde kullanılan bir söz. **AV** 47, 51, 65, 90, 109, 113; **S** 5, 33, 51; **ÜK** 14³, 16, 27⁴, 29², 32, 42, 43, 52, 63, 103, 109, 144, 146, 162, 165, 172², 176, 188, 198²; **kim bilir** belirsizlik, bilinmezlik bildiren bir söz. **ÜK** 17, 27, 97², 150 192; **kimbilir** *bk.* kim bilir **ÜK** 22

kimse *zm.* Herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi. **AV** 7², 46, 47, 51, 52, 54, 60², 71, 76, 91, 103, 105³, 106, 112²; **S** 10, 11, 47; **ÜK** 10, 12, 15³, 16, 26, 27², 32, 34, 63, 66, 74, 82, 83, 96, 100, 110, 114, 120, 142, 161², 163, 169, 170, 172, 184, 189, 193², 194, 195², 196³, 198, 199

kimsesizlik *a.* Kimsesiz olma durumu, yalnızlık. **ÜK** 175

kimya *Ar. a.* Maddelerin temel yapılarını, birleşimlerini, dönüşümlerini, çözümüleme, birleşim ve üretim yöntemlerini inceleyen bilim. **ÜK** 180

kin *Far. a.* Birine karşı duyulan öç alma isteği, garaz. **AV** 103, 112; **ŞA** 50; **S** 7, 35, 57; **ÜK** 120, 168

kindar *Far. sf.* Öç almak isteyen, kin tutan, kinci, kinli. **ÜK** 204

kinlenmek (*nsz*) Öç almak istemek, kin tutmak. **AV** 51

kir *a.* Herhangi bir şeyin veya vücudun üzerinde oluşan, biriken pislik. **AV** 13

kira *Ar. a.* Bir konutun, bir mülkün veya taşıt gibi herhangi bir şeyin belli bir bedel karşılığında, bir süre için sahibi tarafından başkasına verilmesi, icar. **ÜK** 147²

kiralamak (*-i, -e*) Kiraya vermek. **ÜK** 147⁴

kiralayabilmek (*-i, -e*) Kiralama imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 147

kiraz *Rum. a. bit. b.* Gülgillerden, ılıman iklimlerde yetişen bir meyve ağacı (*Cerasus avium*). **AV** 86

→ **kiraz ağacı**

kiraz ağacı Kırmızı veya beyaz renkte, etli, sulu, tek çekirdekli meyvesi olan bir ağaç türü. “*Orada, Âşığın bir kiraz ağacı varmış.*” - Y. B. Bakiler **AV** 86²

kireç *Far. a.* Mermer, tebeşir, kireç taşı, alçı taşı gibi birçok taşın özünü oluşturan kalsiyum oksit, (CaO). **ÜK** 39

kirletilme Kirletilmek işi. “*Ona göre; mescidin kirletilmesi önemli değildi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 102

kirletilmek (*nsz*) Kirilenmesine neden olmak, kirli duruma getirilmek. **ÜK** 102

kişi *a.* Kadın veya erkeğe verilen genel ad, şahıs, zat, nefer. **AV** 9, 45, 60³, 71², 78, 80, 91, 96, 104, 105, 108, 111, 112²; **ÜK** 12, 15², 18, 20⁸, 27, 28, 74, 81, 112, 125, 134, 145², 147, 148, 161, 162, 163, 168, 169, 175, 178, 179, 182, 189, 192, 193³, 194, 203

kişilik *a. 1.* Bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet. **AV** 60; **ÜK** 18; *2. sf.* Herhangi bir sayıda kişiden oluşan. **ÜK** 25², 28, 67, 96, 101, 144, 169, 183, 187

kişnemek (*nsz*) At, bağıır gibi yüksek ses çıkarmak. **ÜK** 76

kitabe *Ar. a. esk.* Yazıt. **ÜK** 40, 41, 51, 58, 59², 80, 100², 151⁸

kitabevi *a.* Kitap satılan yer.

→ *Kâmil Kitabevi*

kitap *Ar. 1.* Herhangi bir konuda yazılmış eser. **AV** 35⁴, 36, 53², 55², 62, 63², 102, 105, 108²; **ÜK** 9, 10⁴, 19, 25⁸, 26¹², 27³, 33, 34², 35⁹, 43, 76, 110, 123², 124, 135, 161³, 182, 187, 203⁵; **2.** Kutsal kitap. **S** 51; **ÜK** 33

→ *kitabevi, şiir kitabı*

kitapçık *a.* Küçük kitap. **AV** 35²

kitapsız *sf.* Kitabı olmayan. **ÜK** 35

kitlemek Kilitlemek. **ÜK** 50, 171

kitlenmek [kilitlenmek] *tek.*
Çalışmaz hâle gelmek. **ÜK** 203

klasik *Fr. sf.* Alışılmış. **ÜK** 141

klasik demokrasi Eski Yunan şehir-devletlerine dayanan Atina demokrasisi olarak da adlandırılan demokrasi. “Klasik demokrasi, ona göre bir devlet biçimidir.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141

klirik *Fr. sf. tıp* Vücut muayenesinde görülen (hastalık belirtisi).

→ *klirik vaka*

klirik vaka *a.* Üzerinde durulması, araştırılması gereken konu. **ÜK** 125

km. *bk.* kilometre **ÜK** 57, 164, 184⁴

koca (I) *a.* Bir kadının evlenmiş olduğu erkek, eş, zevç. **AV** 14, 90², 111; **ÜK** 11

koca (II) *sf. 1.* Büyük, geniş. **ÜK** 79; **2. mec.** Büyük, ulu. **AV** 95

→ *Koca Sinan*

Koca Sinan *öz. a.* Osmanlı devlet adamı. “Ya Koca Sinan’ın Balkanlar’da yıktırılan, yaktırılan diğer şaheserleri?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 152

kocaman *sf.* Çok iri, büyük, koca. **AV** 111, 112; **S** 56, 58; **ÜK** 42, 51, 99, 100, 120, 148, 162, 176, 188, 199

→ *kocaman kocaman*

kocaman kocaman Koskoca, çok büyük. “Bu bakımdan tekke bahçesinde, belki yüzlerce yıldan beri duran dibekler, sanki bütün Kalkandelen şehrini, yerinden fırlatacak kadar korkunç ve müthiş bir çiğlik koparmak için, ağızlarını kocaman kocaman açmışlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 42

koçak *sf.* Yürekli (erkek).

→ *Koçak Serdar*

Koçak Serdar öz. a. Üsküp'te var olduğu bilinen misafirhane. “Evlîya'nın bahsettiği Mahmut Paşa, Emir Paşa, Koçak Serdar, Sinanzâde Sarayları çoktan yıkılıp gitmişler.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 79

kokmak (nsz) Koku çıkarmak. **ÜK** 31

kokteyl İng. a. Yeri ve zamanı önceden belirlenen, ayaküstü sohbetlerin yapıldığı içkili toplantı. **ÜK** 192

koku a. Nesnelere yayılan küçücük zerrelere burun zarı üzerindeki özel sinirlerde uyandırdığı duygu. **S** 51; **ÜK** 122⁴

kokulu sf. Kokusu olan. **ÜK** 175

kokusuz sf. Kokusu olmayan. **ÜK** 42

kol a. anat. İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm. **AV** 43, 53; **S** 5, 37, 43; **ÜK** 66, 77, 101, 149, 151; **kol kırılınsın, yen içinde kalsın!** aile içinde sorunlar olsa da bunun aile içinde kalması gerektiğini anlatmak için kullanılan bir söz. “Atalarımız ‘Kol kırılınsın, yen içinde kalsın!’ demişler.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 22, 29; **koluna girmek** kolunu birinin koltuğu altından geçirmek. **AV** 22, 53

→ *kol kanat, kol kola*

kol kanat sf. Yardımcı, himaye eden.

“Seni yaşadıktan sonra anladım / Bana sensin mahşer nuru, kol-kanat.. / İçimde şahlanıp duran huysuz at / Dizginsiz, gemsiz değil.” - Y. B. Bakiler **S** 44; **kol kanat girmek** yardım etmek, korumak, himaye etmek. **AV** 75, 78; **kolsuz kanatsız (kalmak)** umudunu, desteğini yitirmek. “Görmeden göstermeden Taşkent'i, Buhara'yı / Urumçi'ye varmadan atsız-pusatsız / Birbaşına, yorgun-argın, kolsuz-kanatsız / Türkistan'a dost gönüller kazandım.” - Y. B. Bakiler **S** 53

kol kola zf. Yan yana ve kollarını birbirine geçirerek. **kol kola girmek** bir arada olmak. “Müslüman Türklerle bir arada yaşamaktansa, Hristiyan İngilizlerle, Fransızlarla kol kola girmeyi tercih ettiler.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 200

kolay sf. Sıkıntı çekmeden, yorulmadan yapılabilen, emeksiz, zahmetsiz, güç ve zor karşısı. **ÜK** 57, 147, 148

kolaylaştırmak (-i) Kolay bir duruma getirmek, güçlükleri ortadan kaldırmak. **ÜK** 101

kolaylık *sf.* Bir işi yapabilme durumu veya imkânı. **ÜK** 171

kolaylıkla *zf.* Sıkıntı çekmeden, güçlüklerle uğramadan, kolayca. **ÜK** 134

kolej *Fr. a. eğt.* Öğretim programında yabancı bir dil öğretimine ağırlık veren okul. **AV** 95; **ÜK** 68

kolhoz *Rus. a.* Rusya'da köylülerin ortak olarak çalıştıkları tarım işletmesi. **ÜK** 142

koltuk *a.* 1. Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer. **AV** 18, 47; 2. Kol dayayacak yerleri olan geniş ve rahat sandalye. **S** 60, 61; **ÜK** 36; 3. *mec.* Yüksek mevki, makam. **ÜK** 109, 168², 172², 203

komiksel Komedi ile ilgili, komedi. “Nedir meselâ şu: gözsel – parasal – sinemasal – eğitsel – ekonomiksel - komiksel kelimeler?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21

komisyon *Fr. a.* Alt kurul. **ÜK** 143

komitacı *a.* Siyasi bir amaca ulaşmak için silahlı mücadele yapan gizli topluluk veya örgüte bağlı kimse.

→ **Balkan komitacıları, Ermeni komitacıları**

komite *Fr. a.* Alt kurul. **ÜK** 22, 67, 68, 143, 144³

komşu *a.* 1. Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad. **AV** 14², 15²; **S** 53; **ÜK** 62², 120, 128; 2. *sf.* Sınır ortaklığı bulunan, mücavir. **ÜK** 58, 93

→ ***konu komşu***

komutan *a. ask.* Bir asker topluluğunun başı, kumandan, bey. **AV** 70

komünist *Fr. a.* Komünizm yanlısı olan kimse. **AV** 54; **ÜK** 73, 102, 172

→ ***Komünist Parti, Komünist sistem***

Komünist Parti *a.* Marksizm-Leninizmi benimsemiş olan ve komünizmi hedefleyen siyasi parti. “Anladığım kadarıyla Komünist Parti, işi çok ince ve çok renkli uygulamalarla, propagandalarla rayına oturtmuştu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 143

→ ***Komünist Partiler Enternasyonalı, Türkiye gizli Komünist Partisi, Türkiye Komünist Partisi***

Komünist Partiler Enternasyonalı *a.* Uluslararası komünist örgüt. “Geçen yıl, Komünist Partiler Enternasyonaline, ben de katıldım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 74

Komünist sistem *a.* Kaynakların herkesin gereksinimi ölçüsünde herkese gereksinimi kadar dağıtıldığı, sınıfsız topluma dayanan iktisadi ve siyasal sistem. “*Komünist sistemin katı perdelerinin kalkması, bize rahat nefes aldırdı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 172, 173

komünizm *Fr. a.* Bütün malların ortaklaşa kullanıldığı ve özel mülkiyetin olmadığı toplum düzeni, komünistlik. **AV** 54; **ÜK** 74

konak *a.* Büyük ve gösterişli ev. **ÜK** 39, 50², 163⁷

kondurmak *(-e)* Konma işini yaptırmak. **ÜK** 65, 187

konferans *Fr. a.* **1.** Topluluğa bir konuda bilgi vermek amacıyla yapılan konuşma. **ÜK** 47; **2.** Uluslararası bir sorunun çözülmesi için yapılan toplantı. **ÜK** 25

Kongo *öz. a.* Afrika kıtasında yer alan bir ülke. “*Biefraa’da, Kongo’da, Vietnam’da ölen insanlara ağıt yakmak ‘ilericilik!’ ‘Bilimsellik!’*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 112

kongre *Fr. a.* Kurultay. **ÜK** 161

konmak *(-e)* Kuş, kelebek, uçak, toz vb. bir yere inmek. **S** 16, 17

konser *Fr. a. müz.* Sanatçıların müzik eserlerini bir topluluk önünde çalması veya söylemesi. **AV** 35, 36, 38; **ÜK** 76

konsey *Fr. a.* Yönetim görevi yüklenmiş kimselerden oluşan topluluk. **ÜK** 143, 144⁴, 148

→ **Güvenlik Konseyi**

konsolosluk *a.* Bu işin görüldüğü daire, konsoloshane. **ÜK** 83

kontenjan *Fr. a.* Bir kuruluşun veya bir kimsenin seçip almakta yararlanabileceği sayı miktarı. **ÜK** 188

konu *a.* **1.** Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje. **AV** 46, 58, 66, 69; **ÜK** 22, 41, 43², 45, 81, 92, 93, 94², 107², 113, 120, 128, 134, 143, 144, 148, 154, 193, 195, 196, 200, 201; **2.** Üzerinde konuşulan şey, bahis. **AV** 17, 50, 52, 103, 105, 107, 108, 109, 110; **ÜK** 16, 115

→ **söz konusu**

konu komşu *a.* Bütün komşular, birbirine yakın yerde oturan kimseler. **AV** 34, 44; **S** 36

konulma *a.* Konulmak işi. **ÜK** 59

konulmak *(nsz)* Koyma veya konma işi yapılmak. **AV** 112; **ÜK** 11, 27, 39, 66, 68, 127, 148, 176, 189

konulu *sf.* Konusu olan, mevzulu. **AV** 58, 64, 67², 68; **ÜK** 150

konuşa konuşa *zf.* Sürekli konuşarak. “Ancak biz bu kelimeleri, bin yıla yakın bir zamandan beri, konuşa konuşa Türkçeleştirmiştik.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19

konuşabilmek (*nsz, -le*) Konuşma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 14; **ÜK** 175

konuşma *a.* 1. Konuşmak işi. **AV** 44, 52, 107, 109; **ÜK** 15, 17, 18, 22, 23, 42, 51, 58, 116, 153, 168², 171, 175, 180², 198², 199, 204; 2. Dinleyicilere bilim, sanat, edebiyat vb. konularda bilgi vermek için yapılan söyleşi, konferans. **ÜK** 14, 182; 3. Görüşme, danışma, müzakere. **ÜK** 37, 126, 128, 149, 153, 176

→ **konuşma dili**

konuşma dili *a. dil b.* Günlük yaşayışta kullanılan ve yazı dilinden az çok farklarla ayrılmış bulunan dil, günlük konuşma, günlük dil. **ÜK** 19

konuşmak (*nsz*) 1. Söylev vermek, konuşma yapmak. **AV** 109; **ÜK** 13, 161; 2. (*-i, -den*) Belli bir konudan söz etmek. **AV** 8, 106, 107², 109, 111; **ÜK** 14, 15², 17, 34, 74, 167, 179, 199; 3. (*nsz, -le*) Bir konuda karşılıklı söz etmek, sohbet etmek. **AV** 42, 45, 90;

ÜK 18, 22⁴, 34², 44, 52, 58, 66², 99, 107, 108, 110², 116², 150, 169, 173, 180², 194, 195, 198; 4. Bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlatmak. **AV** 8; **ŞA** 47; **S** 7, 12, 13, 59; **ÜK** 20³, 23, 43, 59, 128; 5. Konuşma dili olarak kullanmak. **ÜK** 44, 52, 58, 62, 109³, 159, 168, 170², 171, 187, 198²

→ **konuşa konuşa**

konuşulmak (*nsz*) Konuşma işi yapılmak. **AV** 110

konut *a.* İnsanların içinde yaşadıkları ev, apartman vb. yer, mesken, ikametgâh. **ÜK** 147

Konya *öz. a.* Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **AV** 75, 101²

kopabilmek (*nsz*) Kopma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 201

koparabilmek (*-e*) Koparma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 107

koparılmak (*nsz*) 1. Koparma işi yapılmak. **ÜK** 77; 2. Bağlarını kesmek. “Türkiye’de halktan koparılan yeni bir dil doğuyor.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19, 202

koparmak (*-i*) 1. Kopmasını sağlamak, kopmasına yol açmak. **AV** 80; 2. Zor kullanarak almak. **AV** 72;

ÜK 63, 114, 184, 200; **3.** Birden ve güçlü bir biçimde başlamak veya başlatmak. **ÜK** 109

kopartılmak Bütün ilişkileri kesilip büsbütün ayrılmak. “*Büyük tarihimizden, kültürümüzden, medeniyetimizden kopartılan bir neslin encamı içimi kanattı!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 152

kopma *a.* İlişkileri kesilme, uzaklaşma. “*Teyze çocuklarının birbirlerinden kopmaları, Haşmetleri üzüyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107

kopmak (*nsz*) **1.** Herhangi bir yerinden ikiye ayrılmak. **AV** 42; **S** 46, 49; **2.** Gövdeden ayrılmak. **AV** 86; **ŞA** 50; **3.** Yerinden ayrılmak. **AV** 52, 67; **ÜK** 95; **4. mec.** Bütün ilişkileri kesilip büsbütün ayrılmak veya uzaklaşmak. **AV** 53; **ÜK** 41, 100, 124, 140, 201; **5. mec.** Birdenbire gürültülü veya tehlikeli olaylar birdenbire başlamak veya ortaya çıkmak. **ÜK** 17, 47

kopuk *sf.* Kopmuş.

→ **kopuk kopuk**

kopuk kopuk *zf.* Ara ara. “*Asfalta çıkıp biraz yürüdükten sonra, kendimi kurbağa sesleri ve uzaklardan kopuk kopuk gelen köpek havlamaları arasında buldum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 31

koridor *Fr. a.* Bir yapıya girmeyi sağlayan veya odaları birleştiren genellikle dar geçit, geçenek. **ÜK** 145

korkabilmek (*-e*) Korkma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 108

korkmak (*nsz*) **1.** Korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak. **AV** 53, 74; **ÜK** 33, 100², 180², 181³, 198, 199; **2.** Kaygı duymak, endişe etmek. **ÜK** 63, 151, 182; **3.** Çekinmek, sakınmak, saygı duymak. **S** 15

korku *a.* Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü. **AV** 21; **S** 23, 37, 38; **ÜK** 43, 178, 198²

korkulu *sf.* Korku veren, korkutan. **S** 11

korkunç *sf.* Çok korkulu, korku veren, dehşete düşüren, müthiş. **AV** 46³; **S** 40, 57; **ÜK** 29, 37, 42, 45, 123, 180

korkutma *a.* Korkutma işi. **ÜK** 114

koruma *a.* Korumak işi. **AV** 68

korumak (*-i, -den*) **1.** Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek, vikaye etmek, sıyanet etmek. **AV** 10, 67; **ÜK** 187; **2. (-i) mec.** Süregelen bir durumun değişikliğe uğramasını önlemek. **ÜK** 182

koruyucu *a.* Koruyan kimse, muhafız.
ÜK 41

koskoca *sf.* Çok büyük, muazzam. ÜK
158

Kosova *öz. a.* Balkanlar'da, Sırbistan,
Karadağ, Makedonya Cumhuriyeti ve
Arnavutluk devletlerine sınırı olan bir
ülke. “*Kosova’ya gittiğim zaman,
onun ve akıncıların at sürdüğü Kosova
toprağını eğilip hasretle öptüm.*” - Y.
B. Bakiler ÜK 60², 81, 88, 89, 91, 95,
96, 97, 98, 99, 100³, 113², 134, 161,
164², 172, 180, 182², 187, 189³, 190,
195⁴, 204

→ *Kosova Eyalet Bölgesi,
Kosova Meydanı, Kosova
Ovası, Kosova Prizren ağzı,
Kosova Savaşı, Kosova’da
Koyuncululuğu Geliştirme
Projesi, Üsküp’ten Kosova’ya*

Kosova Eyalet Bölgesi *öz. a.* 17 Şubat
2008 tarihinde tek taraflı olarak
bağımsızlığını ilan eden devlet.
“*Türkler, (ö) ve (ü) seslilerini Kosova
Eyalet Bölgesi’nde kullanıyorlar.*” -
Y. B. Bakiler ÜK 128

Kosova Meydanı *öz. a.* Kosova
Meydan Muharebesinin yapıldığı yer.
“*Kameramana, Kosova Meydanı’ni,
Türbeyi, Sandukayı, Miloş Âbidesi’ni,
türbe bahçesindeki bir-iki yalnız*

*mezarı, genel görünüşleriyle, sonra
detay çalışmalarıyla filme almasını
istedim.*” - Y. B. Bakiler ÜK 96, 100

Kosova Ovası *öz. a.* Kosova'nın orta
kesiminde yer alan ova. “*Biraz
engebeli olan Kosova Ovası
yemyeşildi.*” - Y. B. Bakiler ÜK 95⁵,
97, 98, 102

Kosova Prizren ağzı *öz. a.* Kosova’da
konuşulan bir ağz. “*Kosova-Prizren
ağzında, bizim kelimelerimizin uzun
vokallerini duyamazsınız.*” - Y. B.
Bakiler ÜK 128

Kosova Savaşı *öz. a.* Yugoslavya
Federal Cumhuriyeti ordusunun,
bağımsızlık isteyen Kosova Kurtuluş
Ordusu’na ve bu örgüt yanında yer
alan milis güçlerine karşı yürüttüğü
operasyon. “*1389 Kosova Savaşı’ndan
bu yana büyük Sırbistan kurulamadı.*”
- Y. B. Bakiler ÜK 96, 179, 182

**Kosova’da Koyuncululuğu Geliştirme
Projesi** *öz. a.* TİKA ile Tarım ve Köy
işleri Bakanlığının yurtdışında
yürüttüğü, ülkelerin tarım ve
hayvancılık sektörlerinin gelişmesine
katkı sağlamak amaçlı bir proje.
“*Bültenin 30. sayfasındaki başlık
dikkatimi çekti: Kosova’da
Koyuncululuğu Geliştirme Projesi.*” - Y.
B. Bakiler ÜK 164

koşma *a. ed.* Sazla okunmak için hece ölçüsü ile yazılmış, ilk kıtasının birinci, ikinci ve dördüncü dizeleriyle öteki kıtalarının dördüncü dizeleri birbiriyle, kalan dizeler de kendi aralarında uyaklı, konuları sevgi ve doğa olayları olan bir halk şiiri. **AV 8**

koşmak (*nsz*) **1.** Bir yere ivedilikle gitmek. **AV 90; ÜK 52, 53, 57, 68, 108; 2.** (*nsz*) Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek. **AV 13, 14; S 23; koşup gelmek** hızla gitmek. “*Kanatlı kapılardan koşup gelse çocuklar / Güller gibi açılmış dudaklarında hasret. / Nur yüzlü annelerde, yaşmaklı gelinlerde / Müslüman bir merhamet.*” - Y. B. Bakiler **S 31, 58**

koşulmak (-*e*) Sürülmek, gönderilmek. **AV 40**

koşum takımı *a.* Koşum. **ÜK 77**

koşuşmak (*nsz*) Birlikte ve birden koşmak. **AV 13; S 36**

kovalamaca *mec.* Arkasından koşma, peşinden gitme. **ÜK 152**

koy *a. coğ.* Denizin, gölün küçük girintiler biçiminde karaya doğru sokulduğu bölümü. **ÜK 103**

koyabilmek (-*i, -e*) Koyma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK 10, 20, 101**

koyma *a.* Koymak işi. **AV 91**

koymak (-*i, -e*) **1.** Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir yere yerleştirmek. **AV 81, 91, 111, 112; ÜK 103, 124, 162, 175, 176, 177, 192; 2.** Uyulması gereken kuralları belirlemek, ortaya çıkarmak. **ÜK 144; 3.** Takmak. “*Amcam, başına fötr şapkası koyarak fotoğraf çektirmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 173², 174; 4.** Vermek “*Hız. Ali, hâşa korkusundan mı bu isimleri çocuklarına koydu yoksa sevgisinden mi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK 178**

koyşi *bk.* komşu-1 **ÜK 128**

koyu *sf.* Rengi açık olmayan, daha belirgin, açık karşıtı. **AV 8**

koyulaşmak *mec.* Derinleşmek, hararetlenmek, aşırı duruma gelmek. **ÜK 170**

koyulaştırmak Derinleştirmek, hararetlendirmek. “*Kalkandelen’e birlikte geldiğimiz şâirler, bahçenin bir köşesinde, sohbeti koyulaştırmışlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 42**

koyulmak (-*e*) *mec.* Girişmek, başlamak, teşebbüs etmek. **ÜK 44**

koyun (I) *a. hay. b.* Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan (*Ovis aries*). **AV** 14; **ÜK** 14, 57, 76, 83, 164, 167², 172², 173²

koyun (II) *a.* Kollar arası, kucak. **koyunda yatmak** biriyle beraber yatmak. “*Yıkanır sıcak sularda şampuanlarla / Kurulanır, taranır, bin türlü çalım satar. / Akşam, beyfendiyle çıkar sokağa / Gece hanfendinin koyunda yatar.*” - Y. B. Bakiler **S** 61

koyunculuk *a.* Koyuncunun yaptığı iş. **ÜK** 164, 172, 173⁴

köfteci *a.* Köfte yapıp satan kimse. **AV** 53

kök *a. 1. bit. b.* Süsünde olduğu gibi yer üstüne sap çıkaran çok yıllık yer altı gövdesi. **AV** 52⁸, 58², 63, 65; **2. mec.** Kaynak, köken. **AV** 7, 53, 67; **ÜK** 63, 182²

köklü *sf. mec.* Kökleşmiş, iyi yerleşmiş, kalıcı olan, esaslı. **ÜK** 190

köksüz *sf. mec.* Temeli, dayanağı veya aslı olmayan. **ÜK** 180

köksüzlük *a.* Köksüz olma durumu. **ÜK** 85

köle *a.* Birinin emri altında bulunan, özgür olmayan kimse. **S** 7

köpek *a. 1. hay. b.* Köpekgillerden, boy ve biçim bakımından pek çok cinsi olan, çok iyi koku alan, sadık, bekçilik ve avcılık gibi işler için beslenen memeli hayvan (*Canis familiaris*). **AV** 111², 112; **S** 61; **ÜK** 13, 31³, 32³, 33², 134; **2. hkr.** Aşağılık niyetlerle yaltaklanan veya davranışları kötü olan kimse için kullanılan bir sövgü sözü. **ÜK** 178

köprü *a. 1.* Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı. **ÜK** 27³, 28², 55, 58³, 59, 60, 151; **2. mec.** İki şey arasında bağ veya ilişkiyi sağlayan şey. **ÜK** 113

→ *Dirina Köprüsü, Fatih Köprüsü, Kara Dirin Köprüsü*

köpük *a.* Çalkanan, kaynatılan, mayalanan, yukarıdan dökülen sıvıların üzerinde oluşan hava kabarcıkları yığını. **S** 25

köpürmek *mec.* Gerekli gereksiz, aralıksız ve bıktırıcı konuşup durmak. **köpürüp durmak** gerekli gereksiz, bıktırıcı konuşup durmak. “*Sen mi ilerici Atatürkçüsün? / Ey kocaman sütunlara bağdaş kurup oturan /*

Kaleminden her gün köpürüp duran: / Kan kan kan!” - Y. B. Bakiler S 58

kör *Far. sf.* Görme engelli. **AV** 38³, 82⁴

→ *kör kuyu, kör şeytan, Kör Veysel, kördüğüm, Köroğlu, Körtuzla*

kör kuyu *a.* Suyu kurumuş, su çıkmayan, susuz kuyu. **S** 41

kör şeytan *a.* Kötü kader. **ÜK** 32

Kör Veysel *öz. a.* Âşık Veysel’e takılan bir lakap. “Çeşitli çevrelerde, onun ismi: Kör Veysel’dir.” - Y. B. Bakiler **AV** 102²

kördüğüm *a. mec.* Çözülmesi hemen hemen imkânsız olan sorun. **S** 11

Köroğlu *öz. a.* Ünlü Türk halk öyküsünün kahramanı. “*Karacaoğlan, Dertli, Yunus Emre, Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Ruhsatî, Ferhat, Sadık Baba... gibi şairler, onun, gönül verdiği saz ve söz sultanları arasında.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

Körtuzla *öz. a.* Sivas ilinin merkez ilçesine bağlı bir köydür. **S** 28

körüklemek (*nsz*) Kızıştırmak, şiddetlendirmek. **AV** 49

köstebek *hay. b.* Köstebekgillerden, toprak altında oyduğu yuvalarda yaşayan, gözleri hemen hiç görmeyen,

derisinden kürk yapılan küçük bir hayvan, sokur, yer sıçanı, kör sıçan (*Talpa*). **ÜK** 128

köşe *Far. a. 1.* Bölüm, yer veya yan. **AV** 14, 33, 42, 80, 81, 104; **ÜK** 11; **ÜK** 25, 40, 42, 51, 85, 125, 169; **2. mec.** Kuytu, tenha veya üçra yer. **ÜK** 22, 98; **köşe başını tutmak** [**köşebaşını tutmak**] etkili olabilecek en önemli makamda bulunmak veya o yeri ele geçirmek. **ÜK** 122

→ *köşe yastığı*

köşe yastığı *a.* Köşe minderi üzerine dik olarak konan ve köşeleri tutan yastık. **ÜK** 50

köşeli *sf.* Köşesi veya köşeleri olan. **ÜK** 79

köşk *Far. a.* Bahçe içinde yapılmış süslü ev, kasır. **ÜK** 57³

kötü *sf. 1.* İstenilen, beğenilen nitelikte olmayan, hoşça gitmeyen, fena, iyi karşıtı. **AV** 90; **ÜK** 192², 202; **2.** Zararlı, tehlikeli. **ÜK** 38, 122, 172; **3.** Kişi veya toplum üzerinde olumsuz etkileri olan. **AV** 53

kötülük *a.* Zarar verecek davranış veya söz. **AV** 39; **ÜK** 171⁴, 199

köy *Far. a. 1.* Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden

şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi, köylük yer, köy yeri. **AV** 7, 15, 22², 33, 38, 40, 41, 42³, 54, 55², 73², 75², 77, 87; **S** 26, 28, 29³, 34², 35⁴, 36, 39, 103, 113²; **ÜK** 13³, 16, 31, 32³, 33², 36, 44, 107, 117, 118, 162², 169², 170⁶, 171², 172, 181⁸, 183², 187¹¹, 188⁵, 189, 191, 195³; **2.** Köy halkı. **AV** 13

→ **Köy Enstitüsü, köy odası**

Köy Enstitüsü öz. a. İlkokul öğretmeni yetiştirmek üzere açılmış okullar. “*Veysel, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde iken, bir gün çok şiddetli bir yağmur başlamış.*” - Y. B. Bakiler **AV** 36²

→ **Hasanoğlan Köy Enstitüsü**

köy odası a. Köylülerin çeşitli toplantılar yaptıkları veya konukların köyde kalması için hazırladıkları yer. **AV** 42

köylü sf. **1.** Köyde yaşayan veya köyde doğmuş olan. **AV** 8; **2.** a. Köy halkı. **AV** 38², 42, 43², 92; **S** 36; **ÜK** 16, 37, 38, 146, 170², 195

kral Sırpça a. En yüksek devlet otoritesini, bütün devlet başkanlığı yetkilerini kalıtım veya soylularca

seçilme yoluyla elinde bulunduran kimse. **ÜK** 60, 96³, 174³

kraliçe Sırpça mec. Kendi cinsleri arasında herhangi bir bakımdan üstünlüğü olan kadın. **ÜK** 12

kristal Fr. sf. Billurdan yapılmış. **ÜK** 42

kubbe Ar. a. mim. Yarım küre biçiminde olan ve yapıyı örten dam, kümbet. **AV** 10; **S** 44, 55²; **ÜK** 51, 56, 59², 60, 77², 103, 152², 167³, 168

→ **gök kubbe**

kubbeli sf. Kubbesi olan. **ÜK** 23, 56, 78

Kubriya öz. a. Hindistan Barmer İlçesi'nde bulunan köy. “*Meselâ Gostivar'dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri Üsküp'e Preşova'ya, Kubriya'ya, Belgrat'a, Sarayova'ya kadar götürür getirirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

kucak a. Açık kollarla göğüs arasındaki bölüm, aguş. **AV** 54²; **ÜK** 100; **kucağına çekmek** bir düşünceye yaklaşmaya zorlamak. “*Ben Türkiye'yi Sovyet emperyalizminin kucağına çekmek için her şeyini veren Nâzım Hikmet'i niçin seveyim?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 73; **kucak açılmak** yanında olunmak. “*Bu nasıl mantıktır*

ki hem Kaplan'a başvurulmakta, hem de onun kınadığı kimselere kucak açılmaktadır?" - Y. B. Bakiler ÜK 27;
(birine) kucak açmak korumak. **AV** 63; **kucak açmak** korumak. **ÜK** 169

kucaklama *a.* Kucaklamak işi. **ÜK** 66

kucaklamak *(-i)* **1.** Kollarla sarıp göğüs üzerine bastırmak. **AV** 43, 45; **ÜK** 25, 34, 53, 66, 108, 113; **2.** İçine almak veya çepeçevre sarmak, kuşatmak. **AV** 55, 75, 80², 92, 113; **ÜK** 44, 58, 65, 75, 95, 107, 129, 181; **3.** Kucağına almak, kucağında taşımak. **AV** 47

kucaklaşma *a.* Kucaklaşmak işi. **ÜK** 127

kucaklaşmak *(nsz, -le)* Birbirini kucaklamak. **ÜK** 35, 191

kudret *Ar. a.* **1.** Güç, erk, erke, iktidar. **ÜK** 99²; **2.** Tanrı'nın ezeli gücü. **AV** 60²

kudurmak *(nsz) mec.* Çok kızmak, öfkelenmek. **AV** 75; **S** 37

kudüm *Ar. a. müz. esk.* Mehter takımlarında ve tekkelerde kullanılmış olan, metal kâseli, küçük iki davuldan oluşmuş usul vurma aracı. **ÜK** 82²

Kudüs *öz. a.* Ortadoğu'da bulunan, Dünya'nın en eski şehirlerinden biri. *"Beyrut'ta Fransızlarla, Kudüs'te*

Almanlarla, hemen her yerde bir araya gelip, başbaşa verip 'Biz bu Müslüman Türklerden nasıl ve ne zaman kopabiliriz? Sizlere nasıl hür ve müreffeh yaşayabiliriz?' diye toplantılar yaptılar." - Y. B. Bakiler **ÜK** 201

kûfi *Ar. a. esk.* Arap yazısının düz ve köşeli çizgilerle yazılan eski bir biçimi. **S** 31

kuğu *a. hay. b.* Perde ayaklılardan, yaban ve evcil türleri bulunan, çok uzun ve kıvrık boyunlu, geniş gagalı, geniş kanatlı bir su kuşu (*Cygnus olor*). **ÜK** 77, 85⁴

kul *a.* Tanrı'ya göre insan. **AV** 105; **S** 47; **kul köle olmak** aşırı derecede bağlanmak, boyun eğmek. **AV** 58, 65

kulaç *a.* Gerilerek açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklık.

→ **kulaç kulaç**

kulaç kulaç *zf.* Gerilerek açılmış iki kolun parmak uçları arasındaki uzaklık miktarınca. *"Yangın görmedi hiç bu köyler balam / Ama susuzluktan toprak, yarılmış kulaç kulaç / Ne bir karış yeşillik, ne bir kanat serinlik / Ne birkaç taze ağaç.."* - Y. B. Bakiler **S** 35

kulak *a. anat.* Başın her iki yanında bulunan işitme organı. **AV** 91, 105, 109, 111; **S** 43; **ÜK** 12, 19, 58, 76, 94, 96, 124, 174³, 197²; **kulağına fısıldamak** çok alçak ve hafif bir ses tonuyla kulağına eğilip bir şeyler söylemek. **AV** 22²; **ÜK** 98; **kulağına gelmek** duymak. **ÜK** 23; **kulak kesilmek** büyük bir dikkatle dinlemek. **AV** 43, 70, 104; **ÜK** 95; **kulak vermek** merak edip dinlemek, işitmeye çalışmak. **AV** 8, 60, 63, 73; **S** 54; **ÜK** 32, 44, 51, 58; **kulaklarında uğuldamak** birinin sesini duyuyor gibi olmak. “*Üsküp’te en çok Yıldırım Bâyezid’in yiğit sesi kulaklarımda uğuldadı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 60; **kulaklarını dikmek** hayvan dikkat kesilmek. **S** 61

kullanabilmek (-e) Kullanma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 107

kullanılmak (*nsz*) Kullanma işine konu olmak. **AV** 49; **ÜK** 20, 39², 51, 67, 76

kullanmak (-i) **1.** Bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak. **AV** 39; **ÜK** 76; **2.** (*nsz*) Kelimeyi yazmak, söylemek. **ÜK** 19², 20³, 21⁴, 128, 134, 145, 163; **3.** (*nsz*) Giymek, takmak. **ÜK** 174; **4.** Amacına ulaşmak için birinden veya bir şeyden yararlanmak, onu amacına

alet etmek, sömürmek, istismar etmek. **ÜK** 180; **5.** Araç veya aleti işletmek, yönetmek. **ÜK** 180; **6.** İşletmek, değerlendirmek. **AV** 111; **ÜK** 204

kuluçka *Bulg. a.* Cıvciv çıkarmak amacıyla yumurtaya yatmış veya yatmak üzere olan dişi kuş veya kümes hayvanı, gürk. **kuluçkaya yatmak** genellikle dişi kuş yavru çıkarmak için yumurtaların üzerine yatmak. **ÜK** 169

kum *a. mdn.* Silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler. **AV** 74

kumandan *Fr. a. ask.* Komutan. **S** 57; **ÜK** 97, 121

Kuman *öz. a.* 11. yüzyıl ile 14. yüzyıl arasında, Doğu Avrupa’da yaşamış bir Türk boyu. “*Kuzeyden Hazarlar, Uzlar, Peçenekler, Kumanlar, Tatarlar, Nogaylar, Bismillahlarla Rumeli topraklarına yürüdüler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 127²

kumar *Ar. a.* Ortaya para koyarak oynanan talih oyunu. **ÜK** 39, 42

kumaş *Ar. a.* **1.** Pamuk, yün, ipek vb.nden makinede dokunmuş her türlü dokuma. **ÜK** 145²; **2. mec.** Varlığı ve

kişiliği oluşturan nitelik veya malzeme. **AV** 47; **ÜK** 22, 152

kumkuma *Ar. a. esk. mec.* Kötü, olumsuz bir özelliği kendinde fazlasıyla toplayan kimse, olay, olgu veya yer. **ÜK** 27, 38

kumru *Far. a. hay. b.* Güvercinler takımından, güvercinden küçük, boz, gri renkli bir kuş (*Streptopelia*). **ÜK** 134

kundak *a.* Yeni doğmuş çocuğu ilk aylarda sıkıca sarıp sarmalamaya yarayan geniş bez. **AV** 14

kundaklanmak (*nsz*) Kundaklama işi yapılmak veya kundaklama işine konu olmak. **AV** 14

Kur'an *Ar. öz. a.* İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammet'e gönderilen Tanrı buyruklarını içeren, Müslümanlığın temel kitabı, Kur'an-ı Kerim, Kelam-ı Kadim, Mushaf, Mushaf-ı Şerif. **AV** 52, 62, 108, 113; **ÜK** 44, 45, 111

Kur'ân-ı Kerîm *bk.* Kur'an **ÜK** 112, 177

kurbağa *a. hay. b.* Kurbağalardan, yumurta ile üreyen, yavruları gelişimlerini durgun sularda tamamladıktan sonra kuyruğu ve solungacı körelerek karada

yaşayabilen, sıçrayarak yürüyen ve suda iyi yüzen küçük hayvan. **S** 63²;

ÜK 13, 31³, 32, 146

kurban *Ar. a. mec.* Bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse. **kurban olmak** bir kimse veya bir şey için kendini feda etmek. **ÜK** 21, 61

→ **Kurban Bayramı**

Kurban Bayramı *öz. a.* Ay takvimine göre Zilhicce ayının onunda başlayıp dört gün süren ve kurban kesilen dinî bayram. **ÜK** 195

kurma *a.* Kurmak işi. **ÜK** 161, 182

kurmak (*-i*) **1.** Gizlice hazırlamak, tasarlamak. **ÜK** 200; **2.** Belli bir işte beraber çalışacak kimseleri belirlemek. **ÜK** 17, 61, 125, 143, 144; **3.** Yapmak, inşa etmek. **ÜK** 128; **4.** Bir şeyi oluşturan parçaları birleştirerek bütün durumuna getirmek, monte etmek. **ÜK** 97; **5.** Etkisi ve önemi geniş şeyler meydana getirmek, tesis etmek. **ÜK** 19, 98, 96, 116, 147, 161², 199; **6.** Hazırlamak. **ÜK** 148; **7.** Zihinde büyütme. **S** 48; **8.** Yaylı, zemberekli şeylerde yayı veya zembereği germek **S** 57²

kurmay *a. ask.* Harp akademilerine girerek eğitimlerini başarıyla bitirmiş subay, erkânıharp.

→ *kurmay subay*

kurmay subay *a. ask.* Türk Silahlı Kuvvetleri'nde yüksek lisans yapmış ve karmaşık harekât planları kurma konusunda uzman subay. “*Doğu Anadolu'nun bir uç şehrinde vazifeli olan Orbay Ergün isimli bir kurmay subay arkadaşına, Sovyet Azerbaycan ordusundan Türk asıllı bir subay anlatmıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 109

kurmuşlar *bk.* kurmak **ÜK** 128

kurna *Ar. a.* Hamam ve banyolarda musluk altında bulunan, içinde su biriktirilen, yuvarlak, mermer, taş veya plastik tekne. **ÜK** 59

kurnaz *Far. sf.* Kolay kanmayan, başkalarını kandırmasını ve ufak tefek oyunlarla amacına erişmesini beceren, açıkgöz, hin. **AV** 8, 54

kurnazca *zf.* Kurnaz bir biçimde, kandırarak, aldatarak, kurnazcasına. **AV** 82

kurşun *sf.* **1.** Bu elementten yapılmış. **ÜK** 76; **2.** Tüfek, tabanca vb. hafif ateşli silahlarda kullanılan mermi. **S** 38

kurşunlamak *(-i)* İçinde kurşun bulunan silahla ateş etmek, vurmak. **ÜK** 122

kurşunlanmak *(nsz)* Kurşunlama işine konu olmak. **S** 57

kurşunlu *sf.* Kubbesi kurşunla örtülü. **S** 55

→ **Kurşunlu Han**

Kurşunlu Han *öz. a.* 16. yüzyılda Musledin Hoca tarafından Üsküp'te yapılan han. “*Kurşunlu Han'ın çatısını kaplayan kurşunlan Bulgarlar sökerek götürmüşler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 76⁶, 77, 151

kurt (I) *a. hay. b.* Köpekgillerden, Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da yaşayan, postu gri sarı renkli, yırtıcı, etçil memeli hayvan (*Canis lupus*). **S** 9; **ÜK** 128²

kurt (II) *a. hay. b.* Yumuşak vücutlu, uzun gövdeli, omurgasız, bacaksız, ayaksız veya çok ilkel ayaklı küçük hayvan. **ÜK** 122

kurtarabilmek *(-i)* Kurtarma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 97, 141

kurtarılmak *(nsz)* Kurtarma işi yapılmak veya kurtarma işine konu olmak. **ÜK** 42

kurtarmak *(-i)* **1.** Bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak. **S** 41; **ÜK** 72², 73, 171; **2.** Kurtulmasını sağlamak. **AV** 109

kurtulabilmek (*nsz*) Kurtulma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 111, 154

kurtulma *a.* Kurtulmak işi. **AV** 67

kurtulmak (*nsz*) **1.** Tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak. **ÜK** 141; **2.** (*-den*) Bir şey bulunduğu veya bağlı olduğu yerden ayrılmak. **ÜK** 95; **3.** (*-den*) İstenmeyen, sıkıntı veren, hoşlanılmayan bir kimseden, bir yerden, bir durumdan uzaklaşmak. **AV** 42, 53, 92; **ÜK** 15

kuru *sf.* **1.** Suyu, nemi olmayan, yaş ve nemli karşıtı. **AV** 52²; **2.** Akıcı olmayan, duygudan yoksun. **AV** 53; **3.** Katıksız, yanında başka şey olmayan (yiyecek). **S** 29; **4.** Yağış almayan veya üzerinde bitki olmayan. **S** 48; **5.** Etkisi ve sonucu olmayan. **ÜK** 71

kurucu *sf.* Bir kurumun, bir işin kurulmasını sağlayan, müessis. **ÜK** 162, 200

kurulabilmek (*nsz*) Kurulma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 94, 182, 183

kurulamak (*-i*) Bir şeyin üzerindeki ıslaklığı gidermek. **ÜK** 98

kurulanmak (*nsz*) Kurulama işi yapılmak veya kurulama işine konu olmak. **S** 61

kurulma *a.* Kurulmak işi. **ÜK** 182³

kurulmak (*nsz*) **1.** Kurma işine konu olmak veya kurma işi yapılmak. **AV** 46, 75, 87; **S** 39; **ÜK** 27, 28, 107, 113, 135, 140, 177, 196, 200; **2.** (*-e*) Rahatça oturmak, yerleşmek. **S** 36, 53

kuruluş *a.* **1.** Kurulma işi. **AV** 66; **ÜK** 92; **2.** Topluma hizmet, üretim, tüketim vb. amaç ve görevlerle kurulan her şey, tesis. **ÜK** 144

→ *insani yardım kuruluşu, insanî yardım kuruluşu, Milletlerarası kuruluş, yardım kuruluşu*

kurum *a. huk.* Evlilik, aile, ortaklık, mülkiyet gibi köklü bir yapıyı içeren, genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik, müessese. **ÜK** 101

→ *Türk Dil Kurumu*

kurumak (*nsz*) **1.** Islaklığını, nemini yitirerek kuru duruma gelmek. **S** 38, 39; **2.** Bitki, suyu çekilip cansız duruma gelmek. **AV** 52; **3.** Akarsu, göl vb.nin suyu kalmamak. **ÜK** 189

kuruş *Alm. a.* Liranın yüzde biri değerinde Türk parası. **AV** 14, 18

Kuruşçev *öz. a.* Sovyet devlet adamı ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi birinci sekreteri. “*Kuruşçev’in hatıralarında bahsedildiği gibi, Rusya’da, 1917 ihtilalinden sonra*

öldürülen, sürülen, ezilen, insanlığı elinden alınan yirmi milyon insanın, en az dörtte biri Türk'tür." - Y. B. Bakiler **ÜK** 94

kusmak (-i) *mec.* İçinde birikmiş kinini, öfkesini söyleyerek açığa vurmak. **ÜK** 38, 115

kusur *Ar. a.* Eksiklik, noksan, nakısa. **ÜK** 26, 179; **kusura bakmamak** hoş görmek. **AV** 81; **ÜK** 198

Kusurî *öz. a.* Saz şairi. "*Yok Fuzulî, yok Nefî, yok Feryadî, yok Hayranî, yok Usulî, yok Kusurî, Talibî, İlhamî, Derunî...*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 19

kusursuz *sf.* Kusuru olmayan, mükemmel. **AV** 68

kuş *a. hay. b.* Yumurtlayan omurgalılarından, akciğerli, sıcakkanlı, vücudu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı. **AV** 104²; **S** 14, 29, 46², 49², 57²; **ÜK** 30, 68², 95

→ **kuş dili, kuş tüyü, tavus**

kuşu

kuş dili *a.* Genellikle çocukların, kelimelerin başına, hecelerin arasına başka hece ekleyip kelimelerin biçimlerini değiştirerek uydurdukları bir konuşma türü. **S** 59

kuş tüyü *sf.* Bu tüylerle doldurulmuş olan. **ÜK** 13

kuşak *coğ.* Yeryüzünün kutuplar, kutup daireleri ve dönencelerle belirlenen beş bölümünden her biri, küre kuşağı.

→ **ebemkuşağı**

kuşe *Fr. a.* Özen isteyen baskı işlerinde kullanılan, parlak, düzgün, pürüzsüz, kaygan kâğıt. **ÜK** 152

kuşluk *a.* Günün sabahla öğle arasındaki bölümü, kuşluk vakti.

→ **kuşluk vakti**

kuşluk vakti *a.* Kuşluk. **S** 50

kuştüyü *bk.* kuş tüyü **S** 45

kutlamak (-i) Mutlu bir olaya sevinildiğini söz, yazı veya armağanla anlatmak, tebrik etmek. **AV** 80

kuto *bk.* köpek-1 **ÜK** 134

kutsiyet *Ar. a. esk.* Kutsallık. **ÜK** 102;

kutsiyet vermek kutsal saymak.

"*Yugoslavlar, Balkan Türklerinin âdeta kutsiyet verdikleri türbeye, hiç dokunmamışlar, yalnız onun karşısına, on beş metre yüksekliğinde, yeni bir Miloş Abidesi dikmişler.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 95

kutup *Ar. a. esk. ve mec.* Bir konuda yüksek bilgisi ve yetkisi olan kimse. **AV** 59; **ÜK** 41

Kuveyt *öz. a.* Arabistan Yarımadası'nın kuzeydoğusunda, Basra Körfezi kıyısında yer alan ülke. “*Burada Kuveyt'in çalışması vardır da, Diyanet İşleri Başkanlığımızın bir dairesi yoktur.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 195

Kuveytli *öz. a.* Kuveyt halkından olan kimse. “*Bu şiir festivaline millî kıyafetleriyle katılan Kuveytli şâir Muhammet, Yugoslavya'daki bu eski ve yeni camiler karşısında neden böyle kayıtsız kalıyor?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 36²

kuvvet *Ar. a. 1.* Fiziksel güç, takat. **ÜK** 142; *2. mec.* Güç. **AV** 46, 58, 80; **ÜK** 44, 63, 163; *3. ask.* Bir ülkenin savaşçı silahlı kuruluşları veya gücü. **ÜK** 96, 100, 114, 183

kuvvetlenmek (*nsz.*) Güç kazanmak, direnci veya gücü artmak. **AV** 52

kuvvetli *sf. 1.* Gücü çok olan, zorlu, şiddetli. **ÜK** 37, 192; *2.* Üstün, donanımlı. **AV** 75, 92, 110; **ÜK** 17; *3.* Sağlam, dayanıklı olan. **AV** 63; *4.* Saygın, nüfuzlu. **AV** 55

kuyruk *bk. kuyruk* **ÜK** 128

kuyruk *a. 1.* Hayvanların çoğunda, gövdenin sonunda bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ. **ÜK** 128; *2.* Sözcüğün sonunda bulunan. “*Lâtineden veya Fransızcadan aldığınız bu ekleri, şimdi çok yanlış ve çok çirkin olarak hemen her kelimenin kuyruğuna yapıştıran sizlersiniz.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21; **kuyruklu kulaklı bir yalan** arka arkaya söylenen yalan. “*Böylesine kuyruklu kulaklı bir yalan söyleyebilmek için, insanın özel bir eğitimden geçmesi gerekirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 114

kuyu *a.* Su katmanına varıncaya kadar derinliğine kazılan, genellikle silindirik biçiminde, çevresine duvar örülen, suyundan yararlanılan çukur. **S** 30; **kuyusunu kaz(ı)mak** birinin yıkımına çalışmak, kötü duruma düşmesini istemek. **ÜK** 201

→ *kör kuyu*

kuzey *a.* Bulunduğu noktaya göre kuzeyde kalan yer. **ÜK** 78, 79, 127, 128, 184

küçücük *sf.* Çok küçük. **ÜK** 77, 161

küçük *sf. 1.* Boyutları, benzerlerinininkinden daha ufak olan, mikro, büyük karşıtı. **AV** 35, 52, 64; **S** 63; **ÜK** 11, 23², 27, 36, 39, 42, 76, 78, 108, 129, 147, 163, 191; *2.* Yaşı daha

az olan. **S** 37; **3. sf.** Niceliği az olan. **ÜK** 10, 14, 72; **4. sf.** Niteliği aşağı olan, bayağı. **ÜK** 120, 140; **küçük düşürmek** değerini veya şerefini sarsmak. **AV** 110

→ **Küçük Veysel**

Küçük Veysel öz. a. Âşık Veysel'in arkadaşı Veysel Erkeleş'e verilen unvan. "*Âşık Veysel, ortaokul ve lise öğrencilerinin birlikte okudukları 4 Eylül Lisesi'ne, saziyla ve arkadaşı Küçük Veysel'le birlikte zaman zaman gelir; çalar söylerdi.*" - Y. B. Bakiler **AV** 44

küçülmek (nsz) Büyükken herhangi bir sebeple küçük duruma gelmek. **ÜK** 184

küçültme a. Küçültmek işi, tasgir. **ÜK** 115

küçültmek mec. Değerini ve onurunu azaltmak. **ÜK** 163

küçültücü zf. Küçük düşürücü, aşağılayıcı. "*Abdullah Nedim Arap Irkçılığını, Naim Bey Feraşeri ise Arnavut ırkçılığını geliştirmek için Türk soyu üzerine bazı tekerlemeler, küçültücü cümleler tesbit edip etrafta yaymaya çalıştılar.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 201

küçümsemek (-i) Değer ve önem vermemek, küçük görmek. **ÜK** 22

küçümsemek (nsz) Küçümseme işi yapılmak. **ÜK** 142

küfür Ar. a. Sövme, sövmek için söylenen söz, sövüğü. **ÜK** 180; **küfre girmek** iman dairesinden çıkmak. "*Göç eden küfre girer.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 170; **küfür batağına saplamak** dinin temellerinden sayılan inançları inkâr ederek uygunsuz, kötü ve ahlak dışı duruma düşmek. "*Sen kendi fetvanla kendini küfrün batağına saplamış durumdasın!*" - Y. B. Bakiler **AV** 106

külâh Far. a. Erkeklerin giydiği genellikle keçeden, ucu sivri veya yüksek başlık. **ÜK** 121, 173²

→ **12 dilimli Bektaşî külâhı**

küllî Ar. sf. esk. Bütüne ve genele ilişkin. **küllî şeye kadirsin** "Her şeye gücün yeter" anlamında Cenab-ı Hak hakkında söylenen bir söz. "*Küllî şeye kadirsin ya Rabiiim!*" - Y. B. Bakiler; **küllî şeye kadirsin** bk. külli şeye kadirsin **AV** 44

kültür Fr. a. **1.** Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal

çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin. AV 7, 10; ÜK 10, 19, 24, 25, 27, 33, 34², 35, 38, 41, 43, 63, 74, 79, 81, 92², 94², 110, 111, 112³, 113², 121, 152, 188; 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. AV 39, 54, 58, 60², 66, 68⁷, 70, 76², 77

→ **kültür alışverişi, Kültür Bakanı, Kültür Bakanlığı, kültür birliği, Kültürevi, kültür merkezi, Kültür Müdürlüğü**

kültür alışverişi a. Çeşitli kültürlerle ait maddi ve manevi değerlerin birbirine aktarımı. “Benim kanaatlerimi paylaşan bazı siyasîlerimiz, (Yugoslavya Türkleriyle bir kültür alışverişinde bulunmak için) HİSAR’ın bazı sayılarını, yazılarımın altını çizerek Kültür Bakanımıza sundukları müjdesini de aldım.” - Y. B. Bakiler ÜK 154

Kültür Bakanı a. Millî, manevi, tarihî, kültürel ve turistik değerleri korumak, tanıtmak gibi görevleri olan bakan. “Benim kanaatlerimi paylaşan bazı siyasîlerimiz, HİSAR’ın bazı sayılarını, yazılarımın altını çizerek

Kültür Bakanımıza sundukları müjdesini de aldım.” - Y. B. Bakiler AV 111; ÜK 154²

Kültür Bakanlığı a. Kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, amacıyla kurulmuş bakanlık. “Kültür Bakanlığı tarafından verilen bir karar gereğince, Yugoslavya’nın Struga şehrinde yapılacak şiir festivaline, Türkiye’yi temsilen ben katılacağım.” - Y. B. Bakiler AV 11, 40; ÜK 10, 177

kültür birliği a. Toplumun tarihsel, toplumsal gelişme süreci, maddi ve manevi değerleri bir olma durumu. “Kültür birliği çok önemli.” - Y. B. Bakiler ÜK 34

Kültürevi a. Struga Şiir Akşamları Festivali’nin yapıldığı yer. “Şiir günü, Kültür Evi’nin büyük sinema salonunda yapıldı.” - Y. B. Bakiler ÜK 47²

kültür merkezi a. Kültüre ve kültürün gelişimine hizmet etmek amacıyla kurulmuş opera, tiyatro, sergi vb. etkinliklerin yapıldığı yer, kültür sarayı, kültür sitesi. ÜK 47, 187

Kültür Müdürlüğü a. Kültürel ve sosyal alandaki her türlü faaliyetin projelendirmesini ve organizasyonunu gerçekleştiren kurum. “Veysel’in

vefatından on yıl kadar sonra, bu defa Fikri Durmuş isimli bir Kültür Bakanı, Sivas'a, Kültür Müdürlüğü'nün önüne Pir Sultan Abdal'ın bir heykelini diktirmek istedi." - Y. B. Bakiler AV 111

küp a. Su, pekmez, yağ vb. sıvıları veya un, buğday gibi tahılları saklamaya yarayan, geniş karınlı, dibi dar toprak kap. ÜK 12²

Kürdistan davası Türkiye'nin doğu ve güneydoğusu, Irak'ın kuzeyi, Suriye'nin kuzeydoğusu ve İran'ın kuzeybatısındaki bölgede, bağımsız sosyalist bir Kürt devleti kurulması amaçlanan dava. "Bildiğimiz kadarıyla bu Ermenistan ve Kürdistan davalarının arkasında yine büyük devletler var." - Y. B. Bakiler ÜK 114

kürek a. Kürek cezası. **küreğe mahkûm olmak** deniz teknesini

yürütmek için kürek çekmeğe mecbur olmak. "Ha küreğe mahkûm olmak, prangaya vurulmak / Ha görmemek gözlerini, ikisi de bir. / Bütün kördüğümüleri çözecek gözlerindir / Sakın bakma!" - Y. B. Bakiler S 13

kürsü Ar. a. 1. Ana bilim dalı. ÜK 92, 112; 2. Kalabalığa karşı konuşma yapanların önünde bulunan yüksekçe yer. AV 109; ÜK 13, 23, 27², 28, 47, 161, 170

Kürt öz. a. Ön Asya'da yaşayan bir topluluk ve bu topluluktan olan kimse. ÜK 114³, 199

Kürtçü Kürt yanlısı olan. "Türkiye'de bir Türk Marksisti hem Kürtçüdür, hem Ermenici!" - Y. B. Bakiler ÜK 125

küt sf. Kısa ve kalınca. AV 8; ÜK 14

kütüphane Ar. Far. a. esk. Kitap satılan dükkân, kitabevi. ÜK 26, 55

I, L

lâ [la] Ey, ulan anlamında kabaca seslenme ünlemi. **AV** 13²

lâcivert *bk.* lacivert **ÜK** 174

lacivert *Far. sf.* Bu renkte olan. **ÜK** 11

lâf *bk.* laf **ÜK** 158

laf *Far. a.* Söz, lakırtı. **laf atmak** söyleşmek, konuşmak. **ÜK** 49

→ **laf kalabalığı, lâf kalabalığı**

laf kalabalığı *a. mec.* Üzerinde konuşulan konuyla, esasla veya sorunla ilgisi olmayan boş söz yığını.

lâf kalabalığı *bk.* laf kalabalığı **ÜK** 71

lahana *Rum. a. bit. b.* Turpgillerden, geniş ve kalınca kat kat yaprakları olan, güz ve kış sebzesi olarak yetiştirilen ve birçok türü olan bitki, kelem (*Brassica oleracea*). **ÜK** 128

laiklik *a.* Laik olma durumu, laisizm.

lâiklik *bk.* laiklik **ÜK** 161, 167

lâkaplı *bk.* lakaplı **ÜK** 169

lakaplı *sf.* Herhangi bir lakabı olan.

lâle *bk.* lale **AV** 73

lale *Far. a. 1. bit. b.* Zambakgillerden, yaprakları uzun ve sivri, çiçekleri kadeh biçiminde, türlü renkte bir süs

bitkisi (*Tulipa gesneriana*). **2. tar.** Ağır hapis mahkûmlarının boynuna geçirilen demir halka.

→ **Rufâî laleleri**

lamba *Rum. a.* Petrol gibi yanıcı bir madde yakarak veya elektrik akımıyla içindeki teller akkor durumuna geçerek ışık veren alet.

→ **gaz lambası, gaz lâmbası**

lambalık *a.* Eski evlerde lamba koyacak veya takılacak yer. **ÜK** 163

lana *bk.* lahana **ÜK** 128

lanet *Ar. a.* Tanrı'nın sevgi ve ilgisinden yoksun olma, beddua. **ÜK** 100; **lanet yağdırmak** sürekli beddua etmek. “*Allah'ın daima rahman sıfatına sığınan ben, yirmi-beş yıldan beri hiç kimseye beddua etmeyen, lanet yağdırmayan ben, ne yapmalıydım?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 100²

lanetleme *a.* Lanetlemek işi. **ÜK** 100

lanetlemek *(-i)* Kargılamak, beddua etmek, lanet etmek. **ÜK** 125

lânetlemek *bk.* lanetlemek **AV** 73, 102

lanetlenme *a.* Lanetlenmek işi. **AV** 18

lânetli *bk.* lanetli **AV** 72, 75

lanetli *sf.* Lanetlenmiş, kargınmış, kargışlı, melun.

lâstik *Fr. a.* Taşıtların jantlarına yerleştirilen, elastiki tekerlek bandajı. **ÜK** 183

Lâtince *bk.* Latince **ÜK** 20

Latince *öz. a.* Latin dili. **ÜK** 19

Laz *öz. a.* Güney Kafkasyalı bir halk veya bu halktan olan kimse. **ÜK** 199

Lazar *öz. a.* Sırbistan Kralı. “Bizimkiler, kâfir kralı Lazar’ı esir alıp getirdiler.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96²

lazım *Ar. sf.* Gerek, gerekli. **ÜK** 122, 140

lâzım *bk.* lazım **AV** 52, 63, 67, 68; **ÜK** 20, 73, 100, 111, 124, 154, 172, 177, 198², 199

leh *Ar. a.* Bir şeyden veya bir kimseden yana olma, aleyh karşıtı. **AV** 107, 110

Leh *öz. a.* Polonya yerlisi. “*Sen Lehleri, Ulahları, Çekleri, Karadağlıları, Bosnalıları, Slovakları, Slovenleri say.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96

leke *Far. a. mec.* Yüz kızartacak durum, namussuzluk, kara, şaibe. **leke almamak** yüz kızartıcı ve onur kırıcı durumla karşılaşmamak. “*Ama Veysel,*

komünist olması için yapılan bütün teklifleri, telkinleri, o derin sezgisiyle, o sağlam irfanıyla, hiçbir leke almadan savuşturdu.” - Y. B. Bakiler **AV** 54

Lenin *öz. a.* Rus sosyalist devrimci, Ekim Devrimi'nin lideri, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin öncüsü olan Rus Komünist Partisi/Bolşevik lideri. “*1917 Sovyet ihtilâlinin üzerinden, daha on yıl bile geçmeden, Lenin ‘Yeni bir ekonomi politikası’ uygulamak mecburiyetini duymuştu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 140

Leskovat [**Leskovac**] *öz. a.* Sırbistan'ın güneyindeki bir şehir. “*Meselâ Gostivar’dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri Üsküp’e Leskovat’a, Niş’e, Zagreb’e, Lübyana’ya, Sarayova’ya kadar götürür getirirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

lezzet *Ar. a. mec.* Herhangi bir şey karşısında duyulan zevk, haz. **ÜK** 33, 104; **lezzet almak** hoşlanmak. **ÜK** 85

liberalleşme *a.* Liberalleşmek işi. **ÜK** 192

→ **liberalleşme hareketi**

liberalleşme hareketi *a.* Bireysel özgürlüğün korunmasını ve genişletilmesini amaçlayan hareket.

“1965 yılında liberalleşme hareketleri kıpırdayınca, buradaki Türk topluluğunu bir endişe sardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 192

lider *Fr. a.* Önder, şef. **ÜK** 72, 81, 200², 201

lif *Ar. a.* Her türlü maddeyi oluşturan çok ince ve uzun parça.

→ **lif lif**

lif lif *zf.* İnce bir biçimde. **lif lif didilmek** küçük parçalar hâlinde, ince ince ayrılmak. “*Nerde İstanbul'un o bir dantel gibi zarif / Mermer mezar taşları ki, gülleri pembe, sarı / Nerde her Anadolu şehrinde lif lif / Didilmiş kayalardan mezar taşları.*” - Y. B. Bakiler **S** 41

liflenme *a.* Liflenmek işi. **ÜK** 82

lira *İt. a.* Yüz kuruş değerinde Türk para birimi, teklik. **AV** 39, 40², 108; **ÜK** 35, 146², 147⁴, 148

lirik *Fr. a. ed.* Çok etkili, coşkun, genellikle kişisel duyguları dile getiren edebiyat.

→ **lirik şiir**

lirik şiir *ed.* Coşkun ve ateşli bir anlatımı olan, toplumun ortak veya şairin kişisel duygularını yansıtan şiir. **AV** 40

lise *Fr. esk.* Üç yıllık ortaokuldan sonra en az üç yıllık bir eğitimle hayata veya yükseköğretime hazırlayan ortaöğretim kurumu. **AV** 44; **ÜK** 92², 167, 187

→ **4 Eylül Lisesi**

liste *İt. a.* Alt alta yazılmış şeylerin bütünü, dizelge. **ÜK** 145²

→ **liste başı**

liste başı *a.* Herhangi bir seçimde, listenin ilk sırasında olan ad. **liste başı olmak** listenin ilk sırasında olmak. **AV** 96, 111

liyakat *Ar. a.* Bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırılık durumu, değer. **ÜK** 171

lobi *İng. a. mim.* Otel, tiyatro vb. yerlerde girişe yakın geniş yer. **ÜK** 14

loğusa [lohusa] *Rum. a.* Yeni doğum yapmış kadın. **AV** 14

lojman *Fr. a.* Bir kuruluş veya iş yerindeki çalışanlara parasız veya az bir kira karşılığında verilen konut. **ÜK** 147⁷

lokanta *İt. a.* Yemek pişirilip satılan yer, aşevi, restoran. **ÜK** 39, 40, 42

lokma *a.* Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum. **AV** 45; **lokmalar boğazında**

düğümlemek çok üzülmek.

“Lokmalar boğazımda düğümlendi.” -

Y. B. Bakiler **ÜK** 52

Lokman Hekim öz. a. Kur'an'da ve halk efsanelerinde bahsi geçen, hikmet sahibi olduğuna inanılan kişi.

“Şiirlerinde devlet adamı, mütefekkir, komutan olarak geçen isimler ise şunlar: Atatürk, İnönü, Lokman Hekim, Eflâtun...” - Y. B. Bakiler **AV** 70

Londra öz. a. İngiltere'nin ve Birleşik Krallık'ların başkenti. “Bütün bu söyledikleriniz Londra'da Hayd Park'ta mı oluyor efendim?” - Y. B. Bakiler **AV** 75; **ÜK** 15²

loş sf. Yeterince aydınlık olmayan, yarı karanlık, az ışık alan. **AV** 14; **ÜK** 12

Lozan öz. a. İsviçre'de, Fransızca konuşulan "Suisse Romand" kısmında olup Vaud kantonunun başkenti ve aynı zamanda "District de Lausanne" merkezi. “Veysel'in şiirlerinde geçen altmıştan fazla mekân arasında Londra vardır; Lozan, Hindistan, Şam, Semerkant, Buhara vardır; ama tek kelimeyle olsun Kerbelâ yoktur.” - Y. B. Bakiler **AV** 75

Lübnan öz. a. Doğu Akdeniz kıyısında bir Arap ve Ortadoğu ülkesi.

→ **Lübnan Arapları**

Lübnan Arapları öz. a. Lübnan'da %90 oranında bulunan Araplar. “Hicazlı Araplar İngiltere'nin, Suriye ve Lübnan Arapları ise Fransa'nın vesayeti altına girmek istiyorlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 201

Lübyana [Ljubljana] öz. a. Slovenya'nın başkenti ve en büyük şehri. “Meselâ Gostivar'dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri Üsküp'e Leskovat'a, Niş'e, Zagreb'e, Lübyana'ya, Sarayova'ya kadar götürür getirirdi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

lüks Fr. a. 1. Giyimde, eşyada, harcamada aşırı gitme, gösteriş, şatafat. **ÜK** 12, 13, 16⁴; 2. sf. Gösterişli, şatafatlı. **S** 61; **ÜK** 16, 40, 76; **lüks içinde yüzmek** aşırı derecede gösterişli olmak. “Büyük bir lüks içinde yüzmesi, dikkatimi üzerine çekti.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 12

lütfen Ar. zf. Birinden bir şey isterken □ dilerim, rica ederim □ anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 23, 92

Lütfi Seyfullah bk. Lütfü Seyfullah **ÜK** 75, 93, 142

Lütfü Seyfullah öz. a. Üsküp Türk Tiyatrosu aktörlerinden biri. “Telefonla Lütfü Seyfullah'ı aradım.”

- Y. B. Bakiler **ÜK** 59, 60, 61, 62, 63²,
65²

lütuf *Ar. a.* Önem verilen, sayılan
birinden gelen iyilik, yardım, ihsan,
inayet, atıfet. **lütfunda bulunmak**
karşılık beklemeden ihsanda
bulunmak. “*Ve Ekrem Hakkı*
Ayverdi'nin, dört ciltlik şaheserini,

bana hediye etmek lütfunda
bulduğunu, şükran duygularıyla
*yazmalıyım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 152*

lüzumsuz *sf.* Gereksiz.

→ **lüzumsuz yere**

lüzumsuz yere *zf.* Gereksiz yere. **AV**
113

m, M

M. Jilas öz. a. Sosyalizme rağmen yeni bir sınıfın doğduğunu savunan kişi. “Acaba M. Jilas’ın iddiaları yerinde mi dersiniz?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 16

maalesef Ar. zf. Üzümlere söylüyorum ki, ne yazık ki, maatteessüf. **AV** 39; **ÜK** 170, 180, 192, 193, 194, 200, 202

maaş Ar. a. Aylık. **AV** 39², 40; **ÜK** 108; **maaş almak** aylık almak. **ÜK** 181, 196; **maaş bağlamak** aylık bağlamak. **AV** 39; **ÜK** 196

Macaristan öz. a. Orta Avrupa’da Karpatlarda kurulu olan bir ülke. “Belgeye göre Devlet-i âliye Macaristan’a hâkim olduğu devirlerde, Macar halkından yılda 7 milyon akçe vergi toplamıştı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 38², 72, 73

→ **Macaristan İlimler Akademisi, Sovyet Rusya-Azerbaycan-Özbekistan-Bulgaristan-Macaristan**

Macaristan İlimler Akademisi öz. a. Bir bakıma kendi köklerini de arama çabaları sebebiyle Türklük bilimiyle uğraşan Macar bilim adamları. “Sonra milletimizin gerçekten İnsanî, gerçekten medenî bir idare kurduğuna

dair Macaristan İlimler Akademisinin bulup yayınladığı, bir belge üzerinde durdum.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 38

Macar öz. a. Ağırlıklı olarak Macaristan’da, ayrıca azınlık topluluklar halinde Orta Avrupa’da yaşayan ve Fin-Ugor dil ailesine bağlı Macarcayı konuşan halk. “Ben, Sırpı, Macarları, Makedonları sayayım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 38, 96

macera Ar. a. 1. Baştan geçen ilginç olay veya olaylar zinciri, serüven, sergüzeşt, avantür. **ÜK** 37; 2. mec. Olmayacakmış gibi görünen iş. **ÜK** 112²; 3. Serüven, sergüzeşt, avantür. **AV** 28

macun Ar. a. Boyacılıkta çatlak ve aralıkları kapamak, camcılıkta camları tutturmak için kullanılan hamur kıvamında karışım. **ÜK** 16

maç İng. a. Karşılaşma. **ÜK** 193

maddecilik fel. Dünyada, yalnızca maddenin varlığını kabul eden, Tanrı, ruh vb. manevi kavramları ret ve inkâr eden felsefi görüş, özdekçilik, materyalizm. **ÜK** 45

maddi Ar. sf. 1. Madde ile ilgili, maddesel, özdeksel, manevi karşıtı. 2. Mal, para, varlıkla ilgili olan.

maddî *bk.* maddi-1 **ÜK** 193; *bk.* maddi-2 **ÜK** 63

madem ki *bk.* mademki **AV** 80

mademki *Ar. Far. bağ.* Madem. **ÜK** 21

maden *Ar. a.* Maden ocağı veya maden işletmesi.

→ *maden ocağı*

maden ocağı *a.* Kazılarak maden cevheri çıkarılan yer. **ÜK** 16

Madımak Oteli *öz. a.* Sivas'ta bulunan bir otel. “*Arkadaşlarım, o heykel dolayısıyla ve Madımak Oteli'nin yakılması işiyle, dışardan gelen birtakım kişilerin Sivas'ı karıştırdıklarını söylediler.*” - Y. B. Bakiler **AV** 103, 112³, 113

Magda *öz. a.* Ömer Seyfettin'in Bomba hikâyesinde bir kahraman. “*Belgrad Havaalanına indiğimiz zaman, yeni Magdalar gördüm.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 11², 12³

mağara *Ar. a.* Bir yamaca veya kaya içine doğru uzanan, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in. **ÜK** 12², 149

mağaza *Fr. a.* Büyük dükkân. **ÜK** 76

Mağda *bk.* Magda **ÜK** 66

mağlup *Ar. sf.* Yenik. **mağlup çıkmak** kaybetmek. “*Ben düürüstçe davranıp seçimlerden mağlup çıkmaya razıyım.*” - Y. B. Bakiler **AV** 107; **mağlup olmak** yenilmek. **ÜK** 117

mağrur *Ar. sf.* Kurumlu, gururlu, kibirli, kendini beğenmiş. **AV** 65; **S** 36, 61; **ÜK** 12, 18, 59, 80

mahal *Ar. a.* Yöre. **ÜK** 81, 204

mahalle *Ar. a.* Bir şehrin bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her biri. **ÜK** 37, 58, 79², 107, 120, 122², 163

→ *Ali Baba Mahallesi*

mahallî *Ar. sf.* Yöresel. **ÜK** 144, 145³, 148²

mahcup *Ar. sf.* Utangaç. **ÜK** 25

mahiyet *Ar. a.* Nitelik, vasıf, öz, asıl, esas. **AV** 9, 67

mahkûm *Ar. sf. huk.* Hükümlü. **AV** 53; **ŞA** 47

mahlas *Ar. a.* Takma ad.

mahlâs *bk.* mahlas **AV** 19

mahlâslı [mahlâslı] Mahlası olan. “*Paranın kıymetli olduğu zamanlarda onun, Karacaoğlan mahlâslı şiirler yazdığını ve o uydurma şiirleri, gûya Anadolu'dan derliyormuş gibi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesine sattığını*

ve işin farkına varılıncaya kadar Karacaoğlan ticareti de yaptığını hiç eksilmeyen bir hayretle hatırlıyorum.” - Y. B. Bakiler

mahlâslı bk. mahlaslı AV 8

mahluk Ar. a. esk. Yaratık.

mahlûk bk. mahluk AV 62; ÜK 110

Mahmud bk. İkinci Mahmud

Mahmut Paşa öz. a. Üsküp misafirhanelerinden biri. “Evliya’nın bahsettiği Mahmut Paşa, Emir Paşa, Koçak Serdar, Sinanzâde Sarayları çoktan yıkılıp gitmişler.” - Y. B. Bakiler ÜK 79, 187

Mahmut Şevket öz. a. Osmanlı asker ve devlet adamı. “İçinde Mahmut Şevket Paşa’nın kardeşi süvari mülazım Kemal Bey yatıyor.” - Y. B. Bakiler ÜK 79

mahrum Ar. sf. Yoksun. ÜK 202;

mahrum kalmak yoksun kalmak. ÜK 184; **mahrum olmak** yoksun kalmak. ÜK 27

mahsur Ar. sf. Kuşatılmış, sarılmış, çevrilmiş. **mahsur kalmak** kuşatılmak, sarılmak, çevrilmek. ÜK 60

mahşer Ar. a. din b. Kıyamet günü dirilenlerin toplanacaklarına inanılan yer. S 44, 47

→ **mahşer yeri**

mahşer yeri Kargaşa içinde olan yer. “Üsküp’te Yazarlar Birliği’ne girdiğim zaman kafam dünkü ve bugünkü hadiselerin âdeta mahşer yeriydi.” - Y. B. Bakiler ÜK 202

mahzun Ar. sf. Üzgün. AV 53; S 62; ÜK 28, 60, 77, 93, 162; **mahzun kalmak** üzgün durumda olmak, boynu bükülmek. “Veysel, masanın bir köşesinde, sandalyasına dayadığı sazıyla birlikte mahzun kalmıştı.” - Y. B. Bakiler AV 81

Mahzunî öz. a. Halk ozanı. “Mahzunî miydi, Serdari miydi bilemiyorum.” - Y. B. Bakiler ÜK 19

makale Ar. a. Bilim, fen konularıyla siyasal, ekonomik ve toplumsal konuları açıklayıcı veya yorumlayıcı niteliği olan gazete veya dergi yazısı. AV 10, 58

makam Ar. a. Mevki, kat, yer. AV 72, 107; ÜK 37, 38³, 49, 91, 96, 170², 171², 175

Makedonca öz. a. Makedonya’da kullanılan dil. ÜK 23, 28, 47, 58, 67, 68, 192

Makedon öz. a. Balkan Yarımadası’nda yaşayan bir Slav etnik grubu. “Makedonya’da Türkler,

Arnavutlar, Boşnaklar, Makedonlar, Çingeneler birlikte yaşıyorlar.” - Y. B. Bakiler ÜK 162, 171², 173, 193

Makedonya öz. a. Balkanlar’da bir ülke. “*En az otuz yıldan beri, Makedonya denilince, neden makineli tüfek seslerini hatırlıyorum?*” - Y. B. Bakiler ÜK 9², 11⁶, 12, 23², 34², 47, 60, 67, 75, 91², 161, 169², 171, 172, 173, 175², 176³, 177, 182², 193², 194, 197, 204

→ *Makedonya Cumhuriyeti, Makedonya Halk Cumhuriyeti, Makedonya Türkleri*

Makedonya Cumhuriyeti öz. a. Balkanlar’da bir ülke. “*Struga, Makedonya Cumhuriyeti’nde küçük, şirin bir şehir.*” - Y. B. Bakiler ÜK 11, 23, 58, 65, 92, 161

Makedonya Halk Cumhuriyeti öz. a. Adı 1963 tarihinde Makedonya Sosyalist Cumhuriyeti olarak değiştirilen cumhuriyet. “*Yugoslavya’da! Makedonya Halk Cumhuriyeti’nin başkenti!*” - Y. B. Bakiler ÜK 62

Makedonya Türkleri öz. a. Makedonya Cumhuriyeti’nde yaşayan Türkler. “*Türkiye, vakt-i zamanında, buradan göç edenlere sadece oturma*

izni verseydi de vatandaşlığa kabul etmeseydi, bugün Makedonya Türkü’nün sayısı iki milyon olurdu.” - Y. B. Bakiler ÜK 192

Makedonyalı öz. a. Makedonya halkından olan kimse. “*Hatta daha ileri giderek, çevreyi bilen Makedonyalı bir kameramanı, kamerasıyla birlikte ekibimize kattı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 37, 40, 101

makine İt. a. tek. Herhangi bir enerji türünü başka bir enerjiye dönüştürmek, belli bir güçten yararlanarak bir işi yapmak veya etki oluşturmak için çarklar, dişliler ve çeşitli parçalardan oluşan düzenekler bütünü. ÜK 146, 148

→ *taş kırma makinesi*

makinelî a. ask. Makinelî tüfek.

→ *makinelî tüfek*

makinelî tüfek a. ask. Tetiğine basıldığında sürekli kurşun atan bir tür tüfek, makinelî. ÜK 11

maksat Ar. a. İstenilen şey, amaç, gaye, erek. ÜK 114, 200

mal Ar. a. 1. Bir kimsenin, bir tüzel kişinin mülkiyeti altında bulunan, taşınır veya taşınmaz varlıkların bütünü. ÜK 173²; 2. Büyükbaş hayvan. ÜK 184; **mal olmak** bir şeye

bir değer karşılığında sahip olmak. **AV** 40; **ÜK** 194

→ *devlet malı, mal varlığı, özel mal*

mal varlığı *a. huk.* Bir kişiye ait para ile ölçülebilen hakların bütünü, mamelek. **ÜK** 177

Malatya *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **AV** 75; **ÜK** 114, 175

mali *Ar. sf.* Parasal.

malî *bk.* mali **ÜK** 194

malik *Ar. a.* Sahip, iye. **ÜK** 143

maliye *Ar. a.* Kamu ile ilgili işlerin yürütülmesi için gerekli gelirleri ve harcanan paraları düzenleyen kuralların bütünü.

→ *Maliye Bakanı*

Maliye Bakanı *a.* Maliye Bakanlığının başına geçip devletin maliyesini yönetme görevini üstlenen kişi. “*Meselâ adam Maliye ve Millî Savunma Bakanımız olmuş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 172

mama *a.* Kedi, köpek vb. hayvanların yemesi için üretilen yiyeceklerin genel adı. “*Özel berberi keser kıvırcık tüylerini / Gümüş tasması, arması, maması Avrupa'dan / Karda, kışta,*

yağmurlu havalarda / İnmez lüks arabadan.” - Y. B. Bakiler **S** 61

mamur *Ar. sf.* Bayındır. **AV** 68

Mamuşa *öz. a.* Kosova'nın güneyinde bir kasaba ve belediye merkezi. “*Mamuşa, Kosova bölgesinde tek Türk köyü.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 187¹¹, 188², 195

→ *Mamuşa Camisi*

Mamuşa Camisi *öz. a.* Mamuşa Köyü'nde bulunan 1980 yılında yapılan bir cami. “*Kamber Bey Camii yıkılınca yerine Mamuşa Camiini kondurmuşlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 187

mana *Ar. a. dil b.* Anlam. **AV** 52, 66, 112

mânâ *bk.* mana **ÜK** 178

manav *Rum. a.* Meyve ve sebze satan yer. **AV** 38

manda *Fr. a. huk.* Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek düzeye erdirtip bağımsızlığa kavuşturuncaya kadar Birleşmiş Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen vekillik. **ÜK** 201

mandaterlik *a.* Sömürgecilik esasına dayalı yönetim sistemi. “*Yalnız, Arap*

liderleri arasında mandaterlik konusunda anlaşmazlık vardı.” - Y. B.

Bakiler **ÜK** 200

manevi *Ar. sf.* Görülmeyen, duyularla sezilebilen, ruhani, tinsel, maddi karşıtı.

→ **manevi değer, manevî değer**

manevî *bk.* manevi **AV** 78, 92; **ÜK** 193

manevi değer *a.* Kişi veya kişilere özel olarak, kendileri açısından değerli ve önemli olan değerler bütünü. “*Tarihiniz, medeniyetiniz, manevî değerleriniz nelerdir?*” - Y. B. Bakiler

manevî değer *bk.* manevi değer **ÜK** 92

mangal *Ar. a.* Isınmaya, bir şey pişirmeye yarayan, sac, bakır veya pirinçten, türlü biçimlerde üstü açık ayaklı ocak, korluk. **ÜK** 82

mâni *Ar. a. ed.* Genellikle birinci, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı olan, daha çok hecenin yedili ölçüsüyle söylenen halk şiiri. **ÜK** 134

mani *bk.* mâni **ÜK** 135

manidar *Ar. Far. sf.* Anlamlı. **ÜK** 155

manken *Fr. a.* Terzilerin, giysi denemek, sergilemek için kullandıkları

insan vücudu biçimindeki tahta, mukavva vb. kalıp. **ÜK** 145

Mansur *öz. a.* Aruzla yazan, divanı olan bir şair. “*Bunlar: Ömer Hayyam, Yunus Emre, Mansur, Neyzen Tevfik, Firdevsî ve Mevlânâ gibi meşhur şairlerdir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

mantık *Ar. a.* Doğru düşünme sanatı ve bilimi. **AV** 69; **ÜK** 27, 93

→ **ters mantık**

manzara *Ar. a. 1.* Konusu bir doğa veya şehir parçası olan resim, gravür veya desen, tablo. **ÜK** 57, 108; **2. mec.** Durum. **ÜK** 24, 28, 56, 81, 118, 189, 191

manzum *Ar. sf.* Şiir biçiminde yazılmış. **AV** 59

manzume *Ar. a. ed.* Şiir. **AV** 67, 68

Mao *öz. a.* Çin Komünist Partisi'nin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucu ve önderi. “*Mao, Doğu Türkistan'ın ismini bile Sinkiyang'a çevirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 94

Maraş *öz. a.* Kahraman Maraş. “*Nitekim O'nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Beserek Dağı, Maraş, Malatya, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle*

bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler AV 75

mareşal *Fr. a. ask.* Bu rütbede bulunan general, müşir. AV 70; ÜK 9, 72², 150

marifet *Ar. a. 1.* Uygun olmayan, hoş gitmeyen, can sıkıcı iş veya davranış. ÜK 30; *2. esk.* Bilim, bilgi. ÜK 146; *3. esk.* Aracı, ikinci el. ÜK 196

mark *Alm. a. esk.* Alman para birimi. ÜK 181, 184², 195, 196

Marks *öz. a.* 19. yüzyılda yaşamış filozof, politik ekonomist ve devrimci. “*Tarımda, sınırlı dahi olsa özel mülkiyete imkân hazırlanmış, Marks’ın ‘Din afyondur!’ görüşü rafa kaldırılmıştır.*”- Y. B. Bakiler ÜK 140

Marksist *Fr. sf.* Marksçı. ÜK 17, 73, 74, 81, 113, 125¹⁴, 139³, 140², 141, 142, 154², 202, 203, 204²

→ **Marksist sistem, Marksist teori**

Marksist sistem *a.* Karl Marks’ın ve Friedrich Engels’in çalışmalarından çıkarılan insanın özgürleşmesiyle ilgili bir düşünce sistemi. “*20. yüzyılda, bir taraftan kapitalist sistem, öte taraftan da Marksist sistem, kendilerine yeni baştan bir çekidüzen vermeye*

çalışıyor!” - Y. B. Bakiler ÜK 139, 140

Marksist teori *bk.* Marksist sistem ÜK 140

Marksizm *Fr. öz. a.* Marksçılık. AV 53, 54; ÜK 67, 102, 139³, 140², 141

marş *Fr. a.* Ritmi, yürüyen bir kimsenin veya topluluğun adımlarını hatırlatan müzik parçası. S 56

→ **mehter marşı**

mart *Lat. a.* Yılın üçüncü ayı. AV 40, 42; ÜK 162

→ **Yirmi Bir Mart**

martı *İt. a. hay. b.* Martıgillerden, çoğu beyaz renkte, eti yenmez, yüzücü, perde ayaklı deniz kuşlarının ortak adı (*Larus*). S 13, 16, 17, 23

Marx *bk.* Marks ÜK 141

masa *Rum. a. 1.* Ayaklar veya bir destek üzerine oturtulmuş tabladan oluşan mobilya. AV 80², 81³, 107; ÜK 20, 75, 93, 176, 189; *2.* Bu mobilya etrafında oturanların tümü. ÜK 17², 19, 22³, 93, 121, 153, 170², 191

→ **masabaşı sohbeti, yemek masası**

masabaşı sohbeti *a.* Genellikle bir yemek sonrası yemek masasında bulunan kişilerin yaptığı sohbet.

“Birkaç gün sonra başka bir masabaşı sohbetinde, Yazar Necati Zekeriya öfkeli yumruğu nu avucunun içine vura vura anlatıyordu.” - Y. B. Bakiler ÜK 74

masal Ar. a. 1. Genellikle halkın yarattığı, hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla insanlar, hayvanlar ile cadı, cin, dev, peri vb. varlıkların başından geçen olağanüstü olayları anlatan edebî tür. AV 7, 8; S 15, 20, 25; ÜK 118, 127, 129⁶, 134; 2. mec. Boşuna söylenmiş söz. ÜK 127, 129⁸, 134

masasal Masa ile ilgili, masaya ait. “Arkasından çaysal – bardaksal – masasal – sandalyesel – ekmeksel – peynirsel kelimeleri mi gelecek?” - Y. B. Bakiler ÜK 21

masraflı sf. Çok masraf gerektiren, pahalıya çıkan. ÜK 152

Materyalist Fr. sf. fel. Maddeci. AV 113; ÜK 66, 204

materyalizm Fr. a. fel. Maddecilik. ÜK 27

matine Fr. a. Gündüz gösterimi. ÜK 67

→ *şiiir matinesi*

mavi Ar. a. 1. Yeşil ile menekşe rengi arasında bir renk, bulutsuz

gökyüzünün rengi. ÜK 24, 30; 2. sf. Bu renkte olan. ÜK 145, 163

→ *Türk mavisi*

mavilik a. Mavi renkte olma durumu. ÜK 95³

mavzer Alm. a. ask. esk. Atış hızı dakikada ortalama altı mermi olan ve orduda kullanılan bir tüfek tipi. S 38

maya Far. mec. Yaradılış, öz nitelik. AV 64, 78

mayın İng. a. ask. Toprak altına, üstüne veya suyun içine yerleştirilen, doğrudan doğruya çarpma veya basınç etkisiyle patlayarak zarara yol açan patlayıcı madde. ÜK 183⁴; **mayın döşemek** denize mayın bırakmak, denizi mayınlamak. ÜK 183

mayınlı sf. Mayını olan, mayınlanmış yer. ÜK 183

mayıs Rum. a. Yılın beşinci ayı. ÜK 151

→ *Yirmi Yedi Mayıs Devrimi*

mazlum Ar. sf. Zulüm görmüş, kendisine zulmedilmiş. ÜK 122

mebus Ar. a. Milletvekili. ÜK 200²

mecalsiz sf. Güçsüz, kuvvetsiz, dermansız, takatsiz. AV 44

mecburiyet *Ar. a. Zorunluluk. AV 80; ÜK 11, 31, 93, 111, 115, 140, 142, 143, 183, 193, 194*

meclis *Ar. a. 1. Bir konuyu konuşmak veya görüşmek için bir araya gelmiş kimseler topluluğu. ÜK 14, 143, 144⁵, 148; 2. Bir konuyu konuşmak veya görüşmek için yapılan toplantı. AV 39, 60², 80, 109; 3. Bu toplantıların yapıldığı yer, şûra. ÜK 109, 116, 175*

→ *belediye meclisi, Meclis Başkanı, TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi*

Meclis Başkanı *a. Protokol açısından cumhurbaşkanından sonra gelen, milletvekilleri tarafından seçilen kişi. "Kim bu 11 yıl Meclis Başkanı olan Arnavut?" - Y. B. Bakiler ÜK 172*

mecmua *Ar. a. Dergi. AV 34*

mecnun *Ar. sf. esk. Sevdadan ötürü kendini kaybetmiş. S 63*

meçhul *Ar. sf. Bilinmeyen, bilinmedik. S 46*

medeni *Ar. sf. Kentlileşmiş, kırsallıktan kurtulmuş, uygar.*

medenî *bk. medeni ÜK 37, 38, 81, 94, 150, 152, 204*

medeniyet *Ar. a. top. b. Uygarlık. ÜK 24, 38, 41, 43, 50, 58, 63, 92², 94, 110, 121, 127, 152, 161*

medrese *Ar. a. din b. İslam ülkelerinde, genellikle İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer. AV 7; ÜK 55*

→ *Gök Medrese*

meğer *Far. bağ. Bilinmeyen, farkında olunmayan bir durum için kullanılan bir söz, meğerse, oysa, oysaki. AV 38, 109; ÜK 110*

Mehdi *öz. a. Ehlibeyit'in isimlerinden biri. "Ama mutlaka Ehl-i Beyt'ten alınan Ali gibi, Hasan gibi, Hüseyin gibi, Hasan Hüseyin gibi, Cafer, Mehdi, Ali Rıza isimli... bir kaç milyon insanımız var." -- Y. B. Bakiler ÜK 178*

Mehmed Aslan *öz. a. Azeri yazar ve şair. "Mehmed Aslan Azerbaycan'dan Türkiye'ye, bir dost gibi geldiğinde, ısrarla görmek istediği yerler arasında, Âşık Veysel'in köyü, evi ve mezarı da vardı. - Y. B. Bakiler AV 55², 56*

Mehmet Akif *öz. a. Cumhuriyet Dönemi şairi, veteriner hekim, öğretmen, vaiz, hafız, Kur'an mütercimi ve siyasetçi. "Orada aklıma Mehmet Akif Bey'in cehalet üzerine söyledikleri geldi."- Y. B. Bakiler AV 67³; ÜK 150, 175*

Mehmet Çınarlı öz. a. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Türk yazar, şair, denemeci, eleştirmen. “*Böylece, Mehmet Çınarlı’yla benim aramda tam bir sene süren bir kovalamaca başladı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 152, 153

Mehmet Kaplan öz. a. Edebiyat adamı. “*Mehmet Kaplan’ın kitabının Yugoslavya’ya kadar gittiğine mi sevineyim?*” - Y. B. Bakiler ÜK 21², 26², 27

Mehmet Tahir öz. a. Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Acize Baba, Abdurrahman Efendi, Mehmet Tahir, Âşık Muradı, Âşık Kedahi vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler ÜK 135

Mehmetçik öz. a. Türk askerine sevgi duygusu ile verilen ad. S 57

mehter Far. a. tar. Mehter takımı.

→ **mehter marşı**

mehter marşı a. Dünyanın en eski askeri bandolarından biri olan Osmanlı Yeniçeri Askeri Bando. “*Bu bakımdan içimde sanki mehter marşları çalıyordu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 60

mekân Ar. a. Yer, bulunulan yer. AV 73², 74², 75⁴; ÜK 202

mektep Ar. a. esk. Okul. ÜK 55

→ **sıbyan mektebi**

mektup Ar. a. Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt, name. AV 66, 87, 104, 107⁴; S 28; ÜK 152, 153, 154², 155; **mektup almak** yazılan mektup adrese gelip ele geçmek. ÜK 152

Mektup öz. a. Âşık Veysel’in şiirlerinden biri. “*Âşık Veysel’in çok sevilen şiirlerinden birisi olan Mektup’un, nasıl yazıldığını, yine 1944 yılının Ülkü dergisinde Gülen’in kaleminden öğreniyoruz.*” - Y. B. Bakiler AV 87

mel’un [melun] Ar. sf. Tanrı tarafından lanetlenmiş olan, lanetli. ÜK 97

melamin İng. sf. Bu maddeden yapılan. S 61

melek Ar. a. Tanrı ile insan arasında aracılık yaptığına ve nurdan olduğuna inanılan manevi varlık, ferişte. AV 63, 105

melemek (nsz) Koyun, kuzu veya keçi bağırma. ÜK 76

Melih Cevdet Anday öz. a. Şair, tiyatro oyunu, roman, deneme, makale

yazarı. “Çünkü Melih Cevdet Anday, o kitabında, Rusya’ya giderken bir Rus gemisinde Ermenilerle karşılaşmasını, bu münasebetle duyduğu büyük üzüntüyü aynen şöyle anlatıyor:” - Y. B. Bakiler **ÜK** 123²

Melih Cevdet bk. Melih Cevdet Anday **ÜK** 23, 124³, 126²

memleket Ar. a. **1.** Bir devletin egemenliği altında bulunan toprakların bütünü, ülke. **AV** 39, 92, 107, 110; **S** 20, 39², 61; **ÜK** 29, 43, 116; **2.** Bir kimsenin doğup büyüdüğü yer, şehir, yurt. **ÜK** 147

memnuniyet Ar. a. Memnun olma, sevinç duyma, sevinme. **ÜK** 33

memnuniyetle zf. Kıvanç duyarak, kıvançla. **ÜK** 94, 164

memur Ar. a. Devlet hizmetinde aylıkla çalışan kimse, görevli. **ÜK** 144

→ *devlet memuru*

memure Ar. a. esk. Bayan memur. **ÜK** 47

men Ar. a. Yasaklama, izin vermeme. **ÜK** 109²

mendil Ar. a. Burun ve ter silmekte, el ve yüz kurulamakta kullanılan küçük, kare biçiminde kumaş veya yumuşak, ince kâğıt. **AV** 33; **ŞA** 47, 48

Menekşe öz. a. Âşık Veysel’in Gülizar’dan olan kızının adı. “Büyüklik sırasına göre isimleri şöyle: Zehra, Ahmet, Menekşe, Bahri, Zekiye, Hayriye.” - Y. B. Bakiler **AV** 22

Menemen öz. a. İzmir iline bağlı ilçelerden biri. “Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Beserek Dağı, Gül-Dede, Karataş, Menemen, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler **AV** 75

→ *Menemen Ovası*

Menemen Ovası öz. a. Menemen’de bulunan bir ova. “Yıldırım Bâyezid, Menemen Ovası’ndan getirdiği Türkmenlerle beraber bir miktar Kırım Türkü’nü de Üsküp’e yerleştirmiş.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 60

menevşe Menekşe. **AV** 73

menfaat Ar. a. Çıkar. **AV** 53, 54; **ÜK** 94

mensup Ar. sf. Bir yerle veya bir kimseyle bağlantısı olan, ilişkili, -den olan, -e bağlı (kimse). **AV** 68, 71; **ÜK** 9, 25, 43, 44, 181, 185; **mensup**

olmak bir şey veya kimseyle bağıntısı olmak. **ÜK** 37, 56

menşe *Ar. a. esk.* Başlangıç, bir şeyin çıktığı yer, köken, kaynak, sebep. **ÜK** 45

merak *Ar. a.* Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek. **AV** 8, 13, 65; **ÜK** 68; **merak buyurmak** kaygılanmak, meraklanmak. “*Sevgili Hocam! Merak buyurmayın!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 167; **merak etmek** anlamak veya öğrenmek istemek. **AV** 65, 87; **ÜK** 40, 110, 125, 143; **merak sarmak** bir şeyi edinme, yapma veya onunla uğraşma isteğine kapılmak, bir şeye eğilim duymak. **ÜK** 16; **merakını gidermek** sorularına cevap bulmak. “*Süreyya Haşmet, koluyla geniş bir yarım daire çizerek merakımı giderdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 101; **merakını kamçulamak** merak etmesine sebep olmak. “*Sonra Rumeli şivesiyle konuştuğumuz için dilimiz onların merakını kamçılar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 62

meraklı *sf.* **1.** Kendisini ilgilendirmeyen bir konuda bilgi sahibi olmaya çalışan (kimse). **AV** 33; **ÜK** 62; **2.** Bir şeye çok düşkün olan, sürekli onunla uğraşan. **ÜK** 72, 135

merasim *Ar. a.* Tören. **ÜK** 162, 177

→ *dinî merasim*

merci *Ar. a.* Başvurulacak yer veya makam. **ÜK** 92

mercimek *Far. a. bit. b.* Bu bitkinin, besin değeri yüksek, ufak, kırmızı, sarı veya yeşil, yuvarlak ve yassıca tohumu, yasmık. **AV** 105

merdiven *Far. a.* Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizisi. **ÜK** 27, 50

merhamet *Ar. a.* Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma. **AV** 69; **ŞA** 50; **S** 31, 39, 47; **ÜK** 42, 124

merhametli *sf.* Acıması olan, merhamet eden. **AV** 54

merhem *Ar. mec.* Çare. **S** 51

merhum *Ar. sf.* Ölmüş Müslüman (erkek), rahmetli, rahmetlik. **AV** 109; **ÜK** 76

merkez *Ar. a.* **1.** Bir bölgenin veya kuruluşun yönetim yeri. **ÜK** 7, 114; **2.** Belirli bir yerin ortası. **AV** 73, 105; **ÜK** 31; **3.** Bir işin yoğun olarak yapıldığı yer. **ÜK** 58, 67, 76; **merkezi olmak** yönetim yeri olmak. “*Üsküp, M.Ö. VI. yüzyılda, Makedonya Krallarının merkezi olmuş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 60

→ *Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim-Kültür ve Sanat Merkezi, ADEKSAM Kültür Merkezi, ADEKSAM Kültür ve Sanat Merkezi, Balkan Araştırma Merkezi, Eğitim-Kültür Merkezi, kültür merkezi, şehir merkezi*

mermer *Ar. a. 1. jeol.* Bileşiminde % 75'ten çok kalsiyum karbonat bulunan, genellikle beyaz, renkli ve damarlı da olan, cilalanabilen, billurlaşmış kireç taşı. **ÜK** 43, 151²; **2. sf.** Bu taştan yapılmış. **S** 21, 41, 59; **ÜK** 40, 41, 78², 80

Mersedes [Mercedes] *öz. a.* Otomobil markası. “*Ama işçi arkadaşlarının ve kendisinin böyle pırıl pırıl Mercedes arabaları yoktu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 145²

Mersin *öz. a.* Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde yer alan illerden biri. **AV** 75

mert *Far. sf.* Yiğit. **AV** 78

mes'ele *bk.* mesele **ÜK** 116, 167, 171

mes'uliyet *bk.* mesuliyet **AV** 107

mesaj *Fr. mec.* Yazı veya sözle anlatılması amaçlanan duygu, düşünce. **ÜK** 68

mescit *Ar. a. din b.* Genellikle minaresiz, küçük cami. **ÜK** 23, 39², 40, 42, 55², 61, 102², 162, 175²

mesela *Ar. e.* Söz gelişi. **ÜK** 143, 147, 171

meselâ *bk.* mesela **AV** 64, 68, 73, 82; **ÜK** 19, 21, 94, 102, 127, 167, 172², 177, 183², 184², 193, 202, 203²

mesele *Ar. a.* Sorun. **AV** 45, 92, 103, 107, 108, 110, 111; **ÜK** 147

Mesihî *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Âşık Ferki, Nihari, Mesihî, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

mesire *Ar. a.* Gezinti yeri, gezilecek yer.

→ *mesire yeri*

mesire yeri *a.* Gezinti yeri. “*Fazıl Hüsnü Dağlarca ile bu tartışmamızın üzerinden üç gün bile geçmeden, güzel bir tesadüf, gerçeği ortaya çıkaracak ve Varlık dergisinden ismini tanıdığım Yugoslavya'nın Türk asıllı yazarlarından Necati Zekeriya, bir mesire yerinde, parmaklarıyla beyaz saçlarını sık sık tarayarak, bana şunları söyleyecektir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 17

mesken *Ar. a.* Konut. **mesken tutmak** mesken tutmak. **ÜK** 195

meslek *Ar. a.* Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş. **ÜK** 43, 142, 146

mesnetsiz *sf.* Dayanağı olmayan. **AV** 77

mest *Far. sf.* Sarhoş. **mest etmek** kendinden geçirmek. **AV** 81

meş'ale [meşale] *Ar. a.* Ucunda, alev çıkararak yanıcı bir madde bulunan, aydınlatmaya yarayan değnek. **ÜK** 27

meşgul *Ar. sf.* Bir işle uğraşan, iş görmekte olan. **meşgul etmek** oyalamak. **ÜK** 80; **meşgul olmak** vaktini vermek, uğraşmak, oyalanmak. **ÜK** 94

Meşhed-i Hüdâvendigâr *bk.* Murad Hüdâvendigâr Türbesi **ÜK** 99

meşhur *Ar. sf.* Ünlü, tanınmış, herkesçe bilinen, angın (kimse). **AV** 47, 59, 70², 80, 86, 87; **ÜK** 58, 139, 168

meşru *Ar. sf. huk.* Yasal.

→ **meşru hak**

meşru hak *a.* Yasalara uygun, yasal olan hak. “*Mukabele bi'l-misil, Devletler Hukuku'nda bile meşru bir hak.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 117

meşrutiyet *Ar. a.* Hükümdarlıkla yönetilen bir ülkede hükümdarın başkanlığı altında parlamento yönetimine dayanan hükûmet biçimi. **ÜK** 61, 116, 200, 201

→ **Bin Dokuz Yüz Sekiz**

Meşrutiyeti, Meşrutiyet Devri

Meşrutiyet Devri *a.* Hükümdarın yetkilerini demokratik bir anayasa ile şarta bağladığı devir. “*Bizim Meşrutiyet Devri'nin Erzurum Milletvekillerinden bir Karakin Pastırmacıyan Efendi vardı ki, o da eski Osmanlı Bankası kadar Türk'tü!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

metafizik *Fr. a.* Doğaötesi. **AV** 58²

metin *Ar. a.* **1.** Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst. **ÜK** 14, 67, 69; **2.** Basılı veya el yazması parça, tekst. **ÜK** 67, 92, 149

Metin Erksan *öz. a.* Yönetmen ve sinemacı. “*Metin Erksan, aynı yılda, onun hayatını Karanlık Dünya ismiyle filme aldı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 39

metre *Fr. a. mat.* Yer meridyen çemberinin kırk milyonda biri olarak kabul edilen, temel uzunluk ölçüsü birimi. **ÜK** 50, 59, 78, 79, 80, 95, 99, 180, 181³

→ **metrekare**

metrekare *a. mat.* Kenarı 1 metre olan bir karenin alanına eşit yüzey ölçüsü birimi. **AV** 42; **ÜK** 142

metrekarelik *sf.* Yüzey ölçüsü herhangi bir metrekare olan. “*Haşmetler, altmış metrekarelik sade bir evde oturuyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 108

metro *Fr. a.* Büyükşehirlerde semtler arasında işleyen, ulaşımı yerin altında sağlayan tren, yer altı treni. **ÜK** 66

Mevlâ *bk.* Mevla **AV** 108

Mevla *öz. a. din b.* Tanrı. **Mevla rahmet eyleye** ölüleri hayırla anmak için söylenen bir söz. “*Mevlâ rahmet eyleye!*” - Y. B. Bakiler; **Mevlâ rahmet eyleye** *bk.* Mevla rahmet eyleye **ÜK** 97

Mevlana *öz. a.* Şair, düşünce adamı ve mutasavvıf. “*Bunlar: Ömer Hayyam, Yunus Emre, Mansur, Neyzen Tevfik, Firdevsî ve Mevlânâ gibi meşhur şairlerdir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

Mevlevi *Ar. öz. a.* Mevlevilik tarikatına bağlı kimse. “*Neyler üflenmeye, kudümler vurulmaya başlayınca, geniş odaları 5-10 Mevlevi semazeninin bembeyaz serinliği doldururdu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82

→ **Mevlevi dervişi, Mevlevî tekkesi, Mevlevi tekkesi**

Mevlevî *bk.* Mevlevi **ÜK** 135

Mevlevi dervişi 1001 gün devam edecek olan çile günlerinin sonunda 'Dede' olacak kişi. “*Çocukluğum Sivas'ta Mevlevi ve Rûfâî dervişlerinin, gizli ayinleri içerisinde, bir rüzgâr gibi geçti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81

Mevlevî tekkesi *bk.* Mevlevi tekkesi **ÜK** 81

Mevlevi tekkesi *öz. a.* Üsküp'te bulunan bir tekke. “*Mevlevî, Rûfâî, Kadirî, Halvetî, Celvetî, Sinanî tekkeleri, uzun asırlar, Üsküp Türk Cemaatini renklendiren kültür kaynakları olmuşlar.*” - Y. B. Bakiler

mevlüt [mevlit] *Ar. a.* Bu mesnevinin okunduğu dinî tören. **ÜK** 76

mevsim *Ar. a.* Yılın, güneşten ısı, ışık alma süresi ve dolayısıyla iklim şartları bakımından farklılık gösteren

dört bölümünden her biri, sezon. **AV** 45; **S** 51

mevzu *Ar. a.* Konu. **ÜK** 174

meydan *Ar. a.* 1. Alan, saha. **S** 54², 55, 57²; **ÜK** 24², 25, 56², 58, 65⁶, 67, 96, 103, 108; 2. Yarışma, eğlence veya karşılaşma yeri. **ÜK** 66; **meydan okumak** korkmadığını, çekinmediğini açıkça bildirmek, kavga veya yarışmaya çağırmak. **AV** 69; **ÜK** 32, 197; **meydana gelmek** olmak, oluşmak. **ÜK** 167; **meydana getirmek** olmasını sağlamak, oluşturmak. **AV** 53, 67, 72, 106, 113; **ÜK** 35, 127, 183²; **meydanlara dökülmek** savunulan bir düşüncüyü açıkça belirtmek için ortaya çıkmak. “*Şimde her sene 3 Temmuzda, bir takım çılgın adamlar, büyük şehirlerimizde meydanlara dökülerek vurup-kınıyor, bağırıp çağırıyor ve ‘Sivas’ın intikamını, alacağız” diye tepiniyorlar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 113

→ *Hacı Şeyh Meydanı, harp meydanı, Hükümet Meydanı, Kosova Meydanı, meydan dayağı, Meydan Deresi, meydan meydan, meydan muharebesi, meydan savaşı*

meydan dayağı *a.* Ceza olarak açıkta ve kalabalık içinde suçlulara atılan

dayak. **ÜK** 93; **meydan dayağından geçmek** herkesin ortasında dayak yemiş gibi olmak, küçük düşmek. “*Sesinin tonunu bile yükseltmeyerek, hatta zaman zaman gülümseyerek konuşuyordu; ama ben, sanki meydan dayağından geçiyordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34

Meydan Deresi *öz. a.* Trabzon’da bulunan bir yer. “*Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Ilgaz Dağı, Meydan Deresi, Kazova, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 75

meydan meydan Bir orada bir burada. “*İzindeyiz diyen yeledi aslan / Senin de kaç kere nârına yandık. / Bağırıp çağırma artık usandık / Sokak sokak, meydan meydan!*” - Y. B. Bakiler **S** 59

meydan muharebesi *a. ask.* Meydan savaşı. **ÜK** 98

meydan savaşı *a. ask.* Bir savaşta, kesin sonuç almak için düşmana karşı bütün güçlerle yüklenilen ölüm kalım savaşı, meydan muharebesi **ÜK** 98², 100

meydanda *sf.* Ortada, belli, açık, aşikâr. **ÜK** 20²

meşdanlık *a.* Açıklık. **ÜK** 66, 128

meşva *bk.* meşve **AV** 86

meşve *Far. a. bit. b.* Bitkilerde çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişmesiyle oluşan tohumları taşıyan, genellikle yenebilen organ, yemiş. **AV** 38⁴, 52; **meşve vermek** ürün vermek. **AV** 38, 52

meşveli *sf.* Meşvesi olan, meşve veren, yemişli. **AV** 52

mezar *Ar. a.* Ölünün gömülü olduğu yer, kabir, sin, makber, gömüt. **AV** 41, 43, 55; **S** 41³; **ÜK** 41, 51, 78, 79, 80³, 82², 95, 100, 101, 102, 151, 168, 188

→ **mezar taşı**

mezar taşı *a.* Gömülen kişiye ait kimlik bilgileri, dua vb. yazıları kazınmış olarak üzerinde bulunduran ve mezarın baş ucuna dikilen taş, hece taşı. **S** 41²; **ÜK** 41, 51, 84³, 158, 188

mezarlık *a.* Mezarların bulunduğu yer, kabristan, gömütlük, sinlik, tahtalıköy, mezaristan. **S** 40³, 41²; **ÜK** 36, 51⁵, 84⁴, 101³, 102², 188³

→ **Bakiler Aile Mezarlığı, Üsküp Türk mezarlığı**

mezbaha *Ar. a.* Kesimevi. **mezbaha meydanına çevirmek** insanlar arasında kan akmasına sebebiyet vermek. “*Ali! Hasan! Hüseyin! Oniki*

*İmam! Kerbela! Yezid! Kâfir! Münkir! İbni Mülcem! Şah! Vah! Eyvah! Aman ha! Vur ha! Kes ha! Kır ha! Öldür ha’ gibi çığlıklarla şiirlerini mezbaha meydanına çevirmez.” - Y. B. Bakiler **AV** 47*

meze *Far. a.* İçki içilirken yenilen yiyecek. **ÜK** 128²

mezhep *Ar. a. din b.* Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarından her biri. **AV** 50²; **ÜK** 41, 169, 177⁵

→ **mezhep kavgası,**

Mezhepler Kavgası

mezhep kavgası *a.* Bir dinin görüş, yorum ve anlayış ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan kollarına mensup kişilerin birbiriyle anlaşmazlığa düşmesi. “*Tamamen cehaletten kaynaklanan mezhep kavgalarının millet hayatımızdaki facialarını çok iyi kavrayan Âşık Veysel, bu çekişmelerin, dövüşmelerin yok olup gitmesi için çalıp söylemiştir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 40, 46, 71

Mezhepler Tarihi *öz. a.* Muhammed Ebû Zehra’nın İslam’da Fıkhî Mezhepler Tarihi adlı kitabı. “*Gerçek Şiîliği, mezhepler tarihinden okuyarak öğrenmeye çalıştım.*” - Y. B. Bakiler **AV** 50, 52; **ÜK** 41²

mezun *Ar. sf.* Bir okulu bitirerek diploma almış (kimse). **ÜK** 187

mi / mi, mu / mü **1.** Sonuna getirildiği cümleye veya kelimeye, söyleyiş biçimine ve tonlamaya göre soru, şaşma veya inkâr anlamı veren bir söz. **AV** 13², 14³, 18⁴, 38, 45⁵, 47, 49, 51, 52, 53², 54, 55, 82², 86², 88², 89, 102, 103, 106², 107⁵, 108², 110, 111², 112³; **ŞA** 49⁶, 50; **S** 33, 43², 47, 48, 53, 55², 58; **ÜK** 14³, 15, 16⁷, 17⁵, 18, 19³, 20⁹, 21⁴, 25², 26⁴, 29, 32², 33², 35², 43³, 44², 47³, 49², 52⁴, 56², 57, 58, 61, 62, 63³, 66, 68³, 73², 76, 82, 83², 85, 92², 93, 94², 95³, 96², 98⁶, 100², 101, 103, 108³, 110⁴, 111, 113, 114, 117³, 122, 125, 126⁵, 134, 139, 143⁵, 144², 145⁴, 147, 151, 150, 153, 158, 161², 162, 167, 168, 169², 170, 172, 173², 174³, 176², 178⁶, 179³, 183, 191², 192³, 195, 196, 198⁴, 199², 200⁵, 202, 203²; **2.** Soru anlamıyla rica ve emir cümleleri yapar. **ÜK** 37, 72², 85, 93, 95, 101, 126, 147, 150, 163², 174, 175, 177, 184, 198; **3.** Belirli geçmiş zamanlı bir cümle ile başka bir cümleyi zaman, şart veya sebep ilişkisi ile birbirine bağlayan bir söz. **AV** 48, 80²; **ÜK** 100, 174, 184³

mırıldanmak (*nsz*) Alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek. **AV** 44; **ÜK** 51

mısır *Ar. a. bit. b.* Bu ürünün taneleri. **ÜK** 51, 52⁴

Mısır *öz. a.* Cumhuriyetle yönetilen bir Arap ülkesi. “*Daha sonra Mısır’da, bir başka ihtilâl cemiyeti kuruldu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 200, 201

mısra *Ar. a. ed.* Dize. **AV** 34, 46, 47, 51³, 62², 66, 67, 73, 76, 77; **ÜK** 21, 51, 197

mi *İt. a. müz.* Gam dizisinde re ile fa arasındaki ses ve bu sesi gösteren nota işareti. **ÜK** 50²

midanlık *bk.* meydanlık **ÜK** 128

Midas *öz. a.* Frigya kralı. “*Hepsi putperest Frigya kralı Midas’ın kulakları, eşek kulağı gibi upuzun olduğu için krallarına fes yapıp giydirmişler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 174

mihrap *Ar. a. 1. din b.* Cami, mescit vb. yerlerde Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer. **ÜK** 39, 78, 179; **2.** Umut bağlanan yer. **S** 44

mikrofon *Fr. a.* Elektrik akımı etkisiyle sesi uzakta bulunan alıcıya ulaştırılan araç. **AV** 16, 17, 32², 56; **ÜK** 28, 47², 49, 50

miktar *Ar. a. 1.* Bir şeyin ölçülebilin, sayılabilen veya azalıp çoğalabilen

durumu, nicelik. **ÜK** 142, 144, 146, 147; **2. Ölçü. AV** 40

milim *zf. mec.* En küçük veya en az miktarda. **AV** 73

militan *Fr. a.* Bir düşüncenin, bir görüşün başarı kazanması için savaşılan, mücadele eden kimse. **AV** 54, 113

millet *Ar. a.* Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus. **AV** 8, 9, 10⁵, 39, 40², 41², 46, 53, 54², 57, 60², 67, 68⁷, 71, 102, 103², 105, 106, 107², 110², 111, 112, 113; **ÜK** 19, 20, 21, 25, 34², 36, 37², 38², 47, 52, 56, 71, 72, 73, 89⁴, 94, 98, 102, 109², 113², 114, 116, 121, 123, 124, 139, 141, 150, 168, 171², 174², 175, 179³, 187, 193², 199, 201², 202², 203

→ *milletlerarası, milletvekili, milletvekilliği, öz millet, Türkiye Büyük Millet Meclisi*

milletlerarası *sf.* Uluslararası. **ÜK** 121

→ *Milletlerarası kuruluş*

Milletlerarası kuruluş *a.* Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren, devletler tarafından kurulmuş olan veya sivil toplum örgütleri tarafından

oluşturulmuş kuruluşlara verilen ad. “*Milletlerarası kuruluşlara da başvurduk.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

milletvekili *a.* Anayasaya göre millet meclisine seçikle giren millet temsilcisi, mebus, parlamenter, vekil. **AV** 80², 81², 104, 105², 106², 107, 111; **ÜK** 116, 120, 121², 145², 172², 175², 200

→ *milletvekili seçimleri*

milletvekili seçimleri *a.* Meclis üyelerinin seçilmesi için yapılan seçimler. “*Ben burada milletvekili seçimlerine girdim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 171

milletvekilliği *a.* Milletvekilinin görevi, mebusluk. **AV** 108

millî *Ar. sf.* Milletle ilgili, millete özgü, ulusal. **AV** 9, 85; **ÜK** 33, 35, 110, 112, 121, 146

→ *millî bilinç, millî birlik, millî çıkar, millî eğitim, millî gelir, millî hasıla, millî kıyafet, millî kültür, Millî Kütüphane, millî savunma*

millî bilinç *a.* Kişilerin mensubu oldukları ulusun kültür, toplum, tarih, ahlâk gibi değerlerini hakkıyla benimsemeleri; birey devlet ilişkisini kavrayarak kendilerini devletlerine

daha yararlı hâle getirebilmek için çaba göstermeleri. “*Stalinci teoride “Devlet, millî bilincin mutlak bir tezahürü olarak ortaya çıkar.”* - Y. B. Bakiler ÜK 140

millî birlik *a.* İnsanların birbirine olan güveni, dayanışması, inancı, ortak menfaatleri, ortak geçmişleri üzerine inşa edilmiş ülkedeki insanları bir arada tutan bağ. “*Onun millî birliğimiz, vatan bütünlüğümüz ve millî ülkümüz üzerine şiirler yazmasından, türküler yakmasından daha tabî ne olabilir?”* - Y. B. Bakiler AV 9, 39², 75, 79

millî çıkar *a.* Ulusun tümünü kapsayan ortak bir çıkar ögesinin, ülkenin öz varlığının korunmasına dayalı kazanç. “*Delegeler, her ülkenin, komünizmi kendi millî çıkarları ve kültürleri doğrultusunda benimsemelerini savundular.*” - Y. B. Bakiler ÜK 74

millî eğitim *a.* Ulusal olan eğitim.

→ **Millî Eğitim Bakanı, Millî Eğitim Bakanlığı, millî eğitim politikası**

Millî Eğitim Bakanı *a.* Millî eğitim hizmetlerini mevzuata uygun olarak yürütmekle görevli bakan. “*Tarihî gerçekleri çiğneyen ve millî*

varlığımızı gölgeleyen o Ermeni bahsi, Fahrettin Kırzioğlu'nun dikkati, Cevat Önderin gayreti ve devrin Millî Eğitim Bakanı'nın emriyle yeniden yazdırılmıştı.” - Y. B. Bakiler ÜK 121

Millî Eğitim Bakanlığı *a.* Millî eğitim hizmetlerini yürütmek üzere kurulan bakanlık. “*Şimdi, kabul edersiniz ki Üsküp Türklerinin eğitimlerinde bize yardımcı olması gereken tek merci, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin Millî Eğitim Bakanlığıdır; değil mi?*” - Y. B. Bakiler ÜK 92

→ **Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar yardımcısı**

Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar yardımcısı *a.* Millî eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde Müsteşara yardımcı olmak üzere görevlendirilen yardımcı. “*Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar yardımcılarında Zeki Sofuoğlu, Ankara Garında kolumdan tuttu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 151

millî eğitim politikası *a.* Millî Eğitim Bakanlığı'nın eğitim ve öğretim ile ilgili müfredat, plan, program vb. hususların işleyişini sağlamak amaçlı politikası. “*Bizim devletimiz, yeni nesillerin yetiştirilmesinde, millî eğitim politikamızın tesbitinde titiz*

davranmak, tarihimize, soydaşımıza, sahip çıkmak mecburiyetinde.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 111

millî gelir *a. ekon.* Bir yıllık toplumsal üretimde, üretim araçları için harcananların düşülmesinden sonra kalan bölüm, ulusal gelir. **ÜK** 139

millî hasıla *a.* Bir ülke vatandaşlarının verilen bir yıl için ürettikleri toplam mal ve hizmetlerin, belli bir para birimi karşılığındaki değerinin toplamı. “*Ama resmî kayıtlara göre millî hasılda özel sektörün payı %20 civarında.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 142

millî kıyafet *a.* Millete özgü, ulusal giysi. “*Bu şiir festivaline millî kıyafetleriyle katılan Kuveytli şâir Muhammet, Yugoslavya’daki bu eski ve yeni camiler karşısında neden böyle kayıtsız kalıyor?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 36

millî kültür *a.* Bir millete kimlik kazandıran, diğer milletlerle arasındaki farkı belirlemeye yarayan, tarih boyunca meydana getirilen o millete ait maddî ve manevî değerlerin uyumlu bir bütünü. “*Âşık Veysel, tamamen yerli ve millî kültürümüzün yeni bir altın halkası olarak kendisini kabul ettirdi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 39, 41; **ÜK** 112³, 124², 125, 151

Millî Kütüphane *a.* Ulusal kütüphane. “*Bu manzara, çağrışım yoluyla, bana Millî Kütüphane Müdürü Müjgân Cunbur’un anlattığı müthiş bir olayı hatırlattı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 56

millî savunma *a.* Ulusal savunma.

→ **Millî Savunma Bakanı**

Millî Savunma Bakanı *a.* Millî Savunma görevlerinin siyasi, hukuki, sosyal ve mali hizmetlerini yürüten bakan. “*Meselâ adam Maliye ve Millî Savunma Bakanımız olmuş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 172

milliyet *Ar. a.* Bağlı bulunan millet, tabiiyet. **AV** 9; **ÜK** 154, 168, 201

Milliyet *öz. a.* Günlük gazete. “*Âşık Veysel, radyo mikrofonunda yaptığı bu açıklamadan 5 yıl sonra, Milliyet gazetesi muhabirine, sağ gözünün akıp gitmesini bir başka çerçeve içinde anlatmaya, çalışıyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 17

milliyetçilik *a.* Maddî ve manevî açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı, ulusçuluk, ulusalcılık, nasyonalizm. **AV** 66

Miloseviç *bk.* Slobodon Miloseviç **ÜK** 168, 182⁵, 184³

Miloş öz. a. Kosova Savaşı sırasında I. Murat'ı hançerleyerek öldüren Karadağ soylusu ve Lazar Hrebelyanoviç'in damadı. "Miloş için yapılan âbidenin boyu, onbeş metre." - Y. B. Bakiler ÜK 96², 97², 99, 100²

→ **Miloş Âbidesi, Miloş Abidesi, Miloş Anıtı**

Miloş Âbidesi bk. Miloş Anıtı ÜK 100³

Miloş Abidesi bk. Miloş Anıtı ÜK 95

Miloş Anıtı öz. a. Sultan Murad Hüdavendigâr'ı sırtından hançerleyerek şehit eden Sırp Miloş Obiliç'in heykeli. "Üsküp'e döndüğümüzde Marksizm hastalığımız yüzünden Sultan Murad Türbesini, Kosova Ovasını, Miloş Anıtı'nı, Evlâdı Fatihan Mezarlığının eski yerini, filme alamamıştık." - Y. B. Bakiler ÜK 102

milyar Fr. a. Milyon kere bin, bin milyon, 1.000.000.000. AV 103, 105, 113; **milyarda bir** ufak da olsa. "Fesin Türklükle ve Müslümanlıkla milyarda bir bile alâkası yok." - Y. B. Bakiler ÜK 173

milyon Fr. a. 1. Bu sayının adı. ÜK 93, 94, 192, 198⁵; 2. sf. Bin kere bin, 1.000.000. AV 105; ÜK 38², 93, 94, 139², 148², 175, 178⁷, 198²;

milyonların karşısı(na çıkmak) çok sayıda insanın karşısında bir şeyler icra etmek. "Milyonların karşısında çalıp-söyledi." - Y. B. Bakiler AV 32

milyonlarca sf. Pek çok, çok sayıda. AV 50, 103; ÜK 28, 29, 58, 141, 158, 182

mimar Ar. a. Yapıların planını yapıp bunların gerçekleşmesini sağlayan kimse. AV 110; ÜK 12

mimari Ar. a. Yapı. ÜK 39, 59², 65, 79, 80, 95, 101, 152, 167

mimarî bk. mimari ÜK 163

mimik Fr. a. Yüz, el, kol hareketleriyle düşüncüyü anlatma sanatı. ÜK 28

mimlenmek (nsz) Mimleme işine konu olmak. ÜK 150

minare Ar. a. mim. Camilerde müezzinin ezan okuduğu, sala verdiği, şerefesi olan, çoğunlukla taştan, yüksek ve ince yapı. ÜK 36, 60, 65², 77³, 79², 80, 103, 204

minareli sf. Minaresi olan. ÜK 56

minber Ar. a. mim. Camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer. ÜK 78

minder *a.* İçi yumuşak bir malzeme ile doldurularak dikilen, oturmaya, yaslanmaya yarar şilte. **ÜK** 83

→ *yer minderi*

Mine *öz. a.* Divan-ı Muhasebat Âzası. “Ama, kızı Mine’den de hiçbir haber alamamışlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107

mini *Fr. sf.* Çok küçük veya kısa.

→ *mini etek*

mini etek *a.* Boyu diz kapağından yukarıda olan, çeşitli kısıklıkta etek. **ÜK** 49², 50

mini etekli *sf.* Diz kapağının yukarısında etek giymiş olan. “Kızlar artık mini etekli!” - Y. B. Bakiler **ÜK** 50⁴

minibüs *Fr. a.* 10-12 kişilik oturma kapasitesi olan küçük otobüs. **ÜK** 180

minnet *Ar. a.* Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu sayma, gönül borcu.

minnetle anmak yapılan bir iyiliğe karşı şükran duygusu beslemek. “Büyük yardımlarını, minnetle anacağım.” - Y. B. Bakiler **AV** 10; **ÜK** 75, 101

minnettar *Ar. Far. a.* Birinden gördüğü iyiliğe karşı kendini borçlu sayan, gönül borcu olan kimse, gönül borçlusunu. **minnettar olmak** birinden

görülen iyilik nedeniyle ona karşı içinde teşekkür duygusu beslemek. **ÜK** 171

minnettarlık *a.* Minnettar olma durumu, şükran. **ÜK** 154

miras *Ar. a. 1. huk.* Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet, kalıt, bırakıt, tereke. **AV** 77; **2. mec.** Bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey. **AV** 68

misafir *Ar. a.* Konuk. **ÜK** 35, 66, 112; **misafir almak** konuk olarak alıp yedirip içirmek, yatırmak. “Evlerimize misafir aldıklarımız bile oldu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 168; **misafir edilmek** konuk olarak karşılanıp yedirilip içirilmek. “Gâh yayan yürüyerek, gâh kağnılarla, yaylılarla yol alarak, gâh bir toz dumanı içinde sarsıla-sarsıla giden eski yük kamyonlarının arkasında, ağzını, burnunu mendiliyle kapayıp, çile çekerek ve bir feraha çıktıklarında, bir han köşesine indiklerinde, bir köy evine misafir edildiklerinde, bir kasaba veya şehir kahvehanesine oturduklarında, etraflarını alan meraklılara çalıp söyleyerek gitti...” - Y. B. Bakiler **AV** 33; **misafir etmek** konuk olarak karşılayıp yedirip içirmek, yatırmak. **ÜK** 113; **misafir gitmek** bir yere

konuk olarak gitmek. “*Hatta o kadar ki; Sırp tarafına misafır gidenler bile geri dönememişler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 183; **misafır olmak** bir yerde konuk olarak karşılanıp gerekli ilgiyi, izzet ve ikramı görmek. **ÜK** 114

→ **misafırhane,**
misafırseverlik

misafırhane *Ar. Far. a. esk.* Yolcuların konakladıkları han, kervansaray vb. **ÜK** 55, 79

misafırseverlik *a.* Misafırsever olma durumu, misafırperverlik. “*Devlet radyolarımız, turistlere iyi davranmamızı, misafırseverliğimizi yabancılara da göstermemizi günde kırk defa yayın yaparak bizi uyarmaya çalışıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 111

misal *Ar. a.* Örnek olarak alınabilen, gösterilen şey, örnek. **AV** 90

misilleme *a.* Kısasa kısas. **ÜK** 117

misilsiz *sf.* Eşsiz, benzersiz. **AV** 54; **ÜK** 42, 82

miskal *Ar. a. mat. esk.* 4,810 gram olan bir ağırlık ölçü birimi.

miskâl *bk.* miskal **AV** 103

miş eki *bk.* miş’li geçmiş zaman **ÜK** 127

miş’li geçmiş zaman Eylemin gösterdiği kavramın içinde bulunulan zaman diliminden önce olup bittiğini belirsiz olarak bildiren ya da bu olup bitişin başkalarından duyma yoluyla öğrenildiğini anlatan kip. **ÜK** 127

miting *İng. a.* Gösteri amacıyla veya bir olaya dikkati çekmek için genellikle açık yerlerde yapılan toplantı. **ÜK** 73, 183

Mitroviça *öz. a.* Kosova’nın kuzeyinde bir şehir ve belediye merkezi. “*Meselâ Sırpların ve Arnavutların bir zamanlar yan yana, içice yaşadıkları Mitroviça ikiye ayrılmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 183

mizaç *Ar. a.* Huy, yaratılış, tabiat, karakter. **ÜK** 153

moda *İt. a.* Belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı gösterilen aşırı düşlülük.

→ **zamanın modası**

model *Fr. a.* Biçim. **ÜK** 141

modern *Fr. sf.* Çağdaş. **ÜK** 25, 145, 147, 164

modernleşmek (*nsz*) Çağdaşlaşmak. **ÜK** 31

molla *Ar. a. tar. mec.* Dinî yönü ağır basan kimse. **ÜK** 76, 77

moloz *Rum. a.* Toprak ve kireçle karışık taş kırıntıları, yapı döküntüsü.

ÜK 65, 183

mor *a.* Kırmızı ile mavinin karışmasından oluşan renk, menekşe renginin kırmızıya çalanı. AV 73; ÜK 24, 30

morlu *sf.* Mor renkli olan. “*Duvarda, bir büyük Sivas kilimi, onun türküler yaktığı ‘Al baharlı morlu dağlar’ gibi, serin ve rengârenk bir güzellikle asılı duruyor.*” - Y. B. Bakiler AV 43

motif *Fr. a.* Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri. ÜK 41

motor *Fr. a.* Akaryakıtla işleyen deniz aracı. ÜK 15², 16⁶

→ *deniz motoru*

MÖ *a.* Açılımı milattan önce olan miladi zaman başlangıcından geriye doğru sayılan yıllara göre belirtilen tarih. ÜK 60²

möhürlenmek *bk.* mühürlemek-2 S 32, 33

muallak *Ar. sf. esk.* Sonuca bağlanmamış, sürüncemede kalmış.

muallâk *bk.* muallak AV 60

Muaviye *öz. a.* İslam Devleti'nin Sünnilik mezhebine göre Ali'den sonraki halifesi ve Emevi hanedanının kurucusu. “*Bu 50 milyon Sünnî içerisinde ismi Muaviye olan, Yezid olan bir tek kişi yoktur.*” - Y. B. Bakiler AV 71⁴, 103; ÜK 178²

mucize *Ar. a.* İnsanları hayran bırakan, tabiatüstü sayılan olay. ÜK 164

muhabbet *Ar. a.* Sevgi. ÜK 177

muhabir *Ar. a.* Basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren veya yazan kimse. AV 17; ÜK 193

muhacir *Ar. sf.* Göçmen.

→ *Balkan muhaciri*

muhalefet *Ar. a.* Demokraside iktidarın dışında olan parti veya partiler. ÜK 15

Muhammet Aruç *öz. a.* Arnavut vaiz. “*Muhammet Aruç isimli bir vaizimiz vardı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 170², 171

Muhammet *öz. a.* En son peygamber. “*En son peygamber Hz. Muhammed'dir.*” - Y. B. Bakiler AV 48, 70, 105, 179

Muhammet *öz. a.* Kuveytli şair. “*Bu şiir festivaline millî kıyafetleriyle katılan Kuveytli şâir Muhammet, Yugoslavya'daki bu eski ve yeni*

camiler karşısında neden böyle kayıtsız kalıyor?” - Y. B. Bakiler ÜK 36

muharebe *Ar. a. ask.* Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri. **ÜK 96**

→ **meydan muharebesi**

muhatap *Ar. a.* Kendisine söz söylenilen kimse, kendisiyle konuşulan kimse. **AV 106**

muhit *Ar. a.* Çevre, yöre, etraf. **ÜK 79**

Muhsin Çelebi *öz. a.* Ömer Seyfettin'in, Pembe İncili Kaftan isimli hikâyesinde bulunan kahraman. “*Kesinlikle söyleyeyim ki ben buraya Ömer Seyfettin'in, Pembe İncili Kaftan isimli hikâyesinin kahramanı Muhsin Çelebi'nin hassasiyetiyle geldim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 18**

muhtaç *Ar. sf.* Bir şeye gereksinim duyan. **ÜK 34, 44, 159**

muhterem *Ar. sf.* Saygıdeğer. **ÜK 49**

muhteşem *Ar. sf. 1.* Görkemli. **S 54; ÜK 33, 38, 57², 58, 59, 65, 76, 79, 84, 181; 2.** Büyük. **ÜK 33², 37², 55, 95, 98, 190²**

mukabele *Ar. a.* Karşılık verme, karşılama, karşılık. **mukabele bi'l-misil** bir davranışa aynıyla veya benzeriyle karşılık verme anlamında kullanılan bir fıkıh terimi. “*Mukabele*

bi'l-misil, Devletler Hukuku'nda bile meşru bir hak.” - Y. B. Bakiler **ÜK 117; mukabelede bulunmak** karşılık vermek. **ÜK 172**

mukadder *Ar. sf. esk.* Yazgıda var olan, yazgı ile ilgili olan, alında yazılı olan. **ÜK 62**

mukaddes *Ar. sf.* Kutsal. **AV 70**

→ **mukaddes topraklar**

mukaddes topraklar Musevilik, Hristiyanlık ve İslam için önem arz eden, günümüzde üzerinde İsrail ve Filistin'in bulunduğu topraklara verilen özel isim. “*O kadar ki Birinci Dünya Harbi'nde biz 'İngiliz'in ayağı mukaddes topraklara basmasın' diyerek Anadolu'nun bağrından binlerce Türkoğlunu alıp Arap yarımadasına götürdük.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 200**

mukaddesat *Ar. ç. a. esk.* Kutsal sayılan inanç ve davranışlar. **AV 108**

mukayese *Ar. a.* Benzeterек veya karşılaştırarak değerlendirme, karşılaştırma, kıyaslama. **AV 47;**

mukayese etmek karşılaştırmak, kıyaslamak. **ÜK 182**

muntazaman *Ar. zf. esk.* Düzenli olarak. **ÜK 194**

Murad *bk.* İkinci Murad

Murad Camisi *bk.* İkinci Murad Camisi **ÜK** 81

Murad Han *bk.* Murad Hüdâvendigâr **ÜK** 96², 97

Murad Hüdâvendigâr *bk.* Murad Hüdâvendigâr **S** 55; **ÜK** 97, 190

Murad Hüdâvendigâr Türbesi *bk.* Murad Hüdâvendigâr Türbesi **ÜK** 95, 97

Murad Paşa Camisi *öz. a.* Debarlı Hüseyin tarafından yapılan Üsküp'teki en büyük camilerden biri. "*Pazarın Murad Paşa Camii, çarşı esnafı için yapılmış.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 77, 151

Muradiye *öz. a.* Bursa'da bulunan bir cami. "*Bursa'daki Muradiye, İstanbul'daki Murat Paşa camilerini hatırlatıyor.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 78

murat *Ar. a.* İstek, dilek. **S** 47

Murat Hüdâvendigâr *öz. a.* I. Murad veya Gazi Hünkar, Osmanlı Devleti'nin 3. padişahı. "*Sultan Murad Hüdâvendigâr'ın şehid düştüğü yere yapılan türbeyi bulmamız zor olmadı.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 189

→ **Murad Hüdâvendigâr Türbesi, Murat Hüdâvendigâr Türbesi**

Murat Hüdâvendigâr türbesi *öz. a.* Kosova'nın Priştine - Mitroviça yolu

üzerinde yer alan türbe. "*Murad Hüdâvendigâr Türbesi'nin bakımlı ve çimli bahçesinde, birkaç Evlâd-ı Fatihan mezarı, Kosova Ovası'nın muhteşem destanına, sanki kulak kesilmişlerdi.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 189²

Murat Paşa *öz. a.* İstanbul'da bulunan bir cami. "*Bursa'daki Muradiye, İstanbul'daki Murat Paşa camilerini hatırlatıyor.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 78

murç *Erm. a.* Betonu kırmakta veya betona delik açmakta kullanılan sivri uçlu, çelikten yapılmış bir alet. **ÜK** 151

musallat *Ar. sf.* Bir kimse veya şeyin üzerine bıktırarak kadar düşen (kimse). **musallat olmak** birini sürekli rahatsız etmek, birine sataşmak, peşini hiç bırakmamak. **AV** 76

musiki *Ar. a. mec.* Kulağa hoş gelen sesler dizisi. **ÜK** 13, 23

mûsikî *bk.* musiki **ÜK** 44², 58

Musluhiddin Abdülğani *öz. a.* Kurşunlu Han'ı yaptıran II. Selim'in âlimlerinden biri. "*Musluhiddin Abdülğani isimli bir müezzîn yaptırmış.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 76

Musluhiddin *bk.* Musluhiddin Abdülğani **ÜK** 76, 77

Mustafa Baydar öz. a. Cumhuriyet devri yazarı. “*Âşık Veysel, bu görüşünü, Mustafa Baydar’la konuşurken de tekrarlıyor.*” - Y. B. Bakiler AV 88, 90

Mustafa Erkal öz. a. Sosyolog. “*Ben, Prof. Dr. Mustafa Erkal’ın kitaplarını gözden geçirdim.*” - Y. B. Bakiler ÜK 161

Mustafa Kayabek öz. a. Şair, yazar ve Ötüken dergisinin yazı işleri müdürü. “*Program münasebetiyle aldığım birçok mektup arasında gönül kumaşı ipekten olan Mustafa Kayabek’in bir Harput veya Eğin türküsü kadar güzel ve duygulu destansı mektubunun yüreğimi ısıttığını söylemeliyim.*” - Y. B. Bakiler ÜK 152

Mustafa Kemal öz. a. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına önderlik yapmış, Türk siyasetçi, asker ve devlet adamı. “*Mustafa Kemal’le görüştünüz mü?*” - Y. B. Bakiler AV 88

Mustafa Necati Sepetçioğlu öz. a. Yazar. “*Orada, elli yıl kadar önce okuduğum Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun bir hikâyesindeki zarif ifadeleri hatırladım.*” - Y. B. Bakiler ÜK 163

Mustafa Paşa öz. a. Devlet adamı. “*1492 yılında Mustafa Paşa tarafından yaptırılmış.*” - Y. B. Bakiler ÜK 78²

→ **Mustafa Paşa Camisi**

Mustafa Paşa Camisi öz. a. 1492 yılında Mustafa Paşa tarafından yaptırılan Makedonya'nın başkenti Üsküp'te bulunan eski Osmanlı cami. “*Mustafa Paşa Camii, Üsküp Kalesi'nin kuzeyinde ve bir tepe üzerinde.*” - Y. B. Bakiler ÜK 78

Musul öz. a. Irak'ın en büyük şehirlerden birisi.

→ **Musul Türkleri**

Musul Türkleri öz. a. Irak'ta yaşayan Türkler. “*Bırakınız Bulgaristan’ı ve Yunanistan’ı, güney komşumuz Irak’ta, Kerkük ve Musul Türklerine reva görülen zulüm, bize Yontma Taş Devri’ni hatırlatmaktadır.*” - Y. B. Bakiler ÜK 93

mutasavvuf Ar. a. Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adanmış kimse, İslam gizemcisi, sufi. AV 59

mutfak Ar. a. Yemek pişirilen yer, aş damı. ÜK 40³, 108

mutlak Ar. sf. Salt. ÜK 140

→ *mutlak hâkim, mutlak hakim*

mutlak hâkim *bk.* mutlak hakim **AV** 48

mutlak hakim *a.* Hakim-i mutlak, Allah. “Herşeyin mutlak hâkimi Allah’tır.” - Y. B. Bakiler

mutlaka *Ar. zf.* Kesinlikle. **ÜK** 62², 91, 93, 110, 126, 152, 167, 178, 188, 190², 192, 193, 198

mutlu *sf.* Mutluluğa erişmiş olan, ongun, mesut, bahtiyar, berhudar. **ŞA** 47; **ÜK** 142

mutluluk *a.* Bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut, ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik. **ŞA** 47; **S** 10; **ÜK** 68

muzaffer *Ar. sf. esk.* Üstünlük elde etmiş, zafer kazanmış, yenmiş, utkulu. **ÜK** 121

Muzaffer Özdağ *öz. a.* Aslen Dağıstan Lak kökenli Türk, asker ve siyasetçi. “Kızılay’da, Muzaffer Özdağ’la karşılaştık.” - Y. B. Bakiler **AV** 111

mübarek *Ar. sf. 1.* Kutlu, kutsal. **AV** 64, 66, 82; **ŞA** 48, 49, 50; **ÜK** 25, 41, 67, 96, 97⁴, 98, 99², 107, 110, 127; **2.** Çok saygı duyulan. **AV** 50; **ŞA** 47; **S**

25, 41, 51; **3. ünl.** Beğenilen, sevilen şeyler için söylenen bir söz. **S** 20

mücadele *Ar. a.* Birbirlerine isteklerini kabul ettirmek için iki taraf arasında yapılan zorlu çaba, savaş. **AV** 47, 111

müdahale *Ar. a.* Karışma, araya girme. **ÜK** 81; **müdahale etmek** karışmak, araya girmek, el atmak. **ÜK** 183

müddet *Ar. a.* Süre. **AV** 54², 81

müddetçe *zf.* Süre zarfında. “Ama oruçlu olduğumu öğrenen Üsküp Türkleri, beni ısrarla iftar sofralarına davet ettiler ve o kadar ikramda bulundular ki orada kaldığım müddetçe artık sahura kalkmak ihtiyacını da duymadım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107

müdür *Ar. a.* İdare eden, yöneten. **ÜK** 56, 75, 101, 112, 143, 144², 148³, 170, 191

→ *fabrika müdürü, genel müdür, okul müdürü, radyo müdürü, şube müdürü*

müdürlük *a.* Yönetmenin, müdürün görevi veya yeri, müdüriyet.

→ *genel müdürlük, Kültür Müdürlüğü*

müessese *Ar. a. huk.* Kurum. **ÜK** 140, 144²

müezzin *Ar. a.* Namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan din görevlisi, ezancı. **ÜK** 50, 76, 204³

müfettiş *Ar. a.* Denetmen.

→ **eğitim müfettişi**

müftülük *öz. a.* Müftünün görevi veya makamı. **ÜK** 79

mühendis *Ar. a.* İnsanların her türlü ihtiyacını karşılamaya dayalı yol, köprü, bina gibi bayındırlık; tarım, beslenme gibi gıda; fizik, kimya, biyoloji, elektrik, elektronik gibi fen; uçak, otomobil, motor, iş makineleri gibi teknik ve sosyal alanlarda uzmanlaşmış, belli bir eğitim görmüş kimse. **ÜK** 142

mühür *Far. a.* **1.** Bir kimsenin, bir kuruluşun adının veya unvanının tersine kazılı bulunduğu, metal, lastik vb.nden yapılmış araç, damga, kaşe. **ÜK** 44, 60, 172; **2.** Bu araçla basılan ve imza yerine geçen ad. **AV** 53

mühürlemek *(-i)* **1.** Bir yazı, belge vb.nin doğruluğunu veya kabul ve onayını belirtmek amacı ile altına mühür koymak, mühür basmak. **AV** 53; **2.** *(nsz)* Mühürleme işi yapılmak, mühür basılmak. **S** 32, 33; **3.** Öpmek.

“*Bu hâlim bazı Yugoslav gençlerinin de dikkatini çekmiş olmalı ki otele dönmek için aralarından geçmeye çalıştığımda, gözlerini yüzüme çiviliyorlar, bir sirk hayvanının homurtularını çıkararak, sevgililerini bellerinden kavrayıp kendilerine çekiyorlar ve onların dudaklarını, bütün kaideleri çiğneyen bir isyan duygusuyla mühürlüyor, mühürlüyor, mühürlüyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 66³

müjde *Far. ünl.* Sevindirici haber verileceği zaman söylenen bir söz. **AV** 13⁵; **müjde almak** sevindirici güzel bir haber almak. **ÜK** 154

Müjgân Cunbur *öz. a.* Kütüphaneci ve edebiyat araştırmacısı. “*Bu manzara, çağrışım yoluyla, bana Milli Kütüphane Müdürü Müjgân Cunbur’un anlattığı müthiş bir olayı hatırlattı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 56², 57

mükellef *Ar. sf.* Eksiksiz, özenli bir biçimde yapılmış. **ÜK** 148

mükemmel *Ar. sf.* Eksiksiz, kusursuz, tam, yetkin, şahane. **AV** 75; **ÜK** 43², 49, 60, 77, 93, 152, 169, 192

mükemmellik *a.* Eksiksiz, kusursuz, tam, yetkin olma, mükemmeliyet. **AV** 62

mülazım *Ar. a. ask.* Teğmen. **ÜK** 79²

mülkiyet *Ar. a.* Sahiplik.

→ **mülkiyet hakkı**, **özel mülkiyet**

mülkiyet hakkı *a.* Taşınır ya da taşınmaz bir eşya üzerinde hak sahibine kullanma, yararlanma ve tasarruf yetkisi veren, hukuk düzeninin sınırları içinde kullanılabilen mutlak ve aynı hak. “*Kapitalist ülkelerde, kayıtsız şartsız bir mülkiyet hakkı, yok artık.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 139

mültefit *Ar. sf. esk.* İltifatkâr. **ÜK** 187

mümkün *Ar. sf.* Muhtemel, olası. **ÜK** 16, 63, 66, 73⁴, 92, 93, 94, 102, 110, 134, 140, 142, 151, 184, 204; **AV** 64, 68², 73; **mümkün olmak** imkân bulunmak. **ÜK** 12, 67, 81, 108, 100, 152

münakaşa *Ar. a.* Tartışma. **ÜK** 26

münakaşasız *sf.* Tartışma olmayan. “*Ve yine Marksist felsefeye göre, tamamen kalkması, yok olması istenilen devlet müessesesi, bütün Marksist ülkelerde müsamahasız, münakaşasız, bir büyük otorite kılığına bürünmüştür.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 140

münasebet *Ar. a.* 1. İlişik, ilişki, ilinti. **AV** 113; **ÜK** 94; 2. Sebep, vesile, gerekçe, neden. **ÜK** 10, 35, 101, 123, 142, 143, 146

münasebetiyle *zf.* Dolayısıyla, sebebiyle, itibarıyla, ilgisinden dolayı. **ÜK** 37, 94, 110, 111, 152

münekkit *Ar. a. esk.* Eleştirici. **ÜK** 43

münevver *Ar. a. esk.* Aydın kimse. **AV** 108

münferit *Ar. sf. esk.* Tek, ayrı, kendi başına olan. **ÜK** 109

münkir *Ar. sf.* Tanrı'nın varlığına inanmayan, Tanrı'nın varlığını inkâr eden (kimse). **AV** 47, 102

müreffeh *Ar. sf. esk.* Refah ve varlık içinde yaşayan, gönençli. **AV** 68; **ÜK** 201

müsait *Ar. sf.* Uygun, elverişli. **ÜK** 194

müsamahasız *sf.* Hoşgörüsü olmayan. **ÜK** 140

Müslüman *Ar. Far. öz. a.* 1. *din b.* İslam dininden olan kimse, Muhammedî, Müslim, Müselman, mümin. **AV** 45², 46, 48, 63, 71, 102², 103², 105², 106², 107, 108³, 113; **ÜK** 13, 32³, 76, 81, 108, 122, 164², 170², 171, 177⁶, 178², 179⁷, 182, 195³, 200³, 201³, 202; 2. *mec.* Doğru, haktan ayrılmaz kimse. **S** 31

Müslümanca *zf.* Müslümana yakışır bir biçimde. **AV** 104

Müslümanlık öz. a. Hz. Muhammet'in yaydığı İslam dini, İslam, İslamlık, İslamiyet, Hak dini. **AV** 48, 63, 103; **ÜK** 171, 173, 179, 195³

müstağrip sf. Batıyı seven, batı tarzı düşünen. “*Tanzimat sonrası Türk aydınuna en çok yakışan sıfat: Müstağrip.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 44

müstakil Ar. sf. Kullanış yönünden başka bir yapı ile bağlantısı olmayan, bağımsız. **ÜK** 158

müstehak [müstahak] Ar. sf. Hak etmiş, hak kazanmış, layık. **ÜK** 162

müsterih Ar. sf. Bütün kaygılardan kurtulup gönlü rahata kavuşan, içi rahat olan. **AV** 90

müstesna Ar. sf. Benzerlerinden üstün olan, benzerleri az bulunan. **AV** 40, 63

müsteşar Ar. a. Bakanlıklarda, elçiliklerde bakan veya büyükelçiden sonra gelen en büyük yönetici. **ÜK** 95

→ **Bakanlık Müsteşarı, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı, Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı, müsteşar yardımcısı**

müsteşar yardımcısı a. Müsteşarın sorumluluğunda olan görevlerin ifasında ve birimlerin yönetim ve koordinasyonunda, kendisine yardımcı olmakla yükümlü görevli. “*İlk*

Yugoslavya gezisinden sonra, Kültür Bakanlığına müsteşar yardımcısı olarak atanmışım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 10

→ **Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar yardımcısı**

müşkül Ar. a. Engel, güçlük, zorluk. **ÜK** 91

müşrik Ar. sf. esk. Tanrı'ya ortak koşan. **AV** 102

müşteri Ar. a. Alıcı. **ÜK** 163, 184

mütecessis Ar. sf. esk. Meraklı. **ÜK** 93

mütefekkir Ar. a. esk. Düşünür. **AV** 70

müteşekkil Ar. sf. esk. Oluşmuş, meydana gelmiş. **ÜK** 161, 195

müthiş Ar. sf. 1. Korkuya düşüren, korkunç, dehşetli. **ÜK** 42, 125; 2. Şaşılacak kadar değişik. **AV** 65², 81², 111; **ÜK** 56, 82, 85; 3. Hayranlık yaratan. **ÜK** 11, 95

müzakere Ar. a. Bir konuyla ilgili fikir alışverişinde bulunma, oylaşma. **ÜK** 121

müze Fr. a. Sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer veya yapı. **AV** 40², 41; **ÜK** 50, 59, 76, 163²

müzik *Fr. a.* **1.** Bu biçimde düzenlenmiş seslerden oluşan eserlerin okunması veya çalınması. **ÜK** 12, 13;
2. Birtakım duygu ve düşünceleri belli

kurallar çerçevesinde uyumlu seslerle anlatma sanatı, musiki. **AV** 91

→ *pop müzik*

n, N

nabız *Ar. a. mec.* Eğilim, düşünce, niyet. **ÜK** 141; **nabız vurmak** ortaya çıkmak, belli olmak. “*Bir merhamet, bir sıcaklık, bir gurur / Yavrum! diyen sesinde... / Ve huzurun günde beş vakit nabız vurur / Beyaz tülbentinde, seccadesinde.*” - Y. B. Bakiler **ŞA** 47

nadide *Far. sf.* Az görülür, görülmedik, seyrek görülen. **ÜK** 152

nafaka *Ar. a.* Geçinmek için gerekli olan şeylerin bütünü, geçimlik. **nafaka koymak** geçinecek kadar para vermek. “*Devlet baba da, bu hizmetine karşılık onun cebine çoluk çocuğunun nafakasını koysun.*” - Y. B. Bakiler **AV** 36

nağme *Ar. a.* Güzel, uyumlu ses, ezgi, melodi. **AV** 96

Naim Feraşeri [Naim Fraşırı] *öz. a.* Osmanlı yazar ve şair. “*Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim’in ve Naim Feraşeri’nin hezeyanları arasındadır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 201²

nakış *Ar. a.* 1. Genellikle kumaş üzerine renkli iplikler veya sırma ve sim kullanarak elle, makineyle yapılan işleme, el işi, ince iş. **AV** 92; **ÜK** 50; 2. Özellikle duvar ve tavanları süslemek için yapılan resim. **ÜK** 80,

152²; **nakış nakış dokumak** en ince noktalarına kadar özen göstererek, emek vererek ortaya çıkarmak. “*Yeniden bar tutmak omuz omuza / Yeniden doğrulmak, duymak, okumak.. / Bir Sivas kilimi dokur gibi gururla / Yeniden ruhumuzu nakış nakış dokumak.*” - Y. B. Bakiler **S** 14, 27; **nakış nakış işlenmek** tek tek, özene bezene işleme işi yapılmak. “*Çünkü caminin sadece iç duvarları değil, dış duvarları da solmayan, dökülmeyen boyalarla nakış nakış işlenmiş, bir karış olsun boş yer bırakılmamıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 51

nakışlama *a.* Nakışlamak işi. **AV** 41, 46, 54

nakışlamak *(-i)* Nakışla bezemek, işlemek. **S** 53

nakışlayabilmek Nakışla bezeme imkânı veya olasılığı bulunmak. “*Tek kelime olsun, Türkçe duyabilmek ve o güzelim Rumeli şivesinin mûsikîsiyle, ruhumu yeniden nakışlayabilmek için, kalabalıklara karıştım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 58

nakışlı *sf.* Nakışlı olan. **S** 31, 37

nakil *Ar. a.* Anlatma, söyleme, hikâye etme.

→ **nakletmek**

nakletmek Ar. T. (-i) Anlatmak, aktarmak. **ÜK** 95

Nakşibendi Ar. Far. Ar. öz. a. din b. Nakşibendilik tarikatından olan kimse.

→ **Nakşibendi tarikatı, Nakşibendî tarikatı**

Nakşibendi tarikatı a. Abdulhalik-ıl Güjdevani tarafından sistemleştirilen, Sünni İslam dini tarikatı. “Eskiden bu köyde, Nakşibendî tarikatına mensup şeyhler varmış.” - Y. B. Bakiler

Nakşibendî tarikatı bk. Nakşibendi tarikatı **ÜK** 181

Nalbant Yaylası öz. a. Yozgat ilinin Akdağmadeni ilçesine bağlı bir yayla. “Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan, Sultansulağı, Meydan Deresi, Nalbant Yaylası, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler **AV** 75

namaz Far. a. din İslam’ın beş şartından biri olan ve Müslümanların günde beş vakit, dinî kurallara göre yapmak zorunda oldukları ibadet, salat. **ÜK** 81, 108, 187; **ŞA** 50³; **namaz kılmak** namaz ibadetini yerine

getirmek. **ŞA** 50²; **ÜK** 40, 81; **namaza durmak** namaza başlamak. **ÜK** 40, 51

→ **akşam namazı, cenaze namazı, cuma namazı, namazgah, yatsı namazı**

namazgah Far. a. din b. esk. Açıkta namaz kılmak için hazırlanmış olan ve kible yönüne doğru dikili bir taş bulunan yer, musalla. **ÜK** 40, 82, 83²

Namık Kemal öz. a. Yazar, gazeteci, devlet adamı ve şair. “Denilebilir ki, Namık Kemal’de rastladığımız vatan fikri, Mehmet Akif Ersoy’da şahit olduğumuz cehalet ve taassup belâsı... Veysel’in, sosyal konulu şiirlerinin fikir örgüsünü meydana getirmektedir.” - Y. B. Bakiler **AV** 67

namus Ar. a. Dürüstlük, doğruluk. **ÜK** 27, 30

namussuz sf. Ahlak kurallarına uygun olarak davranmayan, ahlak kurallarını çiğneyen. **AV** 106

nâr Ar. a. esk. Ateş. **nârına yanmak** ateşine yanmak. **S** 59

nâra bk. nara **AV** 113; **ÜK** 150

nara Ar. a. Haykırma, bağırma. **nara atmak** yüksek sesle uzun uzun haykırmak. **ÜK** 181

nasıl T. Ar. zf. 1. Bir işin ne biçimde, hangi yolla olduğunu belirtmek için

kullanılan bir söz. **AV** 8²; **S** 22⁴; **ÜK** 20, 21, 35², 58, 92², 93, 117, 119², 121, 128, 142, 145, 158², 161, 163, 169², 201²; **2. sf.** Ne gibi, ne türlü. **AV** 9; **S** 33⁴; **ÜK** 15, 17, 25, 27², 32, 44, 49, 57, 109², 141, 143², 146, 158³, 163, 168, 171², 174², 178, 180, 192; **3.** Bir hareketin yapılış biçimine duyulan şaşkınlığı belirten bir söz. **AV** 40, 68², 76, 87, 91, 103, 107, 108², 110, 113; **ÜK** 17, 115, 116, 168, 178; **4.** İşin zorunlu olduğunu belirten bir söz. **ÜK** 171²; **5.** Ne kadar çok. **ŞA** 49; **S** 7; **nasıl olur da 1)** bir hareketin yapılışından duyulan şaşkınlığı belirtmek için kullanılan bir söz. “*Alevîlik, İslâm içinde, tamamen siyasî bir mesele olarak ortaya çıkmasına rağmen, Sünnî topluluk, Alevî kardeşlerini nasıl olur da kâfir diye suçlayabilirler?*” - Y. B. Bakiler **AV** 103; **2)** olması doğru olmayan şey için kullanılan bir söz. “*Sizi burada nasıl olur da gözlemci olarak bulundururuz.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23, 179; **nasıl olur** olması şaşkınlık yaratan şey kullanılan bir söz. “*Ama nasıl olur?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 26, 100, 116²

nasırlı sf. Nasırı olan, nasır bağlamış, nasırlaşmış. **AV** 14, 15

nasip Ar. a. Birinin payına düşen şey.

nasîp bk. nasip **S** 59

nasipsiz sf. Tanrı'nın idrak etme yeteneği vermediği kişi. “*Erzurum'daki Osmanlı Kışlasının güzelim kitabesini de bizim nasipsizlerimiz kazıyarak yok ettiler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 151

NATO öz. a. Açılımı North Atlantic Treaty Organization olan 4 Nisan 1949'da 12 ülke tarafından imzalanan ve farklı dönemlerde 16 ülkenin daha katıldığı uluslararası askerî ittifak. “*NATO kuvvetleri bu büyük vahşete müdahale etmek mecburiyetinde kaldı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 180, 183, 189

naylon İng. sf. Bu maddeden yapılan.

→ **naylon torba**

naylon torba a. Polietilen denilen petrol türevinden ve atık plastik malzemelerin ikincil kullanımından elde edilen, dış ortam koşullarına direnç gösteren torba. “*Kâğıt, paçavra, teneke, tuğla, taş, naylon torba, demir, otomobil lâstikleriyle pislikler içerisinde.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 183

naz Far. a. 1. Kendini beğendirmek amacıyla yapılan davranış, cilve, eda. **AV** 64; **2.** İsteksiz gibi görünerek yalvarmak amacıyla yapılan davranış. **S** 7, 11; **3.** Şımarıkça davranış. **ÜK** 44

nazariye *Ar. a. esk.* Kuram. **ÜK** 140

nazım *Ar. a. ed.* Şiir. **ÜK** 44⁴

Nazım *bk.* Nazım Hikmet **ÜK** 73

Nâzım Hikmet *bk.* Nazım Hikmet **ÜK** 67³, 68⁴, 72, 73³, 74

Nazım Hikmet *öz. a.* Şair, yazar. “Gençler Nazım Hikmet’i, Orhan Veli’yi, Cahit Sıtkı’yı, Fazıl Hüsnü’yü, Atilla İlhan’ı ve Tahsin Saraç’ı, tanıyorlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 68³, 72

nazlanma *a.* Nazlanmak işi. **AV** 65

nazlanmak (*nsz*) Kolayca gönlü olmamak, ısrar beklemek. **AV** 64

nazlı *sf.* Kolayca gönlü olmayan, kendini ağır satan, ısrar bekleyen, işveli, edalı. **S** 62

ne *zm.* **1.** Hangi şey. **AV** 9⁶, 10⁴, 18², 39, 47², 68, 81, 90, 91, 103, 105², 107; **S** 7², 15², 33; **ÜK** 14, 21, 25, 27³, 29², 35, 40, 41, 43, 44, 49, 50³, 71², 72, 93, 94, 97², 100², 102, 107, 108, 109, 121, 122², 125, 150², 158, 163, 168, 180, 193², 204²; **2.** *zf.* Şaşma veya abartı bildiren bir söz. **ÜK** 11, 23³, 85; **3.** “O da nerden çıktı.” anlamında kullanılan bir söz. “*Yok canım ne Londra’sı!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 15; **4.** Küçümseme, alay bildiren bir söz. “*Bir milletin hayatında on yıl beklemek nedir ki?*” -

Y. B. Bakiler **ÜK** 36, 112; **5.** *sf.* Nasıl. **AV** 48, 49⁵, 50³, 71, 106, 109; **ŞA** 48; **ÜK** 62, 144, 147, 193; **6.** *sf.* Hangi. **AV** 14², 90; **ÜK** 14, 38², 62, 116², 149², 153, 178, 179⁴, 181, 201; **7.** *zf.* Neden. **S** 5; **ÜK** 98, 199; **8.** Ne kadar. “*Aman ne iyi ettiniz de bizi arkadan vurdunuz!*” diye onlara alkış mı tutacaktık?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 117, 129; **9.** *ünl.* Soru biçiminde şaşma bildiren ünlem. **AV** 13², 44³, 45³, 49, 108², 111; **ÜK** 183; **ne çare** “çaresi yok, elden ne gelir” anlamında kullanılan bir söz. **S** 29; **ÜK** 194; **ne çıkar** nasıl bir yarar umulur? **ÜK** 27; **ne demek** ne anlama gelmek. “*Türkiye’de yaşadığınız için, bu ilginin ne demek olduğunu size anlatmak gerçekten çok zor!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 20, 35, 72, 139, 146²; **ne denli** ne kadar. **ÜK** 101; **ne fark eder?** olması ve olmaması durumunda bir fark olmayacak durumlar için kullanılan bir söz. “*Bulunmasa ne fark eder?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 27; **ne fayda** iş işten geçtikten sonra alınan boş önlemler için “neye yarar” anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 97, 183; **ne güzel** durumdan memnun olduğunu ifade eden bir söz. “*Ne güzel seni bulmak bütün yüzlerde, / Sonra seni kaybetmek hemen her yerde*

/ *Ne güzel, bineceğim vapurları kaçırmak / Yapayalnız kalmak iskelelerde.*” - Y. B. Bakiler S 17²; **ne hikmetse** bilinmeyen bir sebepten ötürü. **ÜK** 192; **ne ilgisi var** birbiriyle alakalı olmayan durumlarda kullanılan bir söz. “*Canım ne ilgisi var Altın Çelenk Ödülü kazanmakla propaganda işinin, örgüt çalışmasının?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 17, 113, 114; **ne işin var** “Maksadın ne, burada ne işin var?” anlamlarında kullanılan bir söz. “*Gizli sevdalar gibi Sevr'i içinde tutan / Senin ne işin var Anıt Kabir'de? / Yelyepelek koşup gelmişsin bir de / Utan utan utan!*” - Y. B. Bakiler S 58; **ne kadar 1)** çok, oldukça. **AV** 40, 46², 51³, 53, 65, 90; **ÜK** 13³, 19, 21, 51, 74, 77, 78, 95, 111, 142, 155, 157, 194; **2)** ne ölçüde. **AV** 46, 103, 104; **ÜK** 37, 140; **3)** nicelik bakımından miktar, ölçü, fiyat, zaman anlamlarıyla soru bildiren bir söz. **ÜK** 109, 128, 146; **neka bk.** ne kadar-3 **ÜK** 128; **ne mutlu Türk'üm diyene!** Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminde yol gösterici veciz bir söz. “*Bir güne bir gün ağzımızı açıp da “Ne mutlu Türk'üm diyene! demedik.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 199³; **ne olur (veya olursun veya olursunuz)** “yalvarırım, lütfen, rica ederim”

anlamında kullanılan bir söz. **S** 7², 25; **ÜK** 63²; **ne olursa olsun** “her durumda, olumlu veya olumsuz bütün şartlarda” anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 177², 182; **ne yazık ki** üzümlere belirtelim ki. **ÜK** 59, 73, 79, 135; **neler** çok ve çeşitli şeyler. **AV** 48, 110; **ÜK** 22, 58³, 92, 195; **neler neler** çok ve çeşitli şeyler. **AV** 109

ne ... ne ... Far. 1. bağ. Cümledeki öğeleri veya cümleleri birbirine bağlayan ve olumsuzluk anlamı veren tekrarlı söz, hem .. hem .. karşıtı. **AV** 72, 103, 104²; **S** 23⁴, 27⁴, 35³, 42³, 45², 57³; **ÜK** 15, 18, 44, 81², 162, 179; **2.** İki sıfat veya sıfat durumunda olan iki kelimenin başına getirildiğinde iki kavramın ortalaması olan üçüncü bir kavram anlatan bir söz. **AV** 17; **ŞA** 50; **S** 9², 11²; **3. sf.** Çokluk, güzellik vb. anlatan bir söz. **ÜK** 95; **ne ben söyleyeyim ne sen sor** kötü, arzu edilmeyen bir durumu açıklamanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir söz. “*Arkamda bir büyük sancılı meydan / Kulağını vermiş beni dinliyor / Meydan dedim nerde Burmalı Câmi'n? / Ne ben söyleyeyim ne sen bir şey sor!*” - Y. B. Bakiler S 54

Necati Zekeriya öz. a. Yazar, şair ve gazeteci. “*Necati Zekeriya, o ânu*

yaşıyormuşçasına anlatıyordu.” - Y. B. Bakiler ÜK 17, 18, 74²

nece *zf.* Hangi dilde, hangi dilden? ÜK 109

neden *zf.* Bir olayı doğuran başka bir olayı sormak için kullanılan bir söz; niçin. AV 44, 76², 81, 102, 106; S 61; ÜK 11³, 14, 15, 16³, 17, 20, 21, 22², 26², 27², 36, 49, 59, 63², 72, 73², 83, 92, 100, 114, 124⁵, 134², 158, 163, 173², 174, 176, 178, 192, 195

→ **neden sonra**

neden sonra *zf.* Aradan bir hayli zaman geçince. AV 14

nedense *zf.* Bilinmeyen, belli olmayan bir sebep dolayısıyla, her nedense. AV 43, 111; S 37; ÜK 67, 190

Nedim Abbas *öz. a.* Üsküp Türk Radyosu Genel Müdürlüğü yapmış kişi. “*Daha sonra Genel Müdürü Nedim Abbas’ın anlattıklarını defterime yazmaya başladım.*” - Y. B. Bakiler ÜK 191

Nedret-ül Madran *öz. a.* El-Ehâ-ül Arabî’nin kurucularından Fransa’da edebiyat doktorası yapmış olan kişi. “*Kurucuların başında Meşrutîyetin Şam mebusu Şefik El-Müeyyed ile Fransa’da edebiyat doktorası yapan*

Nedret-ül Madran vardı.” - Y. B. Bakiler ÜK 200

nefes *Ar. a.* 1. Soluk. AV 65, 66; ÜK 21; 2. *ed.* Bektaşî ve Alevîlerin görüş ve düşüncelerini belirtmek için yazılmış şiir. S 35; **nefes almaksızın** dikkatle. “*Salon, adeta nefes almaksızın dinliyordu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 49

→ **nefes nefese**

nefes nefese *zf.* Soluk soluğa. AV 14; S 37; ÜK 52

nefessiz *zf.* Nefes almadan. “*Birdenbire uyanır bir ana uykusundan / Sapsarı bir korkuyla bakakalır nefessiz / Orda, sabaha karşı bir çocuk ölür sessiz / Burda ben.*” - Y. B. Bakiler S 23

Nefî *öz. a.* 17. yüzyıl Türk şairi. “*Yok Fuzulî, yok Nefî, yok Feryadî, yok Hayranî, yok Usulî, yok Kusurî, Talibî, İlhamî, Derunî...*” - Y. B. Bakiler ÜK 19

nefis *Ar. sf.* Pek hoş, çok güzel. ÜK 31, 42

nefret *Ar. a.* Bir kimsenin kötülüğünü, mutsuzluğunu istemeye yönelik duygu. **nefret etmek** birine veya bir şeye karşı nefret duygusuyla dolu olmak. AV 47; **nefret ettirmek** birine

veya bir şeye karşı nefret duygusu beslemek. “*Tekmeleyen, parçalayan, bölen, nefret eden, nefret ettiren şairlerden değildir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 47

nehir *Ar. a.* Irmak. **S** 12; **ÜK** 24, 25², 28³, 58², 103

→ *Vardar Nehri*

neme *Neyime.* **neme gerek** *a.* Neme lazım. **S** 45

nene *a.* Nine.

→ *Nene Hatun*

Nene Hâtun *öz. a.* Erzurum'daki Tabyasının savunulmasında çalışarak adını tarihe yazdıran Türk kadını. “*Orada Nene Hâtun'la ilgili olayları yaşlılardan dinlemiş, savaş yıllarına ait hâtıralarını teybe almıştım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

nerde *bk.* nerede-1 **S** 14, 41², 54; **ÜK** 50, 109²

nerden *bk.* nereden-1 **ÜK** 15

nere *a.* **1.** Hangi yer? **ÜK** 91; **2.** Hangi taraf? **AV** 50, 61; **S** 61²

nerede *zf.* **1.** Hangi yerde? **AV** 53², 105; **ÜK** 14, 62², 107, 108, 181; **2.** *ünl.* İmkânsız anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 185

nereden *zf.* Hangi yerden? **AV** 111; **ÜK** 62; **2.** Nasıl, ne gibi bir ilişki ile. **ÜK** 17, 124, 169; **nereden nereye** iki olay, iki durum arasındaki ilişkiye ya da ayrıma şaşıldığını belirtir. **ÜK** 152, 190

neredeysse *Az kalsın, az daha.* “*Bunlar neredeysse Hz. Peygamberi bile Arnavut olarak ilân edecekler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 193, 202

neresi *zm.* Hangi yönü. **ÜK** 11, 159

nereye *zf.* Hangi yere? **ÜK** 108², 109, 188

Nergizî *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk Halk şairleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Nergizî, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

nesi *zm.* Hangi yönü, hangi tarafı? **ÜK** 22

nesil *Ar. a. top. b.* Kuşak. **AV** 8; **ÜK** 43, 44, 67, 135², 152, 158, 163²

→ *yeni nesil*

nesir *Ar. a. ed.* Düz yazı. **ÜK** 44³

neşriyat *Ar. a.* Yayın. **ÜK** 116

net *Fr. sf. mec.* Açık seçik olan, anlaşılmaz yanı bulunmayan. **AV** 9

netice *Ar. a.* Sonuç. **S** 38; **ÜK** 17, 83

neticesiz *sf.* Sonuçsuz. **neticesiz kalmak** bir sonuca ulaşmamak. “*Bütün ısrarlarım, açıklamalarım, ikazlarım, kameramanımızın büyük komünist inancı karşısında neticesiz kaldı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 102

nev *Ar. a.* Çeşit, cins, tür. **ÜK** 44

ney *Far. a. müz.* Klasik Türk müziğinde ve özellikle tekke müziğinde yer alan, kaval biçiminde, yanık sesli, kamıştan bir üflemeli çalgı. **ÜK** 82; **ney üflenmek** ney çalınmak. “*Neyler üflenmeye, kudümler vurulmaya başlayınca, geniş odaları 5-10 Mevlevî semazeninin bembeyaz serinliği doldururdu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82

neylemek Ne yapmak. “*Mevlâm görelim neyler?*” - Y. B. Bakiler **AV** 108

Neyzen Tevfik *öz. a.* Taşlamalarıyla tanınan Türk neyzen ve şair. “*Bunlar: Ömer Hayyam, Yunus Emre, Mansur, Neyzen Tevfik, Firdevsî ve Mevlânâ gibi meşhur şairlerdir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

nezaket *Ar. a.* Başkalarına karşı saygılı ve incelikle davranma, incelik, naziklik, zarafet. **ÜK** 14; **nezaket göstermek** davranışlarda nazik olmak. **ÜK** 66, 116

nezdinde *zf.* Yanında, huzurunda, gözetiminde. **ÜK** 203

nice *sf.* 1. Birçok. **ÜK** 120, 203²; 2. *zf.* Nasıl. **ÜK** 32, 128

niçin *zf.* Hangi amaçla, hangi sebeple, neden, niye. **AV** 106, 110; **S** 61; **ÜK** 29, 72, 73, 74, 83, 102, 109³, 153, 173, 174, 178, 180, 198, 202, 203²

Niğbolu *öz. a.* Bulgaristan'ın kuzeyinde Plevne ilinin bir ilçesi.

→ **Niğbolu Kalesi**

Niğbolu Kalesi *öz. a.* Haçlılarla Yıldırım Bayezid arasında, savaşın yapıldığı kale. “*Yıldırım Bâyezid, her gece içimde at koşturuyor, düşman saflarından tek başına geçerek Niğbolu Kalesinde mahsur kalan Doğan Bey'in ve arkadaşlarının yaşamak ve savaşmak gücünü artırmak için, kale burçlarına doğru, geceyi ürperten, gökleri dolduran bir sesle bağıırıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 60

Niharî *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Âşık Ferki, Niharî, Mesihî, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

nikâh *Ar. a. huk.* Bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını

sağlayacak yasal işlem, evlilik akdi. **nikâh kıyılmak** nikâh kıyma işine konu olmak. “*Bu francala kilisede nikâh kıyıldıktan sonra ikiye bölünecek; yarısı geline, yarısı damada yedirilecekmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 162³

Nil öz. a. Dünyanın en uzun nehri. “*Yahudiler de diyorlar ki Fırat’tan Nil’e kadar olan topraklar Tevrat’la bize verilmiştir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

nimet Ar. a. 1. İyilik, lütuf, ihsan. **AV** 105; **ÜK** 203; 2. mec. Yararlanılan imkân. **ÜK** 184

ninni a. Bebeklerin uyumasına yardımcı olmak için söylenen türkü. **ÜK** 127, 134²

nisbetinde [nispetinde] 1. Dâhilinde. “*Miloseviç’in o kanlı, o meşhur Sırp zulmünden kaçarak Gostivar’a gelen 300.000 civarında Arnavut’a burada, imkânlarımız nisbetinde ilk dost elini biz uzattık.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 168; 2. Oranında. “*Ne bizim Türk milleti olarak Hz. Ali’ye ve onun çocuklarına karşı yapılan o zulümlerden, o vahşetten trilyonda bir nisbetinde bir vebalimiz var; ne de buradaki Arnavut veya Boşnak Müslümanlarının bir kusuru var.*” **ÜK** 179, 192

Niş öz. a. Sırbistan’ın güneyinde bir şehir. “*Meselâ Gostivar’dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri Üsküp’e Niş’e, Kubriya’ya, Belgrat’a, Şid’e, Zagreb’e, Lübyana’ya, Sarayova’ya kadar götürür getirirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

Nişan öz. a. Yavuz Bülent Bakiler’in Ermeni arkadaşı. “*Sekiz- dokuz yaşlarında iken, mahallemin çocuklarından Vahan’ı, Ara’yı, Nişan’ı, Ohannes’i, Yetvart’ı kızdırmak için yere çizdiğim kocaman bir Haç üzerindeki tepinmemi, şimdi hep utanarak, yüreğim sızlayarak hatırlıyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 120

nitekim zf. 1. Sonuç olarak. **AV** 75; **ÜK** 26, 92, 170, 173, 183; 2. Gerçekten, hakikaten. **AV** 50, 65, 73; **ÜK** 91, 116, 197, 200

niyaz Far. a. Yalvarma, yakarma. **ŞA** 50

Niyazi Yıldırım öz. a. Şair ve yazar. “*Belki de milleti eğersiz atlara bindirip, ellerine palalar verip, Niyazi Yıldırım’ın: ‘Budur Peygamberin övdüğü Türkler Ya Allah! Bismillah! Allahuekber!’ nârasıyla, yeni bir Balkan seferine çıkaracaktım(!)*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 150

niye zf. Niçin, neden. **ÜK** 121

niyet *Ar. a.* 1. Bir şeyi yapmayı önceden isteyip düşünme, maksat. **AV** 107; **ÜK** 51, 65, 101, 122; 2. *din b.* Namaz kılmaya, oruç tutmaya ve abdest almaya karar verip başlama. **ÜK** 20

niyetli *sf.* Niyeti olan, niyet eden.

→ *iyi niyetli*

nizam *Ar. a.* Düzen.

→ *Nizam-ı âlem, Nizâm-ı âlem*

Nizam-ı âlem Osmanlıda düzeni sağlama anlamında kullanan bir söz. “*Nizâm-ı âlem için, dirlik-düzenlik için, Şehzade Yâkub’u çadırda boğdular.*” - Y. B. Bakiler

Nizâm-ı âlem *bk.* Nizam-ı âlem **ÜK** 97

Nobel Armağanı Her yıl bir idealist eğilimi en farklı şekilde ifade eden yazara verilen ödül. “*Makedon tiyatro sanatçısı, İvo Andriç’in Nobel Armağanı kazanan DİRİNA KÖPRÜSÜ isimli romanını almıştı ama okuyamamıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 38

Noel *öz. a.* Hristiyanların, İsa’nın doğum gününü kutladıkları bayram, yortu. **ÜK** 194

Nogay *öz. a.* Don ve Kuban ırmakları arasındaki alanda Astrahan yöresinde varlığını sürdüren Türk dillerinden Nogayca’yı konuşan bir Türk boyu. “*Kuzeyden Hazarlar, Uzlar, Peçenekler, Kumanlar, Tatarlar, Nogaylar, Bismillahlarla Rumeli topraklarına yürüdüler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 127²

nohut *Far. a. bit. b.* Bu bitkinin yuvarlak tanesi. **ÜK** 128

noksan *Ar. sf.* Eksik. **AV** 50

noksanlık *a.* Noksan olma durumu, eksiklik. **ÜK** 63, 92

noksansız *sf.* Eksiksiz. **ÜK** 111, 153

nokta *Ar. a.* 1. Bazı harflerin üzerine konulan ufak işaret. **ÜK** 127; 2. *mec.* Sınır, derece, radde. **ÜK** 22; 3. Yer. **AV** 41; **ÜK** 41, 98, 158; 4. Konu, konu ile ilgili önemli bölüm. **AV** 46; **ÜK** 93, 115, 122, 149², 198; 5. Çok küçük boyutlarda işaret, benek. **AV** 40; **S** 6, 11

→ *nokta nokta*

nokta nokta *Ar. zf. mec.* Hafif hafif, belli belirsiz. **ŞA** 46

normal *Fr. sf.* Kurala uygun, alışlagelen, olağan, düzgülü, aşırılığı olmayan, uygun. **ÜK** 14

not *Fr. a.* Bir şeyi hatırlamak için yazılan kısa yazı. **ÜK** 81, 149², 153⁴, 154², 155; **not almak** biri konuşurken onun söylediklerini yazmak. **ÜK** 91

→ **not defteri**

not defteri *a.* Üzerine kısa notlar almak için kullanılan, küçük boyutlu defter türü. “*Cebimden kalemimi aldım ve Üsküp şiirimi, içimden geldiği gibi not defterime yazmaya çalıştım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 103

nööörek Ne yapalım. “*Gardaş, itin oliyim möhüriendi rızgımız / Gırıldı çolukh çocukh. / Söylemesi ayıb emmee, nööörek işde / Gaç gündür acukh.*” - Y. B. Bakiler **S** 32, 33²

Numan Yusuf *öz. a.* Gostivar’da yaşayan bir kişi. “*Orada Numan Yusuf isimli kardeşimiz, beni çok şaşırtan bir açıklamada bulundu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 168

nur *Ar. a.* İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık. **AV** 48, 60, 63; **ŞA** 50; **S** 22, 31, 39, 44, 45, 53, 55

→ **nur yüzlü**

nur yüzlü *sf.* Saygı uyandıran, pak yüzlü (ihtiyar). **ÜK** 23, 81, 97, 158

Nuri *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri*

arasında Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Azmi Dede, Nuri, Ümmî Sinan, Acize Baba, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

Nusret Dişo Ülkü *öz. a.* Yazar, şair ve öykücü. “*İşte Nusret Dişo Ülkü’nün, deniz sevgisiyle dolu şiiri:*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 69

Nuşirevân-ı Adil *öz. a.* Adaletiyle ve doğruluğuyla meşhur olan hükümdar. “*Şiirlerinde devlet adamı, mütefekkir, komutan olarak geçen isimler ise şunlar: Atatürk, İskender-i Zulkarneyn, Nuşirevân-ı Adil ve Hacı Bektaş Veli.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

nut *bk.* nohut **ÜK** 128

nüfus *Ar. a.* Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı, popülasyon. **AV** 102; **ÜK** 161², 170³, 175², 192, 195

nüfuslu *sf.* Herhangi bir sayıda nüfusa sahip olan. **ÜK** 139², 175, 178, 187

nükte *Ar. a.* İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri.

nükte yapmak nükteli söz söylemek. **AV** 82

→ **nüktedan**

nüktedan *Ar. Far. sf. esk.* Nükteli. **AV** 92

o, O

o, O Türk alfabesinin on sekizinci sırasında yer alan ve *O* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından kalın, yuvarlak ve geniş ünlüyü gösterir. **ÜK** 127

o (I) *ünl.* Şaşma, beğenme vb. duyguları belirten bir seslenme sözü. **ÜK** 32

o (II) *sf.* **1.** Uzakta olan, hakkında konuşulan kimse veya şeyi belirten bir söz. **AV** 8², 9, 14², 17, 18⁷, 22, 28, 33, 34, 39², 40, 41², 42, 43³, 44³, 45⁴, 46, 48, 50², 51, 53, 54⁴, 56³, 63², 66², 75, 76, 78, 80, 81, 86², 88, 90, 91², 95, 102, 103², 104³, 107², 112²; **S** 29, 43; **ÜK** 9⁴, 10, 13, 15, 18, 19, 21, 22, 23, 26, 33⁴, 35, 38, 45, 49, 53², 57², 58², 59², 62, 63², 65², 74, 82, 84, 85, 95³, 96, 97, 100, 101, 103, 107², 108², 110, 113, 122², 125², 139, 143³, 144², 151³, 161², 162, 163², 164, 167, 168², 169³, 170², 171², 173⁴, 178, 179³, 181², 183, 184², 185², 188, 189, 194, 195, 197³, 198, 202, 203², 204; **2.** *zm.* Teklik üçüncü kişiyi gösteren bir söz. **AV** 8², 9⁷, 10⁵, 22³, 34, 35⁴, 36², 38², 39³, 40³, 41, 42⁵, 43⁶, 44², 45, 46³, 48, 49, 51, 52², 53, 54⁸, 58², 60², 61², 62, 63², 64⁵, 65³, 66, 67², 68, 70, 72, 73², 74, 75², 76², 77, 78, 80, 81, 82², 87, 88, 89,

90², 91², 95, 96, 102⁴, 103², 104, 105⁵, 106, 107², 108, 109⁵, 110⁴, 112³; **S** 41, 51, 60, 62; **ÜK** 10, 11, 14², 15, 17, 18, 20, 22, 25³, 26, 27², 28, 32, 33², 34², 35, 36, 38, 39, 41, 42³, 43, 49, 52, 57, 58², 59, 60, 66, 67, 68, 74, 77, 81, 83³, 84², 95⁶, 97, 98², 99³, 101, 102, 110, 113, 116, 121², 124, 127, 128², 129², 145, 148, 149², 151, 157, 158, 161, 163³, 165, 167³, 169, 171, 172⁴, 173, 174, 178², 179³, 180², 184, 190, 192, 194², 196², 199², 203; **3.** *zm.* İki veya daha çok şeyden, daha önce sözü geçeni gösteren bir söz. **AV** 36; **ÜK** 59, 76, 113, 123, 145; **o günün şartları içinde** geçmişte şartların ne denli zor olduğunu anlatmak için kullanılan bir söz. “*O günün şartları içinde, çok zor dahi olsa, Veysel bu seyahatlerden şikâyetçi olmadı.*” – Y. B. Bakiler **AV** 33; **o kadar** çok fazla. **ÜK** 57, 107, 128, 140, 145; **oka bk.** o kadar **ÜK** 128; **o kadar ki 1)** aynı biçimde, keza. “*Hatta o kadar ki bazı Arnavutlar kendi aralarında bile yemin ederlerken Doğru söylemiyorsam Türk olmayayım! diyerek birbirlerini inandırmaya çalışırlar.*” **ÜK** 34; **2)** öyle bir şey ki “*O kadar ki etrafta biraz daha oyalansa idim, son cemaat mahallinde*

bile yer bulmam mümkün olmayacaktı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81, 176, 183; **3)** bütün bu olanlara rağmen. “*O kadar ki Birinci Dünya Harbi’nde biz “İngiliz’in ayağı mukaddes topraklara basmasın” diyerek Anadolu’nun bağrından binlerce Türkoğlunu alıp Arap yarımadasına götürdük.*” **ÜK** 200; **ondan 1)** o sebeple. **ÜK** 163, 173, 192; **2)** onun tarafında olan (kimse). **AV** 21, 50, 59

→ *o bakımdan, o halde, o hâlde, sözüm ona*

o bakımdan *zf.* Bundan dolayı. **ÜK** 164, 169

o halde *bk.* o hâlde **ÜK** 182

o hâlde *zf.* Demek oluyor ki, öyleyse.

ocak *a.* **1.** Ateş yakmaya yarayan, pişirme, ısıtma, ısınma vb. amaçlarla kullanılan yer. **AV** 14²; **2.** Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları yer. **ÜK** 39, 42; **3.** Yılın birinci ayı, kânunusani. **AV** 10; **4.** *mec.* Ev, aile, soy. **S** 57; **ÜK** 163; **ocağının külünü dökmek** ev işlerini yapmak. “*Onun ocağının külünü artık sen döneceksin!*” - Y. B. Bakiler **AV** 22

→ *Aydınlar Ocağı, Bektaşî ocağı, maden ocağı, Türk Ocakları*

oda *a.* **1.** Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan, banyo, salon, giriş vb. dışında kalan, bir veya birden fazla çıkışı olan bölmesi, göz. **AV** 14, 42², 43, 44, 45, 53, 96, 105; **ŞA** 50; **S** 5, 30, 63; **ÜK** 14, 25, 36, 39, 42, 45, 50², 68, 76², 82², 114, 115, 147, 153, 163, 176², 191², 193²; **2.** Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmî birlik.

→ *gözetleme odası, köy odası, sohbet odası, tabipler odası*

ofis *Fr. a.* İş yeri, daire, büro. **ÜK** 146

oğlan *a.* **1.** Erkek çocuk. **AV** 13, 14⁵, 15; **2.** Yetişkin erkek. **ÜK** 66

→ *oğlan evi*

oğlan evi [**oğlanevi**] *a.* Evlenme sürecinde erkek tarafı, erkekevi. **ÜK** 162

oğlancık *a.* Oğullara sevgiyle yaklaşıldığını belirten bir söz. **ÜK** 197

oğul *a.* **1.** Erkek evlat. **AV** 7, 10, 13³, 15, 43², 71, 82, 95, 109; **S** 37, 47; **ÜK** 68, 79, 83², 96², 97², 98 110², 178⁴, 179, 181; **2.** *ünl.* Yaşlı kimselerin genç erkeklere söylediği bir seslenme sözü. **ÜK** 198

Oğuz boyu *bk.* Oğuz **AV** 7, 92

Oğuz Türkleri *bk.* Oğuz **ÜK** 127

Oğuz öz. a. XI. yüzyılda Harem bölgesinde toplu olarak yaşayan ve daha sonra batıya doğru göç ederek, bugünkü Türkmen, Azeri, Gagavuz ve Türkiye Türklerinin temelini oluşturan büyük bir Türk boyu. **ÜK** 127

→ **Oğuz boyu, Oğuz Türkleri**

oh *ünl.* Sevinç, beğenme, hayranlık, rahatlama vb. duyguları belirten bir söz. **oh olsun!** söz dinlemeyip yanlış davranarak kötü duruma düşenlere "çok iyi olmuş" anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 179

Ohannes öz. a. Yavuz Bülent Bakiler'in Ermeni arkadaşı. "*Sekiz-dokuz yaşlarında iken, mahallemin çocuklarından Vahan'ı, Ara'yu, Nişan'ı, Ohannes'i, Yetvart'ı kızdırmak için yere çizdiğim kocaman bir Haç üzerindeki tepinmemi, şimdi hep utanarak, yüreğim sızlayarak hatırlıyorum.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 120

Ohri öz. a. Makedonya'nın en büyük sekizinci kenti. "*Şimdi Türkler, Ohri nüfusunun sadece %20 kadarı.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 12, 31³, 32², 36², 91, 93, 161⁴, 162⁴, 163, 164³

→ **Ohri Gölü, Ohri Kalesi, Ohri Palas Oteli**

Ohri Gölü öz. a. Makedonya'nın güneybatısı ile Arnavutluk'un doğu

toprakları arasındaki dağlık, sınır bölgesinde yer alan bir göl. "*Ohri Kalesi'ne çıktığımız zaman, Ohri Gölü, bütün güzelliğiyle gözlerimizin önündeydi.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 12², 14, 15², 161, 163²

Ohri Kalesi öz. a. İlk Makedon devletinin kurucusu Çar Samoil'in adını taşıyan kale. "*Ohri Kalesi de dikkatimizi çekti.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 161²

Ohri Palas Oteli öz. a. Ohri'de bulunan bir otel. "*Arabamız Ohri Palas Oteli önünde durdu.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 161

Ojen Givrik öz. a. Fransız şair. "*O sabah, toplantı salonuna girdiğim zaman, kürsüde, Fransız şâirlerinden Ojen Givrik konuşuyordu.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 13

okşamak (-i) Sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek veya ona hafifçe vurmak. **AV** 38, 86

okşanmak (nsz) Okşama işine konu olmak. **AV** 75

oku emri Yüce Allah'ın peygamberimize vahyettiği ilk ayet ve ilk emir. "*Bizim kitabımız Kur'an 'Oku' emriyle başlıyor.*" - Y. B. Bakiler **AV** 108, 113

okul *a.* Her türlü eğitim ve öğretimin toplu olarak yapıldığı yer, mektep. **AV** 44, 69²; **ÜK** 26, 158, 170, 176

→ *Harp Okulu, ilkokul, İstikbal okulu, okul müdürü, ortaokul, yüksek okul, yüksekokul*

okul müdürü *a.* Okulun idaresinden sorumlu kişi. “Geçen yıla kadar, okul müdürümüz Türk’tü.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 170

okuma *a.* Okumak işi, kıraat. **AV** 45; **ÜK** 49, 72, 153, 194; **okuma çağına gelmek** okula gidecek yaşa erişmek. “Burada bir Türk ailesi istediği takdirde, okuma çağına gelen çocuğunu, Türk ilkokuluna yazdırabilir.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 91

→ *okuma yazma*

okuma yazma *a.* Okuma ve yazma bilgisi. **AV** 46, 60, 67, 92

okumak *(-i)* **1.** Bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları seslendirmek veya düşüncüyü anlamak. **ÜK** 14, 43, 47², 49³, 50, 67, 68², 73, 76, 99, 129; **2.** *(nsz)* Yazılmış bir metnin iletmek istediği şeyleri öğrenmek. **AV** 50; **S** 15, 27, 50; **ÜK** 15, 21⁵, 22, 27, 41, 42², 125, 161, 163, 164, 172, 178, 187²; **3.** *(nsz)* Şarkı, türkü, şiir vb.ni sesli olarak veya ezgi

ile söylemek. **AV** 8², 9, 23³, 27; **4.** *(nsz)* Bir konuyu öğrenmek için okulda, bir öğretmenin yanında veya yazılı şeyler üzerinde çalışmak, öğrenim görmek. **AV** 44, 60, 68, 78, 102², 107, 109², 113; **ÜK** 68, 112, 114, 120, 171, 187, 194, 203; **5.** *(nsz)* Sesli olarak söylemek. **AV** 40, 44², 48, 51, 56, 75, 78, 87, 107, 108², 109², 112

→ *oku emri*

okumuş *sf.* Okuyarak bilgisini genişletmiş, öğrenim görmüş (kimse). **ÜK** 43

okunabilmek *(nsz)* Okunma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 51

okunma *a.* Okunmak işi. **AV** 102; **ÜK** 169

okunmak *(nsz)* **1.** Okunulmak. **AV** 10; **ÜK** 47, 68, 82, 153, 203; **2.** *mec.* Belli olmak, açıkça görünmek. **ÜK** 60

okur *a.* Okuyan kimse, okuyucu, kari. **ÜK** 150

→ *okuryazar*

okuryazar *sf.* Okuması yazması olan, öğrenim görmüş (kimse). **ÜK** 29

okutmak *(-i)* Okumasını, öğrenim görmesini sağlamak. **ÜK** 38, 92

okuyabilmek (-i) Okuma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 33, 38, 42

okuyucu *a.* Sürekli olarak gazete, dergi vb. okuyan, okur, kari. **ÜK** 10, 153, 154

okuyuş *a.* Okuma işi. **ÜK** 47

olabilmek (*nsz*) Olma, gerçekleşme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 9, 48, 71, 108², 109, 112; **ÜK** 17, 20, 24², 26², 27, 41², 71, 73⁴, 143, 152, 167, 171², 197

Olanlar Tekkesi *öz. a.* İstanbul Aksaray'da 15. yüzyılda kurulmuş bir tekke. “*Olanlar Tekkesi Şeyhi İbrahim Efendi, ise, tasavvufu manzum olarak şöyle anlatmaya çalışıyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 59

olay *a.* **1.** Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka. **AV** 18², 71, 72, 80, 82, 88; **ÜK** 18, 22, 33, 37, 56, 57, 82, 102, 103, 109³, 113, 121, 126, 147, 149, 151, 154, 167, 204²; **2.** Önemli tarihsel olgu, fenomen. **ÜK** 121

oldi *bk.* olmak-1 **ÜK** 127

oldukça *zf.* Olabildiğince. **AV** 44; **ÜK** 31

olgu *a.* Birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç, vakıa. **ÜK** 101

olgun *sf. mec.* Bilgi, görgü ve hoşgörüsü gereği kadar gelişmiş, ağırbaşlı (kimse), kâmil. **AV** 71, 75; **ÜK** 22

olgunlaşma *a.* Olgunlaşmak işi. **AV** 67

olgunluk *a. mec.* İnsanların bilgi, görgü ve hoşgörü bakımından gereği kadar gelişmiş olma durumu, yetkinlik, kemal. **AV** 60, 62

olma *a.* Olmak işi. **AV** 47, 52, 54, 68, 76; **ÜK** 16, 20, 33, 80, 111, 124, 192, 200

olmak (*nsz*) **1.** Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak. **AV** 7, 8, 13³, 15, 44, 52³, 82; **S** 11, 51; **ÜK** 14, 15², 31, 41², 47, 82², 95², 97, 103, 113, 115, 127³, 143, 145, 146, 147², 154, 171, 183, 185, 188; **2.** Gerçekleşmek veya yapılmak. **AV** 32, 53, 89; **ÜK** 9, 15, 26, 27, 50, 95, 97, 108², 117, 150, 153, 171⁴, 182, 183, 187, 192, 195, 197, 198; **3.** Herhangi bir durumda bulunmak. **AV** 7, 8³, 9⁴, 10⁷, 14, 33, 34, 35, 39, 40², 41², 44, 45, 49², 50³, 51, 52³, 53⁴, 54², 55, 58, 59, 60³, 61, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 74², 75, 76, 77, 78⁴, 80², 87, 88,

90³, 91³, 92², 96³, 102, 103⁷, 104, 105³, 106², 107⁸, 108⁵, 109, 110⁴, 111, 112³, 113²; **S** 7², 25, 30², 55, 57; **ÜK** 10, 13, 14, 16, 18⁴, 21, 22, 25, 29, 32, 33², 35⁴, 36², 37³, 39², 40², 41³, 43², 44, 47², 51, 52², 57, 58², 59, 60², 62², 63³, 66², 68³, 70, 71, 73, 76⁵, 77², 78², 79², 81³, 85², 94², 95³, 98², 103², 104, 109, 110, 112², 114², 115, 116⁹, 121, 122, 125, 127, 140², 141, 142², 144², 147, 150, 151², 152, 154, 155, 161, 163³, 164, 168², 169², 170⁴, 172⁴, 173², 174, 175, 180, 182, 184², 191, 192², 193², 194², 198, 199, 200, 201², 202³, 203, 204³; **4.** Bir şeyi elde etmek, edinmek. **ÜK** 16³, 29, 61, 144, 148²; **5.** Bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak. **AV** 36, 39², 41, 70², 73², 111; **ÜK** 16, 18, 20, 22, 26, 31, 41, 56, 63, 75, 83, 92, 95, 98, 107², 109, 110, 112, 113², 145², 146, 161, 169, 172, 176², 177², 195²; **6.** Bulunmak. **ÜK** 34, 36, 37, 39, 40, 45, 61, 62, 72, 75, 81, 82, 83, 84, 108, 109, 141², 142, 145, 152, 159², 167³, 173, 185; **7.** Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak. **ÜK** 34, 65, 67, 83, 92, 95, 101, 102, 126, 143, 152, 172, 173, 179; **8.** Uygun düşmek, yerinde görülmek. **AV** 44, 89; **ÜK** 50, 51, 52, 65, 75, 94, 170, 177; **9.** Geçmek, tamamlanmak. **AV** 87; **ÜK**

52, 144, 187; **10.** (-den) Bir yerde doğmuş, yaşamış olmak. **ÜK** 55, 57, 72, 74, 109, 120, 121, 124², 154, 159, 170³, 171, 179⁸, 181, 182², 198, 202², 203; **11.** (-e) Bir olayla karşılaşmak, başına kötü bir şey gelmek. **ÜK** 91, 100; **12.** Bir durumdan başka bir duruma geçmek. **AV** 48⁶, 61, 82, 90; **S** 16², 17, 43; **ÜK** 124, 127², 128, 129, 148; **13.** Bir şey, birinin mülkiyetine geçmek. **S** 25; **ÜK** 173², 177, 191; **14.** (-e) Yol açmak. **ŞA** 50; **15.** Ek fiilin geniş zamanı olan -dır (-dir) anlamında kullanılan bir söz. **AV** 15; **16.** Yaklaşmak, gelip çatmak. **AV** 87²; **17.** Yetişmek, olgunlaşmak. **AV** 45, 74; **18.** Bir kuruluşla, örgütle ilişkisi bulunmak, mensup olmak. **ÜK** 125; **19.** Var olmak. “*Ama itiraf ederim ki Petar Boskovski'den yediğim meydan dayağını, ömrüm oldukça unutamayacağım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 10, 93, 125, 135, 143, 178², 192; **20.** Sanmak, zannetmek. “*Sanıyordum ki bir gün kendimi Tuna kıyılarında bulsam, bin yıllık bir yürekle yolunu gözlediğim bir sevgiliyi, birdenbire görmüş ve kucaklamış gibi olacağım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 25; **21.** İçin, olarak. “*Telif ücreti olarak adınıza 500 dinar ödeyecekler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23; **22.** Bulmak, ulaşmak.

“Türkiye, vakt-i zamanında, buradan göç edenlere sadece oturma izni verseydi de vatandaşlığa kabul etmeseydi, bugün Makedonya Türkü’nün sayısı iki milyon olurdu.” - Y. B. Bakiler ÜK 192; 23. (yar) Hastalığa yakalanmak, tutulmak. AV 38², 82, 95, 96; 24. (yar) Sıfat-fiil eki almış kelimelerle birlikte başlama, bitirme vb. bildiren fiilleri oluşturur. AV 18; **olduğu gibi 1)** bütünüyle, tamamen. “Vahşi kayalıkları; bütün tabiiilikleriyle, yosunlarıyla, sarmaşıklarıyla, hatta beş-on kişinin rahatlıkla oturabilecekleri loş mağaralarıyla, olduğu gibi binanın içine almışlar.” - Y. B. Bakiler ÜK 12, 83, 127; 2) aynen. “Dağlarca’nın bana söylediklerini, benim kendisine verdiğim cevapları olduğu gibi sıraladım.” - Y. B. Bakiler ÜK 22; 3) benzer bir şekilde. “Struga Şiir Akşamları’nda olduğu gibi, festivale katılan şâirler, şiirlerini kendi dilleriyle okuyarak kürsüden iniyorlar, hemen arkasından mikrofonu çıkan Makedonya Halk Tiyatrosu sanatçıları okunan şiirlerin Makedoncasını dinleyicilere sunuyorlardı.” - Y. B. Bakiler ÜK 47, 50, 128; 4) olduğu üzere, olan gibi. “Biz, imparatorluk devrinde, her milletle olduğu gibi,

tebaamız olan Ermenilerle de gayet iyi geçiniyorduk.” ÜK 116, 127, 145, 168; **olduğu yerde durmak** bulunduğu yerde kalmak, ilerlememek. “Çüüüüüüşş! dediğim zaman, eşeğim sesimi duyarak olduğu yerde duruyor!” - Y. B. Bakiler AV 81; **olduğu yerde kalmak** ilerlememek, hareketsiz kalmak. “Olduğum yerde kalarak bir süre geceyi dinledim.” - Y. B. Bakiler ÜK 31; **olmaz olsun** “Keşke olmasaydı, olmasa daha iyi olurdu.” anlamında kullanılan bir söz. “Sevgiyle büyüyor bütün çocuklar / Ben çocuklarla büyüyorum. / Yarı çıplaksa eğer çocuklar sokaklarda / Olmaz olsun ipekler, oyuncaklar diyorum.” - Y. B. Bakiler S 24

olmuş bk. ölmek ÜK 127

oluşma a. Oluşmak işi, teşekkül. ÜK 66

oluşturmak (-i) Oluşmasını sağlamak, meydana getirmek, teşekkül ettirmek, tekvin etmek. ÜK 101

omuz a. anat. Boynun iki yanında, kolların gövdeye bağlandığı bölüm. AV 107; S 16, 17; ÜK 33, 36, 95, 198; **omuz vermek** omzuyla dayanmak. AV 42; **omuzlarına almak** üstlenmek. “Milleti bölme, kardeşi kardeşe

düşman etme şerefsizliğini omuzlarına almadığın için seni tebrik ederim!” - Y. B. Bakiler AV 111

→ *omuz başı, omuz omuza*

omuz başı *a.* Kol ile omzun birleştiği yer. **AV 13**

omuz omuza *a.* Yan yana, iç içe, çok sıkışık bir durumda. **S 27**

omuzlamak *(-i) mec.* Bir iş veya görevi yüklenmek, sorumluluk almak. **AV 8; ÜK 101**

on *a.* **1.** Dokuzdan sonra gelen sayının adı. **ÜK 27, 153, 182; 2. sf.** Dokuzdan bir artık. **AV 10, 21, 22, 40, 73, 108, 111, 112; S 33; ÜK 9², 10³, 22, 35⁴, 36, 49, 51, 55⁴, 56, 57, 59², 61⁴, 63, 66, 67, 70, 75, 77, 79⁴, 80, 81, 82, 94², 95, 99, 117, 139, 140², 144², 147², 154, 164, 170, 172³, 175, 176, 178², 189², 190, 191², 192³, 193², 194³, 195, 197⁴, 199, 200, 202, 204**

→ **10 Kasım, 12 dilimli Bektaşî külâhı, 12 imam, on binlerce, on iki imam, on sekiz bin âlem**

10 Kasım Mustafa Kemal Atatürk'ün hayata gözlerini yumduğu tarih. “Öyle dövünüp durma 10 Kasımlar'da / Tunçta değil Atatürk, mermerde

değil... / Yattığın yerde değil / Uyan uyan uyan!” - Y. B. Bakiler S 59

12 dilimli Bektaşî külâhı Bektaşîlerin taktığı on iki dilimin on iki İmam'ı temsil ettiği beyaz renkli bir külâh. “Başında 12 dilimli bir Bektaşî külâhı var.” - Y. B. Bakiler **ÜK 176**

12 imam *bk.* on iki imam **AV 50**

on binlerce *sf.* Pek çok, çok sayıda. **ÜK 102, 182**

on iki imam *a.* Şii mezheplerinden biri olan Onikincilik itikadındaki imam silsilesine verilen ad. “Oniki İmam'dan hiçbir isim yoktur.” - Y. B. Bakiler **AV 46, 47, 71**

on sekiz bin âlem *a.* Fatiha Suresindeki “Rabbi'l-âlemîn” ifadesinden tefsircilerin yorumu. “Gerçek manada bir Alevî, Pir Sultan gibi Hz. Ali'yi ‘on sekiz bin âlemin yaratıcısı’ olarak görebilir mi?” - Y. B. Bakiler **AV 47, 112**

ona *zm.* O zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. **AV 59; ÜK 141**

onarılmak *(nsz)* Onarma işine konu olmak, onarma işi yapılmak. **ÜK 39, 80², 176**

onarmak *(-i)* Bozulmuş, eskimiş olan bir şeyi düzeltip işler veya kullanılabilir duruma sokmak, işe yarar duruma

getirmek, tamir etmek. **ÜK** 76², 77, 177

onartmak (-i) Onarma işini birine yaptırmak, tamir ettirmek. **ÜK** 175

onay a. Uygun bulma, tasdik, icazet, izin. **onaya sunmak** bir şeyin yetkililerce tasdik edilmesini sağlamak. “*Struga Şiir Akşamlarına Türkiye’den katılacak şairleri ben seçerek bakan onayına sunuyordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 10

onaylamak (-i) Yapılan bir işi doğru ve yerinde bularak kabul etmek, tasdik etmek, tasdiklemek. **AV** 112

onlar zm. O şahıs zamirinin çokluk biçimi. **AV** 10³, 13, 17, 43, 51², 53², 54, 77, 86, 90², 91, 95², 103, 104, 110, 111; **S** 25², 41, 57; **ÜK** 15, 20, 23², 26, 31, 33, 37, 40, 47, 50, 52, 57, 58, 62², 63², 66, 72², 73², 81, 85, 92, 94³, 97, 101, 102, 108, 111, 112², 114³, 115, 116, 117⁵, 127, 128⁸, 142², 147, 151, 158, 163², 168², 169, 170³, 172², 173, 184, 191, 195, 196, 197², 198², 199², 200, 201, 202⁴

onuncu sf. On sayısının sıra sıfatı, sırada dokuzuncudan sonra gelen. **AV** 27, 53

Opera Oteli öz. a. Ankara’da bulunan bir otel. “*Ben, bütün bu kanaatlerimi, Ankara’da 1956 yılında, Opera*

Oteli’ndeki bir sohbetimizde Âşık Veysel’e uzun uzun anlattım.” - Y. B. Bakiler **AV** 47

Opoya Bölgesi öz. a. Arnavut Müslümanların yaşadığı bölge. “*Arnavut Müslümanların yaşadığı Opoya Bölgesi ile, Boşnak Müslümanların yaşadığı Gora bölgesinden yirmi beşer olmak üzere 50 çiftçi ailesi seçilmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 164

ora a. O yer. **AV** 14, 22², 54, 112; **S** 7; **ÜK** 31, 34², 35, 93, 176, 181, 184

orada zf. Sözü edilen yerde. **AV** 7, 45, 46, 53, 56, 86, 96; **ÜK** 11, 15², 19, 22, 25, 57², 62², 75², 76, 83, 101, 107, 110, 113, 121², 128, 147, 163, 168², 169, 170², 175, 178, 189, 193, 194, 197, 198, 200, 202, 204²

oradan zf. Sözü edilen yerden. **ÜK** 15, 67, 74

Orbay Ergün öz. a. Kurmay subay. “*Doğu Anadolu’nun bir uç şehrinde vazifeli olan Orbay Ergün isimli bir kurmay subay arkadaşşıma, Sovyet Azerbaycan ordusundan Türk asıllı bir subay anlatmıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 109

orda bk. orada **S** 21, 22³, 23⁴

ordu *a.* Bir devletin silahlı kuvvetlerinin tümü. **ÜK** 45, 96³, 109, 125

→ *orduevi*

orduevi *a.* Kara, deniz ve hava subay ve astsubaylarının buluştukları, sosyal gereksinimlerini karşılayabilecek biçimde yapılmış lokal veya yapı. **ÜK** 65⁴

organ *Fr. a. mec.* Bir görevi, bir işi yerine getirmekle yükümlü kuruluş. **ÜK** 143

Orhan Veli *öz. a.* Şair. “Gençler Nazım Hikmet’i, Orhan Veli’yi, Cahit Sıtkı’yı, Fazıl Hüsnü’yü, Atilla İlhan’ı ve Tahsin Saraç’ı, tanıyorlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 72

→ *Orhan Veli Derneği*

Orhan Veli Derneği *a.* Üsküp’te bulunan bir dernek. “İçlerinde, ‘Üsküp Orhan Veli Derneği’yle olan ilgilerini gururla anlatanlar da vardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 72

orijinallik *a.* Orijinal olma durumu, özgünlük. **ÜK** 79

orquestra *İt. a. müz.* Yaylı, üflemeli ve vurmalı çalgılar topluluğu. **ÜK** 12, 44

orman *a.* Ağaçlarla örtülü geniş alan. **ÜK** 36⁷, 60, 101⁶, 102, 129, 164²

ormanlık *sf.* Ormanı çok olan, ormanla kaplı veya orman gibi olan (yer). **ÜK** 84

orta *a.* **1.** Bir şeyin kenarlarından merkeze doğru yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer. **ÜK** 24, 27, 32, 58², 80, 96, 97, 98, 151, 184; **2.** Başlangıcı ile bitimi arasında eşit uzaklıkta olan süre. **ÜK** 153; **3.** Ne büyük ne küçük, midî. **ÜK** 163; **4.** Bir işin yoğun olarak yapıldığı yer, merkez. “*Bütüin kapitalist ülkelerde, devlet, artık İktisadî hayatın tam ortasında bağdaş kurup oturmuştur.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 139; **5.** *fiz.* Bir olayın, içinde gerçekleştiği yer. **AV** 91; **ÜK** 95, 140; **6.** *sf.* İki karşıt nitelik veya durum arasında bulunan, tutarlı, ılımlı, vasat. **S** 39; **ortada galmak** [**ortada kalmak**] güç bir durumda veya iki şey arasında kalmak. **S** 33; **ortadan kaldırılmak** yok edilmek. “*Sosyalist demokraside ise gaye devletin ortadan kaldırılmasıdır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141; **ortadan kaldırmak** **1)** öldürmek. **ÜK** 37; **2)** yok etmek. **AV** 40, 67; **ÜK** 194; **ortaya atmak** söylemek, ileri sürmek. **ÜK** 18; **ortaya çıkarmak** delilleriyle göstermek, ispat etmek. **ÜK** 17; **ortaya çıkmak** **1)** biri kendini göstermek. **AV** 8; **ÜK** 82; **2)** yokken var olmak, meydana çıkmak, türemek.

AV 52, 71, 76, 103, 112; **ÜK** 127, 140, 187, 201; **ortaya getirmek** ileri sürmek. “Ama Veysel, ne 1.400 yıl önce Arap topraklarında geçen kanlı olayları yeniden ortaya getirmekte bir fayda görmüş, ne de gelip-geçmiş bir vahşetin kanlı-lânetli katillerini Anadolu’da, kendi soydaşları arasında aramak gafletine düşmüştür.” - Y. B. Bakiler **AV** 72; **ÜK** 22; **ortaya konulmak** açıklığa kavuşturulmak. “Davranış çok daha dürüst ve açık olarak ortaya konulmalı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 27; **ortaya koymak** 1) açıklamak. **AV** 55, 70, 73, 76, 88, 106; **ÜK** 22, 33, 114; 2) yaratmak, yapmak. **ÜK** 10, 43, 72, 139, 150; 3) herkese göstermek, herkesin görmesi için müsait duruma getirmek. **ÜK** 151; **ortaya sürmek** ileri sürmek, ortaya atmak. “Beyinlerine kırk çeşit yabancı kültür güvesi musallat olan bazı kimseler, Veysel’i veya bizim kültürümüzün katıksız temsilcilerini hep böyle yakıştırmalarla ortaya sürmeye çalışıyorlar.” - Y. B. Bakiler **AV** 76

→ *Orta Anadolu, orta çağ, orta direk, Orta Doğu, orta halli, orta hâlli, orta yaşlı, ortaokul*

Orta Anadolu öz. a. Anadolu'nun orta kısmı. “Geleneklerine, göreneklerine bağlı bir Orta Anadolu köyünden farksız.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 164, 188

orta çağ öz. a. tar. Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden (476) 1453'e veya 1492'ye kadar süren çağ. **orta çağdan kalma** eski dönemden kalma. “Orta Çağdan kalma hissini veren büyük şarap küplerini, boydan boya ikiye ayırarak salonların duvarlarına yerleştirmişler.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 12

orta direk a. Çadırda veya çeşitli yapılarda merkezî ağırlığı yüklenen ve dengeli dağılımı sağlayan direk. **ŞA** 48

Orta Doğu öz. a. Güneybatı Asya'da, tarihsel ve kültürel yakınlığı olan ülkelerin oluşturduğu coğrafi bölge, Orta Şark. **ÜK** 185

orta halli bk. orta hâlli **ÜK** 23, 36

orta hâlli sf. Gelir düzeyi ne düşük ne de yüksek olan.

orta yaşlı sf. Ne genç ne de yaşlı olan. **AV** 108; **ÜK** 82, 108

ortada zf. 1. Topluluk içinde, arasında. **ÜK** 73; 2. Görünür yerde, göz önünde. **AV** 47, 106²; **ÜK** 79

ortak sf. Birden çok kimse veya nesneyi ilgilendiren, onlara özgü olan,

onların katılmasıyla oluşan, müşterek.
S 30; ÜK 113, 120

→ *ortak duygu, ortak payda*

ortak duygu *a.* Herkeste aynı algıyı uyandıran his. “*Ana sevgisi, bütün insanlığın ortak duygusu olduğu için, şiirlerimin arasından Analar’ı seçtim.*” - Y. B. Bakiler ÜK 47

ortak payda *a.* Asgari müşterek. ÜK 199

ortalık *a.* Bulunulan yer, çevre. ÜK 189; **ortalığa düşmek** meydanlara dökülmek. “*Böyle bir iddia ile ortalığa düşenler tarihimizi bilmeyenlerdir.*” - Y. B. Bakiler ÜK 199

ortam *a. mec.* Bir kimsenin veya bir insan topluluğunun yaşayışını etkileyen ruhsal, toplumsal ve kültürel etkilerin bütünü. ÜK 124

ortaokul *a. esk.* Öğrencileri genel eğitim yoluyla bir yandan hayata, bir yandan da liseye hazırlayan, genellikle üç yıllık ortaöğretim okulu. AV 8, 44; ÜK 92², 178²

Ortodoks *Fr. öz. a. din b.* Hristiyan mezheplerinden biri. ÜK 182

oruç *Far. a. din b.* Tanrı'ya ibadet amacıyla yeme, içme vb. şeylerden belli bir süre veya biçimlerde kendini

alıkoyma. ÜK 193; **oruca niyetlenmek** oruç tutmak için niyet etmek. “*Üsküp ufkunu bütün güzelliğiyle süsleyen hilâlin gümüş rengi üzerine, İslâm’ın en mübarek değerlerini gönlümce savatladım ve seferi olmama rağmen oruca niyetlendim.*” - Y. B. Bakiler ÜK 107; **oruç tutmak** oruç ibadetini yerine getirmek. ÜK 193², 194⁴

→ *Oruç Bey Tarihi*

Oruç Bey Tarihi *öz. a.* Oruç Bey tarafından yazılan eser. “*Oruç Bey Tarihinde yazıyor.*” - Y. B. Bakiler AV 72

oruçlu *sf.* Oruç tutan (kimse), niyetli, ağzı kilitli. **oruçlu olmak** oruç tutmaya niyetlenmiş olmak. “*Ama oruçlu olduğumu öğrenen Üsküp Türkleri, beni ısrarla iftar sofralarına davet ettiler ve o kadar ikramda bulundular ki orada kaldığım müddetçe artık sahura kalkmak ihtiyacını da duymadım.*” - Y. B. Bakiler ÜK 107

Osman Batur *öz. a.* Doğu Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele etmiş olan direnişçi lider. “*Geldi kuruldu gönlüme Ahmet Yesevi pirimiz / Osman Batur'a kadar anlattı birer birer / Ben de bütün Horasan*

erleriyle beraber / Yeni baştan
Türkistan'a inandım.” - Y. B. Bakiler
S 53

Osman öz. a. Ehlîbeyit'in
isimlerinden biri, Hz. Osman. “*Peki
var mı sizin camia da Ebubekir, Ömer,
Osman ismi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK**
178²

Osmanlı öz. a. XIII. yüzyılda Osman
Gazi tarafından Anadolu'da kurulan ve
Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra
dağılan büyük Türk imparatorluğunun
uyrukları. **ÜK** 33², 37², 39, 45², 56,
58, 65, 76², 79, 95, 124, 151², 152,
163, 172, 190, 199³, 200², 202, 203²

→ **Osmanlı Bankası, Osmanlı
Devleti, Osmanlı Hanedanı,
Osmanlı İmparatorluğu,
Osmanlı Türkleri**

Osmanlı Bankası öz. a. 1856'da
kurulan İngiliz sermayeli Bank-ı
Osmani ile 1862 istikrazını üstlenen
bir Fransız mali grubunun eşit
ortaklığıyla, 1863'te İstanbul'da Bank-ı
Osmani-i Şahane adıyla kurulan
banka. “*Bizim Meşrutiyet Devri'nin
Erzurum Milletvekillerinden bir
Karakin Pastırmacıyan Efendi vardı
ki, o da eski Osmanlı Bankası kadar
Türk'tü!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

Osmanlı Devleti öz. a. 1299-1922
yılları arasında varlığını sürdürmüş
Türk ve İslam devleti. “*Sanki Osmanlı
Devleti bizim devletimiz değil.*” - Y. B.
Bakiler **ÜK** 55, 63, 124, 168, 172,
176², 199, 200, 203

Osmanlı Hanedanı Osmanlı
İmparatorluğu'nu yaklaşık 622 yıl
yöneten hanedan. “*Devletin başında
mutlaka Osmanlı hanedanından biri
bulunurdu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 190

Osmanlı İmparatorluğu öz. a. 1299-
1922 yılları arasında varlığını
sürdürmüş Türk ve İslam devleti.
“*Osmanlı imparatorluğu bu yola
girmedir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 7, 49;
ÜK 37²

Osmanlı Türkleri öz. a. 13. yüzyılla
20. yüzyıl arasındaki dönemde, Hazar
Denizi batısında yer alan Urmiye Gölü
civarından Balkanlar'a kadar yayılmış
olan Türkler. “*Hz. Ali'yi ve onun Ehli
Beyt'ini noksansız duygularla seven,
milyonlarca Osmanlı Türkü'nü sadece
Sünnî oldukları için, hem de Hz. Ali
aşkına boğazlamak istiyorlar.*” - Y. B.
Bakiler **AV** 50

ot a. bit. b. Toprak üstündeki
bölümleri odunlaşmayıp yumuşak
kalan, ilkbaharda bitip bir iki mevsim
sonra kuruyan küçük bitkiler. **ÜK** 188

otel *Fr. a.* Yolcu ve turistlere geceleme imkânı sağlamak, bunun yanında yemek, eğlence vb. hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş işletme. **AV** 53, 112; **ÜK** 12⁷, 13³, 14, 15, 16⁶, 17, 29, 31⁵, 32⁴, 34², 37, 39², 56, 58, 60, 65, 66, 67, 102, 108, 112, 115, 176

→ *Afyon Eskişehir Oteli, Enternasyonel Oteli, Madımak Oteli, Ohri Palas Oteli, Opera Oteli*

otlak *a. coğ.* Hayvan otlatılan yer, salmalık, yaylak, mera. **AV** 14

otobüs *Fr. a.* Yolcu taşıyan, motorlu büyük taşıt. **ÜK** 12, 31², 35², 187

otomobil *Fr. a.* Motorlu, dört tekerlekli kara taşıtı. **ÜK** 16, 65, 183

→ *özel otomobil*

otorite *Fr. a.* Siyasi veya idari güç. **ÜK** 140², 144³, 145³, 148²

oturabilmek (*nsz*) Oturma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 12

oturma *a.* Oturmak işi. **ÜK** 27, 39, 195

→ *oturma izni*

oturma izni *a.* Resmî makamlarca belli bir bölgede oturmak üzere verilen izin. **oturma izni vermek** bir ülkede oturmak, uzun süreli kalmak ve

çalışmak için izin vermek. “*Türkiye, vakt-i zamanında, buradan göç edenlere sadece oturma izni verseydi de vatandaşlığa kabul etmeseydi, bugün Makedonya Türkü’nün sayısı iki milyon olurdu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 192

oturmak (*-e*) **1.** Vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek. **AV** 13, 14, 33, 45, 47², 86, 105, 106, 110; **S** 33, 62; **ÜK** 14, 17, 32³, 33³, 36, 37, 40, 49², 58, 65, 66, 102, 116, 149, 153², 163, 170², 173, 176², 197; **2.** (*-de*) Bir yerde sürekli olarak kalmak, ikamet etmek. **S** 33; **ÜK** 13, 37, 58, 107², 108, 147⁴, 195; **3.** (*nsz*) Bu biçimde yerleştiği yerde kalmak. **ÜK** 80; **4.** Yer almak, geçmek. **ÜK** 109, 168, 202; **5.** (*nsz*) Benimsenmek, yerleşmek, kökleşmek. **ÜK** 174; **oturur oturmaz** henüz oturmuşken. “*Oturur oturmaz, sözü Türkiye’den açtı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19, 113

oturmuş *bk.* oturmak-1 **ÜK** 128

oturtma *a.* Oturtmak işi. **ÜK** 162

oturtmak (*-i, -e*) **1.** Oturma işini yaptırmak. **AV** 45, 103; **ŞA** 47; **2.** Koymak, yerleştirmek. **AV** 40, 66; **ÜK** 168, 172², 203

oturulmak (*nsz*) Oturma işi yapılmak.
AV 80

oturuş *a.* Oturma işi. ÜK 93

otuz *a.* 1. Yirmi dokuzdan sonra gelen sayının adı. ÜK 170, 194; 2. *sf. mat.* Üç kere on, yirmi dokuzdan bir artık. AV 27, 35, 43, 103², 112, 113; ÜK 11², 28, 32, 36, 50², 67², 78, 80³, 91, 96², 98³, 125, 147, 152, 168, 172², 174², 180, 184, 193², 194, 195

otuzuncu *sf.* Otuz sayısının sıra sıfatı, sırada yirmi dokuzuncudan sonra gelen. ÜK 164

ova *a.* Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmediği, geniş veya dar düzlük, yazı. ÜK 65, 101, 102

→ *Kazova, Kosova Ovası, Menemen Ovası, Vardar Ovası*

oy *a.* Seçimlerde kişinin herhangi bir aday veya partiye ait yaptığı tercih. AV 111³; ÜK 144², 148; **oy kullanmak** herhangi bir konuya ait tercihini belirtmek, rey vermek. AV 110; ÜK 145; **oy vermek** herhangi bir konuya ait tercihini belirtmek, rey vermek. AV 106, 107, 108; ÜK 144, 171

→ *kamuoyu, oy çokluğu*

oy çokluğu *a.* Bir toplantıda oylamaya katılanların yarısından fazlasının aynı yönde oy kullanmış olmaları durumu. AV 110

oya *a.* Genellikle ipek ibrişim kullanarak iğne, mekik, tığ veya firkete ile yapılan ince dantel. **oya yapmak** iğne, mekik, tığ veya firkete ile ince dantel yapmak. “ *Bendedir öksüzlerin çektiği çile / Gözyaşımı oya yaptım mendile. / Ağlasam, sesimi yattığı yerden bile / Duyacak analar bilirim.*” - Y. B. Bakiler ŞA 48

oyalamak (*-i*) Belirli bir süre birinin dikkat ve ilgisini başka bir şey üzerine çekmek, meşgul etmek. ÜK 182

oyalınmak (*nsz*) Vakit geçirmek. ÜK 25, 51, 81

oyalı *sf.* Kenarına oya yapılmış veya geçirilmiş. ÜK 50

oylama *a.* Oy kullanma işi. AV 110; **oylamaya sunmak** oylamaya geçmek, oy verme işlemine başlamak. “*Şimdi konuyu oylarınıza sunuyorum.*” - Y. B. Bakiler AV 110

oymacılık *a.* Oyma yapma sanatı. ÜK 40

oymalı *sf.* Oymaları bulunan, oymalarla süslenmiş olan. S 31

oynamak (nsz) **1.** Vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla bir şeyle uğraşmak. **AV** 73; **S** 25; **2.** Bir film, oyun vb.nde rol almak. **AV** 39, 90; **ÜK** 14, 143²; **3.** Müziğin gerektirdiği uyumlu hareketleri yapmak. **ÜK** 162²

oynanmak (nsz) Oynama işine konu olmak. **AV** 79; **ÜK** 120

oyulmak (nsz) Oyma işi yapılmak. **ÜK** 51

oyun *a.* **1.** Tiyatro veya sinemada sanatçının rolünü yorumlama biçimi.

ÜK 143²; **2.** Müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü. **AV** 7; **3.** *mec.* Hile, düzen, desise, entrika. **ÜK** 120, 122; **oyuna gelmek** aldatılmak. **AV** 79; **ÜK** 119; **oyun oynamak** vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla oyun kurmak. “*Ne oyun oynamak ister, ne uyku, ne su.. / Ne elişi resimleri gönlünü alır. / Orda, bir uzak evde bir çocuk yetim kalır / Burda ben.*” - Y. B. Bakiler **S** 23

oyuncak *a.* Oyun aracı. **S** 24

ozan *a.* Şair. **AV** 76⁵, 78, 95²; **S** 52; **ÜK** 124

ö, Ö

ö, Ö Türk alfabesinin on dokuzuncu sırasında yer alan ve *Ö* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince, yuvarlak, geniş ünlüyü gösterir. **ÜK** 127, 128

öbek *a.* Küme.

→ **öbek öbek**

öbek öbek Toplu bir biçimde, takım takım, küme küme, yığın yığın. **ÜK** 164, 183

öbür *sf.* Öteki, diğer. **AV** 90

öbürü *zm.* Öteki, öbür kişi veya şey, diğeri, öbürkü. **ÜK** 184

öç *a.* Kötü bir davranış veya sözü cezalandırmak için kötülükle karşılık verme isteği ve işi, intikam. **öç almak** intikam almak. **AV** 104; **öcünü almak** yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak. **ÜK** 171

ödeme *a.* Ödemek işi, tediye. **AV** 40; **ÜK** 35², 142

ödemek *(-i)* Bir işin, bir görevin karşılığını vermek. **AV** 39, 40

ödenmek *(nsz)* Ödeme işine konu olmak. **ÜK** 142

ödül *a.* Bir başarı karşılığında verilen armağan, mükâfat. **ÜK** 17, 27

öfke *a.* Engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap. **AV** 44, 45, 65, 73, 74, 90, 112; **S** 37; **ÜK** 109, 115, 146, 168

öfkelenmek *(nsz, -e)* Öfkeli duruma düşmek, kızmak, hiddetlenmek. **AV** 82, 104

öfkeli *sf.* **1.** Öfkelenmiş, kızgın, hiddetli. **AV** 91; **ÜK** 74, 100, 204; **2.** *zf.* Öfkelenmiş, kızgın, hiddetli bir biçimde. **AV** 81

ögerlar *bk.* övmek **ÜK** 128

ögle *a.* Gün ortası, öğlen, öğle vakti. **AV** 42

→ **ögle yemeği**

ögle yemeği *a.* Öğle saatlerinde yenilen yemek. **ÜK** 14

öğlen *a. hlk.* Öğle. **AV** 53; **ÜK** 15

→ **öğlene doğru**

öğlene doğru Sabahın öğlene yakın bir zamanında. “*Öğlene doğru, Ohri'den Kalkandelen'e hareket ettik.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 36

öğrenci *a.* Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse, okul çocuğu, talebe, şakirt. **AV** 36, 39, 44², 86, 95², 96⁴; **ÜK** 25, 83, 107, 109, 170²

öğrenebilmek (-i) Öğrenme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 147

öğrenim *a.* Herhangi bir meslek, sanat veya iş için gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların elde edilmesi amacıyla yapılan çalışma, tahsil. **ÜK** 92

öğrenme *a.* Öğrenmek işi. **ÜK** 25, 41

öğrenmek (-i) **1.** Bilgi edinmek. **AV** 67, 87, 88; **ÜK** 11, 13, 15, 42, 43, 55, 62, 63², 65, 67, 91, 107, 109, 145, 146², 147, 152², 159, 170, 178, 184, 194, 195; **2.** Bellemek. **ÜK** 37; **3.** Haber almak. **ÜK** 57, 82, 113, 153

öğretici *sf.* Öğretme, yetiştirme ve açıklama niteliğinde olan, didaktik. **AV** 9, 67

öğretilme *a.* Öğretilmek işi. **ÜK** 112

öğretmek (-i, -e) Bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak. **AV** 36; **ÜK** 38, 63, 164

öğretmen *a.* Mesleği bilgi öğretmek olan kimse, hoca, muallim, muallime. **AV** 8, 36, 44², 82, 86, 95, 96; **ÜK** 171⁴

öğretmenlik *a.* Öğretmenin görevi. **AV** 36

öğün *a.* Bir vakitlik yemek. **ÜK** 147²

öğünebilmek [**övünebilmek**] (*nsz, -le*) Övünme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 8

öğünmek [**övünmek**] (*-le*) Bir niteliği sebebiyle kendini yücelmiş sayarak bundan abartmalı bir biçimde söz etmek, iftihar etmek. **ÜK** 37

öğürmek (*nsz*) Kusarken veya kusacak gibi olurken öğürtü sesi çıkarmak.

→ **öğüre öğüre**

öğüre öğüre *zf.* Kusacak gibi, öğürtü sesi çıkararak. “Çünkü Tuna, pis, bulanık, boşuk ve asık bir yüzle, âdeta öğüre öğüre akıyordu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 24, 30

öğürtü *a.* Öğürmek işi. **öğürtü vermek** midelerini bulandırmak, iğrenmesine neden olmak. “İnsana âdeta öğürtü veriyor.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 183

öğüt *a.* Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz, nasihat. **AV** 67; **öğüt vermek** bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için yol göstermek, nasihat etmek. **ÜK** 112

öksüz *sf.* **1.** Anası veya hem anası hem babası ölmüş olan (çocuk). **ŞA** 48; **2.** *mec.* Kimsesiz. **ÜK** 25

öksüzlük *a.* Kimsesizlik. **ÜK** 158

öküz *a.* Çift sürmekte, kağı çekmekte kullanılan, etinden yararlanılan, iğdiş edilmiş erkek sığır. **AV** 18²; **ÜK** 128

ölçmek *(-i) mec.* Aşırı olmamasına dikkat etmek, kontrol etmek. **ölçüp biçmek** bir konuda çok ayrıntılı düşünmek, inceden inceye düşünmek, değerlendirmek. **ÜK** 199

ölçü *a.* **1.** Bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak değerlendirme, mizan. **AV** 92; **ÜK** 163, 174; **2. mec.** Değer, itibar. **AV** 73; **3. Ölçüt.** **ÜK** 61, 92, 94, 111; **4.** Dâhil, içinde. “*Türk şiirini buradan, imkânlarım ölçüsünde takip ediyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19; **5.** Çap, ölçek. “*Bugün Yugoslavya’da Öz Yönetim uygulaması ile ticaret, büyük ölçüde devletin tekelinde.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 142; **ölçü almak** ölçüt olarak kabul etmek. “*Bir kitap sergisi için Kaplan’ın eserini ölçü almak nasıl doğru olabilir?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 27

ölçülü *zf.* Dikkatli, düşünerek. **AV** 64

öldürmek *(-i)* **1.** Bir canlının hayatına son vermek. **AV** 10, 104; **S** 7, 38; **ÜK** 117², 118, 121, 198², 199; **2.** Çok üzmek. **S** 38²; **3. mec.** Yok olmasına, ortadan kalkmasına, azalmasına yol

açmak. **AV** 67; **4. mec.** Etkisini ve gücünü azaltmak. **ÜK** 143

öldürücü *sf.* Yok eden, ortadan kaldıran. “*Ve Türk Marksistleri, bugünkü Türkiye’de, diinkü Sevr Antlaşması’nın o ağır, o öldürücü hükümlerini uygulamaya çalışan gözü kanlı, eli silahlı zindan bekçileri.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

öldürülmek *(nsz)* Öldürme işine konu olmak. **ÜK** 94², 182, 193

öldürürcesine *zf.* Öldürecek gibi. “*Âşık Veysel’de sevgili, genellikle ondan ‘kaçan, nazlanan’ ama ‘öldürürcesine bakan’ ‘baktığında yakıp kavuran’ ‘göle bir ceylân gibi indiğinde, yolda ürgülenerek, salınarak yürüdüğünde.. kalbe ateşler saçan’ ‘zamana hükmeden’ ele-avuca sığmaz bir güzeldir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 64

ölmek *(nsz)* Yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek. **AV** 42, 47, 54, 78, 79, 90, 105; **S** 13, 21, 23, 35; **ÜK** 21, 107, 112, 127, 183

ölü *sf.* **1. mec.** Etkileme gücü olmayan, canlılığı olmayan. **ÜK** 100; **2. a.** Ölmüş insan, müteveffa, mevta. **ÜK** 50, 163

→ **ölü damı**

ölü damı *a.* Mezar. “*Düşün! Nasıl doyarukh bir sofrada on gaşukh / Nasıl ısınurukh bu Suvaz ayazında.. / Ev desen ev dööül oturduğumuz / Gışın ölü damı, yazın alaçukh.*” - Y. B. Bakiler **S** 33

ölüm *a.* Bir insan, bir hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedî uyku, emrihak, irtihal, memat, mevt, vefat. **AV** 10, 40², 42², 43, 56, 104; **S** 35, 40²; **ÜK** 11, 15, 38, 102, 147, 183; **ölüm kusmak** çokça kişiyi öldürmek, ölüm saçmak. “*Bu karakinli Karakin Efendi'yle yerli işbirlikçi Taşnakların, Rus askerlerinin önüne düşerek nasıl ölüm kustuklarını, bugün bile bütün dehşetiyle anlatan Erzurumlular var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121; **ölüm sessizliği çökmek** yoğun ve derin bir sessizlik kaplamak. **ÜK** 22; **ölümünden (daha) beter** içinde bulunulan kötü durumun ne kadar zor olduğunu anlatmak için kullanılan bir söz. “*Bu, esaretten daha kötü, ölümden daha beter!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 38; **S** 10

Ömer Hayyam *öz. a.* İranlı şair, filozof, matematikçi ve astronom. “*Bunlar: Ömer Hayyam, Yunus Emre, Mansur, Neyzen Teyfik, Firdevsî ve Mevlânâ gibi meşhur şairlerdir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

Ömer *öz. a.* İslam Devleti'nin Ebu Bekir'den sonraki hükümdarı. “*Sonra Hz. Ömer, aynı zamanda Hz. Ali'nin damadıdır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 178⁴

Ömer Seyfettin *öz. a.* Yazar, asker, öğretmen. “*Kendimi, Ömer Seyfettin'in Bomba hikâyesindeki Baba İstoyan gibi, yaşlı, yorgun ve şaşkın hissediyordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 11, 18, 66

ömür *Ar. a.* Yaşam. **AV** 34, 40; **ÜK** 14², 36, 50, 57, 65, 93, 96, 184; **ömrün uzun olsun** “Çok yaşa” anlamında kullanan bir iyi dilek sözü. “*Üstad! dedi. Ömrün uzun olsun! Ellerin dert görmesin! Bu akşam saatinde hepimizi mest ettin.*” - Y. B. Bakiler **AV** 81; **ömrünce unutamamak** hayatında derin izler bırakan bir olayı yaşadığı sürece unutamamak. “*Söylediklerini ömrümce unutamayacağım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34

→ **ömür boyu, ömür boyunca**

ömür boyu *zf.* Sağ kalındığı, yaşandığı sürece, ömür boyunca, yaşam boyu, yaşam boyunca, hayat boyu. **AV** 72, 73, 90

ömür boyunca *zf.* Ömür boyu. **AV** 10, 59, 78

ön a. 1. Bir kimsenin ilerisi. **AV** 43; **S** 38, 47, 61; **ÜK** 15, 198; **2.** Bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer, karşı. **AV** 72, 91, 104, 111, 112; **S** 37; **ÜK** 11, 25, 27, 33, 36, 51, 56², 57, 82, 97, 103², 111, 115, 153, 161, 162, 176, 191, 193, 197; **3.** Bir şeyin esas tutulan yüzü, arka karşıtı. **S** 15; **ÜK** 27, 32, 33, 49, 151; **4.** Yakın gelecek zaman. **ÜK** 153, 193; **önde gelmek** önemli durumda olmak. **ÜK** 25; **öne sürmek** ileri sürmek. **ÜK** 144; **önüne düşmek** birinin önünden yürümek. **ÜK** 121; **önüne katmak** önden yürütüp kendisi ardı sıra gitmek. **ÜK** 184

→ *ön seçim, ön söz, önsöz*

ön seçim a. Genel seçimde aday gösterilecek kişileri belirlemek için bir parti üyesi olan belli sayıdaki delegelerin katılmasıyla yapılan seçim. **AV** 106, 107, 108, 111²; **ÜK** 145

ön söz a. Kitapların giriş kısmına konulan, o eserin konusunu, amacını, işleniş biçimini anlatan yazı, sunuş, söz başı, ön deyi, mukaddime. **ÜK** 26

önce zf. 1. İlk olarak, başlangıçta, sonra karşıtı. **AV** 22, 34, 40, 43, 46², 54, 60², 62², 63, 67², 71², 72, 73, 96, 104, 107, 108, 111; **ÜK** 16, 18³, 22, 23, 25, 28, 29, 34, 42, 49, 50, 52, 60, 62³, 66², 67, 70, 71, 73, 75, 76², 77,

83, 93², 95², 97, 102, 107, 116, 124, 139, 144, 146, 161, 163, 164, 167, 169, 173, 174, 176, 177², 179, 183, 187², 199, 200; **2.** Geçmiş zaman, geçmişteki bölüm, baştaki. **AV** 9, 10

önceki sf. Önce olan, evvelki, mukaddem, sabık. **AV** 70; **ÜK** 37, 178

önceleri zf. Önceki zamanda, başlangıçta. **ÜK** 60, 191, 192

öncü a. Bir sanat ve düşünce akımını, çağına göre yeni bir görüşü başlatan kimse veya eser, müjdecî, avangart. **AV** 55, 60, 110

önem a. Bir şeyin nitelik veya nicelik bakımından değeri olma durumu, ehemmiyet. **AV** 39, 67, 110; **ÜK** 33, 111, 113, 167, 187; **önem vermek** değer vermek, önemli saymak. **ÜK** 194

önemli sf. Önemi olan, mühim, ehemmiyetli. **AV** 7, 67, 68, 75, 76, 81, 102, 108; **ÜK** 9, 34, 35, 37², 38, 73, 91, 93, 100, 102², 113, 116, 117, 140, 141, 147, 151, 154, 171, 177², 193

önleme a. Önlemek işi. **AV** 73

önlemek (-i) Bir şeyin olmasına veya yapılmasına engel olmak. **AV** 79

önlük a. Herhangi bir iş genellikle de yemek yaparken giysi kirlenmesin

diye giyilen, boyundan askılı ve bele bağlanan örtü, iş önlüğü. **AV** 14²

önsöz *bk.* ön söz **ÜK** 9

öpebilmek (-i) Öpme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 53

öpmek (-i, -den) Sevgi, saygı, bağlılık, teşekkür belirtmek amacıyla dudaklarını bir şeye veya birine değdirmek. **AV** 75, 112²; **S** 15, 31, 55; **ÜK** 60, 98², 99

öpöz Kan bağı ile bağlı olan, üvey olmayan. “*Şaşırdım kaldım işte, bilmem ki n'emsin? / Bâzan kızkardeşimsin, bâzan öpöz annemsin / Sultanımsın susunca, konuşunca kölemsin / Eksilmeyen çilemsin / Orada ufuk çizgim, burda yanım yöremsin / Beni ruh gibi saran sonsuzluk dairemsin / Çaresizim çaremsin. / Şaşırdım kaldım işte bilmem ki n'emsin?*” - Y. B. Bakiler **S** 7

öpüşmek (*nsz, -le*) Birbirini öpmek. **ÜK** 66²

örgü *a.* **1.** Her türlü eylem ve olaydan oluşan akış. **AV** 58; **2.** Yapı. **ÜK** 84; **örgü örmek** iplik, yün vb.ni tığ veya şişle birbirine dolamak. “*Belirli bir saatten sonra elektrikler kesilince, anam gaz lâmbasını yakar, örgüsünü*

örerek babamı beklerdi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 129

örgüt *a.* Ortak bir amacı veya işi gerçekleştirmek için bir araya gelmiş kurumların veya kişilerin oluşturduğu birlik, teşekkül, teşkilat. **ÜK** 17², 125²

örmek (-i) **1.** Duvar yapmak veya onarmak. **ÜK** 43; **2.** Estetik kaygıyla, duygulu biçimde bir güzelliği ortaya koymak. **S** 44

örneğin *e.* Söz gelişi. **ÜK** 102

örnek *a.* **1.** Benzeri yapılacak olan, benzetilmek istenen şey, model. **AV** 70, 92; **2.** *sf.* En iyi biçimde olan. **ŞA** 49; **3.** Bir düşünceyi, kuralı, gözlemi veya savı desteklemek ve açıklamak amacıyla ileri sürülen söz, yapılan davranış, misal. **ÜK** 14, 19, 45, 85, 110, 114, 128², 150, 152², 178; **AV** 51², 54, 62, 67, 91, 112; **4.** Durum ve niteliği benimsenmeye değer kimse veya şey, model, paradigma. **AV** 53; **ÜK** 40, 65, 95; **örnek olmak** bir düşünceyi, savı desteklemek ve açıklamak amacıyla örnek vermek. “*Örnek olsun diye söylüyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19, 154; **örnek vermek** bir konuyu daha ayrıntılı bir biçimde anlatabilmek için örneklendirmek. **ÜK** 43, 70, 123, 128, 142, 143, 147, 171

örtmek (-i) Korumak, görünmez duruma getirmek veya gizlemek için üstüne bir şey koymak. **AV** 14

örtü *a.* Örtmek için kullanılan şey, vualet. **ÜK** 50, 97, 98, 127², 163

örtülü *sf.* Örtülmüş, bir şey ile kaplanmış. **AV** 43; **ÜK** 23

örülmek (*nsz*) **1.** Oluşturulmak. “Adının etrafında örülen çok renkli yakıştırmalara güler geçer, halkın, kendi kendine uydurduğu ve inandığı olayların yanlışlığını her vesileyle ortaya koyardı.” - Y. B. Bakiler **AV** 88; **2. sf.** Örülmüş olan. **ÜK** 78

örülmek (*nsz*) Örme işi yapılmak. **ÜK** 65

öte *a.* **1.** Konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak olan yer veya şey, mavera. **ÜK** 14, 17, 31; **2. sf.** Bulunulan yere göre karşı yanda olan. **ÜK** 59, 103; **3. sf.** Daha fazla, çok. **AV** 103

→ **öte taraftan, öte yandan**

öte taraftan *zf.* Diğer yandan, başka bir yönden. “Çünkü bir tarafta Yugoslavya Hükümeti, Dış İşleri Bakanlığımıza resmen başvurarak Struga Şiir Festivali’ne Türkiye’den de bir şâirin katılmasını istemekte, öte taraftan F. H. Dağlarca gibi yaşını

*başını almış bir şâir, aynı festivale özel davetli olarak geldiği halde, benden rahatsızlık duymaktadır.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 18, 139, 158*

öte yandan *zf.* Diğer taraftan, başka bir yönden, karşılık olarak. **ÜK** 185

öteki *zm.* Diğeri, öbürü. **ÜK** 43

ötekisi *zm.* Ötede bulunan, diğeri, başkası. **ÜK** 51

ötürü *zf.* Bir şeyden dolayı, bir şey yüzünden, dolayı, naşi. **AV** 63²; **ÜK** 35, 111

övendire Hayvan dürtmeye yarayan ucu bizli değnek, üvendire. **AV** 18

övgü *a.* Birini, bir şeyi övmek için söylenen söz veya yazılan yazı, methiye. **AV** 70

övmek (-i) Birinin veya bir şeyin iyiliklerini, üstünlüklerini söyleyerek değerini yüceltmek, methetmek, sena etmek, yermek karşıtı. **AV** 65, 70, 107; **ÜK** 79, 128, 146, 150, 202, 203

övülmek (*nsz*) Övme işine konu olmak.

→ **övüle övüle**

övüle övüle *zf.* Çokça methedilerek. “Ve Türkiye’de de, övüle övüle göklere çıkarılan bu Öz Yönetim uygulamasıyla, işçi, sadece bin sekiz

yüz dinar alıyor.” - Y. B. Bakiler **ÜK**
148

övünmek (-le) **1.** Bir niteliği sebebiyle kendini yücelmiş sayarak bundan abartmalı bir biçimde söz etmek, iftihar etmek. **ÜK** 181; **2.** (nsz) Kendi kendini övmek. **AV** 78

öyle *sf.* **1.** Onun gibi olan, ona benzer. **AV** 18, 48, 50, 53; **S** 8, 59; **ÜK** 18, 93, 169; **2.** *zf.* O denli, o kadar, o derece. **ÜK** 53³, 78³, 93³, 180²; **3.** *zf.* O yolda, o biçimde, o tarzda. **AV** 10, 110², 108²; **ÜK** 16, 22², 62, 73², 82², 94, 96², 98, 122, 171, 178², 197, 198, 203, 204

öylece *zf.* O biçimde, tam öyle. **ÜK** 77

öylesine *zf.* Aşırı bir biçimde, fazla, o kadar çok. **ŞA** 47

öyleyse *zf.* O hâlde. **AV** 80, 89, 106; **ÜK** 27, 110, 176, 192

öz *a.* **1. fel.** Bir kimsenin benliği, kendi manevi varlığı, iç, nefis, derun, varoluş karşıtı. **ÜK** 109²; **2. zm.** Kendi, zat. **S** 52; **3. mec.** Bir şeyin temel ögesi, küh, zübde. **AV** 10; **özü sözü bir (olmak)** söylediği söz ile yaptığı iş veya davranışları örtüşen, tutarlı olan. **ŞA** 47

→ **öz millet, öz Türkçeci, öz Türkçelik, Öz Yönetim, Özyönetim, özbeöz, öpöz**

öz millet *a.* Aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu. “Çünkü adamın 5-10 cahil Arap yüzünden, kendi öz milletine karşı bu düşmanlığını akılla, dinle, insanlıkla bağdaştıramıyorum.” - Y. B. Bakiler **AV** 51

öz Türkçeci Yabancı dillerin etkilerinden arındırılmış, saf hâldeki Türkçeyi savunan. “Fasiküldeki Ermeni bahsini Türk Dil Kurumu üyelerinden öz Türkçeci Agop Dilaçar yazmıştı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

öz Türkçelik Kullanımdaki dil içerisinden yabancı kökenli kelimelerin atılarak yerine Türkçe kökenli kelimelerin kullanıma sokulmasını amaçlayan bir yaklaşım. “Agop Dilaçar ise Türk Dil Kurumundaki öz Türkçelik çalışmalarına dönmüştü.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121

Öz Yönetim *bk.* Özyönetim **ÜK** 140, 141, 143², 144, 146, 148

Öz Yönetim Uygulaması *bk.* Özyönetim **ÜK** 141, 142, 145, 147, 148

Özbek öz. a. Batı Türkistan'da Harezm'den Fergana'ya kadar uzanan bölgede ve Özbekistan Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk soyundan olan kimse. “Afganistan'daki o yaşlı Özbek'i, kavalıyla ve süt bakracıyla Lütfü Seyfullah'ın yanında sandım.”- Y. B. Bakiler **ÜK** 56², 57³, 58, 63

→ **Özbek Türkü**

Özbek Türkü öz. a. Batı Türkistan'da Harezm'den Fergana'ya kadar uzanan bölgede ve Özbekistan Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk halkı. “Afganistan'da, bin Afganlı arasından, bir Özbek Türkü'nü bir çırpıda bulup çıkarmanız o kadar kolaydır ki!” - Y. B. Bakiler **ÜK** 57

Özbekistan öz. a. Orta Asya'da, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmış Türk lehçelerinden Özbekçe konuşan bir devlet.

→ **Sovyet Rusya-Azerbaycan-Özbekistan-Bulgaristan-Macaristan**

özbeöz sf. Hakiki. **ÜK** 58, 92

özel sf. **1.** Yalnız bir kişiye, bir şeye ait veya ilişkin olan, spesiyal. **S** 61; **ÜK** 22, 23, 75, 112, 142, 146, 147; **2.** Benzerlerinden ayrılmasını sağlayan

bir özelliği olan, spesiyal. **ÜK** 81²; **3.** Dikkate değer. **ÜK** 114; **4.** Bir kişiyi ilgilendiren, hususi, zatî. **ÜK** 25; **5.** Devlete değil, kişiye ait olan, hususi, resmî karşıtı. **ÜK** 142²

→ **özel davetli, özel hayat, özel mal, özel mülkiyet, özel otomobil, özel sektör**

özel davetli sf. Özel olarak davet edilmiş olan. “Çünkü bir tarafta Yugoslavya Hükümeti, Dış İşleri Bakanlığımıza resmen başvurarak Struga Şiir Festivali'ne Türkiye'den de bir şâirin katılmasını istemekte, öte taraftan F. H. Dağlarca gibi yaşını başını almış bir şâir, aynı festivale özel davetli olarak geldiği halde, benden rahatsızlık duymaktadır.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 18

özel hayat a. Kişinin kendine özgü yaşayışı, yaşama tarzı, kendisini ilgilendiren tutum ve davranışı, özel yaşam. **ÜK** 43

özel mal a. Kişinin sahip olduğu taşınır veya taşınmaz mal. “Ben özellikle araştırdım; işte şu gölde bulunan deniz motoru, bir kişinin özel malı imiş.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 15

özel mülkiyet a. Kişinin sahip olduğu taşınır veya taşınmaz mal. **ÜK** 140², 141

özel otomobil *a.* Bir kazanç kaydı olmaksızın özel şahıs, kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılan ve trafikten özel plaka alan motorlu taşıt. “*Binlerce özel otomobil var ama herkesin otomobili yok..*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 16

özel sektör *a. tic.* Ekonomi alanında özel kişilerin veya kuruluşların yaptığı işlerin bütünü, kamu kesimi dışında kalan iş alanı, özel girişim, özel teşebbüs, hür teşebbüs. **ÜK** 142²

özellik *a.* Bir şeyin benzerlerinden veya başka şeylerden ayrılmasını sağlayan nitelik, hususiyet, hasiyet, hassa, mahsusluk, spesiyalite. **AV** 9, 41, 46, 59, 60², 63, 71, 80², 88; **ÜK** 15, 95, 136, 141, 176, 200; **özelliklerini taşımak** benzer nitelikler bulundurmak. “*Ohri çarşısı hâlâ Osmanlı döneminin özelliklerini taşıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 163

özet *a.* Bir yazı veya sözün anlamını daha kısa ve özlü biçimde veren yazı veya söz, hülasa, fezleke, ekspoze. **ÜK** 182

özetlemek (-i) Bir yazı, konu, söz veya filmin içeriğini daha az sözle

anlatmak, özünü vermek, kısaltmak, hülasa etmek. **ÜK** 154², 183

özgür *sf.* Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya, şarta bağlı olmayan, serbest, hür. **ÜK** 15²

özgürlük *a.* Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî. **ÜK** 15, 27, 102, 125, 148

→ **Tüm Çingenelele**

Özgürlük Derneği

özür *Ar. a.* Bir kusurun, bir suçun elde olmadan yapıldığını ileri sürme, mazeret. **özür dilemek** yaptığı bir yanlıştan ötürü bağışlanmasını istemek. **ÜK** 153

Özyönetim Kimi sosyalist ülkelerde tarım ya da endüstri kuruluşlarında, işçilerin söz ve karar sahibi olmaları ilkesine dayanan yönetim, otogestiyon. **ÜK** 139

→ **Öz Yönetim Uygulaması,**

Özyönetim Sistemi

Özyönetim Sistemi *bk.* Özyönetim **ÜK** 140

p, P

pabuç *Far. a.* Ayakkabı. **S** 9; **pabuç bırakmamak** yapacağından vazgeçmemek, hiçbir şeye aldirmamak, korkmamak. **AV** 110

paçavra *Rum. a.* Eskimiş bez veya kumaş parçası, çaput. **ÜK** 183

padişah *Far. a. tar.* Osmanlı Devleti'nde devlet başkanına verilen unvan, hükümdar, sultan. **AV** 43; **S** 36; **ÜK** 91, 97², 98⁴, 99², 117, 158, 172, 174², 189, 190

padişahlık *a.* Padişah olma durumu, hükümdarlık, sultanlık. **ÜK** 97, 190

paha *Far. a.* Değer, fiyat, eder. **pahasına** karşılığında, uğruna. **AV** 108

pahalılık *a.* Fiyatların genel olarak yükselmesi, fiyat artışı. **ÜK** 115

paket *Fr. a.* İçinde bir veya birçok şey bulunan, kâğıda sarılarak veya kutuya konularak bağlanmış, elde taşınacak büyüklükte nesne. **ÜK** 195

pala *İt. a.* Kavisli, kısa, uç bölümü geniş, kabzasına doğru daralan bir tür kılıç. **ÜK** 150

palaska *Mac. a. ask.* Askerlerin bellerine bağladıkları veya göğüslerine çaprazlama taktıkları, üzerinde fişek, kasatura vb. koymak için yerleri

bulunan, genellikle köseleden yapılmış kayış. **ÜK** 36

pamuk *Far. a. bit. b.* Ebegümeçigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisi (*Gossypium*). **ÜK** 181

pantolon *Fr. a.* Belden başlayan ve genellikle paçaları ayak bileklerine kadar inen giyecek. **ÜK** 174²

papağanlaşmak (*nsz*) Başkasından duyduklarını düşünmeksizin aynen tekrarlamak. **ÜK** 44

papak *a.* Genellikle Azerbaycan ve Kafkasya'da giyilen, kuzu derisinden veya yününden yapılan, uzun tüylü başlık. **S** 49

papatya *Rum. a. bit. b.* Birleşikgillerden, 20-50 santimetre yüksekliğinde, baharda çiçek açan, taç yaprakları beyaz, ortası sarı kömeçli, bir yıllık otsu bir bitki, yoğurt çiçeği (*Matricaria chamomilla*). **papatya papatya açılmak** bir güneş gibi parıldamak. *Rumeli Türklerinin mezar taşlarında bile, bayrağımızın ay-yıldızı, papatya papatya açılırken, gözlerimizi onlardan nasıl kaçırabiliriz?* - Y. B. Bakiler **ÜK** 158

papaz *Rum. a.* Hristiyan din adamı, peder. **ÜK** 81

para *Far. a. ekon.* Devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı, nakit. **AV** 8, 35, 39, 95, 108, 112, 113; **ÜK** 15², 35², 116, 146, 148, 162², 163², 167, 184, 195², 202; **para yardımında bulunmak** maddi anlamda destek vermek. “*Yeni evlilere para yardımında bulunmak isteyenler ise, paralarını gelinin ayakkabısı içine koyacaklarmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 162; **paraya kıymet vermemek** hayatta paradan daha önemli şeyler olduğunun farkına varmak, parayı amaç değil araç olarak görmek. “*Paraya, kıymet vermediniz mi, onu ayağınızın altına aldınız mı onun sizi yükselttiğini, yücelttiğini göreceksiniz!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 163

→ **para pul**

para pul *a.* Para, para niteliğinde olan şey. **ÜK** 94

paralamak *(-i) mec.* Dövmek. **ÜK** 97

paramparça *sf.* Pek çok parçaya ayrılmış, parça parça olmuş.

paramparça etmek pek çok parçaya ayırmak. **AV** 107; **paramparça**

olmak pek çok parçaya ayrılmak, kırılmak. **S** 24, 43

parasal *sf.* Para ile ilgili, para bakımından, mali, nakdî, akçasal. **ÜK** 21

parasız *sf.* 1. Parası olmayan. **ÜK** 76;

2. *zf.* Para verilmeksizin, bedavadan, bedava. **ÜK** 147, 194

parça *Far. a.* 1. Bir bütünden kopma, kırılma, yırtılma vb. yoluyla ayrılmış bölüm, lime. **AV** 111, 112; **ÜK** 51; 2.

Bölüm, kesim. “*Çünkü bütüün mezar taşlarında, Türk bayrağından bir parça vardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 84;

3. Dilim. “*Vallah alayımız dertle yunmuşukh / Sabakh-akhşam soframızda bir guru ekmek. / Haram olsun gursağıımız sıcakh çorba gördüyse / Haram olsun yedysek bir parça sucukh.*” - Y. B. Bakiler **S** 32, 63

→ **şarapnel parçası**

parçalama *a.* Parçalamak işi. **ÜK** 177, 200

parçalamak *(-i)* 1. Parçalara ayırmak, bütünlüğünü bozmak, parça parça etmek. **ÜK** 32, 129; 2. *mec.* Birliği bozmak amacıyla bölmek. **AV** 47; **ÜK** 113, 184

parçalanmak *(nsz)* Parçalama işine konu olmak, parçalara ayrılmak, paralanmak. **ÜK** 51, 184

Paris öz. a. Fransa'nın başkenti. “Ama akşamla beraber, Biser Otelinin lüks salonlarını dolduran Yugoslav burjuvazisi için, orkestra âdeta beynimi kemiren gürültülü bir müziğe başlayınca, kendimi Paris veya Washington şehirlerinin gece kulüplerinden birinde sandım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 12

park Fr. a. 1. Bir yerleşme merkezinde halkın gezip hava alması için düzenlenmiş ağaçlı ve çiçekli büyük bahçe. **ÜK** 143²; 2. Otopark. **ÜK** 65

→ **Gülhane Parkı, Hayd Park**

parmak a. 1. anat. İnsanda ve bazı hayvanlarda ellerin ve ayakların son bölümünü oluşturan, boğumlu, oynak, uzunca organların her biri. **ÜK** 17, 82, 148², 204²; 2. sf. Eni bu organ kadar olan. **S** 37; **parmak basmak** bir konu üzerine dikkati, ilgiyi çekmek. **AV** 69; **ÜK** 154; **parmak ile sayılacak kadar az (olmak)** çok az olmak. **AV** 76; **parmak kaldırmak** bir toplulukta söz istemek için işaret parmağını açık bırakarak kapalı eli yukarı kaldırmak. **AV** 110

→ **şehadet parmağı**

partal sf. Çok kullanılmaktan yıpranmış. **AV** 53

parti Fr. (I) a. Ortak düşünce ve görüşteki kişilerin oluşturdukları siyasal topluluk, fırka. **ÜK** 145⁴, 148², 161²

→ **Adalet Partisi, AP, CHP, Demokratik Türk Partisi, Komünist Parti, Türkiye gizli Komünist Partisi, Türkiye Komünist Partisi, Yugoslavya Komünist Partisi**

parti Fr. (II) a. Bir araya gelinerek tavla, konken, okey vb. oynanan oyunlardan her biri. **ÜK** 39;

pasaport Fr. a. Yabancı ülkelere gidecek olanlara yetkili kuruluşça verilen, yabancı ülke yetkililerinin kimlik incelemesinde geçerli olan belge. **ÜK** 110

paslı sf. Üzerinde pas oluşmuş, pas tutmuş, paslanmış. **AV** 46

paşa a. ask. Osmanlı Devleti zamanında yüksek sivil memurlara ve albaydan üstün rütbede bulunan askerlere verilen unvan. **ÜK** 79, 116, 181, 203

→ **Paşa Yiğit Mehmed**

Paşa Yiğit Mehmed öz. a. İshak Bey Camisini yaptıran İshak Bey'in babası. “İshak Bey Camii, Üsküp fatihi Paşa Yiğit Mehmed'in oğlu İshak Bey

tarafından yaptırılmış.” - Y. B. Bakiler ÜK 79

patlama *a.* Patlamak işi. ÜK 183²

patlamak (*nsz*) **1.** *mec.* Çok sıkılmak, sıkıntı ve sabırsızlığını belli etmek. ÜK 11; **2.** Yırtılıp açılmak. ÜK 114; **3.** *mec.* Ansızın tehlikeli bir şey meydana gelmek. ÜK 121; **4.** *mec.* Ansızın bir gürültü duyulmak. ÜK 148

pavluka *bk.* fabrika S 33²

pay *ekon.* Ticari bir işlemde zarar tehlikesine karşı ayrılan para, marj. ÜK 142

paydos *Rum. a.* İş i veya çalışmayı geçici olarak bırakma. S 45

paylaşmak (*-i*) **1.** Aralarında bölüşmek, pay etmek, üleşmek. AV 81; ÜK 12, 16; **2.** *mec.* Benimsemek, onaylamak. ÜK 154

pazar *Far. a.* **1.** Belli bir şeyin satıldığı yer. ÜK 77, 183², 184⁵; **2.** Cumartesi ile pazartesi arasındaki gün. AV 53

peçe *İt. mec.* Maske, sır, giz. ÜK 43

Peçenek *öz. a.* Orta Asya'dan Avrupa'ya göç ederek tarihte etkin olmuş; ama devlet kuramamış Türk halklarından biri. “*Kuzeyden Hazarlar, Uzlar, Peçenekler, Kumanlar, Tatarlar, Nogaylar,*

Bismillahlarla Rumeli topraklarına yürüdüler.” - Y. B. Bakiler ÜK 127²

pedal *Fr. a.* Bir makinede, bir araçta ayak yardımıyla dönmeyi veya hareketi sağlayan düzen, ayaklık. **pedal çevirmek** bir makinede, bir araçta hareketi sağlamak için ayak yardımıyla pedalı döndürmek. “*Bir yandan pedal çeviriyor, bir yandan da kesik kesik anlatıyordu.” - Y. B. Bakiler ÜK 33*

pek *zf.* Gereken, beklenen veya alışılmış olandan çok. AV 10, 87, 95²; ÜK 15, 72, 93, 169

→ **pek çok**

pek çok *sf.* Yeterinden fazla, bir hayli. AV 8, 9, 39; ÜK 110

peki *e.* **1.** Evet. AV 102, 108; **2.** Pekâlâ. AV 53, 68, 108, 113; ÜK 62, 145, 173, 178², 179, 192, 199, 200², 201

pekiştirmek (*-i*) *mec.* Güçlendirmek. AV 68

pembe *Far. a.* **1.** Beyaza biraz kırmızı karıştırılmasıyla oluşan açık renk. S 41; **2.** *sf.* Bu renkte olan. AV 14

→ **Pembe İncili Kaftan**

Pembe İncili Kaftan *öz. a.* Ömer Seyfettin'in öykülerinden biri. “*Kesinlikle söyleyeyim ki ben buraya*

Ömer Seyfettin'in, Pembe İncili Kaftan isimli hikâyesinin kahramanı Muhsin Çelebi'nin hassasiyetiyle geldim." - Y. B. Bakiler **ÜK** 18

pençere *Far. a.* Yapıları veya tren, vapur vb. ulaşım araçlarını aydınlatmak, havalandırmak amacıyla yapılan, çerçeve, cam, panjur, perde gibi eklentilerle daha kullanışlı bir duruma getirilen açıklık. **AV** 42²; **ŞA** 46; **S** 17, 60, 61; **ÜK** 24, 39², 57², 59, 75, 78, 79, 82², 122, 163

pençe *Far. a. mec.* Etkisinden kurtulmak olanaksız, etkisi çok olan güç. **AV** 73

pençelemek (-i) **1.** Ele geçirmek. "*Pençelemiş beynimizi amansız bir cehalet / Tutmuş nur ufkumuzu boyluboyunca zulmet / Bir kan gölü ortasında âdeta bütün memleket / Memleket-zindansız günlere hasret.*" - Y. B. Bakiler **S** 39; **2.** Yakalamak, bir durum oluşmak. "*Esmâ, Hüseyin isimli bir delikanlıya kaçtı ama yüreğini de bir büyük korku pençeledi.*" - Y. B. Bakiler **AV** 21

pençelenmek Pençelenmek eylemine konu olmak ya da pençelemek eylemi yapılmak. **AV** 75

perde *Far. a.* **1.** Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için

pençereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü. **S** 60; **ÜK** 50, 75; **2.** *tıp* Katarakt. **AV** 18; **perde inmek** gözde katarakt olmak. **AV** 18

perçem *Far. a. esk.* Kâkül.

perişan *Far. sf.* Acınacak durumda olan, zavallı. **ÜK** 29

peron *Fr. a.* Tren, tramvay, metro istasyonlarında yol boyunca uzanan, inilip binilen özel bölüm. **ÜK** 66

perşembe *Far. a.* Çarşamba ile cuma arasındaki gün. **ÜK** 83

pervaz *Far. a.* Kapı, pencere vb. yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça. **ÜK** 39

peş *Far. a.* Arka, art. **AV** 49; **peşinden koşturmak** birini ya da birçoklarını etkileyerek onların peşine takılmasına neden olmak. "*Veysel'i 'dillere düşüren' 'peşinden koşturan' 'kapısında kul olarak' bile görmek istemeyen bir vefasız dilber...*" - Y. B. Bakiler **AV** 65

peşin *Far. sf.* Çalışmadan verilen (ücret, aylık). **AV** 40

Petar Boskovski *öz. a.* Müsteşar. "*Bakanlık Müsteşarı Petar Boskovski'yle Ohri'de tanışmıştık.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 75, 91, 93², 94, 102, 103

petrol *Fr. a.* Yoğunluğu 0,8-0,95 arasında olabilen, hidrokarbürlerden oluşmuş, kendisine özgü kokusu olan, koyu renkli, arıtılmamış, doğal yanıcı mineral yağ, yer yağı. **S** 29²

→ **petrol yatağı**

petrol yatağı İşlenmemiş yeryağının ve doğal gazın, yeryüzünden binlerce metre derinlikte, mercek biçiminde ana kayalar içindeki yatağı. “*Hristiyan Batı dünyasının petrol yataklarını sömürmesine aldırmadılar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 200

peygamber *Far. a.* İnsanlara Tanrı'nın buyruklarını bildiren, onları Tanrı yoluna, dine çağırان kimse, yalvaç, yalavaç, elçi. **AV** 47, 48², 52³, 62, 63², 70², 71, 72, 75²; **ÜK** 33², 112, 150, 177³, 178, 202

→ **peygamber sofrası**

peygamber sofrası Yiyecek bakımından fakir, fakat muhtaçlara yardım ve şükür bakımından sofraların en zengini. “*Bir Peygamber sofrasıydı soframız: / Biraz tandır ekmeği, biraz çökelek... / Yoksulluğunla da bağlandım kaldım sana / Mecnunlar gibi üstelik.*” - Y. B. Bakiler **S** 63

peygambersiz *sf.* Peygamberi tanımayan, peygambere inanmayan. “*Sövdüler saydılar göğü*

yumruklayarak / Ne kıl kadar insanlık, ne din, ne iman... / Ebû Leheb idiler. Vahşî idiler sanki / Her biri bir Allahsız, Peygambersiz gardiyan.” - Y. B. Bakiler **S** 57

peynir *Far. a.* Maya ile katılaştırılarak süttten yapılan ve birçok türü olan besin. **AV** 91³

peynirsel Peynirle ilgili, peynire ait. “*Arkasından çaysal – bardaksal – masasal – sandalyesel – ekmeksel - peynirsel kelimeleri mi gelecek?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21

Pınarcık *öz. a.* Bir köy adı. “*Pınarcık Köyü'nden Çopurun Recep / Birgün karar verdi birden / Sattı-savdı elindeki dokuz tarlanın beşini / Kız gibi bir traktör çekti altına şehirden.*” - Y. B. Bakiler **S** 36, 39

pırıl pırıl *sf.* 1. Çok temiz, tertemiz. **AV** 34, 92, 105; **ŞA** 47; **S** 31; **ÜK** 42, 189; 2. *zf.* Parlak bir biçimde. **ÜK** 51; 3. Çok yeni. **ÜK** 145

pırıldı *a.* Pırıldayan şeyin yansıttığı ışık. **ÜK** 15, 43, 45

pir *Far. mec.* Herhangi bir konuda, bir meslekte deneyim kazanmış, eskimiş kimse, guru. **S** 53; **pir elinden bade içmek** rüyasında gören kişiyi bir güzele meftun eden, şiir söyleme yeteneği kazandıran bâdeden içmek.

“Bir sabah vakti, başına toplanan kalabalığa, rüyasında, pirlere elinden nasıl bâde içtiğini, Çin diyarındaki bir güzele nasıl âşık olduğunu kan-ter içinde anlatıyor, ağlar gibi koşmalar okuyordu.” - Y. B. Bakiler AV 8

→ **Pir Muhammed Hayati, Pir Sultan Abdal, Pir Sultan**

Pir Muhammed Hayati öz. a. Ohri'deki Halveti tekkesinin kurucusu. “Kurucusu Pîr Muhammed Hayati, Ohri'ye Horasan'dan çıkıp gelmiş.” - Y. B. Bakiler ÜK 162

Pir Sultan Abdal öz. a. 16. yüzyılda yaşamış, Alevi-Türk halk şairi ve ozanı. “Bak şimdi Pir Sultan Abdal bir başka şiirinde neler söylüyor.” - Y. B. Bakiler AV 47, 48, 50, 51², 70, 111², 112²; S 35

Pir Sultan bk. Pir Sultan Abdal AV 51, 111², 112⁷

Piriştina Üniversitesi bk. Priştine üniversitesi ÜK 180

Pirizren bk. Prizren ÜK 162, 189

pîr-ü pak [pirüpak] Tertemiz, lekesiz. AV 53

pis sf. 1. Kendinde pislik olan veya pisenmiş olan. ÜK 24, 30; 2. mec. Beğenilmeyecek durumda olan, kötü, zararlı. ÜK 122

pislik a. Pis olma durumu. ÜK 183

pişercesine zf. Haşlanmış gibi. “80-90 derecelik kaynar sulara pişercesine yıkanan, bu bakımdan yüzüyle birlikte kafasının derisi bile kızaran bir adamın, şaşkın boş ve bön haliyle etrafına bakakalması...” - Y. B. Bakiler ÜK 14

pişmek (nsz) Ateşte, fırında, kaynar suda veya yağda ısı etkisiyle yenilebilir duruma gelmek. ÜK 107

PKK öz. a. Açılımı Partiya Karkeren Kurdistane olan yasadışı silahlı örgüt. “PKK mensuplarında veya hayranlarında bu gerçeği anlayacak beyin nerede?” - Y. B. Bakiler ÜK 184, 185

plâk bk. plak AV 36, 38, 40; ÜK 103, 150

plak Fr. a. Sesleri kaydetmek ve kaydedilen sesleri yeniden pikap veya gramofonda dinlemek amacıyla hazırlanan plastik daire biçiminde yaprak. ÜK 158

plâka bk. plaka ÜK 62³

plaka İt. a. Kamyon, otomobil vb. kara taşıtlarına takılan numara levhası.

plân bk. plan ÜK 144², 147

plan *Fr. a.* Bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen.

planlamak *(-i)* Yapılacak bir işi belli plana göre düzenlemek. **ÜK** 117

plânlamak *bk.* planlamak **ÜK** 122, 148

plânlayabilmek *bk.* planlayabilmek **ÜK** 92

planlayabilmek *(-i)* Planlama imkânı veya olasılığı bulunmak.

plâtonik *bk.* platonik **AV** 64

platonik *Fr. sf.* Gerçekte var olmayan, düşte kalan, hep öyle kalması istenilen (aşk, sevgi ve ilgi), eflatuni.

polis *Fr. a.* Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta. **ÜK** 14², 15², 18², 81, 200

→ **trafik polisi**

politika *İt. a.* 1. Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa. **ÜK** 25, 61, 154; 2. Davranış biçimi, düşünce yapısı. **ÜK** 140

→ **millî eğitim politikası**, **Stalincilik politikası**

pop *Fr. sf.* Pop müzik.

→ **pop müzik**

pop müzik *a.* İngiliz ve Amerikalıların başlattıkları, hareketli, yerel motiflerden yararlanılarak yapılan, gençler arasında çok beğenilen bir müzik türü, pop. **ÜK** 16

portre *Fr. a. ed.* Bir kimsenin, bir şeyin sözlü veya yazılı tasviri. **ÜK** 124

post *Far. a.* 1. *mec.* ve *esk.* Tarikatlarda şeyhlik makamı. **ÜK** 176; 2. Tüylü hayvan derisi. **ÜK** 83

→ **postnişin**

postacı *a.* Mektup, gazete, havale, paket vb.ni gönderilen yere ulaştıran posta idaresi görevlisi. **ÜK** 164

postahane [postane] *İt. Far. a.* Posta ile gönderilen maddelerin kabul edildiği, postaya verilmiş maddelerin ayırım ve dağıtımının yapıldığı bina. **ÜK** 108³

postalama *a.* Postalamak işi. **ÜK** 108

postalamak *(-i)* Postaya vermek. **ÜK** 72

postnişin *Far. a. esk.* Postta oturan, tekkenin şeyhi olan kimse. **ÜK** 176²

pranga *İt. a.* Ağır cezalıların ayaklarına takılan kalın zincir. **AV** 53; **prangaya vurulmak** ayağına pranga bağlanmak, zincire vurulmak. “Ha

küreğe mahkûm olmak, prangaya vurulmak / Ha görmemek gözlerini, ikisi de bir. / Bütün kördüğümüleri çözecek gözlerindir / Sakın bakma! - Y. B. Bakiler S 13

prefabrik Fr. sf. Parçaları önceden hazırlanıp birleştirilerek oluşturulan, kurma. ÜK 107

prensip Fr. a. man. İlke. ÜK 81

Preşova öz. a. Slovakya'nın en büyük üçüncü kenti. "Meselâ Gostivar'dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri Üsküp'e Preşova'ya, Kubriya'ya, Belgrat'a, Sarayova'ya kadar götürür getirirdi." - Y. B. Bakiler ÜK 184

Priştine öz. a. Kosova Cumhuriyeti'nin başkenti ve en büyük şehri. "Ben de Priştine'den geldim bu ziyarete." - Y. B. Bakiler ÜK 23, 47, 99, 113², 129, 189², 194

→ **Priştina Üniversitesi, Priştine Üniversitesi**

Priştine Üniversitesi öz. a. Priştine'de bulunan üniversite. "Galiba bir süre Türkiye'de okumuş, sonra Priştine Üniversitesinde Edebiyat kürsüsünün sevilen bir profesörü olmuş." - Y. B. Bakiler ÜK 112, 187

Prizren öz. a. Kosova'nın güneybatısında bir şehir ve belediye

merkezi. "Prizren ninnilerini, Karadeniz mânilerinden veya Doğu Anadolu türkülerinin güftelerinden kolaylıkla ayırmak mümkün mü dersiniz?" - Y. B. Bakiler ÜK 134², 183, 194, 195, 196

→ **Prizren Türkü**

Prizren Türkü öz. a. Kosova'nın güneybatısında yaşayan Türkler. "Bir Prizren Türk'ü büyük yerine bük, saat yerine sat, lahana yerine lana, tohum yerine tom, nohut yerine nut diyerek ağzını açar veya kapar." - Y. B. Bakiler ÜK 128

prodüktör öz. a. Fr. a. sin. ve TV Yapımcı. ÜK 23

Prof. bk. profesör AV 39, 55, 58; ÜK 21, 112², 113³, 115³, 116, 120, 123, 126², 154, 161, 165, 167

profesör Fr. a. Yükseköğretim kuruluşlarında en üst aşamada olan öğretim üyesi. ÜK 109², 112, 114, 153, 180

program Fr. a. 1. Tören, gösteri, gezi vb.nin öngörülen ayrıntılarını gösteren basılı kâğıt. ÜK 13, 23, 67, 191; 2. Radyo ve televizyonda sunulan, haber, müzik, eğlence gibi kendi başına bir bütün oluşturan yayınlardan her biri. AV 16, 56; ÜK 9, 47, 83, 101, 149², 150⁹, 151⁴, 152⁵, 153, 192, 193; 3.

Siyasi partinin, toplumsal örgütün veya hükûmetin açıkladığı ana ilkelerin tümü. **ÜK** 101, 144; **4**. Birden çok kimsenin belirli amaçlarla bir araya geldiği toplantı. “*Programdan sonra şehirde kısa bir gezinti yaptık.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 50, 67²

→ *televizyon programı*

programcı *a.* Yapımcı. **ÜK** 146

proje *Fr. a.* Değişik alanlarda önceden plan ve programa alınmış, maliyeti hesaplanmış, kurum ve kuruluşların yönetim organları tarafından onaylanmış, kısa ve uzun vadeye bağlanarak özel kurum veya devlet adına gerçekleştirilmesi kabul edilmiş bilimsel çalışma tasarısı. **ÜK** 164

→ *Kosova’da Koyuncululuğu Geliştirme Projesi*

propaganda *İt. a.* Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak,

benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca. **ÜK** 17³, 116, 143

→ *Ermeni propagandası, Hristiyanlık propagandası*

pul *Far. a.* Posta parası karşılığı mektuplara, damga resmine karşılık kâğıtlara yapıştırılan, basılı küçük kâğıt parçası. **AV** 66

→ *para pul*

puşu Başa sarılan, çevresi saçaklı, ipek örtü. **S** 36

put *Far. a.* Bazı ilkel toplumlarda doğüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, tapıncak, sanem, fetiş. **AV** 104⁵, 105, 106, 107, 108, 111

→ *putperest*

putperest *Far. sf.* Puta tapan. **ÜK** 174

r, R

Rab *Ar. öz. a. din b.* Tanrı. **S** 31; **ÜK** 42

radyo *Fr. a.* Elektrik dalgalarıyla düzenli olarak yayın yapan istasyon ve bu istasyonun programlarını düzenlemekle görevli kuruluş. **AV** 16, 17, 32², 56; **ÜK** 111, 144, 191⁴, 193

→ *Ankara Radyosu, Radyo Müdürü, radyo yayını, radyoevi*

Radyo Müdürü Radyo yönetimini elinde bulunduran kişi. “*Beni oda kapısında görünce, Radyo müdürü de çok şaşırdı ve sevindi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 150, 191², 193

radyo yayını *a.* Doğrudan kamuya seslenen ve sesli programları yayan iletişim aracı. **ÜK** 191, 192

radyoevi *a.* Radyo yayınlarının gerçekleştirildiği yapı. **ÜK** 151

raf *Ar. a.* Üstüne öteberi koymak için duvara veya bir dolabın içine birbirine paralel olarak tutturulmuş, genellikle geniş, uzun tahta veya metal levha. **S** 31; **rafa kaldırılmak** artık benimsenmemek. “*Tarımda, sınırlı dahi olsa özel mülkiyete imkân hazırlanmış, Marksın Din afyondur!*” görüşü **rafa kaldırılmıştır.**” - Y. B. Bakiler **ÜK** 140

rağmen *Ar. zf.* Karşın. **AV** 44, 46, 54, 103, 106, 111; **ÜK** 16, 30, 33², 45, 50, 55, 59², 79, 80, 98, 107, 135, 139, 140³, 141, 147, 177, 183, 192, 195, 200², 204

rahat *Ar. a.* **1.** İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur. **AV** 9, 35; **ÜK** 94, 113; **2.** *sf.* Aldırmaz, gamsız. **ÜK** 100; **3.** *sf.* Sıkıntı veya yorgunluk, tedirginlik vermeyen. **AV** 65; **ÜK** 163; **rahat etmek** sıkıntısız durumda olmak, ferahlanmak, dinlenmek. **ÜK** 115; **rahat nefes aldirmek** ferahlatmak, rahatlatmak. “*Komünist sistemin katı perdelerinin kalkması, bize rahat nefes aldırdı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 173; **rahat nefes aldirmamak** rahatlatmasına fırsat vermemek. “*Ama 2 bin sayısı, ona rahat nefes aldirmiyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 194; **rahat nefes almak** ferahlamak, rahatlamak. “*Yugoslavya’daki Türk şâirlerin, festivallerde okunan şiirleri, Üsküp’te Türkçe metinler halinde elime geçince, rahat bir nefes aldım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 69; **rahatı bozulmak** rahatı kaçmak, dirlik ve düzenliği kalmamak. “*Nur yüzlü kadınların seccadelerine düşen gözyaşlarından, Padişah türbelerinde*

Allah'a açılan avuçlardan, Evlâd-ı Fatihan neslinin haklı sitemlerinden rahatımız bozulmasın diye mi Edirne'den ötesine kalın bir perde çekeceğiz?" - Y. B. Bakiler **ÜK** 158;
rahatı kaçmak rahatsız, tedirgin olmak, üzölmek. **ÜK** 169

rahatça *zf.* Rahat bir biçimde. **AV** 36

rahatlık *a.* **1.** Üzöntüsü, sıkıntısı, tedirginliği olmama durumu, rahat. **S** 45; **ÜK** 139; **2.** Yorgunluk veya sıkıntı vermeme durumu. **ÜK** 12², 24

rahatlıkla *zf.* Rahat bir biçimde, kolaylıkla. **ÜK** 74, 79

rahatsız *sf.* Rahatı olmayan, tedirgin, huzursuz. **rahatsız olmak** rahatı bozulmak, keyfi kaçmak, sağlığı bozulmak. **AV** 96

rahatsızlık *a.* Rahatsız olma durumu, tedirginlik. **rahatsızlık duymak** tedirgin olmak, huzurunun ve rahatının kaçığıını hissetmek. **AV** 78; **ÜK** 18

rahman *Ar. sf. din b.* Herkese, her canlıya merhamet eden (Tanrı). **ÜK** 100

rahmet *Ar. a.* Birinin suçunu bağışlama, yarlıgama, merhamet etme. **rahmet olsun** "Allah rahmet eylesin" anlamında öölüler anılırken kullanılan

bir iyi dilek sözü. "Ona rahmet olsun!" - Y. B. Bakiler **AV** 10

Rahmi Günay *öz. a.* Devlet adamı. "Belediye Başkanı merhum Rahmi Günay idi." - Y. B. Bakiler **AV** 109²

rakam *Ar. a. mat. 1.* Nicelik, miktar. **ÜK** 27, 142; **2.** Nicelik, miktar. **AV** 112

rakı *Ar. a.* Üzüm, incir, erik vb. meyvelerin alkolle mayalanarak damıtılmasıyla elde edilen içki, aslansütü, imamsuyu. **AV** 82²; **ÜK** 162⁵

rakip *Ar. a.* Herhangi bir işte, bir yarışta, birbirini geçmeye çalışan, aynı şeyi elde etmeye uğraşan kimse. **AV** 107

ramazan *Ar. a.* Ay takviminin dokuzuncu ayı, üç ayların sonuncusu, oruç tutulan ay. **ÜK** 107², 108, 169, 193², 194

rapor *Fr. a.* Herhangi bir işte, bir konuda yapılan inceleme, araştırma sonucunu, düşönceleri veya tespit edilenleri bildiren yazı, yazanak. **ÜK** 94

Rapşışte *öz. a.* Kalkandelen'de bir köy. "Kalkandelen'e giderken Rapşışte köyüne uğradık." - Y. B. Bakiler **ÜK** 170², 171, 172

rast *Far. esk. a.* Tesadüf.

→ *rastgele, rastlamak*

rastgele *zf.* Seçmeden, iyisini kötüsünü ayırmadan, gelişigüzel, lalettayin. **ÜK** 108

rastlamak (-e) **1.** Bir kimse ile karşı karşıya gelmek, karşılaşmak, rast gelmek, tesadüf etmek. **ÜK** 11; **2.** Herhangi bir şeyle karşı karşıya gelmek. **AV** 64, 67, 70; **ÜK** 76

ray *Fr. a.* Tren, tramvay vb. taşıtlarda tekerleklerin üzerinde hareket ettiği demirden yol. **rayına oturtmak** bir işi yoluna, yöntemine koymak, düzgün işler duruma getirmek. **ÜK** 143

razi *Ar. sf.* Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden. **AV** 107, 109, 172

re *İt. a. müz.* Gam dizisinde do ile mi arasındaki ses. **ÜK** 50²

Recep *bk.* Çopur'un Recep **S** 37, 38³

Recep Paşa *öz. a.* Tekke koruyucusu. “Bahçede, basık bir türbe içinde, Tekkenin koruyucusu olan Recep Paşa'nın, çok ince motiflerle süslü mermer sandukası ve bir gelinlik kızın duvağı gibi dantel dantel işlenen süslü mezar taşı, tam bir sanal eseri olarak ayakta duruyor.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 41

red *Ar. a.* Uygun bulmama, geri çevirme, kabul etmeme.

→ *red etmek, reddetmek*

red etmek *bk.* reddetmek-1 **ÜK** 200

reddedilmek (*nsz*) Reddetme işine konu olmak. **AV** 110

reddetmek **1.** Onaylamamak. “İslâmiyet kavmiyetçiliği red etmiştir!” diyerek kendimizi hep gerilere çektik.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 140; **2.** Yalanlamak, çürütmek. **AV** 105

refah *Ar. a.* Gönenc. **AV** 69

Refik Bey *öz. a.* Rodovişli Divan-ı Muhasebat Âzası. “Refik Bey'in annesi İштиpliymiş.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107³

rejim *Fr. a.* Bir devletin yönetim biçimi. **ÜK** 15⁶, 16², 67, 68, 172

Remzi Abdullah *öz. a.* Müslüman, Arnavut devlet adamı. “Belediye başkanı Remzi Abdullah isimli Müslüman bir Arnavut.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 170²

rengârenk *Far. sf.* Çeşitli renkleri olan, renk renk. **AV** 43; **ÜK** 24, 25, 28, 39, 58

renk *Far. a.* **1.** Cisimler tarafından yansılan ışığın gözde oluşturduğu

duyum. **AV** 92; **ÜK** 14, 25, 77, 164, 173; **2. mec.** Nitelik. **AV** 80

→ **gümüş rengi, kahverengi, rengârenk, renk renk**

renk renk Çeşitli renkleri olan, rengârenk. “*Bir Sivas kilimi dokur gibi gönlüme / Renk renk, nakış nakış seni dokudum. / Ve yurdumun el değmemiş gözelerinden / Seni içtim yudum yudum.*” - Y. B. Bakiler **S** 14

renklendirmek *mec.* Neşelendirmek, canlılık ve hareket kazandırmak. **ÜK** 81

renkli *sf.* **1.** Beyaz dışında başka rengi veya renkleri olan. **AV** 8; **S** 49; **ÜK** 42², 51; **2. mec.** Neşeli, canlı, ilgi çekici. **AV** 7, 64, 73², 80, 88; **ÜK** 76, 143; **3. a. sin.** Doğadaki renkleri olduğu gibi görüntüye aktarmayı gözeten film. **ÜK** 83

resim *Ar. a.* Varlıkların, doğadaki görünüşlerinin kalem, fırça gibi araçlarla kâğıt, bez vb. üzerinde yapılan biçimleri. **S** 23; **ÜK** 51, 83, 176⁷, 177; **resim çekmek** fotoğraf makinesiyle bir şeyin biçimini kâğıda geçirmek. **AV** 64; **resmini çizmek** resmini yapmak, resmetmek. “*Sevgilisinin resmini çizerken, en küçük ayrıntılara kadar inmesine, onun hem hayâl dünyası, hem de halk*

şiiimizin bitmez tükenmez benzetmeleri yardımcı olmaktadır.” -

Y. B. Bakiler **AV** 64

resimleştirmek Resim durumuna getirmek. “*Ancak, onun aşk konulu şiirleri hep çok iyi gören, gördüklerini çok iyi resimleştiren bir şairin kaleminden çıkmış gibi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 64

resmen *Ar. zf.* **1.** Kanuna, yönteme uygun olarak, yöntemince. **ÜK** 18, 65, 177; **2.** Devlet adına, devletçe, resmî olarak. **ÜK** 18, 23, 35; **3.** Kesinlikle, açıkça, kesin olarak. **ÜK** 93, 102, 201

resmî *Ar. sf.* **1.** Devletin öngördüğü yöntemlere uygun olarak yapılan, formel. **ÜK** 22, 124, 142; **2.** Devletin olan, devlete ait, devletle ilgili, özel karıştı. **AV** 54; **ÜK** 101, 177; **resmî hüviyete kavuşmak** devletçe kabul görmek, varlığı onaylanmak. “*Bir hafta önce, resmî hüviyetimize kavuştuk.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 177

→ **resmî davet**

resmî davet *a.* Devlet tarafından, resmi elden yapılan çağrı. “*Ben bir resmî davet üzerine resmen vazifelendirilerek buraya gönderildim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 18

resul *Ar. a. din b.* Kendisine kitap indirilmiş peygamber. **AV** 105²

→ **Resul-i Ekrem**

Resul-i Ekrem öz. a. Hz. Muhammet'in lakabı. "Veysel'in, peygamber olarak andığı, şiirlerinde övdüğü mukaddesler arasında: Hz. Âdem, Hz. İsa, Hz. Süleyman ve Resul-ü Ekrem Hz. Muhammed vardır." - Y. B. Bakiler AV 70

Reşad öz. a. V. Mehmet Reşat olarak da bilinen Osmanlı İmparatorluğunun 35. padişahı ve 114. İslam halifesi. "Türbe bahçesinde Padişah Sultan Reşad'ın ihya ettirdiği bir çeşmenin suyu kurumuştur." - Y. B. Bakiler ÜK 189

→ **reşat altını**

reşat altını a. Sultan Reşat zamanında çıkarılmış olan altın paraya verilen ad. "Bu nadide ciltler, 2658 Reşat Altınıyla süslü bir hazine gibi geldi bana." - Y. B. Bakiler ÜK 152

reva Far. sf. Yakışır, yerinde, uygun.
reva görmek bir davranışı, bir olayı bir kimse için uygun görmek. AV 71;
reva görülmek uygun görülmek. "Bırakınız Bulgaristan'ı ve Yunanistan'ı, güney komşumuz Irak'ta, Kerkük ve Musul Türklerine reva görülen zulüm, bize Yontma Taş Devri'ni hatırlatmaktadır." - Y. B. Bakiler ÜK 93

revak Ar. a. esk. Üstü örtülü, önü açık yer, sundurma.

revâk bk. revak ÜK 80

revaklı sf. Önü açık, üstü örtülü olan. "Tek kubbeli ve revaklı bir cami." - Y. B. Bakiler ÜK 78

rey Ar. a. esk. Oy. AV 111; ÜK 145;
rey kullanmak oy vermek. "Biz mahallî otoriteler tarafından hazırlanan listelere rey kullanınız!" - Y. B. Bakiler ÜK 145; **rey vermek** oy kullanmak. ÜK 145, 171

rezil Ar. sf. Alçak, aşağılık. ÜK 178

rezilce zf. Rezil bir biçimde, rezilcesine. ÜK 102

Rıdvan Çongur öz. a. Eğitimci ve şair. "Âşık Veysel, çocukluk ve gençlik günlerini radyo mikrofonunda Rıdvan Çongur'a şöyle anlattı." - Y. B. Bakiler AV 16

Rıfki Danışman öz. a. Siyaset adamı. "1976 Struga Festivaline katılmama, dolayısıyla Yugoslavya Notlarını yazmama imkân sağlayan Kültür Bakanı sayın Rıfki Danışman'a ve Bakanlık Müsteşarı Prof. Sayın Emin Bilgiç'e bu vesileyle minnettarlığımı ifade ediyorum." - Y. B. Bakiler ÜK 154

rıza *Ar. a. esk.* Razı olma, isteme, istek. **rıza göstermek** razı olmak, onamak, uygun bulmak. **ÜK** 102

rızgı [**rızık**] *Ar. a.* Yiyecek, içecek şey, azık. **S** 32, 33

rica *Ar. a.* Dileyiş, dileme, dilek. **rica etmek** 1) dilemek. **AV** 110; **ÜK** 31, 33, 34, 101, 113; 2) bir düşünceye karşı çıkarken söylenen söz. “*Rica ederim efendim! Rica ederim! Türk devletinin çöktüğünü burada nasıl söyleyebilirsiniz?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 115²; **ricada bulunmak** rica etmek. **ÜK** 51, 188

Rodovişli *öz. a.* Rodoviş halkından olan kimse. “*Ankara’da Divan-ı Muhasebat Âzası olarak çalışan Refik Bey, aslen Rodovişliymiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107

rol *Fr. mec.* Bir işte bir kimse veya şeyin üstüne düşen görev. **AV** 103

Romalı *öz. a.* Roma halkından olan kimse. “*Sonra Romalıların, Bizanslıların, Avarların, Bulgarların eline geçmiş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 60

roman *Fr. a.* İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür. **ÜK** 38, 43², 74

romantizm *Fr. mec.* Duygusal eğilim. **AV** 66

Romanya *öz. a.* Orta Avrupa'nın güney doğusunda, Balkan Yarımadası'nın kuzeyinde bulunan bir ülke.

→ **Romanya Türkleri**

Romanya Türkleri *öz. a.* Romanya'daki etnik Türk azınlığı. “*Önceleri Yunanistan, Bulgaristan, Romanya Türkleri bizi dinliyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 192

rota *İt. mec.* Görüş veya tutuma göre gidilen, izlenen yol. **ÜK** 200

röportaj *Fr. a.* Radyo ve televizyon habercisinin araştırma ve soruşturma sonucunda hazırlamış olduğu program, mülakat. **ÜK** 23

Rufaî *öz. a.* Tasavvufi inanışa göre kurucusu ve piri Ahmet er-Rufai olan Muhammedî bir tarikat. “*Devlet-i Aliye devrinde kurulan ve bir kısmı günümüze kadar gelen Sinaî-Halvetî-Kadirî-Rufaî-Mevlevî-Bektaşî dergâhları halk şiirini besleyen gür kaynaklar olmuşlar.*” - Y. B. Bakiler

→ **Rufaî dervişleri, Rufaî kılıçları, Rufaî laleleri, Rufaî şeyhi, Rufaî tekkesi, Rufaî**

*topuzları, Rûfâî dervişleri,
Rûfâî Tekkesi*

Rufâî dervişleri *a.* Rufailik tarikatına mensup olan derviş. “*Sema bittikten sonra Rufâî dervişleri Cehrî zikirlerle ortaya çıkarlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 59, 81, 82, 83²

Rufâî kılıçları *a.* Rufâî mensuplarının bürhân anında yanak, karın, gırtlak, göz ve değişik yerlerine sapladıkları kılıç. “*Duvarlarda Rufâî topuzları, Rufâî lâleleri ve kılıçları asılıydı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82

Rufâî laleleri *a.* Rufâî mensuplarının bürhân anında mangallarda tunç haline getirip dillerine vurdukları el ayası genişliğindeki laleler. “*Duvarlarda Rufâî topuzları, Rufâî lâleleri ve kılıçları asılıydı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82²

Rufâî şeyhi *a.* Rufailik tarikatına mensup olan şeyh. “*Rufâî şeyhinin oğlu, gerçekten babasına çok saygılı olduğu için mi isteğimi geri çevirdi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82, 83

Rufâî tekkesi *öz. a.* Arnavutluk Cumhuriyeti'nin Berat kentinde bulunmakta olan tarihi Osmanlı-Türk dinî eserlerinden biri. “*Ben, bu tekkelerden sadece Rufâî Tekkesi'ni*

görebildim.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81², 82³, 83

Rufâî topuzları *a.* Rufâî mensuplarının bürhân anında yanak, karın, gırtlak, göz ve değişik yerlerine sapladıkları topuzlu şiş. “*Duvarlarda Rufâî topuzları, Rufâî lâleleri ve kılıçları asılıydı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82

ruh *Ar. a. 1.* Dinlerin ve dinci felsefelerin insanda vücuttan ayrı bir varlık olarak kabul ettiği öz, tin, can kuşu. **S** 7; **ÜK** 33, 76, 81, 102, 163; **2.** *mec.* Duygu. **AV** 9², 41, 51, 54, 66², 67², 69, 73, 76, 78; **S** 27, 31, 40, 41, 44, 55; **ÜK** 33 41, 42, 43, 51, 58, 60, 61, 94, 99, 100, 103, 109, 112, 114, 136, 149, 197

ruhaniyet *Ar. a. esk. din b.* Ölmüş kutsal bir kimsenin, bir inanışa göre sürüp gitmekte bulunan manevi gücü. **ÜK** 42

Ruhsatî *öz. a.* Halk şairi. “*Karacaoğlan, Dertli, Yunus Emre, Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Ruhsatî, Ferhat, Sadık Baba... gibi şairler, onun, gönül verdiği saz ve söz sultanları arasında.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

ruhsuz *sf.* Cansız, güçsüz, etkisiz, miskin. **S** 39, 45; **ÜK** 67

Rum Ar. öz. a. Müslüman ülkelerde oturan Yunan asıllı kimse. **ÜK** 102², 200, 201

Rumeli öz. a. Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'daki ülkelerine topluca verilen ad. “*Rumeli topraklarında fetih davulları çalınmaya başlayınca, dördüncü cemre gönüllere düştü.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23, 41, 58, 61, 62, 85, 87, 88⁴, 89², 127⁷, 157, 158¹⁰, 159², 197

→ **Rumeli Ağıtı, Rumeli Beylerbeyi, Rumeli Türkleri, Rumeli türküsü**

Rumeli Ağıtı öz. a. Sefa Salih Kaplan'ın şiiri. “*Sefa Salih Kaplan'ın şiiri Rumeli Ağıtı ismini taşıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 155

Rumeli Beylerbeyi a. 1362 yılında I. Murad zamanında kurulan Osmanlı Devleti eyaleti. “*İkinci Bayezid'in damadı Yahya Paşa, Rumeli Beylerbeyi iken, bu güzel camiyi Üsküp'e armağan bırakmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 79

Rumeli Türkleri öz. a. Osmanlı İmparatorluğu'nun iskân politikaları sonucu, Balkan coğrafyasına yerleştirilmiş, hayatını orada veya göçerek Türkiye'de sürdüren Türkler. “*Rumeli Türkleri, ne güzel, ne ince, ne*

musiki yüklü bir dille konuşuyorlar.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23, 28, 158³, 159

Rumeli türküsü a. 15-20. yüzyıllar arasında Rumeli topraklarında Türkler tarafından yaratılmış, bestecisi bilinmeyen sözlü müzik parçalarına verilen genel ad. “*İçimde bir eski plâk, bir Rumeli türküsüyle birlikte dönmeye başladı.*” - Y. B. Bakiler **S** 54; **ÜK** 50, 103, 158

Rus öz. a. Rusya Federasyonu'nda yaşayan Doğu Slav halkı veya bu halkın soyundan olan kimse, Moskof gâvuru. **ÜK** 15, 72², 117, 119, 121³, 122, 123, 125², 126, 201

Rusça öz. a. Rus dili. **ÜK** 13

Rusçu Rus yanlısı. “*Rusçu ve Çinci Marksistlerimiz yanında, Arnavutçu Marksistlerimizin türemesi bana hiç de garip gelmiyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

Ruslaşmak (nsz) Rus dilini ve kültürünü benimsemek. **ÜK** 110

Rusya öz. a. Kuzey Avrasya'da bir ülke. “*Kapalı salon toplantılarında Rusya için 'Ana Rusya' diye tempo tutan, büyük şehirlerimizdeki mitinglerde 'Yaşasın Sovyet Rusya!' diye bağırان yerli komünistlerimizden haberiniz yok mu?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 15⁵, 72², 73, 94, 121, 123, 125

→ *Sovyet Rusya*

Rüfaî *bk.* Rufaî **ÜK** 135

Rüfaî dervişleri *bk.* Rufaî dervişleri
ÜK 162

Rüfaî Tekkesi *bk.* Rufaî tekkesi **ÜK**
162

rüşvet *Ar. a.* Yaptırılmak istenen bir işte yasa dışı kolaylık ve çabukluk sağlanması için bir kimseye mal veya para olarak sağlanan çıkar. **ÜK** 184

rüya *Ar. a.* Düş. **AV** 8, 22, 73; **ÜK** 95⁴; **rüya görmek** düş görmek. “Gülizar, rüyasında gördüklerini sabahleyin Veysel’in kulağına fısıldadı.” - Y. B. Bakiler **AV** 22

rüyâ *bk.* rüya **S** 43

rüzgâr *Far. a.* Havanın yer değiştirmesiyle oluşan esinti, yel, bad. **AV** 92, 108; **S** 8, 16, 20, 21, 43, 51², 53, 55; **ÜK** 33, 50, 81, 153

s, S

Sa'yî Şem'î öz. a. Yugoslavya Türk halk şairi. “Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Sa'yî Şem'î, Sucudî, Veysî, Ümmî Sinan, Âşık Kedahî, vs. gibi isimler var.” - Y. B. Bakiler ÜK 135

Saadeddin Efendi öz. a. Tarihçi, şeyhülislam ve müderris. “Ama ne yazık ki şehre hâkim olan Bulgarlar veya Sırplar, Rifâî şeyhlerinden Saadeddin Efendi'nin tarih düşürerek yazdığı kitabeyi, yerinden söküp çıkarmışlar, bilinmeyen bir yere atmışlar.” - Y. B. Bakiler ÜK 59

saat Ar. a. 1. Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası. AV 10; ÜK 23, 28, 29, 31, 60, 96, 143, 192⁵, 193; 2. Vakit, zaman. AV 43, 81; ÜK 13, 32, 57, 76, 91, 108², 128, 129, 144, 153, 193³; 3. Günün hangi anı olduğunu gösteren alet. ÜK 174; 4. zf. Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman. ŞA 46

→ *çalar saat, saat kulesi, yayın saati*

saat kulesi a. Genellikle şehrin merkezinde yer alan, üzerinde saat bulunan kule. ÜK 55, 60

saatlerce zf. Uzun süre. ÜK 57

Saatli Cami öz. a. Gostivar'da Osmanlı devrinde yapılan camilerden biri. “Saatli Cami bahçesinin bir bölümünde, Bektaşî dedelerinin mezarları, bir bölümünde de Bakiler Aile Mezarlığı var.” - Y. B. Bakiler ÜK 167⁵, 168²

saatlik sf. Belli bir saat süresince yapılan veya olan. ÜK 31, 154

sabah Ar. zf. 1. Güneşin doğduğu andan öğleye kadar geçen zaman. AV 8; S 10, 21; ÜK 13; 2. zf. Sabahleyin. ÜK 57³; **sabaha kadar** bütün gece boyunca. S 41, 55

→ *sabakh-akhşam, sabah kahvaltısı, sabaha karşı*

sabah kahvaltısı a. Sabah vakti yenilen yemek. ÜK 17, 18

sabaha karşı zf. Gecenin sabaha yakın zamanında, sabaha doğru. S 23

sabahleyin zf. Günün başlangıcı, günün ilk saatleri, sabah, sabah vakti, horoz vakti. AV 22²; ÜK 34, 128

sabakh-akhşam [sabah akşam] zf. Her vakit, daima, sürekli, devamlı. S 32

sabaylen bk. sabahleyin ÜK 128

sabır *Ar. a.* Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. **ŞA** 50; **S** 5, 11

sabırlı *sf.* Sabır gösteren, katlanan, sabreden. **AV** 81

sabırsızlık *a.* Sabır göstermeme, sabırlı davranmama, sabırsız olma durumu. **AV** 42

saç *a.* Baş derisini kaplayan kıllar. **AV** 38, 65, 75; **S** 8, 15; **ÜK** 11, 14, 17, 65, 66, 122

saçak *a.* Bir yapının herhangi bir bölümünü güneş ve yağmurdan koruması için, o bölümden dışa taşkın ve altı boşta olarak yapılan örtü. **ÜK** 50

saçma *sf. mec.* Akla uygun olmayan, pestenkerani, absürt. **AV** 110

→ *saçma sapan*

saçma sapan *sf.* Abuk sabuk. **ÜK** 20

saçmalık *a.* Yeri ve değeri olmayan söz, davranış içinde olma, abukluk, abuk sabukluk, abuk subukluk. **AV** 110

sâde *bk.* sade 1 **ÜK** 13

sade *Far. sf.* 1. Süsü, gösterişi olmayan, yalın, gösterişsiz. **ÜK** 41,

82, 98, 108, 151; 2. *zf.* Yalnızca. **AV** 48, 50, 55, 56, 67, 68, 71, 95, 105, 111²; **S** 28; **ÜK** 14, 16, 17, 22, 27², 28, 37, 51, 55, 66, 76, 77, 81, 96, 99², 112, 117, 118, 120, 122², 123, 127, 145, 147⁴, 148, 150, 161, 167, 171, 175, 178, 180, 185, 187, 191, 192, 193, 194, 196²

sadece *zf.* Yalnızca. **AV** 9

sadelik *a.* Yalın olma durumu. **ÜK** 189

sadık *Ar. sf.* Dostluğu ve bağlılığı içten olan, sadakatli. **AV** 74

→ *Sadık Baba*

Sadık Baba *öz. a.* Ümmi şair. “*Karacaoğlan, Dertli, Yunus Emre, Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Ruhsatî, Ferhat, Sadık Baba... gibi şairler, onun, gönül verdiği saz ve söz sultanları arasında.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

sâdık *bk.* sadık **AV** 59²

sadist *Fr. sf. ruh b. mec.* Başkalarına acı çektirmekten zevk duyan (kimse), elezer. **AV** 50; **ÜK** 115

sadrızam *Ar. a. tar.* Osmanlı Devleti'nde başbakan, veziriazam, sadır. **ÜK** 172², 200², 202

sadrızamlık *a. tar.* Sadrazamın makamı veya görevi, sadaret. **ÜK** 168, 172, 203

saf *Ar. a.* Dizi, sıra. **ÜK** 60

safiyet *Ar. a. esk.* Saflık. **ÜK** 146

safsata *Ar. a.* Boş, temelsiz, asılsız söz. **AV** 47; **ÜK** 139

→ *Frenk safsatası*

sağ (I) *sf.* 1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı. **AV** 14, 18; 2. Bu taraftaki yön. **ÜK** 19, 28, 31, 39⁴, 49², 93, 96, 152, 163, 164, 174, 181

→ *sağ duyu*

sağ (II) *sf.* Yaşamakta olan. **ÜK** 49²; **sağol** [**sağ ol**] İyilik, yardım veya hoş giden bir davranış karşısında “çok yaşa, teşekkür ederim” anlamlarında söylenen bir söz. **AV** 15; **sağ olmak** yaşamakta olmak. **AV** 107

sağ duyu [**sağduyu**] Doğru, akla uygun yargılar verme yeteneği, akliselim, hisselim. **AV** 75

sağanak *a.* Ani, şiddetli veya art arda oluşan hareketler. **ÜK** 98

sağcı *sf.* Sağ görüşlü partilerin yandaşı olan (kimse). **ÜK** 17

sağır *sf.* İşitme duyusundan yoksun, işitmeyen (kimse). **AV** 45

sağlam *sf.* 1. Dayanıklı, kolay bozulmaz, yıkılmaz, stabil. **AV** 54; 2. Zarar görmemiş, bozulmamış. **ÜK** 77

→ *sapasağlam*

sağlama *a.* Sağlamak işi. **AV** 70; **ÜK** 177²

sağlamak (-i) Bir işin olması için gerekli durumu, şartları hazırlamak, temin etmek. **AV** 38, 40, 54, 79; **ÜK** 139, 141, 142

sağlayabilmek (-i, *nsz*) Sağlamaya gücü yetmek. **ÜK** 93

sağlık *a.* Sağ, canlı, diri olma durumu. **AV** 43, 91, 105

sağlıklı *sf.* 1. Sağlık durumu iyi olan, sağlam, esen, sıhhatli. **ÜK** 194; 2. *mec.* Sağlam, doğru, güvenilir, gerçek. **ÜK** 164

sağmak (-i) 1. Memeyi parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak. **AV** 14³, 46, 91; **ÜK** 57; 2. Yabancı şeylerden arındırmak. “*Azerbaycan: Dedem Korkut şafağı... / Mübarek dilimi süt gibi sağlar. / Bâzan rüzgâr olur iliklerimde / Bâzan yağmur gibi üstüme yağar.*” - Y. B. Bakiler **S** 51

saha *Ar. a. sp.* Alan. **ÜK** 26, 176, 184

→ *yeşil saha*

sahapsuz *bk.* sahipsiz **S** 33

sahife *Ar. a. esk.* Sayfa. **ÜK** 203

sahifelik *sf.* ... sayfadan oluşan. “*Cebinden çıkardığı tek sahicelik bir metni okurken, ellerinin titremesi dikkatimi kamçılardı...*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 14, 92

sahil *Ar. a.* Karanın deniz, göl, ırnak boyunca uzanan bölümü, kıyı, yaka, yalı. **ÜK** 59

sahip *Ar. a.* 1. Herhangi bir şey üstünde mülkiyeti olan, onu yasaya uygun bir biçimde dilediği gibi kullanabilen kimse, iye, malik. **ÜK** 20, 143, 144; 2. Herhangi bir niteliği olan kimse, ehil. **AV** 60, 76, 92, 112, 113; **ÜK** 27; 3. *mec.* Koruyan, arka çıkan, gözetken kimse. **S** 61; 4. Herhangi bir niteliği olan şey ya da nesne. “*Bu küçük incelemenin, farklı bir öze sahip olduğu, Veysel’le ilgili diğer makaleler okunduğu zaman anlaşılacaktır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 10; **sahip çıkmak** korumak, koruyucu olmak, ilgilenip gözetmek. **AV** 68; **ÜK** 20, 80, 111, 147, 176, 177, 188; **sahip olmak** mülkiyetinde olmak, elinde bulundurmak. **AV** 70

→ *davet sahibi*

sahipsiz *sf. mec.* Koruyucusu, gözeteni bulunmayan. **ÜK** 20, 170

sahne *Ar. a.* 1. İzleyicilerin kolayca görebilmeleri için genellikle yerden belli bir ölçüde yüksek yapılan, oyun, müzik vb. gösteri yapmaya uygun yer, oyunluk. **ÜK** 122, 143³; 2. *mec.* Tanık olunan, gözlenen olay. **ÜK** 49; **sahneye konulmak** sahneye koyma veya konma işi yapılmak. “*Gece, 20.30’da, ticaret merkezinin geniş terasında sahneye konulan festivale ise, halktan katılanlar da vardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 67

sahur *Ar. a.* Bu yemeğin yendiği vakit. **ÜK** 107²; **sahura kalkmak** oruç tutan kimse gün doğmadan yemek yemek için yataktan kalkmak. **ÜK** 107

Sakarya *öz. a.* Türkiye'nin üçüncü en uzun, Kuzeybatı Anadolu'nun ise en büyük akarsuyu. “*Şimdi burda Sakarya, orda Seyhan, Deli Kür... / Bir yanık bozlak gibi yüreğime dökülür. / Yüreğim ‘ay balam’lı türkülerimle büyür. / Beni sonsuzluğa hep türkülerim götürür. / Gel ey Kırımlı Sinan, atını ufkuma sür. / Sesim Estergon’da yine gümbür gümbürdür. / Benim Bayrağım bile tarifsiz bir türküdür!*” - Y. B. Bakiler **S** 21

sakın ünl. Asla. **S** 12², 13⁴; **ÜK** 144, 198

sakız *a.* Bazı ağaçların ve özellikle sakız ağacının kabuğundan sızan, çiğnendiğinde yumuşayan, hoş kokulu, beyaz renkli reçine. **sakız gibi** çok temiz, çok beyaz. **ÜK** 50

sakin *Ar. sf.* **1.** Durgun, dingin. **ÜK** 13; **2.** Bir yerde oturan. **ÜK** 188

saklamak *(-i)* **1.** Görünmesine engel olmak, ortalıkta bulundurmamak. **S** 42; **ÜK** 12, 97, 100, 129; **2.** *(-i, -den)* Gizli tutmak, duyurmamak. **AV** 18; **ÜK** 58, 113; **saklamaya çalışmak** gizlemek. “*Kralın uzun kulaklarını fesin içinde saklamaya çalışmışlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 174

saklayabilmek *(-i)* Saklama imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 53

saklı *sf.* **1.** Elde tutulan, mahfuz. **S** 35; **2.** Gizli. “*Çünkü parada, insanı âdileştiren, bayağılaştıran gizli bir kuvvet saklıdır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 163

-sal *bk.* -sal, -sel eki **ÜK** 21

-sal, -sel eki Türkçe bir ek olup olmadığı tartışmalı olan, aidiyet eki görevinde kullanılan bir ek. “*Onun yerine kullandığınız “sel” ve “sal” eki Türkçe mi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 20

saldırı *a.* Kötülük yapmak, yıpratmak amacıyla, bir kimseye karşı doğrudan

doğruya silahlı veya silahsız bir eylemde bulunma, hücum, taarruz, tecavüz. **ÜK** 33, 181

saldırmak *(-e)* Bir kimseye veya bir şeye karşı saldırı yöneltmek, zarar verici bir davranışta bulunmak, hücum etmek. **ÜK** 117, 188

salınış *a.* Salınma işi. **S** 15

salınmak *(nsz)* Yürürken uyumlu hareketlerle hafifçe bir yandan bir yana eğilmek. **AV** 64; **salına salına gitmek** bir sağa bir sola hafifçe salınarak yürümek. “*Mini etekli kızlar sokaklarda kaz sürüsü gibi salına salına giderler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 50

Salih Asım *öz. a.* Üsküplü yazar. “*Üsküplü Salih Asım’ın notlarından da, 15 kadar tekkenin faaliyette olduğu anlaşılıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81

salkım *bit. b.* Baklagillerden, salkım durumunda mor çiçekler açan ve çoğu asma gibi çardağa sarılan ağaç türü ve çiçeği (*Wistaria sinensis*).

→ **salkım söğüt**

salkım söğüt *a. bit. b.* Dalları ve yaprakları yere sarkan bir çeşit söğüt (*Salix babylonica*). **S** 30; **ÜK** 25, 65

sallama *a.* Sallamak işi. **ÜK** 174

sallamak (-i) Düzenli bir biçimde ve hep aynı doğrultuda hareket ettirmek.

ÜK 49, 162, 180

sallanmak (nsz) Bir şey belli noktasından bir yere bağlı kalmak şartıyla, o noktanın iki tarafına aynı doğrultuda ve sürekli olarak gidip gelmek. ÜK 15, 49

salon Fr. a. 1. Bir evde konukları ağırlamakta kullanılan en geniş oda. ÜK 40, 145, 146; 2. Toplantıların, kutlamaların, gösterilerin yapıldığı geniş yer. AV 39; ÜK 12⁴, 13, 16², 22², 25, 34, 38, 47⁴, 49, 109

→ *sinema salonu, toplantı salonu, yemek salonu*

saltanat Ar. a. 1. Bir ülkede hükümdarın, padişahın, sultanın egemen olması. AV 77; 2. mec. Bolluk ve zenginlik, gösterişli yaşayış. ÜK 200

samanyolu öz. a. gök b. Açık gecelerde gökyüzünde boydan boya görülen uzun, bol yıldızlı, ışıklı şerit, Gökyolu, Hacılaryolu, Hacıyolu, Kehkeşan, Samanuğrusu.

→ *Samanyolu Televizyonu*

Samanyolu Televizyonu öz. a. Televizyon kanalı. “Ben sizi

Samanyolu Televizyonunda çok dinledim.” - Y. B. Bakiler ÜK 198

Samed bk. Samed Reşid ÜK 180², 181, 204

Samed Reşid öz. a. Annesi Türk, babası Arnavut olan şoför. “*Bindiğimiz minibüsü Samed Reşid isimli bir delikanlı kullanıyordu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 180

Samiha Ayverdi öz. a. Mütefekkir ve mutasavvıf yazar. “*Ve o günlerde, Samiha Ayverdi Hanumefendi'nin Türk Tarihinde Osmanlı Asırları isimli dost eserinin lezzetiyle de dolu olduğum için şiirimi kendilerine ithaf ettim.*” - Y. B. Bakiler ÜK 103

samimi Ar. sf. İçten (duygu vb.).

samimî bk. samimi AV 92, 105

samimiyet Ar. a. İçtenlik. AV 28

samimiyetle zf. Doğru bir biçimde. ÜK 125, 179

Samsun öz. a. Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. AV 75

sana zm. Sen zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. AV 14, 53, 89, 106, 107², 108; ŞA 49²; S 63; ÜK 32, 33, 57, 108, 203

sanat *Ar. a.* **1.** Belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım. **ÜK** 17, 40, 47, 78, 151, 153, 161; **2.** Bir duygunun, tasarımın ya da güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tümü ya da bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık. **AV** 27, 70

→ *el sanatı, güzel sanatlar, hat sanatı, sanat adamı, sanat eseri, sanatkâr*

sanat adamı *a.* Sanatçı. **ÜK** 113, 196

sanat eseri *a.* Yaratıcılık ve ustalık sonucu ortaya çıkan üstün ve değerli eser. **ÜK** 41, 108

sanatçı *a.* **1.** Güzel sanatların herhangi bir dalında yaratıcılığı olan, eser veren kimse, sanat adamı, sanat eri, sanatkâr. **ÜK** 37², 38³, 49, 113; **2.** Sinema, tiyatro, müzik vb. sanat eserlerini oynayan, yorumlayan, uygulayan kimse. **ÜK** 47

→ *devlet tiyatro sanatçısı*

sanatkâr *Ar. Far. sf.* **1.** Bir işi ustalıkla yapan, usta, mahir. **AV** 112; **2.** Sanatçı. **ÜK** 23², 28, 142

sanayileşme *a.* Sanayileşmek işi, endüstrileşme. **ÜK** 114

sancak *a.* **1.** Bayrak, liva. **ÜK** 60; **2.** *tar.* Osmanlı yönetim teşkilatında illerle ilçeler arasında yer alan yönetim bölümü, mutasarrıflık. **ÜK** 60

sancı *a.* **1.** İç organlarda batar veya saplanır gibi duyulan, nöbetlerle azalıp çoğalan ağrı. **AV** 14; **2.** *mec.* Sıkıntı. **ÜK** 182

sancılı *sf.* Sancıya tutulan, sancısı olan. **S** 54, 56

sandal *Rum. a.* İnsan taşıyacak biçimde yapılmış, kürekle yürütülen deniz teknesi. **ÜK** 16

sandalya *bk.* sandalye **AV** 81

sandalye *Ar. a.* Arkalıklı, kol koyacak yerleri olmayan, bir kişilik oturma eşyası. **ÜK** 14, 27, 149, 173

sandalyesel Sandalye ile ilgili sandalyeye ait. “*Arkasından çaysal – bardaksal – masasal – sandalyesel – ekmeksel - peynirsel kelimeleri mi gelecek?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21

Sandıklı *öz. a.* Bir yerleşim yeri. “*Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Sultansulağı, Üç oluk, Tecer Yaylası ve Dağı, Zara, Şahin Kayası, Sandıklı, Trakya, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle*

bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler AV 75

sanduka *Ar. a.* Mezarın üzerine yerleştirilmiş, tabut büyüklüğünde tahta veya mermer sandık. □ ÜK 41, 97⁴, 98², 100, 189

sanki *T. Far. 1. zf.* Farz edelim ki, güya. AV 8², 45, 48; ŞA 50; 2. Sözüm ona, sözde. AV 51, 102; S 12, 23, 31, 56, 57; ÜK 19, 24², 28, 34, 36, 38, 41, 42, 43⁴, 50, 56, 58², 59², 60, 83, 95, 108, 124², 175²

sanmak (*nsz.*) 1. Bir şeyin olma veya olmama ihtimalini kabul etmekle birlikte, olabileceğine daha çok inanmak, zannetmek, zanneylemek. AV 9, 13, 18, 22, 52, 54, 102, 112; ÜK 12, 23, 25, 26, 58, 62, 63, 66, 81, 93, 95, 111, 112, 151, 175, 178³, 180, 184; 2. Bir şey veya kimsenin ... olduğunu düşünmek. ŞA 47; S 53

sansür *Fr. a.* Her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükümetçe önceden denetlenmesi işi, sıkı denetim. ÜK 26

sapasağlam *zf.* Sağlam bir biçimde. ÜK 77

sapık *sf.* Tavır ve davranışları normal olmayan veya geleneklerden, törelerden ayrılan, anormal (kimse), gayritabii, anormal. AV 103

saplamak (*-i, -e*) Hızla batırmak. ÜK 82

saplanma *a.* Saplanmak işi. AV 18²

saplı *sf.* Sapı olan. AV 8

sapsarı *sf.* Her yanı sarı, çok sarı. S 23

sara *Ar. a. tıp* Zaman zaman kendini kaybederek olduğu yere düşme, vücutta şiddetli çarpınmalar ve ağız köpürmesi ile ortaya çıkan bir sinir hastalığı, tutarık, tutarak, tutarga, yilbik, epilepsi. AV 104; **sar'aya tutulmak** *mec.* kendini kaybetmek, sinir buhranı geçirmek. “*Nitekim, bir takım halk şairlerimizin ‘Yezid-Kızılbaş’ sar'asına tutularak yazıp söylemelerinden, Anadolu'daki varlığımız, ancak düşmanlarımızın verebilecekleri zararlarla sarsıntılar geçirmiştir.*” - Y. B. Bakiler AV 73

Saraç *bk.* Erdoğan Saraç ÜK 161

saray *Far. a. mec.* Görkemli ve gösterişli yapı. S 45

→ *kervansaray, Sinanzade*

Sarayı

Sarayova *öz. a.* Asıl adı Saraybosna olan, vadiye dik bakan saraydan görülen ova manzarasından esinlenerek Saray-Ova denen kent, Bosna-Hersek'in başkenti ve en büyük kenti. “*Meselâ Gostivar'dan çıkan bir*

kamyon, yüklediği biberleri Üsküp'e Preşova'ya, Kubriya'ya, Belgrat'a, Sarayova'ya kadar götürür getirirdi."
- Y. B. Bakiler **ÜK** 184

sarhoş *zf. mec.* Hoşa giden bir etki ile kendinden geçmiş olarak, esrik. **ÜK** 12

sarı *a.* **1.** Yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi. **ÜK** 30; **2.** *sf.* Soluk, solgun. **S** 38; **3.** *sf.* Bu renkte olan. **S** 41

→ *Sarı İbrahim, sapsarı*

Sarı İbrahim *öz. a.* Yavuz Bülent Bakiler'in "Kan Davası" şiirinde geçen bir kahraman. "Ah Çopur'un Receb, Kara Süleyman / Süt gibi kesilen, çürüyen canlar! / Sarı İbrahimlerle dolup taşan, çoğalan / Ruhsuz, Allahsız zindanlar..." - Y. B. Bakiler **S** 38, 39

sarık *a.* Kavuk, fes gibi bazı başlıkların üzerine sarılan tülbent, şal vb. **ÜK** 81

sarıklı *sf.* Başına sarık sarmış olan, sarığı olan. **ÜK** 51

sarılmak (*nsz*) **1.** (-e) Kollarını dolamak, kucaklamak. **AV** 52, 74²; **ÜK** 29, 30, 52, 66, 110; **2.** (-e) Bir şeyin üzerine bir veya birkaç kez dolanmak. **AV** 54

sarışın *sf.* Sarı saçlı ve ak tenli (kimse). **ÜK** 66

sarkaç *a. fiz.* Durağan bir nokta çevresinde ağırlığının etkisiyle salınım yapan hareketli katı cisim, rakkas, pandül. **ÜK** 174

sarma *a.* Sarmak işi. **AV** 76

sarmak (-i) **1.** Örtmek. **AV** 14; **2.** Kucaklamak. **S** 5, 7, 43; **3.** Yayılıp etkisi altına almak, kaplamak. **ÜK** 103, 192; **sarıp sarmalamak** sıkıca sarmak. **AV** 14

sarmaşık *a. bit. b.* Sarmaşıkçillerden, koyu yeşil renkli, değişik biçimli yaprakları olan, sap ve dallarından çıkan küçük ek köklerle dik, düz yerlere yapışarak tırmanan bitki (*Hedera helix*). **AV** 65; **ÜK** 12

sarsılmak (*nsz*) *mec.* Beklenmedik bir olaydan çok etkilenmek. **ÜK** 109, 149²

→ *sarsıla sarsıla*

sarsıla sarsıla *zf.* Birdenbire ve güçle sallanarak. "Gâh yayan yürüyerek, gâh kağnılarla, yaylılarla yol alarak, gâh bir toz dumanı içinde sarsıla-sarsıla giden eski yük kamyonlarının arkasında, ağzını, burnunu mendiliyle kapayıp, çile çekerek ve bir feraha çıktıklarında, bir han köşesine indiklerinde, bir köy evine misafir

edildiklerinde, bir kasaba veya şehir kahvehanesine oturduklarında, etraflarını alan meraklılara çalıp söyleyerek gitti..." - Y. B. Bakiler **AV** 33, **ÜK** 189

sarsıntı *a. ruh b.* Canlı üzerinde beden ve ruh açısından önemli ve etkili yaralanma belirtileri bırakan durum, sadme, travma. **sarsıntı geçirmek** beklenmedik bir olaydan çok etkilenmek, üzülme. **AV** 73

sarsmak (-i) Oldukça zarar verecek bir biçimde etkilemek. **ÜK** 109

sat *bk.* saat **ÜK** 128

satabilmek (-i) Satma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 30

sataşmak (-e) Bir kimseyi rahatsız edecek davranışta bulunmak, musallat olmak. **AV** 82

satıcı *a.* Alıcıya bir şey satan kimse. **ÜK** 140

satılmak (*nsz, -e*) Satma işi yapılmak. **AV** 108; **ÜK** 162, 194³

satır *Ar. a.* Bir sayfa üzerinde yan yana gelen kelimelerden oluşan ve alt alta sıralanmış her bir dizi. **AV** 40, 102²; **ÜK** 154, 167, 203

satış *a.* 1. Satma işi. **ÜK** 26; 2. *tic.* Satıcı ile alıcı arasında yapılan ve bir malın alıcıya verilmesi ve bunun

karşılığında bir fiyat, bir değer alınması yoluyla yapılan işlem, satım. **ÜK** 184; **satışa çıkarmak** satmak için ortaya koymak. **ÜK** 29

satmak (-i) Bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek. **AV** 8, 35; **ÜK** 23, 29, 30², 77, 192²; **satın almak** (-i) Bir nesneyi belirlenen fiyatını ödeyerek kendine mal etmek, mübayaa etmek. **AV** 108; **ÜK** 26, 107, 184, 192²; **satıp savmak** gereken parayı sağlamak için elindeki malı ucuza satıp tüketmek, yok pahasına elden çıkarmak. **S** 36

savaş *a. ask.* Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk. **AV** 9; **ÜK** 98², 116, 122, 194; **savaş kararı almak** savaşmak için karar almak. "*Bizim için savaş kararı alsın demiyoruz ki!*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 113; **savaş vermek** savaşmak. **ÜK** 114

→ *Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı, Birinci Kosova Savaşı, iç savaş, İkinci Cihan Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Kosova Savaşı, meydan savaşı, savaş alanı*

savaş alanı *a. ask.* Savaş olan yer, meydan. **ÜK** 100

savaşmak (*nsz, -le*) *ask.* Ordu ölçüsünde iki silahlı kuvvet karşı karşıya gelip çarpışmak, vuruşmak, muharebe etmek. **ÜK** 60

savattlamak (*-i*) Gümüş üstüne kurşunla kara nakışlar işlemek. **ÜK** 107

savrulmak (*-e*) **1.** Savurma işi yapılmak. **ŞA** 50; **2.** (*nsz*) Dağılmak, saçılmak. **ŞA** 49; **S** 5, 20, 39², 49, 50, 53

savrulmak (*nsz*) Dağılmak, saçılmak. **ÜK** 55, 58, 197

savunmak (*-i*) Hareket veya düşünceyi söz ve yazı ile doğru, haklı göstermeye çalışmak. **ÜK** 74, 142

savurmak (*-i*) **1.** Havaya atıp dağıtmak, saçmak. **S** 49; **2.** (*nsz*) Yalan, küfür vb. söylemek. **ÜK** 180

savuşturma *a.* Savuşturmak işi. **AV** 18

savuşturmak (*-i*) Geçıştirmek, atlatmak. **AV** 54

sayesinde *zf.* Aracılığıyla, yardımıyla. **ÜK** 170

sayfa *Ar. a.* Üzerine yazı yazılan veya basılan bir kâğıt yaprağın iki yüzünden her biri, sahife. **AV** 108; **ÜK** 152, 153, 164, 189

sayfalık *sf.* Herhangi bir sayıda sayfası olan. **ÜK** 94

sayfiye *Ar. a.* Yazlık, yazlık ev. **ÜK** 62

saygı *a.* **1.** Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram. **ÜK** 10, 57, 121; **2.** Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu. **ÜK** 193², 194

saygılı *sf.* Saygısı olan, saygı gösteren, hürmetli, hürmetkâr. **ÜK** 27, 194; **saygılı olmak** bir kişiye karşı saygı hissetmek, onu saymak. “*Rufâi şeyhinin oğlu, gerçekten babasına çok saygılı olduğu için mi isteğimi geri çevirdi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 83, 193

saygınlık *a.* Saygı görme, değerli, güvenilir olma durumu, itibar, prestij. **ÜK** 115

saygısız *sf.* Gereken saygıyı göstermeyen, saygısı olmayan, hürmetsiz. **ÜK** 170

saygısızlık *a.* Saygısız olma durumu veya saygısızca davranış, hürmetsizlik, münasebetsizlik. **ÜK** 27

sayı *a.* **1.** *mat.* Sayma, ölçme, tartma vb. işlerin sonunda bulunan birimlerin

kaç olduğunu bildiren söz, adet. **AV** 35; **ÜK** 41, 144, 163, 173, 175, 182, 192, 195; **2.** Gazete, dergi vb. sürekli yayınların bir bütün oluşturan, değişik tarih, numara taşıyan baskılarından her biri, nüsha. **AV** 86; **ÜK** 153², 154, 164, 183, 194²

sayıklamak (-i) Uykuda veya bir hastalığın verdiği dalgınlık sırasında anlamsız, tutarsız sözler söylemek. **S** 23

sayılabilirlik (nsz) Sayılma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 9, 142

sayılma a. Sayılmak işi, ad. **AV** 77

sayılmak (nsz) Önemsenmek. “*Daha önce de belirttiğim gibi Fahri Kaya Yugoslavya Türklerinden. Sevilen, sayılan bir eski bakan.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34

sayın sf. Konuşma ve yazışmalarda saygı belirtisi olarak kişi adlarının önüne getirilen söz. **AV** 110; **ÜK** 15², 16, 22, 93, 94, 154²

Sayıştay öz. a. Mali yargı organı. “*Aylık yazılan, birçok defa, Hisar idarehanesine oturup, gecenin saat ikisine kadar yazarak veya Çınarlı'nın Sayıştay'daki odasına kapanarak bitirmişimdir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 153

saymak (-i) **1.** Herhangi bir sıraya koymak, herhangi bir sırada yer aldığını kabul etmek. **ÜK** 26; **2.** Arka arkaya söylemek, sıralamak. **ÜK** 91, 96², 115; **3.** Varsaymak, tutmak, farz etmek. **AV** 77; **ÜK** 125, 203; **sayıp dökmek** ne var ne yok, hepsini söylemek. **AV** 53, 69; **ÜK** 30

saz Far. a. müz. Türk halk müziğinde kullanılan, gövdesi ağaçtan oyularak yapılmış, telli, uzun saplı çalgı, bağlama. **AV** 8, 9², 10, 19, 27, 32, 36⁴, 39², 41², 42, 43⁵, 44, 46², 47, 54³, 64, 70, 80³, 81⁶, 90², 91⁷, 92, 96³, 103; **saza düzen vermek** sazın tellerini akort etmek. “*İstendi ki, Âşık Veysel, enstitü öğrencilerine saz çalmayı, saza düzen vermeyi öğretsin.*” - Y. B. Bakiler **AV** 36

→ **Sazımdan Sesler**

Sazımdan Sesler öz. a. Âşık Veysel'e ait şiir kitabı. “*Sazımdan Sesler isimli şiir kitabı, edebiyat dünyamıza bu duygularla doğdu.*” - Y. B. Bakiler **AV** 35

sazlık a. Sazları çok olan yer. **ÜK** 31

sebebsiz [sebepsiz] sf. Sebebi olmayan, nedensiz. **S** 28

→ **sebepsiz yere**

sebeb *Ar. a.* Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey. **AV** 46, 52, 70, 71, 77, 103, 106, 112; **S** 36, 62²; **ÜK** 44, 83, 92, 94, 100, 110, 151, 161, 167; **sebeb olmak** neden olmak, yol açmak. **ÜK** 109, 182
sebepsiz yere *zf.* Boşuna. **S** 37

sebil *Ar. a.* Genellikle camilere bitişik özel bir biçimde yapılmış, karşılık beklemeden hayır için içme suyu dağıtılan taş yapı, sebilhane. **ÜK** 55

seccade *Ar. a.* Bir kişinin üzerinde namaz kılabilceği büyüklükte, halı, kilim, post veya kumaştan yaygı, namazlık. **ŞA** 47, 50; **ÜK** 158

seccâde *bk.* seccade **S** 31

secde *Ar. a. din b.* Genellikle namaz kılarken alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum. **ÜK** 42; **secdeye kapandırmak** secdeye kapanmasına neden olmak. “*Yedi Askı şâirlerini secdeye kapandıran bir nesir!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 44; **secdeye kapanmak** secde etmek. **ÜK** 42, 51, 81; **secdeye varmak** secde etmek. **AV** 104

seçebilmek *(-i)* Seçme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 144

seçilme *a.* Seçilmek işi. **AV** 80

→ *seçme seçilme hürriyeti*

seçilmek *(nsz)* Seçme işine konu olmak. **AV** 106, 107; **ÜK** 27, 144, 145, 164, 179

seçim *huk.* Kanunlar, yönetmelikler uyarınca bir veya daha çok aday arasından belli birini veya birkaçını seçme, intihap. **AV** 80, 105, 106⁴, 107², 108², 111⁵; **ÜK** 145³

→ *milletvekili seçimleri, ön seçim*

seçkin *sf.* **1.** Benzerleri arasında niteliklerinin yüksekliğiyle göze çarpan, üstün, mümtaz, güzide, mutena. **AV** 39; **ÜK** 40; **2.** Bir toplumda saygın ve etkin mevkilerde bulunan ve toplumun eğitim, ekonomi, siyaset, askeriye, din, sanat vb. alanlarıyla ilgili etkinliklerin denetimini elinde tutan (kişi veya grup), elit. **ÜK** 16

seçme *a.* Seçmek işi, intihap, seleksiyon. **AV** 10

→ *seçme seçilme hürriyeti*

seçme seçilme hürriyeti Bireylerin seçilecek kişileri oylarıyla belirleyebilme ve seçilmek için aday olabilmeye özgürlüğü. “*Okuma, çalışma, seçme, seçilme hürriyetimiz var!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 72

seçmek (-i) **1.** Benzerleri arasında hoşâ gideni seçip almak veya yararlanmak için ayırmak. **ÜK** 29, 47; **2.** Tercihini bir yönde kullanmak. **ÜK** 10, 26, 127, 146; **3.** Birine oy vererek bir göreve getirmek. **ÜK** 121, 143², 144⁴, 170, 172

sedef *Ar. a.* **1.** Midye, istiridye vb. deniz hayvanlarının kabuğunda bulunan sedefçilikte kullanılan, pırıltılı, beyaz, sert bir madde. **AV** 42², 54; **2. sf.** Bu maddeden yapılmış veya bu madde ile süslenmiş. **S** 31

sedir *Ar. (I) a.* Arkalıksız, üstü minderli ve yastıklı olabilen, oturmaya veya yatmaya yarayan ev eşyası, divan. **AV** 42², 43; **S** 33; **ÜK** 50

sedir *Lat. (II) a. bit. b.* Kozaklılardan, çiçekleri sarı veya açık yeşil renkli, boyu 40 metre kadar olabilen ve kerestesi yapı işlerinde kullanılan bir orman ağacı, dağ servisi (*Cerrust*). **S** 30

Sefa Salih Kaplan *öz. a.* Rumeli Ağıtı şiirini yazan şair. “*Sefa Salih Kaplan’ın şiiri Rumeli Ağıtı ismini taşıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 155

sefalet *Ar. a.* Yoksulluk, yoksulluk sıkıntısı. **ÜK** 68

sefaret *Ar. a.* Elçilik. **ÜK** 35, 121

sefer *Ar. a.* Yolculuk. **ÜK** 150

→ *seferberlik*

seferberlik *a.* Bu durumun ilan edildiği veya savaşın sürdüğü dönem. **S** 34

seferi *Ar. a. din b.* Yolculuk sebebiyle dinî açıdan kendisine bazı kolaylıklar sağlanan kimse. **seferi olmak** yolculuk sebebiyle dini vecibeleri yerine getirmekten muaf olmak. “*Üsküp ufkunu bütün güzelliğiyle süsleyen hilâlin gümüş rengi üzerine, İslâm’ın en mübarek değerlerini gönlümce savatladım ve seferi olmama rağmen oruca niyetlendim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107

sefil *Ar. sf.* Sefalet çeken, yoksul. **ÜK** 29

sefir *Ar. a. esk.* Elçi. **ÜK** 34, 35⁴; 36

seher *Ar. a.* Sabahın güneş doğmadan önceki zamanı, seher vakti.

→ *seher yeli*

seher yeli *a.* Seher vakti esen yel. **AV** 65

seki *a. hlk.* Toprak üstündeki yükseklik, doğal set, taraça. **S** 21

sekiz *sf.* Yediden bir artık. **AV** 15, 21, 22², 34, 43, 78, 108; **ÜK** 9, 25, 50², 51, 61, 80, 96, 117, 120, 139², 140,

141², 146⁴, 148³, 152², 154, 174², 179, 181, 187, 188, 192³, 203

seksen *sf.* Sekiz kere on, yetmiş dokuzdan bir artık. **AV** 54, 108; **ÜK** 14, 60, 61, 80, 97, 152, 169, 170², 175, 179², 182², 187, 190

sektör *Fr. a.* Bölüm, kol, dal, kesim.

→ *özel sektör*

sel *Ar. a.* Sürekli yağan yağmurdan veya eriyen kardan oluşan, geçtiği yerlere zarar veren taşkın su, su taşkını. **AV** 9, 74³, 75

-sel *bk.* -sal, -sel eki **ÜK** 21

Selahattin Ertürk *öz. a.* Şair, araştırmacı. “*Selahattin Ertürk bir şiirinde diyor ki: Bu musralara ve bu değerlendirmeye dudak bükenler olabilir.*”- Y. B. Bakiler **ÜK** 197

selam *a.* Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma, esenleme, merhaba. **selam durmak** bir büyüğe, bir üste veya saygı duyulan bir şeye ayakta selam vermek. **selâm durmak** *bk.* selam durmak **ÜK** 202; **selam vermek** 1) *din b.* başını sağ ve sol omuzlarına çevirerek namazı bitirmek. 2) selamlamak.

selâm vermek *bk.* selam vermek-1) **ÜK** 43; *bk.* selam vermek- 2) **ÜK** 170

selâm *bk.* selam **AV** 61; **ÜK** 28, 36, 52, 77

selamlamak *(-i)* Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine sözle veya işaretle bir nezaket gösterisi yapmak, selam vermek, esenlemek.

selâmlamak *bk.* selamlamak **ÜK** 24, 57, 204

selamlık *a. esk.* Saray, köşk veya konaklarda erkeklere ayrılan bölüm, harem karşıtı.

selâmlık *bk.* selamlık **ÜK** 163²

selamsız *zf.* Selam olmadan, selam verilmeden.

→ *selâmsız sabahsız, selamsız sabahsız*

selâmsız sabahsız *bk.* selamsız sabahsız **S** 50

selamsız sabahsız *zf.* Selam vermeden.

Selçuklu *bk.* Selçuklu Devleti **S** 27; **ÜK** 59, 76, 199²

→ *Selçuklu çinisi, Selçuklu Devleti, Selçuklu İmparatorluğu*

Selçuklu çinisi *a.* Anadolu Selçuklularının cami, medrese, saray, kervansaray ve benzeri mimari eserlerde bezeme elemanı olarak bol miktarda kullandığı çini. “*Selçuklu çinisinden yüzüme esen rüzgâr / Bir ince mermer sütun, bir kerpiç duvar / Anadolu: dağından kara-taşına kadar / Anamın diliyle türküler söylüyorlar...*” - Y. B. Bakiler S 21

Selçuklu Devleti *öz. a.* Bir Türk devleti. “*Selçuklu Devleti 117 yıl yaşadı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 199²

Selçuklu İmparatorluğu *bk.* Selçuklu AV 7

Selim *bk.* İkinci Selim

selvisiz *sf.* Servi ağacı olmayan. S 40

sema *Ar. a. esk.* Mevlevi dervişlerinin ney, nısfıye vb. çalgılar eşliğinde, kollarını iki yana açıp dönerek yaptıkları ayin. ÜK 82

→ *semazen*

semazen *Ar. Far. a.* Semada dönen derviş. ÜK 82

sembol *Fr. a.* Simge. ÜK 67

Semerkant *öz. a.* Özbekistan'da Semerkant ilinin yönetim merkezi olan şehir. “*Veysel'in şiirlerinde geçen altmıştan fazla mekân arasında Londra vardır; Lozan, Hindistan, Şam,*

Semerkant, Buhara vardır; ama tek kelimeyle olsun Kerbelâ yoktur.” - Y. B. Bakiler AV 75

seminer *Fr. a.* Bir konu ile ilgili bilgi vermek ve bu bilgiler üzerinde tartışmak amacıyla birkaç yetkilinin yönetimi altında düzenlenen toplantı. ÜK 56²

→ *Yazma Eserler Semineri*

sempozyum *Fr. a.* Bilgi şöleni. ÜK 13

semt *Ar. a.* Şehirde yerleşim bölgesi, yaka. ÜK 58, 107

sen *a.* Teklik ikinci kişiyi gösteren söz. AV 14, 22², 44², 45, 47⁴, 48², 49³, 50³, 51², 52, 53³, 54, 81⁶, 89, 92, 106⁴, 107⁶, 108⁶, 109², 111²; ŞA 49⁵; S 5³, 6³, 7, 10⁵, 11⁶, 14³, 15⁷, 16², 17⁶, 42², 43, 44³, 45, 58², 59, 62, 63²; ÜK 14², 15, 16, 17, 21², 29³, 30², 32⁴, 33, 50, 57², 74, 75, 96², 97, 99, 180³, 199³, 203; **seni seviyorum** birine sevgisini ifade etmek için kullanılan bir söz. “*Seviyorum seni fa mi re dooo!*” - Y. B. Bakiler ÜK 50; **senlik benlik kavgası** görüş veya düşüncede ikiye bölünüp birbirine kötülük etmeye kadar varan sürekli anlaşmazlık. “*Şuraya, ağzımın tadıyla birkaç lokma yemeye geldim; senlik-benlik*

kavgasına değil!” - Y. B. Bakiler AV 45

senaryo *Fr. a.* Tiyatro oyunu, piyes, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin. **AV 90**

sene *Ar. a.* Yıl. **AV 113; S 5; ÜK 21², 92, 97, 115, 121², 152**

senelik *sf.* Yıllık. **ÜK 204**

senet *Ar. a. tic.* Bir kimsenin yapmaya veya ödemeye borçlu olduğu şeyi göstermek için imzaladığı resmî kâğıt, belgit.

→ *hisse senedi*

serbest *Far. sf.* **1.** Hareketi herhangi bir biçimde engellenmeyen. **ÜK 15; 2.** Hiçbir şarta bağlı olmayan, istediği gibi davranabilen, erkin. **ÜK 162; serbest bırakmak** tutuklu veya gözaltında bulunan birini serbest, özgür duruma getirmek, tahliye etmek. **ÜK 32**

serçe *a. hay. b.* Serçegillerden, insanlara yakın yerlerde yaşayan, kışın göçmeyen, koyu boz renkli, ötücü küçük bir kuş (*Passer domesticus*). **S 37**

Serdari *öz. a.* Halk ozanı. “*Mahzunî miydi, Serdari miydi bilemiyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 19**

serdirmek *(-i, -e)* Serme işini yaptırmak. **ÜK 129**

sergi *a.* Halkın gezip görmesi, tanınması için uygun biçimde yerleştirilmiş ürünlerin, sanat eserlerinin tümü. **ÜK 25⁴, 26³, 27², 47**

sergilemek *(-i)* Bazı şeyleri göstermek, tanıtmak veya satmak amacıyla herhangi bir biçimde, herkesin görebileceği bir yere yerleştirmek, teşhir etmek. **ÜK 77**

sergilenmek *(nsz)* Sergileme işi yapılmak. **ÜK 25²**

serilmek *(-e)* Serme işi yapılmak. **AV 14**

serin *sf.* **1.** Az soğuk, ılık ile soğuk arası. **AV 43, 45, 73, 92; S 6, 20, 30; 2.** Hoşa giden, hafif bir soğukluk veren. **S 8, 11, 25; ÜK 31, 50, 82, 116**

→ *serinkanlılık*

serinkanlılık *a.* Soğukkanlılık. **ÜK 18**

serinlik *a.* Serin olma durumu. **ŞA 50; S 35; ÜK 39, 82, 95**

serkeş *Far. sf.* Kafa tutan, başkaldıran. **ÜK 44**

sermaye *Far. a. ekon.* Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir

malların tamamı, anamal, başmal, kapital, meta. **ÜK** 142

serpilmek (*nsz*) Gelişmek, büyümek. **ÜK** 68; **serpilip gelişmek** ilerlemek, olgunlaşmak. “*Dilimizin en güzel bir şekilde serpilip-geliştiği türküler, Türkçemizin gergefidirler.*” - Y. B. Bakiler **AV** 78

serpuş *Far. a. esk.* Başlık. **ÜK** 174

sersem *Far. sf.* Herhangi bir sebeple bilinci ve duyguları zayıflamış olan.

→ **Sersem Ali Baba**

Sersem Ali Baba *öz. a.* Harabati Baba Tekkesi’ni kuran Bektaşî babası.” *Türbenin bir başka bölümünde, tekke şeyhlerinin daha sade mezarlarına ve Sersem Ali Baba’nın en az iki insan boyu uzunluğundaki kabrine, Yugoslavlar hiç dokunmamışlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 41

sert *Far. sf* Gönül kırıcı, katı, ters. **ÜK** 15

servet *Ar. a.* Varlık, zenginlik, mal mülk. **AV** 8

servi *Far. a. bit. b.* Servigillerden, Akdeniz bölgesinde çok yetişen, kışın yapraklarını dökmeyen, 25 metre boyunda, ince, uzun, piramit biçiminde, çok koyu yeşil yapraklı bir

ağaç, andız, selvi, servi ağacı (*Cupressus sempervirens*). **ÜK** 162

serzeniş *Far. a.* Yakınma. **ÜK** 110

ses *a.* Kulağın duyabildiği titreşim, seda, ün. **AV** 32, 42, 43³, 44³, 45, 46, 66, 80, 81, 90, 91; **ŞA** 47, 48, 50, 99; **S** 21, 22, 25, 57, 61, 63; **ÜK** 11, 12, 13, 21², 28², 31³, 32, 42, 49, 56, 57³, 58, 60², 96, 129, 149, 153, 162, 180², 181, 197², 198; **ses çıkmamak** haber gelmemek. **ÜK** 196; **sesine ses vermek** bir çağrıya karşılık vermek. “*Demedim mi bir gün susar şarkılar / Sesine ses veren rüzgârlar olur... / İstedığın kadar artık bekle dur. / Demedim mi kulağım duyma!*” - Y. B. Bakiler **S** 43; **sesini sesine katmak** birlik olmak. “*Yıllarca ‘Bebe gibi kollarında yaylattığı’ gizli dertlerini anlattığı ‘sesini sesine kattığı’ iki saziyle bir curası, bu güzel Sivas kiliminin üzerinde.*” - Y. B. Bakiler **AV** 43; **sesini yükseltmek** yüksek, öfkeli bir sesle söylemek. **AV** 80

→ **ses tonu, ses uyumu**

ses tonu *a.* Sesin yeğinliği, yüksekliği ve anlatım nitelikleri. “*Sesinin tonunu bile yükseltmeyerek, hatta zaman zaman gülümseyerek konuşuyordu; ama ben, sanki meydan dayağından geçiyordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34

ses uyumu *a. db.* Ünlü ve ünsüz uyumu. **ÜK** 127

seslenmek (*nsz*) **1.** Uzaktan bağıarak çağırarak, ünlemek. **AV** 104; **S** 30; **2.** (-*e*) Bir şey söylemek için sesini çıkarmak veya cevap vermek. **AV** 43, 52, 62

sesli *a. db.* Ünlü. **ÜK** 127³, 128

→ **çok sesli, sesli harf, tek sesli**

sesli harf *a. db.* Ünlü. **ÜK** 127

sessiz *sf.* **1.** Sesi olmayan, ses çıkarmayan. **AV** 14; **ŞA** 46; **ÜK** 13; **2.** *zf.* Ses ve gürültü çıkarmadan. **S** 23, 40; **ÜK** 36, 84, 195; **3.** Ses olmayan. **S** 5

→ **sessiz sedasız**

sessiz sedasız *zf.* Kimse duymadan, görmeden, sessiz ve gürültüsüz bir biçimde. **ŞA** 50; **S** 6, 13, 15, 53; **ÜK** 129

sessizce *zf.* Sessiz bir biçimde, sessiz olarak, sessizcesine. **ÜK** 58

sessizlik *a.* Ortalıkta gürültü olmama durumu, sükût. **AV** 45; **ŞA** 50; **ÜK** 12, 39, 149

sevap *Ar. a.* Tanrı tarafından ödüllendirileceğine inanılan davranış. **ÜK** 154

sevda *Ar. a.* **1.** Güçlü sevgi, aşk. **AV** 34, 49²; **S** 21, 49, 58; **2.** Aşırı ve güçlü tutku, istek. **ÜK** 16, 70, 108, 142

→ **karasevda**

sevdalanmak (*nsz*) Sevdaya tutulmak. **AV** 10; **ÜK** 108

sevdalı *sf.* **1.** Sevdaya tutulmuş olan, tutkun, vurgun, âşık. **AV** 77; **S** 47; **2.** *mec.* Bir şeye gereğinden çok düşkünlük gösteren, eğilim duyan. **S** 55; **ÜK** 125, 148

sevdirme *a.* Sevdirmek işi. **AV** 73

sevdirmek (-*i*, -*e*) Sevmesini sağlamak. **AV** 47, 110; **ŞA** 47; **ÜK** 112

sevebilmek (-*i*) Sevme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 73³

sevgi *a.* İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu. **AV** 45, 46², 55, 58, 75, 76, 92; **S** 24; **ÜK** 10, 21, 24, 45, 47, 57, 63⁵, 67, 68, 69, 96, 111, 121, 159, 178⁴, 179²

sevgili *sf.* **1.** Sevgi ve bağlılık duyulan. **AV** 72, 103; **ÜK** 11, 25, 75, 93, 98, 129, 164, 167, 179; **2. a.** Sevilen ve âşık olunan kimse, yavuklu, dost, yâr, canan. **AV** 8, 44; 64⁵, 65³, 66², 74; **S** 5; **ÜK** 66²

sevilme *a.* Sevilmek işi. **AV** 102

sevilmek (nsz) 1. Sevgi duyulmak, sevgi beslenilmek. AV 87; 2. Beğenilmek. ÜK 34, 112

sevimli sf. Hoşa gitme özelliği olan, hoşa giden, cana yakın, şirin, sempatik. AV 75; ÜK 42, 44, 57

sevinç a. İstenen veya hoşa giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşku. ÜK 68, 108, 161³; **sevinç çılgınları koparmak** çok sevindiğinden kendini tutamayıp bağırarak. “*Kuşlar gibi uçtuğum ve her defasında sevinç çılgınlığı kopararak uyandırdığım rüyalarımı heyecanla hatırlıyorum.*” - Y. B. Bakiler ÜK 95

sevinçle zf. Sevinçli bir biçimde, meserretle. ÜK 181

sevindirmek (-i) Sevinmesine yol açmak, sevinmesini sağlamak. AV 13; ÜK 34, 35, 43, 161², 167, 191

sevinmek (nsz) Sevinç duymak. ÜK 22, 26, 51, 97, 113, 164, 165, 181, 191², 198

sevişme a. Sevişmek işi. ÜK 66

seviye Ar. a. Düzey. ÜK 92, 139, 177

seviyesizlik a. Düzeysizlik. ÜK 203

sevk Ar. a. Gönderme, götürme. **sevk etmek** sürüklemek, itmek. ÜK 142, 193

sevmek (-i) 1. Sevgi ve bağlılık duymak. AV 10, 39, 47, 50, 52, 54, 58, 60, 63, 70², 89³, 90², 95², 102, 112³, 113; ŞA 49²; S 15, 62, 63; ÜK 18, 22, 31, 33², 52, 60, 62, 63, 71, 72⁷, 73⁶, 96, 109, 111, 112², 159, 164, 178⁴, 179; 2. Çok hoşlanmak. AV 49, 88, 91; 3. Birine sevgiyle bağlanmak, gönül verme. S 42; **seve seve büyütmek** emek vererek büyümesini sağlamak. “*Asırlardan beri, meyveyi kasaba veya şehir manavlarında gören Sivrialan köylüsü, Veysel’in büyük bir hevesle diktiği, titizlikle baktığı ve kendi ifadesiyle ‘dallarını, yapraklarını, çocuklarının saçlarını okşar gibi’ seve seve büyüüttüğü meyve fidanlarını ciddiye almadılar.*” - Y. B. Bakiler AV 38; ... **sever gibi sevmek** bir şeyi sevdiği gibi başka bir şeyi de sevmek. “*Bereket ki Struga’da güzelim Kara Dirin Nehri’nin kıyısında, salkım söğütler altında içimdeki Tuna’yı buldum ve onu, yüreğimdeki Tuna’yı sever gibi sevdim.*” - Y. B. Bakiler ÜK 25

Sevr bk. Sevr Antlaşması S 58

→ **Sevr Antlaşması**

Sevr Antlaşması öz. a. I. Dünya Savaşı sonrasında İtilâf Devletleri ile Osmanlı İmparatorluğu hükümeti

arasında 10 Ağustos 1920'de imzalanmış antlaşma. “*Ve Türk Marksistleri, bugünkü Türkiye’de, çünkü Sevr Antlaşması’nın o ağır, o öldürücü hükümlerini uygulamaya çalışan gözü kanlı, eli silahlı zindan bekçileri.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

seyahat Ar. a. Yolculuk. **AV** 33; **ÜK** 9, 161

→ *seyahatname*

seyahatname Ar. Far. a. ed. Bir yazarın gezip gördüğü yerlerden edindiği bilgi ve izlenimlerini anlattığı eser. **AV** 56

Seyhan öz. a. Türkiye'nin Akdeniz'e dökülen ırmaklarından biri. “*Şimdi burda Sakarya, orda Seyhan, Deli Kür... / Bir yanık bozlak gibi yüreğime dökülür. / Yüreğim "ay balam"lı türkülerimle büyür. / Beni sonsuzluğa hep türkülerim götürür.*” - Y. B. Bakiler **S** 21

seyir Ar. a. Eğlenmek için bakma, hoşlanarak bakma, temaşa.

→ *seyretmek*

seyirci a. Bir olayı gören, izleyen kimse, izleyici. **seyirci kalmak** bir olay karşısında hiçbir tepki göstermeyerek işe karışmamak. **AV** 108

seyredilmek Ar. T. (nsz) Seyretme işine konu olmak. **ÜK** 60, 193

seyretmek Ar. T. (nsz) Eğlenmek, görmek, öğrenmek vb. için bakmak, izlemek. **ÜK** 28, 52, 57², 58, 65, 81, 151³; **2.** Bir şeyin durumunu, oluşumunu gözlemek, bakmak. **ÜK** 60

sezgi a. Sezme yeteneği, feraset. **AV** 54

sıbyan mektebi a. Osmanlılarda geleneksel ilköğretim kurumu. “*Evluya Çelebi’ye göre 17. asırda, sadece Üsküp’te, 10.060 ev, 2150 dükkân, 120 cami ve mescid, 70 sıbyan mektebi, 20 tekke vardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 55

sıcağı sıcağına zf. Hemen, anında, vakit geçirmeden. **ÜK** 43

sıcak sf. **1.** sf. Isısı yüksek olan, çok ısınmış **S** 61; **2.** sf. Yakmayacak derecede ısısı olan, yakmayacak kadar ısı veren, soğuk karşıtı. **3.** Canlı, taze. “*Milletimizin, vatanımızın, devletimizin çeşitli dâvâlarıyla yüklü şiirleri, daha bugün yazılmış gibi sıcak duruyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 9; **4.** mec. Dostça olan, sevgi dolu. **AV** 9, 44, 75; **ŞA** 47, 48; **S** 26; **ÜK** 33, 36, 42, 50, 59, 75, 77²

→ *sıcağı sıcağına, sımıcak*

sıcakh bk. sıcak -3 **S** 32

sıcaklık *a. mec.* Sevgi, içtenlik ve sevimlilik. **AV** 55, 66; **S** 43; **ÜK** 31, 33, 58

sıçramak (-*e*) Ayaklarla, birdenbire ve kuvvetle yeri teperek hızla yukarıya veya ileriye atılmak. **S** 37

sıfat *Ar. a.* Bir kimsenin görev, ödev, toplumsal veya hukuki bakımdan yeri ve özelliği. **AV** 60, 61, 102; **ÜK** 41, 44, 100, 143, 177

sıfır *Ar. sf. mec.* Olmayan, bulunmayan. **sıfır noktasına indirmek** bitirmek, yok etmek. “*Hiç ama hiç unutmayacağım siyasî bir konuşmayla heykel işini sıfır noktasına indirdi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 109

sığınmak (-*e*) **1.** Tehlikelerden kaçarak güvenilir bir yere çekilmek. **AV** 22; **2.** Korunmak amacıyla bir yere veya birine başvurmak, başkalarının yardım ve korunmasına ihtiyaç duymak. **ÜK** 122; **3.** Genellikle siyasi sebeplerle kendi ülkesinden kaçıp başka ülkeye gitmek, iltica etmek. **ÜK** 15; **4. mec.** Güvenmek, yardım istemek veya ummak. **ÜK** 100

sık *sf.* Çok bulunan, çok rastlanan. **ÜK** 178

→ *sık sık*

sık sık *zf.* Arası çok geçmeden, az aralıkla, sık olarak, sıkça. **ÜK** 17, 83

sıkabilmek (-*e*) Sıkma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 103

sıkı *sf.* Yoğun. **ÜK** 121

→ *sıkı sıkıya, sımsıkı*

sıkı sıkıya *zf.* İyice. **ÜK** 63

sıkıntı *a. mec.* Sorun, mesele, sendrom, problem. **AV** 69; **ÜK** 31, 35, 100, 183, 192

sıkışmak (*nsz*) **1.** Kalabalıktan dolayı birbirine çok yaklaşmak. **2.** Zor bir durumda kalmak. **sıkışıp kalmak 1)** bir duygunun etkisi altında kalmak. “*Ben, yaradılışım icabı kinle yaşamayan, düşmanlıklar içerisinde sıkışıp kalmayan bir kimseyim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 120; **2)** hareket sahası kısıtlanmak. “*Şimdi hareket sahamız 30-40 km'ye düştü. Sıkışıp kaldık.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

sıkıştırmak (-*i*) Ansızın, gizlice ve karşısındakinin isteyip istemediğine bakmadan bir şeyi vermek, tutuşturmak. **AV** 13

sımsıcak *sf.* **1.** Pek sıcak, sıpsıcak. **ÜK** 103; **2. sf.** Çok samimi, çok duygulu. **ŞA** 47; **S** 49

sımsıkı *zf.* Çok sıkı olarak, sıkı bir biçimde. **AV** 76

sınıf *Ar. a.* 1. Öğrencilerin yıllık öğrenime göre ayrıldıkları bölümlerden her biri. ÜK 107, 109, 120, 203; 2. *top. b.* Bir toplumda, aynı görevi yapan, aynı yararı sağlayan, aynı şartlarda yaşayan büyük insan grubu, klas. ÜK 16³, 44; 3. Derslik. ÜK 92

→ *Galiye Sınıfı, işçi sınıfı*

sınır *Rum. a.* İki komşu devletin topraklarını birbirinden ayıran çizgi, hudut. ÜK 11, 63², 94, 110, 111, 194

sınırlı *sf.* Sınırlanmış, belirlenmiş, belirli, limitet. ÜK 140

sır *Ar. a.* Aklın erişemediği, açıklanamayan veya çözülemeyen şey, giz, gizem. AV 60; ŞA 50

sıra *a.* 1. Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi. AV 69; ÜK 14, 28, 49, 161; 2. Belirli bir düzene ve niteliğe göre dizilme durumu. AV 22, 80, 81, 108, 111; ÜK 78², 192²; 3. Bir şeye ayrılan, uygun görülen veya rastlayan zaman. ÜK 167, 178, 195; 4. Düzen. ÜK 167³; 5. Dershane, meclis vb. yerlerde kullanılan ve oturup yazı yazacak biçimde yapılan mobilya. ÜK 202

→ *sıra sıra*

sıra sıra Peş peşe, düzüm düzüm. “İkinci katında ise sıra sıra avukat yazıhaneleri var.” - Y. B. Bakiler ÜK 77

sıralamak (-i) Art arda söylemek, sayıp dökmek. ÜK 22

sıralanmak (nsz) Sıraya, düzene konulmak. ÜK 27

Sırbistan *öz. a.* Balkanlar'da yer alan bir devlet. “Bu sosyalist devlet altı cumhuriyetten ibaretti: Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ.” - Y. B. Bakiler ÜK 9, 96, 183

sırsıklam *sf.* Büsbütün ıslak, çok ıslak, sırsıklam. S 63

Sırp *öz. a.* Yugoslavya'nın Sırbistan bölgesinde yaşayan Slavların güney kolundan bir halk veya bu halkın soyundan olan kimse. ÜK 23, 37, 59, 61, 96, 99, 168, 180², 181⁶, 182², 183⁶, 184, 188, 189, 198

Sırpça *öz. a.* Sırpların kullandığı bir güney Slav dili, Sırp dili. ÜK 68, 70², 194

sırt *a.* 1. *anat.* İnsanlarda boyundan bele kadar uzanan üst bölüm, göğüs karşıtı. ÜK 81, 99, 123; 2. İnsanın üstü. ÜK 14; **sırt çevirmek** bir şeye veya birine önem vermemek. AV 68;

sırtını dönmek sırt çevirmek. **ÜK** 98;
sırtını sıvazlamak birini desteklediğini göstermek. **AV** 53;
sırtını vermek güçlü birine, bir yere güvenmek. **ŞA** 50

sıtma *a.* Nöbet, hastalık. “*Tanzimat’la birlikte, Batılılaşma sıtmasına tutulduğumuzda, Evlâd-ı Fatihan Teşkilâtı da, Batı ölçülerine uymadığı için kaldırılmış...*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 61

sıvalı *sf.* Sıva vurulmuş, sıva sürülmüş. **ÜK** 39

sıyırmak (-i) Çekerek çıkarmak. **AV** 81

sıyırılabilirlik (*nsz, -den*) Sıyırılma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 22

sıyırılma *a.* Sıyırılmak işi. **AV** 67, 69

sıyırılmak (-den) *meç.* Bir yerden veya bir durumdan çıkmak, kurtulmak. **AV** 14, 68, 113; **ÜK** 31

sızlanmak (*nsz*) Kendine yapılan bir haksızlığı, kendisini tedirgin eden bir durumu, çare bulması veya sadece sıkıntısına ortak olması için karşısındakine anlatmak, yakınmak, şikâyet etmek, şekva etmek, tazallüm etmek. **S** 61; **ÜK** 29

sızlatmak (-i) Sızlamasına sebep olmak. **ÜK** 149

sızmak (-den) İnce aralıklardan veya gözeneklerden az miktarda ve belli olmadan yavaş yavaş akmak, çıkmak. **ÜK** 82

sicim *a.* Keten, kenevir vb. bitkilerin liflerinden yapılan ince ip, kınnap. **sicim gibi** damlaları ince bir sıra oluşturacak biçimde birbiri ardınca akan (yağmur, gözyaşı). **ÜK** 98, 122

sigara *İsp. a.* İnce kâğıda, kıyılmış tütün sarılarak hazırlanan, silindir biçiminde, ağızdan dumanı çekilen nesne. **ÜK** 169, 193²; **sigara yakmak** sigarayı içmek için bir ucundan yakmak. “*Üsküp’te muhteşem Fatih Köprüsü / Geçtim karşısına durdum. / Bir sigara yaktım efkârfanarak / İnceden Rumeli türküleri tutturdum.*” - Y. B. Bakiler **S** 54

silah *Ar. a.* Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç. **ÜK** 117², 204

silahlandırmak (-i) Silahlı duruma getirmek. **ÜK** 116, 122

silahlı *sf.* Silahlı olan. **ÜK** 125

silebilmek (-i) **1.** Silme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 158; **2.** Silmeyi becermek. **S** 55

silinivermek Aniden yok olmak. “*Gülümseyen yüzü siliniverdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 22

silinme *a.* Silinmek işi. **ÜK** 152

silinmek (*nsz*) **1.** Silme işine konu olmak. **ÜK** 152; **2. mec.** Birden yok olmak, gözden kaybolmak. **S** 57

→ **silinivermek**

silkinmek (*-den*) Bir şeyi üstünden atmak, ondan kurtulmak. **AV** 53

silme *a.* Silmek işi. **ÜK** 168

silmek (*-i*) Bir yazı, çizgi vb.ni kazıyarak veya sürterek yok etmek. **S** 17; **2.** Ortadan kaldırmak, yok etmek veya gidermek. **AV** 33

silsile *Ar. a.* Birbirine bağlı, birbiriyle ilgili şeylerin oluşturduğu dizi, sıra. **AV** 55

simit *Ar. a.* Halka biçiminde, genellikle üzerine susam serpilmiş çörek. **ÜK** 53³

simli *sf.* Simi olan. **S** 49

Sinaî *öz. a.* Yugoslavya’da Devlet-i Aliye devrinde kurulan ve bir kısmı günümüze kadar gelen dergâhlardan biri. “*Devlet-i Aliye devrinde kurulan ve bir kısmı günümüze kadar gelen Sinaî-Halvetî-Kadirî-Rüfaî-Mevlevî-Bektaşî dergâhları halk şiirini*

besleyen güv kaynaklar olmuşlar.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

Sinan Paşa Camisi *öz. a.* Kosova’da bulunan Osmanlı-Türk eserlerinden biri. “*Orada, Sinan Paşa Camiine, Türk bayrağı asan müezziniimizin ayak parmaklarını kıracak kadar öfkeli, kindar Arnavutlar da yaşıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 204²

Sinanî tekkesi *öz. a.* Üsküp’te bulunan Ümmi Sinan ve İplikçi Hasan Efendi tekkeleri. “*Mevlevî, Rûfaî, Kadirî, Halvetî, Celvetî, Sinanî tekkeleri, uzun asırlar, Üsküp Türk Cemaatini renklendiren kültür kaynakları olmuşlar.*” **ÜK** 81

Sinanzade Sarayları *öz. a.* Üsküp’te bulunan misafirhanelerden biri. “*Evliya’nın bahsettiği Mahmut Paşa, Emir Paşa, Koçak Serdar, Sinanzâde Sarayları çoktan yıkılıp gitmişler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 79

sindirmek (*-i*) Sinmesini sağlamak veya sinmesine sebep olmak. **AV** 76

sinek *a. hay. b.* Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı. **AV** 67

→ **sivrisinek**

sinema *Fr. a.* Film göstermeye yarayan özel bir makineyle

görüntülerin beyaz perdeye yansıtıldığı salon veya yapı. **ÜK** 51, 52³, 83

→ *sinema salonu*

sinema salonu *a. sin.* Film gösterimi için seyircilere ayrılan geniş salon. **ÜK** 25, 47

sinemasal Sinema ile ilgili, sinemaya ait. “*Nedir meselâ şu: gözsəl – parasal – sinemasal – eğitsel – ekonomiksəl – komiksəl kelimeler?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 21

sini *Far. a.* Üzerinde yemek de yenilebilen, yuvarlak, bakır veya pirinçten büyük tepsi. **AV** 45²

sinirlilik *a.* Sınırlı olma durumu veya sınırlı bir biçimde davranma, asabılık, asabiyet. **ÜK** 146

Sinkiyang *öz. a.* Doğu Türkistan. “*Mao, Doğu Türkistan'ın ismini bile Sinkiyang'a çevirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 94

sinmek (-e) Hiç çıkmayacak veya güç çıkacak biçimde işlemek, nüfuz etmek. **AV** 67

sipahi *Far. a. tar.* Osmanlılarda tımar sahibi bir sınıf atlı asker. **ÜK** 59, 81, 96

sirk *Fr. a.* Eğitilmiş hayvanların ve cambazların gösteri yaptıkları genellikle kapalı yer. **ÜK** 66

Sirkeci *öz. a.* İstanbul'un Fatih ilçesinde yer alan bir semt. “*Aldım onları, Âşık Veysel'in devamlı kaldığı Sirkeci'nin bir ara sokağında bulunan Afyon Eskişehir Oteline götürdüm.*” - Y. B. Bakiler **AV** 96

sis *bk sız-1.* **ÜK** 128

sistem *Fr. a. 1.* Düzen. **ÜK** 102, 141, 145; *2.* Yol, yöntem. **ÜK** 145

→ *kapitalist sistem, Komünist sistem, Marksist sistem, Özyönetim Sistemi*

site *Fr. a.* Genellikle belli meslek adamları için yapılmış veya belli amaçlarla kurulmuş konutlar topluluğu, iş merkezi. **ÜK** 25, 79

sitem *Far. a.* Bir kimseye, yaptığı bir hareketin veya söylediği sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık vb. duygular uyandırdığını öfkelenmeden belirtme. **AV** 64; **S** 7, 9; **ÜK** 91, 158; **siteme başlamak** üzüntü, kırgınlık gibi duyguları öfkelenmeden anlatmaya başlamak. “*Yerimize oturur oturmaz siteme başladı ve kırk yıllık bir dost gibi sözün kapısını açtı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 113

sitemli sf. Sitem taşıyan. **AV** 81

Sivas öz. a. Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **AV** 7⁹, 8², 13, 15, 33, 42², 44², 45, 46, 53, 54, 73², 75, 77, 102⁴, 103³, 104⁸, 105⁵, 106, 107⁵, 108², 109⁴, 110⁶, 111⁶, 112⁵, 113⁵; **S** 14, 30², 31, 32; **ÜK** 13, 31², 32, 49, 81, 114, 120, 147, 149, 163

→ **Sivas ağzı, Sivas halısı, Sivas kilimi, Sivas türküsü**

Sivas ağzı Sivas yöresine özel konuşma ve söyleme tarzı. “*Sonra sazını bağrına basar, o tamamen kendine has özelliğiyle Sivas ağzına güzellik kazandırarak çalıp söylerdi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 9, 80

Sivas halısı Tek düğüm tekniğiyle yani Sine (İran) düğümü ile yapılan yuvarlak hatlı, madalyonlu ve küçük çiçek desenli, desimetrekaredeki ilmek sayısı fazla olan halılar. “*Bir sofa üstünde büyük odalar / Çağırsalar beni: Gitmeyin! Durun! / Bir bahar güzelliği Sivas halılarında / Sedirler seslense: Buyurun!*” - Y. B. Bakiler **S** 30

Sivas kilimi Tümüyle yünden dokunan, çözgüsü sık olan, çözgüde düğüm ya da eklemlerden özenle kaçınılan, dikdörtgen veya eşkenar

dikdörtgen şeklinde desenleri olan kilimler. “*Yeniden bar tutmak omuz omuza / Yeniden doğrulmak, duymak, okumak... / Bir Sivas kilimi dokur gibi gururla / Yeniden ruhumuzu nakış nakış dokumak.*” - Y. B. Bakiler **AV** 43², 92; **S** 14, 27

Sivas türküsü Kırık hava, uzun hava repertuarı bakımından zengin, şiir yapısı ve nağmelerdeki güzellikle dikkat çeken türküler. “*Bir kınalı türküdür dilim Türkü söyleyen / Bu Sivas türküsü, bu Kars, bu Eğin / Ölüsem bana bir Yâsin okuyun / Sonra başucumda türkü söyleyin.*” - Y. B. Bakiler **S** 21; **ÜK** 77

Sivaslı öz. a. Sivas halkından olan kimse. “*Sonrası, akli başında hiç bir Sivaslının kat'iyyen onaylamadığı, benimsemediği bir facia!*” - Y. B. Bakiler **AV** 112

Sivazlı bk. Sivaslı **S** 33

sivri sf. Ucu keskin ve batıcı olan. **AV** 18²; **ÜK** 82

→ **Sivrialan, sivrisinek**

Sivrialan öz. a. Sivas ili, Ortakent bucağına bağlı bir yerleşim birimi. **AV** 7, 15, 21, 22², 34, 38⁸, 40, 42³, 55, 73², 75, 77, 81

sivrilmek *meç.* Başkalarını geride bırakıp yükselmek veya ün kazanmak.

ÜK 109

svrisinek *a. hay. b.* Çift kanatlılardan, insan ve memeli hayvanların kanıyla beslenen, birçok türü bulunan ve bir türü sıtma mikrobu aşıl原因, sulak, bataklık yerlerde çok üreyen ve bulaşıcı hastalıkları yayayan uçucu böcek (*Culex pipiens*). **S** 29

siyah *Far. sf. meç.* Bu renkte olan. **AV** 43; **S** 60; **ÜK** 81, 82, 145

siyaset *Ar. a.* **1.** Devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış. **ÜK** 102, 171; **2.** Politika. **ÜK** 153

siyâset *bk.* siyaset **2 ÜK** 125

siyasi *Ar. sf.* **1.** Siyasetle ilgili, siyasal, politik. **2. a.** Siyasetçi, politikacı.

→ *siyasi parti, siyasî parti*

siyasî *bk.* siyasi-1 **AV** 46, 52, 71, 80², 103, 107, 109; **ÜK** 74, 161; *bk.* siyasi-2 **ÜK** 109, 154

siyâsî *bk.* siyasi-1 **ÜK** 109

siyasi parti *a.* Politik hayatın en önemli ögesi olan ve belli bir siyasi görüşü temsil eden parti, siyasal parti.

siyasî parti *bk.* siyasi parti **ÜK** 161

siz *zm.* **1.** Bir kişiye saygı ve incelik belirtisi olarak kullanılan bir seslenme sözü. **AV** 39, 45, 50, 80, 82, 91², 96, 102, 104², 107, 108, 110⁴; **ÜK** 15², 17², 18⁸, 21⁶, 22⁸, 23⁵, 25, 26³, 34³, 35³, 36, 37³, 52², 53², 62², 63⁶, 72³, 73⁴, 91, 92², 93², 94⁴, 95, 101, 109, 110², 113², 115, 117, 120, 121, 128, 129, 142², 143, 145, 146², 147², 151, 153, 163², 165, 167, 170, 171², 173, 174³, 177², 178⁴, 179⁴, 180³, 184³, 191, 192, 198⁶, 199², 201, 203; **2. zm.** Çokluk ikinci kişi zamiri. **S** 25; **siz biz kavgası** görüş veya düşünceleri farklı kişiler arasında oluşan anlaşmazlık. “*Hâlâ mı siz - biz kavgasındayız?*” - Y. B. Bakiler **AV** 45

sizce *zf.* Size göre, sizin düşüncenizce. **AV** 90

Skopi *öz. a.* Makedonya Cumhuriyeti'nin başkenti. “*Halbuki şimdi karşımda Makedonya Cumhuriyeti'nin başkenti olan Skopi vardır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 58

Slav *ç. öz. a.* Slav dilleri alanında yaşayan etnik grup. **ÜK** 192

Slobodon Miloseviç *öz. a.* Sırbistan ve eski Yugoslavya devlet başkanı. “*Sırp Devlet Başkanı Slobodon Miloseviç'in, Büyük Sırbistan ihtirası, hem Yugoslavya'nın çözülmesine, hem*

de milyonlarca insanın bitmez-tükenmez acılarına sebep olmuş.” - Y.

B. Bakiler **ÜK** 181

slogan *Fr. a.* Kimlik, topluluk, örgüt, kurum veya kuruluşun amaç ve araçlarını özlü bir biçimde tanımlayan deyiş veya söz. **ÜK** 125, 143

Slovak *öz. a.* Batı Slav halkı. “*Sen Lehleri, Ulahları, Çekleri, Karadağlıları, Bosnalıları, Slovakları, Slovenleri say.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96

Sloven *öz. a.* Güneydoğu Avrupa'da yerleşik ve Slav dillerinden biri olan Slovenceyi konuşan ve çoğunluğu Katolik Hıristiyan dinine mensup olan bir Güney Slav halkı. “*Sen Lehleri, Ulahları, Çekleri, Karadağlıları, Bosnalıları, Slovakları, Slovenleri say.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96

Slovenya *öz. a.* Orta Avrupa'nın güneyinde yer alan bir ülke. “*Bu sosyalist devlet altı cumhuriyetten ibaretti: Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 9

sofa *Ar. a.* Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol. **S** 20, 30; **ÜK** 50, 82, 163²

sofi [sofu] *sf.* Dinin buyruk ve yasaklarına bütünüyle uyan (kimse). **AV** 59, 60

sofra *Ar. a.* Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu. **AV** 45², 80; **S** 10, 32, 33, 63; **ÜK** 37, 107, 148, 169, 170

→ *peygamber sofrası, yer sofrası*

soğan *a. bit. b.* Zambakgillerden, yemeklere tat vermek için yumrusu ve yeşil yaprakları kullanılan güzel kokulu bitki (*Allium cepa*).

→ *soğan ekmek*

soğan ekmek *a.* Ucuz ve kolay ulaşılabilen yiyecek. **S** 47

soğuk *a. 1.* Isının üşütecek kadar az veya düşük olması durumu. **AV** 42; **ÜK** 128; *2. sf.* Isısı düşük olan, sıcak karşıtı. **AV** 73

soğumak (*nsz*) Isısını hızla veya yavaş yavaş yitirerek soğuk duruma gelmek. **ÜK** 169

soğutabilmek (-e) Soğutma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 103

soğutma *a.* Soğutmak işi. **AV** 64

sohbet *Ar. a. 1.* Dostça, arkadaşça konuşarak hoş bir vakit geçirme, söyleşi, yârenlik, hasbihâl. **AV** 9, 39, 44, 47; **ÜK** 14, 39, 42, 43, 83, 107, 120, 123, 152, 187; *2. ed.* Söyleşi. **AV** 16, 18; **ÜK** 39, 154, 170; **sohbet etmek** dostça, arkadaşça konuşarak

hoş bir vakit geçirmek, söyleşide bulunmak, yârenlik etmek, hasbihâl etmek. **ÜK** 34, 72; **sohbete başlamak** dostça, arkadaşça konuşmaya başlamak. “*Kucaklaştık ve kırk yıllık iki dost gibi sohbete başladık.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 191

→ **masabaşı sohbeti, sohbet odası**

sohbet odası a. Sohbet için ayrılmış oda. “*Ve mescid şimdi, bir oturma, dinlenme ve sohbet odası olarak kullanılıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 39, 83, 162

sokak Ar. a. İl, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol. **AV** 108; **S** 5, 24, 55, 60, 61; **ÜK** 23², 24, 31, 50², 58, 65, 67², 68⁶, 74, 75², 77, 81, 108, 113, 122, 158, 163³, 175; **sokağa dökülmek** gösteri, protesto gibi amaçlarla insanlar sokaklara, meydanlara inmek. **ÜK** 114

→ **ara sokak, Evliya Çelebi Sokağı, sokak sokak**

sokak sokak Herhangi bir sebeple dışarıya dökülerek. “*İzindeyiz diyen yeveli aslan / Senin de kaç kere nârına yandık. / Bağırıp çağırma artık*

usandık / Sokak sokak, meydan meydan!” - Y. B. Bakiler **S** 59

sokulma a. Sokulmak işi. **ÜK** 14

sokulmak (nsz, -e) 1. Sokma işine konu olmak. **AV** 9; 2. Girmek. **ÜK** 45

→ **sokula sokula**

sokula sokula Sürekli olarak girerek. “*Ve sandım ki onun, haklı olarak uyaran, suçlayan şahadet parmağı, çok daha önce, birtakım yetkililerin, gerçeklere kapalı kalan gözlerine sokula sokula, kopmuş, bitmiş, yok olmuştur...*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 95

sokuşturmak (-i, -e) Dar bir yere zorla veya iterek sokmak. **ÜK** 20

sol sf. 1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı. **AV** 18; 2. *a.* Bu taraftaki yön. **ÜK** 19, 28, 31, 36, 39², 49², 95, 96², 152, 163, 164, 174; 3. *a.* Sosyalizme yakın görüşte olan grup. **ÜK** 17, 27

solcu sf. Sol görüşlü partilerin yandaşı olan (kimse). **ÜK** 154²

solculuk a. Solcu olma durumu. **ÜK** 68

solgun sf. Rengini, tazeliğini, canlılığını veya parlaklığını yitirmiş olan, solmuş. **S** 23; **ÜK** 32

Soljenitsin öz. a. Rus yazarı. “Daha yakınlarda Soljenitsin...” - Y. B. Bakiler **ÜK** 15

solmak (nsz) Rengini yitirmek, rengi uçmak. **ÜK** 51

solucan a. hay. b. Yuvarlak veya yassı, uzun kurtlara verilen genel ad.

→ **solucan beyin**

solucan beyin a. Basit yapıda olan beyin. “Bütün bunları solucan beyinlere anlatamayız ki?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 185

solumak (nsz) Nefes alıp vermek. **S** 37

somurtmak (nsz) Küskünlüğünü, bir şeye sıkıldığını, keyifsizliğini anlatacak biçimde yüzünü buruşturmak, surat asmak. **ÜK** 153

son sf. **1.** Şimdiki zamana en yakın zamandan beri olan veya bu zamanda yapılmış, olmuş olan, ilk karşıtı. **ÜK** 21, 78, 98; **2.** a. Bir şeyin en arkadan gelen bölümü, bitimi, nihayet, akıbet. **AV** 95; **ÜK** 45, 57, 107, 127², 148; **3.** En arkada bulunan. **ÜK** 51, 81, 204; **4.** Artık ondan ötesi veya başkası olmayan. **AV** 9, 48, 79, 92; **S** 27; **ÜK** 85⁴, 115; **5.** a. Ölüm. **AV** 40; **son vermek** bitirmek, sona erdirmek. **AV** 70; **son haddini bulmak**

ulaşılabilir en uç noktaya ulaşmak. “Tito-Stalin gerginliği, 1945’lerde son haddini bulmuştu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 72; **son nefeslerini güçlkle almak** yok olmak üzere olmak, son anlarını yaşamak. “Bit Pazarı çevresinde, iki katlı eski Türk evleri gördüm. Hepsi de artık son nefeslerini güçlkle alıyorlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 77

→ **son derece, son yolculuk, sonbahar**

son derece sf. Pek çok, çok fazla, son kerte. **ÜK** 204

son yolculuk a. Ölüm. **AV** 42

sonbahar T. Far. a. Kuzey yarım kürede eylül, ekim ve kasım aylarını içine alan süre, güz, hazan. **ÜK** 55

sonra zf. **1.** Daha ileri bir zamanda, müteakiben, önce karşıtı. **AV** 10, 14², 17, 22², 32, 34², 35, 39, 40², 41, 42, 43, 44², 45², 46, 47², 50², 52³, 53, 54, 55², 60, 61, 63, 64, 69, 71, 73², 80², 81², 82³, 86², 96, 103³, 104, 105³, 106, 107, 109, 110², 111³, 112⁴, 113; **S** 5, 7, 17, 21², 37, 43, 44, 49, 55; **ÜK** 9, 13³, 14², 16, 17, 23, 28², 31, 33, 36, 37², 38, 39, 40, 44, 45², 47, 49², 50, 52, 57, 58, 59², 60², 62², 63, 65⁴, 66², 67², 68, 72, 74, 75, 76, 77, 81, 82³, 85², 91, 94, 97², 98², 99, 100, 101², 102, 108, 112, 113⁴, 115, 121⁴, 122, 129², 139, 141²,

143³, 144, 145², 146, 148, 149², 150, 151³, 152², 158, 161², 162, 167², 169, 172⁴, 173², 174², 176, 177, 178², 179⁶, 180, 182², 183, 184, 187, 188, 190, 191, 192², 193², 198, 200, 202, 203, 204; **2.** Daha uzak ve ileri bir yerde. **AV** 14; **ÜK** 31, 59, 75; **3. a.** Arkadan gelen bölüm veya zaman. **ÜK** 9, 10

sonraki *sf.* Sonra olan. **ÜK** 59⁴

sonraları *zf.* Sonraki zamanlarda. **ÜK** 61

sonsuz *sf.* Sonu olmayan, bitmeyen, ebedî. **S** 11; **ÜK** 12, 42, 95, 140

sonsuzluk *a.* **1.** Sonsuz olma durumu. **ŞA** 50; **S** 9, 21; **ÜK** 24; **2.** Sonu ve sınırı olmayan uzay. **S** 7; **3.** Sonu olmayan gelecek zaman, ebediyet. **ÜK** 95; **sonsuzluk uykusuna dalmak** ölmek, yok olmak. “*Ohri’de ilk gününü dinlenmekle ve sonsuzluk uykusuna dalmış gibi hareketsiz yatan Ohri Gölü’nün etrafında dolaşmakla geçirdim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 12, 41, 51

sonuç *a.* Bir olayın doğurduğu başka bir olay veya durum, netice. **AV** 46; **ÜK** 181, 187

sonuncu *a.* Zaman, yer, sıra bakımından başkalarına göre sonda olan kimse, şey. **ÜK** 149

sonunda *zf.* En son zamanda, nihayetinde. **S** 6; **ÜK** 9, 11, 117, 146

sorabilmek (*-i, -e*) Sorma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 121

sormak (*-i, -e; -den*) Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, sual etmek. **AV** 13, 86, 88, 89², 91, 95, 105; **S** 48; **ÜK** 11, 15, 21², 32², 42, 49, 57, 62, 75, 91, 108, 109, 110², 122², 144, 145, 146², 151, 163, 176, 202; **sorup soruşturmak** hakkında ayrıntılı, etraflıca araştırma yapmak. “*O zaman sorup-soruşturup özel davetler yapıyorduk.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 22, 57

soru *a.* Bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve karşılık gerektiren söz veya yazı, sual. **AV** 54, 68³, 88, 89², 90; **ÜK** 14⁴, 15, 17, 20, 21, 26, 44, 45, 56, 62², 68, 72², 92, 94, 159, 176

sorulmak (*nsz, -e, -den*) Sorma işine konu olmak. **AV** 40; **ÜK** 62, 181

sorumlu *sf.* Üstüne aldığı veya yaptığı işlerden dolayı hesap vermek zorunda olan, sorumluluk taşıyan (kimse), mesul. **ÜK** 194

sorumluluk *a.* Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet. **AV** 52

sorun *a.* **1.** Araştırılıp öğrenilmesi, düşünülüp çözümlenmesi, bir sonuca bağlanması gereken durum, mesele, problem. **ÜK** 124; **2.** *mec.* Sıkıntı veren durum, dert. **ÜK** 16

sosyal *Fr. sf.* **1.** Toplumla ilgili, toplumsal, içtimai. **ÜK** 9, 147²; **2.** Toplumsal. **AV** 58, 66, 67³, 68

→ *sosyal güvenlik, sosyal haklar*

sosyal güvenlik *a. huk.* Sosyal sigorta, sosyal yardım vb. araçlarla halkın sosyal durumunu güvence altına alma. **ÜK** 139

sosyal haklar Çalışma, adil ücret, sosyal güvenlik, konut, sağlık, eğitim hakkı gibi haklar. “Çünkü biz onlara, asgari ücretleri yanında birçok sosyal haklar da tanırız.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 147

sosyalist *Fr. a. top. b.* Toplumcu. **ÜK** 9, 11, 12, 16², 140, 141², 142², 143, 155

→ *sosyalist demokrasi*

sosyalist demokrasi Toplumun rekabet değil iş birliği esasına göre kurulmasını ve eğitim, sağlık gibi hizmetlere ulaşmada olanak ve fırsat eşitliği sağlanmasını, bunların yokluğunda gerçek bir demokrasiden

söz edilemeyeceğini savunan demokrasi. “*Sosyalist demokraside, işçiler, kendi kendilerini yöneteceklerdir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141

sosyalizm *Fr. a. top. b.* Toplumculuk. **ÜK** 16, 142

sosyolog *Fr. a.* Toplum bilimci. **ÜK** 43², 44

souk *bk.* soğuk-1 **ÜK** 128

Sovyet *bk.* Sovyet Rusya İmparatorluğu **ÜK** 68, 72², 73⁵, 74, 109

→ *Sovyet ihtilali, Sovyet ihtilâli, Sovyet Rusya*

Sovyet ihtilali 1917 yılında Rusya'da yaşanan ve Çarlık otokrasisinin yıkılıp yerine Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla sonuçlanan ihtilal. “1917 Sovyet ihtilâlinin üzerinden, daha on yıl bile geçmeden, Lenin “Yeni bir ekonomi politikası” uygulamak mecburiyetini duymuştu.” - Y. B. Bakiler

Sovyet ihtilâli *bk.* Sovyet ihtilali **ÜK** 140

Sovyet Rusya *bk.* Sovyet Rusya İmparatorluğu **ÜK** 15, 72, 73², 74³, 139³, 140, 141

→ *Sovyet Rusya İmparatorluğu, Sovyet Rusya-Azerbaycan-Özbekistan-Bulgaristan-Macaristan*

Sovyet Rusya İmparatorluğu öz. *a.* Rusya İmparatorluğu'nun 1917'deki Büyük Ekim Devrimi'yle yıkılmasından sonra aynı topraklar üzerinde kurulan ve 1991'e değin varlığını koruyan devlet. “*Sovyet Rusya İmparatorluğu, Yugoslavya Devletine ateş püskürüyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 139

Sovyet Rusya-Azerbaycan-Özbekistan-Bulgaristan-Macaristan öz. *a.* Melih Cevdet Anday'ın kitabı. “*Süreyya Yusuf'a Melih Cevdet Anday'ın Sovyet Rusya-Azerbaycan-Özbekistan-Bulgaristan-Macaristan isimli kitabından bir örnek verdim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 123

soy *a.* Bir atadan gelen kimselerin topluluğu, sülale. **AV** 34, 49, 57, 71², 102, 113; **S** 48; **ÜK** 22, 41, 124, 201; **soyundan gelmek** ... soyuna mensup olmak. “*Yalıncağ Baba soyundan gelen Gülizar, tekkenin temizlik işlerine bakıyordu.*” - Y. B. Bakiler **AV** 22

→ *soyadı, soydaş*

soyadı *a.* Herkesin ailece anılmasına yarayan öz adından sonraki adı, aile adı, aile ismi, soy ismi. **ÜK** 203

soydaş *a.* Soyları bir olan bireylerden her biri. **AV** 46, 71, 72; **ÜK** 33, 35, 92³, 93, 94, 111, 167, 168

soygun *a.* Hiçbir emek harcamadan ve yolsuz olarak elde edilen büyük kazanç, vurgun. **ÜK** 38

soylu *sf.* **1.** İyi tanınmış, köklü bir aileden gelen (kimse), necip, kişizade, asil. **AV** 56; **2.** Saygı uyandıran, yücelik taşıyan. **ÜK** 200

söğüt *a. bit. b.* Söğütgillerden, sulak yerlerde yetişen, yaprakları almaşık ve alt yüzleri havla örtülü büyük bir ağaç (*Salix*). **S** 41

→ *salkım söğüt*

sökebilmek (*nsz*) Sökme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 54

sökmek (*-i*) Bir şeyi bulunduğu yerden kuvvet kullanarak veya gevşeterek çıkarmak, çekip ayırmak. **ÜK** 59, 76, 182; **söküp atmak** gözden çıkarmak, kıymak, feda etmek. **ÜK** 151³

sökülme *a.* Sökülmek işi. **ÜK** 182

sökülmek (*nsz*) Sökme işine konu olmak. **ÜK** 44, 84

sömürebilmek (-i) Sömürme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 142

sömürme a. Sömürmek işi. **ÜK** 200

sömürücü sf. Sömürüyü gerçekleştiren (kimse), sömürgen, istismarcı. **ÜK** 16, 141

sömürülmek (nsz) Sömürme işine konu olmak. **S** 59

söndürmek (-i) Ateş ve ışığın yanmasına, aydınlatmasına son vermek. **ÜK** 193

söndürülmek (nsz) Söndürme işine konu olmak. **ÜK** 45

sövebilme a. Sövebilmek işi. **ÜK** 125

sövme a. Sövmek işi, sövgü, küfretme. **ÜK** 85

sövmek (-e) Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek, küfretmek. **ÜK** 125, 128; **sövüp durmak** aralıksız küfürler sıralamak. “*Hırsını kapılardan, camlardan aldı Recep / Tekmeledi, taşladı, kırdı, kudurdu... / Kızgın bir ayı gibi çekilip gitti sonra / Homurdandı, sövdü durdu.*” - Y. B. Bakiler **S** 37; **sövüp saymak** aralıksız küfürler sıralamak, uzun uzadıya söverek yermek. **AV** 46, 103, 107; **S** 37, 57; **ÜK** 181

söyleme a. Söylemek işi. **AV** 46, 73, 92, 96, 106; **ÜK** 120

söylemek (-i) **1.** Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak. **AV** 14, 18, 22, 44, 47, 48³, 49³, 50², 51, 54, 56², 60³, 61, 85, 86, 90, 91, 95, 96, 105², 107, 108, 109, 110, 111, 112; **S** 38, 59; **ÜK** 14, 15³, 17², 18², 19², 20², 22², 23, 32, 33, 34, 35², 36, 49, 50, 51, 52, 62, 71, 72, 75, 84, 91², 92, 93³, 96, 97, 102, 108², 109², 115³, 129, 146, 147, 150², 151, 152, 161², 162, 170, 175, 176, 177², 178, 180², 181, 187², 204; **2.** (nsz) Türkü, şarkı vb. okumak. **AV** 44², 54², 62², 73, 74, 77, 79, 91², 92², 96; **ÜK** 59; **3.** (nsz) Herhangi bir şeyi bildirmek, anlatmak, demek istemek, hatırlatmak. **AV** 42; **ÜK** 10; **4.** Bir düşünceyi ileri sürmek, ortaya atmak. **AV** 69, 82; **söylemesi ayıp (olmak)** utanılacak bir durumun açıklanması sırasında kullanılan bir söz. **S** 32, 33; **söylenecek söz olmamak** herhangi bir konuda diyecek sözü olmamak. “*Anlayan anlar, anlamayana zaten söylenecek sözüümüz olamaz.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 102

→ **söyleye söyleye**

söylenilmek (nsz) Söylenmek. **ÜK** 51

söylenme a. Söylenmek işi. **AV** 38, 91

söylenmek (nsz) **1.** Söyleme işi yapılmak. **ŞA** 49; **S** 52; **ÜK** 97, 175, 183, 195; **2.** Kendi kendine konuşmak,

kendi kendine bir şeyler söylemek. **AV** 57, 65, 82; **3. mec.** Çıkışmak, azarlamak, eleştirmek. **ÜK** 174²; **söylenip durmak** sürekli olarak kendi kendine söylenmek. “*Kendi kendine söylenip duruyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 11, 124; **söylenir söylenmez** söylendiği anda. “*Daha ismim mikrofondan ilân edilir edilmez, ‘Türk şâiri’ olduğum söylenir söylenmez, salonda bir alkış fırtınası koptu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 47

söyletmek (-e) Söylemesine yol açmak. **AV** 39

söyleye söyleye *zf.* Sürekli olarak söyleyerek. “*O güzelim Rumeli türkülerini söyleye söyleye Rumeli’yi nasıl unutabiliriz?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 158

söyleyebilmek (-i, -e) Söyleme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 10, 65; **ÜK** 74, 114, 115, 167, 203

söyleyiş dil b. Bir kelimenin ses, hece, ton ve vurgu bakımından söylenme biçimi, söyleniş, sesletim, telaffuz. **AV** 32

söz a. 1. Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelim, laf, kavil. **AV** 39, 44, 45, 47², 52, 54, 60, 64, 70, 76, 80², 81², 89, 90, 91; **S** 31, 42, 57; **ÜK** 22, 34², 35, 37, 43, 51,

57, 96, 113², 115, 169, 180, 183; **2.** Bir konuyu yazılı veya sözlü olarak açıklamaya yarayan kelime dizisi. **AV** 10, 104; **3.** Müzik parçalarının yazılı metni, güfte. **AV** 7, 8; **söz açılmak** bir konu üzerinde konuşulmaya başlanmak. “*Söz edebiyattan açılınca, onun Türkiye’den hangi dergileri ve hangi yazarları okuduğunu öğrenmek istedim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 42, 44; **söz açmak** bir konu üzerine konuşmaya başlamak. **ÜK** 19; **söz almak** konuşmak için toplantı başkanından izin almak, konuşmaya başlamak. **ÜK** 171; **söz döndü dolaştı ... ya geldi** bambaşka bir konudan bahsederken sözün farklı bir yere gelmesi. “*Gostivar’da nereden, nasıl olduysa, söz döndü dolaştı, bizim Büyükelçiliğimize, büyükelçilerimize geldi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 169; **söz hakkına sahip olmak** bir konuda görüş bildirme yetkisine sahip olmak. “*Üretimde, tüketimde, yatırımlarda, fiyat tesbitinde işçilerin söz hakkına sahip olması, devletin bir otorite unsuru olmaktan çıkarılması, insanların hürriyet içinde çalışmalarını için tek çıkar yoldur!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 140; **söz istemek** konuşmak için izin almak. “*Ahmet Tuna’dan sonra ben de söz istedim.*” - Y. B. Bakiler

AV 110; **söz vermek** bir işi yapacağını kesinlikle bildirmek. **AV** 110²; **söze başlamak** konuşmaya başlamak, bir konuya girmek. **ÜK** 92; **sözün kantarını biraz fazla kaçırmak** ölçüyü kaçırıp biraz fazla konuşmak. “*Söz kantarını biraz fazla kaçırdık galiba!*” - Y. B. Bakiler **AV** 81; **sözün kapısını açmak** bir konu ile ilgili konuşmaya başlamak. “*Yerimize oturur oturmaz siteme başladı ve kırk yıllık bir dost gibi sözün kapısını açtı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 8; **ÜK** 113; **sözün kapısını aralamak** bir konu ile ilgili konuşmaya başlamak. “*Âdem Âli, bizimkilerin kitapları önünde oyalandığımı görünce söz kapısını, biraz mahcup bir yüzle kendisi araladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 25; **sözünü kesmek** biri konuşurken söze karışıp onun konuşmasına fırsat vermemek. **AV** 52; **ÜK** 20, 93, 114, 115

→ *ön seçim, önseçim, söz alışverişi, söz konusu, söz ustası, sözüm ona*

söz alışverişi *a.* Karşılıklı bir düşünceyi paylaşma. “*Onu on yıldan beri, millî kültürümüze duyduğu yakınlıktan ötürü hep tebrik ettim durdum; ama her şey işle bu söz*

alışverişinden ibaret kaldı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 35

söz konusu *sf.* Sözü edilen, üzerinde konuşulan, bahis konusu, bahis mevzusu, mevzubahis. **söz konusu olmak** üzerinde konuşulmak, bahis konusu olmak, bahis mevzusu olmak. **ÜK** 98

söz ustası *a.* Söz söylemesini bilen veya ağzına söz yakışan kimse. **AV** 46, 47

sözcük *a.* Kelime. **ÜK** 19², 21³

sözde *zf.* Sözüm ona, sanki, güya. **S** 6²

sözleşmek (*nsz, -le*) Herhangi bir iş konusunda birbirine karşılıklı söz vermek. **sözleşmiş gibi** bir konuda ağız birliği yapmış gibi. “*Ve sözleşmiş gibi hep bir ağızdan: Haydi, gelmişken Üsküp Radyosunu ve Televizyonunu da ziyaret edelim!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 191

sözüm ona *zf.* Sanki, güya. **ÜK** 31, 123

spor *Fr. a.* Kişisel veya toplu yarışlar biçiminde yapılan, bazı kurallara göre uygulanan beden hareketlerinin tümü. **AV** 85

staj *Fr. a.* Herhangi bir meslek edinecek olan kimsenin geçirdiği uygulamalı öğrenme dönemi. **staj**

yapmak meslekteki bilgi ve becerisini geliştirmek için belli bir süre uygulama çalışmalarına katılmak. **ÜK** 120

Stalin öz. a. Gürcü asıllı Sovyet devlet adamı, mareşal. “Bizde Stalin’i, kızı Svetlana’dan daha çok seven çılgınlar var.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 73²

→ **Stalin teorisi, Stalinci görüş, Stalinci teori, Stalincilik politikası, Tito Stalin gerginliği**

Stalin teorisi bk. Stalinci teori **ÜK** 140²

Stalinci görüş bk. Stalinci teori **ÜK** 141

Stalinci teori Devletin, sonsuz bir gücünün olduğu, devlete kayıtsız şartsız itaatin gerektiği, bütün iktisadî hareketleri en küçük ayrıntılarına kadar devletin tanzim ettiği teori. “Stalinci teoride Devlet, millî bilincin mutlak bir tezahürü olarak ortaya çıkar. Devletin, sonsuz bir gücü vardır.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 140²

Stalincilik politikası bk. Stalinci teori **ÜK** 140

Struga öz. a. Makedonya'nın güneybatısında, Ohri Gölü'nün kenarında bulunan turistik bir şehir.

“Kültür Bakanlığı tarafından verilen bir karar gereğince, Yugoslavya'nın Struga şehrinde yapılacak şiir festivaline, Türkiye'yi temsilen ben katılacağım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 9, 10², 11³, 12, 17², 18³, 23³, 24, 25⁴, 27², 28², 31, 35, 47³, 65, 67, 68, 70², 71, 75², 152, 154³

su a. **1.** Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab. **AV** 73, 82; **S** 16, 23, 49, 56, 61; **ÜK** 14, 34, 41², 43, 51, 116, 159, 169, 175, 181, 189, 197; **2.** Bu sıvıdan oluşan kitle, deniz, akarsu. **AV** 104²; **ÜK** 24², 25; **su katılmamış** kendine özgü olan durumu koruyan, başka bir etkiyle değişmemiş, bozulmamış olan. **AV** 54; **suya resim çizmeye çalışmak** boş uğraşlar içine girmek. “Veysel’i şu veya bu tarafa çekmek isteyenler, suya resim çizmeye çalışıyorlar.” - Y. B. Bakiler **AV** 10

subay a. ask. Silahlı kuvvetlerde asteğmenden orgeneral veya oramirale kadar rütbedeki asker. **ÜK** 72, 109, 110³, 114, 187

→ **astsubay, kurmay subay**

Sucudî öz. a. Yugoslavya Türk halk şairi. “Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Sa’yî Şem’î, Sucudî,

Veysi, Ümmî Sinan, Âşık Kedahî, vs. gibi isimler var.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

sucukh [sucuk] *a.* Şişirilip kurutulmuş bağırsak içine baharlı et kıyması doldurularak yapılan bir yiyecek türü. **S** 32

suç *a.* Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış. **ŞA** 47; **ÜK** 16

→ **suç unsuru**

suç unsuru Bir fiilin suç olabilmesi için bulunması gereken unsur. “*Âdem’e, Türkiye’de basın hür olduğunu, sansürün çoktan kalktığını, suç unsuru bulunmadıkça, herkesin istediği kadar kitap bastırıp satışa çıkarabileceğini anlattım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 26

suçlama *a.* Suçlamak işi, itham. **AV** 72; **ÜK** 123, 139², 141, 202

suçlamak (-i, -le) Bir kimsenin herhangi bir suç işlediğini öne sürmek, itham etmek. **AV** 52, 111; **ÜK** 15, 16, 95, 124², 172, 179

suçlanma *a.* Suçlanmak işi. **AV** 18

suçlayabilmek (-e) Suçlama imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 103

suçlu *sf.* Suç işlemiş, suçu olan (kimse), kabahatli, mücrim. **AV** 46, 71

suçluluk *a.* Suçlu olma durumu.

→ **suçluluk duygusu**

suçluluk duygusu *a. ruh b.* Kişinin ahlaki, dinî kuralları çiğnediğini sezmesi sonucu bilinçli veya bilinçsiz olarak kapıldığı ve kendisiyle ilgili değer yargılarını sarsan duygu, suçluluk hissi. **ÜK** 124²

suikast *Ar. a.* Bir devlet büyüğünü veya önemli bir kişiyi plan kurarak öldürme.

→ **bombalı suikast**

sularında *zf.* Saat gibi kelimelerle birlikte yaklaşık zaman bildiren bir söz, raddelerinde. **ÜK** 28, 31

sultan *Ar. a. 1.* Belli bir alanda en üst düzeyde olanlar için kullanılan bir söz. **AV** 7, 61, 64, 70; **S** 7; **2. tar.** Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları unvan, padişah. **AV** 54; **ÜK** 60, 80, 81, 189, 202, 203

→ **cihan sultanı, Sultan II. Murad Camisi, Sultan Murad, Sultan Murad Han, Sultan Murad Türbesi, Sultansulağı**

Sultan II. Murad Camisi *öz. a.* Üsküp’te 1436 yılında yapılmış ve günümüze ulaşabilen camilerin en

eskisi. “*Sultan II. Murad Camii 542 yaşında.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 79, 80

Sultan Murad *bk.* Murad Hüdâvendigâr **ÜK** 96, 98, 99, 100

Sultan Murad Han *bk.* Murad Hüdâvendigâr **ÜK** 96, 97², 99²

Sultan Murad Türbesi *bk.* Murad Hüdâvendigâr Türbesi **ÜK** 98, 102, 113, 189

Sultansulağı *öz. a.* Bir yerleşim yeri. “*Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Sultansulağı, Üç oluk, Zara, Şahin Kayası, Sandıklı, Trakya, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.*” - Y. B. Bakiler **AV** 75

Sulu Han *öz. a.* Üsküp’te 15. yüzyılda İsa Bey tarafından yaptırılan Osmanlı hanı. “*Sulu Han’ın bütün odaları mağaza olarak kullanılıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 76²

sunmak *(-i, -e)* **1.** Bir büyüğe veya nezaket gereğince bir kimseye bir şeyi vermek, arz etmek, yollamak, göndermek, takdim etmek. **ÜK** 35, 49, 94, 154; **2.** Tanıtmak, bilgi vermek amacıyla çeşitli yöntemler kullanarak

bir konuyu dinleyenlere aktarmak. **ÜK** 23, 47, 67

sunuculuk *a.* Sunucunun işi ve görevi. **ÜK** 150

Suriye Ortadoğu’da Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak ve Türkiye ile komşu bir ülke.

→ **Suriye Arapları**

Suriye Arapları *öz. a.* Suriye nüfusu içinde % 77-83 oranında olan Araplar. “*Hicazlı Araplar İngiltere’nin, Suriye ve Lübnan Arapları ise Fransa’nın vesayeti altına girmek istiyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 201

susamak *(nsz)* Su içme gereksinimi duymak. **S** 55

susma *a.* Susmak iş. **ÜK** 94

susmak *(nsz)* **1.** Konuşmasını kesmek. **AV** 44, 81; **ŞA** 47; **S** 12; **ÜK** 42, 167, 203; **2.** Konuşmaktan kaçınmak. **AV** 108; **S** 7; **ÜK** 36; **3.** Ses veya gürültüyü kesmek, ses ve gürültü yapmamak. **S** 43, 63

susturabilmek *(-i)* Susturma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 158

susturmak *(-i)* **1.** Susmasını sağlamak, susmasına sebep olmak. **ÜK** 96, 113, 180; **2.** Verdiği karşılıkla veya yaptığı bir davranışla birini artık

söz söyleyemeyecek bir duruma getirmek, ilzam etmek. **AV** 90

susuz *sf.* **1.** Suyu olmayan, suyu bulunmayan. **AV** 82²; **S** 47; **2.** Susamış olan. **S** 29

susuzluk *a.* Susuz olma durumu, kuraklık. **S** 35; **ÜK** 197

Suudi Arabistan *öz. a.* Arap Yarımadası'nda bulunan en büyük ülke. “*Biz kenarda durunca, tamirat işine Suudi Arabistan karışmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 167

Suudi *bk.* Suudi Arabistan **ÜK** 167²

Suvaz *bk.* Sivas **S** 33

Suzî *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Acize Baba, Abdurrahman Efendi, Mehmet Tahir, Âşık Muradı, Âşık Kedahi vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

sügerlar *bk.* sövmek **ÜK** 128

süleşma *bk.* konuşma-3 **ÜK** 128

Süleyman *bk.* Kara Süleyman **S** 38

Süleyman Demirel *öz. a.* 9. Cumhurbaşkanı. “*Karşıma Cumhurbaşkanımız Süleyman Demirel'in cümleleri çıktı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 189

Süleyman *öz. a.* Ku'ran'da peygamber olarak zikredilen, İsrail Krallığı'nın üçüncü kralı. “*Veysel'in, peygamber olarak andığı, şiirlerinde övdüğü mukaddesler arasında: Hz. Âdem, Hz. İsa, Hz. Süleyman ve Resul-û Ekrem Hz. Muhammed vardır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70

sülüs *Ar. a.* Arap alfabesiyle yazılan bir tür süslü yazı. **S** 31

sümbül *Far. a. bit. b.* Zambakgillerden, soğanla üretilen, 15-20 santimetre yüksekliğinde, çiçekleri keskin kokulu ve türlü renkli, çok yıllık bir süs bitkisi (*Hyacinthus orientalis*). **AV** 73

Sümer *öz. a.* Mezopotamya'da yaşamış bir ulus ve bu ulustan olan kimse. **AV** 76; **ÜK** 125

Sümerci Sümer yanlısı. “*Falan bölgenizde bir grup insan kendilerini Etilerden, bir başka grup Sümerlerden veya Akadlardan sayarak vatanın bir köşesini kemirmeye başlasa, bizim Marksistlerimiz, aynı zamanda Etici-Sümerci-Akadçı bayrağı altında, Türk'e sövebilme yarışında birbirlerini tepelerler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

sünnet *Ar. a. 1. din b. Hz.* Muhammet'in Müslümanlarca

uyulması gerekli sayılan davranışları ve herhangi bir konuda söylemiş olduğu söz. **AV** 52; **ÜK** 177; **2.** Erkek çocukta, erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi. **ÜK** 162

→ *sünnet düğünü*

sünnet düğünü *a.* Erkek çocukların sünneti sırasında yapılan eğlence. **ÜK** 162

Sünni *Ar. öz. a.* Sünnet ehlerinden olan kimse. **ÜK** 177, 178

Sünnî *bk.* Sünni **AV** 45, 49², 50, 53, 73, 102⁵, 103⁹, 104, 105, 106², 107⁴, 108², 111³, 112⁴, 113²; **ÜK** 41, 177², 178, 179², 180²

Sünnîlik *bk.* Sünnilik **AV** 45, 52⁴

Sünnilik *öz. a.* Kur'an'a ve Hz. Muhammet'in sünnetlerine göre davranmayı en doğru ve tek yol sayan, Hanefî, Maliki, Şafîi, Hanbelî mezhepleri.

süpürmek *(-i)* Bir şeyin, bir yerin üstündeki çer çöp, toz toprak vb. şeyleri süpürge, fırça veya başka bir araçla toplamak, temizlemek. **ÜK** 68²

sür'at [**sürat**] *Ar. a.* Hızlılık, çabukluk, ivinti. **AV** 105

süratle *zf.* Çabucak. **ÜK** 95

sürdürmek Devam ettirmek. **ÜK** 182

süre *a.* Bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman parçası, zaman aralığı, zaman bölümü, müddet. **AV** 86; **ÜK** 9, 14, 40, 67, 144, 154, 172, 191, 192

→ *süregelmek*

süregelmek *(nsz)* Başlangıcından beri aynı biçimde sürmek, devam etmek. **ÜK** 199

Süreyya Berfe *öz. a.* Şair ve yazar. "Orada Fazıl Hüsnü'nün, Ülkü Tamer'in ve Süreyya Berfe'nin kitaplarını gördüm." - Y. B. Bakiler **ÜK** 23², 25, 67

Süreyya *bk.* Süreyya Haşmet **ÜK** 107

Süreyya Haşmet *öz. a.* Üsküp Televizyonunda çalışmış olan kişi. "Sevgili Süreyya Haşmet, günlerce yanımdan ayrılmadı." - Y. B. Bakiler **ÜK** 75², 91³, 93, 95, 101², 107², 108², 109

Süreyya Yusuf *öz. a.* Yazar ve Türkolog. "Onlardan şimdi sadece Prof. Süreyya Yusuf'un ismi aklımda." - Y. B. Bakiler **ÜK** 112, 113², 115⁴, 116, 120, 123², 124, 126²

sürgülemek *(-i)* Sürgü sürerek kapamak. **S** 37

sürmek *(-i, -e)* **1.** Yönetip yürütmek, sevk etmek. **S** 36; **2.** Dokundurmak,

değdirmek. **AV** 96; **S** 9; **3.** Önüne katıp götürmek. **S** 21; **4.** (-i) Pulluk veya sabanla toprağı işlemek. **AV** 89; **5.** Devam etmek. **ÜK** 9, 14, 23, 28, 56, 96, 152, 153

sürmeli *sf.* Sürme ile boyanmış olan. **ÜK** 51

sürüklemek (-i, -e) Kötü bir duruma, sona doğru götürmek. **ÜK** 68

sürüklenmek (-e) Kendi kendini sürüklemek. **ÜK** 112

sürülmek *mec.* Uzaklaştırılmak, nefyedilmek. **ÜK** 94²

sürüne sürüne Karnı üzerinde sürünerek. “*Sürüne sürüne kaçıp bir eve sığındım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 122

sürünmek (*nsz*) Karnı üzerinde sürünerek gitmek.

→ *sürüne sürüne*

süsleme *a.* Sanat eserlerinin yüzeyini süslemek için kullanılan motif, oyma vb. **ÜK** 163

süslemek (-i) Birtakım katkılarla bir şeyin daha güzel, daha göz alıcı olmasını, daha hoş görünmesini sağlamak, bezemek, bezeklemek, donatmak, tezyin etmek. **AV** 10; **ÜK** 56, 58, 77², 83, 102, 107, 164

süslenmek (*nsz*) Süsleme işine konu olmak. **AV** 65, 73²; **ÜK** 25, 42, 55

süslü *sf.* Süsü olan, süslenmiş, bezenmiş. **AV** 8; **ÜK** 41², 50², 59², 78, 79, 80, 98, 152, 175

süt *a.* Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı. **AV** 14, 46, 91⁸; **S** 20, 26, 39, 51, 61; **ÜK** 57², 63; **süt emmek** iki yaşa kadar beslenmek için anne sütü içmek. “*Vebe, verem görmedi bu köyler balam / Ama ölümle bitmiş yaşayan hurafeler / Gözü açık gitmiş gelinlerimiz / Ve daha süt emmeden toprağa düşmüş bebeler.*” - Y. B. Bakiler **S** 35

sütun *Far. a. mim.* Herhangi bir maddeden yapılan, zaman zaman üstünde çıkıntılı bir bölüm olan, genellikle bir altlığa, bazen doğrudan doğruya yere dayalı silindir biçiminde düşey destek, kolon. **S** 21, 31, 58; **ÜK** 59, 80, 152²

→ *sütun başlık*

sütun başlık Sütunların üst kısmında yer alan, kolonların üzerine oturduğu, genellikle işlemeli, kare, dikdörtgen ya da daire biçimindeki başlık. “*Ama hamamın dış ve iç mimarisi, halvet yerlerinin süslü tonozları, sütun*

başlıkları, göbek taşı ve halvet yerlerinin muhteşem kubbeleri, sanki divan edebiyatımızın o süslü, o zengin, o çarpıcı üslubuyla konuşuyor gibiydiler.” - Y. B. Bakiler ÜK 59

süvari *Far. a. ask.* Atlı asker. ÜK 79

süze süze *Süzerek. “Orada bazı şair aileler, şiiri, dededen, babadan, torundan süze süze alıp yaşatmışlar.” - Y. B. Bakiler AV 7*

süzmek *(-i)* Gözle inceleyerek dikkatle bakmak. AV 13; ÜK 52, 80, 83; **süzmeye başlamak** birini dikkatli bir biçimde incelemeye başlamak. *“Dalgınlığımı Fazıl Hüsnü*

Dağlarca'nın soruları kesti ve bana dönerek kısıp gözlerle yüzümü süzmeye başladı.” - Y. B. Bakiler ÜK 14

→ **süze süze**

süzülmek *(nsz)* 1. Akmak. ÜK 95; 2. *mec.* İnsan sessiz, gizlice ve kayıyormuş gibi gitmek. ÜK 161, 164

Svetlana *öz. a.* Stalin'in kızı. *“Bizde Stalin'i, kızı Svetlana'dan daha çok seven çılgınlar var.” - Y. B. Bakiler ÜK 73*

Ş, Ş

Şaban Karataş öz. a. Siyaset adamı. “Yugoslavya’ya uçmadan önce, TRT Genel Müdürü Şaban Karataş’a çıkararak, Struga Şiir Festivali’ne katılacağımı, hazır Yugoslavya’ya gitmişken oradaki Türk eserlerini inceleyen bir dokümanter film hazırlamak istediğimi, uygun görülürse bana bir çekim ekibinin gönderilmesini istemiştım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 75

şadırvan Far. a. Genellikle cami avlularında bulunan, çevresindeki musluklardan ve ortasındaki fiskiyeden su akan, üzeri kubbeli veya açık havuz. **ÜK** 39, 40⁵, 41, 42, 43, 77, 103, 175³, 177

şafak Ar. a. Güneş doğmadan az önce beliren aydınlık. **S** 51

şah Far. a. 1. tar. İran veya Afgan hükümdarı. **AV** 51; 2. Alevilik, Bektaşilikte pir. **AV** 47

→ **şahdamar, şaheser**

şahadet parmağı [şehadet parmağı] a. İşaret parmağı. **ÜK** 95², 174

şahdamar [şah damarı] En önemli nokta. **AV** 39; **S** 27, 50, 51³; **ÜK** 63

şaheser Far. Ar. a. Kendi türünde mükemmel olan, üstün ve kalıcı

nitelikte eser, başyapıt, başeser. **ÜK** 78, 152

şahıs Ar. a. Kişi. **AV** 70; **ÜK** 109, 146

Şahin Kayası öz. a. Bir yerleşim yeri. “Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Üç oluk, Tecer Yaylası ve Dağı, Zara, Şahin Kayası, Sandıklı, Trakya, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler **AV** 75

şahit Ar. a. huk. Tanık. **AV** 47³; **şahit olmak** tanık olmak. **AV** 47, 53, 67; **ÜK** 66, 109, 110, 162

şahlanmak mec. Taşkınlık göstermek, coşmak, kükremek. **şahlanıp durmak** taşkınlık göstermek, coşmak, kükremek. “Seni yaşadıktan sonra anladım / Bana sensin mahşer nuru, kol-kanat... / İçimde şahlanıp duran huysuz at / Dizginsiz, gemsiz değil.” - Y. B. Bakiler **S** 44

Şahmar öz. a. Azeri oyuncu, yönetmen ve senaryo yazarı. “Götür beni Aras! Al beni Hazar / Türk’ü Türkten başka şimdi kim anlar? / Yaram derin, merhemim yok, vaktim

dar... / Bir destan yazar gibi yaz beni Anar! / Duy beni Bahtiyar! Duy beni Şahmar!” - Y. B. Bakiler S 51

şahsen Ar. *zf.* Kendi (kendim, kendin ...), bizzat. AV 108, 112

şahsî bk. şahsi ÜK 26, 161

şahsi Ar. *sf.* Kişisel.

şahsiyet Ar. *a.* Kişilik, belirgin özellik. AV 46, 92

şair Ar. *a.* 1. Şiir söyleyen veya yazan kimse, ozan. AV 7⁵, 8, 9, 40, 41, 46³, 47³, 48, 50, 55², 56, 60², 61, 62, 63², 64, 70⁶, 76², 77, 88, 90, 96, 102, 105, 109, 110; ÜK 24, 26, 27, 28, 43, 68, 70, 135, 202; 2. *sf.* Hayal gücü geniş olan, duyarlı, duygulu (kimse). AV 18, 72; S 11; ÜK 10²

→ *halk şairi, halk şâiri, şairane, Şairler Evi, Yedi Askı şâirleri, Yedi Askı şairleri*

şâir bk. şair-2 ÜK 12², 13, 14⁴, 17⁵, 18⁵, 19, 22, 23³, 25³, 26³, 27, 28⁵, 29, 34, 36³, 42², 43², 47³, 49³, 65, 67², 68², 70³, 71⁴, 72, 126, 135, 154, 155

şairane Ar. *Far. sf.* Şaire yakışır biçimde, şair gibi, ozanca. AV 43

Şairler Evi öz. *a.* Yugoslavya'nın Struga şehrinde yapılan şiir festivaline katılanların kaldığı yer. “Şairler Evi önündeki Festival meş’alesi çoktan

yakılmıştı.” - Y. B. Bakiler ÜK 25², 27²

şaka *a.* Güldürmek, eğlendirmek amacıyla karşısındakini kırmadan yapılan hareket veya söylenen söz, latife. AV 44

şakalaşmak (*nsz, -le*) Karşılıklı olarak şaka etmek, şaka yapmak. AV 82

şakıma *a.* Şakımak işi. ÜK 181

şaklatmak (*-i*) Şak diye ses çıkartmak. ÜK 81

Şam öz. *a.* Suriye'nin başkenti. “*Veysel'in şiirlerinde geçen altmıştan fazla mekân arasında Londra vardır; Lozan, Hindistan, Şam, Semerkant, Buhara vardır; ama tek kelimeyle olsun Kerbelâ yoktur.*” - Y. B. Bakiler AV 73, 75; ÜK 200²

şamar *a.* Açık elle yüze vurulan tokat, beşkardeş. **şamar gibi patlamak** ruhen acı vermek, etkilemek. “*Şamar gibi patlayan birkaç cümle söyledi.*” - Y. B. Bakiler ÜK 115

şamata Ar. *a.* Gürültü patırtı. AV 14

şampuan *İng. a.* Çoğunlukla saç yıkamakta kullanılan, kokulu ve bol köpüklü bir tür sıvı sabun. S 61

şanlı *sf.* Yüce, ulu, büyük. AV 73

şanssızlık *a.* Şanssız olma durumu.
ÜK 19

şapka *Rus. a.* **1.** Keçe, hasır, kumaş, ip vb. ile yapılan başlık. AV 8, 45; ÜK 173³, 174⁹; **2.** *db.* Düzeltme işareti.
ÜK 127

Şar Dağları *öz. a.* Kosova ile Makedonya devletlerinin sınırları boyunca uzanan dağ silsilesi. “*Yahya Kemal’in Kaybolan Şehir şiiri, Üsküp, Şar Dağları’nın uzantısından seyredilirken, daha bir güzellik kazanıyordu.*”- Y. B. Bakiler ÜK 39, 41, 43, 60, 170, 180, 181², 183²

şarap *Ar. a.* Üzüm veya başka meyve sularını türlü yöntemlerle mayalandırarak elde edilen alkollü içki, mey. ÜK 12, 148, 162

şarapnel *Fr. a. ask.* Patladığında etrafa küçük parçalar saçan bir tür top mermisi.

→ *şarapnel parçası*

şarapnel parçası Küçük parçalar hâlinde. “*Benim sevindiğimi görünce, Sırp askerine söverek-sayarak, kelimelerini bir şarapnel parçası gibi patlatarak anlatıyor.*” - Y. B. Bakiler ÜK 181

şarkı *Ar. a. müz.* **1.** Ezgi, müzik parçası, melodi, liet. ÜK 85⁴; **2.**

Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi. S 17, 43

→ *Barış Şarkısı*

Şarkışla *öz. a.* Sivas iline bağlı ilçelerden biri. AV 7, 15, 42², 75

şart *Ar. a.* Olması başka durumların gerçekleşmesini gerektiren şey, koşul. AV 106; ÜK 144³, 150, 196; **şart olmak** gerekmek, kaçınılmaz bir durum almak. ÜK 150

şaşırmak (*nsz*) **1.** Ne yapmak gerektiğini bilememek, nasıl davranacağını kestirememek, içinden çıkamamak. AV 102; ÜK 93; **2.** Herhangi bir durum karşısında şaşkınlık duymak, hayret etmek. AV 104; ÜK 15, 26³, 52, 82, 113, 120, 124, 134, 144, 167, 168, 191², 204; **3.** Doğru, gerçek ve gerekli olanı ayırt edemeyecek duruma gelmek. AV 82; **şaşırp kalmak** çok şaşırarak, büyük bir şaşkınlığa düşmek. AV 90; S 6, 7², 9; ÜK 63, 108, 109, 143

şaşırtıcı *sf.* Şaşkınlık veren, şaşırtan. ÜK 68

şaşırtmak (*-i*) Şaşırtmasına sebep olmak. AV 7, 9, 46, 64, 68, 73, 92; ÜK 22, 41, 43, 66, 72, 150, 168, 191

şaşkın *sf.* **1.** Düşünceleri dağılmış, karışmış, ne yapacağını bilemez duruma gelmiş. **S** 36; **ÜK** 66, 114; **2.** Akılsız, sersem, budala. **ÜK** 14; **şaşkına çevirmek** şaşırtmak. **AV** 42, 81

şaşkınlık *a.* Şaşkın olma durumu veya şaşkınca davranış. **AV** 39, 44, 96; **ÜK** 15, 27², 65, 67, 81, 101, 152, 170

şaşmak *(-e)* Umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek, hayret etmek. **AV** 14²; **S** 31

Şatiroğlu *öz. a.* Âşık Veysel'in soyadı. "Gülizar'dan sekiz ay sonra da Şatiroğlu soyunun fakir Karaca Ahmet'i gözlerini hayata yumdu." - Y. B. Bakiler **AV** 34

Şefik El Müeyyed *öz. a.* Osmanlı devlet adamı. "Nitekim bizim polis kayıtlarımıza göre, ABD'de bulunan Hristiyan Araplar, Şam mebusu Şefik El Müeyyed'e 15.000 dolar göndermişlerdi." - Y. B. Bakiler **ÜK** 200²

şehadet *Ar. a.* Yüksek bir ülkü uğrunda ölme, şehit olma. **ÜK** 98², 179

→ **şehadet parmağı**

şehir *Far. a.* Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı, kent, site. **AV** 7², 8, 33, 38, 41, 42, 54, 104, 108, 109², 110, 111, 113; **ŞA** 47; **S** 26, 29³, 36, 41, 42; **ÜK** 9, 11², 12, 23⁷, 24⁴, 25, 27, 31, 34³, 36³, 41, 42, 47, 50, 51, 52, 55, 56², 58², 59, 65², 67, 68, 73, 76, 79, 107, 108, 109, 127², 145, 151, 162², 164², 175⁶, 176², 183², 184, 189, 195²

→ **şehir merkezi**

şehir merkezi *a.* Şehrin en işlek yeri, iç bölümleri. **ÜK** 31²

şehirleşme *a.* Şehirleşmek işi. **ÜK** 79

şehit *Ar. a.* Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse. **ÜK** 21², 77, 97, 179, 189; **şehit düşmek** kutsal bir ülkü veya inanç uğruna ölmek. **S** 57; **ÜK** 95, 116, 122, 190; **şehit edilmek** kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda öldürülmek. **AV** 75, 103²; **ÜK** 98², 179³; **şehit etmek** yurdu, inancı ve ülkesü için savaşan birini öldürmek. **AV** 72; **ÜK** 97², 100², 179; **şehit vermek** kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda öldürülmek. "Yedi şehit vermişiz." - Y. B. Bakiler **ÜK** 188

Şehriyar *öz. a.* Efsanevi Pers prensi ve Binbir Gece Masallarının

dinleyicisi. “*Kuşluk vaktine kadar geceler boyu / Savrularak okuduğum yine Şehriyar. / Ala ceylanlara benzer hep Azerî türküler. / Dinlediğim tar.*” - Y. B. Bakiler S 50

şehzade *Far. a. tar.* Padişahların ve oğullarının erkek çocuklarına verilen san. ÜK 98

→ **Şehzade Yakub**

Şehzade Yakub öz. a. I. Murad'ın Fül-Dâne Hatun'dan olma üçüncü şehzadeleri. “*Yoksa onun ve sevgili oğlu Şehzade Yâkub'un şahadetlerinden duyduğum derin üzüntüden mi ne bilemiyorum?*” ÜK 96⁴, 97², 98², 99

şek *Ar. a. esk.* Şüphe. AV 105

→ **şeksiz şüphesiz**

şekil *Ar. a. 1.* Biçim. AV 9, 78, 105; ÜK 80, 94, 127, 140, 175; **2.** Davranış biçimi, tutum, yol, tarz. ÜK 36, 50, 81, 84

şekilsiz *sf.* Biçimi bozuk. ÜK 188

şeksiz şüphesiz Tereddütsüz. “*Bu Makedon tiyatro sanatçısının gerçeği kabul etme faziletini, bütün çocuklarımıza seksiz şüphesiz ne zaman öğreteceğiz?*” - Y. B. Bakiler ÜK 38; **şeksiz şüphesiz inanmak** kuşkuya düşmeden iman etmek,

varlığını, doğruluğunu kabul etmek. “*Amentüye, yani imanın altı şartına seksiz şüphesiz inanyorum.*” - Y. B. Bakiler AV 48, 63

Şemsettin Günaltay öz. a. Türkiye Cumhuriyeti'nin 8. başbakanı, tarihçi ve eski Türk Tarih Kurumu başkanı. “*Şiirlerinde devlet adamı, mütefekkir, komutan olarak geçen isimler ise şunlar: Atatürk, İnönü, Şemsettin Günaltay, İskender-i Zulkarneyn, ve Hacı Bektaş Veli.*” - Y. B. Bakiler AV 70

Şengül Hamamı öz. a. Üsküp'te bulunan bir hamam. “*Hanın hemen yakınında, kubbeleri çöken, duvarları yer yer yıkılan bir hamam harabesi hiçkırıyor. İsmi: Şengül Hamamı.*” - Y. B. Bakiler ÜK 77

şenlenme *a.* Şenlenmek işi. ÜK 127

şeref *Ar. a.* Başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur. **şerefe kadeh kaldırmak** herhangi birini veya bir şeyi onurlandırmak için içmeden önce kadehleri yukarı kaldırmak. “*Yaşasın işçi-aydın dayanışması! ‘Yaşasın özgürlük!’ ‘Yaşasın işçi hakları!’ ‘Kahrolsun faşizm’ ‘Yaşasın öz yönetim!’ diye bağırarak şerefe kadeh kaldırırdım.*” - Y. B. Bakiler ÜK 148;

... şerefine hatırı için, anısına. ÜK 169

→ *şeref defteri*

şeref defteri Önemli bir yerin girişinde, bir masa üzerine konulan önemli kişilerin günün anlam ve önemini yazdığı defter. “*Girişte, bir masa üzerine konulan bir şeref defterinin sayfalarını hüznle çevirmeye başladım.*” - Y. B. Bakiler ÜK 189

şerefe Ar. a. Minarenin gövdesini çepeçevre dolaşan, korkuluklu, ezan okunan yer. ÜK 60, 77, 80

şerefli sf. Onurlu. AV 62; ÜK 110

şerefsiz sf. Şereften yoksun olan, onursuz. AV 106

şerefsizlik a. Şerefsiz olma, şerefini koruyamama durumu, onursuzluk. AV 111

şerha Ar. a. esk. Dilim, parça. **şerha şerha yarılmak** dilim dilim yarıklar açılmak. “*Duymasa hiç kimse şair gönlümün / Sende karar kıldığımı. / Ve içimin şerha şerha yarıldığını / Sen bilsen yeter.*” - Y. B. Bakiler S 11

şerif Ar. sf. esk. Kutsal, şerefli.

şerit Ar. a. Dar, uzun kıyı parçası. ÜK 65, 66

şevk Ar. a. İstek, heves. ÜK 143

şey Ar. a. Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz. AV 10, 14², 22, 23, 36, 40, 44, 48, 52², 77; ŞA 47; S 21, 38, 59; ÜK 12, 15, 18², 24, 26³, 33, 35, 59, 68, 71, 80, 81, 83, 91, 92, 95, 102, 113, 117, 125², 139, 142, 167, 174, 195, 204

şeyh Ar. a. Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse. AV 59; ÜK 41, 59, 82³, 83², 162², 176², 181², 200

→ *Rufâî şeyhi*

Şid öz. a. Balkanlarda bir yerleşim yeri. “*Meselâ Gostivar’dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri Üsküp’e Preşova’ya, Viranye’ye, Viladiçin’e, Leskovat’a, Niş’e, Kubriya’ya, Belgrat’a, Şid’e, Zagreb’e, Lübyana’ya, Sarayova’ya kadar götürür getirirdi.*” - Y. B. Bakiler ÜK 184

şımarık zf. Şımarmış bir biçimde. S 61

Şırnak öz. a. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. ÜK 184

şiddetle zf. Güçlü bir biçimde. ÜK 67, 140, 174; **şiddetle karşı çıkmak** bir

düşünceye aşırı bir biçimde cephe almak. “*Ama Yugoslav teknisyenler, Stalin teorisine şiddetle karşı çıktılar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 183

şiddetli sf. Etkisi çok olan, zorlu. **ÜK** 31, 65; **2.** Hızlı. **AV** 86

Şiî Ar. öz. a. Şiilik mezhebinden olan kimse. **ÜK** 169, 177², 178, 180

Şiilik öz. a. İslâm dini mezheplerinden biri. “*Gerçek Şiîliği, mezhepler tarihinden okuyarak öğrenmeye çalıştım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 41

şiir Ar. a. ed. 1. Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk. **AV** 7², 8³, 9⁷; **ÜK** 13, 14, 17, 18³, 19⁵, 21, 22⁴, 23⁶, 24², 25³, 26², 27³, 28⁶, 29, 30, 36, 42², 43², 47⁷, 49⁷, 50³, 51, 60, 67⁸, 68⁷, 69², 70³, 71⁶, 72, 73², 74, 77, 103, 104, 135², 152, 153, 155³, 188, 191, 197; **2. mec.** Düş gücüne, hayale, imgeye, gönle seslenen, anı, duygu, coşku uyandıran, etkileyen şey. **AV** 19, 27³, 28, 32², 35⁷, 36, 40, 41, 44², 45, 46⁵, 47², 48, 51², 52, 53, 54, 56³, 58⁸, 59, 60³, 62², 63³, 64⁶, 66³, 67⁴, 68, 69, 70⁸, 71³, 73³, 75⁴, 76³, 77, 86, 87,

89, 90³, 91⁴, 92, 105², 106, 108², 109, 112³; **S** 16², 17; **ÜK** 11, 12, 77

→ **Cumhuriyet Devri Türk Şiiri, didaktik şiir, gül bülbül şiiri, halk şiiri, ile seni redifli şiir, lirik şiir, Şiir Akşamları, Şiir Akşamları Festivali, şiir festivali, şiir günleri, şiir kitabı, şiir matinesi**

Şiir Akşamları bk. Şiir Akşamları Festivali **ÜK** 9, 10², 28², 47

Şiir Akşamları Festivali öz. a. Makedonya'da 1962 yılından bu yana dünya şairlerini bir araya getiren festival. “*Struga Şiir Akşamları Festivali, bir gün sonra, Kalkandelen Kültür Evi'nde devam edecekti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 25, 31, 47², 65, 68, 70, 71, 75, 154²

şiir festivali a. Şiirlerin sunulmasının ardından ödül veya derece verilmesi biçiminde düzenlenen ulusal veya uluslararası gösteri dizisi, şenlik. “*Tamer'in şiir festivaline Nâzım Hikmet isimli şiiriyle katıldığını Üsküp'te öğrendim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 11, 12, 17², 18³, 27, 36, 37, 65, 67, 75

şiir günleri a. Şiir okumayı, yazmayı, yayınlamayı teşvik etmeyi amaçlayan, şairleri ve şiir severleri bir araya

getirmek için düzenlenen günler. “*Bu bakımdan sanat çalışmaları, sergiler, konferanslar, şiir günleri vs. için salon bulmakta güçlük çekilmiyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 47

şiir kitabı *a.* İçeriği şiirlerle düzenlenmiş kitap. **AV** 35, 38; **ÜK** 25²

şiir matinesi *a.* Şairler ve şiir severleri bir araya getiren, değerli şairlerin yetişmesine ön ayak olan matineler. “*Analar şiirini 15 yıl kadar önce Sivas'ta yazdım ve onu ilk defa Ankara'da, bir şiir matinesinde okudum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 49, 50, 65, 67

şiirleştirmek (-i) Şiir durumuna getirmek. **AV** 66

şikâyet *Ar. a.* Hoşnutsuzluk belirten söz veya yazı, sızlanma, sızıltı, yakınma. **ŞA** 50; **S** 58; **ÜK** 34, 61, 108, 195; **şikâyet etmek** sızlanmak. **ÜK** 175

şikâyetçi *sf.* Sızlanan, sızıltısı olan, yakınan, şikâyet eden, şekvacı. **AV** 90²; **ÜK** 44, 62; **şikâyetçi olmak** yakınmak, sızlanmak. “*Veysel'in şikâyetçi olmadığını, hatta kendilerini teselli ettiğini gördüler.*” - Y. B. Bakiler **AV** 33, 90²; **ÜK** 123, 180

şimde *bk.* şimdi **AV** 113

şimdi *zf.* **1.** Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda. **AV** 22, 44, 52, 53, 80, 81, 89, 90², 103, 106, 109, 110², 111; **S** 21, 43, 51, 63; **ÜK** 9, 11, 18, 19³, 20³, 21, 23, 29³, 35, 37, 38, 39³, 42, 53, 56, 58, 61, 63², 73, 75, 76², 77, 83, 85, 92³, 94², 96, 100, 101, 110, 112², 120, 121, 122², 139, 143, 146, 149², 150, 159², 161, 162⁵, 164, 167, 168², 170, 172, 173, 174, 175, 176², 177, 179, 181, 184³, 188, 192², 194, 196, 203; **2.** Artık, bundan böyle, bu duruma göre. **AV** 45, 47, 48², 51, 53, 54, 102, 105; **S** 5, 39, 41, 43, 51; **ÜK** 15, 22, 121, 139, 143, 145; **şimdiye kadar** şu ana kadar, bugüne gelinceye kadar. **ÜK** 18, 177

şimdilik *zf.* Şimdiki durumda veya zamanda, şimdiki zaman için, şu duruma göre. **ÜK** 128, 169

şirin *Far. sf.* Sevimli, cana yakın, tatlı, hoş. **ÜK** 11, 23, 39², 42, 50, 78, 107

şirk *Ar. a.* Eş koşma. **AV** 63, 106

şiş *a.* Bir ucu sivri, demir veya ağaçtan, bazen silah gibi kullanılabilen ince uzun çubuk. **ÜK** 82

şişe *Far. a.* İçerisine sıvı konulan, cam veya plastikten yapılmış, dar ağızlı uzun kap. **ÜK** 148²

şive *Far. a. dil b.* Söyleyiş özelliği. **AV** 54; **ÜK** 19, 23, 58, 62, 127²

→ *Doğu Anadolu şivesi, İstanbul şivesi, Karadeniz şivesi*

şoför *Fr. a.* Sürücü. **ÜK** 145

şovenizm *Fr. a.* Kendi ulusunu öne çıkararak değişik ırk ve uluslar arasında düşmanlık yaratmayı amaçlayan ve bu yolda kışkırtmada bulunan aşırı akım. **ÜK** 121

şöhret *Ar. a.* Ün. **AV** 32², 38, 40, 54, 78, 80; **ÜK** 47

şöyle *zf.* 1. Şunun gibi, şuna benzer biçimde. **AV** 17, 28, 32, 40, 50, 51, 52, 58, 59, 68, 78, 88², 89, 104; **ÜK** 23, 52, 59, 67, 70, 108, 113, 123, 145, 164, 170, 182, 183, 193, 203; 2. Şu yolda, şu biçimde. **AV** 16, 22

→ *şöyle bir*

şöyle bir Kısa süreli. **ÜK** 36, 179

şu *sf.* 1. Bu kelimesine göre yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı niteleyen söz. **AV** 10, 51, 52², 62², 67, 70, 75, 76², 91, 105; **ÜK** 15, 16, 20, 21, 28, 33, 35, 37, 38, 40², 96, 98, 121, 157, 167, 169, 179, 183, 201; 2. *zm.* Biraz uzakta olan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan söz, şurası. **AV** 56², 108; **ÜK** 14, 15, 21, 40, 53, 62², 81, 93, 96, 110, 146, 162, 179²; **şu kadar** şunca. **ÜK** 148

→ *şu an, şu bu*

şu an İçinde bulunulan zamanda. “*Şu anda benim üç yüz koyunum var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 173, 198

şu bu *zm.* Birtakım kimseler ve nesnelere. **AV** 14

şubat *Ar. a.* Yılın ikinci ayı, gücük ay.

→ *şubat tatili*

şubat tatili Akademik yılın birinci döneminin ardından okullarda eğitim-öğretime verilen ara, sömestr tatili veya yarıyıl tatili. “*Şubat tatili dolayısıyla Ankara’dan Sivas’a dönmüştüm.*” - Y. B. Bakiler **AV** 45

şuh *Far. sf.* Neşeli ve serbest (kadın). **ÜK** 42

şunlar *zm.* Şu zamirinin çokluk biçimi. **AV** 70; **ÜK** 17, 85, 171, 189

şura *a.* Anlatana veya söyleyene göre biraz uzakta olan yer, şu yer. **AV** 45, 81

şuracıkta *zf.* Yakın ve belirli bir yerde. **ÜK** 198

şurada *zf.* Şu yerde. **AV** 107; **ÜK** 98

şurası Şu. **ÜK** 37; **şurasında burasında** birçok yerinde. “*Bahçenin şurasında burasında, sonsuzluk uykusuna dalmış gibi donup kalan birkaç çeşmenin eski harflerle kazılan*

kitabelerine, usulca elimi dokundursam, sanki su olacak, yüreğime döküleceklerdi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 41

şuur *Ar. a. ruh b. Bilinç.* **AV** 46, 68, 76²; **ÜK** 38, 199, 202

şuursuzluk *a. ruh b. Bilinçsizlik.* **ÜK** 43

şükran *Ar. a. esk. İyilik bilme, gönül borcu, minnettarlık.* **ÜK** 152

şükretmek *Ar. T. (-e) Tanrı'ya minnet duygusunu sunmak, şükreylemek.* **AV** 90; **ÜK** 112

Şükrü Günbulut *öz. a. Mimar, antropolog, araştırmacı ve yazar.*

“Şükrü Günbulut anlatıyor.” - Y. B. Bakiler **AV** 98

şükür *Ar. a. 1. Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme.* **AV** 106; **ŞA** 50; **ÜK** 51; **2. Mutlu bir olay veya durumdan, yapılan bir iyilikten duyulan hoşnutluğu bildirme. **AV** 92; **şükürler olsun** *duyulan hoşnutluğu bildirmek için kullanılan bir söz.* **ÜK** 203**

→ **şükretmek**

şüphe *Ar. a. Kuşku.* **AV** 63, 90, 105, 106²; **ŞA** 50; **ÜK** 32²; **şüphe yok** *kuşku yok.* **AV** 71, 72; **şüpheye düşmek** *kuşkulanmak.* **AV** 48, 63

şüphesiz *z.f. Kuşkusuz.* **AV** 8

t, T

T.C. bk. Türkiye

→ **T. C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı**

T. C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı a. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına bağlı olan, Türkiye'nin dış yardımlarını organize eden kurum. “*Avrasya Bülteni TİKA yayınlarından* (T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı) ve benim dikkatle takip ettiğim yayınlarından.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 164

ta *Far. zf.* Dek, değin, kadar, beri vb. edatlarla birlikte kullanılarak bir fiilin, bir hareketin, bir yerin, bir şeyin başladığı veya sona erdiği noktayı, zaman ve uzaklık bakımından abartmalı bir biçimde anlatan bir söz. **ÜK** 98

taassup *Ar. a.* Bağnazlık. **AV** 40, 46, 67, 109; **ÜK** 112

tabak *Ar. a.* Yiyecek koymaya yarar, az derin ve yayvan kap. **ÜK** 193

taban *a.* Üstü kapalı bir yerin gezinilen, ayakla basılan yüzü, tavan karşıtı. **ÜK** 80, 163

→ **taban halısı**

taban halısı a. Tabana serilen büyük halı. **ÜK** 50

tabanlı sf. Tabanı olan. **ÜK** 175

tabiat *Ar. a.* 1. Doğa. **ÜK** 70, 164; 2. Huy, karakter. **ÜK** 50

tabii *Ar. sf.* 1. Olağan, alışılmış, her zamanki gibi olan, beklenildiği gibi. **ÜK** 15, 18, 26, 41, 96, 101; 2. *zf.* Elbette, doğallıkla, doğal olarak, işin gereği olarak. **ÜK** 52, 62, 92, 95, 128, 178; **tabii karşılamak** doğal ve olağan görmek. “*Ben bunu tabii karşılıyorum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 117, 154, **tabiî karşılamak bk.** tabii karşılamak **ÜK** 168

tabiî bk. tabii-2 **AV** 9, 48², 52, 53, 63

tabiilik a. Doğal olma durumu. **ÜK** 12

tabip *Ar. a.* Hekim.

→ **Tabipler odası**

Tabipler odası a. Serbest meslek adamlarını içinde toplayan resmî birlik. “*Geçen gün Tabipler odasında bana söylediler, gittiğin her yerde Veysel'in lehinde konuşmalar yapıyormuşsun.*” - Y. B. Bakiler **AV** 107

tabir *Ar. a.* Değiş, anlatım, ifade.

tâbir *bk.* tabir **AV** 46

tablo *Fr. a. mec.* Yaşanan, var olan olay ve olguların hepsinin genel görünüşü, manzara. **ÜK** 29; **tablo çizmek** yaşanan, var olan olay ve olguların genel görünüşünü anlatmak. “*Ben, DİRİNA KÖPRÜSÜ’nden ona bazı tablolar çizdim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 38

tabut *Ar. a.* Ölünün içine konulduğu sandık biçiminde araç, sal, ölü Salı. **AV** 43

tad *bk.* tat **ÜK** 25

tahammül *Ar. a.* İnsanın kötü, güç durumlara karşı koyabilme gücü, kaldırma, katlanma. **ÜK** 19, 59; **tahammül etmek** dayanmak, katlanmak, kaldırmak. **ÜK** 171

Tahir Baba *öz. a.* Arnavut Bektaşisi. “*Bizi tekke odalarının birinde Tahir Baba karşıladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 176⁴, 177, 180

tahmin *Ar. a.* Akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirme, kestirim. **tahmin etmek** 1) kestirmek. **AV** 51; 2) yaklaşık olarak değerlendirmek, oranlamak. **ÜK** 94, 107, 154

tahrik *Ar. a.* Bir kimseyi, kötü bir iş yapması için harekete geçirme,

kışkırtma. **AV** 112; **ÜK** 146; **tahrik etmek** harekete geçirmek, kışkırtmak. **ÜK** 202

tahrip *Ar. a.* Yıkma, kırıp dökme, harap etme, bozma. **tahrip etmek** yıkmak, kırıp dökmek, bozmak. **ÜK** 146²

tahsil *Ar. a.* Öğrenim. **ÜK** 94

→ **yüksek tahsil**

Tahsin Banguoğlu *öz. a.* Akademisyen, dilbilimci ve siyasetçi. “*Prof. Tahsin Banguoğlu’ya haber göndererek kanun çıkıncaya kadar Veysel’e kendi kaynaklarından maaş vermeye hazır olduğunu bildirdi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 39

Tahsin Saraç *öz. a.* Şair. “*Gençler Nazım Hikmet’i, Orhan Veli’yi, Cahit Sıtkı’yi, Fazıl Hüsnü’yü, Atilla İlhan’ı ve Tahsin Saraç’ı, tanıyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23, 72

Tahsin Tamer *öz. a.* Ülkü Tamer’in babası. “*Gaziantep’in çok zengin tüccarlarından İpekçi Tahsin Tamer’in oğlu olan Ülkü Tamer, elbette Nazım Hikmet ülkesiyle göğsünü yumruklayacak ve Yugoslavya’daki festivale böyle ideolojik bir şiirle koşacak.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 68

taht *Far. a.* Hükümdarlık makamı, hükümdarlık. **AV** 49

tahta *Far. a.* Düz, enlice, uzun ve az kalın biçilmiş ağaç. **ÜK** 162

tak *Ar. a.* Millî bayramlarda veya önemli bir olayı anmak için düzenlenen şenliklerde, geçit yapılacak caddelere geçici olarak kurulan, yazılar ve çiçeklerle süslenen kemer. **S** 45; **ÜK** 27

takdir *Ar. a.* **1.** Beğenme, beğenip belirtme, değer verme. **ÜK** 73, 93; **2.** *din b.* Yazgı. **ÜK** 81

takdirde *zf.* ...-dığı zaman. **AV** 39, 67, 106, 110; **ÜK** 91, 92, 184

takdis *Ar. a.* Kutsal sayma, kutsama. **takdis etmek** kutsamak. **ÜK** 45

takı *db.* Adın başka bir kelime ile ilgi kurmak üzere aldığı durum eki. **ÜK** 19

takılmak (*nsz*) **1.** Takma işi yapılmak. **ÜK** 39; **2.** (-e) Engelle karşılaşıp geçici olarak işlemez duruma gelmek. **ÜK** 158; **3.** (-e) Birinin sürekli peşinden gitmek. **ÜK** 14; **4.** (-e) *mec.* Kızdırmak, üzme, şaşırtmak amacıyla şaka yollu konuşmak. **AV** 82; **takılıp kalmak** herhangi bir noktadan ayrılamamak. **AV** 46

takım *a.* **1.** Meslek, davranış, durum vb. yönlerden birbirine uyan

kimselerin oluşturduğu topluluk. **AV** 107; **2.** Bir işte veya bir yerde kullanılan eşya ve aletlerin tamamı, ekipman. **3.** Takım elbise.

→ *bir takım, birtakım, koşum takımı, takım elbise, yazar çizer takımı*

takım elbise *a.* Ceket ve pantolondan oluşan giysi, takım. **ÜK** 147

takınmak (-i) *mec.* Bir nitelik veya durum almak. **AV** 53; **ÜK** 57, 71, 150

takip *Ar. a.* **1.** Yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitme, izleme. **ÜK** 15, 18, 98; **2.** *mec.* İzinden gitme, uyma, izleme. **ÜK** 153; **takip edilmek** takip etme işine konu olmak. “*Yoksa sık sık İstanbul’a gidip gelen babasının ve orada bulunan yakınlarının Türkiye’de ‘Devrim düşmanı’ olarak takip edileceklerinden endişe ettiği için mi bize çekim izni vermedi?’*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 83; **takip etmek** **1)** yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitmek, izlemek. **ÜK** 14²; **2)** bir şeyi izlemek. **AV** 67, 86, 111; **ÜK** 19, 28, 114, 164; **3)** hemen arkasından gelmek. **ÜK** 198; **4)** etkisini sürdürmek.” *Biser Otelinin lüksünü, ihtişamını ve beni bir süre takip eden gürültülü müziğini geride*

birakarak bir hayli yürüdüm.” - Y. B. Bakiler ÜK 13

takke *Ar. a.* İnce kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık. **AV 43**

takkeli *sf.* Takkesi olan. **ÜK 23**

taklit *Ar. a.* Benzetilerek yapılmış şey, imitasyon. **ÜK 44**

takma *sf.* Gerçeğinin yerine konulan, eğreti, müstear.

→ *takma ad*

takma ad *a.* Kendi adından başka eğreti alınan ad, takma isim, mahlas. **ÜK 121**

takmak *(-i)* Bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştiirmek, geçirmek. **AV 96; ÜK 173³, 174**

talán *a.* Yağma, çapul. **S 59³**

talep *Ar. a.* **1.** İstek. **ÜK 188; 2.** Bir kimseden bir şeyi yapmasını veya yapmamasını isteme, dileme, istem. **AV 39**

Talibî *bk.* Talibî Coşkun **AV 44; ÜK 19**

Talibî Coşkun *öz. a.* Halk şairi. *O yıllarda bize, daha çok Talibi Coşkun gelir, şiirlerinden okur, sevgilisi Keklik Emine'den ve hasmı olan Zırl*

Yusuf'tan uzun uzun bahsederdi. - Y. B. Bakiler AV 8², 44

talik *Ar. a. esk.* Arap alfabesinde geliştirilen, yatık olarak yazılan yazı türlerinden biri. **ÜK 83**

talimat *Ar. a.* Yönerge. **talimat vermek** üst düzeyde bulunan biri, yaptıracağı işle ilgili olarak görüşünü belirtmek, yol göstermek. **ÜK 22**

tallahi *Ar. ünl.* Vallahi. **AV 109**

tam *Ar. sf.* **1.** Eksiksiz, kesintisiz. **ÜK 10, 11, 19, 96, 98, 99, 152, 153, 168, 172², 184; 2.** *zf.* O sırada, o anda. **ÜK 19, 29, 37, 51, 55, 58, 78; 3.** *zf.* Tıpkı. **AV 8, 48; ÜK 82; 4.** *mec.* Gerçek, kusursuz. **AV 68; ÜK 12, 36, 41², 78, 167; 5.** Ne ileri ne geri. “*Köprüünün tam ortasına da yüksek ve geniş bir kürsü konulmuştu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 27, 58, 96, 98², 139, 151, 191**

→ *tamı tamamına*

tamamen *Ar. zf.* Bütün olarak, büsbütün, baştan sona. **AV 41, 46², 52, 56, 62, 69, 71², 80, 103, 105, 109, 112; ÜK 33, 37, 49, 77, 78, 79, 84, 115, 140³, 142, 152, 161, 162², 176, 201**

tamamiyle [**tamamıyla**] *zf.* Tam olarak, büsbütün, baştan sona, külliye. **ÜK 47**

tamamlamak *(-i)* Bitirmek. **ÜK 33**

Tamer *bk.* Ülkü Tamer **ÜK** 25, 67³, 68

tamı tamamına Bütünüyle, olduğu gibi, tamamı tamamına, tamı tamına. “1969 ön seçimlerinde 217 delegesi olan Divriği’de bana tamı tamamına dört rey çıkmıştı.” - Y. B. Bakiler **AV** 111

tamir *Ar. a.* Onarma, onarım. **ÜK** 80, 167; **tamir ettirmek** tamir etme işini yaptırmak. “Onu aslına uygun olarak yeni baştan tamir ettirip, turistik otel-Iokanta ve eğlence yeri haline getirmiş.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 39, 167²; **tamirden geçmek** onarılmak. “Yugoslavya’da, tamirden geçen bütün camilerimize Suudi devleti el koyuyor ve aynen kendi ülkesinde olduğu gibi, Yugoslavya’daki izlerimizi de büyük bir hırsıyla, öfkeyle, kinle birer ikişer silmeye çalışıyor.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 167

tamirat *Ar. a.* Onarım. **ÜK** 167

tampon *Fr. a. mec.* Bir darbenin, çatışmanın şiddetini azaltan etken.

→ **tampon bölge**

tampon bölge *a. huk.* İki devlet arasında, hudut boyunca, askerden arındırılmış toprak parçası. **ÜK** 114

tan *a.* Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir. **ÜK** 73

Tan *öz. a.* Sol eğilimli günlük gazete. “Sırpçadan Türkçeye aktarılmasını da Tan Gazetesi için şâir Bayram İbrahim yapmış.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 70, 194

tandır *Ar. a.* 1. Yere çukur kazılarak yapılan bir tür fırın. **ÜK** 31; 2. Bazı yerlerde, kışın ayakları ısıtmak amacıyla alçak bir masanın altına mangal konulup üstüne yorgan örtülerek yapılan düzen. **S** 62

→ **tandır başı, tandır ekmeği**

tandır başı *a.* Soğuk kış günlerinde başında toplanılıp çeşitli sohbetlerin yapılarak ekmeklerin pişirildiği fırın. “Belki çok garip bulacaksınız; ben kurbağa seslerini, köpek havlamalarını, kağı feryatlarını, tandır başlarını ve taze ekmek kokan tandır evlerini çok ama çok severim.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 31

tandır ekmeği *a.* Tandırda pişirilen ekmek. **S** 63

tane *Far. a.* Herhangi bir sayıda olan şey, adet. **AV** 14, 108; **ÜK** 35, 178

→ **tane tane**

tane tane *zf.* Teker teker. **AV** 52

tanıdık bildik Aşına olunan. “*Daracık, esrarlı, ama tanıdık-bildik sokaklar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 163

tanıma *a.* Tanımak işi. **AV** 8; **ÜK** 52

tanımak (-i) **1.** Daha önce görmüş olmak, ilişkisi bulunmak, bilmek. **AV** 50, 70², 85, 95; **S** 61; **ÜK** 18, 27, 33, 43, 44³, 52², 62², 63, 72, 124, 125, 142, 169, 172, 188, 203; **2.** Boyun eğmek, yargısına uymak, saymak. **ÜK** 63²; **3.** Vermek. “*Sonra dediler ki Türkiye, çocuklarımıza eskiden bir kontenjan tanıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 147, 188; **4.** Daha önce görülen, bilinen bir kimse veya şeyle karşılaşıldığında bunun kim veya ne olduğunu hatırlamak. **ÜK** 17; **5.** Bir kimse veya şeyle ilgili, doğru ve tam bilgisi bulunmak. **AV** 8, 43; **tanıyıp tanımamak** bir kimse ile ilgili doğru ve tam bilgisi bulunmak, kim veya ne olduğunu hatırlamak. “*Öğrencilere Âşık Veysel’i tanıyıp tanımadıklarını sordum.*” - Y. B. Bakiler **AV** 95

→ **tanıdık bildik**

tanışmak (*nsz, -le*) Daha önce birbirini tanımayan kimseler birbirini tanımaya gelmek. **AV** 88; **ÜK** 58, 62, 91

tanıştırmak (-i, -le) Birbirini tanımayanların tanışmasını sağlamak, tanıtmak, takdim etmek. **ÜK** 14

tanıtılmak (-e) Tanıtma işine konu olmak, takdim edilmek. **ÜK** 70

tanıtmak (-i, -e) **1.** Bir kimsenin veya bir şeyin tanınmasını sağlamak. **AV** 90; **ÜK** 17, 59; **2.** Bir kişinin kim olduğunu başkasına bildirmek, tanıştırmak, takdim etmek, prezante etmek. **AV** 110; **ÜK** 176

tanıyabilmek (-i) Tanıma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 154, 169

tank *Fr. a. ask.* Zırhlı ve silahlı, tekerlekleri paletli, motorlu savaş taşıtı. **ÜK** 73

Tanrı *öz. a. din b.* Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Yaradan, Allah, Rab, İlah, Mevla, Halik, Hüda, Hu, Oğan. **S** 53

tantanalı *sf.* Görkemli, gösterişli, şaşaalı. **ÜK** 98

tanzim *Ar. a.* Düzenleme, düzen verme, yoluna koyma. **tanzim etmek** düzenlemek, düzen vermek. **ÜK** 140

Tanzimat *öz. a.* Osmanlı İmparatorluğu'nda 1839 yılında Gülhane Hatt-ı Şerif-î'nin okunmasıyla başlayan modernleşme ve yenileşme döneminin adı. “*Tanzimat’la birlikte,*

Batılılaşma sıtmasına tutulduğumuzda, Evlâd-ı Fatihan Teşkilâtı da, Batı ölçülerine uymadığı için kaldırılmış...” - Y. B. Bakiler **ÜK** 44, 61

tapgaç Allah. “*Acaba ben Ona Allah yerine Tapgaç, Peygamber yerine: Yalvaç, kitap yerine betik, muhteşem yerine görkemli demiş olsaydım anlaşabilir miydik?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 33

tapınmak (-e) Tapma işi yapılmak. **AV** 104, 105³

tapmak (-e) İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek. **AV** 104

tapu a. Tapu işlerinin yürütüldüğü kuruluş. **ÜK** 143

→ *tapu kaydı*

tapu kaydı a. Gayrimenkuller üzerinde mevcut aynı hakların durumunu devamlı olarak göstermek üzere, devlet tarafından veya devletin sorumluluğu altında, aynı aleniyet sistemine göre tutulan kayıtlar. “*Hiçbir fabrikanın tapu kaydında hiçbir işçinin malik sıfatıyla ismi geçmiyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 143

tar a. Doğu Anadolu ile Azerbaycan'da çalınan bir çalgı türü. **S** 50

taraf Ar. a. 1. Ön, arka, sağ, sol, üst, alt vb. yanların her biri. **S** 47; **ÜK** 27, 39, 50, 58, 176; 2. Yöre, yer. **ÜK** 9, 14; 3. Yön, yan, doğrultu. **AV** 8, 46, 108, 109; **ÜK** 18², 79, 108, 139², 141, 153, 174, 179³, 180, 183⁵, 197; 4. İstekleri, düşünceleri karşıt olan iki kişiden veya iki topluluktan her biri. **AV** 10, 52, 53

tarafından zf. 1. ...-ınca. **AV** 10; **ÜK** 11; 2. Eliyle, aracılığıyla. **AV** 35, 72, 79, 108, 112²; **ÜK** 9, 11, 50, 67, 68, 77², 78, 79, 80, 141, 143, 144², 145, 183, 199

tarafsız sf. Yansız. **tarafsız bir gözle bakılmak** birinden yana olmadan, taraf tutmadan bakma işi yapılmak. “*Tarafsız bir gözle bakıldığında, bu kumaşlar, bu gömleklikler, bu kadın elbiseleri, bizim tezgahlarımızda dokunanlar kadar alımlı, zarif ve kaliteli değillerdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 145

taramak (-i) Bir şeyin tellerini birbirinden ayırıp karışıklığını gidermek. **ÜK** 17

taranmak (nsz) Tarama işi yapılmak. **S** 61

tarh *Ar. a. esk.* Bahçelerde çiçek dikmeye ayrılmış yer. **ÜK** 65

tarım *a.* Bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerinin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması, ziraat. **ÜK** 140, 142

tarif *Ar. a.* Tanım.

→ **tarif dışı**

tarif dışı *a.* Bir konu hakkında yapılmış yorumların kapsamına girmeyen şey. “*Sorusuna, şimdiye kadar yapılan tariflerin dışında bir çerçeve çiziyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 90

tarifsiz *sf.* 1. Tarifi olmayan. **ÜK** 31, 81; 2. *mec.* Tarif edilemeyen, tarif edilemez. **S** 21; **tarifsiz bir mutluluk vermek** tarifi olamayan, tarif edilemez derecede mutlu olmak. “*Bazı ana davalarımızı Türkiye dışındaki Türklerden dinlemek ve gösterdikleri çözüm yollarında onlarla birlikte olmak, insana tarifsiz bir mutluluk veriyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 116

tarih *Ar. a.* 1. Bir olayın gününü, ayını ve yılını bildiren söz veya gün. **AV** 104, 107, 111; **ÜK** 9, 80, 179, 189; 2. Tarih kitabı. **ÜK** 172, 178; 3. Bir konuyu geçmişi ve gelişimi içinde

inceleyen anlatı. **AV** 68, 78; 4. Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri, kendi iç sorunlarını inceleyen bilim. **ÜK** 33, 38², 39, 41, 43³, 44, 60², 63, 80, 84, 92², 96², 98, 111, 121, 124², 151, 152, 158, 172, 178, 182, 199, 202, 203; **tarih düşürmek** önemli sayılan bir olayın, çoğunlukla nazım biçiminde söylenen sözlerle, ebcele hesabına göre tarihini belirtmek. **ÜK** 59

→ **Oruç Bey Tarihi, tarih birliği**

tarih birliği *a.* Aynı tarih etrafında oluşturulan birlik duygusu. “*Hititlerle aramızda kan-dil-din-tarih... birliği olmadığı hâlde bu garip yakıştırma neden?*” - Y. B. Bakiler **AV** 76

târih *bk.* tarih 4 **ÜK** 44

tarihçi *a.* Tarihsel konular üzerinde araştırmalar yapan, tarih kitapları yazan kimse, müverrih. **ÜK** 43

tarihî *Ar. sf.* Tarihe geçmiş. **ÜK** 121

→ **tarihî birlik**

tarihî birlik *a.* Aynı tarih etrafında oluşturulan birlik. “*Yugoslavya’nın tarihî birliğine ve Büyük Sırbistan’ın kurulmasına varlıklarıyla engel olan bazı Hırvatlar, Müslümanlar, Kosova ve Makedonya’daki Arnavutlar ve Türkler bu faturayı ödeyeceklerdir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 182

tarihli *sf.* Herhangi bir tarihi taşıyan, günlü. **ÜK** 164

tarikât *Ar. a. din b.* Aynı dinin içinde birtakım yorum ve uygulama farklılıklarına dayanan, bazı ilkelere birbirinden ayrılan Tanrı’ya ulaşma ve onu tanıma yollarından her biri.

→ *Nakşibendî tarikâtı*

tarla *a.* Tarıma elverişli olan, sınırlı ve belirli toprak parçası. **AV** 74; **S** 15, 29, 36²; **ÜK** 141²

→ *çeltik tarlası*

tartışma *a.* Birbirine karşıt düşünceleri karşılıklı savunma. **ÜK** 17, 22, 29, 114, 175

tartışmak (*nsz, -le*) Bir konu üzerinde, birbirine ters olan görüş ve inançları karşılıklı savunmak. **ÜK** 22

tarz *Ar. a.* **1.** Biçim, yol. **ÜK** 43, 47, 49, 93, 96, 194; **2.** Özel oluş veya davranış biçimi, üslup, stil, janr. **AV** 68, 70

tas *Ar. a.* Genellikle içine sulu şeyler konulan metal vb.nden yapılmış kap. **S** 29

→ *falcı tası*

tasarı *huk.* Hukuki bir işlemin, o işlemi yapmakla yetkili kurul veya organ önüne getirildiği andaki durumu, üstünde görüşme ve oylama yapılabilir durumdaki metin, layiha. **AV** 39², 40

→ *kanun tasarısı*

tasavvuf *Ar. a. fel.* Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım. **AV** 58⁵, 59², 60³, 62², 63³; **ÜK** 112

tasdik *Ar. a.* Onay, onaylama. **tasdik etmek** onaylamak. **ÜK** 144

tasfiye *Ar. a.* Arıtma, ayıklama, temizleme. **tasfiye edilmek** tasfiye etme işi yapılmak. “*Tek çare, Büyük Sırbistan’ın doğmasına, bugüne kadar engel olanların tasfiye edilmesidir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 182

tasma *a.* Bazı hayvanların boynuna takılan, bu hayvanları bir yere bağlamaya, çekip götürmeye yarayan kemer biçiminde bağ. **S** 61

tasvip *Ar. a.* Bir düşünce veya davranışın doğru olduğunu belirtme,

onama, uygun bulma. **tasvip etmek** bir düşünce veya davranışın doğru olduğunu belirtmek, onamak, uygun bulmak. **AV** 71

taş a. 1. Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde. **AV** 14; **S** 28, 37, 41, 49, 62; **ÜK** 32, 52, 78, 183, 199; **2.** Yapı işlerinde kullanılmak için bu maddeden hazırlanmış malzeme. **ÜK** 78; **3.** Bazı yerlerde ve işlerde kullanılmak için bu maddeden özel olarak hazırlanmış malzeme. **ÜK** 58, 75, 163, 175; **4. sf.** Bu maddeden yapılmış, bu maddeden oluşmuş. **ÜK** 65

→ **göbek taşı, taş kırma makinesi, taş yığını, temel taş, Yontma Taş Devri, yüzük taşı**

taş yığını a. Bir yapının zamanla yapı özelliğini yitirerek bir yığın haline gelmesi durumu. “*Ey mübarek usta eller, gölgeler, güzellikler... / Bu taş yığınlarından ruhumuzu kurtarın. / Altında yatanlar bizimdir teker teker / Üstü bizim değil mezarlıkların.*” - Y. B. Bakiler **S** 41

taşım a. Taşımak işi. **AV** 63

taşımak (-i) 1. Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek. **AV** 43²; **2.**

Bir nesnenin ağırlığını yüklenmek. **ÜK** 14, 163; **3.** Üstünde bulundurmak. **AV** 43; **ÜK** 100, 172; **4. (nsz)** Duymak, hissetmek. **AV** 66; **5. mec.** Sahip olmak, özellik olarak bulundurmak. **AV** 35, 73; **ÜK** 44, 151, 154

taşınmak (-e) Başka bir yere gitmek, göçmek. **ÜK** 173

Taşkent öz. a. Özbekistan Cumhuriyeti'nin başkenti. “*Türkistan'da, Türkiye'den binlerce kilometre uzaklıkta, o güzelim Taşkent şehrinde, ısrarla davet edildiğimiz bir Türk doktorunun evinde, sazını kucağına alan bir Ahıska delikanlısı, bana Âşık Veysel'in bir türküsünü çalıp söylemişti.*”- Y. B. Bakiler **AV** 54; **S** 53

taşlamak (-i) Taş atmak, taş tutmak. **S** 37; **ÜK** 110

taşlı sf. Üzerinde taş bulunan. **ÜK** 77

taşmak (nsz) Bir yere veya şeye sığmamak. **ÜK** 36

Taşnak öz. a. Ermenice adıyla Daşnaksütün, Ermenistan'ın bağımsızlığını sağlamak amacıyla 1890'da kurulan Radikal milliyetçi Ermeni siyasi örgütü. “*Bu karakinli Karakin Efendi'yle yerli işbirlikçi Taşnakların, Rus askerlerinin önüne*

düşerek nasıl ölüm kustuklarını, bugün bile bütün dehşetiyle anlatan Erzurumlular var." - Y. B. Bakiler ÜK 121, 122²

→ *Ermeni Taşnakları*

taşsız *sf.* Taşı olmayan. S 41

tat *a.* Canlıların besinlerdeki uçucu olmayan bileşikleri damak, boğaz ve dil yüzeyindeki mukoza noktaları aracılığıyla algıladığı duyum. AV 91²; S 49; **tadı olmamak** kişinin keyfinin yerinde olmadığını ifade etmek için kullandığı bir söz. "*Bütün odalar sessiz, dualarda adım yok. / Sabrım bir dirhemden az, çilem kırk batmandan çok / Senden sonra tadım yok. / Kolum yok, kanadım yok!*" - Y. B. Bakiler S 5

Tatar *öz. a.* Tataristan'da, Batı Sibirya'da ve Rusya Federasyonu'nun değişik bölgelerinde yaşayan Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan kimse. ÜK 61, 127²

tatbikat *Ar. a.* Uygulama. ÜK 142, 144

tatil *Ar. a.* Eğlenmek, dinlenmek amacıyla çalışmadan geçirilen süre. ÜK 62, 184

→ *şubat tatili*

tatlı *sf.* Şeker tadında olan. AV 32

tatsız *sf. mec.* Hoşa gitmeyen, can sıkıcı. AV 102; ÜK 22, 108, 114

tavan *a.* Bir yapının, kapalı bir yerin üst bölümünü oluşturan düz ve yatay yüzey, taban karşıtı. S 31; ÜK 39, 80, 163³

tavanlı *sf.* Tavanı olan. "*Bu Bektaşi tekkesinin ahşap tabanlı, ahşap tavanlı mescidi eğer konuşabilseydi, sanıyorum ki kimsesizlikten şikâyet edecekti.*" - Y. B. Bakiler ÜK 175

tavır *Ar. a.* 1. Durum, davranış, vaziyet, hâl. ÜK 18, 57, 62, 71, 150, 197, 203²; 2. Bir olay, bir durum karşısında kişinin takındığı davranış. AV 53, 71, 76; **tavır takınılmak** tavır takınma işine konu olmak. "*Orada, bize karşı takınılan tavra, artık kendimizi alıştırmaya çalışıyoruz.*" - Y. B. Bakiler ÜK 62

tavsiye *Ar. a.* Öğütleme, yol gösterme. ÜK 144; **tavsiye etmek** 1) önermek. ÜK 10, 26, 154; 2) bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını öğütlemek, salık vermek. ÜK 96

tavuk *a. hay. b.* Sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı (*Gallus*). ÜK 107, 169²

tavukçuluk *a.* Tavukçunun işi veya mesleği. ÜK 173²

tavus *Ar. a. hay. b.* Tavus kuşu.

→ *tavus kuşu*

tavus kuşu *a. hay. b.* Sülüngillerden, erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli, süs hayvanı olarak beslenen bir kuş, tavus (Pavo). **ÜK** 145

tay *a. hay. b.* Üç yaşına kadar olan at yavrusu.

→ *Tay Râşid*

Tay Râşid *öz. a.* Âşık Veysel'in arkadaşı. "Bu olaydan sonra, *Râşid Bey'e: Tay Râşid* denilmiş." - Y. B. Bakiler **AV** 85

taze *Far. sf.* **1.** Bozulmamış, bayatlamamış olan. **ÜK** 31; **2.** Dinç, yıpranmamış, yorulmamış. **AV** 14; **S** 8; **ÜK** 97; **3.** Kuru olmayan, körpe, kuru karşıtı. **S** 35; **4. mec.** Genç kadın. **S** 43

→ *taze kan*

taze kan [tazekan] *sf.* Bir kuruluşu canlandırabilecek yeni kişi veya kişiler. **AV** 92

tazelik *a.* Taze olma durumu, körpelik, taravet. **AV** 46

tazminat *Ar. a. huk.* Zarar karşılığı ödenen para, ödence. **AV** 113

TBMM *bk.* Türkiye Büyük Millet Meclisi **ÜK** 172, 202

→ *TBMM Başkanlığı*

TBMM Başkanlığı Türkiye'nin yasama organı olan TBMM'ni temsil eden başkanın görevi. "Sonra onu, tam 11 yıl TBMM Başkanlığı koltuğunda oturtmuşuz." - Y. B. Bakiler **ÜK** 172

te İşte. **ÜK** 96²

tebaa *Ar. a. huk. esk.* Uyruk. **ÜK** 116

teber *Far. a. esk.* Bazı dervişlerin taşıdıkları sapı uzun, keskisi ayça biçiminde, küçük ve hafif balta. **ÜK** 82

tebliğ *Ar. a. esk.* Bildiri. **ÜK** 13, 14

→ *Tebliğler dergisi*

Tebliğler dergisi *öz. a.* Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan dergi. "Benim kitaplarımı Devlet bastırmadı, ama onları, hem *Tebliğler dergisiyle okullara tavsiye etti, hem de kütüphaneler için bir miktar satın aldı!*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 26

tebrik *Ar. a.* Kutlama. **tebrik etmek** kutlamak. **AV** 111; **ÜK** 35², 180

tecelli *Ar. a.* Alın yazısı, kader. **ÜK** 85

Tecelli *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. "Yugoslavya Türk Halk şâirleri

arasında Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Azmi Dede, Nuri, Ümmî Sinan, Acize Baba, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.” - Y. B. Bakiler ÜK 135

Tecer öz. a. Sivas ili, Ulaş ilçesi, merkez bucağına bağlı bir yerleşim birimi.

→ **Tecer Dağı, Tecer Yaylası**

Tecer Dağı öz. a. Gemerek-Şarkışla arasından başlayarak kuzeydoğuya doğru geniş bir yay çizen Torosların kuzeye açılan bir kolu. “Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Beserek Dağı, Üç oluk, Tecer Yaylası ve Dağı, Çamlıbel, Beyyurdu, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler AV 75

Tecer Yaylası öz. a. Sivas’ın Ulaş ilçesinde bulunan bir yayla. “Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Beserek Dağı, Üç oluk, Tecer Yaylası ve Dağı, Çamlıbel, Beyyurdu, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de

kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler AV 75

tedbir Ar. a. Hazırlık. **tedbir alınmak** hazırlanmak. “Bütün tedbirler alındıktan sonra yatsı namazı kılınır.” - Y. B. Bakiler ÜK 82

tedbirli zf. Hazırlıklı bir biçimde, önceden düşünerek. ÜK 35

tedirgin sf. Rahatı, huzuru kaçmış, bizar. ÜK 115; **tedirgin etmek** rahatını, huzurunu kaçırmak. AV 74

tefeyyüz Ar. a. esk. Yükselme, ilerleme.

→ **Tefeyyüz İlkokulu**

Tefeyyüz İlkokulu öz. a. Üsküp’te bulunan bir okul. “Görüyorum ki Türk Tefeyyüz İlkokulu, çekim programınızda var.” - Y. B. Bakiler ÜK 92

tefrika Ar. a. esk. İkilik. AV 9

teğmen ask. Orduda rütbesi asteğmenle üsteğmen arasında olan, takım komutanlığı yapan subay, mülazım.

→ **üsteğmen**

tehdit Ar. a. Gözdağı. AV 104, 107

tehlike Ar. a. Büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum, muhatara. ÜK 74, 171

tehlikeli *sf.* Tehlikesi olan, korkulu, muhataralı. **ÜK** 45, 73

tek *sf.* **1.** Eşi olmayan, biricik, yegâne. **AV** 46, 75, 107; **ÜK** 26, 45, 92, 107, 125, 140, 182, 187; **2.** Bir. **S** 38; **ÜK** 14, 40, 58, 66, 71, 78, 79, 100², 109, 134, 150, 154, 203; **3.** *zf.* Önüne getirildiği cümleye istek ve özlem kavramı katar. **S** 25; **tek kelimeyle katılmamak** hiçbir şey söylememek. “*Hasan Mercan, konuşmalara tek kelimeyle katılmıyor, sadece bizi dinliyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 22

→ *tek başına, tek sesli, tek tek, teker teker*

tek başına *zf.* Kendi kendine, yalnız olarak, münferiden. **AV** 14²; **ÜK** 21, 31, 36, 60, 65; **tek başına kalmak** yalnız kalmak. “*Fakat Ohri'den uzaklaştıkça, gecenin karanlığında tek başıma kaldıkça, yüreğimdeki şüphe, yerini korkuya bıraktı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 32

tek sesli *sf. müz.* Benzer seslerin kullanılmasıyla yapılan (müzik vb.). **AV** 91

tek tek Bir bir, birer birer. **ŞA** 49; **ÜK** 169

tekel *a.* Devletin herhangi bir üretim alanını elinde tutması, satışı tek elden

yönetmesi ve fiyata hâkim olması durumu, inhisar, monopol. **ÜK** 15

→ *devlet tekeli*

teker teker *zf.* Birer birer, ayrı ayrı. **S** 41

tekerleme *a.* Çoğunlukla basmakalıp söz. **ÜK** 201

tekke *Ar. a. tar.* Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer, dergâh. **AV** 22³; **ÜK** 39⁴, 40³, 41³, 42⁴, 43, 55², 60, 81⁴, 82³, 83⁶, 103, 136, 162², 175², 176⁵, 177⁶, 180, 181

→ *Bektaşî tekkesi, Celvetî tekkesi, Halvetî tekkesi, Halvetî tekkesi, Harabafî Baba Tekkesi, Harâbâtî Baba Tekkesi, Hıdır Baba Tekkesi, Kadirî tekkesi, Mevlevî tekkesi, Olanlar Tekkesi, Rûfâî tekkesi, Rûfâî Tekkesi, Sinanî tekkesi, tekke kültürü, Yalıncağ Baba Tekkesi*

tekke kültürü Tasavvufla uğraşan kişilerin ortaya koyduğu ürünleri kapsayan edebiyat kültürü. “*Bu bakımdan Âşık Veysel, kendisinden önce, tekke kültürümüzün zenginlikleriyle yaşayan ve yazan halk şairlerimizin şiirlerini dinleyerek, milletimizi ayakta tutan kültür değerlerimize, dost meclislerinde*

kulak vererek yetişen, ârifane yaşayan, ârifane şiirler söyleyen şairlerimizden.” - Y. B. Bakiler AV 60

teklif *Ar. a. 1. İncelenmek veya kabul edilmek için bir şey sunma, önerme, öneri. AV 92; ÜK 148; 2. Yapması için birinden bir iş isteme. AV 54*

tekmelemek *(-i) Tekme vurmak, tekme atmak. AV 47; S 37*

teknisyen *Fr. a. Teknikçi. ÜK 72, 140*

teknoloji *Fr. a. Bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri, bunların kullanım biçimlerini kapsayan uygulama bilgisi, uygulamayı bilimi. ÜK 139, 140*

tekrar *Ar. zf. Bir daha, yine, yeniden, gene. AV 89; ÜK 22, 32, 36, 52, 80, 115, 154, 173, 177, 202*

→ *tekrar tekrar*

tekrar tekrar *zf. Üst üste, ardı ardına. AV 15*

tekrarlamak *(-i) Bir işi bir kez daha yapmak, yinelemek, tekrar etmek. AV 46, 90; ÜK 33, 158*

tekstil *Fr. a. Dokuma. ÜK 145, 147*

tel *a. Türlü metallere yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne. AV 8, 9, 42*

telaş *Ar. a. Kaygı, tasa, sıkıntı, endişe. ÜK 83*

telefon *Fr. a. Birbirinden uzakta bulunan kişilerin konuşmasını sağlayan aygıt. ÜK 60, 153*

televizyon *Fr. a. Vericiden iletilen dalgaların görüntü ve ses olarak görünmesini ve duyulmasını sağlayan aygıt, televizyon alıcısı. ÜK 23, 27, 28, 47, 75², 91, 101, 107, 112, 144, 146, 151, 152, 153, 184, 191³, 193⁴, 194²*

→ *Ankara Televizyonu, ATV, devlet televizyonu, Samanyolu Televizyonu, televizyon filmi, televizyon programı*

televizyon filmi *a. Televizyonda gösterilmek için hazırlanmış film. ÜK 101*

televizyon programı *a. Televizyonda sunulan, haber, müzik, eğlence gibi kendi başına bir bütün oluşturan yayınlardan her biri. ÜK 37, 91, 149*

televizyoncu *a. Televizyon kuruluşunda çalışan görevli kimse. ÜK 83*

teelif *Ar. a. huk. Telif hakkı.*

→ *teelif ücreti*

teelif ücreti *Yapıt hakkı ödemeliği. “Festivalde okuyacağınız şiir*

Makedonya diline çevrildi. Telif ücreti olarak adınıza 500 dinar ödeyecekler.” - Y. B. Bakiler ÜK 23

telkâri *a.* Tel durumundaki gümüşü, altını örerek veya bir şey üzerine kakarak yapılan iş. **S 31**

telkin *Ar. a.* Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama. **AV 54**

telli *sf.* Teli olan.

→ **telli duvaklı, telli turna**

telli duvaklı Duvakla ve telle süslenmiş olan. “*Bin yıllık bir dîvan sazıdır Anadolu / Kırk bohça içinde cevheri saklı. / Binbir türküsü var köylerimizden / Binbir türküsü var telli duvaklı.*” - Y. B. Bakiler **S 35**

telli turna *a. hay. b.* Turnagillerden, su kıyılarında yaşayan, uzunluğu 85 santimetre olan, vücudu gümüşü, başı ve boynu kara, büyük bir kuş (*Anthropoides virgo*). **AV 54**

temas *Ar. a.* **1.** Değme, dokunma, dokunuş, değinti. **ÜK 82**; **2.** Buluşup görüşme, ilişki kurma, münasebet. **ÜK 44**

temel *Rum. a.* **1.** Bir yapının toprak altında kalan ve yapıya dayanak olan duvar, taban vb. bölümlerinin tümü. **ÜK 77, 162**; **2. sf. mec.** En önemli, belli başlı, ana, taban, esas, asıl, baz.

AV 7; **ÜK 43, 122**; **3. mec.** Bir şeyin gelişimi için gereken ilk ögeler. **AV 68**

→ **temel taş**

temel taş [temel taşı] Bir şeye temel olan öge veya kişi, dayanak, esas, ana direk. **AV 70**

temin *Ar. a.* Korkusunu giderme, inanç verme. **temin etmek** korkusunu gidermek, güven vermek. **AV 108**

temiz *Ar. sf.* **1.** Kirli, lekeli, pis, bulaşık olmayan, arı, pak, münezzeh, hijyen, hijyenik. **ÜK 50, 145², 146, 200**; **2.** Ahlakça lekesiz, necip, nezih. **ŞA 48**; **S 26**

temizlemek (-i) Arıtmak. **ÜK 65, 122**

temizlenebilmek (*nsz*) Temizlenme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK 183**

temizlenmek Silinmek. “*Sonra, programın dönüp dolaşıp Ankara’ya geldiğini ve bantın tamamen silinip temizlendiğini büyük bir şaşkınlıkla öğrendim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 152**

temizlik *a.* Temizleme işi. **AV 22**

temmuz *Ar. a.* Yılın yedinci ayı, orak ayı. **AV 113**; **ÜK 9**

→ **Üç Temmuz**

tempo *İt. a. müz.* Ölçünün ayrılmış olduğu zamanlardan her biri, vuruş.

tempo tutmak el çırparak veya el ve ayaklarını bir yere vurarak bir müziğe eşlik etmek. **ÜK** 73

temsil *Ar. a.* Oyun. **ÜK** 143; **temsil etmek** hak ve görev bakımından bir kimse veya topluluğun adına davranmak. **ÜK** 17

temsilci *a.* Hak ve görev bakımından birinin veya bir topluluğun adına davranan kimse, mümessil. **AV** 70, 76, 104; **2.** Benzerlerine örnek olan kimse veya şey. **AV** 9, 10

temsilen *sf.* Birini veya bir topluluğu temsil eden. “*Ve Pir Sultan Abdal yanındaki kocaman köpeğin Sünnîleri temsilen oraya konulduğunu iddia etmişler.*” - Y. B. Bakiler **AV** 112; **ÜK** 9, 11

temsili *bk.* temsilî **ÜK** 176

temsilî *Ar. sf. esk.* Bir şeyi göz önünde canlandıran, temsille ilgili. **ÜK** 83

tencere *Ar. a.* İçinde yemek pişirilen, kapaklı, genellikle metal kap. **ÜK** 40

teneke *a.* Yumuşak çelikten yapılmış üzeri kalay kaplı ince sac. **ÜK** 183

tenha *Far. sf.* Issız. **S** 5

tenkit *Ar. a. ed.* Eleştiri. **ÜK** 43

teori *Fr. a.* Kuram.

→ **Marksist teori, Stalin teorisi, Stalinci teori**

teorisyen *Fr. sf.* Kuramcı. **ÜK** 141

tepe *a.* **1.** *coğ.* Yüksekliği genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaçları yatık yer biçimi. **AV** 56²; **ÜK** 59, 78, 79, 96², 161; **2.** *anat.* Başın üst, kafatasının iki kulak arasında kalan bölümü. **ÜK** 185

→ **Veysel Tepesi**

tepelemek *(-i)* **1.** Ayakları altında ezmek. **AV** 53; **ÜK** 22; **2.** *mec.* Bozguna uğratmak, hırpalamak. **ÜK** 61, 96, 97, 125

tepinme *a.* Tepinmek işi. **ÜK** 120

tepinmek *(nsz.)* Öfke ve sevincini açığa vuracak davranışlarda bulunmak. **AV** 113

teпки *a.* Herhangi bir etkiye cevap olarak doğan, genellikle olumsuz söz veya davranış. **ÜK** 150

tepsi *a.* Fincan, tabak, bardak vb. şeyleri taşımaya yarayan, derinliği olmayan, türlü büyüklükte düz kap. **AV** 96; **ÜK** 162²

ter *a.* Derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı, arak. **ter dökmek** bir iş yapmak için zahmet çekmek. **ÜK** 143²; **teri topuğundan**

çıkılmak bir işi yapmak için çok çaba harcamak. “*Fikrimizi, yetkili kişilere kabul ettirene kadar, terimiz topuğumuzdan çıktı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 18

terakki *Ar. a. esk.* İlerleme, yükselme, gelişme.

→ *İttihat ve Terakki*

teras *Fr. a.* Bir yapının damında çevresi, üstü açık yer, ayazlık, taraça. **ÜK** 67

terbiyesiz *sf.* Terbiyesi olmayan. **ÜK** 170

tercih *Ar. a.* Yeğleme. **tercih etmek** yeğlemek. **AV** 90; **ÜK** 94, 153, 200

tercüman *Ar. a.* Çevirmen. **ÜK** 146, 176

tercümanlık *a.* Çevirmenlik. **tercümanlık yapmak** konuşulanları tercüme etmek, çevirmenlik yapmak. “*Görüşmemizde Süreyya Haşmet tercümanlık yaptı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 75, 91

tercüme *Ar. a.* Çeviri. **ÜK** 44, 71; **tercüme etmek** çeviri yapmak. **ÜK** 91, 93

tereddüt *Ar. a.* Kararsızlık, duraksama. **ÜK** 68; **tereddüt etmek** kararsız davranmak, duraksamak. **AV** 106

terek *a. esk.* Evlerde veya dükkânlarda yüksekçe yerde yapılan raf. **ÜK** 163, 174³

terk *Ar. a.* Bırakma, ayrılma. **terk edilmek** 1) terk etme işi yapılmak, bırakılmak. “*Makedonlar, yıkılmaya terk edilen İmaret Camimin temelleri üzerine, şimdi yeni bir kilise oturtmaya çalışıyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 78, 162; 2) yüz üstü bırakılmak. “*Çilesi benimdir bütün kulların / Terk edilmiş kızların, günahkâr oğulların / Soğan-ekmeğe hasret yaşayan yoksulların / Ağız tadı yine benim.*” - Y. B. Bakiler **S** 47; **terk etmek** 1) bırakmak, ayrılmak. **ÜK** 63, 170; 2) bakmamak, ihmal etmek. **ÜK** 177

terör *Fr. a.* Yıldırı. **ÜK** 202

ters *sf.* 1. Bir şeyin içe gelen yanı, arkası. **ÜK** 176; 2. *sf.* Gerekli olan duruma karşıt, zıt. **AV** 53; **ters bakmak** düşmanca ve öfkeli bir biçimde bakmak. “*Benim gönlüm, bir tek Arnavut’un bile, bize ters bakmasına razı değil.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 172; **ters düşmek** aykırı durumda olmak, karşıt olmak. **ÜK** 15, 81

→ *ters mantık, ters ters, ters yüz*

ters mantık Uygun olmayan çıkarım. “Yoksa işletilen ters mantığa mı güleyim?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 26

ters ters *zf.* Ters bir biçimde. **ters ters bakmak** düşmanca ve öfkeli bir biçimde bakmak. **ÜK** 108;

ters yüz *zf.* Gerisin geriye, ters yüzü. **ters yüz etmek** değiştirmek. **ÜK** 125

tertemiz *sf.* Çok temiz, her yanı temiz, arı sili, pırupak. **ÜK** 42, 50, 189

tertipçi *a.* Bir amaca ulaşmak için kötü bir hareket veya durum düzenleyen kimse. **AV** 112

tesadüf *Ar. a.* Rastlantı, rast geliş. **ÜK** 17, 74, 129

tesbih [tespih] *Ar.* Belirli dinî sözleri tekrarlamak veya elde oyalanmak için kullanılan, türlü maddelerden boncuk biçiminde yapılmış, genellikle otuz üç veya doksan dokuz taneden oluşmuş dizi. **AV** 14; **ŞA** 50; **S** 31; **ÜK** 83³; **tesbih edilmek [tespih edilmek]** Allah’ın adı zikredilmek. “Allah’ın 99 ismi tesbih edilir, Yunus’tan ilahiler okunurdu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 82

tesbit [tespit] *Ar. a.* Belirleme. **AV** 58; **ÜK** 111, 139, 140, 152; **2.** Bir durumu kuşkuya düşürmeyecek biçimde gösterme. **AV** 68; **ÜK** 10; **tesbit edilmek [tespit edilmek]** tespit

etme işi yapılmak. “*Ve sakın şaşırmayınız; bu jüri, mahallî otoriteler ve Yugoslavya Komünist Partisi tarafından tesbit edilecekti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 144; **tesbit etmek [tespit etmek]** **1)** belirlemek. **AV** 9, 104; **ÜK** 144², 145², 148; **2)** görüntüyü bir aletle özel bir nesne üzerine kaydetmek. “*Yugoslavlar Rufaî dervişlerinin, insanı ürpertilere boğan zikirlerini renkli bir filmle tesbit etmişler, sinemalarda göstermişler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 83, 101; **3)** bulmak. “*Abdullah Nedim Arap Irkçılığını, Naim Bey Feraşeri ise Arnavut ırkçılığını geliştirmek için Türk soyu üzerine bazı tekerlemeler, küçültücü cümleler tesbit edip etrafta yaymaya çalıştılar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 196, 201; **tesbitte bulunmak [tespitte bulunmak]** tespit etmek, bir durumu kuşkuya düşmeyecek şekilde belirtmek. “*Ama siz, doğru bir tesbitte bulunmuşsunuz.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 93

teselli *Ar. a.* Avunma, avuntu, avunç. **teselli etmek** avutmak, avundurmak. **AV** 90; 167

teslim *Ar. a.* Bırakma, devretme, terk etme. **teslim edilmek** bırakılmak. “*Ama benim yazılarımın, zamanında dergiye teslim edildiği görülmemiştir.*”

- Y. B. Bakiler **ÜK** 153²; **teslim etmek** bir şeyin kullanımını, korunmasını veya mülkiyetini vermek, bırakmak, devretmek, terk etmek. **ÜK** 163, 183

teslimiyet *Ar. a.* Teslim olma, kendini verme, boyun eğme. **AV** 62; **ÜK** 107

teşekkül *Ar. a.* Örgüt. **ÜK** 139, 161

teşekkür *Ar. a.* Yapılan bir iyiliğe karşı duyulan kıvanç ve gönül borcunu anlatma. **ÜK** 154; **teşekkür etmek** hoşnutluğunu anlatmak. **AV** 96, 107; **ÜK** 9, 150, 153, 177, 198

teşkil *Ar. a.* Oluşturma, ortaya çıkarma, meydana getirme. **teşkil etmek** oluşturmak, ortaya çıkarmak. **ÜK** 47

teşkilat *Ar. a.* Örgüt. **ÜK** 61, 17, 202

teşkilât *bk.* teşkilat **ÜK** 61², 195, 200

teşkilatlanmak (*nsz.*) Örgütlenmek. **ÜK** 17

teşvik *Ar. a.* İsteklendirme, özendirme. **ÜK** 153, 161; **teşvik edici** özendirici. “*Türk televizyonları Noel eğlencelerini, çeşitli Hristiyan âdetlerini âdeta teşvik edici tarzda yayınlıyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 194

tetik *sf.* Çabuk davranan, çevik, dikkatli, uyanık.

→ *hazır tetik gözcü*

Tevrat *öz. a. din b.* Hz. Musa'ya indirilen ve Tanrı buyruklarını kapsayan, Musevilerin din kitabı, Ahd-i Atik. **ÜK** 185

teyp *a. İng.* Manyetik bir bant üzerine sesleri kaydeden ve okuyan aygıt. **AV** 10, 43²; **teybe almak** söylenilen söz, müzik vb.ni teyp makinesindeki banda geçirmek. **ÜK** 122

teyze *a.* Annenin kız kardeşi, ana yarısı. **ÜK** 173

→ *teyze çocukları*

teyze çocukları *a.* Kız kardeşlerin çocukları. “*Teyze çocuklarının birbirlerinden kopmaları, Haşmetleri üzüyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107

tezahür *Ar. a. esk.* Belirme, görünme, gözükme, ortaya çıkma, oluşma. **ÜK** 140

tezahürat *Ar. a.* Bağırıp çağırarak, alkışlayıp tempo tutarak yapılan gösteri. **AV** 39

tezat *Ar. a.* Karşıtlık, karşıt olma, zıtlık, çelişki, kontrast, antagonizma. **AV** 47; **ÜK** 11, 112

tezek *a.* Yakıt olarak kullanılan kurutulmuş sığır dışkısı. **S** 28, 62; **AV** 14

tezene *Far. a. müz.* Mızrap. **AV** 42

tezgah *Far. a.* Genellikle dükkânlarda satıcıların önündeki uzun masa. **ÜK** 145

tıklım tıklım *zf.* Ağzına kadar, boş yer kalmayacak biçimde, tıklım tıkış, lebalep. **AV** 39; **tıklım tıklım doldurmak** boş yer kalmayacak şekilde doldurmak. “*Bütüin alanla beraber, akasya ağaçlarının altını ve kıyı şeridini tıklım tıklım dolduran büyük bir kalabalık vardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 66

tıkmak (-i, -e) İterek, zorla, aceleyle sokmak. **ÜK** 15

tımar *Far. a. esk.* Yara bakımı.

→ **tımarhane**

tımarhane *Far. a.* Akıl hastanesi. **ÜK** 20

tımarhanelik *sf.* Tımarhaneye kapatılmasını gerektirecek kadar akıl hastası olan. **ÜK** 20

tıp *Ar. a.* Hastalıkları iyileştirmek, hafifletmek veya önlemek amacıyla başvurulmuş teknik ve bilimsel çalışmaların tümü, tababet.

→ **tıp dili, Tıp Fakültesi**

tıp dili Latince sözcüklerin yoğunlukta olduğu sağlıkla ilgili

terimlerden oluşan dil. “*Üzerinde tam 550 yıl, insanca yaşadığımız topraklarda, şimdi Türkiye'nin aç-sefil-perişan-yoksul bir ülke olduğunu duyurmak için çırpınmasının tıp dilindeki ismi nedir acaba?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 29

Tıp Fakültesi İnsan sağlığının sürdürülmesi ya da bozulan sağlığın yeniden düzeltilmesi için uğraşan, hastalıklara tanı koyma, hastalıkları sağıaltmaya yönelik çalışmalarda bulunan fakülte. “*Üsküip Türk Televizyonunda çalışan Süreyya Haşmet, aynı zamanda Tıp Fakültesi son sınıf öğrencisi!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 107

tırmanmak (-e) El ve ayaklarıyla tutunarak veya tırnaklarını ilıştırerek dik bir yere çıkmak. **ÜK** 40

tırnak *a. anat.* İnsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka. **ÜK** 122

ticaret *Ar. a.* Ürün, mal vb. alım satımı. **AV** 8; **ÜK** 67, 76, 116, 142

ticarî *Ar. sf.* Ticaretle ilgili, ticarete ilişkin. **ÜK** 144

TİKA *bk.* T. C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı **ÜK** 164

tiksindirici *sf.* Tiksinilecek durumda olan, menfur. **ÜK** 122

tiksinme *a.* Tiksinmek işi, ikrah, istikrah, nefret. **tiksinme duymak** iğrenmek. “*İnce insancıl(!) yüreği, kardeş Rum ve Yunan halkına karşı, Türk milletinin bir tiksınme duymasına rıza göstermemiştir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 102

Timur *öz. a.* Komutan ve hükümdar. “*Kerbelâ faciasının katillerini, kendi imparatorluğu olan Türkistan’da değil Şam’da arayan Timur gibi dünya çapında bir hükümdarın büyük öfkesini 15. yüzyıl ölçüleri içinde anlamak belki mümkündür.*” - Y. B. Bakiler **AV** 73

Tini *öz. a.* Yavuz Bülent Bakiler’in “Seninle” adlı şiir kitabında bulunan bir şiirin adı. “*Kadife koltuktan iner usulca / Çeker tül perdeyi dikkatle Tini. / İri, siyah gözlerini diker aydınlık sokağa / Seyreder gelip geçeni*” - Y. B. Bakiler **S** 60⁵, 61²

tıp *Fr. sf.* **1.** Tür, çeşit. **AV** 41, 92; **2.** *mec.* İlgi çekici, değişik (kimse). **ÜK** 151, 158

tıpık *Fr. sf.* Bir kimseyi veya nesneyi niteleyen, karakteristik. **ÜK** 36, 95

tiryaki *Ar. sf. mec.* Bir şeye çok almış, kendine huy edinmiş. **ÜK** 43

titiz *sf.* Çok dikkat ve özenle davranan veya böyle davranılmasını isteyen (kimse), memnun edilmesi güç, müşkülpesent. **ÜK** 152; **titiz davranmak** dikkat ve özenle davranmak. “*Yabancılara elbette çok iyi davranmak lâzım, ama bizim devletimiz, bizim aydınımız, yeni nesillerin yetiştirilmesinde, millî eğitim politikamızın tesbitinde titiz davranmak, tarihimize, kültürümüze, soydaşımıza, sahip çıkmak mecburiyetinde.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 111

titizlik *a.* Titiz olma, titizce davranma durumu. **AV** 38

titizlikle *zf.* Titiz bir biçimde. **ÜK** 147, 167

Tito *öz. a.* Yugoslav devlet ve siyaset adamı. “*Yugoslavya, Stalinci görüşten Tito’nun cesaretli adımıyla 1948 yılında yakasını kurtarabildi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 9, 72⁵, 73⁴, 81, 141⁶, 142, 182, 183

→ **Tito Stalin gerginliği**

Tito Stalin gerginliği Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti ve SSCB liderleri arasında baş gösteren ve 1948 yılında Yugoslavya’nın Kominform’dan ihraç edilmesiyle sonuçlanan görüş ayrılığına ve

uzlaşmazlık sürecine verilen isim.
“Tito-Stalin gerginliği, 1945’lerde son
haddini bulmuştu.” - Y. B. Bakiler
ÜK 72

titreme *a.* Titremek işi. ÜK 14

titremek (*nsz*) **1.** Küçük ve hızlı
salınım hareketleri yapmak. S 38; **2.**
Ses kısık ve kesik çıkmak. ÜK 56

Tiyan-Şan *öz. a.* Doğu Türkistan’ın
ortasından doğuya ve batıya doğru
uzanan dağlar. “Tiyan-Şan, Kadir-Gan
ufuklarından / Dinlediğim ozanlarla. /
Binlerce yıldan beri söylenen
destanlarla / Yine Türkistan’ı andım.”-
Y. B. Bakiler S 52

tiyatro *İt. a.* **1.** Bu türleri, izleyiciler
önünde sahnede oynayan grup. ÜK 28,
37², 38³, 49; **2.** Dram, komedi, vodvil
vb. edebiyat türlerinin oynandığı yer.
ÜK 59, 74, 79, 142³, 143

→ *devlet tiyatrosu*

tohum *Far. a.* **1. bit. b.** Bitkilerde
döllenme sonunda yumurtacıktan
oluşan ve yeni bir bitki oluşmasını
sağlayan tane. S 21, 49; ÜK 128, 159;
2. mec. Ortaya bir sonuç çıkararak, bir
sonucun oluşmasına sebep olan şey.
ÜK 124

tok *sf.* Kalın ve gür (ses). ÜK 49

Tokat *öz. a.* Türkiye'nin Karadeniz
Bölgesi'nde yer alan illerinden biri.
AV 75; ÜK 187

toklu *a. hay. b.* Bir yıllık kuzu. ÜK
164

tom *bk.* tohum-1 ÜK 128

ton *Fr. a.* **1.** Bir rengin koyuluk veya
açıklık derecesi. ÜK 24, 30, 36; **2.**
Konuşmada sesin duyguları belirtecek
biçimde çıkması.

→ *ses tonu*

tonoz *Rum. a. mim.* Tuğla ve harçla
örülmüş, alttan obruk, yarım silindir
biçiminde tavan örtüsü. ÜK 59

top *a. ask.* Gülle veya şarapnel atan
büyük, ateşli silah. AV 53

→ *topu topu, topyekûn*

toparlanmak (*nsz*) **1.** Toparlama işine
konu olmak veya toplama işi
yapılmak. AV 7; **2.** Gelişmek, daha iyi
duruma gelmek. ÜK 182

toplamak (*-i*) **1.** Bir araya getirmek. S
62; ÜK 122; **2.** Dağınıklıktan
kurtarmak. ÜK 43; **3.** Vergi veya
bağışı verecek olanlardan almak. AV
95

toplanma *a.* Toplanmak işi. AV 112

toplanmak (nsz) **1.** Toplama işine konu olmak. **AV** 35, 43; **2.** Bir araya gelmek. **ÜK** 12, 25, 28, 56, 67, 83, 96

toplantı *a.* Birden çok kimsenin belirli amaçlarla bir araya gelmesi, içtima. **AV** 18, 80, 105²; **ÜK** 18, 145, 149, 154, 187, 198², 201, 202

→ *kapalı salon toplantısı, toplantı salonu*

toplantı salonu *a.* Toplantıların yapıldığı geniş mekân. **ÜK** 13

toplular *sf.* Hepsi bir arada bulunan, toplanmış. **ÜK** 40

→ *toplular sözleşme*

toplular sözleşme *a.* İş kanununa göre, işverenle bir yerde çalışan işçiler arasındaki çalışma şartlarını ve ücretleri düzenlemek amacıyla işçilerin bağlı olduğu sendika ile işveren arasında belli bir süre için imzalanan anlaşma. **ÜK** 139, 147

topluluk *a.* **1.** Nitelikleri bakımından bir bütün oluşturan kimselerin hepsi, toplum, camia, cemiyet. **AV** 68, 103, 113; **ÜK** 16, 34, 94, 109, 159, 169³, 178, 179, 182, 192, 195; **2.** Aynı yerde bulunan insan kalabalığı. **ÜK** 28, 162

toplular *a. top. b.* Topluluk. **ÜK** 141, 142, 193, 204

toprak *a.* **1.** Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü. **AV** 7, 14, 38, 46, 52, 59², 74³; **S** 21, 26, 27, 28, 49, 53, 55, 62; **ÜK** 159³, 164², 197; **2.** Arazi, tarla. **AV** 7, 46; **S** 22, 35, 47; **ÜK** 43, 52, 67, 77, 78, 99, 121; **3. mec.** Ülke. **AV** 46, 51, 71, 72, 78; **S** 48; **ÜK** 11, 29, 33², 36, 37⁷, 60, 63, 92, 110³, 116, 127², 157, 158, 170, 184, 185², 190, 203; **toprağa düşmek** ölmek. **AV** 34; **S** 35; **toprağa kapaklanıp kalmak** yerle bir olmak. “*NATO güçlerinin vurduğu Sırp kışlaları, bütün binalarıyla, toprağa kapaklanıp kalmışlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 189; **toprağa karışmak** toprakla bir olmak. “*Gözlerimi dünyaya açtığım yerde toprağa karışıp gideyim istiyorum.*” - Y. B. Bakiler **AV** 56; **toprağa verilmek** gömülme. **AV** 41, 79; **toprağa yığılıp kalmak** toprağa düşmek, ölmek. “*Düşman takibinden dönen, babasının şehadetinden, kendisinin boğdurulacağından haberi olmayan 27 yaşındaki yiğit şehzade, daha alınının terini bile kurulamadan demek ki şurada toprağa yığılmış kalmış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 98;

toprak altında kalmak toprakla kaplanmak, yok olmak. “*Bu gözlerin üçü, iki sahil kesiminde toprak altında kalmışlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 59

→ *mukaddes topraklar, toprak tabiatlı*

topu topu *zf.* Toplam olarak. **ÜK** 37

topuz *Ar. a.* Ucu top biçiminde eski bir silah. **ÜK** 82

→ *Rufaî topuzları*

topuzlu *sf.* Topuzu olan. **ÜK** 82

topyekûn *T. Ar. zf.* Eksiksiz, toplam, toplu olarak. **ÜK** 121

torba *a.* Genellikle plastikten veya kâğıttan yapılmış, içine öteberi koymaya yarayan, çeşitli büyüklükte olabilen taşıma gereci, poşet.

→ *naylon torba*

torun *a.* 1. Bir kimseye göre çocuğunun çocuğu. **AV** 22, 43, 72; 2. *mec.* Aynı soydan gelenlerden her biri. **AV** 7²; **ÜK** 14, 62, 96, 169, 174

toz *a.* Çok küçük ve hafif parçacıklara bölünmüş toprak. **toz duman içinde** yerden kalkarak havayı kaplayan toz bulutu ile dolu. “*Gâh yayan yürüyerek, gâh bir toz dumanı içinde sarsıla-sarsıla giden eski yük kamyonlarının arkasında, bir kasaba*

veya şehir kahvehanesine oturduklarında, etraflarını alan meraklılara çalıp söyleyerek gitti...” – Y. B. Bakiler **AV** 33; **toz kondurmamak** bir şeyde herhangi bir kusurun varlığını kabul etmemek, bir şeyi kusursuz göstermek. **ÜK** 109; **toz olmak** toz durumuna gelmek. **ÜK** 121; **toz toprak içinde** toz ve toprak yığını ile dolu bir biçimde. “*Koştugu, atladiğı, durduğı, uzandığı... / Düşüp kaldığı yerlerde göz bebeğim var. / Orda toz-toprak içinde bir çocuk ağlar / Burda ben.*” – Y. B. Bakiler **S** 23

tozlu *sf.* Toza bulanmış veya tozu olan. **S** 9, 62

törpülenmek (*nsz*) Törpüleme işi yapılmak. **ÜK** 141

tövbe *Ar. a.* İşlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme. **tövbe istiğfar etmek** bir daha günah ya da suç işlememeye söz vermek. “*Tövbe istiğfar: ediyorum ya Rabbim!*” - Y. B. Bakiler **AV** 105, 109

traktör *Fr. a.* Arkasına römork takılabilen, çift sürmek, yük taşımak vb. işlerde kullanılan motorlu iş makinesi. **S** 36², 37

Trakya *öz. a.* Güneydoğu Avrupa'da yer alan güney Bulgaristan, kuzeydoğu

Yunanistan ve Türkiye'nin Avrupa kıtasındaki topraklarını içeren bir bölge. “Nitekim O'nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Üç oluk, Tecer Yaylası ve Dağı, Zara, Şahin Kayası, Sandıklı, Trakya, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler AV 75

tren Fr. a. Demir yolunda yolcu ve yük taşımakta kullanılan, bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi, katar, şimendifer. ÜK 72

trilyon Fr. a. 1. Milyar kere bin, 1.000.000.000.000. AV 103; 2. Bu sayının adı. ÜK 179

TRT öz. a. Açılımı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kamu yayıncılığı yapmakla görevli kuruluşu. “Yanımda benden başka TRT ekibinden üç kişi daha vardı.” - Y. B. Bakiler ÜK 75, 101, 112, 114, 115, 150, 192

TV bk. televizyon ÜK 75, 82, 95, 193⁵, 194³

tuğ a. tar. Padişahların ve vezirlerin başlarına taktıkları başlıkların ön

tarafında bulunan tüy veya püskül biçimindeki süs. ÜK 60

tuğla Rum. a. Balçığın kalıplara dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilmesiyle yapılan ve duvar örmekte kullanılan yapı malzemesi. ÜK 78, 183

→ **Tuğla Fabrikası**

Tuğla Fabrikası bk. Ateş Tuğlası Fabrikası ÜK 181

tuğra a. tar. Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları, özel bir biçimi olan sembolleşmiş işaret. ÜK 60

tuğralı sf. Tuğrası olan. S 55

Tuna öz. a. Almanya'nın güneyinde Brigach ve Breg nehirlerinin birleşmesiyle meydana gelen nehir. “Kara Dirin'in karşısında Tuna'yı düşündüm.” - Y. B. Bakiler ÜK 24⁹, 25⁷, 30

Tuna öz. a. Arif Nihat Asya'nın şiiri. “Şair Arif Nihat Asya, Tuna şiirinde, sanki bir gelinlik Suna'ya hasretini ve sevgisini duyuruyordu.” - Y. B. Bakiler ÜK 24

Tunca Toskay öz. a. Siyaset adamı. “Tunca Toskay da o köyden veya yakın köylerin birinden imiş.” - Y. B. Bakiler ÜK 181

Tunceli *öz. a.* Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri. **ÜK** 184

tunç *a.* Koyu kırmızı renkte olan, bakır, çinko ve kalay alaşımı, bronz. **S** 59; **ÜK** 82

Turgut Özal *öz. a.* Siyasetçi ve devlet adamı. “*Buraya, devlet adamlarımız arasında ilk defa Turgut Özal uğramış.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 162

turist *Fr. a.* Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla geziye çıkan kimse, gezgin, gezmen, seyyah. **AV** 109²; **ÜK** 16, 39, 111, 163, 176

turistik *Fr. sf.* Turistlerin gereksinimlerini karşılama amacı gözetilen, turistleri ilgilendirici niteliği olan. **ÜK** 39²

turna *a. hay. b.* Turnagillerden, Avrupa ve Kuzey Afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir kuş (Grus grus). **ŞA** 49; **S** 14, 15

→ *allı turna, telli turna*

turşuluk *sf.* Turşu yapmaya elverişli. **ÜK** 184²

turuncu *Far. Ar. a.* Turuncu rengi, kırmızı sarı renk. **ÜK** 30

tutar *bk.* tutmak **ÜK** 127

tutarsızlık *a.* Tutarsız olma durumu, insicamsızlık. **ÜK** 135

tutma *a.* Tutmak işi. **ÜK** 139

tutmak *(-i)* **1.** Ele geçirmek, yakalamak. **S** 37; **ÜK** 74, 172, 176; **2.** Benimsemek, beğenmek. **S** 58; **3.** Desteklemek, birinden yana çıkmak. **AV** 52, 107, 111; **ÜK** 96; **4.** Elde bulundurmak, ele almak. **ÜK** 98², 100, 127, 151; **5.** Herhangi bir durumda bulundurmak. **ÜK** 120, 147; **6.** Sarmak, bürümek. **ÜK** 122; **7.** Denetimi ve yetkisi altına almak. **ÜK** 173; **8.** Asılmak, kuvvetlice sarılmak. **ŞA** 50; **9.** Kaplamak. **S** 39

tutturmak *(nsz)* Bir işe başlayıp sürdürmek, bir şeyi yapmakta olmak. **S** 38, 54; **ÜK** 79

tutuk *sf. mec.* Durgun, çekingen, sıkılgan. **AV** 81

tutulma *a.* Tutulmak işi. **ÜK** 81

tutulmak *(-e)* Yakalanmak. **ÜK** 61

tutum *a.* Tutulan yol, davranış. **ÜK** 21, 85

tutuşma *a.* Tutuşmak işi. **AV** 71

tutuşmak *(nsz)* **1.** Yanmaya başlamak, ateş almak. **S** 50 **2.** *(nsz) mec.* Telaşlanmak. **S** 57

tutuşturmak (-i, -e) 1. Karşısındakinin isteyip istemediğini düşünmeksizin ansızın vermek. **AV** 82; 2. (-de) *mec.* Coşturmak, çok heyecanlandırmak. **AV** 17, 71

tutuşturulmak Alevlendirilmek. “*Garip bir aşağılık duygusu içinde çirpınanlar, dolayısıyla ‘Türk olmak istemeyenler’, ‘Türk gibi yaşamayanlar’, ‘Türk gibi düşünmeyenler’ Türk’ün aleyhine tutuştırulan her yangına, Attila İlhan’ın kulağından yakaladığı o genç ozan gibi, elbette körükle koşacaklardır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 124

tuvalet *Fr. a.* İnsanın dışkıyla idrarını boşalttığı yer, abdesthane, ayakyolu, yüznumara, hacet yeri, hela, kenef, memişhane, kademhane. **ÜK** 102

tuzak *a.* Birini güç ve tehlikeli bir duruma düşürmek için kurulan düzen, komplo. **AV** 46

→ **kanlı tuzak**

tüccar *Ar. a.* Ticaret yapan, ticaretle uğraşan kimse, tacir. **ÜK** 14, 68, 184

tüfek *Far. a.* Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah. **AV** 53

→ **makinelî tüfek**

tüketim *a.* Üretilen veya yapılan şeylerin kullanılıp harcanması, yoğaltım, istihlak, üretim karşıtı. **ÜK** 139, 140

tül *Fr. sf.* Bu dokumadan yapılmış. **S** 60

tülbent *Far. a.* İnce ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez. **AV** 14; **ŞA** 47

tülbentli *sf.* Tülbenti olan.

→ **tülbentli fes**

tülbentli fes Sarıklı fes. “*Hac farizesini yerine getiren Müslümanların başlarında da beyaz tülbentli fesler vardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81

tüm *a.* Bir şeyin bütünü, tamamı, hepsi. **ÜK** 102, 164

→ **Tüm Çingenelele**

Özgürlük Derneği

Tüm Çingenelele Özgürlük Derneği *öz. a.* Hayali bir dernek. “*Türkiye’de otuz çingene biraraya gelerek TÜR ÇÖDER (Tüm Çingenelele Özgürlük Derneği) örgütünü kursa, Türk Marksistleri çingeneci de olurlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 125

TÜM ÇÖDER *bk.* Tüm Çingenelere Özgürlük Derneği **ÜK** 125

tümör *Fr. a. tıp* Ur. **ÜK** 114

tümsek *a.* Küçük tepe, tüm, tümbek. **S** 41

türbe *Ar. a.* Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı. **ÜK** 41², 42, 55, 78², 79², 91, 95³, 97⁶, 99², 100², 103, 158, 162³, 176, 189

→ *Murad Hüdâvendigâr Türbesi, Murat Hüdavendigâr türbesi, Sultan Murad Türbesi, türbedar*

türbedar *Ar. Far. a. esk.* Türbede hizmet gören, türbeyi bekleyen kimse, türbe bekçisi. **ÜK** 95, 97

türbedarlık *a.* Türbedarın yaptığı iş. **ÜK** 96

türeme *a.* Türemek işi. **ÜK** 125

Türk *öz. a.* 1. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse. **AV** 56, 57, 78, 79, 103; **ÜK** 17, 20, 26, 34, 35, 122, 127; 2. Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan, Türkçenin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimse. **AV** 7, 8, 10³, 41, 45², 48, 51, 54², 56, 63², 72, 73, 77³, 78³, 92, 102, 103, 105², 106, 113; **S** 21, 30, 51²; **ÜK** 16,

19², 23³, 25, 27², 31, 32², 33⁴, 34³, 35, 37⁵, 38², 40, 44⁵, 45, 47², 50³, 51², 55, 57², 58², 59², 62², 68², 71, 72³, 73², 74³, 75⁶, 77, 79, 81, 83, 84⁴, 91⁴, 92¹¹, 93³, 94⁸, 101², 102, 103², 107, 108², 109⁴, 110⁷, 111, 112³, 113², 114³, 115³, 116, 117, 120, 121², 123, 124⁴, 125¹⁰, 128, 135², 142, 143, 145, 148, 150³, 151, 152, 154⁵, 159³, 161³, 162³, 163³, 167, 168, 169⁵, 170¹⁰, 171⁴, 172, 173³, 175³, 176³, 178, 179³, 180¹⁰, 181⁷, 182², 187², 190, 191², 192³, 193⁷, 194³, 195⁵, 198, 199³, 200², 201³, 202³, 203⁴, 204⁴; **Türk atına binince bey oldum sanır** Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “*Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim'in ve Naim Feraşeri'nin hezeyanları arasındadır: Türk atına binince bey oldum sanır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 201; **Türk ne bilir bayramı, lak lak içer ayranı!** Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “*Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim'in ve Naim Feraşeri'nin hezeyanları arasındadır: Türk ne bilir bayramı, lak lak içer ayranı!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 201;

Türk olana şehir içi zindan olur Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “*Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim'in ve Naim Feraşeri'nin hezeyanları arasındadır: Türk olana şehir içi zindan olur.*” - Y. B. Bakiler ÜK 201; **Türk pohpohu, Acem pehpehi sever** Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “*Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim'in ve Naim Feraşeri'nin hezeyanları arasındadır: Türk pohpohu, Acem Pehpehi sever.*” - Y. B. Bakiler ÜK 201; **Türk ve tosun çünkü doğdu anadan, öğüt aldı eşek ile danadan** Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “*Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim'in ve Naim Feraşeri'nin hezeyanları arasındadır: Türk ve tosun çünkü doğdu anadan- Öğüt aldı eşek ile danadan.*” - Y. B. Bakiler ÜK 201; **Türk'e pašalık vermişler, önce babasını öldürmüş!** Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı

olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “*Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim'in ve Naim Feraşeri'nin hezeyanları arasındadır: Türk'e pašalık vermişler, önce babasını öldürmüş!*” - Y. B. Bakiler ÜK 201; **Türk'ün aklı sonradan gelir!** Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “*Şu isnat ve iftiralar Abdullah Nedim'in ve Naim Feraşeri'nin hezeyanları arasındadır: Türk'ün aklı sonradan gelir!*” - Y. B. Bakiler ÜK 201

→ **Anadolu Türkleri, Balkan Türkleri, Batı Rumeli Türkleri, Bulgaristan Türkleri, dış Türkler, Kerkük Türkleri, Kırim Türkleri, Makedonya Türkleri, Musul Türkleri, Oğuz Türkleri, Osmanlı Türkleri, Özbek Türkleri, Prizren Türkleri, Romanya Türkleri, Rumeli Türkleri, Türk Ansiklopedisi, Türk boyları, Türk Dil Kurumu, Türk Düşmanlığı, Türk mavisisi, Türk Ocakları, Türk Tefeyyüz İlkokulu, Türk vatandaşı, Türkoğlu, Türkoloji, Üsküp Türkleri,**

Yugoslav Türkleri, Yugoslavya Türkleri, Yunanistan Türkleri

Türk Ansiklopedisi öz. a. Milli Eğitim Bakanlığınca, 1943'te fasiküller halinde yayınlanmaya başlanmış ve 1985'te tamamlanabilmiş ansiklopedi. “*Bir gün Fahrettin Kırzioğlu, Türk Ansiklopedisi'nin bir fasikülüyle yazıhaneye geldi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 120, 121²**

Türk boyları öz. a. Avrasya'da geniş bir coğrafyada dağınık olarak yaşayan ve Altay dilleri ailesinin bir alt kolunu oluşturan Türk dillerinin çeşitli ağız, şive ve lehçelerini konuşan etnik Türk grupları. “*Böylece çeşitli Türk boyları Rumeli'de, yüzyıllarca yaşayacak yeni bir medeniyet meydana, getirdiler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 127**

Türk Dil Kurumu öz. a. Türkçeyi incelemek ve gelişmesi için çalışmak amacıyla 1932'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulan kurum. “*Fasiküldeki Ermeni bahsini Türk Dil Kurumu üyelerinden öz Türkçeci Agop Dilaçar yazmıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 121²**

Türk Düşmanlığı Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğu'na, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık. “*Bazı Arnavutların,*

bu Türk düşmanlığını kitaplarına bile buluşturdıkları doğru.” - Y. B. Bakiler **ÜK 197**

Türk mavisi sf. Camgöbeği renginin hafifçe mavi tonu, turkuaz. “*Türk mavisi çinilerle süslü.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 79**

Türk Ocakları Türkiye'de millî devletin oluşumuna katkıda bulunmuş milliyetçi örgüt. “*Ankara'ya İran'dan gelen bir Azeri, bir gün, Türk Ocağı salonunu dolduran kalabalığı, öfkesiyle sarsmıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 109**

Türk Tarihinde Osmanlı Asırları öz. a. Samiha Ayverdi'nin ansiklopedi niteliğindeki kitabı. “*Ve o günlerde, Samiha Ayverdi Hanımefendi'nin Türk Tarihinde Osmanlı Asırları isimli dost eserinin lezzetiyle de dolu olduğum için şiirimi kendilerine ithaf ettim.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 103**

Türk Tefeyyüz İlkokulu öz. a. Makedonya'da bulunan Türk azınlık okulu. “*Görüyorum ki Türk Tefeyyüz İlkokulu, çekim programınızda var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 92**

Türk vatandaşı Türkiye Cumhuriyeti'nin tabiyetinde bulunan kişi. “*Yugoslavya'da bir kimsenin çalışarak kazanması, para biriktirip*

deniz motoru alması tabii bir haktır da, aynı şey Türkiye’de bir Türk vatandaşı için, bazı çevrelerce neden suçtur?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 16

Türkçe öz. a. Genel Türk dili. **AV** 9, 39, 46², 78²; **S** 26; **ÜK** 19, 20¹⁰, 21⁵, 22, 23, 24, 32, 33³, 37, 44, 51, 58³, 59², 62, 69, 70, 92², 109³, 127², 135, 151², 159, 168⁴, 170³, 171², 176², 187, 192⁴, 193², 194⁴, 198³, 204

→ **Azeri Türkçesi, öz Türkçeci, öz Türkçelik, Türkiye Türkçesi**

Türkçeleşmek (nsz) Türkçe niteliğini kazanmak. **ÜK** 33

Türkçeleştirmek (-i) Türkçeleşmesini sağlamak. **ÜK** 19

Türkî hâr Türklere, Türk kültürüne, Osmanlı İmparatorluğuna, Türkiye'ye ve Türk halklarına karşı olan düşmanlık belirten sözlerden biri. “İran’da, Acemler bize, Türkî hâr! yani eşek Türk diye hakaret ediyorlardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 109

Türkistan öz. a. Orta Asya’da bulunan bir ülke. “Emekli Albay Halil Erenoğlu’nun bu çok güzel, bu çok manidar mektubuna, Yugoslavya’ya, Bulgaristan’a, Azerbeycan’a, Türkistan’a giden sosyalist yazarlarımızın cevap vermelerini ne

kadar çok isterdim.” - Y. B. Bakiler **AV** 40, 54³, 55, 73; **S** 51, 52³, 53⁴; **ÜK** 56, 126, 155, 158

→ **Doğu Türkistan, Türkistan Türkistan**

Türkistan Türkistan öz. a. Yavuz Bülent Bakiler’e ait bir kitap. “YÖK hem onu, hem de Türkistan Türkistan isimli kitabımı bütün üniversitelerimize tavsiye etti.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 10

Türkiye öz. a. Asya ve Avrupa kıtalarının her ikisinde de toprağı bulunan bir parlamenter cumhuriyet ülkesi. “Yugoslavyalı genç kalemler, Anadolu’daki Türk aydınlarının Türkiye dışında kalan Türklere ilgisizliklerinden mi şikâyetçiler?” - Y. B. Bakiler **AV** 7, 9, 10, 33, 40, 41³, 46, 49, 54², 55, 56³, 58, 68⁵, 69², 70, 79², 80, 103, 104, 105, 112; **S** 61, 62³, 63²; **ÜK** 10, 11, 14, 16³, 17², 18³, 19⁵, 22, 26, 27, 28, 29³, 34², 35⁴, 37, 42, 44, 52², 53, 56, 57, 58, 62⁴, 63², 68², 73⁴, 74, 76, 83, 84, 94, 103, 107³, 108, 109⁴, 110⁴, 111⁴, 112³, 113⁴, 114³, 115⁶, 116², 120, 124, 125⁷, 142², 146, 147², 148³, 150, 161², 164, 168, 171⁴, 172, 176, 177³, 178, 184⁴, 188², 192⁸, 193, 195, 196, 198, 199³, 204

→ *Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye gizli Komünist Partisi, Türkiye Komünist Partisi, Türkiye Türkçesi*

Türkiye Büyük Millet Meclisi öz. a. Türk Milletinin anayasa ile verdiği yetki ile yasama görevi yapan Türkiye Cumhuriyeti anayasal devlet organı. “1965 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi, ‘Ana dilimize ve millî birliğimize yaptığı hizmetlerden dolayı...’ ona maaş bağlamak için bir kanun tasarısını görüşmeye başladı.” - Y. B. Bakiler AV 39, 80

→ *TBMM Başkanlığı*

Türkiye Cumhuriyeti öz. a. Asya ve Avrupa kıtalarının her ikisinde de toprağı bulunan bir parlamenter cumhuriyet ülkesi. “Yalnız Tekke şadırvanını, Türkiye Cumhuriyeti yeni baştan onardı.” - Y. B. Bakiler ÜK 22², 35², 92, 177, 193

Türkiye gizli Komünist Partisi bk. Türkiye Komünist Partisi ÜK 74

Türkiye Komünist Partisi öz. a. 1920 yılında Türkiye’de faaliyet göstermeye başlayan ilk yasal komünist siyasi parti. “Gittim, Türkiye Komünist Partisi Genel Başkanına çıktım.” - Y. B. Bakiler ÜK 74

Türkiye Türkçesi öz. a. Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan Türk halkının konuştuğı dil. “Biz, Türkiye Türkçesine de çok önem veriyoruz.” - Y. B. Bakiler ÜK 194

Türkiyeli öz. a. Türkiye halkından olan kimse. “Acaba Prof. Süreyya Yusuf, Türkiyeli şâir Melih Cevdet’i, gördü mü?” - Y. B. Bakiler ÜK 71, 126

Türklük öz. a. 1. Türklerin meydana getirdiğı topluluk. AV 87, 71, 77², 78; ÜK 63, 96, 127, 154², 204; 2. Türk olma durumu. AV 9; ÜK 84, 125, 127, 171; 3. Türklere özgü nitelik. AV 67, 76³, 78, 92; S 27; ÜK 173, 193, 199³, 201, 203

Türkmen öz. a. Yörük. AV 73; ÜK 60, 77

Türkoğlu Türk evladı. “O kadar ki Birinci Dünya Harbi’nde biz ‘İngiliz’in ayağı mukaddes topraklara basmasın’ diyerek Anadolu’nun bağrından binlerce Türkoğlunu alıp Arap yarımadasına götürdük.” ÜK 200

Türkoloji Fr. öz. a. Türklük bilimi. ÜK 92

türkü T. Ar. a. ed. Hece ölçüsüyle yazılmış ve halk ezgileriyle bestelenmiş manzume. AV 7², 9², 36,

41², 54², 56, 78², 81, 91⁵, 95, 96³, 105;
ŞA 46; S 15, 20³, 21², 21⁷, 35², 48,
49², 50, 51, 62, 63; ÜK 24, 59, 65, 77,
79, 129, 134, 202; **türkü çağırmak**
türkü söylemek. AV 44; **türkü**
söylemek ezgisiyle bir türküyü
seslendirmek. S 20, 21², 48, 60; **türkü**
tutturmak türkü söylemek. S 59;
türkü yakmak türkü sözünü
bestelemek. AV 43

→ *Azeri türküsü, Âzeri*
türküsü, Eğin türküsü, halk
türküsü, Harput türküsü, Hun
türküsü, Rumeli türküsü,
Sivas türküsü

türküleştirmek (-i) Türkü durumuna
getirmek. AV 32, 91

türkülü *sf.* Türküsü olan, türkü ihtiva
eden. “Kazancılar Çarşısına gittim bir

akşam / Türkülü dükkânlar, kurşunlu
hanlar... / Sonra Bakırcılar ve Çifte
Hamam... / Gülümsüyor kubbelerde
geçmiş zamanlar.” - Y. B. Bakiler S
55

türlü *sf.* Çok çeşitli özellikleri olan,
çeşit çeşit, muhtelif. AV 53, 71; S 61;
ÜK 55

tütün *a. bit. b.* Bu bitkinin kurutulup
kıyılarak sigara biçiminde veya
pipoyla içilen yaprağı. ÜK 122²

tüy *a.* İnsan ve hayvan derisi üzerinde
bulunan ince, kısa, yumuşak ve sık
uzantılar. S 61; ÜK 175

→ *kuş tüyü, kuştüyü*

TV Programı *bk.* televizyon programı
ÜK 75, 150

u, U

u, U Türk alfabesinin yirmi beşinci sırasında yer alan ve *U* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından kalın, dar, yuvarlak ünlüyü gösterir. **ÜK** 127²

uc uca *bk.* uç uca **S** 63

ucuz *sf.* Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı, pahalı karşıtı. **ÜK** 147, 148

uç *a.* **1.** Genellikle uzun bir nesnenin incelererek biten son ve sivri noktası. **AV** 18; **ÜK** 122; **2.** Bir şeyin baş veya son noktası. **ÜK** 59, 98; **3.** Bir şeyin kenarı. **ÜK** 79, 109; **4.** Eşik. “*Şiire, romana, hikâyeye, tiyatroya girmeye başlayan Nâzım Hikmet kafası, oradan idarî ve siyâsî kesime atlayabilirse Türkiye büyük bir tehlikenin ucunda demektir...*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 74

→ **uç uca**

uç *bk.* üç-1 **ÜK** 127

uç uca *zf.* Bir şeyin son noktasıyla, ikinci bir şeyin baş noktasını birbirine ekleyerek. **AV** 107

uçak *a.* Kanatlarının altındaki havanın yaptığı basınç yardımıyla yükselip ilerleyebilen motorlu hava taşıtı, tayyare. **ÜK** 11, 18, 180, 181²

uçlu *sf.* Ucu olan, ucu çıkan. **AV** 18

uçmak (*nsz*) **1.** Kuş, kanatlı böcek vb. hareketli kanatları yardımıyla havada düşmeden durmak, havada yol almak. **ÜK** 68, 95² **2.** Uçak vb. araçlar özel mekanizma ile yerden yükselmek, havada yol almak. **ÜK** 75; **uçup girmek** kaybolmak, yok olmak. **S** 23, 46, 53; **ÜK** 42

uçurma *a.* Uçurmak işi. **ÜK** 163

uçurmak (*-i*) Uçma işini yaptırmak. **AV** 104

uçurtma *a.* Üzeri renkli kâğıtlarla kaplanmış, genellikle çokgen biçimindeki bir gövde ve süslü bir kuyruktan oluşan, sicimle bağlanarak rüzgâr yardımıyla uçurulan bir çeşit oyuncak. **ÜK** 163

uçurulmak (*nsz*) Uçurma işi yapılmak. **ÜK** 68

uçurum *a.* **1.** *mec.* Felaketli sonuç. **AV** 67; **ÜK** 93, 112; **2.** *mec.* Büyük fark, ayrılık. **ÜK** 151, 158; **uçurum kadar fark var (olmak)** çok büyük ayrılık olmak. “*Gel dinim imanım imam Hüseyin!*” diyen adamla *Cafer-i Sadık arasında uçurumlar kadar fark var.*” - Y. B. Bakiler **AV** 50

uçuşmak (*nsz*) Havada gidip gelerek dolaşmak. **ÜK** 181

ufacık *sf.* Çok ufak, küçücük. **S** 37

ufalmak *mec.* Küçülmek, değersiz duruma gelmek. **S** 42

ufuk *Ar. a.* **1.** Düz arazide veya açık denizde gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yer, çevren. **AV** 65, 75, 92; **ÜK** 56, 62, 102, 107, 141; **2.** *mec.* Çevre, dolay. **S** 21, 52; **3.** *mec.* Anlayış, kavrayış, görüş, düşünce gücü, ihata. **S** 39

→ *ufuk çizgisi*

ufuk çizgisi *a.* Göz eriminin, geçen yatay düzlemle kesiştiği çizgi. **S** 7

uğrama *a.* Uğramak işi. **ÜK** 111

uğramak *(-e)* **1.** Kötü duruma konu olmak. **ÜK** 81, 109, 167, 202; **2.** Bir yerin yanından, yakınından, içinden geçmek. **ÜK** 113², 162, 164, 170, 202; **3.** *(-e)* Yola devam etmek üzere, bir yerde kısa bir süre kalmak. **AV** 22, 42

uğraşı *a.* Uğraşılan şey, meşgale. **ÜK** 16

uğraşmak *(-le)* Bir iş üzerinde sürekli çalışmak. **AV** 7²; **ÜK** 116, 188

uğultu *a.* Gürültülü, boğuk ve anlaşılmaz ses, uğuldama sesi. **ÜK** 100

uğur *a.* Hedef, amaç, erek, gaye, yol. **ÜK** 45²

uğurlamak *(-i)* Gideni esenlik ve sevgi dilekleriyle geçirmek, yolcu etmek, teşyi etmek. **AV** 43

uğurlanmak *(nsz)* Uğurlama işi yapılmak. **AV** 41

Ulah *öz. a.* Makedonya'da ve Romanya'da yaşayan bir etnik grup. “*Sen Lehleri, Ulahları, Çekleri, Karadağlıları, Bosnalıları, Slovakları, Slovenleri say.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96

ulan *ünl. kaba Ey.* **AV** 13

ulaşabilmek *(-e)* Ulaşma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 68², 70; **ÜK** 66

ulaşma *a.* Ulaşmak işi. **AV** 68

ulaşmak *(-e)* **1.** Elde etmek, erişmek. **AV** 9; **ÜK** 34, 139, 177; **2.** Varmak, gelmek. **AV** 34, 35, 45, 80

ulu *sf.* Erdemleri bakımından çok büyük, yüce. **S** 52; **ÜK** 97

uluma *a.* Ulumak işi. **ÜK** 13

umman *Ar. a. coğ. esk.* Okyanus. **ÜK** 179

→ *Umrandan-Uygurlığa*

Umrandan-Uygurlığa *öz. a.* Cemil Meriç'in kitabı. “*Bu Ülke ile Umrandan-Uygurlığa isimli kitaplarını beraberimde götürmüştüm.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 43

umumi *Ar. sf.* Genel. **ÜK** 10

umumiyetle *zf.* Genellikle. **ÜK** 173, 195, 202

umur *Ar. a.* Aldırış etme, önem verme. **AV** 108; **umurumda değil** "beni hiç ilgilendirmiyor" anlamında söylenen bir söz. **ÜK** 197

umursamak *(-i)* Aldırış etmek, önem vermek. **S** 42

umut *a.* Ummaktan doğan duygu, ümit. **umut yüklü (olmak)** olması beklenen bir duygu içinde olmak. "1950'li yıllar, *Âşık Veysel için yeni, canlı, bereketli ve umut yüklü yıllardır.*" - Y. B. Bakiler **AV** 38

un *a.* Öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahlil. **ÜK** 187

UNESCO *öz. a.* 1946 yılında kurulmuş olan Birleşmiş Milletlerin özel bir kurumu. "Unesco 1967 yılında, Afganistan'da, bir Yazma Eserler Semineri düzenlemişti." - Y. B. Bakiler **ÜK** 56

unsur *Ar. a.* Öge. **AV** 66; **ÜK** 43, 125, 140

→ *suç unsuru*

unutabilmek *(-i)* Unutma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 24; **S** 15; **ÜK** 11, 34, 57, 93, 95, 122, 158³, 159²

unutma *a.* Unutmak durumu. **ÜK** 30

unutmak *(-i)* 1. Aklında kalmamak, hatırlamamak. **AV** 33, 45, 107, 109; **S** 52; **ÜK** 45, 84, 109, 193; 2. Bir şeyi dalgınlıkla bir yerde bırakmak. **S** 15; 3. Hatırdan, gönülden çıkarmak. **S** 44; **ÜK** 49, 113, 129, 158¹⁰

unutturmak *(-i, -e)* Unutmasına yol açmak veya unutmasını sağlamak. **ÜK** 42

unutulma *a.* Unutulmak durumu. **AV** 80

unutulmak *(nsz)* Unutma işine konu olmak. **AV** 9, 54, 79; **ÜK** 75, 82

upuzun *sf.* Çok uzun. **ÜK** 174

Urartu *öz. a.* Günümüzdeki Doğu Anadolu, Kuzeybatı İran, Irak'ın küçük bir bölümü ile kuzeyde Aras Vadisi'ne egemen olan devlet. "Hitit veya Urartu şiirinden bir tek mısra bile duymayanların böylesi iddialarla boy göstermeleri bizim bazı kalemlerimizin karakteriyle ilgili." - Y. B. Bakiler **AV** 76, 77

Urfa *öz. a.* Şanlıurfa "Bugün Diyarbakır'daki, Tunceli'deki, Şırnak'taki, Urfa'daki... bir çiftçi, meselâ malını önüne katıp Ankara, İstanbul pazarına götürüyor." - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

urti bk. örtü **ÜK** 127²

Urumçi öz. a. Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin başkenti. “Görmeden göstermeden Taşkent'i, Buhara'yı / Urumçi'ye varmadan atsız-pusatsız / Birbaşına, yorgun-argın, kolsuz-kanatsız / Türkistan'a dost gönüller kazandım” - Y. B. Bakiler **S** 53

Urviç öz. a. Kalkandelen'de bir Arnavut köyü. “Urviç Köyü'nün yakınından geçiyoruz.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 181²

us a. Akıl. **ÜK** 19, 20⁷

uslu sf. esk. Akıllı, zeki. **ÜK** 20⁴; **uslu uslu oturmak** yaramazlık etmemek. **ÜK** 20

usta Far. sf. Eli uz, işinin eri, becerikli, mahir. **AV** 10, 110; **S** 41; **usta çırak münasebeti** âşıklık geleneğinde üstat bir âşığın yanına âşık olmaya niyetli, yetenekli bir genci alıp yetiştirmesi. “Halk şiirimizde bir usta çırak münasebeti var.” - Y. B. Bakiler **AV** 110; **usta malı alıp satmak** yaşayan ve önceden yaşamış olan güçlü bir âşığın şiirlerini sazlı sözlü toplantılarda okumak. “İlk yazdığı Atatürk Destanıyla şiir dünyamıza adımını atan ve kendisini kabul ettiren Âşık Veysel Şatıroğlu,

artık usta malı alıp satmaktan vazgeçti.” - Y. B. Bakiler **AV** 32, 46

→ **söz ustası, ustabaşı**

ustabaşı a. Bir iş yerinde çalışan ustaların başı olan ve onları denetleyen kimse. **ÜK** 142

ustalık a. Beceriklilik, el uzluğu, maharet. **ÜK** 51

ustura Far. a. Tıraş için kullanılan, açılır kapanır, çok keskin bıçak, baş bıçağı, yülgü. **ÜK** 82

usulca zf. 1. Sessiz bir biçimde. **AV** 14; **ŞA** 47; **ÜK** 161; 2. Yavaşça. **S** 17, 60; **ÜK** 41, 97

Usulî öz. a. Divan edebiyatı şairi, mutasavvıf. “Yok Fuzulî, yok Nefî, yok Feryadî, yok Hayranî, yok Usulî, yok Kusurî, Talibî, İlhamı, Derunî...” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19

uşaklık mec. Birinin, kendi öz saygısı pahasına başkasına yaptığı hizmet. **ÜK** 112

utanabilmek (nsz) Utanma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 30

utanç a. Utanma duygusu, hicap. **S** 33; **ÜK** 36, 77; **utanç duymak** utanmak. **ÜK** 153; **utanç verici** utandırıcı. “Bu, insanlık adına utanç verici bir hadise.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 204

utandırmak (-i) Utanmasına yol açmak, utanacak bir duruma düşürmek, mahcup etmek. **ÜK** 182

utanmak (nsz) **1.** Onursuz sayılacak veya gülünç olacak bir duruma düşmekten üzüntü duymak, korkmak, mahcup olmak. **ŞA** 47; **S** 57³, 58³; **ÜK** 36, 62, 63³, 74, 91, 92, 112, 120; **2.** (-den) Çekinmek **AV** 102; **3.** (-den) Sıklamak. **AV** 51

uyandırmak (-i) **1.** Uyanmasına yol açmak. **ÜK** 572; **2.** Bir duyguya, bir düşünceye yol açmak. **ÜK** 43, 125; **3.** Üstü küllenmiş ateşi yeniden canlandırmak. **AV** 64; **4. mec.** Aklını başına toplamasını sağlamak, gözünü açmak. **ÜK** 85

uyanık *sf.* **1.** Uyumamış, bidar. **S** 25; **2. mec.** Yapacağı işi bilen, dikkatli ve tetikte olan, müteyakkız. **ÜK** 120

uyanmak (nsz) **1.** Uyku durumundan çıkmak. **S** 15, 23; **ÜK** 57, 85, 95; **2.** Bitkiler canlanıp yeşermeye başlamak. **S** 23; **3. mec.** Gerçekleri anlar, kavrar duruma gelmek. **AV** 68; **S** 59³

uyarma *a.* Uyarmak işi, ihtar, tembih. **ÜK** 111, 126², 172

uyarmak (-i) **1.** Bir kimseye bir davranışta bulunmasını veya bulunmamasını söylemek, ikaz etmek. **AV** 45; **S** 5; **ÜK** 36, 95, 126, 204; **2.**

hlk. Öğütlerle yola getirmeye çalışmak. **ÜK** 112

uydurma *a.* **1.** Gerçek olmayan, gerçekmiş gibi gösterilen haber, asparagas. **ÜK** 118; **2. sf.** Gerçek dışı, uydurulmuş olan, yalan, sahte, asılsız, düzme. **AV** 8; **ÜK** 43², 44²

uydurmak (-i) Hayal gücünden yararlanarak gerçek dışı bir şey söylemek, yakıştırmak. **AV** 88

uygulama *a.* **1. a.** Uygulamak işi, tatbikat, tatbik, pratik. **ÜK** 125; **2.** Kuramsal bir bilgiyi, ilkeyi, düşünceyi herhangi bir alanda hayata tatbik etme, tatbik. **ÜK** 93, 140, 141, 143², 192²

→ *Öz Yönetim Uygulaması*

uygulamak (-i) Kuramsal bir bilgiyi, ilkeyi, düşünceyi herhangi bir alanda hayata geçirmek, tatbik etmek. **ÜK** 140, 144, 182

uygulanmak (nsz) Uygulama işine konu olmak. **ÜK** 171

uygun *sf.* **1.** Yakışır, yaraşır, mutabık, mütenasip. **AV** 10; **ÜK** 75, 94, 141; **2.** Elverişli, yarar, müsait, muvafık. **AV** 69; **uygun bulmak** yakışır, yaraşır görmek. **AV** 35; **ÜK** 65, 141

uykhu *bk.* uyku **S** 33

uyku *a.* Dış uyaranlara karşı bilincin, bütünüyle veya bir bölümünün yittiği,

tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu. **S** 23, 26, 27; **ÜK** 129

uymak (-e) **1.** Uygun düşmek, münasip olmak. **ÜK** 61, 127, 141; **2.** Bağlı kalmak, tabi olmak. **AV** 43; **ÜK** 144, 162; **3.** Bir inanca, bir anlayışa, bir duruma veya egemen bir güce uygun davranışta bulunmak, riayet etmek. **AV** 50, 52, 58

uyum dil b. Ortak özellikleri açısından sesler arasındaki uygunluk, harmoni.

→ *ses uyumu*

uyumak (nsz) **1.** Uyku durumunda olmak. **S** 15; **ÜK** 108; **2. mec.** Çevresindeki olayları fark etmemek, görmemek. **ÜK** 85

uyuşmazlık a. Uyuşmama durumu. **ÜK** 110

uzak a. 1. Yakın olmayan yer. **S** 8, 11; **ÜK** 13, 30², 31, 32², 36, 59, 97, 98, 99, 107, 159, 179, 180; **2. sf.** İhtimali az olan. **ÜK** 67; **3. sf.** Ayrı, birbiriyle yakın ilgisi olmayan. **S** 16; **ÜK** 68; **4. sf.** Gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan, irak, yakın karşıtı. **AV** 34, 80; **S** 16, 23; **5.** Eli, gücü veya hükmü yetişmez. **ŞA** 48; **6. sf.** Arada çok zaman bulunan. **S** 45²; **uzak durmak** yaklaşmamak, karışmamak. **AV** 68,

75; **uzak kalmak** uzak bulunmak, yaklaşmamak. “*Binbir tezat içinde çirpınan kavgacı saz ve söz ustalarından daima uzak kalmıştır.*” - Y. B. Bakiler **AV** 47, 58; **uzak tutmak** uzakta kalmasını sağlamak. **ÜK** 112; **uzaklara dalmak** gözleri dalmak. “*Müjgân Cunbur, uzaklara dalarak devam etmişti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 57

uzaklaşma a. Uzaklaşmak durumu. **ÜK** 141, 179

uzaklaşmak (-den) **1.** Bir şeyden, bir yerden veya kimseden ayrılıp uzağa gitmek. **ÜK** 32, 53; **2. mec.** Yabancılaşmak, ilgisi azalmak. **AV** 54; **ÜK** 139³, 179

uzaklık a. Uzak olma durumu, iraklık. **AV** 54

uzaktan zf. Uzak yerden. **ÜK** 33, 56, 77

uzama a. Uzamak işi. **ÜK** 67

uzamak (nsz) **1.** Uzun duruma gelmek, boyu büyüme. **AV** 40, 65; **ÜK** 84, 181; **2.** Çok zaman tutmak, uzun sürmek. **AV** 80; **ÜK** 23; **uzayıp gitmek** devam etmek. “*Gilvik'in şiiiri işte böyle uzayıp gidiyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 71, 181

uzanmak (-e) **1.** Boylu boyunca yatmak. **AV** 14; **S** 23, 53², 61; **ÜK** 68 **2.** Vücudunu yöneltmek veya vücuduyla birlikte kolunu uzatmak. **AV** 48, 112; **ŞA** 47; **ÜK** 42, 175; **3.** Yetişmek, ulaşmak. **ÜK** 60; **4.** (nsz) Bir alana yayılmak. **ÜK** 30; **5.** Gitmek. **ÜK** 113

uzantı a. **1.** Bazı nesnelere herhangi bir yerinde görülen uzamış bölüm. **ÜK** 60; **2.** Ana konumdaki bir bütünün, özün veya durumun, kendisinden ayrı görülen ancak aynı yapısal özellikleri içeren parçası. **ÜK** 124

uzatılmak (nsz) Uzatma işi yapılmak. **AV** 10

uzatmak (nsz) **1.** (-e) Vermek, göndermek. **ÜK** 29; **2.** (-i) Baş, kolları veya bacakları bir yere yöneltmek. **ÜK** 91, 179; **3.** (-e) Bir şeyi vermek için birine yönelmek. **AV** 43, 53, 64; **4.** Boylu boyunca yere sermek. “*Nizâm-ı âlem için, dirlik-düzenlik için, Şehzade Yâkub’u çadırda boğdular. Babasının yanına uzattılar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 97

Uzlar öz. a. İlk yurtları Hazar Denizi çevresi olan Oğuz toplulukları. “*Hazarların, Uzların, Peçeneklerin, Kumanların, Tatarların, Nogayların, Gagavuzların ve Oğuzların*

Balkanlarda kucaklaşması, dil bakımından bazı farklılaşmalar doğurdu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 127²

uzlaşmak (nsz) Aralarındaki düşünce veya çıkar ayrılığını, karşılıklı ödümlerle kaldırarak uyuşmak, karşılıklı anlaşmak ve mutabık kalmak, antant kalmak. **ÜK** 146

uzman sf. Belli bir işte, belli bir konuda bilgi, görüş ve becerisi çok olan (kimse), mütehassıs, kompetan. **ÜK** 56, 164²

uzun sf. **1.** İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı. **AV** 42; **ÜK** 40, 56, 57, 65, 66, 82, 95, 100², 128, 150, 173, 174; **2.** Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren. **AV** 16, 18, 86²; **S** 28, 51, 60; **ÜK** 9, 14, 39, 40, 81, 120, 149, 154, 183; **3.** zf. Uzun süre, uzun olarak, uzunca. **AV** 81

→ *upuzun, uzun boylu, uzun*

uzun

uzun boylu sf. Boyu uzun olan. **ÜK** 187

uzun uzun zf. Uzun süre, uzun olarak, uzunca. **AV** 44, 47; **ÜK** 66², 116, 146; **uzun uzun bahsetmek** uzun süre anlatmak.”*Prof. Yusuf, kültürün, bir millet hayatındaki öneminden uzun*

uzun bahsetti.” - Y. B. Bakiler ÜK
113

uzunluk *a.* Bir yüzeyin iki temel boyutundan en büyük olanı, boy, en karşıtı. ÜK 41

ü, Ü

ü, Ü Türk alfabesinin yirmi altıncı sırasında yer alan ve *Ü* adı verilen bu harf, ses bilimi bakımından ince, dar, yuvarlak ünlüyü gösterir. **ÜK** 127², 128

ücret *Ar. a.* İş gücünün karşılığı olan para veya mal. **ÜK** 139, 140, 142², 143³, 144², 146⁴, 147, 148⁴

→ *asgari ücret, telif ücreti*

üç a. 1. İki'den sonra gelen sayının adı. **AV** 9; **S** 47; **ÜK** 12, 17, 27, 44, 59, 83, 127, 173, 177, 178², 179, 198; **2. sf.** İki'den bir artık. **AV** 33, 35², 40, 42, 78, 103³, 111², 113; **S** 49; **ÜK** 10, 25, 28, 31, 35³, 50², 52, 53, 55⁴, 58, 59, 60², 61, 62, 76, 77², 78, 97, 98, 108, 112, 122, 141³, 143, 147, 163, 168, 169, 170², 172, 173, 175, 178, 179², 181², 182², 184, 187², 190, 192, 193², 194, 196, 198, 199², 200, 204

→ **Üç oluk, Üç Temmuz, üçbuçukh**

Üç oluk *öz. a.* Bir yerleşim birimi. “Nitekim O’nun şiirlerini okudukça, Sivrialan Köyü, Şarkışla, Üç oluk, İstanbul... çeşitli yönleriyle, esrarlı güzellikleriyle birlikte karşımıza çıkmakta, sıcak ve sevimli yüzleriyle

bizi de kucaklamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler AV 75

Üç Temmuz / 3 Temmuz Madımak Oteli’nin yakıldığı tarih. **AV** 113

üçbuçukh [**üçbuçuk**] *sf.* Yarım yamalak, üstünkörü. **S** 33

üçer *sf.* Her defasında üçü bir arada olan, her birine üç. **ÜK** 23

üçler a. Halkın inançlarına göre üç kişilik ermişler topluluğu. **ŞA** 50

üçlü *sf. mec.* Üç kişiden oluşmuş. **ÜK** 141

üçüncü *sf.* Üç sayısının sıra sıfatı, sırada ikinciden sonra gelen. **AV** 52, 58; **ÜK** 65

→ **Üçüncü Ahmet**

Üçüncü Ahmet / III. Ahmet *öz. a.* 23. Osmanlı padişahı 102. İslam halifesi. “1711’de III. Ahmet, bu ecdat yadigârına tekrar sahip çıkmış.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 80

üçüs *bk.* öküz **ÜK** 128

ülke a. Devlet. **ÜK** 9², 11, 12², 14², 16, 18, 19, 29, 41, 43, 44², 56, 74², 92, 93³, 94, 111, 124, 125, 139⁴, 140⁴, 141, 142², 150, 168, 175, 178, 189, 202

ülkesiz *sf.* Ülkesi olmayan. “Argo, her ülkenin, uydurma dil, ülkesizlerin!” - Y. B. Bakiler **ÜK** 44

ülkü *a.* Amaç edinilen, ulaşılmak istenen şey, ideal. **S** 48; **ÜK** 68

Ülkü *öz. a.* Halk evlerinin yayın organı olarak Şubat 1933 ile Ağustos 1950 tarihleri arasında yayımlanan dergi. “1944 yılında, Ahmet Kutsi Tecer, **ÜLKÜ** mecmuasını çıkarıyordu.” - Y. B. Bakiler **AV** 35, 86, 87

Ülkü Tamer *öz. a.* Şair, oyuncu ve çevirmen. “Orada Fazıl Hüsnü’nün, **Ülkü Tamer’in** ve Süreyya Berfe’nin kitaplarını gördüm.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23², 25, 27, 67², 68⁴

ülmiş *bk.* ölmek **ÜK** 127

ümit *Far. a.* Umut. **S** 49

Ümit Günleri *öz. a.* Prizren’de çıkan bir Alman gazetesi. “İsmi Türkçe karşılığıyla (**Ümit Günleri**), bu gazete her gün Arnavutça olarak 35.000 basılıp parasız dağıtılıyor.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 194

Ümit Yaşar Oğuzcan *öz. a.* Şair. “Veysel’in dostluk kurduğu ve adına şiir yazdığı şairlerimizden biri de **Ümit Yaşar Oğuzcan.**” - Y. B. Bakiler **AV** 70

ümmet *Ar. a. din b.* Hz. Muhammed'e inanarak, onun yaptıklarını ve söylediklerini uygulayarak çevresinde toplanan Müslümanların tümü.

→ **icma-ı ümmet**

Ümmî Sinan *öz. a.* Yugoslavya Türk halk şairi. “Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Âşık Çelebi, Tecelli, Azmi Dede, Nuri, Ümmî Sinan, Acize Baba, Âşık Kedahî vs. gibi isimler var.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

ün *a.* Herkesçe bilinme, tanınma durumu, san, şöhret, şan. **AV** 109

Ünal Maraşlı *öz. a.* Diplomat. “Makedonya’da **Ünal Maraşlı** isimli bir Büyükelçimiz olmuş.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 169², 192³

üniversite *Fr. a.* Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip, yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul vb. kuruluş ve birimlerden oluşan öğretim kurumu. **AV** 7, 39, 44; **ÜK** 10, 25, 38, 50, 83, 92², 113, 114³, 167

→ **Piriştina Üniversitesi, Priştine Üniversitesi**

ünlem *a. db.* Türlü duyguları anlatan veya bir doğa sesini yansıtan kelime, nida. **ÜK** 149

ünlü *sf.* Ün salmış olan, şöhretli, meşhur, şanlı, namlı, namdar. **AV** 42, 109; **ÜK** 14

üretim *a.* Belirli faaliyet ve işlemler sonucu yeni bir mal veya hizmet meydana getirme, istihsal, tüketim karşısı. **ÜK** 139, 140³, 141, 142, 144

ürgülenmek Yavaş yavaş sallanmak (insan, ekin için). **AV** 64

ürkek *sf.* Çok ürken, korkuya çabuk kapılan. **S** 11, 25

ürkütme *mec.* Korkutmak. **ÜK** 146

ürperme (*nsz*) **1.** Korku, tiksinti, üşüme vb. yüzünden tüylerin dikilip derinin nokta nokta kabarmasıyla görülen ani titreme. **ÜK** 32, 97, 98, 117; **2.** Heyecan, mutluluk vb. dolayı tüylerin dikilip derinin nokta nokta kabarmasıyla görülen ani titreme. “Gördüm güzelliğimi Üsküp'te ürpererek / Sokaklarda, meydanlarda, evlerde gördüm. / Bin yıllık yüreğimle göğüs gererek / Ruhumu baktığım her yerde gördüm.” - Y. B. Bakiler **S** 55

ürperti *a.* Ürperme duygusu. **S** 40; **ÜK** 11, 13, 23, 24, 42, 83

ürpertici *sf.* Ürperme duygusu veren, ürperten. **ÜK** 57, 149

ürpertili *sf.* Titreşimli. **AV** 9

ürpertmek (*-i*) Ürperti vermek. **AV** 66; **S** 43; **ÜK** 60

Üsküp *öz. a.* Makedonya'nın başkenti ve en büyük kenti. “Arabasıyla, Üsküp'e hâkim bir dağa çıktık.” - Y. B. Bakiler **S** 54², 55²; **ÜK** 23, 33, 34, 35³, 52, 55⁵, 56², 58⁵, 59⁴, 60⁷, 61⁵, 62⁵, 63⁵, 65⁶, 66, 67⁶, 68, 69, 72, 75⁸, 76, 77², 78, 79⁵, 80², 81⁴, 82², 83³, 84², 85⁴, 91², 93, 95, 100⁴, 101⁴, 102, 103, 107⁴, 108², 110, 112², 123, 134, 142, 143, 150³, 151⁵, 152, 161, 169², 184, 187, 189, 191⁶, 192⁵, 195, 197², 202, 204

→ **Üsküp Kalesi, Üsküp Türk mezarlığı, Üsküp Türkleri, Üsküp'te Türk Eserleri, Üsküp'ten Kosova'ya**

Üsküp Kalesi *öz. a.* Makedonya'nın başkenti Üsküp'te yer alan tarihî kale. “Bulduğum yerden Üsküp Kalesi gözükiyordu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 59, 78

Üsküp Türk mezarlığı Üsküp'te bulunan Türklere ait mezarlık. “Üsküp Türk mezarlığına girdiğim zaman, gözlerimi bir ay-yıldız yağmuru ıslattı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 84

Üsküp Türkleri *öz. a.* Üsküp'te yaşayan Türkler. “Cami 19. yüzyıl başlarında yıkılınca, Üsküp Türkleri,

onu yeniden onarmışlar.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 27, 58, 59, 72, 76, 77, 92, 107², 124, 192

Üsküp'te Türk Eserleri öz. a. Yavuz Bülent Bakiler'in Ankara Televizyonunda yayınlanan kırk dakikalık bir programı. “*Üsküp'te Türk Eserleri isimli televizyon filminin en büyük yükünü o omuzladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 9, 37, 75, 101, 149², 150², 151, 152

Üsküp'ten Kosova'ya öz. a. Yavuz Bülent Bakiler'e ait bir kitap. “*Yugoslavya Türklerinin bir siyasî partinin çatısı altında toplanmasında, Üsküp'ten Kosova'ya kitabının küçük bir teşviki beni dünyalar kadar sevindirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 9, 10², 161², 187

Üsküplü öz. a. Üsküp halkından olan kimse. “*Dikkatimi çeken bir hususu, yaşı yetmişe yaklaşmış Üsküplü bir Türk'le konuştum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 81, 173

üslup Ar. a. ed. Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil. **ÜK** 43, 49

üslûp bk. üslup **AV** 9; **ÜK** 43, 45

üst a. **1.** Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üzeri, fevk, alt karşıtı. **AV** 14, 43; **2.** Vücut, beden. **ŞA** 47; **ÜK** 25, 49; **3.** Üzeri. **S** 30, 41; **ÜK** 163, 176; **4.** Bir şeyin dış yüzü, yüzey. **ÜK** 40; **5.** sf. Sınıflamalarda temel olarak alınan bir tipe göre ileri derecede olan. **ÜK** 202; **üstüne titremek** bir şeye veya kimseye sevgi, özen göstermek. **S** 11

→ **üst baş, üst üste, üsteğmen,**

üstüste

üst baş a. Giyecekler, giysiler, giyim kuşam. **üstüne başına çekidüzen vermek** dış görünüşüne itina göstermek. “*Karaca Ahmet gülümsedi. Üstüne başına bir çeki-düzen vermek istedi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 13

üst üste zf. Birbirinin üstüne konulmuş bir biçimde. **ÜK** 112

üstat Far. a. **1.** Bilim veya sanat alanında üstün bilgisi ve yeteneği olan kimse. **ÜK** 14², 43, 50, 85; **2.** ün. tkz. Genellikle erkekler arasında senli benli konuşmada kullanılan bir seslenme sözü. **AV** 81

üsteğmen a. ask. Orduda rütbesi teğmenle yüzbaşı arasında olan subay. **ÜK** 187

üstelik zf. Ayrıca, bir de, bundan başka. **AV** 40, 52², 103, 105; **S** 61, 63

üstlenmek (-i) Üstüne almak, yüklenmek, deruhte etmek. **ÜK** 37

üstün *sf.* Birine veya bir şeye göre nitelik bakımından daha yüksek, daha elverişli olan, faik. **ÜK** 164, 200, 202;

üstün çıkarmak üstün olmasına neden olmak. “*Cehalet hakikî hasmımızdır. Düşmanlarımızı bize üstün çıkararak eldir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 67

üstüne *zf.* İlişkin, üzerine, dair. **S** 51⁶, 59

üstüste *bk.* üst üste **AV** 43

üye *a.* Herhangi bir topluluğu oluşturan bireylerden her biri, aza. **ÜK** 121, 144, 164

→ *Belediye meclis üyesi*

üzengi *a.* Eyerin iki yanında asılı bulunan ve hayvana binildiğinde ayakların basılmasına yarayan, altı düz demir halka. **S** 29

üzere *zf.* 1. İsim-fiil eki almış kelimelerle birlikte başlama, bitirme vb. bildirir. *Veysel, bahçe beklerken, çocuğun biri elmasını çalmak için ağacın başına çıkar. Biraz alıp inmek üzere iken Veysel bağıırır.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19, 91, 98, 100; 2. *e.* Gibi. **AV** 80; 3. Şartıyla. **ÜK** 142, 164, 201

üzeri *a.* 1. Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı. **S** 43; 2. Vücut, beden. **ŞA** 50²; **ÜK** 22; 3. Kimi tamlamalarda zaman, vakit bildirir. **S** 52; 4. Varlık, kimlik. “*Türk olduğumuz için, üzerimizde devletin bir zulmü yok!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 18, 34, 72

üzerinde *zf.* 1. Üstünde. **AV** 43, 68, 79; **ÜK** 25, 29, 31, 39, 59, 68, 75², 78, 79², 120, 151, 161², 174, 184²; 2. ... ile ilgili, üzerine. **ÜK** 43; 3. Daha fazla. “*Bütün dünyada, yüz elli milyonun üzerinde Türk var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 93; 4. Varlık, kimlik. “*Üzerimde halk şâiri Kahraman'ın ve Âşık Sefil'in ağıtları var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 43, 117; **üzerinde durmak** bir işe önem vermek, bir işle yakından, sürekli ilgilenmek. **ÜK** 16, 27, 38, 128, 184; **üzerinde durulmaya değer bulmamak** önem verilecek nitelikte görmemek. “*Onun, şiirlerimi, üzerinde durulmaya değer bulmaması kadar da tabii bir şey olamaz...*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 26²; **üzerinde oynanan oyunlar** hileli yollarla bir kimseyi zor duruma sokan oyun, entrika. “*Bir gün seni görsem, boynuna sarılısam, senin üzerinde oynanan oyunları bir bir anlatsam, bir saat, bir dakika olsun senin açlığını,*

senin çaresizliğini, senin yoksulluğunu yaşamayan bu altın kafes kuşlarının marifetlerini bir bir sayıp döksem...” - Y. B. Bakiler **ÜK** 29

üzerinden Üstünden. “*Ama Belgrad’da, Tuna’nın üzerinden geçtiğimde, gözlerime inanamamıştım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 24, 36, 38, 39, 95, 151; **2.** Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre. “*1917 Sovyet ihtilâlinin üzerinden, daha on yıl bile geçmeden, Lenin ‘Yeni bir ekonomi politikası’ uygulamak mecburiyetini duymuştu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 17, 61, 140, 183; **üzerinden ağırlık kalkmak** sıkıntısı gitmek. “*Ah bilsen, bir bilsen duyduklarımı / Sanki bir dağ ağırlığı kalkacak üzerimden / Ve nehirler boşalacak bir anda içerimden / Sakın bilme!”* - Y. B. Bakiler **S** 12

üzerine *zf.* **1.** Üstüne. **AV** 9, 42, 102, 111³; **ÜK** 10, 13, 28, 38, 39, 42, 56, 59, 80, 97, 100, 107, 122, 151, 162,

169², 176², 188, 189, 191; **2.** -den sonra. **ÜK** 10, 18, 110, 154, 177; **3.** Hakkında. **AV** 64; **ÜK** 29, 39, 49, 120, 175, 198, 201; **üzerine gelmek** akın etmek. “*Batılılar toparlanıp üzerimize gelemezler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 182; **üzerine varmak** üstüne varmak. **ÜK** 94; **üzerine yayılım ateşi açılmak** aynı anda toplu olarak ateş edilmek. “*Üzerime yayılım ateşi açıldı. Üç yiğit şehid düştü.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 122

üzgün *sf.* Üzülmüş, üzüntü duymuş, mahzun, melul, mükedder. **ÜK** 37, 98

üzmek (-i) Üzüntü vermek. **ÜK** 36, 107

üzülme *a.* Üzüntü duyma. **ÜK** 30²

üzülmek (*nsz*) Üzüntü duymak, kaygılanmak. **AV** 111; **ÜK** 52, 91, 92, 113, 167, 179, 204

üzüntü *a.* Olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği, teessür. **AV** 22; **ÜK** 98, 110, 123, 149, 161³

v, V

vaaz *Ar. a. din b.* Cami, mescit vb. yerlerde vaizlerin yaptığı, genellikle öğüt niteliği taşıyan dinî konuşma. **ÜK** 170, 187; **vaaz etmek** cami, mescit vb. yerlerde dinî konuşma yapmak. **ÜK** 170, 171

vah *Ar. ünl.* Yazık söylenen bir söz. **AV** 47, 103; **ÜK** 63, 97, 149

Vahabzâde *bk.* Bahtiyar Vahapzade **AV** 55

Vahan *bk.* Vahan Seyran **ÜK** 120

Vahan Seyran *öz. a.* Yavuz Bülent Bakiler'in Ermeni arkadaşı. "Ziya Gökalp İlkokulunun her sınıfını yan yana okuduğum Ermeni Vahan Seyran'la yakın arkadaşlığımız, kırk yıldan beri, en küçük bir zede almadan dostça devam ediyor." - Y. B. Bakiler **ÜK** 120

vahiy *Ar. a. din b.* Bir buyruk veya düşüncenin Tanrı tarafından peygamberlere bildirilmesi. **S** 35

vahşet *Ar. a. 1.* Korku, ürküntü. **ÜK** 118, 179², 183; **2.** Yabani, vahşi olma durumu. **AV** 71, 72, 75, 112

vahşi *Ar. sf.* Yabani. **ÜK** 12²

Vahşî *öz. a.* Müslüman olduktan sonra Hz. Hamza'yı şehit ettiği için

Peygamberimiz (sav)'in ona "ancak gözüme gözükme" dediği rivayet edilen kişi. "Sövdüler saydılar göğü yumruklayarak / Ne kıl kadar insanlık, ne din, ne iman.../ Ebû Leheb idiler. Vahşî idiler sanki / Her biri bir Allahsız, Peygambersiz gardiyan." - Y. B. Bakiler **S** 57

vahşice *zf.* Vahşi bir biçimde, vahşicesine, vahşiyane. **AV** 103; **ÜK** 117

vaiz *Ar. a.* İbadet yerlerinde öğüt niteliğinde dinî konuşmalar yapan kimse, öğretici. **ÜK** 170²

vaka *Ar. a.* Olay, hadise.

→ *klinik vaka*

vakar *Ar. a.* Ağırbaşlılık. **AV** 78; **ÜK** 59

vakfiye *Ar. a.* Bir vakfın şartlarını bildiren belge, vakıfname. **ÜK** 65, 76

vakıf *Ar. a. 1.* Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para. **ÜK** 177; **2.** Birçok kişi tarafından kurulan ve toplum yararına çalışmayı ilke edinen kuruluş. **ÜK** 196

vakit *Ar. a. 1.* Zaman. **AV** 8, 53; **S** 51; **ÜK** 45, 179; **2.** Bir işe ayrılmış veya

bir iş için alışılmış saatler. **ÜK** 187; **vakit ayırmak** bir iş ya da kişi ile ilgilenmek. “*Dışişleri Bakanlığınızın Dış Türkler Masası, işlerinin çokluğu münasebetiyle bu konulara vakit ayıramayabilir!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 94; **vakit girmek** oruç veya namaz vakti başlamak. “*Vaktin girmesine 3-5 dakika kala, adam cebinden sigarasını çıkarıp yakmasın mı; bir de üzerine bir bardak su içmesin mi?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 169

→ *kuşluk vakti, vakit kaybetmeden, vakt-i zamanında, vakti zamanında, vaktizamanında*

vakit kaybetmeden *zf.* Hemen, derhâl. **ÜK** 60

vakt-i zamanında *bk.* vaktizamanında **ÜK** 192

vakti zamanında *bk.* vaktizamanında **ÜK** 73, 169

vaktiyle *zf.* Bir zamanlar. **ÜK** 51

vaktizamanında *zf.* Vaktiyle.

vali *Ar. a.* Bir ilde devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi, ilbay. **AV** 104, 107², 112; **ÜK** 149, 172

valilik *a.* Valinin makamı ve bu makama bağlı resmî dairelerin tümü. **AV** 108

vallah *bk.* vallahi **AV** 48; **S** 32

vallaha ün. Vallahi. **AV** 13, 14, 49

vallahi *Ar. ün.* Tanrı'yı tanık tutarım, Tanrı hakkı için □ anlamında kullanılan bir yemin sözü, billahi, tallahi. **AV** 109; **ÜK** 63, 126, 145, 171

vapur *Fr. a.* Su buharı gücüyle çalışan gemi. **S** 17

var *şf.* **1.** Mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı. **AV** 7, 8, 9, 10, 22, 40, 42, 45², 46, 47², 50, 52³, 53³, 55², 70, 73, 74, 75², 79, 80, 81², 82², 86², 90², 102, 103, 105, 108, 110², 111; **ŞA** 49; **S** 9, 21, 35², 51; **ÜK** 13, 15, 16, 17², 18, 19³, 20, 25², 28², 31, 39², 42², 47, 49², 55, 56, 57, 58², 59, 62, 65², 66, 67, 72, 73³, 75, 76³, 77, 78², 79, 80, 81², 82, 83, 84, 85², 91, 92², 93³, 96, 97, 99², 100³, 101, 102, 109, 112, 113, 114, 116, 121², 122, 125³, 135², 139, 140, 141, 142, 144, 145³, 147³, 148, 149, 151, 154, 161, 162², 163, 167, 168, 169, 170, 171², 172, 173, 174², 175, 176, 177, 178³, 181², 183, 184⁷, 187², 192, 193³, 194², 195⁴, 196², 198, 199², 200, 201, 202³, 203², 204²; **2. a. db.** Sahiplik bildiren olumlu ad cümleleri kuran bir söz. **AV** 13; **S** 23, 42, 48, 51²; **ÜK** 16⁴, 17, 23, 34², 35², 37, 41, 43, 50, 52², 56, 59, 60, 63, 72, 92, 93, 96, 107,

108, 111, 112, 113, 117, 120, 162, 170², 171, 172, 173, 177, 178³, 179³, 187, 198, 204; **3. a.** Elde bulunan her şey. **ŞA** 47; **ÜK** 121; **var oğlu var** "Ne istersen var, yok yok." anlamında kullanılan bir söz. *Gümrük zorlukları var, vergi var, rüşvet var. İşin kötüsü bir de düşmanlıklar var. Var oğlu var.* - Y. B. Bakiler **ÜK** 184; **var olmak** sağ olmak, yaşamak. **AV** 15, 41, 57; **varsa yoksa** başına getirildiği kelimenin her şeyin üstünde tutulduğunu anlatan bir söz. **ÜK** 74

varabilmek (-e) Varma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 31

Vardar *bk.* Vardar Nehri **ÜK** 66

→ *Vardar Nehri, Vardar Ovası*

Vardar Nehri *öz. a.* Makedonya'nın su potansiyeli en yüksek nehri. "*Şehri, ortasından ikiye bölen meşhur Vardar Nehri'nin kıyısına, yürüyerek gittim.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 58², 65³, 66, 102, 103

Vardar Ovası *öz. a.* Makedonya'da bulunan bir ova. "*Vardar Nehri, Vardar Ovası'nda sessizce akıyordu.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 58, 60

varlık *a.* **1.** Var olma durumu, mevcudiyet. **AV** 10, 58², 60², 63, 68, 73, 77; **S** 40; **ÜK** 34, 98, 110, 112,

113, 121, 182, 192; **2.** Var olan her şey. **ŞA** 48

Varlık *öz. a.* 15 Temmuz 1933'te Yaşar Nabi Nayır tarafından yayımlanmaya başlanan aylık sanat ve edebiyat dergisi. "*Fazıl Hüsnü Dağlarca ile bu tartışmamızın üzerinden üç gün bile geçmeden, güzel bir tesadüf, gerçeği ortaya çıkaracak ve Varlık dergisinden ismini tanıdığım Yugoslavya'nın Türk asıllı yazarlarından Necati Zekeriya, bir mesire yerinde, parmaklarıyla beyaz saçlarını sık sık tarayarak, bana şunları söyleyecektir.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 17

varmak (-e) **1.** Erişilmek istenen yere ayak basmak, ulaşmak, vasıl olmak. **AV** 14, 42; **S** 33, 53; **ÜK** 50; **2.** Belli bir duruma veya düzeye gelmek. **ÜK** 20³, 22; **3.** (-i) Acımadan, çekinmeden yapmak. **ÜK** 94

vasıf *Ar. a.* Nitelik. **AV** 75; **ÜK** 141

vasıflı *sf.* Nitelikli. **AV** 8; **ÜK** 146

vasıfsız *sf.* Niteliği olmayan, niteliksiz. **ÜK** 142

vasıta *Ar. a.* Taşıt. **ÜK** 100

vasiyet *Ar. a.* Bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey. **AV** 43; **ÜK** 177

vatan *Ar. a.* Yurt. **AV** 9², 46, 67, 75², 78, 92; **S** 29, 55, 57²; **ÜK** 24², 44², 62, 72, 73², 85, 121, 125, 127, 170, 184; **vatan ufkunu süslemeye başlamak** her yerde duyulur, bilinir olmak. “Şöhreti kısa zamanda vatan ufkunu süslemeye başladı.” – Y. B. Bakiler **AV** 32

→ **vatandaş, vatanperver, vatansever**

vatandaş *a.* Yurттаş. **AV** 103², 112, 113; **ÜK** 16, 81, 116, 139, 151; **vatandaşlığa kabul etmek** yurттаş olma hakkı vermek. “Türkiye, vakt-i zamanında, buradan göç edenlere sadece oturma izni verseydi de vatandaşlığa kabul etmeseydi, bugün Makedonya Türkü'nün sayısı iki milyon olurdu.” – Y. B. Bakiler **ÜK** 192

→ **Türk vatandaşı**

vatanperver *Ar.+ Far. sf. esk.* Yurtsever. **AV** 9

vatansever *Ar. T. sf.* Yurtsever. **AV** 45, 71

vatanseverlik *a.* Yurtseverlik. **AV** 71, 75

Vatikan *öz. a.* İtalya'nın Roma şehrinde bulunan, Hristiyanlık dininin Katolik mezhebinin yönetim merkezi

olan devlet. “Hristiyanlığı yaymak için Vatikan çok çalışıyor.” – Y. B. Bakiler **ÜK** 195

vay ünl. Şaşma anlatan bir söz. **ÜK** 97²

vaz *Ar. a. esk.* Konma, konulma.

→ **vazgeçmek**

vazgeçmek *Far. T. 1.* Eskiden beri yapmakta olduğu bir şeyi artık yapmaz olmak. **AV** 32İ 107; **2.** Niyetten veya karardan dönmek, caymak. **S** 11; **ÜK** 16, 102, 142, 179

vazife *Ar. a. 1.* Görev. **ÜK** 18, 94; **2.** Ödev. **ÜK** 182

vazifelandirilmek (*nsz, -e*) Vazife verilmek, görevlendirilmek, ödevlendirilmek. **AV** 112; **ÜK** 12, 18

vazifeli *sf.* Görevli. **ÜK** 109, 187

vazo *İt. a.* Çiçek koymak için kullanılan, cam, toprak, porselen vb. maddelerden ve çeşitli madenlerden yapılan, türlü boyut ve biçimlerde olabilen kap. **S** 24

ve *Ar. bağ.* İki kelime veya iki cümle arasına girerek aralarında bir bağ olduğunu anlatan söz. **AV** 7⁶, 8⁵, 9⁵, 10⁴, 13, 14³, 15, 16², 22², 28, 32³, 33, 35, 38², 39⁴, 40⁵, 41⁶, 42², 43⁴, 44⁶, 45, 46⁸, 47³, 48, 50⁴, 51³, 52, 54³, 55⁴, 56³, 58⁴, 60⁵, 61², 62², 63⁵, 64², 65², 66²,

67⁴, 68⁴, 69⁴, 70⁸, 71³, 72, 73³, 75⁵,
76², 78, 79², 80, 81, 86, 88², 90³, 91³,
92⁵, 96², 102, 103², 104³, 105⁷, 106³,
107⁵, 108, 109⁶, 110⁵, 111⁴, 112⁵,
113⁵; **ŞA** 47³; **S** 11, 12, 14, 15, 22, 26,
29⁴, 30, 31, 35, 38², 47, 49, 50, 51²,
55, 62; **ÜK** 9², 10, 11², 12⁸, 13⁵, 14⁵,
15³, 17³, 18⁴, 19⁴, 20, 21⁴, 22³, 23³,
24⁹, 25⁷, 26², 27⁹, 28², 29, 30⁵, 31⁷,
32³, 33⁹, 34³, 35², 36⁴, 37³, 38, 39⁹,
40³, 41⁷, 42⁹, 43⁶, 44⁵, 45³, 47², 49⁴,
50⁶, 51³, 53, 55⁵, 57⁶, 58⁵, 59⁷, 60⁶,
61⁴, 62⁷, 63², 65⁵, 66¹¹, 67⁵, 68⁸, 70,
71, 72³, 73, 74⁴, 75⁵, 76⁴, 77³, 78², 79⁷,
80³, 81², 82⁴, 83⁴, 84³, 91², 92⁴, 93⁴,
94⁴, 95⁵, 96², 97⁵, 98⁸, 99, 100², 101³,
102⁷, 103³, 107⁵, 108, 109³, 110⁵,
111³, 112⁷, 113², 114⁴, 115, 116³,
117², 120, 121⁵, 122, 123, 124³, 125⁸,
126², 127⁵, 128², 129, 134³, 135³, 139,
140², 141⁷, 142³, 143², 144⁶, 145⁹,
146⁶, 147², 148⁵, 149², 150², 151²,
152⁵, 153³, 154⁶, 158, 159³, 162²,
163⁵, 164³, 167⁶, 168³, 171³, 172³,
173⁴, 174, 175³, 176³, 177³, 178³,
179⁶, 180³, 181³, 182¹⁰, 183⁴, 184⁵,
185, 187³, 188, 189², 190, 191⁷, 192,
193, 194³, 195³, 196, 197⁴, 198², 199,
200⁴, 201⁷, 202⁴, 203², 204²

→ *ve benzeri*

ve benzeri *a.* Sayılan birkaç şeyin benzerlerinin de bulunduğunu

belirtmek için kullanılan bir söz, vesaire. **ÜK** 201

veba *Ar. a. tıp* Hasta farelerden insana geçen bir mikrobun oluşturduğu bulaşıcı, öldürücü bir hastalık, taun. **S** 35

vebal *Ar. a. Günah.* **AV** 107; **ÜK** 179

vecize *Ar. a. Özdeyiş.* **AV** 78

Vedat Karadeli *öz. a. Avukat.* “*Şimdi Ankara barosu avukatlarından Vedat Karadeli'yle bir faytona atlayıp, aradığımız kapıya ulaştık.*” - Y. B. Bakiler **AV** 45

vefalı *sf.* Vefakâr. **AV** 81

vefasız *sf.* Vefası olmayan, sevgisi çabuk geçen, hakikatsiz. **AV** 65

vefat *Ar. a. Ölüm.* **AV** 47, 52², 111

Vehbi Cem Aşkun *öz. a. Cumhuriyet devri şair ve yazarlarından biri.* “*Veysel'i çok yakından tanıyanlardan biri de Vehbi Cem Aşkun'dur.*” - Y. B. Bakiler **AV** 85

Vehbi Cem *bk.* Vehbi Cem Aşkun **AV** 85

vekâlet *Ar. a. Vekillik. vekâlet etmek* birinin yerine bakmak, görevini üstlenmek. **ÜK** 172

velhasıl *Ar. zf. Kısacası.* **AV** 47, 53; **ÜK** 35, 43

verebilmek (-i) Verme imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 51, 54, 73, 107; **ÜK** 26, 31, 35, 92

verem *Ar. a. tıp* Herhangi bir organa ve en çok akciğerlere yerleşen Koh basilinin yol açtığı ateşli ve bulaşıcı bir hastalık, tüberküloz. **S** 35

vergi *a.* Kamu hizmetlerine harcanmak için hükûmetin, yerel yönetimlerin yasalara göre doğrudan doğruya veya bazı malların fiyatlarının üstüne koyarak dolaylı yoldan herkesten topladığı para. **ÜK** 38, 184; **vergi toplamak** devletin görevlerini yerine getirebilmesi için kişilerden para toplamak. “*Belgeye göre Devlet-i âliye Macaristan’a hâkim olduğu devirlerde, Macar halkından yılda 7 milyon akçe vergi toplamıştı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 38

verici *fiz.* Elektromanyetik dalgalar yardımıyla işaret, ses ve görüntü iletmeye yarayan cihazların genel adı. **ÜK** 192²

verilebilmek (-e) Verilme imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 128

verilme *a.* Verilmek işi. **ÜK** 17, 92, 177

verilmek (*nsz*) Verme işine konu olmak. **ÜK** 11, 28, 61, 76, 147, 164, 185, 193

verimli *sf.* Verimi iyi ve bol olan, bitek, randımanlı, mahsuldar, mûmbit, müsmir, verimkâr. **S** 49; **ÜK** 164

verme *a.* Vermek işi. **AV** 39, 85; **ÜK** 150

vermek (-i, -e) **1.** Bir şey üzerinde etki yapmak, biçimini değiştirmek. **ÜK** 21, 149; **2.** Düşünce veya bilgi anlatan şeyleri başkalarına iletmek, bildirmek. **AV** 22, 91; **ÜK** 33, 38, 56, 60, 83², 91, 93, 182, 193²; **3.** Eğlenceli toplantı düzenlemek, konuk çağırıp ağırlamak. **ÜK** 37; **4.** Bırakmak veya bağışlamak. **ÜK** 37, 121, 203; **5.** Herhangi bir duruma yol açmak. **ÜK** 42; **6.** Herhangi bir şey ortaya çıkarmak, oluşturmak. **ÜK** 85, 143, 168; **7.** Dayamak. **ÜK** 99; **8.** Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine erişirmek, iletmek. **AV** 22, 40, 91, 95², 106, 111, 112; **ÜK** 100, 147, 150, 176, 193, 195; **9.** (-i) Ödemek. **ÜK** 140, 147, 148; **10.** Topluluk önünde sanatını göstermek, icra etmek. **ÜK** 143; **11.** Sahip olmasını sağlamak. **ÜK** 172; **12.** Tespit etmek. **ÜK** 178²; **13.** Bitki ve ağaç, ürün üretmek. **AV** 74; **verdim gitti!** kız istemeye gelenlere kızı verdiğini ifade etmek için söylenen bir söz. “*Verdim gitti! Verdim gitti! diye iş tatlıya bağlanıyormuş.*” - Y. B. Bakiler **ÜK**

181²; **verecek cevabı yok** söyleyecek sözü olmamak. “*Fahri Kaya’ya verecek cevabım yoktu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 36

vesayet Ar. a. esk. Vasilik. **ÜK** 74²; **vesayeti altına girmek** yetkisi altına girmek, vasisi olmak. “*Hicazlı Araplar İngiltere’nin, Suriye ve Lübnan Arapları ise Fransa’nın vesayeti altına girmek istiyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 201

vesile Ar. a. **1.** Elverişli durum, fırsat. **ÜK** 154; **2.** Sebep, bahane. **AV** 88; **ÜK** 62, 109; **vesile olmak** uygun ortam oluşmak. **AV** 110

Veten Ocağının İstisi öz. a. Bahtiyar Vahabzâde’ye ait eser. “*Bugünkü Azerbaycan Edebiyatı’nın en aydın, en kuvvetli öncülerinden biri olan Şair Profesör Bahtiyar Vahabzâde, Veten Ocağının İstisi -sıcaklığı- isimli kitabında, Âşık Veysel için, çok dikkat çekici bir açıklamada bulunuyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 55, 58

veya Ar. Far. bağ. **1.** Ayrı olmakla birlikte aynı değerde tutulan iki şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin önüne getirilen söz, yahut. **AV** 8², 9, 10, 15, 18, 33, 38, 50, 51, 63, 64, 67, 68, 70, 76³, 77, 78, 82; **ÜK** 12, 16, 20², 23, 27², 35, 50, 57, 59³, 73, 74, 77, 94,

117, 121, 125, 128, 134, 143, 146, 149, 152, 153, 167, 169, 172, 176², 177, 178², 179, 180³, 181², 184², 185, 187, 202², 204; **2.** Olacağı sanılan, seçime bırakılan şeyler ikiden çok olduğunda kullanılan bir söz. **ÜK** 203

Veysel bk. Âşık Veysel Şatıroğlu **AV** 7, 8, 9, 10², 15², 16, 18², 21, 22⁶, 34, 35⁴, 36, 38², 39⁵, 40², 41, 43⁴, 45⁴, 46, 47², 52, 53, 54³, 55, 56, 58⁶, 60², 61, 62, 63², 64⁴, 65⁵, 67³, 68³, 69, 70⁶, 71³, 72, 73², 74⁴, 75⁵, 76⁴, 77², 78⁴, 80, 81⁵, 82³, 85², 86⁵, 88³, 89, 90⁴, 91⁴, 92, 94¹³, 96², 102³, 105³, 107⁸, 108⁶, 109⁷, 110⁷, 111³

→ **Veysel Tepesi**

Veysel Tepesi öz. a. Kırım’da bulunan bir tepe. “*Yüreklere Türk dilinin, Türk şiirinin güzellikleriyle kanatlı ve soylu şairlerin, Kırım’da bir tepeye Veysel Tepesi adını verdiklerini ve o tepeden Türkiye radyolarını dinlediklerini, orada Veysel’i okuduklarını belirtmek istiyorum.*” - Y. B. Bakiler **AV** 56

Veysî öz. a. Yugoslavya Türk halk şairi. “*Yugoslavya Türk Halk şâirleri arasında Suzî, Sa’yî Şem’î, Sucudî, Veysî, Ümmî Sinan, Âşık Kedahî, vs. gibi isimler var.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 135

vezin Ar. a. esk. ed. Ölçü. **ÜK** 44, 135

→ *hece vezni*

vezinli *sf. ed.* Ölçülü. **AV** 8, 44

Viranas *öz. a.* Üsküp'te bulunan bir Türk köyü. “*İkinci Cihan Savaşı yıllarında, 1944'te, bir Türk köyü olan Viranas'ta radyo yayınına başladık.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 191

vicdan *Ar. a.* Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç. **ÜK** 30

vidalamak *(-i)* Vida ile tutturmak. **AV** 111

video *İng. a.* Manyetik bantlar üzerinde yer alan veya sayısal olarak derlenmiş hareketli resimler dizisi.

→ *video bant*

video bant [**videobant**] *İng. a.* Televizyon yayınlarının kaydedildiği, bir kasete sarılı şerit. **ÜK** 152

Vietnam *öz. a.* Güneydoğu Asya'da, Çinhindi Yarımadası'nın doğusunu kaplayan bir ülke. “*Biefraa'da, Kongo'da, Vietnam'da ölen insanlara ağıt yakmak 'ilericilik!' 'Bilimsellik!'*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 112

Viladiçin *öz. a.* Balkanlarda bir yerleşim yeri. “*Meselâ Gostivar'dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri*

Üsküp'e Preşova'ya, Viranye'ye, Viladiçin'e, Leskovat'a, Niş'e, Kubriya'ya, Belgrat'a, Şid'e, Zagreb'e, Lübyana'ya, Sarayova'ya kadar götürür getirirdi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

villa *İt. a.* Yazlıkta veya şehir dışında, bahçeli, müstakil ev. **S** 59

virajlı *sf.* Virajlı olan. **AV** 42

viran *Far. sf.* Yıkık, harap. **ÜK** 79;
viran olmak viran duruma gelmek, haraplaşmak. **ÜK** 42, 135, 153

virane *Far. a.* Yıkılmış veya çok harap olmuş yapı. **ÜK** 77

Viranye *öz. a.* Balkanlarda bir yerleşim yeri. “*Meselâ Gostivar'dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri Üsküp'e Preşova'ya, Viranye'ye, Viladiçin'e, Leskovat'a, Niş'e, Kubriya'ya, Belgrat'a, Şid'e, Zagreb'e, Lübyana'ya, Sarayova'ya kadar götürür getirirdi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 184

vites *Fr. a.* Otomobillerin çekiş ve hızını ayarlamaya yarayan dişliler düzeni. **ÜK** 189

vitrin *Fr. a.* **1.** Bir dükkân veya mağazanın sokaktan camla ayrılan ve mal sergilemek için kullanılan yeri, sergen. **ÜK** 51, 52, 65, 77; **2.** İçine

konan şeylerin görünmesi için yapılmış camlı dolap. **AV** 10; **ÜK** 148

vokal *Alm. a. db.* Ünlü. **ÜK** 128

Vrutok *öz. a.* Gostivar kenti yakınlarında küçük bir köy. “*Vurtok veya Vrutok isimli bir köyden geçiyoruz.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 181

vs. bk. Vesaire. **AV** 52, 105; **ÜK** 19, 43, 47, 100, 135, 142, 147

vura vura *zf.* Vurarak, elini hızla çarparak. “*Birkaç gün sonra başka bir masabaşı sohbetinde, Yazar Necati Zekeriya öfkeli yumruğunu avucunun içine vura vura anlatıyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 74, 151

vurabilmek *(-i, -e)* Vurma imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 122

vurgun *a.* Kolayca ve haksız ele geçen kazanç. **ÜK** 14

vurgunluk *a.* Vurgun olma, gönül kaptırma durumu. **S** 62

vurma *a.* Manevi olarak yaralama. “*Osmanlı’yı içerden ve dışardan vurma ve yıkma hareketleri bize karşı Araplardan geldi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 200

vurmak *(-e)* **1.** Elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla çarpmak.

AV 47, 80, 81, 82, 104; **ÜK** 20, 32, 33, 36, 75, 82, 93, 97, 181, 184; **2.** Duyulmak, hissedilmek. **ÜK** 33; **3.** *(nsz)* Kalp, vuru durumunda olmak, çarpmak. **AV** 39; **ÜK** 63; **4.** *(-i)* Silahla yaralamak, öldürmek. **AV** 113; **S** 38, 57; **ÜK** 122, 189; **5.** *(-i)* Ses çıkarmak için bir şeyi başka bir şey üzerine hızlıca çarpmak. **AV** 8, 9; **6.** *(-i)* Hızla çarpmak. **S** 49, **7.** Üzerinde görünmek, üzerine düşmek, yansımak, aksetmek. **AV** 54

→ **vura vura**

Vurtok *bk.* Vrutok **ÜK** 181

vurulma *a.* Vurulmak işi. **ÜK** 82²

vurulmak *(nsz)* **1.** Vurma işine konu olmak. **S** 37, 46², 52; **2.** Silahla yaralanmak. “*Hüdâvendigâr’ın vurulduğu yere, hemen bir çadır kurdular.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 97

vuruşma *a.* Vuruşmak işi. **ÜK** 96

vuruşmak *(nsz, -le)* Savaşmak, çarpışmak. **ÜK** 96

vuslat *Ar. a. esk.* Sevgiliye kavuşma. **S** 53

vücut *Ar. a.* İnsan veya hayvan gövdesi, beden. **ÜK** 149

w, W

Washington öz. a. ABD'nin başkenti.
“Ama akşamla beraber, Biser Otelinin
lüks salonlarını dolduran Yugoslav
burjuvazisi için, orkestra âdeta
beynimi kemiren gürültülü bir müziğe

*başlayınca, kendimi Paris veya
Washington şehirlerinin gece
kulüplerinden birinde sandım.” - Y. B.
Bakiler ÜK 12*

y, Y

ya *Far. bağ.* **1.** Şaşma, şaşkınlık bildiren bir söz. **ÜK** 52, 62, 95; **2.** Bilinen, görülen, hatırlanıp anlatılan bir olay dolayısıyla da sorulan başka bir konu için kullanılan bir söz. **AV** 53, 55², 64, 113; **S** 14; **ÜK** 32², 98, 145, 152, 168, 200, 201; **3.** Bir düşüncenin karşıtı düşünülürken kullanılan bir söz. **AV** 8, 90; **ÜK** 57, 167; **4.** Dilek ve geniş zaman kiplerinde yargıyı güçlendiren bir söz. **ÜK** 169; **5.** Bazı çekimli zamanlardan sonra gelerek anlamı pekiştiren, kuvvetlendiren bir söz. **AV** 90; **ÜK** 198; **ya Allah, bismillah, Allahuekber!** İslami çevreler tarafından atılan slogan. “*Belki de milleti eğersiz atlara bindirip, ellerine palalar verip, Niyazi Yıldırım’ın: ‘Budur Peygamberin övdüğü Türkler Ya Allah! Bismillah! Allahuekber!’ nârasıyla, yeni bir Balkan seferine çıkaracaktım(!)*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 150; **ya rabbi** Tanrı’m, Allah’ım. **AV** 44³, 109; **ÜK** 190

ya ... ya ... *Far. bağ.* **1.** Cümlede eş görevli ögeler arasında ya ... ya ..., ya ... veya, ya ... yahut biçimlerinde tekrarlanarak kullanılan bir söz. **S** 20², 35², 41²; **ÜK** 173²; **2.** Birinden birinin

olacağı sanılan iki iş için kullanılan bir söz. **ÜK** 182

yaban *Far. hlk.* Yabancı, el, yerli halktan olmayan kimse. **S** 29², 31

yabancı *sf.* **1.** Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse), bigâne, ecnebi. **AV** 76; **ÜK** 14, 113, 117, 122, 123, 154; **2.** Belli bir yere veya kimseye özgü olmayan. **ÜK** 21; **3.** Aileden, çevreden olmayan (kimse veya şey), özge. **ÜK** 22³, 29², 111, 124; **4.** Tanınmayan, bilinmeyen, yad. **AV** 9; **ÜK** 62²; **5.** Başka bir milletle ilgili olan. **ÜK** 111, 112³, 190, 192; **yabancı kalmak** tanımamak, bilmemek. “*Kendi kültür mirasına yabancı kalan, başka milletlerin kültürleriyle boyanan toplulukların varlıklarını koruması mümkün değildir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 68

yadigâr *Far. a.* Bir kimseyi, bir olayı hatırlatan nesne veya kişi, andaç. **ÜK** 80, 151; **yadigâr kalmak** bir olayı, bir kimseyi hatırlatan bir nesne, bir özellik bırakılmış olmak. **AV** 96

yağ *a.* **1.** Birleşiminde stearik, oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan ve bunların oranlarına göre kıvamları değişen bitkisel veya hayvansal madde. **AV** 91³; **2.** Vücudun, atılması

gereken amonyak, üre vb. maddelerini içine alarak deriden sızan ve ter kokusunu veren madde. **ÜK** 14, 122²

yağdırılmak (nsz) Yağdırma işi yapılmak. **ÜK** 100

yağmak (nsz) Yağmur, kar, dolu gökten düşmek. **S** 20, 21, 51², 55

yağmur a. **1.** Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumunda olanı, yağar, yağış, baran, bereket, rahmet. **AV** 46, 86²; **S** 14, 16, 17, 20, 22, 25, 51, 55, 63; **ÜK** 197; **2. mec.** Çokluk, bolluk. **ÜK** 84

yağmurlu sf. Yağmuru olan, yağmur yağan. **S** 61

yahu Ar. ünl. Üzerine dikkati çekmek için söylenen söze katılan bir kelime. **AV** 45², 82; **ÜK** 173

Yahudi Ar. öz. a. Hz. Musa'nın dinine bağlı olan kimse, Musevi, semitik. **ÜK** 184², 185, 201

Yahya Kemal Beyatlı öz. a. Şair, yazar, siyasetçi, diplomat. “*Yahya Kemal Beyatlı'nın annesi, İsa Bey Câmii'nde yatıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 78

Yahya Paşa öz. a. İkinci Bayezid'in damadı, Rumeli Beylerbeyi. “*İkinci Bayezid'in damadı Yahya Paşa,*

Rumeli Beylerbeyi iken, bu güzel camiyi Üsküp'e armağan bırakmış.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 79

→ **Yahya Paşa**

Yahya Paşa Camisi öz. a. Makedonya'nın başkenti Üsküp'te bulunan eski Osmanlı camisi. “*Şehrin kuzey ucundaki Yahya Paşa Camii, yüzüme 475 yıllık bir geçmişten bakıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 79

yaka a. **1.** Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü. **AV** 53; **ÜK** 14; **2.** Kıyı, kenar, taraf. **ÜK** 112²; **yaka silmek** bıkmak, usanmak. **AV** 67; **yakasına yapışmak** hesap sormak veya bir şey istemek için tutup bırakmamak. **AV** 49; **ÜK** 32; **yakasını kurtarmak** bir işten kurtulmak. **ÜK** 141

yakalamak (-i) **1.** Bir kimseyi veya bir şeyi elle tutmak. **ÜK** 124; **2.** Arayarak veya rastlantı sonucu bulup bağlantı kurmak. **ŞA** 50; **AV** 105

yakariş a. **1.** Yakarma işi, yakarı. **S** 20; **2. din b.** Tanrı'dan bir şey dilemek amacıyla söylenen söz, dua, münacat. **AV** 44; **ÜK** 97

yakarma a. Yakarmak işi. **AV** 44, 74

yakılma a. Yakılmak işi. **AV** 103², 112²

yakılmak (nsz) Yakma işi yapılmak. **AV** 14, 112, 113³; **ÜK** 27, 80, 183; **yakılıp yıkılmak** harap edilmek, zarar verilmek. “*Köyler, kasabalar, şehirler yakılıp yıkıldı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 183, 189

yakın *sf.* **1.** Az bir ara ile ayrılmış olan (zaman veya yer), uzak karşıtı. **AV** 14, 62, 77; **ŞA** 49; **S** 40; **ÜK** 11, 15, 16, 19, 35, 116, 179, 180, 181, 187, 198; **2.** Benzeyen, andıran, yaklaşan. **AV** 55; **ÜK** 12, 80; **3. a.** Aralarında sıkı ilişki olan arkadaş, dost veya akraba. **AV** 70, 73, 80²; **ÜK** 35, 37, 79, 83², 107, 110, 120, 125, 141; **4.** Küçük, önemsiz değişikliklerle birbirinden ayrılan. **ÜK** 67; **5.** Aralarında sıkı ilgi bulunan. **ŞA** 47; **S** 5; **ÜK** 111; **6.** Uzak olmayan yer. **ÜK** 25, 162², 181; **yakın bulmak** kendi gibi görmek. “*Veysel’in sevdiği, kendisine yakın bulunduğu şairlerin çoğu, halk şiirimizin temel taşları arasında: Karacaoğlan, Dertli, Yunus Emre, Köroğlu, Pir Sultan Abdal, Ruhsatî, Ferhat, Sadık Baba... gibi şairler, onun, gönül verdiği saz ve söz sultanları arasında.*” - Y. B. Bakiler **AV** 70; **yakınlarını kaybetmek** yakın ilişkide olunan birini yitirmek. “*Yakılan otelin parasını ve yakınlarını kaybedenlerin milyarları bulan tazminat dâvâlarını*

devletimiz karşıladı.” - Y. B. Bakiler **AV** 113

→ **Yakın Plan Yayınları**

Yakın Plan Yayınları Bir yayınevi. “*Umumi istek üzerine, Yakın Plan Yayınları, her iki kitabın yeni baskılarını yapıyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 10

yakından *zf.* **1.** Yakın bir yerden, yakın olarak. **AV** 85; **2. mec.** Çok dikkatli, titiz bir biçimde. **AV** 76; **yakından ilgilenmek** yakın ilgi göstermek, alakadar olmak. “*Bizimle, gerçekten çok yakından ilgilendi.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 37; **yakından tanımak** bir kimseyi, bir şeyi bütün özellikleriyle bilmek veya tanımak. **ÜK** 115

yakınlık *meç.* Duygusal bağ veya akrabalık ilişkisi. **ÜK** 35, 101, 172; **yakınlık duymak** birine karşı sevgi veya ilgi duymak. **AV** 102

yakınmak (nsz) Sızlanmak, sızlanarak anlatmak, şikâyet etmek. **ÜK** 18

yakışmak (nsz) **1.** Güzel durmak, iyi gitmek, yaraşmak, uygun gelmek. **AV** 91; **2. (-e)** Uygun olmak, iyi karşılanmak, münasip olmak. **AV** 60, 106, 110, 113; **ÜK** 18, 44, 81, 168², 203; **yahuşukh almaz** [yakışık

almamak] yerinde olmamak, uygun düşmemek. **S** 33

yakıştırma *a.* Yakıştırmak işi. **AV** 48, 76², 88

yaklaşmak (-*e*) **1.** Arada az bir aralık kalacak biçimde ilerlemek, aradaki uzaklığı azaltmak veya büsbütün ortadan kaldırmak için ileri gitmek. **ÜK** 32, 96, 187; **2.** Yakınlaşma. **ÜK** 50, 173

yakma *a.* Türkü, ağıt vb. düzenleme, besteleme. “*Onun millî birliğimiz, vatan bütünlüğümüz ve millî ülkümüz üzerine şiirler yazmasından, türküler yakmasından daha tabii ne olabilir?*” - Y. B. Bakiler **AV** 9

yakmak (-*i*) **1.** Yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak. **AV** 104, 113; **ÜK** 45, 68, 81, 91, 122, 129, 169, 188; **2. mec.** Yıkıma, zarara yol açmak, büyük bir zarara uğratmak, mahvetmek. **S** 37, 62; **ÜK** 117, 121, 188; **3.** Işık vermesini sağlamak. **ÜK** 129; **4.** Güçlü sevgi uyandırmak. **AV** 64; **yakıp yıklmak** çok büyük zarar vermek, harap etmek. **S** 57; **ÜK** 119, 122, 151

yaktırılmak Yaktırma işi yaptırılmak. “*Ya Koca Sinan’ın Balkanlar’da*

yaktırılan, yaktırılan diğer şaheserleri?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 152

Yakup *öz. a.* İslamiyet'e göre peygamber olan İbrani din büyüğü ve atası. “*Azerbaycan yüreğimde bir şahdamardır / Ben Yâkub gibiyim uzun yıllardır / Onda Yusuf’umun kokusu vardır. / Ve hasreti, gönlümde, büyük Türkistan kadardır*” - Y. B. Bakiler **S** 51

yalan *a. 1.* Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz, kıştır. **AV** 69, 82², 88; **ÜK** 96, 116; **2. sf.** Uydurma. **S** 57, 59³; **yalan söylemek** yanıltmak, yalan atmak. “*Yalan söylüyorsam Türk olmayayım!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 31

yalancı *a.* Yalan söylemeyi huy edinmiş olan kimse. **AV** 88

yalı *Rum. a.* Su kıyısında yapılmış büyük, görkemli ev. **S** 59

Yalıncağ Baba *öz. a.* Asıl adı Esseyid Muhammet Nuri’ olan dergâha yalın ayak geldiği için "Yalıncağ Sultan" lakabını alan evliya. “*Gülizar, rüyasında Yalıncağ Baba’yı gördü.*” - Y. B. Bakiler **AV** 22⁴

→ **Yalıncağ Baba Tekkesi**

Yalıncağ Baba Tekkesi *öz. a.* Hafik'e bağlı Yalıncağ köyünde bulunan tekke. “*Dönüşte Yalıncağ Baba*

*Tekkesine uğradılar.” - Y. B. Bakiler
AV 22*

yalnız *sf.* **1.** Yanında başkaları bulunmayan. **S** 25; **ÜK** 17, 50, 100; **2.** *bağ.* Ama. **AV** 103, 111, 112; **ÜK** 19, 23, 73, 171, 172, 177, 200, 202; **3.** *zf.* Yalnızca. **AV** 52, 53, 81; **S** 17; **ÜK** 39, 63, 93², 95, 162, 168, 180, 194²; **yalnız bırakmamak** bir başına koymamak, hep yanında olmak. “*Karşılaşınca, beni yalnız bırakmamak için, sergiye girmediler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 27, 43; **yalnız kalmak** bir başına kalmak. “*Demedim mi bu hasret bitirir seni / Ay dolanır gider, yalnız kalırsın. / Her gün yeni baştan dağılır, ufalırsın / Demedim mi yüreğim sevme!*” - Y. B. Bakiler **S** 42

→ *yapayalnız*

yalnızca *zf.* Belli durumun, şartın veya işin dışına çıkmaksızın, yalnız, ancak, tek, sırf, salt, sadece. **ÜK** 192

yalnızlık *a.* **1.** Yalnız olma durumu, kimsesizlik. **ÜK** 58, 192; **2.** Kimse bulunmama durumu, ıssızlık, tenhalık. **S** 10²

yalvaç *a. din b.* Peygamber. **ÜK** 33

yalvarma *a.* Yalvarmak işi. **AV** 74

yalvarmak (*nsz*) Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle, saygılı

bir biçimde bir şey istemek. **ÜK** 52, 57, 58, 198

yama *a.* Delik ve yırtığı uygun bir parça ile onarma, kapatma. **AV** 14

yamaç *a.* Dağın veya tepenin herhangi bir yanı. **ÜK** 95, 101, 102

yamalı *sf.* Yama vurulmuş, yama ile onarılmış olan. **S** 36

yaman *sf.* Alışılmadık, olağanın dışında. **S** 57

yamyam (Orta Afrika'daki zenci bir topluluğun adından) *sf.* Açlık ve yiyecek yokluğu yüzünden daha çok din, tapınma, büyü vb. amaçlarla insan eti yiyen (kimse). **S** 59

yan *a.* **1.** Sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet. **AV** 81; **S** 20², 28², 55²; **ÜK** 18, 32, 36, 37, 49, 52, 53, 57, 58, 59, 66, 75, 83, 95, 97, 112, 129, 151, 180², 187, 188, 193, 197; **2.** Bir şeyin ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü, profil. **AV** 14, 33, 104; **ÜK** 32; **3.** Birlikte, beraberinde olma. **AV** 46, 112; **ŞA** 47; **S** 7; **4.** Üst. **S** 29; **5.** Yer. **ÜK** 193; ... **den yana** bir şey ya da durumdan taraf. “*Halktan yana...*” - Y. B. Bakiler **S** 61; **yan yatmak** sağa veya sola doğru eğilerek devrilmek. **ÜK** 51

→ öte yandan, yan yan, yan yana, yanı başında, yanibaşı

yan yan *zf.* Yanlamasına. **AV** 64

yan yana *sf.* 1. Birbirinin yanında olan. **ÜK** 51; 2. *zf.* Biri ötekinin yanında olarak. **AV** 110; **ÜK** 116, 120, 183, 187

yanak *a.* Yüzün göz, kulak ve burun arasındaki bölümü. **AV** 14

yanakh *bk.* yanak **S** 33

yangın *a.* Zarara yol açan büyük ateş. **AV** 17; **S** 35; **ÜK** 79, 80²; **yangına körükle koşmak (gitmek)** gerginliği, uzlaşmazlığı artıracak biçimde davranmak. **ÜK** 124

yanı başında *zf.* Hemen yanında. **ÜK** 81

yanibaşı [yanı başı] *a.* Yakını, hemen yanı, omuz başı. **ÜK** 98, 175

yanık *a.* 1. *sf. mec.* Duygulu, dokunaklı, acılı, etkili. **AV** 42; **ŞA** 46; **ÜK** 57; 2. *sf.* Yanmış olan. **ÜK** 122

→ **yanık bozlak**

yanık bozlak Bozlağın türlerinden biri. “Şimdi burda Sakarya, orda Seyhan, Deli Kür... / Bir yanık bozlak gibi yüreğime dökülür. / Yüreğim ‘ay balam’lı türkülerimle büyür. / Beni sonsuzluğa hep türkülerim götürür. /

Gel ey Kıımlı Sinan, atını ufkuma sür. / Sesim Estergon’da yine gümbür gümbürdür. / Benim Bayrağım bile tarifsiz bir türküdür! - Y. B. Bakiler **S** 21

yanılmak (*nsz*) Sonucunu düşünmeden veya bilmeden uygunsuz bir davranışta bulunmak. **ÜK** 173, 178

yanında *zf.* 1. Bir şeye, bir kimseye göre, nispetle. **AV** 90; 2. Birlikte, beraberinde. “Dilimizde Arapça, Farsça kelimeler yanında İngilizce, Fransızca, Latince vs... kelimeler de var.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19, 22, 23, 24, 25, 29, 36, 38, 42, 49, 50, 58, 63, 75, 78, 114, 120, 123, 125, 145, 147, 162, 194², 203; **yanında olmak** desteklemek, yardımcı olmak. **AV** 40

→ **yanında yöresinde**

yanında yöresinde Etrafında, yanı başında. “Evlad-ı Fatihan mezarları, eski Türk evleri, hepsi, hepsi bana yıllardan beri yanında yöresinde büyüdüğüm, sonra kaybettiğim, derken bir gün birdenbire karşılaştığım eserler gibi geldi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 23

yani *Ar. bağ.* 1. Demek, şu demek ki anlamlarında bir söz. **AV** 7, 14, 46, 48², 52, 53, 58, 59, 60, 63³, 67, 75, 91, 105, 106; **ÜK** 16, 41, 44², 45, 72, 92,

109, 127, 163, 164, 168, 172², 175, 179², 184, 185, 199, 200, 202²; **2. sf.** Sözü'nün kısası, doğrusu anlamlarında bir söz. **ÜK** 72, 110, 117, 171, 172, 174²

yâni *bk.* yani-1 **AV** 111

yanlış *a.* **1.** Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymama durumu, yanlışlık, hata. **AV** 102; **ÜK** 110, 115, 172, 174, 176, 179², 180, 198², 199; **2. sf.** Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymayan, aykırı olan, hatalı. **AV** 48², 76; **ÜK** 66, 84, 94, 177, 178, 194, 202; **3. sf.** Hatalı bir biçimde. **ÜK** 21, 27, 177, 199; **yanlış yolda olmak** zarara yol açacak tavırlarda bulunmak, davranışları yanlış olmak. “*Yanlış yolda olan Arnavutları uyarmalıdırlar!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 204

yanlışlık *a.* Yanlış davranış, yanlış iş, yanlış sanı, hata. **AV** 88; **yanlışlık yapmak** yanlış davranışta bulunmak. “*Benim gibi kör bir adam, böyle yanlışlıklar yapar işte.*” - Y. B. Bakiler **AV** 82

yanmak (*nsz*) **1.** Bütünü veya bir bölümü ateş veya sıcaklığın etkisi ile bozulmak, kömür durumuna geçmek. **ÜK** 122; **2. mec.** Çok üzülme. **S** 52²; 57; **yanıp tutuşmak** elde edemediği

bir şey için büyük üzüntü duymak. **ÜK** 201

yansıtma (*-i*) *mec.* Aktarmak, göstermek, aksettirmek. **ÜK** 12

Yanya *öz. a.* Yunanistan'ın Epir bölgesinin en büyük şehri. “*Abdülhalik Renda! Yanya doğumlu!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 172

yapabilmek (*-i*) Yapma imkânı veya olasılığı bulunmak. **AV** 52, 58; **ÜK** 83, 100²

yapayalnız *sf.* **1.** Yanında kimse veya hiçbir şey bulunmayan (kimse). **S** 17; **ÜK** 56; **2. sf.** Yanında kimse veya hiçbir şey bulunmayarak. **ÜK** 95, 189; **yapayalnız kalmak** bir başına kalmak. “*Sultan Murad Türbesinin, Anadolu'dan çok uzaklarda, Kosova Ovası'nın ortasında öyle yapayalnız kalmasından mı?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 98

yapı *a.* **1.** Barınmak veya başka amaçlarla kullanılmak için yapılmış her türlü mimarlık eseri, bina. **ÜK** 151; **2.** Canlı bir varlığın ruh veya beden özelliklerinin tümü, bünye, strüktür. **AV** 54, 105

→ *fiziki yapı, fizikî yapı*

yapılma *a.* Yapılmak işi. **ÜK** 19, 195

yapılmak (*nsz*) **1.** Yapma işine konu olmak. **ÜK** 50², 51, 59, 65², 76, 77², 79, 82, 95, 97, 99, 114, 161, 162, 187, 196; **2. mec.** Gerçekleştirilmek, ortaya çıkarılmak. **AV** 35, 40², 54, 90, 91, 95, 105, 111; **ÜK** 9, 11, 12, 13, 19, 22, 23, 25, 26, 28, 39, 42, 47, 61, 67², 92, 98, 115, 152, 167, 170, 179², 192, 194³, 197

yapışmak (*-e*) Sıkıca yakalamak, tutmak, sarılmak. **AV** 13

yapıştırılma *a.* Yapıştırılmak işi. **AV** 111

yapıştırmak (*-i, -e*) Yaklaştırmak, birbirine dayamak. **ÜK** 21, 149

yapma *a.* **1.** Yapmak işi. **AV** 91²; **ÜK** 173, 194; **2. sf.** Yapay. **ÜK** 42

yapmacık *sf.* İçten olmayan (tavır, davranış, duygu), yapma, yapay, sahte, suni, zahirî, sofistike. **AV** 13

yapmak (*-i*) **1.** Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek. **AV** 8², 71, 91, 95, 106, 109; **ÜK** 10², 16², 17, 43, 47, 55, 65, 70, 75, 113, 116², 143, 144, 149, 150², 161, 170, 174, 176, 182, 193, 194, 201; **2. (nsz)** Bir düşünceyi, bir davranışı, bir isteği işe dönüştürmek, gerçekleştirmek. **AV** 40; **S** 33; **ÜK** 14, 18, 26, 27, 29, 52, 174; **3.** Bir mesleği ifa etmek. “*Bir ara Yugoslavya*

Meclisinde Tanıtma Bakanlığı yapmıştı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 14, 142, 173², 181; **4.** Bir dileği, bir isteği yerine getirmek, uygulamak, ifa etmek. **AV** 68, 90, 107; **ÜK** 22; **5. (nsz)** Bir harekete, işe başlamak veya bir hareketle, işle uğraşmak. **AV** 38; **ÜK** 23, 40, 50², 100, 117, 177, 196², 204; **6. (nsz)** Olmasına yol açmak. **AV** 39; **ÜK** 43, 44; **7.** Zarara yol açmak. **ÜK** 45, 171, 200; **8. (yar)** Bir kimseye bir meslek kazandırmak, yetiştirmek. **AV** 104, 106; **ÜK** 172, 200, 203; **9.** Gerçekleştirmek. **AV** 17; **10. (nsz)** Üretmek. **AV** 54; **yapmadığı kötülük kalmamak** yapmadığını bırakmamak. “*Kendisini milletvekili seçenlere, saygı ve sevgi gösterenlere, yapmadığı kötülük kalmadı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 121; **yaptığını beğendin mi?** yapılan şeyin doğru bulunmaması durumunda söylenilen bir kızgınlık sözü. “*Yaptığını beğendin mi? Neden öyle konuştun?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 22, 29

yaprak *a. bit. b.* Bitkilerde solunum, karbon özümlemesi, terleme vb. olayların olduğu, çoğu klorofilli, yeşil ve türlü biçimdeki bölümler. **AV** 38, 86⁴; **S** 22, 39, 48, 49; **ÜK** 55

yaptırılmak (*nsz*) Yaptırma işine konu olmak. **ÜK** 50, 77², 78, 79, 80

yaptırmak (-i, -e) Yapmasını sağlamak, yapmasına imkân vermek.

ÜK 76, 143, 146, 147, 167, 188

yar *a.* Uçurum. **S** 51

yâr *Far. a.* **1.** Sevgili. **S** 8; **2.** *esk.* Dost, tanıdık. **AV** 59², 66

yara *a.* **1.** Keskin bir şeyle veya bir vuruşla vücutta oluşan derin kesik.

ÜK 122; **2.** Bir şeyin iç veya dış yüzünde herhangi bir etki ile oluşan ve tehlikeli olabilen oyuk, gedik, yarık.

ÜK 122; **3.** *mec.* Dert, üzüntü, acı. **AV**

54, 69; **S** 47, 51; **yaralarına el vurup**

durmak üzüntüsünün açığa çıkmasına

neden olmak. “*Şimdi sen de benim*

yaralanma el vurup durdun.” - Y. B.

Bakiler **AV** 53; **yarasına kurt**

düşmek bakımsızlıktan dolayı yarası

kurt bağlamak. “*Yarama kurt düştü.*” -

Y. B. Bakiler **ÜK** 122

yaradan *öz. a.* Tanrı. **AV** 60, 63³; **S**

27; **Yaradan’a sığınmak** bütün

gücünü kullanmak. **ÜK** 32

yaradılış *a.* Bir kimsede doğuştan

bulunan vücut ve ruh özelliklerinin

tümü, mizaç, huy, tıynet, cibilliyet.

ÜK 120, 141

yaralanmak (*nsz*) Yaralama işi

yapılmak. **ÜK** 122

yaralı *sf. mec.* Dertli, üzüntülü. **S** 57; **ÜK** 44

yaratıcı *sf.* Yaratma yeteneği olan, yaratan. **AV** 112

yaratılmak (*nsz*) Yaratma işine konu olmak. **AV** 47, 62, 63²; **ÜK** 110

yaratılmış *sf.* Tanrı tarafından yaratılan. “*Veysel de, bütün tasavvuf*

şairleri gibi, her yaratılmışta,

Yaradan’ın nurunu gören, kâinatı,

Allah’ın kudretine bağlayan bir gönül

eri.” - Y. B. Bakiler **AV** 60

yaratmak (-i) *din b.* Allah, olmayan bir şeyi var etmek. **AV** 47², 60; **ÜK**

203²

yardım *a.* **1.** Kendi gücünü ve

imkânlarını başka birinin iyiliği için

kullanma, muavenet. **AV** 40; **ÜK** 34,

44, 63, 75²; **2.** İşlerin daha etkin ve

verimli olabilmesi için sağlanan katkı,

destek. **ÜK** 176, 177², 188, 194, 195²,

196³; **yardım almak** destek görmek.

“*Türkiye’den herhangi bir yardım*

aldınız mı?” - Y. B. Bakiler **ÜK** 177;

yardım elini uzatmak yardım etmek,

yardımda bulunmak. “*Kızılay, onlara*

da yardım elini uzatsın.” - Y. B.

Bakiler **ÜK** 195; **yardım sağlamak**

destek sağlamak, yardım etmek. “*Gece*

için bilet satmaktansa âşışın şiirlerini

bir araya getirip bastırmayı, böylece

ona bir yardım sağlamayı daha uygun buldu.” - Y. B. Bakiler AV 35; **yardım yapmak** yardım etmek. “Kızılay, umumiyetle köylere, köylülere yardım yapıyor.” - Y. B. Bakiler ÜK 195²; **yardıma muhtaç (olmak)** güç duruma düşmek. “Ama, şehirlerde oturmalarına rağmen yardıma muhtaç Türkler de var.” - Y. B. Bakiler ÜK 195; **yardımda bulunmak** yardım etmek. ÜK 195

→ **yardım kuruluşu**

yardım kuruluşu Mağdur olan vatandaşların sorunlarının kısa zamanda çözülmesine önemli katkılarda bulunan gönüllü bağış kuruluşu. “Kosova’da 420 İnsani yardım kuruluşu faaliyette.” - Y. B. Bakiler ÜK 195

yardımcı sf. Yardımı olan (şey). **yardımcı olmak** yardımda bulunmak. AV 35, 64; ÜK 92, 101, 103

yarı sf. 1. Bir bütünü oluşturan iki eşit parçadan her biri, nısıf. ÜK 107², 162², 168; 2. Bir şeyin yarısı kadar olan, yarım olan. ÜK 168

→ **yarı çıplak, yarıçıplak**

yarı çıplak bk. yarıçıplak S 24

yarıçıplak sf. Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan,

yoksul, geçim darlığı çeken. “Sivrialan Köyü’nün yarıçıplak çocukları, güneşlenmek için bir duvar dibine çömelen Karaca Ahmet’e doğru, çığlık çığlığa koşuşmaya başladılar.” - Y. B. Bakiler AV 13

yarılamak (-i) Ortasına varmak. AV 14; ÜK 129

yarılmak (nsz) Üzerinde yarık açılmak. S 35; ÜK 78

yarım sf. Bütün bir şeyin ayrıldığı iki eşit parçadan her biri. ÜK 12, 77; **yarım kalmak** tamamlanmamak, sonuçlanmamak. ÜK 111

→ **yarım daire, yarım yamalak, yarımada**

yarım daire a. mat. Bir dairenin bir yarım çember ve bir çapla sınırlanan yarısı. ÜK 101

yarım yamalak zf. Baştan savma bir biçimde, üstünkörü. ÜK 204

yarımada a. coğ. Yalnız bir yanından ana karaya bağlı, öbür yanları suyla çevrili kara parçası. ÜK 200

yarın a. 1. Bugünden sonra gelecek ilk gün. AV 76; ÜK 17; 2. Gelecek, ilerideki zaman. AV 10, 108; ÜK 185, 192, 195

yarınki sf. Yarın yapılacak olan, yarın ile ilgili. AV 41; ÜK 59⁵

yarış *a.* Yarışma, rekabet. **ÜK** 68, 125, 139; **yarış edercesine** yarış ediyormuş gibi. “Sonra, Üsküp’te kaldığını sürece gördüm ki, gençler her akşam yemeğinden sonra Burmalı Camisi Meydanı’nda toplanmakta, geceyi dolduran ihtiraslarını, birbirleriyle yarış edercesine kamçulamaktadırlar.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 67

yarışircasına *zf.* Yarıştırmış gibi. “Çocuklar, birbirleriyle yarışircasına yemine başladılar.” - Y. B. Bakiler **AV** 13

yasak *a.* 1. Bir işin yapılmasına karşı olan yasal veya yasa dışı engel, memnuiyet. **S** 29²; **ÜK** 44, 63; 2. *sf.* Yapılmaması istenmiş olan, yok, memnu, haram. **AV** 58; **yasak koymak** yasaklamak, yapılmasını engellemek. “Siz Anadolu Türkleri olarak, sevgiye yasak koymuşsunuz!” - Y. B. Bakiler **ÜK** 63

yasaklama *a.* Yasaklamak işi. **ÜK** 168

yasaklamak *(-i)* Bir şeyin yapılmamasını buyurmak veya istemek. **ÜK** 168²

Yasin *Ar. öz. a.* Kur'an surelerinden biri. **Yasin okumak** ölen veya ölmek üzere olan kişinin yanında Yâ-sîn

suresini okumak. “Bir kınalı türküdür dilim Türkü söyleyen / Bu Sivas türküsü, bu Kars, bu Eğin / Ölürsen bana bir Yâsin okuyun / Sonra başucumda türkü söyleyin.” - Y. B. Bakiler; **Yâsin okumak** *bk.* Yasin okumak **S** 21

yastık *a.* Başın altına koymak veya sırtı dayamak için kullanılan, içi yün, pamuk, kuş tüyü, ot vb.yle doldurulmuş küçük minder. **AV** 43; **ÜK** 83

→ **köşe yastığı**

yaş *a.* 1. Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman, sin. **AV** 27, 34, 40, 61, 64, 73², 78, 86; **ÜK** 32, 36, 40, 43, 51, 57, 66, 98³, 120, 169, 173, 174, 176, 179, 180, 182, 197, 202; 2. Bir kurum, bir kuruluş, düzen vb.nin kurulduğundan bu yana geçen zaman. **ÜK** 80; **yaşını başını almak** yaş ilerlemiş olmak. **ÜK** 18

yaşam *a.* Doğumla ölüm arasında yaşanan süre, ömür, hayat. **ÜK** 115

yaşama *a.* Yaşamak işi. **AV** 35, 46, 68; **ÜK** 18, 37, 182, 194, 196

yaşamak *(nsz)* 1. Canlılığını, hayatını sürdürmek. **AV** 9, 41, 62, 76, 107, 110; **S** 15, 47; **ÜK** 15, 22, 30, 33, 34, 35, 41, 60, 61, 92, 93, 94³, 101, 111, 112², 117, 120, 127, 142, 161, 168,

171, 172, 173, 175, 183, 184², 193, 199², 200², 204²; **2.** Varlığını sürdürmek. **AV** 7; **S** 31; **ÜK** 21, 22, 33, 83; **3.** Varlıklı, endişesiz, hoş vakit geçirmek, keyif sürmek. **AV** 77; **4.** Herhangi bir durumda bulunmak veya olmak. **AV** 10, 36, 51, 54, 60; **ŞA** 48; **ÜK** 29, 30, 65, 91, 94, 146, 158; **5.** Oturmak, eğlenmek. **AV** 51, 70, 74²; **S** 59; **ÜK** 37, 79, 162, 164², 195; **6.** Görüp geçirmek, başından geçmek. **AV** 67; **S** 29; **ÜK** 102, 103, 112, 149, 167, 191, 204; **7.** Sağ olmak. **AV** 54, 107; **8. mec.** Sürmek, devam etmek. **S** 35, 47; **9. mec.** Bir durumu yaşar gibi olmak, bir durumla özdeşleşmek, duymak, hissetmek. **AV** 50, 58, 59², 60³, 66, 67, 74, 76⁴, 78, 79²; **S** 10, 44; **ÜK** 24², 30, 31, 32, 41², 82, 108, 124, 159

yaşanmak (*nsz*) Yaşama işi yapılmak. **AV** 113

yaşasın *ünl.* Yaşa, kahrolsun karşıtı. **ÜK** 73², 125, 148³; **yaşasın öz yönetim!** Özyönetim taraftarlarının sloganlarından biri. “*Yaşasın işçi-aydın dayanışması!*” ‘*Yaşasın özgürlük!*’ ‘*Yaşasın işçi hakları!*’ ‘*Kahrolsun faşizm*’ ‘*Yaşasın öz yönetim!*’ diye bağırarak şerefe kadeh kaldırırdım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 148

yaşatmak (*-i*) **1.** Yaşamasını sağlamak veya yaşamasına imkân vermek. **AV** 7, 10, 22, 50, 56; **ÜK** 10, 55; **2. mec.** Sürdürmek, devam ettirmek. **AV** 7; **ÜK** 22, 41, 93

yaşayabilmek (*nsz*) Yaşama imkânı veya olasılığı bulunmak. **ÜK** 62, 159, 201

yaşayış *a.* Yaşama işi. **AV** 82; **ÜK** 17, 98, 109

yaşıyormuşçasına *zf.* Yaşıyormuş gibi. “*Veysel benim de bulunduğum birkaç sohbet toplantısında, perde inen gözüne, babasının koltuğu altında bulunan sivri uçlu bir değneğin kazara saplandığını söylüyor ve o günleri, yeniden yaşıyormuşçasına olayı canlı anlatıyordu.*” - Y. B. Bakiler **AV** 18

yaşlı *sf.* Yaşı ilerlemiş, kocamış, ihtiyar (kimse). **ÜK** 41, 57, 58, 63, 66, 76, 97, 121, 122³, 149², 151, 162, 171

yaşlıca *sf.* Biraz yaşlı olan. **ÜK** 56, 98

yaşmaklı *sf.* Yaşmak örtünmüş. **S** 31; **ÜK** 51

yat *İng. a.* Özel gezinti gemisi. **S** 59

yatak *a.* **1.** Uyuma, dinlenme vb. amaçlarla üzerine veya içine yatılan eşya, döşek. **ŞA** 14, 28, 43, 47; **S** 45; **ÜK** 13, 33, 68, 129, 134, 140, 163; **2.** Gizli barınak veya bir suçluyu gizlice

barındıran yer. **ÜK** 140; **3.** Çanak biçimindeki bir havzada veya buna benzer bir oluşumda toplanmış petrol birikintisi.

→ **petrol yatağı, yer yatağı**

yatırım ekon. Millî ekonominin veya bir ticaret kuruluşunun üretim ve hizmet gücünü artırıcı nitelikte olan aktif değerlerine yapılan yeni eklemeler, envestisman. **ÜK** 35, 115, 140, 148; **yatırım yapmak** ileride bir çıkar veya kazanç sağlamak için önceden ortam hazırlamak. **ÜK** 38, 115

yatmak (nsz) **1.** Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek. **AV** 34, 42²; **ÜK** 12², 42, 76; **2.** Ölü gömülmüş olmak. **ŞA** 48; **S** 55; **ÜK** 78, 79, 129, 162, 170, 175; **3.** Hastalık sebebiyle yatakta kalmak. **ÜK** 163; **4.** Geceyi geçirmek üzere bir yerde kalmak. **AV** 22; **5.** (nsz) Bir yere veya bir şeyin üzerine boylu boyunca uzanmak. **S** 59; **yatıp kalkmak** gecelerini geçirmek. **ÜK** 202

yatsı a. Güneşin batmasında bir buçuk, iki saat sonraki vakit, yatsı vakti.

→ **yatsı namazı**

yatsı namazı a. din b. Yatsı vakti kılınan namaz. **ÜK** 43, 82

yavaş sf. Hızlı olmayan, ağır, çabuk karşıtı. **ÜK** 167²

→ **yavaş yavaş**

yavaş yavaş zf. **1.** Gitgide. **ÜK** 17, 67; **2.** Yavaş bir biçimde, ağır ağır, adım adım, aheste aheste, aheste beste, sepil sepil. **AV** 38; **ÜK** 177

yavru a. Çocuk, evlat. **ŞA** 47³

yavuklu a. hlk. Sevgili. **S** 47

Yavuz bk. Yavuz Bülent Bakiler **AV** 108

Yavuz Bülent bk. Yavuz Bülent Bakiler **AV** 105, 106, 107, 109; **ÜK** 15, 35, 49², 72, 108

Yavuz Bülent Bakiler öz. a. Gazetecilik, yöneticilik ve avukatlık da yapan şair ve yazar. “*Fakat hiçbirisi, bize Yavuz Bülent Bakiler’in yazdıklarını duyurmadı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 150, 161

Yavuz Bülent Bâkiler bk. Yavuz Bülent Bakiler **AV** 10; **ÜK** 14, 154

yay a. Ok atmaya yarayan, iki ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk. **S** 44

yayan zf. Yürüyerek, yaya. **yayan yürümek** herhangi bir araç olmadan yayan olarak yürümek. “*Gâh yayan yürüyerek, gâh kağnılarla, yaylılarla*

yol alarak, gâh bir toz dumanı içinde sarsıla-sarsıla giden eski yük kamyonlarının arkasında, ağzını, burnunu mendiliyle kapayıp, çile çekerek ve bir feraha çıktıklarında, bir han köşesine indiklerinde, bir köy evine misafir edildiklerinde, bir kasaba veya şehir kahvehanesine oturduklarında, etraflarını alan meraklılara çalip söyleyerek gitti...” – Y. B. Bakiler AV 33

yaygara *a.* Gereksiz olarak yüksek sesle bağırp çağırma. ÜK 142

yayılmak (*nsz*) **1.** Yayma işine konu olmak veya yayma işi yapılmak. AV 14; **2.** Genelleşmek. AV 109; **3.** Genişlemek, büyümek. ÜK 31, 58, 68; **4.** Serilmek, döşenmek. ÜK 32, 77, 84; **5.** Rahat bir biçimde, sere serpe oturmak. ÜK 31

yayın *a.* **1.** Basılıp satışa çıkarılan kitap, gazete vb., neşriyat. ÜK 114, 116, 125, 164², 193; **2.** Radyo ve televizyon aracılığıyla halka sunulan, duyurulan, iletilen eser, program, neşriyat. ÜK 150, 191, 192³, 193, 194⁶; **yayın yapmak** radyo ve televizyon yayıncılığı yapmak. “Devlet radyolarımız, turistlere iyi davranmamızı, misafirsevenliğimizi yabancılara da göstermemizi günde

kırk defa yayın yaparak bizi uyarmaya çalışıyor.” - Y. B. Bakiler ÜK 111, 192²

→ **radyo yayını, Yakın Plan Yayınları, yayın saati**

yayın saati Yayın için ayrılmış süre. “Önümüzdeki aylarda, yayın saatimiz günde üç saate çıkacak.” - Y. B. Bakiler ÜK 193

yayınlamak Kitap, gazete, dergi vb. şeyleri basmak ve dağıtmak, neşretmek. ÜK 38; **2.** Radyo ve televizyonla sunmak, bildirmek, duyurmak. “Türk televizyonları Noel eğlencelerini, çeşitli Hristiyan âdetlerini âdeta teşvik edici tarzda yayınlıyorlar.” - Y. B. Bakiler ÜK 194

yayınlanmak Yayınlama işi yapılmak. “125 şiirle yüklü olan *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri isimli kitap ise, 1953 yılında yayınlandı.*” - Y. B. Bakiler AV 32, 35²; ÜK 67, 68, 150, 151, 194²

yayla *a. coğ.* **1.** Akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası, plato. AV 73², 92; ŞA 47; S 11; ÜK 95; **2.** Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası

iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri. S 11, 62³

→ *Germeç Yaylası, Nalbant Yaylası, Tecer Yaylası*

yaylatmak Sallamak. “*Yıllarca ‘Bebe gibi kollarında yaylattığı’ gizli dertlerini anlattığı ‘sesini sesine kattığı’ iki saziyla bir curası, bu güzel Sivas kiliminin üzerinde.*” - Y. B. Bakiler AV 43

yaylı *a.* Üstü ve yanları kapalı, dört tekerlekli, altında yayları olan, atla çekilen bir tür binek arabası, yaylı araba. AV 33

yayma *a.* Yaymak işi. AV 112

yaymak (-i, -e) Birçok kimseye duyurmak. ÜK 169, 195³, 201

yayvan *sf.* Eni boyundan ve derinliğinden çok olan, basık ve geniş. AV 81

yazabilmek (-i) Yazma imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 10, 154

yazar *a.* Bilim, edebiyat, sanat alanlarında kitap yazan veya kitap hazırlayan, bir eseri ortaya koyan ve eserin sahibi olan kimse, kalem erbabı, müellif. AV 55; ÜK 17², 42², 43, 74, 153, 154, 155, 202

→ *gazeteci yazar, okuryazar, yazar çizer, Yazarlar Birliği*

yazar çizer [yazarçizer] *sf.* Yazarlıkla uğraşan (kimse). ÜK 38

→ *yazar çizer takımı*

yazar çizer takımı [yazarçizer takımı] Aynı düşünceye sahip yazarlıkla uğraşan kişiler. *Türk’e düşman olanlarla, âdeta ağız birliği içinde bulunan bir kısım yazar- çizer takımımız, milletimizin sırtında korkunç bir çile kamburu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 123

Yazarlar Birliği *öz. a.* 1932 ile 1991 arasında Sovyetler Birliği’nde profesyonel yazarların oluşturduğu örgüt. “*Yazarlar Birliğindeki toplantıyı düşünerek düğün evinin bahçe kapısından ayrılınca, o çocuk da arkama düşüverdi.*” - Y. B. Bakiler ÜK 197, 198², 199, 202, 203

yazdırabilmek (-i, -e) Yazdırma imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 91

yazdırılmak Yazdırmak eylemi yapılmak. ÜK 121

yazdırma *a.* Yazdırmak işi. AV 86

yazı *a.* Herhangi bir konuda yazılmış bilim, düşünce ve sanat ürünü. AV 10, 104, 107; ÜK 21², 42, 43, 55, 85², 153⁵, 154², 155, 164, 203

→ *yazı dili, yazıhane*

yazı dili *a. dil b. Dilin yazıda kullanılan biçimi. ÜK 19*

yazıhane *T. Far. a. Yazı ve danışma işlerinin yürütüldüğü iş yeri, büro. ÜK 77, 121*

yazık *a. 1. Herkesi üzebilecek şey, günah. AV 107, 113; ÜK 192; 2. ünl. Acınma, üzüntü anlatan bir söz. ÜK 32, 33; ÜK 149; 3. ünl. Kınama anlatan bir söz. AV 104; yazık olmak boş yere zarar verilmek. AV 113*

yazılı *sf. Üzerinde yazı bulunan, yazısı olan. ÜK 179*

yazılma *a. Yazılmak işi. AV 28; ÜK 120*

yazılmak *(nsz) Yazma işi yapılmak. AV 9, 56, 62, 87; ÜK 9, 49, 148, 153², 191*

yazın *zf. Yaz mevsiminde, yaz aylarında. S 33*

yazısız *sf. Yazısı olmayan. “Ah isimsiz mezarlar, taşsız mezarlar / Taşları yazısız mezarlar. / Eğilsem üstünüze bir söğüt dalı gibi / Ağlasam duyarsınız beni sabaha kadar.” - Y. B. Bakiler S 41*

yazlık *a. Yazın oturulan yer. ÜK 40, 57*

yazma (I) *a. Yazmak işi, tahrir. AV 9², 40; ÜK 103, 120, 126, 152, 153, 154, 191, 199*

→ *okuma yazma, Yazma Eserler Semineri*

yazma (II) *a. Bohça, yemeni, başörtü, yorgan vb. şeyler yapmakta kullanılan, üstüne boya ve fırça ile veya tahta kalıplarla desen yapılmış bez. ÜK 77²*

Yazma Eserler Semineri *öz. a. Unesco'nun 1967 yılında, Afganistan'da düzenlediği seminer. “Unesco 1967 yılında, Afganistan'da, bir Yazma Eserler Semineri düzenlemişti.” - Y. B. Bakiler ÜK 56*

yazmak *(-i) 1. Söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak. S 44; 2. Yazı ile anlatmak, yazıya dökmek. AV 27, 32, 35, 46, 54, 56, 60², 62, 64, 66, 67², 70², 72, 73, 76, 79, 86, 90, 91, 102², 104, 105², 107³, 110²; S 6, 13², 45, 51², 59; ÜK 15, 126, 149, 150², 152, 153⁶, 154, 161, 164, 165, 167, 170, 188, 189, 199, 202, 203; 3. (nsz) Yazı ile bildirmek, haber vermek. ÜK 81, 96, 98, 110, 118, 121, 124, 134, 154; 4. Kaydetmek. ÜK 23; 5. (-de) Yazar olarak görev yapmak. AV 7, 10²; ÜK 10³, 43; 6. Bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak. AV 7, 8, 9²;*

ÜK 49, 51, 59, 155; yazıp çizmek yazmak. ÜK 15, 126

yedi *sf.* Altıdan bir artık. AV 35, 40, 62, 64, 73, 80, 103, 113; ÜK 25, 38, 61, 78, 79², 80², 94², 98⁴, 99², 140, 145, 146, 147, 151, 152, 153, 164, 170, 175, 179, 183, 188, 193, 199³; **yedi sülalesine küfredilmiş gibi olmak** çok kızmak. “Donduk kaldık. Yedi sülâlemize küfredilmiş gibi olduk.” - Y. B. Bakiler ÜK 169

→ **Yedi Askı şâirleri, Yedi Askı şairleri**

Yedi Askı şâirleri *bk.* Yedi Askı şairleri ÜK 44

Yedi Askı şairleri Cahiliye devrinde meşhur Arap şairlerinden yedisinin şiirlerine verilen isim. “Kur’ân mensurdur: Yedi Askı şâirlerini secdeye kapandıran bir nesir!” - Y. B. Bakiler

yediler *ç. a. din b.* Yedi kişilik evliya topluluğu. ŞA 50

yedinci *sf.* Yedi sayısının sıra sıfatı, sırada altıncıdan sonra gelen. ÜK 55, 61²

yedirilmek (*nsz.*) Yedirme işi yapılmak. ÜK 162

yediveren *sf.* Yılda birkaç kez meyve veren veya çiçek açan (asma, gül vb.)

→ **yediveren gül**

yediveren gül Yılda birkaç kez çiçek açan gül. “Bir gün baktım, her şeyde bir başka hâl var / Toprağa düşen tohum, ellerine yağın kar / Yediveren güllerle ansızın gelen bahar / Selçuklu çinisinden yüzüme esen rüzgâr / Bir ince mermer sütun, bir kerpiç duvar / Anadolu: dağından kara-taşına kadar / Anamın diliyle türküler söylüyorlar...” - Y. B. Bakiler S 21

yekpare *Far. sf.* Bir parçadan oluşan, tek parça, bütün. ÜK 39

yelek *a.* Ceket altına giyilen kolsuz ve kısa giysi. ÜK 174

yeleli *sf.* Yelesi olan (hayvan). S 51, 59

yelken *a. den.* Rüzgâr gücünden yararlanarak geniş bir yüzey oluşturacak biçimde yan yana dikilen ve teknenin direğine uygun bir biçimde takılarak onu hareket ettiren kumaş veya şeritlerin tümü. S 29

yellendirmek (*-i*) Yellenme işini yaptırmak. AV 53

yelyepelek Telaşla, hızlıca. S 58

yeme *a.* Yemek işi. AV 45; ÜK 51

yemek (I) *a. 1.* Yemek yeme, karın doyurma işi. AV 45, 53; S 32; ÜK 16, 37, 50, 52, 67, 76, 107, 128, 169; 2.

Yemek için pişirilip hazırlanmış yiyecek, aş, taam. **AV** 53, 80; **ÜK** 147², 193; **yemek yemek** karın doyurmak. **S** 62; **ÜK** 16, 37, 38, 147; **yiyip içmek** karın doyurmak, beslenmek. **AV** 80, 81

→ *öğle yemeği, yemek masası, yemek salonu*

yemek (II) (-i) Hoşa gitmeyen kötü bir duruma uğramak, tutulmak. **ÜK** 93

yemek masası *a.* Üzerinde yemek yemek amacıyla kullanılan masa. **ÜK** 12

yemek salonu *a.* Yemek odası. **ÜK** 13

yemin *Ar. a.* Ant. **S** 7, 42, 51²; **yemin etmek** ant içmek. **ÜK** 34; **yemine başlamak** *hlk.* Tanrı adını anarak ant içmek. **AV** 13

yemiş *a.* Meyve. **ÜK** 193

yemyeşil *sf.* Her yanı yeşil, çok yeşil. **ÜK** 60, 95², 145, 163

yeni *sf.* **1.** O güne kadar söylenmemiş, görülmemiş, gösterilmemiş, düşünülmemiş olan. **S** 21, 39²; **ÜK** 11², 12, 79, 94, 95, 127³, 140², 144, 150, 177; **2.** Daha öncekilerden farklı olan. **ÜK** 16², 19, 42, 135, 146, 151, 184; **3.** Kullanılmamış olan, eski karşıtı. **AV** 14, 76, 90²; **ŞA** 50; **S** 39; **ÜK** 36, 51, 56, 58, 59, 65, 75, 79, 84,

101, 162, 164, 192; **4.** Tanınmayan, bilinmeyen. **AV** 41; **ÜK** 121, 158; **5.** *zf.* Biraz önce, çok zaman geçmeden. **AV** 42; **ÜK** 146; **6.** Oluş veya çıkışından beri çok zaman geçmemiş olan. **AV** 38, 53; **ÜK** 162², 163, 170, 190, 192; **7.** En son edinilen. **AV** 10, 40, 62; **ÜK** 10; **8.** İşe henüz başlamış. **AV** 41, 110; **yeni boyutlar kazanmak** farklılaşmak, başkalaşmak. “*Bu Öz Yönetim Uygulaması, zamanla yeni boyutlar kazandı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 141

→ *yeni baştan, Yeni Cami, yeni nesil, yenibaştan*

yeni baştan *zf.* Baştan başlayarak, yeniden. **AV** 71; **S** 17, 42, 53; **ÜK** 39, 139, 175, 177, 199

Yeni Cami *öz. a.* İstanbul'da bulunan bir cami. “*Eminönü'nde, Yeni Cami avlusunda, orta yaşlı bir adama, postahanenin nerede olduğunu sordum.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 108

Yeni Cami *öz. a.* Rapşışte köyünde bulunan bir cami. “*Köyün üç camii var: Hacı Ahmet Camii, Eski Camii, Yeni Camii.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 170²

yeni nesil Her devrin gençlik çağına basmış kişileri. “*Atatürk'ün. yeni nesillere gösterdiği hedef, aşlamak istediği ruh, Âşık Veysel'i de etkilemiş,*

gönlünde fırtınalar koparmıştır.” - Y. B. Bakiler AV 9, 69; ÜK 38, 111

yenibaştan *bk.* yeni baştan ÜK 195

yeniden *z.f.* Gene, yine, bir daha, tekrar. AV 14, 17, 18, 72, 80, 111; S 10, 22, 26⁵, 27¹⁰; ÜK 9, 10, 43², 56, 58, 77, 80³, 107, 121, 149, 152², 161, 175, 191, 194, 199

yenilenmek (*nsz.*) Bir şeyin yerine yenisi konulmak. ÜK 141

yenilmek (*nsz.*) Savaş veya yarışmada karşısındakinden aşağı durumda kalmak, kaybetmek, mağlup olmak. ÜK 158

yer *a.* **1.** Bir şeyin, bir kimsenin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, mahal, mekân. AV 14, 35, 43, 55, 59, 66, 73, 104, 106, 107, 111, 112; ŞA 48; ÜK 15, 16, 24, 32, 33, 39, 42², 51², 59², 66, 76, 77, 81, 84, 91, 98², 101², 102², 116, 122, 161, 162³, 170³, 176, 179, 187², 203; **2.** Bulunulan, yaşanılan, oturlan bölge. AV 13, 43², 79; ŞA 47; S 55, 59; ÜK 11, 23, 59; **3.** Otel, motel vb.nde kalınacak oda. ÜK 16, 32; **4.** Bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan, mahal. S 23, 37; ÜK 18, 35, 39, 65³, 95, 97², 98², 113; **5.** Gezinilen, ayakla basılan taban. AV 13, 14, 42; ÜK 24², 30, 32², 83², 120, 176; **6.** *mec.* Durum, konum. AV 69,

76; ÜK 107, 127³, 126, 128², 154, 201; **7.** Önem. AV 40; **8.** Taraf. “*Bir insanın bir yeri kesilse, canı acıyor.*” - Y. B. Bakiler AV 86; S 21, 34, 39, 43, 49, 52, 55, 57; **yer almak** **1)** ayrılan yerde durmak, bulunmak. ÜK 25, 153, 195; **2)** bir işi hazırlayanlar arasında bulunmak. AV 38, 104; **3)** bulunmak. “*Benim de, Yugoslavya’da en çok merak ettiğim konuların başında işçi sınıfının durumu yer alıyordu.*” - Y. B. Bakiler ÜK 143; **yer ayırmak** yer tutmak. “*Şiir festivaline katılan bütün şâirleri aynı otelde ağırlamak mümkün olmadığı için, Yugoslavlar üç ayrı otelde yer ayırmışlar.*” - Y. B. Bakiler ÜK 12; **yer değiştirmek** bulunduğu yerden bir başka yere geçmek. ÜK 127; **yer vermek** önemli bir görev vermek. AV 90; **yerden göğe kadar haklı (olmak)** yanlışı olmamak, haksız olduğu tek bir nokta dahi olmamak. “*Arnavutlar, yerden göğe kadar haklıdır.*” - Y. B. Bakiler ÜK 168; **yere göğe sığdırmamak** önem verdiği için gözünde çok büyütme. “*Veysel’in, kendi aydınlık dünyasında binbir güzellikle süslendiği, övüp durduğu, yere göğe sığdırmadığı... bu sevgili kimdir acaba?*” - Y. B. Bakiler AV 65; **yere vurmak** kötü duruma sokmak. AV 53; **yeri geldikçe** uygun

gördükçe, uygun zamanda. “*Struga’da, Kalkandelen’de, Üsküp’te yapılan şiir festivallerini, Hisar dergisindeki sohbetlerde yeri geldikçe anlattığım oldu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 152; **yeri göğü birbirine katmak** aşırı telaş yaratmak. **ÜK** 161; **yeri göğü tutmak** her tarafı ele geçirmek, denetim altında bulundurmak. **ÜK** 122; **yerinde duramamak** içi içine sığmamak. **ÜK** 197; **yerinde saymak** ilerleyememek, gelişememek, değişememek. **AV** 68; **ÜK** 127; **yerinden etmek** çok heyecanlanmak. “*Uzakta bulunan bir dostun el sallaması gibi, beni yerimden ediyordu.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 36; **yerinden ok gibi fırlamak** oturulan yerden hızla kalkmak. “*Birdenbire yerinden ok gibi fırladı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 109; **yerini almak** yerine geçmek. **ÜK** 28; **yerini korkuya bırakmak** bir şeyin yerini korku almak, bir şeyden korkmaya başlamak. “*Fakat Ohri’den uzaklaştıkça, gecenin karanlığında tek başıma kaldıkça, yüreğimdeki şüphe, yerini korkuya bıraktı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 32

→ **doğum yeri, gözetleme yeri, halvet yeri, harman yeri, iş yeri, işyeri, mahşer yeri, mesire yeri, yer çekimi, yer**

gök, yer minderi, yer sofrası, yer yatağı, yer yer

yer çekimi *a. fiz.* Yer kütesinin çekimi etkisiyle bir cismin, türlü bölümlerine uygulanan güçlerin bileşkesi, arz cazibesi. **ÜK** 95

yer gök *a.* Gözün gördüğü her yer, her taraf. “*Yugoslavya’da yer-gök orman adeta!*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 101

yer minderi *a.* Yere serilerek üzerine oturulan yün, pamuk, sünger vb.yle doldurulmuş minder. **ÜK** 50

yer sofrası *a.* Yerde kurulan sofra. **AV** 45

yer yatağı *a.* Yere serilen yatak. **S** 20; **ÜK** 129

yer yer *zf.* 1. Birçok yerde. **AV** 14; 2. Zaman zaman. **ÜK** 50, 51, 77, 189

yerinde *zf.* Zamanı, yeri uygun düşerek, gerektiği biçimde. **ÜK** 16;

yerinde bir karar almak olması gerektiği gibi, uygun bir şekilde karar vermek. “*Çok yerinde bir karar almışsınız.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34;

yerinde görmek uygun bulmak. “*Burada, bir Yugoslav vatandaşının deniz motoru almasını yerinde görenler, Türkiye’de deniz motoru alan bir Türk’ü neden sömürücü olmakla, halktan kopmakla,*

burjuvaziye kaymakla suçluyorlar?” - Y. B. Bakiler ÜK 16

yerine *zf.* Bir şeyin veya bir kimsenin yerini almak üzere. **AV** 82; **S** 20; **ÜK** 14, 19, 20⁴, 21, 27, 33⁴, 39, 52², 83², 99, 127, 128⁸, 134, 141, 170, 187; **yerine geçmek** görevden ayrılan birinin yerini almak. **ÜK** 119; **yerine getirmek** ifa etmek. **ÜK** 81

yerleşmek (-e) Bir yerde oturmaya, yaşamaya başlamak. **ÜK** 62, 169

yerleştirmek (-e) **1.** Yerleşmesini sağlamak. **AV** 73, 111; **ÜK** 19, 57, 60, 63, 121, 158; **2.** Yerine koymak. **ÜK** 12

yerli *sf.* **1.** Oturduğu bölgede doğup büyüyen, ataları da orada yaşamış olan. **AV** 41; **ÜK** 73, 121; **2.** Yurt içinde yapılan veya bir yurdun kendine özgü niteliklerini taşıyan. **AV** 92

yersık *bk.* yemek (I)-1 **ÜK** 128

yeşermek (*nsz*) *mec.* Canlanmak, yeniden ortaya çıkmak. **AV** 52

yeşil *a. sf.* Bu renkte olan. **AV** 43, 73; **ÜK** 24, 30, 36, 39, 145, 164⁴, 181

→ **yemyeşil, yeşil saha**

yeşil saha Yeşilliklerin geniş yer kapladığı alan. “Güzel bir yeşil saha haline getirilen meydanın yem açıldığı belliydi.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 56

yeşillik *a.* Yeşil bitkileri çok olan yer. **S** 35; **ÜK** 164, 181

yetenek *a.* Bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği, kabiliyet, istidat. **ÜK** 17

yeter *sf.* **1.** İhtiyacı karşılayacak kadar olan, kâfi. **ÜK** 21; **2. ünl.** Kâfi, yetişir, yeterli anlamlarında bir söz. **AV** 65; **S** 10², 11⁴; **yeteri kadar** yetecek ölçüde. **AV** 90, 102², 110; **ÜK** 71, 100, 147

yeterli *sf.* **1.** Bir işi yapma gücünü sağlayan özel bilgisi olan, kifayetli, ehliyetli. **ÜK** 22; **2.** Gereksinimlere cevap veren, ihtiyaçları karşılayan. **AV** 35

yetim *Ar. sf.* **1.** Babası ölmüş olan (çocuk), babasız. **S** 39, 47; **ÜK** 99⁴; **2.** Üzüntü, acı. “*Buldukları ülkelerde azınlık olmanın, birtakım haksızlıklara, hatta güzel isimlerinden ve inançlarından ötürü zulümlere, katliamlara uğramanın yetim duyguları içerisinde dirler.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 111; **yetim kalmak** **1)** babası ölmüş olmak. “*Ne oyun oynamak ister, ne uyku, ne su... / Ne elişi resimleri gönlünü alır. / Orda, bir uzak evde bir çocuk yetim kalır / Burda ben.*” - Y. B. Bakiler **S** 23; **2)** üzülme, üzüntü duymak. “*Balabanla Balacan masalında, ormanların*

karanlığında kaybolur, yetim kalırdım.” - Y. B. Bakiler ÜK 129

yetinmek (-le) Bir şeyi kendisi için yeter bularak daha çoğuna gerek görmemek, daha çoğunu istememek, kanaat etmek, iktifa etmek. ÜK 128

yetişebilmek (nsz) Yetişme imkânı veya olasılığı bulunmak. AV 42

yetişmek (-e) 1. Ulaşmak, ermek, varmak, vasıl olmak. AV 109; 2. (nsz) Üremek, büyüme, olmak. AV 38; 3. (-de) Eğitim görmüş olmak, öğrenmek, gelişmek. AV 60, 110; 4. Değmek, uzanıp dokunabilmek. S 37; 5. Yardım etmek, yardımına koşmak. ÜK 44, 96

yetiştirebilmek (-i, -e) Yetiştirme imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 153

yetiştirme a. Yetiştirmek işi. ÜK 111, 164

yetiştirmek (-i) 1. *mec.* Eğitim, öğrenim sağlamak. AV 110; ÜK 38, 102, 203; 2. (-i) *mec.* Çocuğun gelişip büyümesine özen göstermek. AV 8

yetkili *sf.* Herhangi bir işte yetkisi olan (kimse), salahiyyetli, salahiyyetar. AV 9, 36; ÜK 18³, 75, 95, 144², 167

yetmek (nsz) 1. Bir gereksinimi karşılayacak, giderecek nicelikte

olmak. ÜK 21; 2. (-e) Yeterli sebep olmak. ÜK 33; 3. Kötü bir davranış, durum, tutum yeterli olmak, kâfi gelmek. AV 67

yetmiş a. 1. Altmış dokuzdan sonra gelen sayının adı. ÜK 173; 2. *sf.* Yedi kere on, altmış dokuzdan bir artıktır. AV 34, 35, 40, 41, 42, 43, 67, 78², 108, 111²; ÜK 17², 40, 55, 57², 79, 92, 11, 107, 142, 146, 148, 149, 153³, 154², 168, 169, 175, 178, 187, 189, 204

yetmişlik *sf.* Yetmiş yaşında olan. ÜK 95

Yetivart *öz. a.* Yavuz Bülent Bakiler’in Ermeni arkadaşı. “*Sekiz-dokuz yaşlarında iken, mahallemin çocuklarından Vahan’ı, Ara’yı, Nişan’ı, Ohannes’i, Yetivart’ı kızdırmak için yere çizdiğim kocaman bir Haç üzerindeki tepinmemi, şimdi hep utanarak, yüreğim sızlayarak hatırlıyorum.” - Y. B. Bakiler ÜK 120*

Yezid *öz. a.* Emevî Hanedanı'nın kurucusu ve birinci Emevî halifesi olan Muâviye bin Ebu Süfyan'ın oğlu. “*Ortaokulda, tarih dersinde öğrendim ki, Yezid, Muaviye'nin oğlu imiş.*” - Y. B. Bakiler AV 46, 47, 49⁴, 71, 72, 73², 103², 104²; S 35; ÜK 178⁵, 179; **Yezid oğlu Yezid** Nefret edilen çok kızılan bir kimse için söylenen kızgınlık

ifade eden bir söz. “*Daha çok kızdığımız bir adama, “Yezid oğlu Yezid!” diye homurdanırız.*” - Y. B. Bakiler **AV** 49

yezit *Ar. a.* Nefret edilen kimseler için kullanılan bir söz. **AV** 49², 71, 73², 102, 103

yığılmak (*nsz*) Çok sayıda birikmek, toplanmak. **S** 36

yığın *a.* Bir şeyin yığılmasıyla oluşturulan küme, tepe. **AV** 107; **ÜK** 45, 181, 183

→ *taş yığını, yığın yığın*

yığın yığın Bir araya gelip kalabalık oluşturarak. “*Durdular yığın yığın göğü yumruklayarak / Durdu gelip geçenler, durdu sancılı zaman. / Diken gibi bir marş dudaklarında / Ellerinde kan.*” - Y. B. Bakiler **S** 56

yıkamak (*-i*) Su veya başka bir sıvı kullanarak bir şeyi temizlemek. **ÜK** 24, 25, 51

yıkanmak (*nsz*) **1.** Yıkama işi yapılmak veya yıkama işine konu olmak. **S** 61; **ÜK** 42, 60; **2.** Kendi vücudunu yıkamak, banyo yapmak. **ÜK** 14

yıkık *sf.* Yıkılmış olan, harap, viran. **ÜK** 183

yıkılma *a.* Yıkılmak işi. **AV** 49; **ÜK** 39, 42, 162

yıkılmak (*nsz*) **1.** Herhangi bir sebeple çökmek, göçmek. **ÜK** 58, 60, 65, 75, 77⁴, 79², 80², 107, 109, 121², 135, 182, 187; **2. mec.** Yok olmak, mahvolmak. **ŞA** 50; **S** 47; **ÜK** 25, 30, 153

yıkıntı *a.* Yıkılan bir şeyin parçaları, kalıntıları, enkaz. **ÜK** 183

yıkma *a.* Yıkma işi. **ÜK** 200

yıkmak (*-i*) Kurulu bir şeyi parçalayarak dağıtmak, bozmak, tahrip etmek. **AV** 104

yıktırılmak (*nsz*) Yıkma işi yaptırılmak. **ÜK** 152

yıl *a.* **1.** Dünya'nın, Güneş çevresinde tam bir dolanım yapması için geçen 365 gün, 5 saat ve 49 dakikalık zaman. **AV** 8², 9, 16, 18; **ÜK** 9⁵; **2.** Miladi takvime göre ocak ayının birinde başlayıp aralık ayının otuz birinde sona eren on iki aylık dönem, sene. **AV** 15, 17, 21, 33, 35⁶, 36, 38², 39⁵, 40², 41, 42, 43², 44³, 45, 46, 47, 50², 54³, 66², 67, 71, 72, 78², 86, 87², 90, 91, 92, 103³, 107, 108, 109, 111²; **S** 28, 31, 51, 52²; **ÜK** 11², 17², 18, 19, 21⁶, 22, 23, 28, 29, 35⁴, 36², 37⁸, 38², 39, 41², 49, 50³, 55², 56, 60, 61², 62, 74, 76, 77², 78², 80³, 92², 95, 98, 100, 101, 107, 108, 109, 120, 121, 122²,

129², 135, 139, 140², 141³, 142, 144, 146, 147, 148³, 149³, 151, 152², 153⁴, 154, 157, 158, 161², 163, 164², 168⁵, 169, 170², 171², 172⁶, 173, 174³, 175⁴, 176², 179⁴, 182², 183², 184², 187², 189², 190, 191, 192⁷, 194⁴, 196, 199⁴, 200³, 202, 204²; **yıldan beri** ... yıldır. “Yüzünü görmedim ama yazılarım 25 yıldan beri okuyorum.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 11, 35, 42, 94, 120; **yıllardan beri** uzun yıllardan bu yana. “Anlattıkları, uzun yıllardan beri, benim de ilgimi uyanık tutan konulardı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 34

→ **yıllar yılı, yıldönümü, yüzyıl, yüzyıllarca**

yılan *a. hay. b. Sürtingenlerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan. yılanın deliğinde bile olsa* “Her nerede olursa olsun.” anlamında kullanılan bir söz. “Çünkü yılanın deliğinde bile olsa, Veysel’in kendisini bulacağını ve yaşatmayacağını sanıyordu.” - Y. B. Bakiler **AV** 22

Yıldırım Bâyezîd *bk.* Yıldırım Bayezid **ÜK** 96

Yıldırım Bâyezîd *bk.* Yıldırım Bayezid **ÜK** 60⁴

Yıldırım Bâyezîd *bk.* Yıldırım Bayezid **ÜK** 96

Yıldırım Bayezîd *öz. a.* Dördüncü Osmanlı padişahı. “Ve 29 yaşında padişah olan muhteşem Yıldırım Bayezîd burada, belki de tam benim bulunduğum yerde, genç başını iri avuçları arasına alarak, babasına ve zavallı kardeşine gözyaşı dökmüş.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 96, 98

yıldız *a.* Çekirdeğinde oluşan füzyon sonucunda açığa çıkan enerjiyi uzaya ışınım biçiminde yayan, ışıklı gök cisimlerinden her biri. **AV** 87; **S** 9, 45; **ÜK** 28, 31

yıldönümü [yıl dönümü] *a.* Herhangi bir olayın üzerinden bir yıl geçtikten sonra yeni bir yılın başladığı gün, seneidevriye. **AV** 27, 53

yıllar yılı *zf.* Uzun yıllardan beri. **S** 15

yıllarca *zf.* Yıllar boyu, birçok yıl, senelerce. **AV** 43, 46, 50, 54²; **ÜK** 24, 91, 169

yıllık *a.* **1.** Yapımından veya doğumundan başlayarak üzerinden bir yıl geçmiş olan. **AV** 34, 43; **2. sf.** Bir yıl için, senelik, senevi. **S** 6, 15, 35, 48, 50, 55; **ÜK** 20, 25, 39, 50, 58, 77, 78, 79, 84, 92, 113, 135, 144, 158, 170, 171, 182², 191

yır *a. hlk.* Şiir. **ÜK** 20, 21

yırtık *sf.* Yırtılmış olan. **AV** 53

yiğit *a.* 1. Delikanlı, genç erkek. **ÜK** 98, 122; 2. *sf.* Güçlü ve yürekli, kahraman, alp. **ÜK** 60

yiğitçe *zf.* Yiğit gibi, yiğide yaraşır bir biçimde, yüreklilikle. **AV** 49; **ÜK** 121

yiğitlik *a.* Yiğit olma durumu, yiğitçe davranış, yüreklilik, cesaret. **ÜK** 34

yine *zf.* 1. Yeniden, bir daha, tekrar, gene. **AV** 7, 35², 50, 53, 72, 82, 87; **S** 8, 14, 21, 46⁴, 47⁴, 50, 52, 63; **ÜK** 15, 19, 35, 39, 40², 41, 44², 45, 67², 93, 95², 109, 113², 114, 140, 147, 169, 199; 2. Buna rağmen, bununla birlikte. **S** 51; **ÜK** 30, 99, 173; 3. Öyle de olsa, öyle olmasına karşılık. **S** 61; **ÜK** 92, 101, 103

yirmi *a.* 1. On dokuzdan sonra gelen sayının adı. **ÜK** 187; **ÜK** 175; 2. *sf.* İki kere on, on dokuzdan bir artı. **AV** 35, 40², 42², 111; **ÜK** 9², 13², 18, 21³, 27, 28², 31, 38, 39, 55⁶, 58, 60, 61², 66, 67, 81, 94, 98³, 100, 116, 151, 154, 161, 162, 164², 167², 168³, 171², 172², 174, 175, 179, 195, 197², 199, 200

→ **Yirmi Bir Mart, Yirmi**

Yedi Mayıs Devrimi

Yirmi Bir Mart / 21 Mart Âşık Veysel'in 1973 yılının 21 Martında akciğer kanserinden vefat ettiği tarih. **AV** 40

Yirmi Yedi Mayıs Devrimi / 27 Mayıs Devrimi Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk askerî darbenin yapıldığı tarih. **ÜK** 151

yirminci *sf.* Yirmi sayısının sıra sıfatı, sırada on dokuzuncudan sonra gelen. **AV** 9, 40, 63, 68, 73; **ÜK** 12, 139

yitmek (-i) Bazı nitelik veya özelliklerin yok olması durumuna uğramak, kaybetmek. **ÜK** 38

yitmek (*nsz*) Yok olmak, ortadan kalkmak, kaybolmak. **ÜK** 57

yiyecek *a.* Yenmeye elverişli olan her şey. **ÜK** 100

yoğurt *a.* Maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt ürünü. **AV** 91⁵

yok *a.* 1. Olmayan, bulunmayan şey. **AV** 14, 46, 51, 52², 63, 70², 71⁴, 75, 76, 86, 90², 103³, 105, 106, 108, 111, 112; **S** 5³, 25², 51², 55²; **ÜK** 15², 16², 17, 22, 25, 26, 32, 41², 44, 56, 58, 59, 61, 67², 72³, 73, 79², 92, 95, 99, 100, 102, 108, 113, 115, 116, 139, 143, 145², 147, 148, 162², 164, 171, 173², 174², 175, 176, 177, 178², 179, 180⁴, 181³, 184, 189², 191, 193, 194, 195², 202², 203², 204²; 2. *sf.* Bulunmayan, mevcut olmayan (nesne, kimse vb.), var karşıtı. **AV** 7, 13, 14²; **ÜK** 16, 74, 122³, 176, 178, 189; 3. *e.* Hayır

anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 16; **4. bağ.** Birinin söylediği sözlerden genelde kuşkulandığında veya sözler hafıfsendiğinde kullanılan bir söz. **AV** 46⁵; **ÜK** 19⁷; **5. bağ.** Birbirine karşı iki cümleden, ikincisinin başına getirilen bir söz. **ÜK** 25; **6. Yasak.** **AV** 47; **yok canım** "öyle şey olmaz, hayır, inanmayın" anlamında kullanılan bir söz. **ÜK** 15; **yok devenin nah!** *tkz.* çok abartılı bir söz karşısında kullanılan bir söz. **AV** 108; **yok edilmek 1)** öldürülmek. "*Kırım'da yüz binlerce Türk resmen yok edilmiştir.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 93, 135, 182³; **2)** ortadan kaldırılmak. "*Yugoslavya devriminin ilk yıllarında dinî kitaplar, eski Türkçe el yazmaları, cönkler yok edilmiş.*" - Y. B. Bakiler **ÜK** 135; **yok etmek** ortadan kaldırmak, ifna etmek, izale etmek. **ÜK** 79, 151, 171; **yok olmak 1)** varlığı sona ermek. **ÜK** 42; **2)** ortadan kalkmak, kaybolmak. **ÜK** 95, 140; **yok olup gitmek** varlığı sona ermek. "*Tamamen cehaletten kaynaklanan mezhep kavgalarının millet hayatımızdaki facialarını çok iyi kavrayan Âşık Veysel, bu çekişmelerin, dövüşmelerin yok olup gitmesi için çalıp söylemiştir.*" - Y. B. Bakiler **AV** 71

yoklama a. Yoklamak işi, kontrol. **ÜK** 61

yokluk a. mec. Fakirlik, yoksulluk. **AV** 9; **ÜK** 68

yoksa bağ. 1. "Aksi takdirde" anlamında kullanılan bir söz. **AV** 52; **2.** Endişe, merak, umut gibi duyguları güçlü biçimde anlatmak için kullanılan bir söz. **AV** 18, 82; **3.** Sayılan ihtimallerin dışında bir ihtimali bildirmek için kullanılan bir söz. **ÜK** 17, 20, 26, 56, 83, 98, 143, 145, 178

yoksul sf. 1. Geçinmekte çok sıkıntı çeken (kimse, toplum, ülke), yoksuz, fakir, fukara, zengin, varıl karşıtı. **S** 40, 47; **ÜK** 29; **2. mec.** İstenilen nitelikte ve özellikte olmayan, yetersiz. **ÜK** 79, 188

yoksulluk a. Yoksul olma durumu, yoksuzluk, sefillik, sefalet, fakirlik. **S** 63; **ÜK** 30

yokuş a. Aşağıdan yukarıya gittikçe yükselen eğimli yer, iniş karşıtı. **S** 46

yol a. 1. Karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık, tarik. **ŞA** 46; **2.** Karada insan ya da hayvanların geçmesi için açılan ya da kendi kendine oluşmuş, yürümeye uygun yer. **AV** 14, 42, 43², 64; **S** 45, 62; **ÜK** 31⁴, 32², 33, 36², 37, 75, 100³, 108², 164, 183², 184, 189²,

199; **3.** Genellikle yerleşim alanlarını birbirine bağlamak için düzeltilerek açılmış ulaşım şeridi. **AV** 14; **4.** Yolculuk. **AV** 86; **5.** Davranış, tutum, gidiş ya da davranış biçimi. **AV** 52; **6.** Uyulan ilke, sistem usul, tarz. **AV** 50; **7. mec.** Gaye, uğur, maksat. **AV** 67, 70; **ÜK** 56; **8. mec.** Bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem. **AV** 9, 32; **ÜK** 13, 17, 114, 146; **yol açmak** bir olayın sebebi olmak. **AV** 71, 106; **yol almak** yolda ilerlemek. **AV** 33; **yol göstermek** 1) ne yapılacağını, nasıl davranılacağını öğretmek. **ÜK** 20; 2) kılavuzluk etmek, yolu bilmeyene anlatmak, tarif etmek. **ÜK** 108; **yol gözlemek** bir kimsenin gelmesini beklemek. **ÜK** 25; **yola çıkmak** bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak, harekete geçmek. **ÜK** 31, 95; **yola koyulmak** yola düzülme. **ÜK** 32; **yollara düşmek** yola çıkmak, yol almaya başlamak. **S** 21; **yolları ayrılmak** ayrı ayrı yerlere gitmek. “Çocukla, yollarımız ayrıldı.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 199; **yolu düşmek** bir yerden geçmesi gerekme. **ÜK** 31²; **yoluna düşmek** yola çıkmak, yol almaya başlamak. “Kalkıp Sivrialan Köyü’nün yoluna düştüm.” - Y. B. Bakiler **AV** 42; **yolunu kesmek** engel

olmak, engellemek. **ÜK** 59; **yolunu tutmak** o yere doğru gitmeye başlamak. **ÜK** 184

→ *çıkır yol, hava yolu, kara yolu, yol arkadaşı, yol boyu*

yol arkadaşı Yolculukta bir kişiye eşlik eden kişi, yoldaş. “Yol arkadaşı İbrahim’le beraber Sivas’tan İstanbul’a üç ayda ancak gidebildi.” - Y. B. Bakiler **AV** 33

yol boyu Yolculuk süresi. **AV** 44

yolcu *a.* Yolculuğa çıkmış kimse. **S** 46; **ÜK** 76⁴

yolculuk *a.* Herhangi bir taşıyla bir yere gidip gelme.

→ *son yolculuk*

yoldaş *a.* Arkadaş, dost. **ÜK** 142, 143

yontma *sf.* Yontulmuş veya yontularak yapılmış.

→ *Yontma Taş Devri*

Yontma Taş Devri *öz. a.* İnsanların taşları yontmaya başladığı, taşları kendilerini savunmak ve avlanmak için kullandıkları devir. “Bırakınız Bulgaristan’ı ve Yunanistan’ı, güney komşumuz Irak’ta, Kerkük ve Musul Türklerine reva görülen zulüm, bize Yontma Taş Devri’ni

hatırlatmaktadır.” - Y. B. Bakiler ÜK 93, 143

yontulmak (*nsz*) Yontma işi yapılmak veya yontma işine konu olmak. ÜK 180

yorgan *a.* Yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü. AV 14, 43; ŞA 47; ÜK 129

→ *yorgan iğnesi*

yorgan iğnesi *a.* Yorgan dikmeye yarayan kalın ve uzun bir iğne türü. ÜK 122²

yorgun *sf.* 1. Çalışma vb. sebeplerle beden veya zihin etkinliği yavaşlayan, yorulmuş olan. AV 44²; S 8, 22, 25, 36, 46; ÜK 50, 66, 80, 102; 2. Eskimiş olan. “*Zelzele görmedi bu köyler balam / Ama ‘Gittim-gidiyorum’ diyor her yeri / Çatlamış kerpiç duvarlar, bel vermiş damlar / Eve benzemiyor yorgun evleri.*” - Y. B. Bakiler S 34; 3. Verimliliği azalmış (toprak, ağaç, makine vb.) S 30

→ *yorgun argın*

yorgun argın *zf.* Çok yorulmuş, gücü kalmamış bir biçimde. S 38, 53

yorgunluk *a.* Çalışma vb. sebeplerle bireyin ruh ve beden etkinlikleri

açısından verimlilik düzeyinin azalması. ÜK 42, 56

yorulmak (*nsz*) Yorgun duruma gelmek. AV 8; ÜK 33, 115

yorum *a.* Bir olayı belli bir görüşe göre açıklama, değerlendirme. ÜK 141

yorumlamak (*-i*) Bir yazıyı veya bir sözü yorum yaparak açıklamak, tefsir etmek. ÜK 28

yorumlanmak (*nsz*) Yorumlama işi yapılmak veya yorumlama işine konu olmak. ÜK 112

yosma *sf.* Şen, güzel, fettan (genç kadın). ÜK 67

yosun *a. bit. b.* Çoğu sularda, ağaç veya taşların üzerinde yetişen tallı bitkilerin ilkel yapıdaki örneklerine verilen genel ad. ÜK 12²

YÖK Açıklaması Yükseköğretim Kurulu olan Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek maksadı ile kurulmuş olan kurul. “*Üsküp’ten Kosova’ya tam 14 baskı yaptı. YÖK hem onu, hem de Türkistan Türkistan isimli kitabımı*

bütün üniversitelerimize tavsiye etti.” -
Y. B. Bakiler **ÜK** 10

yön a. 1. Bakım. **AV** 75; 2. Belli bir noktaya göre olan yer, taraf. **ÜK** 19, 25, 154

yönelmek (-e) 1. Belli bir yön tutmak, yüzünü belli bir yöne doğru çevirmek, teveccüh etmek, yönelmek. **ŞA** 49; 2. Yüzünü belli bir yöne doğru çevirmek, bir şeye doğru gitmek ya da dönmek. **ÜK** 9, 191, 199

yöneltmek (-i, -e) Birine bir şey söylemek, tevcih etmek. **ÜK** 15

yönetici a. Yönetme gücünü elinde bulunduran kişi, yöneten kişi, idareci, menajer. **ÜK** 17, 145

yönetilmek (nsz) Yönetmek işi yapılmak, idare edilmek. **ÜK** 9

yönetim a. Yönetme işi, çekip çevirme, idare. **ÜK** 140, 143, 144³

→ **Öz Yönetim, Özyönetim**

yönetme a. Yönetmek işi. **ÜK** 141, 144

yönetmek (-i) Bir kurum veya kuruluşun yasalara, kurallara ve belli şartlara uygun biçimde işlemlerini sağlamak, idare etmek, tedvir etmek. **ÜK** 143

yöre a. Bir bölgenin belli bir yer ve çevresini kapsayan sınırlı bölümü, havali, mahal, civar. **S** 7; **ÜK** 58, 151

→ **yanında yöresinde**

Yörük öz. a. Hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı, Türkmen. **ÜK** 61²

yudum a. Sıvı içiminde ağza alınan miktar. **AV** 82

→ **yudum yudum**

yudum yudum zf. Azar azar. **S** 14

yufka sf. Zayıf, ince, dayanıksız. **ÜK** 68

Yugoslav öz. a. esk. Yugoslavya halkından olan kimse. **ÜK** 12³, 15, 16², 17, 18, 28, 36, 39, 41, 47, 49, 60, 65², 66³, 71, 74, 76², 83, 95, 101, 102, 140, 141², 148²

→ **Yugoslav dinarı, Yugoslav Türkleri**

Yugoslav dinarı Yugoslav devletlerinin para birimi. “1976 yılında bizim paramız, Yugoslav dinarından daha kıymetli.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 148²

Yugoslav Türkleri bk. Yugoslavya Türkleri **ÜK** 22

Yugoslavya öz. a. Balkanlar’ın batısında kurulmuş olan bir devlet.

“Yugoslavya’da Öz Yönetim uygulamasını, bir işyerinde, işçileri dinleyerek görmeyi çok istiyordum.” - Y. B. Bakiler ÜK 9⁶, 11⁵, 14², 15³, 16², 17³, 18³, 25, 26, 27³, 28, 34, 35, 36³, 38, 39, 43², 55, 62², 68³, 71, 72³, 75², 81, 94⁴, 96, 101, 103, 113, 125², 129, 135², 139³, 140, 141⁵, 142⁷, 143², 144, 145, 148², 149³, 150⁴, 152, 153⁶, 154⁷, 155², 167, 168, 169, 182⁴, 183, 184², 187, 189², 191, 195, 204²

→ **Yugoslavya Devrimi, Yugoslavya Komünist Partisi, Yugoslavya Türkleri**

Yugoslavya Devrimi Stalin’in politikalarına karşı gerçekleşen bir devrim. “Bektaşî dervişleri, Yugoslavya Devrimi’nden sonra, evlerine çekilince tekke, uzun yıllar boş kalmış.” - Y. B. Bakiler ÜK 39, 135

Yugoslavya Komünist Partisi öz. a. 1919’da Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı’nda muhalefet partisi olarak kurulan, Yugoslavya’da bulunan ana komünist partisi. “Seçime Yugoslavya Komünist Partisinden başka bir parti de katılabilir mi?” - Y. B. Bakiler ÜK 141, 144, 145

Yugoslavya Türkleri öz. a. Yugoslavya’nın büyük bir kısmı,

Makedonya, Kosova, Hersek ve Saraybosna gibi bölgelere yerleşmeye ve oraları yeni bir vatan edinmeye başlayan Türkler. “Tam kalkmak üzere iken, masamıza, Yugoslavya Türklerinden, şâir ve gazeteci Hasan Mercan geldi.” - Y. B. Bakiler ÜK 14, 19, 27, 29, 34², 35, 63, 99, 112, 127², 128, 129, 154, 161, 194

Yugoslavyalı öz. a. Yugoslavya halkından olan kimse. “Yugoslavyalı genç kalemler, Anadolu’daki Türk aydınlarının Türkiye dışında kalan Türklere ilgisizliklerinden mi şikâyetçiler?” - Y. B. Bakiler ÜK 28, 44

Yugoslavya bk. Yugoslavya ÜK 161

Yugoslavya bk. Yugoslavya ÜK 135

yukarı a. Bir şeyin üst bölümü, fevk, aşağı karşıtı. ÜK 82, 153, 167

yumabilmek (-i) Yumma imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 163

yumak sf. Yuvarlak biçimde sarılmış olan.

→ **yumak yumak**

yumak yumak zf. Yuvarlak bir biçimde. S 22

yummak (-i) Kısarak kapamak, sıkarak kapalı duruma getirmek. ÜK 36

yumru *a.* Yuvarlak, şişkin şey.
yumru sıkılmak korkutmak, gözdağı vermek. “Okumadıkça, bu cehaletten sıyrılmadıkça ve *Âşık Veysel* yüreğiyle birbirimizi *sevmedikçe*, *kucaklamadıkça* daha çok *facialar* yaşanacak ve soy bakımından *Türk din* bakımından *Müslüman* olan bu iki topluluk, lüzumsuz yere birbirlerine daha çok yumru sıkıp duracaklardır.” - Y. B. Bakiler AV 113

yumruk *a.* 1. Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim. AV 103; 2. Elin bu biçimiyle yapılan vuruş. ÜK 7; **yumruğunu masaya vurmak** çok sinirlenmek. “Beklemediğim bir sinirlilikle yumruğunu masaya vurdu.” - Y. B. Bakiler ÜK 146; **yumruk sallamak** gözdağı vermek. “İnsanlar mutlu yaşayacaklar! vs. diye yumruk sallıyorlar.” - Y. B. Bakiler ÜK 142

yumruklamak (-i) Yumrukla vurmak. S 56³, 57⁵; ÜK 68, 103

yumulabilmek Yumulma imkânı veya olasılığı bulunmak. ÜK 140

yumurta *a.* Tavuk yumurtası. ÜK 169²

→ **yumurta akı**

yumurta akı *a.* Yumurta sarısını saran az akışkan, albümince zengin, saydam madde. ÜK 51

yumuşak *sf.* 1. Dokunulduğunda veya üzerine basıldığında çukurlaşan, eski biçimini kaybeden, katı karşıtı. ÜK 13; 2. Kaba, hırçın, sert olmayan, kolay yola gelen, uysal. AV 44

yumuşatılmak (*nsz*) Sertliği giderilmek, yumuşak duruma getirilmek. ÜK 141

Yunan *öz. a.* Yunanistan'da yaşayan veya Yunanistan halkından olan kimse, Yunanistanlı, palikarya. ÜK 37, 102, 125²

Yunanistan *öz. a.* Balkanlar'ın güneyinde yer alan bir ülke. “Yalnız bilir misiniz ki Yunanistan'daki durum da, Bulgaristan'dan pek farklı değil!” - Y. B. Bakiler ÜK 93², 94, 125

→ **Yunanistan Türkleri**

Yunanistan Türkleri *öz. a.* Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya, Oniki Ada ve Girit Türkleri. “Önceleri Yunanistan, Bulgaristan, Romanya Türkleri bizi dinliyorlardı.” - Y. B. Bakiler ÜK 192

yunmuşukh [yunmak] (*nsz*) *hlk.* Yıkanmak. S 32

Yunus *bk.* Yunus Emre **AV** 58; **ÜK** 20², 82

Yunus Emre *öz. a.* Mutasavvıf ve filozof, halk şairi. “*Âşık Veysel, tasavvuf şiirlerinde, karşımıza hep Yunus Emre diliyle ve gönüyle çıkıyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 40, 55, 58², 62², 63, 70², 90; **S** 26, 27; **ÜK** 111²

yurt *a.* **1.** Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan. **AV** 69; **S** 14, 15, 28², 52; **ÜK** 32, 68, 121², 153; **2.** Diyar. **AV** 75; **ŞA** 48; **3.** Memleket. **AV** 55

→ **yurt içi, yurt dışı**

yurt dışı *sf.* Yurt sınırları dışında olan. **ÜK** 66, 116, 154

yurt içi *sf.* Yurt sınırları içinde olan. **ÜK** 154

yuru *bk.* yürümek **ÜK** 127²

Yusuf *bk.* Süreyya Yusuf **ÜK** 112, 113

Yusuf *öz. a.* İslamiyet’e göre peygamber olan İbrani din büyüğü ve atası. “*Azerbaycan yüreğimde bir şahdamardır / Ben Yâkub gibiyim uzun yıllardır / Onda Yusufumun kokusu vardır./ Ve hasreti, gönümde, büyük Türkistan kadardır*” - Y. B. Bakiler **S** 51

yutkunmak (*nsz*) Tükürüğü yutmak veya bir şey yutuyormuş gibi gırtlığı hareket ettirmek. **AV** 14

yuva *a.* **1.** Kuşların ve başka hayvanların barınmak, yumurtlamak, kuluçkaya yatmak, yavrularını büyütme veya yavrulamak için türlü şeylerden yaptıkları ve türlü biçimlerde hazırladıkları barınak. **S** 14; **2.** Genellikle ailenin oturduğu ev. **ŞA** 48; **ÜK** 108

Yücel Çakmaklı *öz. a.* Yönetmen, yapımcı ve senarist. “*Dostum Yücel Çakmaklı, Ankara’da bana Üsküp Türk Tiyatrosu aktörlerinden Lütfü Seyfullah’ın adresini vermişti.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 59

yücelmek (*nsz*) Yükselmek, yüce bir duruma gelmek. **ŞA** 49; **S** 13

yüceltmek (*-i*) Yükseltmek, yüce bir duruma getirmek. **AV** 10, 66, 78; **ÜK** 159, 163

yük *a. mec.* Birinin üzerine almak zorunda kaldığı ağır görev. **AV** 35; **ÜK** 101

→ **yük kamyonu**

yük kamyonu Yük taşımada kullanılan kamyon. “*Gâh yayan yürüyerek, gâh bir toz dumanı içinde sarsıla-sarsıla giden eski yük*

kamyonlarının arkasında, bir han köşesine indiklerinde, bir köy evine misafir edildiklerinde, bir kasaba veya şehir kahvehanesine oturduklarında, etraflarını alan meraklılara çalıp söyleyerek gitti...” – Y. B. Bakiler AV 33

yükleme *a.* Yüklemek işi, tahmil. AV 71

yüklemek *(-i, -e)* **1.** Bir yere, taşınması için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak. ÜK 184²; **2. mec.** Bir yükümlülük altına sokmak, sorumlu tutmak. S 15, 39

yüklenmek *(-i)* **1.** Ağırlığını koymak, bastırmak. ÜK 96; **2. mec.** Bir şeyi yapmayı kabul etmek, üstüne almak. ÜK 18

yüklü *sf.* Bir duyguyu, bir olguyu içinde veya üzerinde fazlaca bulunduran. AV 7, 9, 35, 56, 92, 103², 112²; S 35²; ÜK 14, 23, 50, 57, 68, 70, 71, 93, 110, 124

yüklük *a.* Evlerde yatak, yorgan gibi şeyleri koymaya yarayan yer veya büyük dolap, yük, yük odası. ÜK 163

yüksek *sf.* **1.** Altı ile üstü arasındaki uzaklık çok olan, alçak karşıtı. ÜK 27, 39, 50, 163; **2.** Normal değerlerin üstünde olan. ÜK 42, 153, 162

→ **yüksek okul, yüksek tahsil, yüksekokul**

yüksek okul *bk.* yüksekokul ÜK 114

yüksek tahsil *a.* Yükseköğrenim. AV 54

yükseklik *a.* Yüksek olma durumu. ÜK 77, 95

yüksekokul *a.* Üst düzeyde uygulayıcı meslek elemanı yetiştiren yükseköğretim kurumu, akademi. ÜK 153

yükselme *a.* Yükselmek işi, itila. AV 68; ÜK 202

yükselmek *(nsz)* **1.** Yükselme çıkarmak. ÜK 24, 36, 51, 59, 60, 79, 80, 163, 181; **2. mec.** Güçlenmek, şiddetlenmek. ÜK 42, 150; **3. mec.** Yüce duruma gelmek, yücelmek. AV 68; ÜK 139

yükseltmek *(-i)* **1.** Yükselme çıkarmak, yukarı kaldırmak. ÜK 99; **2.** Güçlendirmek, şiddetlendirmek. ÜK 163; **3.** Yüksek bir düzeye getirmek, geliştirmek. ÜK 163

yün *sf.* Bu tüyden yapılmış. AV 14, 43; S 49; ÜK 83

yürek *a.* **1.** Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. AV 9, 17, 18, 41, 45², 46², 54, 55, 56, 58, 63, 64², 65, 66, 72, 75², 78, 103, 113; ŞA 47, 48, 50; S 9, 11, 13,

15, 16, 17, 21², 27, 37, 40, 41, 42, 49, 50², 51³, 55, 62; **ÜK** 11, 25², 32², 33, 41, 55, 63, 67, 68, 77, 82, 91, 93², 97², 102, 107, 115², 116, 129², 149, 153, 159; **2.** Herhangi bir şeyden çekinmeme, korkmama, yüreklilik, korkusuzluk, cesaret. **AV** 21; **3. a.** anat. Kalp. **S** 6; **ÜK** 11, 59, 97, 99; **yüreği çırpınmak** heyecanlanmak. “Bir ana gülümserken yorgun ve güzel / Çırpınır yüreği bir sesle birden / Orda, bir çocuk doğar dünyamıza yeniden / Burda ben.” - Y. B. Bakiler **S** 22; **yüreği kabarmak** içi sıkıntı ile dolup derin soluk alma gereğini duymak. **AV** 9; **yüreği sızlamak** çok acımak, çok üzölmek. **ÜK** 120, 124; **yüreği som altından (olmak)** çok değerli, yüce kalpli olmak. “Yüreği som altından, gerçek bir Türk aydınının, dünümüze ve bugünümüze bakarken, kendi halkıyla, (ana cevheriyle) bütünleşmesinin mükemmel bir örneği!” - Y. B. Bakiler **ÜK** 152; **yüreği yanmak** çok acımak. **ŞA** 48; **yüreğine bir ateş parçası gibi düşmek** büyük bir acı ve üzüntü duymak. “Sevimli Özbek’in, yüreğime bir ateş parçası gibi düşen sözlerini, ömrümün sonuna kadar unutamayacağım.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 57; **yüreğine bir avuç soğuk su**

serpmek ferahlamak. “Ohri’de dinlediğim bu açıklama, yüreğime bir avuç soğuk su serpti.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 161; **yüreğini bin parçaya bölmek** içini parça parça etmek. “Türkiyem! Hasretim! Kınalı türküm! / İç içe güzellik, uc uca kahır / Yüreğimi bin parçaya bölsele / Her parçası yine seni çağırır.” - Y. B. Bakiler **S** 63; **yüreğini ısıtmak** içinde sıcaklık hissetmek. “Program münasebetiyle aldığım birçok mektup arasında gönül kumaşı ipekten olan Mustafa Kayabek’in bir Harput veya Eğin türküsü kadar güzel ve duygulu destansı mektubunun yüreğimi ısıttığını söylemeliyim.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 152, 187; **yüreğinin sesini dinlemek** içinden geldiği gibi davranmak, kendini dinlemek. “Yol boyunca ondan şiirler mırıldanarak, türküler söyleyerek yüreğimin sesini dinledim.” - Y. B. Bakiler **AV** 44; **yüreğini ortaya koymak** içinin güzelliğini yansıtmak. “Bir Arnavut köylüsü, gideceğim otele beni bisikletiyle götürmek istemiş ve bildiği birkaç kelimeyle yüreğini ortaya koyarak ‘Osmanlı muhteşem! Osmanlı muhteşem!’ demişti.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 37; **yüreğini sızlatmak** çok üzömek. **ÜK** 157; **yürek burkmak**

insanın içini acıyla doldurmak, insana çok üzüntü vermek. **ÜK** 108, 124

yürekli *sf.* Tehlikeyi korkusuzca karşılayan, hiçbir şeyden korkusu olmayan, gözü pek, babayiğit, koçak, cesaretli, cesur, cüretli, cüretkâr. **AV** 77; **ÜK** 75, 98, 169

yüreklilik *a.* Yürekli kimseye yakışır davranış. **ÜK** 101

yürekten *zf.* Temiz duygularla, saygı ile, içten, içtenlikle, kalpten. **ÜK** 111

yürüme *a.* Yürümek işi. **AV** 14; **ÜK** 31², 108, 197

yürümek (*nsz*) **1.** Adım atarak ilerlemek, gitmek. **AV** 43, 64; **S** 56; **ÜK** 153; **2.** Bir işte ileri gitmek. **AV** 50; **3.** Yol almak. **AV** 66; **4.** Yayan gezmek, yayan gitmek. **ÜK** 13², 15, 23, 27, 31, 32², 33², 52, 58², 59, 97, 108, 127, 162, 199; **5.** (-e) Üzerine doğru gitmek, akın etmek, saldırmak, hücum etmek. **ÜK** 127

→ **yürüye yürüye**

yürütmek (-i) Yürüme işini yaptırmak, yürümesini sağlamak. **ÜK** 116

yürüye yürüye *zf.* Yürüyerek. “İşte oradan kalkıp yürüye yürüye eve geldik.” - Y. B. Bakiler **AV** 14

yürüyüş *a.* Yürüme işi. **S** 15

→ **güvercin yürüyüşü**

yüz (I) *a.* **1.** Doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı. **ÜK** 93, 121, 170, 173; **2.** *sf.* On kere on, doksan dokuzdan bir artık. **AV** 10, 15, 16, 35⁵, 38, 39², 40, 42, 43, 45, 46, 47, 54, 71, 72, 78², 80, 90, 103², 108², 111³, 152²; **S** 7; **ÜK** 10, 11, 17², 21, 23, 25², 29, 36, 37⁴, 39, 50², 55¹², 58, 60², 61⁵, 76², 77⁴, 78, 79³, 80⁴, 84, 92³, 93, 94, 97, 101², 103, 107, 109, 117², 122, 129, 135, 139², 140², 141⁵, 142, 144, 146⁴, 147², 148⁵, 149, 152³, 153³, 154², 158, 161, 164, 168⁶, 170⁵, 171, 172⁶, 173, 174³, 175⁴, 179⁶, 181, 182⁸, 183², 184³, 187⁶, 189², 190², 191, 192⁷, 193⁴, 194, 195³, 196, 199, 200³, 202, 204³

→ **yüz binlerce, yüzbinlerce, yüzde yüz, yüzyıl, yüzyıllarca**

yüz (II) *a.* **1.** Başta, alın, göz, burun, ağız, yanak ve çenenin bulunduğu ön bölüm, sima, çehre, surat. **AV** 8, 13², 14², 45², 47², 64, 66, 75², 80, 81, 90, 109; **ŞA** 46, 50; **S** 9, 13, 17, 21, 23, 31, 33, 38, 53, 56; **ÜK** 14², 16, 22², 24, 25², 30², 32, 58, 66, 79, 81, 93, 95, 98, 99, 102, 107, 108, 113, 129, 163, 174, 181, 189², 197, 198; **2.** Yan, taraf. **AV** 67; **ÜK** 12³, 39, 99; **3.** Yüzey. **ÜK** 164²; **yüz tutmak** bir şey olmak üzere

olmak. **ÜK 39; yüzgeri kaçmaya başlamak** korkudan arkasına bile bakmadan kaçmak. “*Kâfir yüzgeri kaçmaya başladı.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 96; yüzü suyu hürmetine** "birinin veya bir şeyin hatırına veya varlığına değer verildiği için" anlamında kullanılan bir söz. **ŞA 47; yüzü yere geçmek** çok utanmak. **ÜK 74; yüzüne bakmamak 1)** bir meseleden dolayı derinden üzüldüğünü belli etmemeye çalışmak. “*Anam türkü söylerdi bana masal yerine / Hüzünlü boynu bükük, hep Âzeri türküler / Yüzüme bakamazdı acısını anlardım. / Rüzgârlarla savrulur, yağmurlarla yağardım... / Ya yer yatağında, ya serin sofalarda / Anamı dinlerken ağlardım.*” - Y. B. Bakiler **S 20; 2)** çok utanmak. “*Lütfü Seyfullah’ın yüzüne bile bakamadım.*” - Y. B. Bakiler **ÜK 63; yüzüne birkaç yumruk yemiş gibi sarsılmak** neye uğradığını şaşırarak. “*Veysel’in bu müthiş sözlerinden sonra duyduklarını anlatamayan milletvekili yüzüne birkaç yumruk yemiş gibi sarsıldı ve sustu.*” - Y. B. Bakiler **AV 81; yüzüne gözüne bulaştırmak** bir işi becerememek, bozmak. **ÜK 173; yüzüne gülmek** dostmuş gibi görünmek. **ŞA 47; yüzünü görmemek**

uzun süre görmemek. **ÜK 21; yüzünü güldürmeye başlamak** birini mutlu etmek. “*Şiir kitapları, plâkları, konserleri... yavaş yavaş yüzünü güldürmeye başladı.*” - Y. B. Bakiler **AV 38**

→ *güler yüz, güler yüzlü, güleryüz, ters yüz, yüz akı, yüzgörümlüğü*

yüz akı a. Övünç kaynağı. **AV 102**

yüz binlerce sf. Pek çok, çok sayıda. **ÜK 28, 29, 93**

yüzbinlerce bk. yüz binlerce **ÜK 63**

yüzde a. Herhangi bir sayı ile kullanıldığında yüze bölünen bir şeyin o kadarlık parçasını belirten bir söz. **% 98 ÜK 195; %2 ÜK 170; %20 ÜK 142, 161; %26 ÜK 170; %72 ÜK 170²; %73 ÜK 161; %75 ÜK 192; %76 ÜK 170; yüzde 50 AV 111²; yüzde 95 AV 111**

→ *yüzde yüz*

yüzde yüz zf. 1. Kesinlikle. **AV 92; ÜK 39, 61, 179, 180; 2.** Tam olarak. **AV 108, 112**

yüzgörümlüğü [yüz görümlüğü]
a. Damadın düğün günü geline verdiği armağan. **S 11**

yüzlerce sf. Pek çok, çok sayıda. **AV 109; ÜK 29, 38, 42, 100, 168**

yüzlü *sf.* Yüzü herhangi bir nitelikte olan. **AV** 43; **S** 31; **ÜK** 23, 97, 158

yüzük *a.* Parmağa geçirilen genellikle metal halka.

→ **yüzük taşı**

yüzük taşı Yüzük üzerinde bulunan, yüzüğü daha süslü göstermek amacıyla kullanılan değerli taş. “*Türklük duygusu, çeşitli şiirlerinde, bir yüzük taşı gibi pırıl pırıl!*” - Y. B. Bakiler **AV** 92

yüzünden *zf.* -den ötürü. **AV** 46, 51, 52, 71; **S** 43; **ÜK** 102, 109, 174, 183², 184, 192, 194, 202; **yüzünden okumak** herhangi bir durumu yüzünden anlamak. **ÜK** 101

yüzyıl *a.* **1.** Yüzyıllık süre, asır. **AV** 7, 9, 62; **ÜK** 12, 60²; **2.** Milat başlangıç alınarak 1-100, 101-200, 201-300 vb. olarak sayılan yüzyıllık dönem. **AV** 40, 63, 68, 73²; **ÜK** 61², 77², 79, 139²

yüzyıllarca *zf.* Yüzlerce yıl, asırlarca. **ÜK** 127

z, Z

zaaf *Ar. a. mec.* Eksiklik, yetersizlik.

ÜK 182

zafer *Ar. a.* **1.** Savaşta kazanılan başarı. **S** 45; **ÜK** 98; **2.** Bir yarışma veya uğraşıda çaba harcayarak elde edilen başarı. **AV** 80

Zagreb *öz. a.* Hırvatistan'ın başkenti ve en yüksek nüfusa sahip şehri. “*Meselâ Gostivar'dan çıkan bir kamyon, yüklediği biberleri Üsküp'e Leskovat'a, Niş'e, Zagreb'e, Lübyana'ya, Sarayova'ya kadar götürür getirirdi.*”- Y. B. Bakiler **ÜK** 184

zalim *Ar. sf.* Acımasız ve haksız davranan, zulmeden. **ÜK** 116²

zaman *Ar. a.* **1.** Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit. **AV** 10, 14⁵, 32, 64, 71, 80, 81², 86, 103³; **S** 46, 56; **ÜK** 12, 13, 14, 22, 23, 27, 28, 33, 38², 41, 50, 60², 62, 66, 67, 82, 84², 95, 100, 109, 116², 151, 161, 182, 189, 202, 203; **2.** Bu sürenin belirli bir parçası, vakit. **AV** 42; **ÜK** 62, 75, 95, 100, 149², 153, 179⁵, 201; **3.** Dönem, devir. **AV** 8, 45; **S** 51, 55; **ÜK** 80, 174; **4.** Belirlenmiş olan an. **AV** 13; **ÜK** 23; **5.** Bir işe ayrılmış veya bir iş için alışılmış saatler, vakit. **ÜK** 147; **zamana**

hükmetmek güzelliğinden bir şey kaybetmemek, yaşlanmamak. “*Âşık Veysel'de sevgili, genellikle ondan 'kaçan, nazlanan' ama 'öldürürcesine bakan' 'baktığında yakıp kavuran' 'göle bir ceylân gibi indiğinde, yolda ürgülenerek, salınarak yürüdüğünde... kalbe ateşler saçan' 'zamana hükmeden' ele-avuca sığmaz bir güzeldir.*” - Y. B. Bakiler **AV** 64

→ **vakt-i zamanında, vakti zamanında, vaktizamanında, zaman zaman, zamanın modası**

zaman zaman *zf.* Ara sıra. **AV** 9, 35, 36, 44, 65, 68, 70; **ÜK** 13, 19, 23, 24, 34, 50, 61, 76, 92, 108, 146, 149, 180², 183, 189, 202

zamanın modası *a.* İçinde bulunulan zamanda toplumsal beğeniye uygun. “*Halk müziğini pek sevmiyorlar, ozanı o zamanın modası olan aranjman yapılmış türkülerinden tanıyorlardı.*” - Y. B. Bakiler **AV** 95

zamanında *zf.* Tam vaktinde. **ÜK** 153

zamanla *zf.* Aradan süre geçtikçe, giderek. **ÜK** 139, 141, 187, 201

zambak *Ar. a. bit. b.* Zambakgillerden, 90-100 santimetre

yüksekliğinde, güzel ve iri çiçekli, çok yıllık bir süs bitkisi, top zambak (*Lilium candidum*). **ŞA** 47

zapt *Ar. a.* Zor kullanarak ele geçirme.

→ **zaptetmek**

zaptetmek [**zapt etmek**] zorla almak. **ÜK** 151

Zara *öz. a.* Sivas iline bağlı ilçelerden biri. **AV** 22, 75

zarafet *Ar. a.* Zariflik. **ÜK** 175

zarar *Ar. a.* Bir şeyin, bir olayın yol açtığı çıkar kaybı veya olumsuz, kötü sonuç, dokunca, ziyan, mazarrat. **AV** 73, 112; **ÜK** 78, 198; **zarar görmek** kötü sonuca uğramak. **ÜK** 146; **zarar vermek** kötülük etmek. **ÜK** 63

zarif *Ar. sf.* 1. Çekicilik, biçim, görünüş, durum, konuşma ve davranışlarıyla hoş giden, beğenilen, zarafetli. **ÜK** 180; 2. Güzel, hoş, albenili. **S** 41; **ÜK** 79, 145; 3. Beğenilir ve nükteli (dil, konuşma vb.). **ÜK** 163

zat *Ar. a.* Kişi. **ÜK** 203

zaten *Ar. zf.* Doğrusu, doğrusunu isterseniz, esasen, zati. **AV** 49, 52, 107; **ÜK** 18, 102, 122, 171, 194

zavallı *sf.* 1. Acıacak kadar kötü durumda bulunan. **ÜK** 98; 2. *mec.*

Gücü bir şeye yetmeyen, âciz. **ÜK** 45, 74, 153

zayıf *Ar. sf.* Görevini yapacak yeterli gücü olmayan. **ÜK** 114

zedelemek *mec.* Zarar vermek. **ÜK** 194; **zede almamak** zarar görmemek. “*Ziya Gökalp İlkokulunun her sınıfını yan yana okuduğum Ermeni Vahan Seyran’la yakın arkadaşlığımız, kırk yıldan beri, en küçük bir zede almadan dostça devam ediyor.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 120

Zehra *öz. a.* Âşık Veysel’in Gülizar’dan olan en büyük çocuğu. “*Büyüklik sırasına göre isimleri şöyle: Zehra, Ahmet, Menekşe, Bahri, Zekiye, Hayriye.*” - Y. B. Bakiler **AV** 22

zekâ *Ar. a. ruh b.* İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlak, dirayet, zeyreklik, feraset. **ÜK** 93, 142

zeki *Ar. sf.* Anlama, kavrama yeteneği olan, zekâsı olan, zeyrek. **ÜK** 14, 34, 36, 94

Zeki Sofuoğlu *öz. a.* Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar yardımcılığı yapmış olan kişi. “*Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşar yardımcılarında Zeki Sofuoğlu, Ankara Garında*

kolumdan tuttu.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 151

Zekiye öz. a. Âşık Veysel’in Gülizar’dan olan kızı. “*Büyüklik sırasına göre isimleri şöyle: Zehra, Ahmet, Menekşe, Bahri, Zekiye, Hayriye.*” - Y. B. Bakiler **AV** 22

zelzele Ar. a. coğ. Deprem. **S** 34

zemberek Far. tar. Çelik veya pirinçten yapılmış ok. **S** 57

zemheri Ar. a. Kara kış. **S** 45

zemin Far. a. 1. Taban, döşeme, yer. **ÜK** 163; 2. mec. Ortam. **AV** 113

→ **zemin katı**

zemin katı a. Giriş katı. **ÜK** 13

zengin Far. sf. 1. Çok, bol. **AV** 7, 45, 77, 80, 92; **ÜK** 19; 2. Gösterişli. **ÜK** 37, 79, 97, 101; 3. Yararlı veya kendisinden beklenen, istenilen nitelikleri çok olan. **AV** 9; **ÜK** 43, 59; 4. Parası, malı çok olan, varlıklı, fakir, yoksul karşıtı. **ÜK** 68², 152, 177

zenginleştirilme Zengin duruma getirilme. “*Kanaatime göre bu dilimizin zenginleştirilmesi değildir.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 19

zenginlik a. 1. Zengin olma durumu, varlıklılık. **AV** 78; 2. Çeşitlilik. “*Bu sel felâketi dışında, Veysel’in*

şiiirlerinde mekân, çeşitli güzelliklerin ve zenginliklerin yurdudur.” - Y. B. Bakiler **AV** 60, 66, 75; 3. Gösterişlilik. “*Diğer yüzleri ise, bütün ihtişamları ve zenginlikleriyle, yirminci yüzyılı yansıtıyor.*” - Y. B. Bakiler **AV** 7; **ÜK** 12

zevk Ar. a. 1. Hoşa giden veya çekici bir şeyin elde edilmesinden, düşünülmesinden doğan hoş duygu, haz. **AV** 43, 44; **ÜK** 21, 22, 26, 43, 115, 197²; 2. Güzeli çirkinden ayırt etme yetisi, beğeni. **ÜK** 21, 26²; **zevk almak** hoşlanmak, beğenmek. **AV** 103; **zevk duymak** hoşlanmak, beğenmek. **ÜK** 42, 108

zır cahil [zırcahil] sf. Çok cahil. **AV** 107; **ÜK** 184

Zırıl Yusuf öz. a. Talibî Coşkun’un hasmı. “*Ziya Gökalp İlkokulu’na gelir, şiiirlerini okur, sevgili Keklik Emine’den, hasmı Zırıl Yusuf tan ağzının sanki bir tarafıyla konuşarak bahsederdi.*” - Y. B. Bakiler **AV** 8, 44

zırnık Far. a. Herhangi bir şeyin en küçük, önemsiz ve işe yaramaz parçası. **AV** 54

zihniyet Ar. a. Anlayış. **ÜK** 67²

zikir Ar. a. din b. Bir tarikata bağlı olanların Tanrı’nın adını art arda söylemesi. **ÜK** 41, 81, 82, 83

→ **zikretmek**

zikretme *a.* Zikretmek işi. **ÜK** 162

zikretmek *Ar. T. (-i)* Okunması âdet olan duaları ve Kur'an ayetlerini sürekli tekrarlamak. **ÜK** 40, 83

Zile *öz. a.* Tokat iline bağlı ilçelerden biri. **AV** 75

zincir *Far. a.* Art arda gelen şeylerin oluşturduğu dizi. **AV** 68, 70; **ÜK** 56

zindan *Far. a.* Tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu kapalı yer. **S** 39, 42; **ÜK** 125; **zindan olmak** yaşanmaz, huzursuz, rahatsız, zevk alınmaz duruma gelmek. **AV** 90; **zindanda yatmak** belli bir süreyi tutuklu veya hükümlülerin içine konulduğu kapalı yerde geçirmek. “Çıkıp gittiğinden beri sessiz sedasız / Başboş kalan esir, zindanda yatan hüürüm. / Dönmesen, çaresiz kalır ölürüm. / Sakın gelme!” - Y. B. Bakiler **S** 13

zindansız *sf.* Zindanı olmayan. “Pençelemiş beynimizi amansız bir cehalet / Tutmuş nur ufkumuzu boyluboyunca zulmet / Bir kan gölü ortasında âdeta bütün memleket / Memleket-zindansız günlere hasret.” - Y. B. Bakiler **S** 39

ziraat *Ar. a.* Tarım.

→ **Ziraat Fakültesi**

Ziraat Fakültesi Bitkisel ve hayvansal üretim yanında tarım makinaları, toprak bilimi ve bitki besleme, tarım ekonomisi gibi konularda eğitim veren fakülte. “1962 yılında Ziraat Fakültesinin birinci sınıf imtihanlarına giren bir Kerkük Türkü’ne, profesörü ‘Kerkük’ün nerde olduğunu, Türkçeyi ne kadar zamanda ve kimden öğrendiğini...’ sormuştu.” **ÜK** 109

zirve *Ar. a. mec.* Bir işte ulaşılan en üst aşama. **AV** 55⁴, 58², 79; **ÜK** 44

Ziya Gökalp *öz. a.* Osmanlı ve Türk toplumbilimci, yazar, şair ve siyasetçi. “Denilebilir ki, Ziya Gökalp’in manzumelerinde yaşadığımız Türklük ruhu... Veysel’in, sosyal konulu şiirlerinin fikir örgüsünü meydana getirmektedir.” - Y. B. Bakiler **AV** 67

→ **Ziya Gökalp İlkokulu**

Ziya Gökalp İlkokulu *öz. a.* Sivas’ta bulunan bir okul. “Ziya Gökalp İlkokulu’na gelir, şiirlerini okur, sevgili Keklik Emine’den, hasmı Zırl Yusuf tan ağzının sanki bir tarafıyla konuşarak bahsederdi.” - Y. B. Bakiler **AV** 8, 44; **ÜK** 120

ziyade *Ar. sf.* Çok, daha çok, daha fazla. **AV** 8, 68; **ÜK** 14, 115, 145

ziyafet *Ar. a.* Eğlenmek veya bir olayı kutlamak amacıyla birçok kimsenin bir araya gelerek yedikleri yemek, şölen, toy. **S** 56; **ÜK** 28

ziyaret *Ar. a.* Birini görmeye gitme. **ÜK** 99, 191; **ziyaret etmek** bir yeri görmeye gitmek. **ÜK** 82, 189, 190, 191; **AV** 112; **ziyarete gitmek** birini görmek için gitmek, ziyaret etmek. “*Köyden birkaç kişi, Karacalar’a ziyarete gitmiştik.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 83

ziyaretçi *a.* Ziyaret eden, ziyarete giden kimse. **ÜK** 97, 163

zonklamak (*nsz*) Vücudun bir yeri nabız atışı gibi, kesik kesik ağrımak veya sancımak. **AV** 69

zor *Far. sf.* **1.** Sıkıntı veya güçlkle yapılan, kolay karşıtı. **ÜK** 16, 33, 35, 94, 145; **2.** Baskı. **ÜK** 93, 94, 95, 152; **3.** Güçlkle. **AV** 42; **4.** Sıkıntılı, güç. “*Anadolu’da yaşayan Ermeniler, zor günlerimizde bize hiçbir şey yapmadılar da, yakmadılar, yıkmadılar, öldürmediler de sonunda bizden bir ihanet mi gördüler?*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 117; **zor kullanmak** bir işin yapılması için her türlü baskıya başvurmak. **ÜK** 63, 174; **zor şartlar altında** sıkıntı ve güçlkle.

“*Çok zor şartlar altında yaşamaya çalışıyorlar.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 196

zorla *zf.* Zor kullanarak, cebren, zecren, metazori. **ÜK** 63, 174²

zorlama *a.* Zorlamak işi, zecir. **ÜK** 194

zorlamak (*-i*) İçten davranmamak, içinden gelmemek. “*Kendinizi zorluyorsunuz. Sahip çıktığınızı söylediğiniz Türk halkı gibi konuşmuyorsunuz.*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 20, 153

zorlanmak (*-e*) Güçlük çekmek. **ÜK** 187; **AV** 102

zorlaştırma *a.* Zorlaştırmak işi. **Zorlaştırmayınız; kolaylaştırınız. Nefret ettirmeyiniz, sevdiniz!** “*Müslümanların gönlünü kazanmaya gayret edip, onlara karşı sertlikten kaçın.*” anlamına gelen bir hadis. “*Hz. Peygamber ‘Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır!’ diye bizi uyarıyor ve en güzel öğüdünü veriyor: ‘Zorlaştırmayınız; kolaylaştırınız. Nefret ettirmeyiniz, sevdiniz!’*” - Y. B. Bakiler **ÜK** 112

zorlayabilmek (*-i, -e*) Zorlamaya gücü yetmek. **ÜK** 193

zorluk *a.* Sıkıntı veya güçlükle yapılma durumu, zor olma, güçlük, zahmet. **ÜK** 59, 171³, 184, 194

zorlukla *zf.* Zor bir biçimde, güçlükle. **ÜK** 14; **ÜK** 36

zorun *a.* Mecburiyet. **ÜK** 150

zulmet *Ar. a. esk.* Karanlık. **S** 39

zulüm *Ar. a.* Güçlü bir kimsenin yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kıyğı, eziyet, cefa. **AV** 71²; **ÜK** 37, 38, 72, 93², 111, 117, 168, 179², 182, 184, 202; **zulüm yapmak** eziyet etmek,

adaletsizlik yapmak. “Çünkü Türkler, zulüm yapmadılar.” - Y. B. Bakiler **ÜK** 37, 200

→ *Bin Dokuz Yüz On Sekiz Ermeni Zulmü*

zurna *Far. a.* Keskin bir ses çıkaran ve çoğu zaman davulla veya dümbelele birlikte çalınan nefesli çalgı. **ÜK** 197³

zurnacı *a.* Zurna çalan kimse, zurnazen. **ÜK** 197

zülûf *Far. a.* Sevgilinin saçı, zülfüyâr. **AV** 66

II. BÖLÜM

SÖZ VARLIĞI

1. TEMEL SÖZ VARLIĞI

1.1. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar

ağız	dil	kıl
akciğer	diş	kol
alın	diz	koyun
atardamar	dudak	kucak
avuç	el	kulak
avuç içi	ense	omuz
avurt	fizikî yapı	omuz başı
ayak	geniz	parmak
bacak	gırtlak	saç
bağırsak	göbek	sırt
baş	göğüs	şahadet parmağı
bel	göğüs kafesi	tepe
ben	gövde	ter
beyin	göz	tırnak
bıyık	göz bebeği	tüy
bilek	göz kapağı	yağ
boğaz	kursak	yanak
boyun	kalça	yürek
burun	karın	yüz
çizgi	kaş	
deri	kemik	

1.2. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar

akciğer kanseri	sağır	sıtma
-----------------	-------	-------

1.3. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar

abi	amca	baba
abla	anne	babaanne
ağabey	ata	bacı

bildik	hanım	soy
bizimki	haremlik	soydaş
büyükbaba	kardeş	tanıdık bildik
damat	karı	teyze
dayı	kız kardeş	teyze çocukları
dede	koca	torun
eş	nene	yakınlık
gelin	oğul	yavru

1.4. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar

arı	domuz	kıl
at	eşek	kırlangıç
ateş böceği	gurk	koyun
ayı	güve	köpek
balık	güvercin	köstebek
boynuz	it	kuğu
böcek	kanat	kurbağa
cırcır böceği	kartal	kurt (I)
dana	kaz	kurt (II)
davar	keçi	kuş
dişi	keklik	kuyruk
öküz	solucan	telli turna
serçe	tavuk	toklu
sinek	tavus kuşu	turna
sivrisinek	tay	
yılan		

1.5. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar

ağaç	çayır	elma
bitki	çırpı	fidan
buğday	çiçek	gövde
çalı	çimen	ısırgan
çam	dal	kabak
çay	diken	karaçalı

kenevir	ot	tütün
kiraz	salkım	yaprak
kiraz ağacı	salkım söğüt	yediveren gül
kök	sarmaşık	yosun
menevşe	söğüt	

1.6. Beslenme Adları

1.6.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar

aş	kabak çekirdeği	tandır ekmeği
azık	mama	un
ceviz	öğle yemeği	yağ
çekirdek	öğün	yemiş
çökelek	sakız	yiyecek
dana eti	soğan	yoğurt
ekmek	soğan ekmeği	yumurta
et	sucuk	yumurta akı

1.6.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar

ayran	içki	süt
çakır	su	

1.7. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar

12 Dilimli Bektaşî külahı	gömlek	puşu
ayakkabı	gömleklilik	sarık
başörtüsü	ipek	takım
bez	ipekli	takım elbise
bindallı	işleme	tülbentli fes
bohça	kaftan	üst baş
ceket eteği	kat	yaka
deli gömleği	kılık	yama
duvak	kundak	yazma
fes	oya	yelek
gelinlik	önlük	
giysi	papak	

1.8. Araç, Eşya Adları

araba	ip	sütun başlık
araç	iplik	şiş
bakraç	kağrı	taban halısı
bardak	kalkan	tabut
bıçak	kanat	takım
boncuk	kapı	tasma
çalar saat	kayık	tel
çanak	kazan	teneke
çekiç	kılıç	tepsi
çekmece	kırbaç	terek
çöp sepeti	koltuk	torba
değnek	koşum takımı	uçak
deniz motoru	köşe yastığı	uçurtma
dibek	kurşun	üzengi
dibek taşı	kutu	yastık
dinleme cihazı	küp	yatak
direk	mezar taşı	yay
dolmakalem	minder	yaylı
döşek	naylon torba	yelken
döven	ocak	yemek masası
düdük	orta direk	yer minderi
eyer	oyuncak	yer sofrası
falcı taşı	örtü	yer yatağı
fincan	övendire	yorgan
kaşık	Selçuklu çinisi	yorgan iğnesi
gemi	sıra	yük kamyonu
gramofon iğnesi	sicim	yüklük
halı	Sivas halısı	yüzük
iğne	Sivas kilimi	yüzük taşı

1.9. İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar

alan	elçi	Meclis Başkanı
albay	emniyet görevlisi	milletvekili
Avukatlık	eski	milletvekilliği
ayak işleri	fabrika müdürü	Millî Eğitim Bakanı
bakan	falci	Millî Eğitim Bakanlığı
Bakanlık Müsteşarı	gazeteci	Müsteşar yardımcısı
bakırcı	gazeteci yazar	Millî Savunma Bakanı
Başbakan	gazetecilik	müdürlük
başkan	genel başkan	müftülük
başkanlık	genel müdür	okul müdürü
bekçi	genelkurmay başkanı	ozan
belediye başkanı	görev	öğretmen
Belediye meclis üyesi	gözlemci	öğretmenlik
boyacı	hırsızlık	postacı
büyükelçi	idareci	programcı
candarma	İl Başkanı	Radyo müdürü
cumhurbaşkanı	ilim adamı	Rumeli Beylerbeyi
çığırtkanlık	ipekçi	sadrazamlık
çiftçi	iş	sanat adamı
çiftçilik	işçi	sanatçı
çöpçü	işveren	satıcı
davulcu	kalaycı	sunuculuk
demirci	karakter artisti	tarihçi
devlet adamı	kazancı	tavukçuluk
Devlet Başkanı	Kırkpınar ağası	televizyoncu
devlet memuru	koruyucu	telkâri
devlet tiyatrosu sanatçısı	koyunculuk	tercümanlık
Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı	köfteci	türbedarlık
Divan-ı Muhasebat Azası	kral	ustabaşı
eğitim müfettişi	Kültür Bakanı	yazar
	Maliye Bakanı	yönetici

zurnacı

1.10. Yer Adları

1.10.1. Özel Yer Adları

1.10.1.1. Ülke Adları

ABD	Hindistan	Mısır
Afganistan	Irak	Özbekistan
Almanya	İngiltere	Romanya
Amerika	İran	Rusya
Ana Rusya	İspanya	Sırbistan
Arnavutluk	İsrail	Sinkiyang
Avusturya	İtalya	Suriye
Azerbaycan	Kıbrıs	Suudi Arabistan, Suudi
Biefraa	Kırım	Türkistan
Bulgaristan	Kongo	Türkiye
Çekoslovakya	Kosova	Vatikan
Çin	Kuveyt	Vietnam
Doğu Türkistan	Lübnan	Yugoslavya
Ermenistan	Macaristan	Yunanistan
Fransa	Makedonya	

1.10.1.2. Bölge Adları

Anadolu	Batı Avrupa	Opoya Bölgesi
Avrasya	Doğu Anadolu	Orta Anadolu
Balkanlar	Frigya	Orta Doğu
Batı	Güneydoğu Anadolu	Rumeli

1.10.1.3. Yerleşim Yeri Adları

1.10.1.3.1. Başkent Adları

Ankara	Kerkük	Sarayova
Bağdat	Londra	Skopi
Bakü	Lozan	Şam
Belgrad	Lübyana [Ljubljana]	Taşkent
Beyrut	Paris	Urumçi
Kabil	Priştine	Üsküp

Washington

Zagreb

1.10.1.3.2. Şehir Adları

Adana	Estargon	Mersin
Afyon	Gaziantep	Mitroviça
Ağrı	Gostivar	Musul
Ahıska	Halep	Niş
Amasya	İstanbul	Ohri
Antalya	İzmir	Preşova
Bingazi	Kalkandelen	Prizren, Pirizren
Buhara	Kars	Samsun
Bursa	Kastamonu	Semerkant
Çorum	Kayseri	Sivas, Suvaz
Diyarbakır	Kerbela	Struga
Edirne	Konya	Şırnak
Elazığ	Kudüs	Tokat
Erzincan	Leskovat	Tunceli
Erzurum	Malatya	Urfa
Eskişehir	Maraş	Yanya

1.10.1.3.3. İlçe, Semt ve Köy Adları

Ayı Pınar	Dumlupınar	Karakaypak
Bafra	Eğın	Karaözü
Başbağlar	Eminönü	Karataş
Beserek	Gora	Kızılay
Beytüşşebab	Göksu	Körtuzla
Beyyurdu	Gül Dede	Kubriya
Çamlıbel	Gülhane	Mamuşa
Çankaya	Harput	Menemen
Çekirge	Hasanoğlan	Niğbolu
Çemişkezek	Horasan	Pınarcık
Divriği	Ilgaz	Rapşışte
Dörtıyol	Kalo	Sandıklı

Sirkeci	Şıd	Viladiçin
Sivrialan	Tecer	Viranye
Sultansulağı	Urviç	Vrutok, Vurtok
Şahin Kayası	Üçoluk	Zara
Şarkışla	Vıranas	Zile

1.10.1.3.4. Mahalle, Meydan, Sokak, Çarşı Adları

Ali Baba Mahallesi	Demirciler Çarşısı	Hükûmet Meydanı
Bakırcılar	Evliya Çelebi Sokağı	Kazancılar Çarşısı
Bit Pazarı	Hacı Şeyh Meydanı	Kosova Meydanı

1.10.1.4. Coğrafi Yer Adları

1.10.1.4.1. Deniz, Nehir, Göl, Dere Adları

Akdeniz	Kara Dirin	Sakarya
Aras	Karadeniz	Seyhun
Deli Kür	Meydan Deresi	Tuna
Fırat	Nil	Vardar Nehri, Vardar
Hazar	Ohri Gölü	

1.10.1.4.2. Dağ, Ova, Yayla, Tepe, Ada Adları

Ağrı Dağı	Kazova	Tecer Yaylası
Beserek Dağı	Kosova Ovası	Tiyan-Şan
Büyükada	Menemen Ovası	Vardar Ovası
Germeç Yaylası	Nalbant Yaylası	Veysel Tepesi
İlgaz Dağı	Şar Dağları	
Kadır-Gan	Tecer Dağı	

1.10.1.5. Yapı ve Bina Adları

Afyon Eskişehir Oteli	Burmali Camisi	Davud Paşa Hamamı
Alaca Cami	Celvetî tekkesi	Devlet Demiryolları Fabrikası
Bakiler Aile Mezarlığı	Çift Kubbeli Cami	
Bektaşî tekkesi	Çifte Hamam	Dükkancık Camisi
Belgrad havaalanı	Çifte Minare	Emir Paşa
Biser	Çubuk Barajı	Esenboğa

Eski Cami	Koçak Serdar	Rufaî tekkesi
Fatih Köprüsü	Kurşunlu Han	Saatli Cami
Gök Medrese	Madımak Oteli	Sinan Paşa Camisi
Gülhane Parkı	Mahmut Paşa	Sinanî tekkesi
Hacı Ahmet Camisi	Mamuşa Camisi	Sinanzade Sarayları
Halveti tekkesi	Meşhed-i Hüdâvendigâr	Sultan İkinci Murad Camisi
Harabatî Baba Tekkesi	Mevlevî tekkesi	Sultan Murad Türbesi
Hıdır Baba Tekkesi	Millî Kütüphane	Sulu Han
İkinci Murad Câmisi	Murad Hüdâvendigâr Türbesi	Şengül Hamamı
İmaret Camisi	Murat Paşa Camisi	Taş Köprü
İsa Bey Camisi	Muradiye	Üsküp Kalesi
İshak Bey Camisi	Murat Paşa	Üsküp Türk mezarlığı
Kadirî tekkesi	Mustafa Paşa Camisi	Yahya Paşa Camisi
Kamber Bey Camisi	Niğbolu Kalesi	Yalıncağ Baba Tekkesi
Kâmil Kitabevi	Ohri Kalesi	Yeni Cami
Kapan Han	Ohri Palas Oteli	
Kara Dirin Köprüsü	Olanlar Tekkesi	
Kazancılar Camisi	Opera Oteli	

1.10.2. Genel yer adları

1.10.2.1. Muhit Adları

açık hava	dulda	ortalık
alan	etek	petrol yatağı
ara sokak	geçe	sazlık
bataklık	harman yeri	tarla
boşluk	kayalık	toprak
çeltik tarlası	kesim	yamaç
çevre	kır	yar
çiftlik	kıyı	yatak
dışında	mesire yeri	yer
dışından	meşelik	yer gök
dip	orman	yeşil saha
doğum yeri	ormanlık	yeşillik

yokuş yön
yol yöre

1.10.2.2. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları

akıl hastahanesi	havaalanı	mezarlık
alaçık	iş yeri	Miloş Anıtı
anıt	kapan	Miloş Abidesi
Anıt Kabir	kitabevi	orduevi
Ankara Garı	konak	ölü damı
büfe	konsolosluk	radyoevi
büyükelçilik	konut	Şairler Evi
elçilik	köprü	tandır başı
ev	kör kuyu	Valilik
gece kulübü	kuyu	yapı
genel müdürlük	Kültürevi	yazlık
gökdelen	maden ocağı	yuva

1.10.2.3. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları

bahçe kapısı	gözetleme yeri	saçak
çatı	halvet yeri	selamlık
çift kanatlı kapı	kale burcu	sohbet odası
çit	kale kapısı	taban
dam	kapı	taş
enikli kapı	kat	tavan
eşik	köy odası	toplantı salonu
giriş	lambalık	yemek salonu
göbek taşı	oda	zemin katı
gözetleme odası	saat kulesi	

1.11. Özel Adlar

Abdurrahman Paşa	Aclan Sayılğan	Ahmet
Abdülhalik Renda	Âdem	Ahmet Kutsi Tecer
Abdülvahit Yusuf	Âdem Âli	Ahmet Kutsi
Abo Dadaş	Agim	Ahmet Şatiroğlu
Acize Baba	Agop Dilaçar	Ahmet Tuna

Ahmet Yesevi	Ayfer Feray	Dadyan Artin
Ali	Aziz Nesin	Dedem Korkut
Ali Rıza	Azmi Dede	Dertli
Ali Rıza Yaradanakul	Baba İstoyan	Derunî
Ali Sultan	Bahri Şatıroğlu	Descartes
Ali Şahin Canozan	Bahtiyar	Djilas
Anar	Bahtiyar Vahapzade	Doğan
Anatole France	Bakiler	Dostoyevski
Anton Zako Çayokî	Balaban	Ebu Hanîfe
Ara	Balacan	Ebu Leheb
Arif Bozacı	Baydar	Ebubekir
Arif Damar	Bâyezîd	Eflatun
Arif Nihat Asya	Bayram İbrahim	Ejen Gilvik, Gilvik
Arman Garo	İbrahim	Ekrem Hakkı Ayverdi
Âşık Çelebi	Bedri Kamber	Emanullah Han
Âşık Fakirî	Bedri Nurettin	Emin Bilgiç
Âşık Ferki	Bedri Rahmi Eyüboğlu	Emrah
Âşık Fezaî	Beharî	Erdoğan Saraç
Âşık Fikrî	Berfe	Ergun Göze
Âşık Kahraman	Boris	Esmâ
Âşık Kedahî	Boskovski	Evliya Çelebi
Âşık Mevzunî	Cafer	Fahrettin Kırzıoğlu
Âşık Muradı	Cafer-i Sadık	Fahri Kaya, Fahri
Âşık Nazmî	Cahit Sıtkı	Falih Rıfkı Atay
Âşık Sefil	Celal Kayacan	Fazıl Hüsni Dağlarca
Âşık Veysel Şatıroğlu	Cemal Gürsel	Ferhat
Âşık Veysel	Cemalî Efendi	Feryadî
Atatürk	Cemil Meriç	Fevzi Çakmak
Atatürk	Cevat Önder	Feyzi Halıcı
Atilla İlhan	Cüneyd-i Bağdadî	Fikret Kızılok
Aybala	Çevik Bir Paşa	Fikri Durmuş
Aydın Bolak	Çopur'un Recep	Firdevsî

Fuzulî	İkinci Murad	Kemal Efendi
Gabriyel Noradungiyân	İkinci Selim	Kerem
Gayur Şeyh	İlhamî	Kırımlı Sinan
Gülizar	İlhami Emin	Kidric
Hacı Bektaş Veli	İnönü (İsmet İnönü)	Koca Sinan
Halac-ı Mansur	İsa	Köroğlu
Halide Nusret Zorlutuna	İsa Bey	Kuruşçev
Halil Erenoğlu	İshak Bey	Kusuî
Hamdi Hasan	İshak Çelebi	Lazar
Harabati Baba	İskender	Lenin
Hasan	İskender-i Zulkarneyn	Lokman Hekim
Hasan Hüseyin	İslam Kâhya	Lütfü Seyfullah
Hasan İzzettin Dinamo	İsmail	M. Jilas
Hasan Mercan	İsmail Hami	Magda
Haşmet	Danişmend	Mahmut Şevket Paşa
Havzalı Berber	İsmail Tefvik	Mahzunî
Mehmet Kurşun	İsmail Tefvik İsmail	Mansur
Hayranî	İvo Andriç	Mao
Hayriye	Kadelj	Marks
Hehatî	Kahraman	Mehdi
Hidayet Gülen, Gülen	Kanunî Sultan	Mehmed Aslan
Hitler	Süleyman	Mehmet Akif
Hüseyin	Kara Süleyman	Mehmet Çınarlı, Çınarlı
Hüseyin Yıldırım	Karacaoğlu	Mehmet Kaplan, Kaplan
İbn-i Mülcem	Karakin	Mehmet Tahir
İbrahim	Karakin Pastırmacıyan	Melih Cevdet
İbrahim Efendi	Karataş	Melih Cevdet Anday
İbrahim Etem	Kardelj	Menekşe
İğneci Ali	Kâsım	Mesihî
İkinci Abdülhamid	Kaya Özlük, Haydarî	Metin Erksan
İkinci Bayezid	Keklik Emine	Mevlana
İkinci Mahmud	Kemal Bey	Midas

Miloseviç	Niharî	Salih Asım
Miloş	Nişan	Samed Reşid, Samed
Mine	Niyazi Yıldırım	Samih Ayverdi
Muaviye	Numan Yusuf	Sarı İbrahim
Muhammed Ebu Zehra	Nuri	Sefa Salih Kaplan
Muhammet	Nusret Dişo Ülkü	Selahattin Ertürk
Muhammet Aruç	Nuşirevân-ı Adil	Serdari
Muhsin Çelebi	Ohannes	Serser Ali Baba
Murad Han	Ojen Givrik	Sırbistan Kralı
Murat Hüdavendigâr	Orbay Ergün	Slobodon Miloseviç
Sultan Murad Han	Orhan Veli	Soljenitsin
Musluhiddin Abdülğani	Osman	Stalin
Musluhiddin	Osman Batur	Sucudî
Mustafa Baydar	Ömer	Sultan Murad
Mustafa Erkal	Ömer Hayyam	Suzî
Mustafa Kayabek	Ömer Seyfettin	Süleyman
Mustafa Kemal	Paşa Yiğit Mehmed	Süleyman Demirel
Mustafa Necati Sepetçioğlu	Petar Boskovski	Demirel
Mustafa Paşa	Pir Muhammed Hayati	Süreyya Berfe
Muzaffer Özdağ	Pir Sultan	Süreyya Haşmet
Müjgân Cunbur	Pir Sultan Abdal	Süreyya
Naim Feraşeri	Rahmi Günay	Süreyya Yusuf, Yusuf
Namık Kemal	Recep Paşa	Svetlana
Nazım Hikmet, Nazım	Refik Bey	Şaban Karataş
Necati Zekeriya	Remzi Abdullah	Şahmar
Nedim Abbas	Reşat	Şatroğlu
Nedret-ül Madran	Rıdvan Çongur	Şefik El Müeyyed
Nefî	Rıfkı Danışman	Şehriyar
Nene Hâtun	Ruhsatî	Şehzade Yakub
Nergizî	Sa'yî Şem'î	Şemsettin Günaltay
Neyzen Tevfik	Saadeddin Efendi	Şükrü Günbulut
	Sadık Baba	Tahir Baba

Tahsin Banguoğlu	Ümmî Sinan	Yalıncağ Baba
Tahsin Saraç	Ünal Maraşlı	Yavuz
Tahsin Tamer	Vahabzâde	Yavuz Bülent
Talibî Coşkun, Talibî	Vahan	Yavuz Bülent Bakiler
Tay Râşid	Vahan Seyran	Yetvart
Tecelli	Vahşî	Yezid
Timur	Vedat Karadeli	Yıldırım Bayezid
Tini	Vehbi Cem	Yunus Emre, Yunus
Tito	Vehbi Cem Aşkun	Yusuf
Tunca Toskay	Veysel	Yücel Çakmaklı
Turgut Özal	Veysî	Zehra
Usulî	Yahya Kemal Beyatlı	Zeki Sofuoğlu
Üçüncü Ahmet	Yahya Kemal	Zekiye
Ülkü Tamer	Yahya Paşa	Zırıl Yusuf
Ümit Yaşar	Yakup	Ziya Gökalp

1.12. Yazın Adları

1.12.1. Şiir Adları

Analar	Büyük Destan	Mektup
Atatürk	Gözünü Satan	Rumeli Ağıtı
Aziz İstanbul	Kara Toprak	Tuna
Barış Şarkısı	Kaybolan Şehir	

1.12.2. Dergi Adları

Avrasya Bülteni	Hisar	Ülkü
ÇEVREN	Tebliğler dergisi	Varlık

1.12.3. Kitap Adları

Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri	Enikli Kapı
Âşık Veysel'den Deyişler	Erzurum'un Gediğine Varanda
Cumhuriyet Devri Türk Şiiri	Gezerek Gördüklerim
Dirina Köprüsü	Günola
Dostlar Beni Hatırlasın	Hangi Batı

Kendi Gök Kubbemiz	Türk Ansiklopedisi
Mezhepler Tarihi	Türk Tarihinde Osmanlı Asırları
Nâimâ Târîhî	Umrandan-Uygurlığa
Oruç Bey Tarihi	Üsküp'ten Kosova'ya
Sazımdan Sesler	Veten Ocağının İstisi
Sovyet Rusya-Azerbaycan- Özbekistan-Bulgaristan-Macaristan	

1.12.4. Masal Adları

Balabanla Balacan	Bebek
Balabanla Balacan Bebek	Fatmacıkla Yusufçuk

1.12.5. Gazete Adları

Birlik	Hizmet	Tan
Cumhuriyet	Hürriyet	Ümit Günleri
Hâkimiyet-i Millîye	Milliyet	

1.12.6. Hikaye Adları

Bomba	Pembe İncili Kaftan
-------	---------------------

1.12.7. Diğer Yazı Adları

Büyük Nutuk	Gençliğe Hitabe	Karanlıkta Uyananlar
-------------	-----------------	----------------------

1.13. Lakap, Unvan Adları

ağa	hanımefendi	Kör Veysel
baba	ilmin kapısı	küçük Veysel
bey	islâmın kılıcı	Mehmetçik
beyefendi	kadınefendi	paşa
hanım	Karaca	sayın

1.14. Kurum, Kuruluş Adları

4 Eylül Lisesi	ADEKSAM Kültür Merkezi
Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim- Kültür ve Sanat Merkezi	ADEKSAM Kültür ve Sanat Merkezi
ADEKSAM	Ankara Radyosu
	Ankara Televizyonu

ATV
Aydınlar Ocağı
Balkan Araştırma Merkezi
Belediye Başkanlığı
Birleşmiş Milletler
Dar'ü'l- hadis
devlet televizyonu
devlet tiyatrosu
Dış Türkler Masası
Dışişleri Bakanlığı
Diyanet İşleri Başkanlığı
Eğitim-Kültür Merkezi
Güvenlik Konseyi
Harp Okulu
Hasanoğlan Köy Enstitüsü
insani yardım kuruluşu
İstikbal okulu
İş Bankası
işletme
Kızılay
Kızılhaç
Köy Enstitüsü
kuruluş
Kültür Bakanlığı
Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı
kültür merkezi
Kültür Müdürlüğü

Milletlerarası kuruluş
Millî Eğitim Bakanlığı
Orhan Veli Demeği
Osmanlı Bankası
Priştine Üniversitesi
Samanyolu Televizyonu
T. C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve
Kalkınma İdaresi Başkanlığı
Tabipler odası
tapu
TBMM Başkanlığı
Tefeyyüz İlkokulu
Tıp Fakültesi
TİKA
TRT
Tüm Çingenele Özgürlük Derneği
TÜM ÇÖDER
Türk Dil Kurumu
Türk Tefeyyüz İlkokulu
Türkiye İş Bankası
UNESCO
yardım kuruluşu
Yazarlar Birliği
YÖK
Ziraat Fakültesi
Ziya Gökalp İlkokulu

1.15. Lisan adları

Arapça	Farsça	Karadeniz şivesi
Arnavutça	Fransızca	Kosova Prizren ağzı
Azeri Türkçesi	İngilizce	Latince, Lâtince
Doğu Anadolu şivesi	İstanbul şivesi	Makedonca

Rusça	Sivas ağzı	Türkçe
Sırpça	Türk dili	Türkiye Türkçesi

1.16. Kavim ve boy adları

1.16.1. Irk Adları

Akad	Kuman	Sırp
Arnavut	Kürt	Slav
Boşnak	Laz	Slovak
Bulgar	Leh	Sloven
Çek	Macar	Sümer
Çerkez	Makedon	Tatar
Çingene	Nogay	Türk
Ermeni	Oğuz	Türkmen
Gagavuz	Özbek	Ulah
Hırvat	Peçenek	Yugoslav
Hun	Rum	Yunan
İtalyan	Rus	

1.16.2. Millet Adları

Avarlar	Hazarlar
Etiler	Uzlar

1.16.3. Mensubiyet Adları

Afganlı	Gostivarlı	Makedonyalı
Amerikalı	Havzalı	Osmanlı
Arjantinli	Hicazlı	Rodovişli
Avrupalı	İштиpli	Romalı
Balkanlı	Karadağlı	Selçuklu
Batılı	Kerküklü	Sivaslı, Sivazlu
Bizanslı	Keskinli	Türkiyeli
Bosnalı	Kırımlı	Üsküplü
Erzurumlu	Kızılderili	Yugoslavyalı
Frigyalı	Kuveytli	

1.16.4. Milliyet Adları

Anadolu Türkleri	Makedonya Türkleri	Rumeli Türkleri
Balkan Türkleri	Musul Türkleri	Suriye Arapları
Batı Rumeli Türkleri	Oğuz Türkleri	Üsküp Türkleri
Bulgaristan Türkleri	Osmanlı Türkleri	Yugoslavya Türkleri
Kerkük Türkleri	Özbek Türkleri	Yugoslav Türkleri
Kırım Türkleri	Prizren Türkleri	Yunanistan Türkleri
Lübnan Arapları	Romanya Türkleri	

1.17. Ölçü Adları

batman	metrekarelik	milim
dönüm	kulaç	

1.18. Sayı Adları

130 ÜK 170	doksan bin ÜK 175	on beş ÜK 153
22 ÜK 187	dört	on bin ÜK 182
35000 ÜK 194	elli	trilyonda bir ÜK 179
4 ÜK 80	elli bin ÜK 96	üç
65 milyon ÜK 198 ²	iki	üç bin beş yüz ÜK 173
altı	iki bin ÜK 194	üç milyon ÜK 198
altı bin ÜK 175	iki milyon ÜK 192, 198 ²	yetmiş
altmış		yirmi
altmış bin ÜK 96 ²	kırk	yirmi beş ÜK 175
beş	kırk bin ÜK 96	yüz
bin	milyarda bir ÜK 173	yüz elli milyon ÜK 93
binde beş ÜK 192	on	
doksan		

1.19. Renk Adları

gümüş rengi	mor
mavilik	sarı

1.20. Ebat Bildiren Adlar

avuç içi kadar	el ayası	kariş
boy	gemi	orta
çap	genişlik	uzunluk

1.21. Miktar Bildiren Adlar

alayı	dörtte biri	lokma
bölüm	düşme	o kadar; oka
bütünüyle	kat	tüm
çoğunluk	kez	yeteri kadar
dahası	kilometrelik	yudum
damla	kulaç	

1.22. Zaman Adları

10. AV 27, 53	19. ÜK 77
1230 ÜK 152	1908 ÜK 61
1389 ÜK 60, 97, 179, 182, 190	1912 ÜK 61
1400 AV 46, 71, 72, 103	1917 ÜK 94, 140
1436 ÜK 80	1918 ÜK 117
1481 ÜK 152	1925 ÜK 174
1492 ÜK 78	1944 ÜK 191
15. AV 73, 108; ÜK 49, 55 ² , 70, 75, 77, 79, 81, 144 ² , 191, 192 ² , 195	1945 ÜK 192 ²
1537 ÜK 80	1947 ÜK 183
1615 ÜK 204	1948 ÜK 140, 141 ²
1688 ÜK 80	1949 AV 35
17. ÜK 55, 61 ²	1950 AV 38
1711 ÜK 80	1952 AV 39, 90; ÜK 161, 192
1719 ÜK 175	1953 AV 35; ÜK 141 ³
1750 ÜK 152	1955 AV 45
1832 ÜK 174 ²	1956 AV 47
1833 ÜK 50	1957 AV 80
1854 ÜK 187	1962 ÜK 109
	1963 ÜK 77 ²

1964 AV 16	aralık
1965 ÜK 192	asırlarca
1967 ÜK 61	asırlık
1969 AV 111	ay
1970 AV 35	aylarca
1971 AV 108	baştan sona
1973 AV 40, 78, 111 ²	bir ara
1974 ÜK 17 ²	bir zaman
1976 ÜK 9 ² , 11, 107, 146, 148, 149, 153 ² , 154, 175, 189	bir zamanlar
1977 ÜK 153	biraz
1978 ÜK 154	boyunca
1980 AV 54; ÜK 182, 187	bugün
1986 ÜK 170	çağ
1990 ÜK 204	çoktan
1992 ÜK 182, 192	dakikalık
1993 ÜK 182, 192	dönem
1994 ÜK 182, 192	dün
1995 ÜK 182, 192	ekim
1999 ÜK 194	erken
2000 ÜK 194	eskiden
2007 ÜK 164	esnasında
661 ÜK 179	gece
680 ÜK 179	gece gündüz
950 ÜK 179	gece yarısı
âhir ömürde [ahir ömürde]	geceler boyu
akşam	geç
akşama doğru	geçen
akşamüstü	geçenlerde
anında	geçme
ansızın	geçmek
ara	geçmiş
	gelecek

gelmek	öğlene doğru
gittikçe	ömür boyu
gün	ömür boyunca
günde	ön
günde beş vakit	önce
gündüz	önceki
günlerce	önceleri
günlük	saatlerce
günü gününe	saatlik
günün birinde	sabaha
haftalarca	sabaha karşı
hayat boyu	sabahleyin
her gün	sabah akşam
her zaman	senelik
IV.	sıcağı sıcağına
içinde	sıra
ikindi	son
ilk çağ	sonra
kadar	sonraki
kala	sonraları
kalmak	sonsuz
kış	sonsuzluk
kışın	sonunda
kuşluk	sularında
kuşluk vakti	süre
MÖ	şimdi
müddetçe	şimdilik
neden sonra	şimdiye kadar
ocak	şu an
orta çağ	şubat tatili
öğle	tan
öğlen	uzak

uzamak	zamanında
uzun	zamanla
vakti zamanında	30 Ekim 1967
vaktiyle	22 Mart 1973 AV 42
yakın	10 Ocak 1990 AV 10
yarın	15. 10. 1999 ÜK 189
yaş	13.01.2012 ÜK 10
yatsı	21 Mart AV 40; ÜK 162
yazın	20. AV 9, 40, 63, 68, 73; ÜK 139
yeni	13:00 ÜK 67, 193
yıl	14:30 ÜK 67, 193
yıldan beri	1894 AV 15, 43, 78
yıllar yılı	20:30 ÜK 28, 67
yıllarca	23:00 ÜK 31
yıllardan beri	3 Temmuz AV 113
yol boyu	20 Ağustos ÜK 13
yontma taş devri	21 Ağustos ÜK 13
yüzyıl	10 asım
yüzyıllarca	

1.23. Soru Adları

ha	nece	nesi
hangi	neden	neylemek
kaç	nere	nice
kim	nerede, nerde, harda	niçin
mı / mi, mu / mü	nereden, nerden	niye
ne	neresi	nööörek
ne kadar	nereye	soru

1.24. Yön adları

alt	art	ayak ucu
arka	aşağı	başucu

batı	içeri	üst
beri	karşı	üzeri
dış	kuzey	üzerinde
dışarı	orta	yaka
doğrultu	öbür	yan
doğu	öbürü	yanı başında
dört bir yan	ön	yanı başı
geri	öte	yön
göz önü	öteki	yukarı
güney	ötekisi	yüz
güneydoğu	sağ	
iç	sol	

1.25. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları

altın	demir	tezek
bakır	gümüş	tunç
çelik	kurşun	yağ

1.26. Coğrafya ile İlgili Adlar

ark	ekin	ova
balçık	göl	seki
bozkır	göze	su
çağlayan	ırmak	tepe
çizgi	kara yolu	toprak
dağ başı	kaya	toz
dağ eteği	kaynak	tümsek
deniz	koy	yarımada
deprem	otlak	yayla

1.27. Gök Bilimi ile İlgili Adlar

ay	dolunay	gök
bulut	ebemkuşağı	gök kubbe

gökyüzü	kuşak	yıldız
güneş	samanyolu	
kara bulut	ufuk çizgisi	

1.28. Hava Olayları ile İlgili Adlar

akşam güneşi	görüntü	seher yeli
alaca karanlık	görünüş	serin
ayaz	hava yolu	yağmur
dolu	kar	
gölge	kırkikindi	

1.29. Eğitim ile İlgili Adlar

denklik imtihanı	milli eğitim	öğrenci
eğitim	millî eğitim politikası	öğrenim
eğitsel	not defteri	sıbyan mektebi
ilkokul	okul	yüksek tahsil
kitapçık	ortaokul	yüksekokul

1.30. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar

1.30.1. Gelenek ve Görenek Adları

bayram	düğün meresimi	Kurban Bayramı
bayramlık	elibesinde	oğlanevi
damat	gelenek	sünnet düğünü
değer	görenek	yüzgörümlüğü
düğün	kan davası	
düğün evi	kızevi	

1.30.2. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar

arkadaş	çocukluk	gelinlik
bala	dadaş	gelinlik kız
bebe	delikanlı	genç
bebek	doğum	genç kız
bekâr	er	gençlik
çocuk	erkek	hanım

kadın	öksüz	yavru
kan kardeşi	ölü	yavuklu
kız	ölüm	yetmişlik
kızan	sağ	yol arkadaşı
kız kardeş	son yolculuk	yoldaş
oğlan	yaşam	
orta yaşlı	yaşlı	

1.30.3. Toplum İlişkileri ile İlgili Adlar

Altın Çelenk Ödülü	kalabalık	Şiir Akşamları
armağan	kamu	Şiir Akşamları Festivali
azınlık	kan kardeşi	Şiir Festivali
boy	kapı	şiir günleri
çevre	katılma	şiir matinesi
davet sahibi	komşu	takım
dayanışma	Kosova'da Koyuncululuğu Geliştirme Projesi	tarih birliği
eğlence		tarihî birlik
Festival	kök	toplantı
gençlik	köylü	topluluk
gezi	kültür alışverişi	toplum
gezinti	kültür birliği	Türkoğlu
göç	muhacir	üye
göçmen	Nobel Armağanı	yabancı
iç	Noel	yeni nesil
insanî değerler	ödül	yörük
insanlık	soylu	
işçi sınıfı	söz alışverişi	

1.30.4. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar

bar	güvercin yürüyüşü	Kırkpınar ağası
bahis açmak	halay	
Erzurum Kız Barları	Kırkpınar	

1.31. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar

belge	güzel sanatlar	oymacılık
bilgi	hat sanatı	sanat eseri
bilimsel	ilke	sergi
bilimsel sosyalizm	intelijansiya	telef ücreti
çeviri	karşılık	tıp dili
el sanatı	kaynak	
fikir adamı	konuşma, süleşma	Yazma Eserler Semineri

1.32. Askerlik ile İlgili Adlar

akıncı	çekilme	makinelî
albay	genelkurmay	makinelî tüfek
askerî	güç	millî savunma
ast	hazır tetik gözcü	NATO
astsubay	kalkan	ordu
atlı	kılıç	paşa
atsız pusatsız	kışla	şarapnel parçası
barış	kızan	top
birlik	komutan	üsteğmen
bozgun	kurmay	
çavuş	kurmay subay	

1.33. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar

anlaşmazlık	çatışma	iç savaş
Balkan faciası	dalgalanma	İkinci Dünya Savaşı
Balkan Savaşı	darağacı	İkinci Cihan Savaşı
baskı	devrim	kan gölü
baskın	eylem	kanlı tuzak
Birinci Dünya Savaşı	Haçlı	kardeş kavgası
Birinci Kosova Savaşı	harp meydanı	Kerbela faciası
bombalı suikast	Hazreti Ali'yle Muaviye Kavgası	kırma

kışkırtma	örgüt	senlik benlik kavgası
Kosova Savaşı	PKK	siz biz kavgası
köle	saldırı	Sovyet ihtilâli
kürek	savaş	talan
meydan dayağı	savaş alanı	Tito Stalin gerginliği
meydan muharebesi	savaşmak	yasak
meydan savaşı	seferberlik	Yugoslav Devrimi

1.34. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar

aday	meşru hak	öz millet
ana vatan	milletlerarası	resmî davet
ana yurt	milletvekili seçimleri	seçim
antlaşma	millî bilinç	Sevr Antlaşması, Sevr
arma	millî birlik	siyasi parti
devlet baba	millî çıkar	şeref defteri
devlet hizmeti	millî kültür	Tanzimat
fırka	oturma izni	Türk vatandaşı
gizli teşkilat	oy	Urartu
kapalı salon toplantısı	oy çokluğu	vatandaş
mandaterlik	ön seçim	

1.35. Parti Adları

Adalet Partisi	CHP	Türkiye Komünist Partisi
AP	İttihat ve Terakki	Yugoslavya Komünist Partisi
AP grubu	Komünist Parti	

1.36. İdare ve İdari Olaylar ile İlgili Adlar

ay yıldız	bölge	Devlet-i Aliye
bağlı	bucak	dış Türkler
başkent	Çin Halk Cumhuriyeti	el
bayrak	devlet biçimi	iç işleri
belediye meclisi	devlet tekeli	içer

il	Osmanlı Hanedanı	TBMM
ilçe	Osmanlı İmparatorluğu	Türkiye Büyük Millet Meclisi
imparatorluk	Osmanlı Devleti	
komşu	sancak	Türkiye Cumhuriyeti
Kosova Eyalet Bölgesi	Selçuklu Devleti	ülke
Makedonya Cumhuriyeti	Sırbistan	yönetim
Makedonya Halk Cumhuriyeti	İmparatorluğu	yurt
Meşrutiyet Devri	Sovyet Rusya	yurt dışı
Nizâm-ı âlem	Sovyet Rusya İmparatorluğu	yurt içi
	şehir merkezi	

1.37. Görüş ve Ülkü Adları

Akadcı	El-Ehâ-ül Arabi	kalkınma davası
alkışlayıcı	Ellâ-El Merkeziyye Cemiyeti	kamuoyu
Arnavutçu		Kızıl Çin
Arnavutlaşma	Ermeni komitacıları	klasik demokrasi
Atatürkçü	Ermeni propagandası	komitacı
Atatürkçülük	Ermeni Taşnakları	Komünist sistem
Balkan komitacıları	Ermenici	Kürdistan davası
Başkım Kulüpleri	Ermenistan davası	Kürtçü
birlik	Etici	liberalleşme hareketi
Büyük İsrail	fikir akımları	Marksçılık
Büyük Sırbistan	gerici	Marksist sistem
CHP'li	halkçılık	milliyetçilik
çağdaş medeniyet seviyesi	Hristiyanlık propagandası	ocak
Çinci	ırkçı	Rusçu
Çingeneci	ırkçılık	Ruslaşmak
dernek	ilerici	sağcı
devrimci	insanlık davası	sol (I)
devrimcilik	isyancı	solcu
		sosyalist demokrasi

sömürücü	Stalincilik politikası	Türk Düşmanlığı
Stalin teorisi	Sümerci	Türk Ocakları
Stalinci görüş	Taşnak	ülkü
Stalinci teori	tertipçi	

1.38. Din ve İnanç Adları

1.38.1. Allah'ın Sıfatları

külli şeye kadirsin	tapgaç	yaratıcı
Tanrı	Yaradan	

1.38.2. Tarikat Adları ve Tarikat ile İlgili Diğer Adlar

Bektaşî babası	Mevlevî dervişi	Rufaî şeyhi
Bektaşî dedeleri	Nakşibendî tarikatı	Rufaî topuzları
Bektaşî ocağı	Rufaî dervişleri	tekke kültürü
Bektaşîlik	Rufaî kılıçları	
Horasan erleri	Rufaî laleleri	

1.38.3. Mezhep Adları ve Mezhep ile İlgili Diğer Adlar

12 imam	Kızılbaş	Şîilik
Alevîlik	mezhep kavgası	uçler
Galiye Sınıfı	on iki imam	yediler
kırklar	Sünnilik	

1.38.4. Din ve İnanç ile İlgili Diğer Adlar

ahiret günü	cuma namazı	hak bilirlilik
ahiret hayatı	din birliği	halifelik
akşam namazı	din dışı	hayır defteri
Allah'a ortak koşmak	din kardeşi	hayrın ve şerrin ondan geldiğine inanmak
Allah'ın ipine sımsıkı sarılmak	dönmek	
bağışlaması bol olmak	Dört büyük halife	Hristiyan
cenaze merasimi	ezan sesi	Hristiyanlık
cenaze namazı	Fatiha sûresi; Fatiha	iftar açmak
cennet	gizli ayin	imanın altı şartı
	hac farızası	inanç

kilise	sahura kalkmak	yalvaç
kul	secdeye kapanmak	Yaradan'a sığınmak
maşher yeri	secdeye varmak	Yâsin okumak
mukaddes topraklar	şeksiz şüphesiz inanmak	yatsı namazı
Müslümanlık		yazık
on sekiz bin âlem	tövbe istiğfar etmek	yüzü suyu hürmetine
oruca niyetlenmek	vakit girmek	zikretme
oruç tutmak	yakarış	

1.39. Deyimler

(birine veya bir şeye) çekidüzen vermek	aklında kalmak
(birine) kucak açmak	aklından çıkmak
... sever gibi sevmek	aklından çıkmamak
acı çektirmek	aklından fikrinden çıkarıp atamamak
acından ölmek	al kanlara bulanmak
açık açık belirtmek	alıp başını gitmek
adım adım dolaşmak	alkış fırtınası kopmak
adım atmak	alkış toplamak
adımını atmak	alkış tutmak
ağır basmak	altına çekmek
ağırlık çökmek	altında yatmak
ağıt yakmak	aman vermemek
ağızsız dilsiz bırakmak	analı babalı büyüsün
ağızsız dilsiz kalmak	anasından emdiği sütü burnundan getirmek
ağzı açık kalmak	anasız babasız kalmak
ağzı köpürmek	anlata anlata bitirememek
ağzını açmak	araştırmaya değer (olmak)
ağzını bıçak açmamak	araya koymak
akıl almamak	arı gibi çalışmak
akılları başlarından kırk karış yukarıda	arka arkaya çıkmak
aklı başında	arkadan vurmak
	askıda kalmak

aslına uygun olmak	başına çöreklenmek
at koşturmak	başına oturmak
at sürmek	başına taş yağmak
ateş püskürmek	başına yıkılmak
ateş saçmak	başına yıkmak
ateşin dumanı tütme	başından geçmek
ateşin üzerine barutla yürümek	başını dik tutmak
ateşle oynamak	bedelini ağır ödemek
avazı çıktığı kadar bağırarak	beyaz perdeye düşmek
ayağa kalkmak	beyni keçeleşmeye başlamak
ayağını yere bastırmamak	beynini kemirmek
ayağını yere vurmamak	beynini törpülemek
ayaklar altına almak	bilmezlikten gelmek
ayaklarını yerden kesmek	bin pişman (olmak)
ayakta durmak	bir araya gelmek
ayakta kalmak	bir araya getirmek
ayakta tutmak	bir başına bırakmak
ayakta tutmaya çalışmak	bir bayrak altında toplanmak
ayıpları örtmek	bir bildiği var
ayranını kabartmak	bir bir sıralamak
bağdaş kurmak	bir çatı altında toplanmak
bağdaş kurup oturmak	bir fayda gelmek
bağrına basmak	bir fayda görmemek
bağrından kopmak	bir köşeye çekilmek
basit oyunlara girmek	bir şamar gibi yüzüne inmek
baskına uğramak	bir tarafa bırakmak
baş başa vermek	birbiri ile yârenlik etmeye başlamak
baş kesmek	birbirine düşman haline gelmek
baş sallamak	birbirine düşürmek
başı göğe değmek	birbirine karışmak
başı göğsüne düşmek	birbirlerine vurdukmak
başı hoş olmamak	birlik dirlik bozmak

bitip tükenmek	çıt çıkmamak
boy göstermek	çiçek açmak
boyası eskimek	çiçeklere boğmak
boylu boyuna yatmak	çile çekmek
boynu bükük kalmak	çile kuşağı ile sarmak
boynunu bükmek	çoluk çocuğa karışmak
bozgundan bozguna uğratmak	damarına basmak
burnundan kıl aldırılmamak	dantel dantel işlenmek
bütün ağızları kapatmak	darbe indirmek
bütün ayırık otlarından temizlemek	derdine eğilmek
bütün çıplaklığıyla ortaya koymak	derin nefes almak
bütün kördüğümüleri çözmek	derlenip toparlanmak
can kesilmek	derlenip toplanmak
can kulağıyla dinlemek	dert anlatmak
canı acımak	dert yanmak
canı istemek	destur almak
canını Allah'a teslim etmek	destur dememek
canla başla çalışmak	destur verilme
cehalet engereği tıslayıp durmak	dışına çıkmak
ciddiye almak	dikkat çekmek
cümlelerin başını gözünü kıra kıra konuşmak	dikkat kesilmek
çalım satmak	dikkate alınmamak
çaresiz kalmak	dikkate almak
çarmıha germek	dikkati üzerine çekmek
çayır çimen bürümek	dikkatini çekmek
çekip koparmak	dikkatini çekmemek
çelik kısıkaç içinde sanmak	dikkatini kamçulamak
çerçeve çizmek	dikkatini pençelemek
çevresini almak	dikkatten kaçmak
çığlık koparmak	dile getirmek
çıkmaza sokmak	dilinde tüy bitmek
	dillerden düşmemek

dillere düşürmek
diz çökmek
dizlerini döve döve ağlamak
doğru oturup doğru konuşmak
doğru yolu bulmak
dokunsa ağlayacak (olmak)
dolaplar döndürölmek
dolup taşmak
dost elini uzatmak
dönüp bakmamak
dudak bükmek
durmadan söylenmek
duruma hâkim bulunmak
duygu sağanağı altında (olmak)
dünyadan haberi olmamak
dünyalar benim oldu
dünyalar kadar kızmak
dünyanın başına yıkıldığını sanmak
dünyanın dilini dökmek
dünyaya geldiğine bin pişman etmek
dünyaya gelmek
dünyayı zindan etmek
düşe kalka büyümek
düşman hâle getirmek
düşman yüzü görmemek
düzen kurmak
el atmak
el bağlamak
el değmemiş
el ele vermek
el kaldırmak
el koymak

el öpmek
el pençe divan durmak
elden geçirilmek
ele avuca sığmamak
eli boş dönmek
eli kalem tutmak
eli koynunda kalmak
elinde tutmak
elinden alınmak
elinden almak
elinden iş gelmek
elinden tutmak
eline geçmek
elini eteğini toplayıp gitmek
elini tutmaya kıyamamak
elinin tersiyle
engel olmaya çalışmak
esip tozmak
eski köye yeni âdet getirmek
etkisi altına almak
etlerine kızgın bir demir yapıştırılmış
gibi havalanmak
etmediğini bırakmamak
etrafını almak
etrafını çevirmek
ettiğini bulmak
eyeri ters vurmak
eziklik duymak
fark gözetilmemek
farkı kalmamak
farkına varmak
faturasını ödemek

fayda gelmemek
fayda görmek
fermana mahsus
fetih davulları çalınmak
fil dişi kuleden bakmak
gadasını almak
gaflete düşmek
gafletten uyanmak
gayret içine girmek
gayret sarf etmek
gece gündüz koşturup durmak
gecesini gündüzüne katmak
geçim sıkıntısı çekmeye başlamak
gerek duymamak
geri bırakmak
geri çekmek
geri çevirmek
gerilerde bırakmak
gittim gidiyorum demek
göbek atmak
göbek bağıını koparmak
göç yolu açılmak
göğüs geçirmek
göğüs germek
göklere çıkarılmak
göklere çıkarmak
gölge düşmek
gölge düşürmek
gölgesi düşmek
gönle girmek
gönlünü almak
gönül gözü açık olmak

gönül gözü ile bakmak
gönül gözü tok olmak
gönül kapılarını yüzlerine kapamak
gönül kazanmak
gönül vermek
gönülden tebrik etmek
gönüllere işlemek
göz dikmek
göz hapsine almak
göz kamaştırmak
göz yummak
gözden geçirmek
gözden kaybolmak
göze almak
gözleri dalıp dalıp kalmak
gözleri dolu dolu (olmak)
gözleri fal taşı gibi açılmak
gözleri şaşkınlık olmak
gözlerinden öpmek
gözlerine inanmamak
gözlerine mil çekmek
gözlerini açmak
gözlerini dikmek
gözlerini fal taşı gibi açmak
gözlerini hayata yummak
gözlerini iri iri açmak
gözlerini kaçırmak
gözlerinin içi gülmek
gözönünde tutmak
gözünü açık kalmak
gözünü akmak
gözünü yollarda kalmak

gözünden kaçmak	hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamak
gözünü açmak	hınca hınç doldurmak
gözünü ayırmamak	hırsını almak
gözünü kan bürümek	hiçbir kaba koyamamak
gözünü yummak	hoşgörmek
gözünün üstünde kaşın var (dememek)	hoşuna gitmek
gözyaşı dökmek	huzur bulmak
gurbete düşmek	huzur duymak
gurbeti ıslak bir gömlek gibi sırtında taşımak	huzura kavuşmak
gururunu kırmak	hüküm sürmek
gücü yetmek	hüner göstermek
güçlük çekilmek	hüngür hüngür ağlamak
gün gibi ortada (olmak)	içi dışı birbirine uygun (olmak)
günah işlemek	içi dışına çıkmak
günaha girmek	içi titremek
haber göndermek	içinde bir yara sıcak sıcak kanamaya başlamak
hâkim olmaya çalışmak	içinde kıyamet kopmak
haklı görmek	içinden bir tel koparmak
hâlini hatırını sormak	içinden çıkarıp atamamak
halktan kopmak	içine almak
harcı borcunu ödememek	içine dolmak
hasret çekmek	içini dökmek
hasretini çekmek	içini kanatmak
hayal kırıklığına uğramak	içten vurmak
hayal kurmak	ideal peşinde koşulmak
hayranlık duymak	ihanet görmek
her şeyini vermek	ikiliğe yol açmak
hesabı benden sorulur	ikilik çıkarmak
hesap kitap ortada (olmak)	ikiye ayırmak
hesap sormak	ikiye bölmek
heyecan duymak	ikiye bölünmek

ileri gelmek	kalem gibi ince (olmak)
ileri gitmek	kaleme almak
ileri sürmek	kaleminden çıkmak
ileri sürülmek	kalemini satmak
ilgi çekici gelmek	kalıba dökmek
ilgi duymak	kalın bir perde çekmek
ilgi görmek	kan dâvası gütmek
ilgi göstermek	kan dökmek
ilham almak	kan gövdeyi götürmek
ilişki kurmak	kana boğmak
illallah dedirtmek	kana bulamak
inlemeye başlamak	kanat çırpma
insanlık dışı (olmak)	kanına iliğine işlemek
intikam almak	kanını içmek
ipe un sermek	kanını iliğini dondurmak
iplik iplik ağlamaya başlamak	kanını kurutmak
isim olarak bilmek	kanlı bıçaklı etmek
isyan bayrağı açmak	kanlı bıçaklı olmak
isyan çığılığı koparmak	kapı aralamak
iş işten geçmiş olmak	kapısına gelmek
iş tatlıya bağlanmak	kapısında kul olmak
işe el atmak	karanlık basmak
itin olayım	karanlık çökmek
izinde (olmak)	kardeşi kardeşe boğazlatmak
kafa tutmak	kardeşi kardeşe düşman etmek
kafa yormak	karşı çıkmak
kafaya dikmek	karşı karşıya kalmak
kahır çekmek	karşı koymak
kalabalıkları yarmak	karşısına çıkmak
kalabalıkların karşısına çıkmak	karşısına dikilmek
kalbine ilham gelmek	karşısına geçmek
kalbini kırmak	kaşları çatılmak

katı perdeler kalkmak	kucak açılmak
kayıtsız kalınmak	kucak açmak
kayıtsız kalmak	kul köle olmak
kelepçe vurulmak	kulağına fısıldamak
keli perçeminden tutmaya çalışmak	kulağına gelmek
kendi âlemine dalmak	kulak kesilmek
kendi başına kalmak	kulak vermek
kendi kanını taşımak	kulaklarında uğuldamak
kendi kendini yenilemek	kulaklarını dikmek
kendi kendini yönetmek	kusura bakmamak
kendine gelmek	kuyusunu kaz(ı)mak
kendini bilmek	küçük düşürmek
kendini bilmez	küfre girmek
kendini bulmak	küfür batağına saplamak
kendini dinlemek	küreğe mahkûm olmak
kendini kabul ettirmek	laf atmak
kendini kaptırmak	lanet yağdırmak
kendini naza çekmek	leke almamak
kendisine mal etmek	lezzet almak
keyif çatmak	lif lif didilmek
kılıç çalmak	liste başı olmak
kılıç çekmek	lokmalar boğazında düğümlenmek
kılıç üşürmek	lüks içinde yüzmek
kılına dokunamamak	mağlup çıkmak
kırk dereden su getirmek	merak buyurmak
kırk fırın ekmek yemek	merak sarmak
kol kanat germek	merakını gidermek
kol kola girmek	merakını kamçulamak
kolsuz kanatsız (kalmak)	mesken tutmak
koynunda yatmak	meydan dayağından geçmek
köşe başını tutmak	meydan okumak
kucağına çekmek	meydana gelmek

meydana getirmek
meydanlara dökülmek
mezbaha meydanına çevirmek
milyonların karşısı(na çıkmak)
müjde almak
nabzı vurmak
nakış nakış dokumak
nakış nakış işlenmek
nara atmak
nârına yanmak
nefes almaksızın
nezaket göstermek
ocağının külünü dökmek
omuz vermek
omuzlarına almak
orta çağdan kalma (olmak)
ortadan kaldırılmak
ortadan kaldırmak
ortalığa düşmek
ortaya atmak
ortaya çıkarmak
ortaya çıkmak
ortaya getirmek
ortaya konulmak
ortaya koymak
ortaya sürmek
öcünü almak
öç almak
öğürtü vermek
öğüt vermek
ölçüp biçmek
ölüm kusmak

ölüm sessizliği çökmek
ömrünce unutamamak
önde gelmek
öne sürmek
önüne düşmek
önüne katmak
özü sözü bir (olmak)
papuç bırakmamak
paraya kıymet vermemek
parmak basmak
parmak ile sayılacak kadar az (olmak)
perde inmek
peşinden koşturmak
prangaya vurulmak
rafa kaldırılmak
rahat nefes aldirmek
rahat nefes aldirmamak
rahat nefes almak
rahatı bozulmak
rahatı kaçmak
rahatsızlık duymak
rayına oturtmak
reva görmek
reva görülmek
rıza göstermek
sahip çıkmak
sahneye konulmak
sakız gibi (olmak)
sar'aya tutulmak
sarsıntı geçirmek
satışa çıkarmak
savaş vermek

secdeye kapandırmak	tablo çizmek
ses çıkmamak	tadı olmamak
sesine ses vermek	tarafsız bir gözle bakılmak
sesini sesine katmak	tarifsiz bir mutluluk vermek
sesini yükseltmek	tek başına kalmak
seve seve büyütme	tek kelimeyle katılmamak
sevinç çığlıkları koparmak	ter dökmek
sıfır noktasına indirmek	teri topuğundan çıkmak
sıkışıp kalmak	ters bakmak
sırt çevirmek	ters düşmek
sırtını dönmek	ters ters bakmak
sırtını sıvazlamak	ters yüz etmek
sırtını vermek	tıklım tıklım doldurmak
sokağa dökülmek	tiksinme duymak
son haddini bulmak	titiz davranmak
son nefeslerini güçlükle almak	toprağa düşmek
son vermek	toprağa kapaklanıp kalmak
sonsuzluk uykusuna dalmak	toprağa karışmak
söylemesi ayıp (olmak)	toprağa verilmek
söylenecek söz olmamak	toprağa yığılıp kalmak
sözün kantarını fazla kaçırmak	toprak altında kalmak
sözün kapısını açmak	toz kondurmamak
sözün kapısını aralamak	türkü çağırmak
sözünü kesmek	türkü tutturmak
su katılmamış	türkü yakmak
şamar gibi patlamak	uçurum kadar fark var (olmak)
şaşkına çevirmek	umurunda olmamak
şehit düşmek	umut yüklü (olmak)
şehit vermek	utanç duymak
şiddetle karşı çıkmak	uzaklara dalmak
şüpheyeye düşmek	üstün çıkarmak
tabii karşılamak	üstüne başına bir çeki düzen vermek

üstüne titremek
üzerinde durmak
üzerinde durulmaya değer bulmamak
üzerinde oyunlar oynanmak
üzerinden ağırlık kalkmak
üzerine gelmek
üzerine varmak
üzerine yayılım ateşi açılmak
vakit ayırmak
vatan ufkunu süslemeye başlamak
verecek cevabı olmamak
yaka silkmek
yakasına yapışmak
yakasını kurtarmak
yangına körükle koşmak (gitmek)
yanıp tutuşmak
yanlış yolda olmak
yapmadığı kötülük kalmamak
yaralarına el vurup durmak
yarasına kurt düşmek
yardım elini uzatmak
yaşını başını almak
yeni boyutlar kazanmak
yer almak
yerden göğe kadar haklı (olmak)
yere göğe sığdırmamak
yere vurmak
yeri göğü birbirine katmak
yeri göğü tutmak
yerinde bir karar almak
yerinde duramamak
yerinde görmek

yerinde saymak
yerinden ok gibi fırlamak
yerine geçmek
yerine getirmek
yerini almak
yerini korkuya bırakmak
yılanın deliğinde bile olsa
yol almak
yol göstermek
yol gözlemek
yola çıkmak
yola koyulmak
yollara düşmek
yolları ayrılmak
yolu düşmek
yoluna düşmek
yolunu kesmek
yolunu tutmak
yumruğunu masaya vurmak
yumruk sallamak
yüreği çırpınmak
yüreği sızlamak
yüreği som altından (olmak)
yüreği yanmak
yüreğine bir ateş parçası gibi düşmek
yüreğine bir avuç soğuk su serpmek
yüreğini bin parçaya bölmek
yüreğini ısıtmak
yüreğini ortaya koymak
yüreğini sızlatmak
yüreğinin sesini dinlemek
yürek burkmak

yürekten sevmek	yüzüne gülmek
yüz tutmak	yüzünü görmemek
yüzgeri kaçmaya başlamak	yüzünü güldürmeye başlamak
yüzü yere geçmek	zamana hükmetmek
yüzünden okumak	zarar görmek
yüzüne bakmamak	zede almamak
yüzüne birkaç yumruk yemiş gibi sarsılmak	zevk duymak
yüzüne gözüne bulaştırmak	zor kullanmak
	zor şartlar altında

1.40. Atasözleri

Adam var kökten bitme adam var daldan yetme
Al turpu, vur Türke! Vah turpa vah turpa!
Bu devran böyle sürmez
Doğru söylemiyorsam Türk olmayayım!
En iyi Türk ölmüş Türk'tür.
Etme bulma dünyası
Gönül ferman dinlemez
Haleb orda ise, arşın buradadır
Herkesin günahı kendine
Keçiyi keçi bacağından asarlar, koyunu koyun bacağından
Kol kırılсын, yen içinde kalsın!
Ne ben söyleyeyim ne sen sor
Ölümden (daha) beter
Türk atına binince bey oldum sanır.
Türk ne bilir bayramı, lak lak içer ayrıanı!
Türk olana şehir içi zindan olur.
Türk pohpohu, Acem pehpehi sever.
Türk ve tosun çünkü doğdu anadan, öğüt aldı eşek ile danadan
Türk'e paşalık vermişler, önce babasını öldürmüş!
Türk'ün aklı sonradan gelir!

1.41. İkilemeler

1.41.1. Aynı Kelimenin Tekrar Edilmesiyle Oluşan İkilemeler

açık açık	geniş geniş	sokula sokula
adım adım	gümbür gümbür	söyleye söyleye
ağır ağır	hüngür hüngür	sürüne sürüne
ağlaya ağlaya	iplik iplik	tek tek
ayrı ayrı	kesik kesik	teker teker
bağıra bağıra	kocaman kocaman	ters ters
baka baka	konuşa konuşa	tıklım tıklım
bir bir	kopuk kopuk	topu topu
birer birer	kulaç kulaç	uzun uzun
cayır cayır	neler neler	vura vura
çığılık çığılık	öbek öbek	yan yan
çizgi çizgi	öğüre öğüre	yavaş yavaş
dinleye dinleye	övüle övüle	yer yer
diri diri	pırıl pırıl	yığın yığın
dizi dizi	sarsıla sarsıla	yudum yudum
düğümleye düğümleye	sık sık	yumak yumak
elvan elvan	sıra sıra	yürüye yürüye

1.41.2. Anlamları Yakın Kelimelerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

aç çıplak	iş güç	şeksiz şüphesiz
açık seçik	kargacık burgacık	tanıdık bildik
arada sırada	kayıtsız şartsız	telli duvaklı
birer ikişer	kol kanat	üst baş
çalı çırpı	konu komşu	yanında yöresinde
çırılçıplak	okuma yazma	yarım yamalak
çoluk çocuk	okuryazar	yazarçizer
derme çatma	selâmsız sabahsız	yorgun argın
eğri büğrü	sessiz sedasız	

1.41.3. Sesleri Birbirini Andıran Kelimelerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

açıktan açığa	boy bos	nefes nefese
arka arkaya	boydan boya	omuz omuza
aydan aya	boylu boyunca	saçma sapan
baş başa	çığlık çığığla	sıkı sıkıya
baştan sona	eski püskü	tamı tamamına
baştanbaşa	iç içe	uç uca
birbiri	karşı karşıya	üst üste
birdenbire	kelimesi kelimesine	yan yana
biz bize	kendi kendine	yıllar yılı
boşu boşuna	kol kola	

1.41.4. Anlamları Karşıt Kelimelerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

aşağı yukarı	irili ufaklı	yer gök
gece gündüz	kadınli erkekli	

1.42. Pekiştirmeler

bembeyaz	öpöz	sırılısıklam
bomboş	özbeöz	tertemiz
hıncahınc	sapasağlam	upuzun
hiç ama hiç	sapsarı	yapayalnız
karmakarışık	sımsıcak	yelyepelek
koskoca	sımsıkı	yemyeşil

1.43. Tabiat Taklidi Sözcükler

çıt	hıçkırık	şakıma
dızdız	Ho! Ho! Ho!	uğultu
gürültü	homurtu	yaygara

1.44. Ses ile İlgili Sözcükler

çığlık	ses
--------	-----

1.45. İlişki Sözleri

adam ol!	e mi!	oh olsun!
aman Allah'ım	gözün aydın	sağ ol
başından git!	güzelim	selam
buyurun	haberim olsun!	seni seviyorum
canım	haydi bakalım	verdim gitti!
deme gitsin	hoşgeldiniz	yaptığımı beğendin mi?
demedim mi	izninizle	yok canım
dikkat buyurun	neme gerek	

1.46. Kalıp Sözler

1.46.1. Kalıplaşmış Sözler

adı üstünde	hiç olmazsa
analar (daha) ne arslanlar doğurur	içinden geldiği gibi
anlayan anlar	ikisi de bir
beton yığını	ilaç için olsun
bir güne (günden) bir gün (güne)	isim babası
bir kez olsun	ismi altında
bir uçtan bir uca	işim gücüm yok da
bitmez tükenmez	işin kötüsü
dağından kara taşına kadar	kabul edersiniz ki
devir o devir değil	kaz sürüsü gibi
dünya çapında	kendi gönlünce
dünya durdukça	kendimi bildim bileli
dünya gözüyle	kendine has
dünyalar kadar	kuyruklu kulaklı bir yalan
er kişi niyetine	nasıl olur
göğsünü gere gere	nasıl olur da
göz göre göre	ne çare
güzeli çirkiniyle	ne çıkar
hâl böyleyken	ne denli
hemen her yerde	ne fark eder?

ne fayda
ne hikmetse
ne ilgisi var
ne işin var
ne olur (veya olursun veya olursunuz)
ne olursa olsun
ne yazık ki
nereden nereye

o gün bu gündür
o günün şartları içinde
söz döndü dolaştı ... ya geldi
var oğlu var
varsa yoksa
yeri geldikçe
yok devenin nalı!

1.46.2. Dualar

Allah aşkına	Allah rızası için	hayırdır inşallah
Allah esirgesin	Allah senden razı olsun	Mevlâ rahmet eyleye
Allah göstermesin	atana rahmet	ömrün uzun olsun
Allah ömrünü uzun, bahtını açık etsin	ceddine rahmet olsun ellerin dert görmesin	şükürler olsun yüzü suyu hürmetine

1.46.3. Beddualar

düşman başına	haram olsun	olmaz olsun
---------------	-------------	-------------

1.46.4. Sloganlar, Vecizeler

Bırakın yapınlar! Bırakın geçsinler!	Herkese eşit ücret!
Devlet sosyal sınıfların baskı aracıdır.	Kahrolsun faşizm!
Din afyondur	Ne mutlu Türk'üm diyene!
Eşit işe eşit ücret	Toprak, onu ekip, biçenlerindir!
Fabrikalar devletin değildir!	Ya Allah! Bismillah! Allahuekber!
Fabrikalar işçilerindir!	Yaşasın öz yönetim!

1.46.5. Yeminler

dağlar taşlar şahidim olsun	iki gözüm birden kör olsun
--------------------------------	-------------------------------

1.46.6. Ayet, Hadis, Kelam-ı Kibarlar

âlîme hizmet ibadettir!
âlimin yüzüne bakmak bile ibadettir!
Haksızlık karşısında susan dilsiz şeytandır!

Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?

İçki bütün kötülüklerin anasıdır!

Zorlaştırmayınız; kolaylaştırınız. Nefret ettirmeyiniz, sevdiniz!

1.47. Terimler

1.47.1. Hukuk Terimleri

anayasa	kanuni	sosyal güvenlik
Devletler Hukuku	kanunsuzluk	sosyal haklar
eşit	karar gereğince	suç
fırsat ve imkân eşitliği	kurum	suç unsuru
gerekçe	mal varlığı	suçlu
hak sahibi	Sayıştay	tasarı
İşçi hakları	seçim	
kanun tasarısı	seçme seçilme hürriyeti	

1.47.2. Sağlık ve Tıp Terimleri

ilik	sancı
kan	yara

1.47.3. Resim Terimleri

boya	el işi
çizgi	süsleme

1.47.4. Müzik Terimleri

Azeri türküsü	Eğin türküsü	ninni
bozlak	Gaziantep halay havası	re
cura	halk müziği	Rumeli türküleri
çalgı	halk türküsü	Sivas türküsü
çok sesli	Harput türküsü	söz
davul zurna	Hun türküsü	tar
divan sazı, dîvan sazı	kaval	tek sesli
dörtlü	mehter marşı	yanık bozlak

1.47.5. Dil ve Edebiyat Terimleri

ağıt	fikir örgüsü	-sal
ağız	forma	-sal, -sel eki
aidiyet eki	göl bülböl Őiri	sayı
ana dil	halk edebiyatı	-sel
anlam	halk ozanı	ses uyumu
âşık edebiyatı	halk Şairi	sesli
ayak	halk Şiiri	sesli harf
baskı	halk tarzı	söyleyiş
başlık	hece vezni	söz
benzetme	î takısı	sözcük
betik	iç kapak	Şapka
ciltlik	ile seni redifli Şiir	Şiir kitabı
cönk	inceleme	takı
dergi	-izm	tekerleme
derleme	kafiyeli	usta çırak münasebeti
destansı	konu	uyum
devrik cümle	konuşma dili	ünlem
dil	kuş dili	vezinli
dil birliği	kuyruk	yayın
divan edebiyatı	miş'li geçmiş zaman	yazar
doldurma	miş eki	yazar çizer takımı
ek	ön söz	yazı
el yazması	öz Türkçeci	yazı dili
eleştiri	öz Türkçelik	Yedi Askı Şâirleri
fiil	özet	yır

1.47.6. Tarih Terimleri

akıncı	halifelik	sadrazamlık
Beylerbeyi	ilk çağ	sancak
damat	kaftan	tuğ
fes	orta çağ	tuğra

1.47.7. Ticaret, İş ve Ekonomi Terimleri

aile işletmesi	iş birliği	Özyönetim Sistemi
akçe	iş birlikçi	para pul
alın teri	kaliteli	parasal
alışveriş	kapı	parasız
altın	kapitalist sistem	pay
asgari ücret	karşılık	reşat altını
aylık	kaynak	satış
denetim	kazanç	satmak
denge	millî gelir	tarım
devlet bütçesi	millî hasıla	tekel
devlet malı	mülkiyet hakkı	toplu sözleşme
ekmek kapısı	orta hâlli	tüketim
ekmek parası	Öz Yönetim	üretim
hisse senedi	Öz Yönetim Uygulaması	vergi
iflas bayrağı	özel mal	vurgun
iktisadi hayat	özel mülkiyet	yatırım
işbaşı	özel otomobil	Yugoslav dinarı

1.47.8. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri

acıma hissi	çağrışım	suçluluk duygusu
ağır	çözülme	şuursuzluk
anlam	hafıza	ters mantık
aşağılık duygusu	sarsıntı	yapı

1.47.9. Felsefe Terimleri

akılcı	maddecilik
doğruluk	öz

1.47.10. Fizik, Kimya, Biyoloji Terimleri

ağırlık	demir	ısı
çekim	duman	ışık
dal	güç	orta

sarkaç verici yer çekimi

1.47.11. Matematik Terimleri

çarpmak metrekaire yüzde
deste sayı
dönme yarım daire

1.47.12. Sinema, Tiyatro, Radyo, Televizyon Terimleri

basın görüntü televizyon filmi
belgesel Halk Tiyatrosu televizyon programı
beyaz perde Karanlık Dünya TV Programı
çekim oyun Üsküp'te Türk Eserleri
çekim izin belgesi radyo yayını yayın
çekim izni renkli yayın saati
çekim programı sinema salonu

1.48. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar

alçak kaba köpek
bıçkın kancık ulan
bön kancık oğlu kancık Yezid oğlu Yezid

1.49. Sapmalar

acukh doyarukh gaşukh
akhl dööül gırılmak
alaçukh ekmeksel gışın
almaz yahuşukh ekonomiksel gözsel
artukh Elinde bir gaç aşukh gursak
avutmaya çalışmak elsüz-ayakhsuz guru ekmek
bakhmak emmee hohlamak
bardaksal gaç gün ısınurukh
çaysal galmak itin oliyim
çocuh gardaş komiksel
çolukh çocukh garmagaruşukh masasal

möhürlemek	sandalyesel	uykhu
nööörök işde	sıcakh	üçbuçukh
pavluka	sinemasal	vallah
peynirsel	Sivazluyukh	yanakh
rızığ	söylemesi ayıb	yunmuşukh
sabakh-akhşam	sucukh	
sahapsuz	Suvaz	

1.50. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler

albasma	hepten	yavuklu
bala	ille	yetmek
bebe	karşılama	yır
elibelinde	kızan	yunmak
göze	öğlen	

1.51. Eskimiş Sözcükler

aksiseda	esame	meccani
cennetmekân	fırka	selamlık
çakır	mark	terek

1.52. Hareket Adları

acıma	anlama	bakakalma
açıklama	anlatma	bakış
açılma	arama	bastırma
açma	artırılma	başlama
ağırlanma	artış	Batılılaşma
ağlama	artma	bekleme
ağlaşma	ayırma	bekleyiş
aktarılma	ayrılış	benimseme
alınma	ayrılma	bırakma
alıştırma	bağdaşma	bildirme
alma	bahsetme	bilinme

bilme	dikilme	geliştirme
birleşme	diktirme	gelme
bozma	dinleme	genelleme
bozulma	dinlenme	getirme
bölme	dinletme	gezdirmeye
bölünme	doğma	gezinme
bulma	doğrulma	giderme
bulunma	doğuş	gidiş
bütünleşme	dolaşma	girme
büyüme	doldurma	gitme
coşma	dönme	giyinme
çakma	dönüş	gizleme
çakma	dövüşme	gönderilme
çalışma	duruş	gönderme
çalma	duyma	görme
çekişme	duyurulma	görülme
çekme	duyurma	görüşme
çeviriş	düğüm	gösterme
çevirme	düşme	götürme
çıkarılma	düşünme	gözetleme
çıkma	düzenleme	gülümseme
çıldırma	edinme	gülüş
çırpınış	eğitilme	gülüşme
çırpınma	eğlenme	güzelleşme
çökme	eritme	havlama
çürüme	farklılaşma	hazırlanma
dalgalanma	fethetme	ışıklandırılma
davranış	gecikme	ilgilenme
değerlendirme	geçirme	inandırma
deme	geçme	inanma
denilme	geliş	inceleme
derme	gelişme	inleme

inme	kurtulma	savuşturma
isteme	kurtuluş	sayılma
izleme	kurulma	seçilme
kaçış	lanetleme	sevdirme
kaçma	lanetlenme	sevilme
kaldırılma	liberalleşme	sevişme
kalkma	liflenme	sıyırılma
kalma	nakışlama	silinme
kalma	nazlanma	silme
kanama	okuma	soğutma
kaptırılma	okunma	sokulma
karşılaşma	okuyuş	sökülme
karşılaştırılma	olgunlaşma	sömürme
katılım	olma	sövebilme
katılma	oluşma	sövme
kaynaşma	oturma	söyleme
kazanma	oturtma	söylenme
kemirme	otururş	suçlama
kesim	oylama	suçlanma
kıkırdama	ödeme	susma
kırma	öğrenme	şakıma
kısalma	öğretilme	şehirleşme
kirletilme	önleme	şenlenme
konulma	parçalama	tanıma
konuşma	patlama	tanıtma
kopma	postalama	tartışma
korkutma	sağlama	taşıma
koruma	salınış	tepinme
koyma	sallama	tiksinme
kucaklama	sanayileşme	titreme
kucaklaşma	saplanma	toplanma
kurma	sarma	tutma

tutulma	yakarma	yeme
tutuşma	yakılma	yetiştirme
türeme	yakıştırma	yıkılma
uçurma	yalvarma	yıkma
uğrama	yapılma	yoklama
ulaşma	yapıştırılma	yönetme
uluma	yapma	yükleme
uyarma	yasaklama	yükselme
uygulama	yaşama	yürüme
uzama	yaşayış	yürüyüş
verilme	yayma	zenginleştirilme
verme	yazdırma	zorlama
vurulma	yazılma	zorlaştırma
vuruşma	yazma	

1.53. Birleşik Adlar

ağırbaşlı	çakırkeyif	kahverengi
başköşe	dedikodu	kamuoyu
başiboş	doludizgin	kırkikindi
başvuru	gözyaşı	kördüğüm
birtakım	hoşgörü	okuryazar
cennetmekân	işveren	pastahane [pastane]

1.54. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar

anaç	çirkinlik	fikir adamı
aslan	değer	fitne fesat
ay bala	dinleyici	gözcü
baş tacı	dürüstlük	güzel
beyin	efendilik	güzellik
bolluk	ehli dert	halk adamı
boşluk	elebaşı	ışık
büyükük	er	ileri gelen
can damarı	ev sahibi	incelik

inhisaracı	okuyucu	yetenek
kabalık	öncü	yiğit
kabarma	örnek	yolcu
kavgacı	serinkanlılık	yön
kavmiyet	söz ustası	yüreklilik
kişilik	temsilci	yüz akı
kraliçe	tertipçi	ziyaretçi
nitelik	vatanseverlik	
okur	yalancı	

1.55. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar

adım	güler yüz	talan
alkış	olay	tepki
başvuru	öğürtü	uğraşı
dayak	sağanak	yarış
defin	saldırı	yolculuk
diş gıcirtısı	soygun	yumruk
emek	şamar	yunmak

1.56. İrade, Düşünce Bildiren Adlar

ağız birliği	derman	sezgi
anlayış	dürüstlük	solculuk
ayrılık	düşünce	solucan beyin
bakış	itaat	şuursuzluk
bakış tarzı	kara sevda	tarif dışı
beyin	karar	tutum
cahillik	konu	tuzak
çağrı	lâf kalabalığı	uğur
çağrışım	manevi değer	umut
çalım	onay	us
çıkarcı yol	oyun	ülkü
çizgi	öç	yol
çözüm	öğüt	yorum
çözüm yolu	övgü	zeka

1.57. Duygu İfade Eden Adlar

acı	gönül birliği	sevgi
acıma hissi	hayal kırıklığı	sevinç
ar	hülya	sıcaklık
aşağılık duygusu	kara sevda	sıkıntı
ayrılık	korku	suçluluk duygusu
bahtiyarlık	mutluluk	utanç
derin	ortak duygu	ürperti
duygu alışverişi	öfke	üzülme
duyma	sancı	üzüntü
düş	sarsıntı	yara
etki	saygı	yürek

1.58. Durum Bildiren Adlar

... derecelik	aşağılama	başında
acı gerçek	aşağılık	batak
açık	ateş çemberi	benzerlik
açlık	ayrılık	beraberlik
ağırlık	ayrım	biçim
ağız tadı	ayrıntı	bilgisizlik
aidiyet	bağdaş	bilimsellik
akıllanma	bağlantı	bir başka
alçaklık	bağlılık	bir de
alev	bakanlık	birlik
alın teri	bakımsızlık	bozukluk
alışkanlık	barbarlık	bütünlük
anlaşma	barış	bütünüyle
anlaşmazlık	basitlik	büyükelçilik
ara	baskı	büyüklük
aracılık	baş	canlılık
arkadaşlık	baş köşe	coşkunluk
arz	başarı	cumhuriyetçilik
askı	Başbakanlık	çap

çaresizlik	emeğe saygı	hafiflik
çekidüzen	engel	haksızlık
çıkarcı	eskilik	halifelik
çıkılmaz yol	eşik	halk severlik
çocukluk	eşitlik	hastalık
çokluk	eşitsizlik	hayranlık
çözülme	evlilik	hazırlık
dağılım	eziklik	helak
dağınıklık	fakir fukara	hoşgörü
dalgınlık	fakirlik	huzursuzluk
davetli	fakirlik gömleği	ıssız
değişiklik	farkında	iğneci
deniz	farklılık	ihmalkârlık
denklik	fırtına	ikilik
dert ehli	fitne ocağı	ilericilik
dış	gariplik	ilgi
dip	geçim	ilgisizlik
dipsiz karanlık	geçim sıkıntısı	ilişki
dirilik	gençlik	ince hesap
dirlik	gerçek yüz	inkılapçılık
dirlik düzenlik	gerek	insanlık
dizi	gereksinme	irilik
doğru	gerginlik	is
doğruluk	gerilik	istek
doğum sancısı	girişim	iş
dostluk	gölge	iş birliği
durgunluk	gövde	iş birlikçi
durum	göz nuru	işlem
düşmanlık	güç	iyilik
düzen	güçlük	iz
düzensizlik	gülücük	izleyici
emanet	güvenlik	kâfirlik

kambur	minnettarlık	sadelik
kâmillik	misafirsevenlik	sağlık
kan birliği	misilleme	saygınlık
karanlık	mükemmellik	saygısızlık
kararlılık	neler	serinlik
kardeşlik	noksanlık	sessizlik
karşılık	olduğu gibi	seviyesizlik
kat	olgu	sıra
katılık	olgunluk	sinirlilik
kavmiyetçilik	omuz omuza	soğuk
kayıtsızlık	orijinallik	sonsuzluk
kaymak	orta	sorumluluk
kazanç	ortak payda	sorun
keyfilik	ortam	suçluluk
kırgınlık	öbek	susuzluk
kırık	öksüzlük	şanssızlık
kıtlık	ölçü	şaşkınlık
kızgınlık	ölü	şerefsizlik
kimsesizlik	önem	tabiiilik
kir	örgü	taş yığını
kovalamaca	örnek	tat
köksüzlük	özel hayat	tazelik
köprü	özellik	temel taşı
köpük	özgürlük	temizlik
kör kuyu	padişahlık	temsilen
kör şeytan	pahalılık	titizlik
kördüğüm	pislik	tutarsızlık
kötülük	rahatlık	Türklük
laiklik	rahatsızlık	uçurum
liste başı	renkli	unutma
masabaşı sohbeti	sabırsızlık	unutulma
mavilik	saçmalık	ustalık

uşaklık	yalnızlık	yokluk
uydurma	yan	yoksulluk
uyku	yangın	yorgunluk
uyuşmazlık	yanlışlık	yumru
uzaklaşma	yara	yumruk
uzaklık	yardım	yük
ün	yasak	yükseklik
var	yığın	zamanın modası
varlık	yıkıntı	zenginlik
vurgunluk	yiğitlik	zorluk
yağmur	yok	zorun

1.59. Zamirler

bana	bunlar	o
ben	çoğu	ona
bir başka	hepsi	onlar
bir başkası	her biri	öbürü
birbiri	hiç kimse	öteki
birbirleri	hiçbiri	ötekisi
biri	kendi	öz
birisi	kim	sana
biz	kimse	siz
bizimki	ne	şu
böylesi	neresi	şu bu
bu	nesi	şunlar

1.60. Zarflar

abartılı	adım adım	ahmakça
açık olarak	adına	akıllıca
açıktan açığa	ağır ağır	akılsızca
adamca	ağızsız dilsiz	aksine
adı üstünde	ahir ömürde	akşama doğru

akşamüstü	bir anda	böyle
anasız	bir ara	böylece
ancak	bir arada	bu arada
ansızın	bir başına	bu bakımdan
aracılığıyla	bir bir	bu kadar
arada sırada	bir çırpıda	bundan böyle
arka arkaya	bir daha	burada
artık	bir defa	buradan
asılı	bir hayli	canlı
asırlarca	bir kere	cayır cayır
aslında	bir müddet	çare yok
aşağı	bir süre	çaresiz
aşağı yukarı	bir süreden beri	çarpıcı
ayakta	bir tek	çepeçevre
ayaküstü	bir türlü	çığlık çığlığa
ayan beyan	bir yandan	çırılçıplak
aydan aya	bir zaman	çok
aylarca	bir zamanlar	çoktan
aynı zamanda	biraz	daha
ayrı ayrı	birazcık	dehşet verici
ayrıca	birden	derken
az	birdenbire	devamlı
bakımından	birer ikişer	dışında
bâri	birlikte	dikkatle
başta	biteviye	dikkatli
baştan sona	biz bize	diri diri
baştanbaşa	bizzat kendisi	diye
bence	boşu boşuna	dizi dizi
bilgili	boşuna	doğru
bin kere	boydan boya	doğrudan doğruya
bir	boylu boyunca	doğrusu
bir an önce	boyunca	dolayı

doludizgin	güzel	karşı
dostça	hafifçe	karşı karşıya
durmadan	haftalarca	karşılıklı
dün	hakkında	kayıtsız şartsız
dürüstçe	hararetle	kelimesi kelimesine
elsiz ayaksız	hayat boyu	kendiliğinden
en	hayretle	kesik kesik
en azından	hep bir ağızdan	kesinlikle
erken	hepten	kısa yoldan
eskiden	her gün	kısacası
esnasında	her zaman	kışın
ezik	herhâlde	kol kola
fütursuzca	hıncahınc	kolaylıkla
gece	huzur içinde	kopuk kopuk
gece gündüz	hüngür hüngür	kulaç kulaç
geç	ısrarla	kurnazca
geçenlerde	iç içe	küçültücü
gerçekten	içeri	lif lif
gereğince	içinde	lüzumsuz yere
geri	iki satırlık	memnuniyetle
gibi	ilk	milim
gittikçe	ille	milim
gizlice	insanca	münasebetiyle
gönlünce	iplik iplik	Müslümanca
göre	isteksizce	ne
güç	itibarıyla	nece
güçlülle	iyi	neden
gümbür gümbür	kaçarcasına	neden sonra
günde	kahramanca	nedense
günlerce	kala	nefes nefese
günü gününe	kanalıyla	nefessiz
günün birinde	kardeşçe	nerede

nereden; nerden	pırıl pırıl	şimdi
neredeysel	pişercesine	şimdilik
nereye	rahatça	şöyle
nezdinde	rahatlıkla	şuracıkta
nice	rastgele	şurada
niçin	rezilce	ta
nitekim	saatlerce	takdirde
niye	sabah akşam	tamamıyla
o bakımdan	sabaha karşı	tamı tamamına
o hâlde	sabahleyin; sabaylen	tane tane
oldukça	samimiyetle	tarafından
orada; orda	sapasağlam	tedbirli
oradan	sarhoş	tek
ortada	sayesinde	tek başına
öfkeli	sebepsiz yere	teker teker
ölçülü	selamsız sabahsız	tekrar tekrar
öldürürcesine	sessiz	ters ters
ömür boyu	sessiz sedasız	ters yüz
ömür boyunca	sessizce	teşvik edici
önce	sevinçle	tıklım tıklım
önceleri	sıcağı sıcağına	titizlikle
öte yandan	sımsıkı	topu topu
ötürü	sizce	toz duman içinde
öyle	sonra	uç uca
öylece	sonraları	umumiyetle
öylesine	sonunda	usulca
öylesine	sözde	utanç verici
öyleyse	sözüm ona	uzaktan
parasız	sularında	uzun
pek	süratle	uzun uzun
pek	şımarık	üst üste
pekâlâ	şiddetle	üstelik

üstüne	yarım yamalak	yiğitçe
üzerinde	yarışırcasına	yine
üzerine	yaşıyormuşçasına	yorgun argın
vahşice	yavaş yavaş	yudum yudum
vakit kaybetmeden	yayan	yukarı
vaktizamanında	yazın	yumak yumak
yakından	yeni	yürekten
yalnız	yeni baştan	yüzde yüz
yalnızca	yeniden	yüzünden
yan yan	yer yer	yüzyıllarca
yan yana	yerinde	zaman zaman
yanı başında	yerine	zamanla
yanında	yeteri kadar	zorla
yanlış	yıllar yılı	zorlukla
yapayalnız	yıllarca	

1.61. Sıfatlar

1.61.1. Niteleme Sıfatları

aceleci	ana	bakır
acı	aptalca	barışık
aç	arı	basık
açık	arka	basit
açık seçik	artık	başı dik
ağır	asgari	başıboş
akılcı	asık	başka başka
alçak	askerî	belli
alışık	ayan	benzer
alkışlayıcı	aydın	berrak
alnı açık	aykırı	bildik
alnı ak	aynı	bilimsel
alt	ayrı	binbir
altın	az	binlerce
altüst	bağır	bir

bir çift	cennetmekân	dikkat çekici
bir dirhem	ceviz	dikkate değer
bir iki	coşkun	din dışı
bir karış	çağ dışı	din kardeşi
bir kısım	çağdaş	diri
bir miktar	çakırkeyif	dişi
bir yerde	çarpcı	doğal
biraz	çelik	doğma
birçok	çeşit çeşit	doğru
birer	çikmaz	dolma
birkaç	çılgın	dolu
birtakım	çıplak	dönük
boğuk	çırılçıplak	durgun
bol	çiçek bozuğu	düşmanca
bomboş	çiğ	düşündürücü
boş	çok	düz
boynu bükük	dağınık	eğitsel
bozguncu	dar	eğri
bön	daracık	eğri büğrü
böyle	darmadağın	eli yüzü düzgün
böylesi	dayanılmaz	elvan
böylesine	değişik	elvan elvan
bu	deli	er
buçuk	deli divane	eski
bugünkü	delifişek	eski püskü
bulanık	demir	eşit
bütün	derin	fesat
büyük	derleme	fil dişi
büyüleyici	destansı	garmagaruşukh
can alıcı	devrik	geç
cana yakın	dış	geçen
cennet	dik	geçmiş

gelenekçi	inceden	kızgın
genç	insancıl	kilometrelerce
genel	ipek	kişilik
geniş	iri	koca
gerçek	isyancı	kocaman
gerçekçi	iyi	koçak
gerek	iyimser	kolay
gergin	kaba	komşu
gerici	kalan	kopuk
göçmen	kalın	korkunç
gülünç	karaca	koskoca
gümüş	karanlık	koyu
gür	kargacık burgacık	kötü
güvenilir	karışık	kurşun
güzel	karıştırıcı	kuru
harap	karşı	kurucu
hazır	katı	kuş tüyü
herhangi	kavruk	küçücük
herhangi bir	kaynar	küçük
hırçın	kel	küt
hiçbir	kendine has	loş
ırak	kerpiç	meydanda
ırkçı	kesik	milletlerarası
iç	kesik kesik	milyonlarca
iç içe	kesin	muhacir
iki büklüm	keskin	mutlu
ilahî	kesme	müstağrip
ilerici	kırgın	nice
ilgi çekici	kısa	o
ilk	kısık	okumuş
ince	kıvırcık	okuryazar
incecik	kız gibi	olgun

on binlerce	sayın	titiz
orta	seçkin	tok
ortak	serin	tutuk
öbür	sıcak	ucuz
öğretici	sık	ufacık
öldürücü	sıkı	ulu
ölü	sımsıcak	upuzun
önceki	sırılsıklam	uyanık
örnek	sivri	uydurma
örülmek	sofi [sofu]	uygun
öte	soğuk	uzak
öyle	sol (I)	uzman
özbeöz	solcu	uzun
özel	solgun	üçbuçuk
özgür	son	üçer
paramparça	son derece	ürkek
parasal	sonraki	ürpertici
parmak	sömürücü	üst
partal	söz konusu	üstün
pek çok	şaşırtıcı	üzgün
pırıl pırıl	şaşkın	var
pis	şikâyetçi	yabancı
platonik	şu	yakın
saçma	takma	yalan
saçma sapan	taş	yalnız
sağ (I)	tazekan	yaman
sağ (II)	tedirgin	yamyam
sağcı	tek	yan yana
sağır	ters	yanık
sağlam	tertemiz	yanlış
sapık	tetik	yapayalnız
sarışın	tiksindirici	yapma

yapmacık	yayvan	yufka
yaratıcı	yazarçizer	yumak
yaratılmış	yeni	yumuşak
yardımcı	yeter	yurt dışı
yarı	yıkık	yurt içi
yarıçıplak	yırtık	yüksek
yarım	yiğit	yün
yarınki	yok	yüz binlerce
yasak	yoksul	yüzlerce
yaşlıca	yorgun	zırcahil
yavaş	yosma	

1.61.2. Sayı Olan Sıfatlar

1. AV 58	1400 AV 46, 71, 72, 103
1.100 ÜK 184	15 milyon ÜK 178
1.180 ÜK 170	15 ÜK 66, 197 ²
1.500 ÜK 55	15. AV 73, 108; ÜK 49, 55 ² , 70, 75, 77, 79, 81, 144 ² , 191, 192 ² , 195
10 bin ÜK 170, 194	
10 milyon ÜK 178	15.000 ÜK 200
10 ÜK 9 ² , 57, 59, 82, 176, 194	157 AV 35
100 bin ÜK 10	16.582 ÜK 61
100 milyon ÜK 93	17 milyon ÜK 94
100 ÜK 55, 76, 148, 144, 172	17 ÜK 79
1000 ÜK 55 ² , 181	170 ÜK 187
10060 ÜK 55	18 AV 22; ÜK 51, 139, 192
106 ÜK 172, 168, 200, 202	1800 ÜK 146, 148
11 ÜK 172 ² , 194, 197, 202	1801 ÜK 148
110 ÜK 79, 164	2 bin ÜK 194
117 ÜK 199	2. AV 58
12 ÜK 191, 197	2.800 ÜK 181
120 ÜK 55, 61, 175	20 AV 111; ÜK 18, 55, 61, 81, 171, 197 ²
125 AV 35	
14 ÜK 10	200 ÜK 55

21 milyon **ÜK** 38
 215 **ÜK** 172
 2150 **ÜK** 55
 236 **ÜK** 50
 25 **ÜK** 21³, 55², 66, 167², 171
 2658 **ÜK** 152²
 27 **ÜK** 98²
 275 **ÜK** 168
 288 **AV** 108
 29 **ÜK** 98
 3 **ÜK** 169; **ÜK** 198, 199
 3. **AV** 58
 30 **ÜK** 180, 184, 194
 30. **ÜK** 164
 300 **ÜK** 55, 179, 184, 187
 300.000 **ÜK** 168
 3000 **ÜK** 181²
 31 **ÜK** 172
 32 **AV** 103, 112
 33 **AV** 35
 35 **ÜK** 168, 172, 193
 350 **AV** 103; **ÜK** 170
 3500 **ÜK** 55
 37 **AV** 103, 113; **ÜK** 78, 98²
 375 **ÜK** 204
 39 **AV** 27
 40 bin **ÜK** 184²
 40 **ÜK** 55², 184, 194, 196
 400 **ÜK** 39, 55, 76, 187, 200
 400.000 **ÜK** 195
 42 **ÜK** 200, 202
 420 **ÜK** 195
 430 **ÜK** 195
 45 **ÜK** 176, 192
 450 **ÜK** 187
 459 **ÜK** 78
 475 **ÜK** 79
 49 **AV** 86, 87
 5 **AV** 17; **ÜK** 164, 169, 198, 199
 5 bin **ÜK** 143²
 5.000 **ÜK** 180
 50 bin **ÜK** 183
 50 milyon **ÜK** 178²
 50 **ÜK** 55², 164³, 173, 176, 194, 196
 500 **AV** 39; **ÜK** 23, 39, 55, 77, 84, 170, 171, 182, 184
 5000 **ÜK** 187
 523 **ÜK** 55², 58, 60
 542 **ÜK** 80
 550 **ÜK** 29, 37, 101
 6 **AV** 22, 111²
 6 bin **ÜK** 143²
 60 **ÜK** 55
 60. **ÜK** 164
 600 **ÜK** 183
 610 **ÜK** 190
 623 **ÜK** 199, 200
 624 **ÜK** 168³, 172²
 64 **ÜK** 76
 64. **AV** 86
 65 milyon **ÜK** 178, 198²
 7 bin **ÜK** 146
 7 milyon **ÜK** 38
 70 milyon **ÜK** 178

70 **ÜK** 55, 57, 169
700 **ÜK** 170, 193
728 **ÜK** 179
740 **ÜK** 199²
75 **ÜK** 40, 57
79 **AV** 41
8 **AV** 22; **ÜK** 9, 192², 203
8 bin **ÜK** 146
80 **ÜK** 14, 169
83 **ÜK** 175
9 **ÜK** 192
9. **ÜK** 190
90 **ÜK** 14, 148
altı
altı yüz altmış **ÜK** 117
altıncı
altmış
altmış üç **ÜK** 98
altmışıncı
beş
beş bin **ÜK** 35³
beş milyon **ÜK** 198
beş on
beş yüz elli **ÜK** 37³, 92²
beş yüz **ÜK** 36, 77, 135, 158
beşer
beşinci
bin
bin bir **ÜK** 51
bin kere
bin sekiz yüz **ÜK** 146², 148
binlerce

bir
bir buçuk **ÜK** 193
bir kaç milyon **ÜK** 178
birinci
birkaç yüz **ÜK** 196
birkaç, bir kaç
dokuz
dokuzuncu
dördüncü
dört
dört bin beş yüz **ÜK** 147
dört bin **ÜK** 25, 28
elli
elli beş bin **ÜK** 51
ellinci
iki
iki buçuk milyon **ÜK** 139
iki buçuk **ÜK** 28, 147, 154
iki milyon **ÜK** 175
iki yüz elli bin **ÜK** 182
iki yüz **ÜK** 147
ikinci
ilk
kaç bin defa **ÜK** 97²
kaç milyon **ÜK** 198
kırk
kırkbeş **AV** 39
milyonlarca
on
on beş **ÜK** 22, 63, 95, 154
on bin **AV** 40; **ÜK** 35
on dört **ÜK** 59

on iki **ÜK** 79²
on yedi buçuk **ÜK** 147
onbeş **AV** 21; **ÜK** 99
onbeş bin **ÜK** 35
onuncu
otuz
otuz altı **ÜK** 80
otuz beş **ÜK** 32, 147
otuz bin **ÜK** 96², 98
otuzuncu
sekiz
sekiz yüz milyon **ÜK** 139
sekiz yüz **ÜK** 25
seksen
sonuncu
sonunda
tek
üç bin beş yüz **ÜK** 172
üç bin **ÜK** 25, 28, 35³
üç yüz elli **AV** 103

1.61.3. Renk Olan Sıfatlar

al	kara	sapsarı
ala	karaca	solgun
alaca	kınalı	Türk mavisi
bembeyaz	kızıl	yemyeşil
boz	mor	yeşil
kahverengi	morlu	

1.61.4. Ebat Bildiren Sıfatlar

ağır	geniş	iri
büyük	heybetli	kalm
dar	ince	kısa
daracık	incecik	koca

üç yüz **ÜK** 173
üç, uç
üçüncü
yedi
yedi bin **ÜK** 145
yedi yüz **ÜK** 25; **ÜK** 79, 99², 188
yedinci
yetmiş
yirmi
yirmi beş **ÜK** 100
yirmi beşer **ÜK** 164
yirmi dört **ÜK** 161
yirmi milyon **ÜK** 94
yirmibin **AV** 40
yirminci
yüz
yüz bin **ÜK** 21, 101
yüz binlerce
yüz doksan bin **ÜK** 175
yüzlerce

küçük	ufacık
parmak	yayvan

1.61.5. Miktar Bildiren Sıfatlar

alayı	çoğunluk	kilometrelik
artık	çok	kulaç
asgari	dahası	lokma
az	damla	o kadar; oka
biraz	derecesinde	on binlerce
birazcık	dolu	öte
birçok	dörtte biri	pek çok
bol	düşme	son derece
boş	ırak	tüm
bölüm	kalan	yarı
buçuk	kat	yarım
bütün	kez	yeteri kadar
bütünüyle	kıl kadar	yudum
çoğu	kilometrelerce	

1.61.6. -lık, lik, -luk, -lük Ekleriyle Kurulan Sıfatlar

asırlık	günlük	tımarhanelik
aydınlık	kilometrelik	tuşuluk
aylık	kolaylık	yetmişlik
ciltlik	saatlik	yıllık
dakikalık	sahifelik	
dolmalık	sayfalık	
gömlekklik	senelik	

1.61.7. -sız, -siz, -suz, -süz Ekleriyle Kurulan Sıfatlar

ağızsız	bahtsız	dilsiz
akılsız	bakımsız	dipsiz
alemsiz	bilgisiz	dizginsiz
allahsız	çaresiz	eğersiz [eyersiz]
Allahsız	çiçeksiz	eksiksiz
amansız	çimensiz	emsalsiz
anlamsız	davetsiz	farksız

faydasız	mecalsiz	sessiz
gemsiz	mesnetsiz	sonsuz
haksız	misilsiz	susuz
hâlsiz	münakaşasız	şekilsiz
hareketsiz	müsamahasız	şerefsiz
huysuz	namussuz	tarafsız
ıssız	nasipsiz	tarifsiz
imkânsız	noksansız	taşsız
isimsiz	öksüz	tatsız
kalemsiz	parasız	terbiyesiz
katıksız	peygambersiz	ülkesiz
kayıtsız	rahatsız	vasıfsız
kitapsız	ruhsuz	vefasız
korkusuz	sahipsiz	yazısız
köksüz	saygısız	zindansız
kusursuz	sebepsiz	
lüzumsuz	selvisiz	

1.61.8. lı, -li, -lu, -lü Ekleriyle Kurulan Sıfatlar

ağırbaşlı	başarılı	büyülü
ahlaklı	başlı	canlı
akıllı	başlıklı	cesaretli
al baharlı	başörtülü	cızırtılı
alaylı	belirli	çalımlı
alçak gönüllü	benizli	çamurlu
alımlı	bereketli	çeşitli
analı	bereli	çevrili
anlamlı	biçimli	çileli
anlayışlı	bilgili	çimli
asılı	bin türlü	çok sesli
asıllı	bisikletli	dalgalı
bağlı	borçlu	dantelli
bakımlı	buğday benizli	değerli

delikanlı	hüzünlü	köşeli
derili	ısrarlı	köylü
dertli	ilgili	kubbeli
doğumlu	insafılı	kurşunlu
dokunaklı	ipekli	kuvvetli
döşeli	irili ufaklı	lakaplı
duygulu	isimli	lanetli
engebeli	işlemeli	masraflı
esrarlı	iyi niyetli	mayınlı
evli	kadınlı erkekli	meraklı
farklı	kafiyeli	merhametli
faydalı	kaliteli	meyveli
fesli	kaloriferli	minareli
gerekli	kanatlı	morlu
gizli	kanlı	nakışlı
gönüllü	kapalı	nasırlı
görevli	kaplı	nazlı
görkemli	kararlı	niyetli
gösterişli	karlı	nur yüzlü
güçlü	karşılıklı	nüfuslu
güler yüzlü	katlı	orta hâlli
gürültülü	kavuklu	orta yaşlı
güvenli	kaygılı	oruçlu
haklı	kayıtlı	oyalı
hareketli	kederli	oymalı
hayırlı	kınalı	öfkeli
haysiyetli	kıymetli	önemli
heybetli	kibirli	örtülü
heyecanlı	kokulu	özel davetli
hırslı	konulu	paslı
hızlı	korkulu	renkli
huzurlu	köklü	sabırlı

sağlıklı	şiddetli	vasıflı
sağlıklı	tabanlı	vazifeli
saklı	takkeli	vefalı
sancılı	tantanalı	verimli
saplı	tarihli	vezinli
sarıklı	taşlı	virajlı
saygılı	tatlı	yağmurlu
sevdalı	tehlikeli	yamalı
sevgili	tek sesli	yaralı
sevimli	telli	yaşlı (I)
sınırlı	telli duvaklı	yaşmaklı
sıvalı (I)	toplu	yazılı
silahlı	topuzlu	yeleli
simli	tozlu	yerli
sitemli	tuğralı	yeterli
sorumlu	türlü	yetkili
soylu	uçlu	yüklü
suçlu	uslu	yürekli
sürmeli	uzun boylu	yüzlü
süslü	üçlü	zavallı
şanslı	ünlü	
şerefli	ürpertili	

1.62. Ünlemler (saygı, istek, seslenme, şaşkınlık, merak, onama sözleri)

ağabey	bakın	hâşâ sümme hâşâ
ah	be	haydi
Allah aşkına	Bireh! Bireh! Bireh!	hayhay
amca	Bireh!	la
ay	çüş	ne
bacı	e	nerede
bak	efendim	o
bakalım	ey	oğlancık
	ha	oğul

oh	tek	ya rabbi
sakın	ulan	yaşasın
sayın	vallaha	yazık
te	vay	yeter

1.63. Bağlaçlar

ancak	ha	yalnız
bile	hele	yok
da / de	hem ... hem ...	yoksa
dahi	ile	
gerek ... gerek ...	ki	

1.64. Edatlar

(-den) bu yana	gibi	işte
beri	he	örneğin
doğru	heya	peki
evet	için	üzere

1.65. Fiiller

1.65.1. Basit Fiiller

abartmak	anmak	batmak
acımak	aramak	beğenmek
açmak	artmak	beklemek
adamak	asmak	bellemek
ağlamak	aşmak	benzemek
akmak	atmak	bıkmak
aldırmak	avunmak	bırakmak
alınmak	bağırarak	bilmek
almak	bakmak	binmek
anırmak	basmak	bitmek
anlamak	başarmak	bozmak

bölmek	dokunmak	hırpalamak
bulmak	dolmak	ısırmak
buyurmak	donmak	içmek
bürümek	doymak	iğrenmek
büyümek	dökmek	ilişmek
coşmak	dönmek	inanmak
çalışmak	durmak	inlemek
çalmak	duymak	inmek
çarpmak	düşmek	istemek
çekmek	düşünmek	işitmek
çevirmek	eğlenmek	itmek
çıkmak	eğmek	kabarmak
çizmek	ekmek	kaçmak
çökmek	erimek	kalkmak
çözmek	eskimek	kalmak
çürümek	esmek	kapamak
dağılmak	etmek	kapılmak
dağıtmak	ezmek	kapmak
dalmak	fırlamak	karişmak
damlamak	geçmek	katmak
davranmak	gelişmek	kavramak
dayamak	gerekmek	kavurmak
değişmek	germek	kavuşmak
değmek	getirmek	kaymak
delmek	gezmek	kaynamak
demek	girmek	kazanmak
dikmek	göçmek	kesmek
dilemek	göndermek	kılmak
dinlemek	görmek	kınamak
dinmek	gülmek	kırmak
doğmak	güvenmek	kısmak
dokumak	haykırmak	kızmak

kişnemek	saldırmak	tıkmak
kokmak	sanmak	tırmanmak
konmak	sarmak	titremek
kopmak	sarsmak	tutmak
korkmak	sataşmak	uçmak
korumak	saymak	uğramak
koymak	seçmek	uğraşmak
kudurmak	sevmek	ulaşmak
kullanmak	sıçramak	unutmak
kurmak	sıyırmak	utanmak
kurtarmak	sızmak	uyarmak
kurtulmak	silmek	uydurmak
kurumak	sinmek	uygulamak
kusmak	soğumak	uymak
okşamak	solmak	uyumak
okumak	solumak	uzamak
olmak	somurtmak	ürpermek
onarmak	sormak	üzmek
oturmak	sökmek	varmak
ödemek	sövmek	vermek
öğrenmek	sunmak	vurmak
ölçmek	susmak	yağmak
ölmek	süpürmek	yakınmak
önlemek	sürmek	yakışmak
öpmek	süzmek	yaklaşmak
örmek	şaşmak	yakmak
örtmek	takmak	yakmak
övmek	tanımak	yalvarmak
pişmek	tapmak	yanmak
sağlamak	taramak	yapışmak
sağmak	taşımak	yaratmak
saklamak	taşmak	yaşamak

yatmak
yaymak
yazmak
yemek (I)

yemek (II)
yetmek
yıkmak
yitmek

yummak
yürümek

1.65.2. Türemiş Fiiller

açıklamak
açıklanmak
açılmak
adileştirmek
ağarmak
ağırlamak
akıtılmak
akıtmak
aldatılmak
aldırtmak
alkışlamak
alkışlanmak
anılmak
anlaşılmak
anlaşmak
anlatılmak
anlatmak
aralamak
aranmak
araştırılmak
araştırmak
arılaştırmak
arındırmak
artırmak
aşağılamak
atılmak
atlamak

atlatmak
avutmak
ayarlamak
aydınlanmak
aydınlatmak
ayıklamak
ayıplamak
ayırarak
ayrılmak
azalmak
bağışlamak
bağışlatmak
bağlamak
bağlanmak
bakılmak
barındırmak
basılmak
bastırılmak
bastırmak
başlamak
başlatmak
Batılılaşmak
bayağılaştırmak
bayılmak
beğenilmek
bekletilmek
belirtilmek

belirtmek
benimsemek
benimsenmek
benzetmek
beslemek
bestelemek
bestelenmek
bezenmek
bırakılmak
bildirmek
bilenmek
bilinmek
bindirmek
biriktirmek
birleşmek
birleştirmek
bitirilmek
bitirmek
boğazlamak
boğdurulmak
boşalmak
boşaltılmak
boşaltmak
boyanmak
bozulmak
bölünmek
budanmak

bulaşmak	çıkartılmak	diriltmek
bulaştırmak	çıkışmak	doğranmak
bulundurmak	çırpınmak	doğrulamak
bulundurulmak	çiğnemek	doğurmak
bulunmak	çiğnenmek	dokundurmak
bunaltmak	çivilemek	dolanmak
bükülmek	çivilenmek	dolaşmak
bürünmek	çocuklaşmak	doldurmak
bütünleştirmek	çoğalmak	doldurtmak
büyülemek	çoğaltmak	doldurulmak
canavarlaşmak	çömelmek	donatmak
canlandırmak	çöreklenmek	dondurmak
cevaplandırmak	çözülme	doyurmak
cezalandırmak	dağıtılmak	dökülmek
çağırma	dalgalandırmak	dönüşmek
çağrılmak	dalgalanmak	dövülmek
çağrışmak	dayanmak	dövünmek
çalınmak	değiştirilmek	dövüşmek
çalıştırmak	değiştirmek	durdurmak
çalkalamak	demlemek	duygulandırmak
çarpılmak	denilmek	duygulanmak
çarpışmak	denmek	duyulmak
çatlamak	derlenmek	duyurmak □
çatlatmak	destanlaştırmak	duyurulmak
çekilmek	desteklemek	düğümlemek
çekinmek	devrilmek	düğümlemek
çekişmek	dikilmek	düşündürmek
çekiştirmek	diktirmek	düşürmek
çektirmek	dindirmek	düzelmek
çerçevelemek	dinlenmek	düzeltilmek
çevrilmek	dinletilmek	düzenlemek
çıkarmak	dinletmek	düzenlenmek

ebedileştirmek	giyindirilmek	havalandırmak
efkârlanmak	giyindirmek	hayıflanmak
eğilmek	giyinmek	hazırlamak
eklemek	gizlemek	hazırlanmak
eklenmek	gölgelemek	hazırlatmak
eksilmek	gömülmek	heyecanlandırmak
emzirmek	gönderilmek	heyecanlanmak
eşinmek	gönüllenenmek	hıçkırmak
evlenmek	görölmek	hırslanmak
ezilmek	görünmek	hızlandırmak
faydalanmak	görüşmek	hohlamak
fırlatmak	görüşölmek	homurdanmak
fısıldamak	gösterilmek	hoşlanmak
filizlenmek	göstermek	huzursuzlanmak
gecikmek	götürmek	hüzünlenmek
geçinmek	gözetlemek	ısınmak
geçirilmek	gözetmek	ısıtmak
geçirmek	gözükmek	ıslatmak
geliştirmek	gururlanmak	ışıklandırılmak
gerçekleşmek	güçlenmek	ışıklandırmak
gerginleşmek	gülümsemek	ışıldamak
gerilmek	gülüşmek	içilmek
getirilmek	gümbürdemek	iğrendirmek
getirtmek	güneşlenmek	ilerlemek
gezdirmek	güzelleşmek	ilgilendirmek
gezilmek	güzelleştirilmek	ilgilenmek
gezinmek	güzelleştirmek	imzalamak
gidermek	haklamak	incelemek
girilmek	harcamak	indirmek
girişmek	haşlanmak	irkilmek
giydirilmek	hatırlamak	ispatlamak
giydirmek	hatırlatmak	istenilmek

istenmek	kaydırmak	koyulmak
istetmek	kaynaklanmak	köpürmek
işlemek	kaynaştırmak	körüklemek
işlenmek	kazandırmak	kucaklamak
işletilmek	kazanılmak	kucaklaşmak
itilmek	kazılmak	kullanılmak
kaçırmak	kazımak	kundaklanmak
kaldırılmak	kesilmek	kurşunlamak
kaldırmak	kılınmak	kurşunlanmak
kalınmak	kıpırdamak	kurtarılmak
kalkındırmak	kırılmak	kurulamak
kamçılılamak	kıskanmak	kurulanmak
kanatlandırılmak	kıvrانmak	kurulmak
kanatlandırmak	kızarmak	kutlamak
kanatlanmak	kızdırmak	kuvvetlenmek
kanatmak	kızıştırılmak	küçülmek
kanunlaşmak	kinlenmek	küçültmek
kapanmak	kiralamak	küçümsemek
kapatılmak	kirletilmek	küçümsenmek
kapatmak	kilitlemek	lanetlemek
kaplamak	kitlenmek	melemek
kaplanmak	kolaylaştırmak	mırıldanmak
kaptırmak	kondurmak	mimlenmek
karalamak	konulmak	modernleşmek
kararmak	konusmak	mühürlemek,
karıştırmak	konusulmak	möhürlenmek
karşılılamak	koparılmak	nakışlamak
karşılanmak	kopartılmak	nazlanmak
karşılaşmak	koşulmak	okşanmak
katılmak	koşuşmak	okunmak
katlanmak	koyulaşmak	okutmak
kavrulmak	koyulaştırmak	oluşturmak

omuzlamak	planlamak	sevinmek
onarılmak	postalamak	sığınmak
onartmak	rastlamak	sıkışmak
onaylamak	renklendirmek	sıkıştırmak
oturtmak	resimleştirmek	sıralamak
oturulmak	salınmak	sıralanmak
oyalamak	sallamak	sıyrılmak
oyalanmak	sallanmak	sızlanmak
oynamak	saplamak	sızlatmak
oynanmak	sarılmak	silahlandırmak
oyulmak	sarsılmak	silinmek
ödenmek	satılmak	silkinmek
öfkelenmek	savaşmak	sindirmek
öğretmek	savatlamak	sivrilmek
öğünmek	savrulmak	sokulmak
öğürmek	savunmak	sokuşturmak
öldürmek	savurmak	sorulmak
öldürülmek	savuşturmak	sökülmek
öpüşmek	sayıklamak	sömürülmek
örülmek	sayılmak	söndürmek
övülmek	seçilmek	söndürülmek
övünmek	selamlamak	söylemek
özetlemek	serdirmek	söylenilmek
papağanlaşmak	sergilemek	söylenmek
paralamak	sergilenmek	söyletmek
parçalamak	serilmek	sözleşmek
parçalanmak	serpilmek	suçlamak
patlamak	seslenmek	susamak
paylaşmak	sevdalanmak	susturmak
pekiştirmek	sevdimmek	sürdürmek
pençelemek	sevilmek	sürgülemek
pençelenmek	sevindirmek	sürüklemek

sürüklenmek	toplamak	üzülmek
sürülmek	toplanmak	vazifelendirilmek
sürünmek	törpülenmek	verilmek
süslemek	tutturmak	vidalamak
süslenmek	tutulmak	vurulmak
süzülmek	tutuşmak	vuruşmak
şahlanmak	tutuşturmak	yağdırılmak
şakalaşmak	tutuşturulmak	yakalamak
şaklatmak	Türkçeleşmek	yakılmak
şaşırmak	Türkçeleştirmek	yaktırılmak
şaşırtmak	türküleştirmek	yanılmak
şiiirleştirmek	uçurmak	yansıtma
takılmak	uçurulmak	yapılmak
takınmak	uçuşmak	yapıştırmak
tamamlamak	ufalmak	yaptırılmak
tanışmak	uğurlamak	yaptırmak
tanıştırmak	uğurlanmak	yaralanmak
tanıtılmak	umursamak	yaratılmak
tanıtmak	unutturmak	yarılmak
tapınmak	unutulmak	yarılmak
taranmak	utandırmak	yasaklamak
tartışmak	uyandırmak	yaşanmak
taşınmak	uyanmak	yaşatmak
taşlamak	uygulanmak	yayılmak
tekmelemek	uzaklaşmak	yayınlanmak
tekrarlamak	uzanmak	yaylatmak
temizlemek	uzatmak	yazdırılmak
temizlenmek	uzlaşmak	yazılmak
tepelemek	ürgülenmek	yedirilmek
tepinmek	ürkütme	yellendirmek
teşkilatlanmak	ürpertme	yenilenmek
toparlanmak	üstlenmek	yenilmek (II)

yerleşmek	yitirmek	yücelmek
yerleştirmek	yontulmak	yüceltmek
yeşermek	yorulmak	yüklemek
yetinmek	yorumlamak	yüklenmek
yetişmek	yorumlanmak	yükselmek
yetiştirmek	yönelmek	yükseltmek
yığılmak	yöneltmek	yürütmek
yıkamak	yönetmek	zedelemek
yıkanmak	yumruklamak	zonklamak
yıklılmak	yumuşatılmak	zorlamak
yıktırılmak	yutkunmak	zorlanmak

1.65.3. Birleşik fiiller

1.65.3.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller

1.65.3.1.1. Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

acele etmek	endişe etmek	ihanet etmek
affetmek	esef etmek	ihmal etmek
alay etmek	fark etmek	ikram etmek
altüst etmek	fethetmek	ilan etmek
arz etmek	göç etmek	iman etmek
arzu etmek	hakaret etmek	inkâr etmek
bahsetmek	halletmek	istifade etmek
beddua etmek	haram etmek	istismar etmek
buyur etmek	hareket etmek	isyan etmek
bühtan etmek	hediye etmek	işgal etmek
cereyan etmek	hissetmek	ithaf etmek
darmadağın etmek	hizmet etmek	itiraf etmek
davet etmek	hükmetmek	itiraz etmek
defnetmek	ısrar etmek	kabul etmek
devam etmek	idare etmek	kavga etmek
dikkat etmek	iddia etmek	kaybetmek
dua etmek	ifade etmek	kaydetmek
düşman etmek	iflas etmek	mal etmek

merak etmek	şikâyet etmek	tereddüt etmek
mest etmek	şükretmek	terk etmek
meşgul etmek	tahammül etmek	teselli etmek
misafir etmek	tahmin etmek	teslim etmek
mukayese etmek	tahrik etmek	tespit etmek
müdahale etmek	tahrip etmek	teşekkür etmek
nakletmek	takdis etmek	teşkil etmek
nefret etmek	takip etmek	vaaz etmek
paramparça etmek	tanzim etmek	vekâlet etmek
pişman etmek	tasdik etmek	yemin etmek
rahat etmek	tasvip etmek	yerinden etmek
reddetmek	tavsiye etmek	yok etmek
rica etmek	tebrik etmek	zapt etmek
sarf etmek	tedirgin etmek	zikretmek
sevk etmek	temin etmek	zindan etmek
seyretmek	temsil etmek	ziyaret etmek
sohbet etmek	tercih etmek	
şehit etmek	tercüme etmek	

1.65.3.1.2. Olmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

adam olmak	darmadağın olmak	haberdar olmak
ait olmak	deprem olmak	haberi olmak
akıl sahibi olmak	derman olmak	hâkim olmak
aklında (olmak)	dikkatli olmak	haklı olmak
alet olmak	düşman olmak	harap olmak
alışık olmak	elinde olmak	hayran olmak
altüst olmak	emekli olmak	hazır olmak
arkasında olmak	engel olmak	helak olmak
asker olmak	eşit olmak	hükümran olmak
ayıp olmak	faaliyette olmak	hür olmak
aykırı olmak	faydası olmak	inhisarcı olmak
bağlı olmak	görevli olmak	insafli olmak
başarılı olmak	gözlemci olmak	kahrolmak

kaybolmak	musallat olmak	şahit olmak
kurban olmak	mümkün olmak	şikâyetçi olmak
mağlup olmak	oruçlu olmak	toz olmak
mahrum olmak	örnek olmak	var olmak
mal olmak	paramparça olmak	vesile olmak
mensup olmak	rahatsız olmak	viran olmak
merkezi olmak	sağ olmak	yanında olmak
meşgul olmak	sahip olmak	yardımcı olmak
minnettar olmak	saygılı olmak	yazık olmak
misafir olmak	sebep olmak	yok olmak
muhtaç olmak	seferi olmak	zindan olmak

1.65.3.1.3. Kılmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

karar kılmak	namaz kılmak
--------------	--------------

1.65.3.1.4. Eylemek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller

neylemek

1.65.3.2. Yardımcı Fiil Gibi Kullanılan Diğer Fiillerle ve Eklerle Yapılan Birleşik Fiiller

açmak

bahis açmak	söz açmak	yol açmak
-------------	-----------	-----------

alınmak

askere alınmak	tedbir alınmak
----------------	----------------

almak

cevap almak	karar almak	savaş kararı almak
ders almak	maaş almak	söz almak
esir almak	mektup almak	teybe almak
filme almak	misafir almak	yardım almak
gelin almak	not almak	zevk almak
görüntü almak	ölçü almak	
haber almak	satın almak	

başlamak

kararmaya başlamak

sohbete başlamak

süzmeğe başlamak

sitime başlamak

söze başlamak

yemine başlamak

bırakmak

armağan bırakmak

geride bırakmak

emanet bırakmak

serbest bırakmak

bulunmak

açıklamada bulunmak

iddiada bulunmak

mukabelede bulunmak

bağlı bulunmak

ikazda bulunmak

ricada bulunmak

beyanda bulunmak

ikramda bulunmak

tespitte bulunmak

çağırıda bulunmak

iltifatta bulunmak

yardımda bulunmak

eleştiride bulunmak

lütfunda bulunmak

çalışmak

avutmaya çalışmak

ifadeye çalışmak

saklamaya çalışmak

durmak

kenarda durmak

olduğu yerde durmak

uzak durmak

namaza durmak

selam durmak

edilmek

davet edilmek

işgal edilmek

terk edilmek

idare edilmek

kabul edilmek

teslim edilmek

ilan edilmek

misafir edilmek

tespih edilmek

ilave edilmek

şehit edilmek

tespit edilmek

inşa edilmek

takip edilmek

yok edilmek

isnat edilmek

tasfiye edilmek

ettirmek

devam ettirmek

kabul ettirmek

tamir ettirmek

ihya ettirmek

nefret ettirmek

gelmek

aklına gelmek

haber gelmek

soyundan gelmek

anlamına gelmek

kâfi gelmek

garip gelmek

okuma çağına gelmek

gitmek

boşa gitmek

keşfe gitmek

salına salına gitmek

haber gitmek

misafir gitmek

ziyarete gitmek

görmek

ders görmek

eğitim görmek

rüya görmek

istemek

izin istemek

kız istemek

söz istemek

kalmak

aç kalmak

neticesiz kalmak

yadigâr kalmak

başiboş kalmak

olduğu yerde kalmak

yalnız kalmak

boş kalmak

ortada kalmak

yapayalnız kalmak

mahrum kalmak

seyirci kalmak

yarım kalmak

mahsur kalmak

uzak kalmak

yetim kalmak

mahzun kalmak

yabancı kalmak

koymak

ad koymak

ismini koymak

yasak koymak

başlık koymak

nafaka koymak

vermek

ad vermek	heyecan vermek	oy vermek
adını vermek	hissini vermek	önem vermek
bel vermek	huzur vermek	örnek vermek
cesaret vermek	hüküm vermek	rey vermek
cevap vermek	iftar yemeği vermek	saza düzen vermek
emir vermek	izin vermek	selam vermek
emrine vermek	karar vermek	söz vermek
fırsat vermek	kutsiyet vermek	talimat vermek
gurur vermek	meyve vermek	yer vermek
hak vermek	oturma izni vermek	zarar vermek

yapmak

çekim yapmak	oya yapmak	yardım yapmak
genelleme yapmak	staj yapmak	yatırım yapmak
iş birliği yapmak	tercümanlık yapmak	yayın yapmak
işbaşı yapmak	yanlışlık yapmak	zulüm yapmak
nükte yapmak	yardım yapmak	

yatmak

gurka yatmak	yan yatmak
kuluçkaya yatmak	zindanda yatmak

fiil+ek+ fiil

arayıp sormak	çekip almak	dalıp gitmek
bıkıp usanmak	çekip götürmek	devam edip gitmek
çalıp söylemek	çıkıp gelmek	doğup büyümek
çekilip gitmek	çıkıp gitmek	dolaşıp durmak

dönüp durmak	koşup gelmek	takılıp kalmak
dövünüp durmak	köpürüp durmak	tanıyıp tanımamak
düşüp kalmak	sarıp sarmalamak	uçup gitmek
ekip biçmek	satıp savmak	usta malı alıp satmak
geçip gitmek	sayıp dökmek	uzayıp gitmek
gelip geçmek	serpilip gelişmek	yakılıp yıkılmak
gelip gitmek	sorup soruşturmak	yakıp yıkmak
gidip gelmek	söküp atmak	yatıp kalkmak
girip çıkmak	sövüp durmak	yazıp çizmek
götürüp getirmek	sövüp saymak	yiyip içmek
gülüp geçmek	söylenip durmak	yok olup gitmek
gümbürdenip durmak	şahlanıp durmak	
kaybolup gitmek	şaşırp kalmak	

1.65.3.3. Kurallı Birleşik Fiiller

1.65.3.3.1. Yeterlik Anlamlı Birleşik Fiiller

açıklayabilmek	bakabilmek	dinleyebilmek
alabilmek	başvurabilmek	diyebilmek
alışabilmek	becerebilmek	doğabilmek
alkışlayabilmek	bırakabilmek	dönebilmek
anlaşabilmek	bilebilmek	durabilmek
anlatabilmek	bulabilmek	duyabilmek
anlayabilmek	çekebilmek	duyurabilmek
arayabilmek	çıkabilmek	düşebilmek
atabilmek	çıkartabilmek	düşünebilmek
atlayabilmek	dayanabilmek	düzenleyebilmek
ayrılabilir	değişebilmek	edebilmek
bağdaşabilmek	değiştirebilmek	edilebilmek
bağdaştırabilmek	denilebilmek	ettirebilmek
bağırabilmek	dikilebilmek	geçebilmek

gidebilmek	koparabilmek	sorabilmek
giderebilmek	korkabilmek	sökebilmek
girebilmek	koyabilmek	sömürebilmek
giyebilmek	kullanabilmek	söyleyebilmek
giyindirebilmek	kurtarabilmek	suçlayabilmek
gönderebilmek	kurtulabilmek	susturabilmek
görebilmek	kurulabilmek	tanıyabilmek
görülebilir	nakışlayabilmek	temizlenebilir
görülebilmek	okunabilmek	ulaşabilmek
gösterilebilir	okuyabilmek	unutabilmek
ilgilendirebilir	olabilmek	utanabilmek
inanabilmek	oturabilmek	varabilmek
inandırabilmek	öğrenebilmek	verebilmek
isteyebilmek	öpebilmek	verilebilir
kaçabilmek	planlayabilmek	vurabilmek
kaçırabilmek	sağlayabilmek	yapabilmek
kalabilmek	saklayabilmek	yaşayabilmek
kaldırılabilir	satabilmek	yazabilmek
katılabilir	sayılabilmek	yazdırabilir
katlanabilir	seçebilmek	yetişebilmek
kaybedebilir	sevebilmek	yetiştirebilir
kestirebilir	sıkabilmek	yumabilmek
kiralayabilmek	sıyrılabilmek	zorlayabilmek
konusabilmek	silebilmek	
kopabilmek	soğutabilmek	

1.65.3.3.2. Sürerlik Anlamlı Birleşik Fiiller

bakakalmak	kalakalmak	süregelmek
------------	------------	------------

1.65.3.3.3. Tezlik Anlamlı Birleşik Fiiller

çekivermek	duruvermek	silinivermek
değiştirivermek	düşüvermek	

2. YABANCI SÖZ VARLIĞI

2.1. Alıntılar

2.1.1. Almanca Alıntılar

general	mark	vokal
kuruş	mavzer	

2.1.2. Ermenice Alıntılar

avanak	murç	
--------	------	--

2.1.3. İngilizce Alıntılar

futbol	mayın	teyp
hostes	melamin	video
kokteyl	miting	video bant [videobant]
lobi	naylon	yat
maç	şampuan	

2.1.4. İspanyolca Alıntılar

sigara

2.1.5. Bulgarca Alıntılar

kuluçka

2.1.6. Latince Alıntılar

ağustos	mart	sedir
---------	------	-------

2.1.7. Macarca Alıntılar

palaska

2.1.8. Rusça Alıntılar

izbe	kolhoz	şapka
------	--------	-------

2.1.9. Rumca Alıntılar

alay	kilise	papatya
atlas	kiraz	papaz
avlu	lahana	paydos
biber	lamba	sandal
bre	loğusa [lohusa]	sınır
efendi	manav	temel
gönder	masa	tonoz
gümrük	mayıs	tuğla
halat	moloz	yalı
Hristiyan	paçavra	

2.1.10. Fransızca Alıntılar

adres	artist	burjuvazi
ajans	asfalt	bülten
akademi	ateist	büro
akasya	atölye	bütçe
akort	avukat	ceket
aktör	balkon	dantel
akustik	bank	delege
ambargo	bant	demokrasi
ampul	baro	demokratik
anarşi	basbariton	depo
anarşist	benzin	desen
anekdot	bere	detay
ansiklopedi	beton	didaktik
antoloji	biblo	diktatör
apartman	bilet	dinamit
aranjman	bisiklet	direksiyon
argo	boksör	diyalektik
arşiv	burjuva	doktor

doktora	gaz	komünist
doktrin	gramofon	komünizm
dokümanter	grev	konferans
dolar	grup	kongre
döviz	Hitit	konser
dram	ideal	konsey
ekip	ideoloji	kontenjan
ekonomi	ideolojik	koridor
elektrik	jüri	kristal
eleman	kalifiye	kumandan
emperyalist	kamera	kuşe
emperyalizm	kameraman	kültür
enstitü	kamyon	lâstik
enternasyonel	kanal	lider
etiket	kanser	lirik
fakülte	kapitalist	lise
fantezi	kapitalizm	lojman
fasikül	karakter	lüks
faşist	kare	mağaza
faşizm	karnaval	manda
fayton	kart	manken
federal	karton	mareşal
festival	kasket	Marksist
figüran	Katolik	Marksizm
film	kazak	marş
fizik	kilometre	Materyalist
fobi	kilovat	materyalizm
fotoğraf	klasik	matine
fötr	klirik	mesaj
Fransız	kolej	metafizik
gar	komisyon	metre
gardiyen	komite	metro

mikrofon	plak	sosyal
militan	plan	sosyalist
milyar	platonik	sosyalizm
milyon	polis	sosyolog
mimik	pop	spor
mini	portre	staj
minibüs	prefabrik	şarapnel
model	prensip	şoför
modern	prodüktör	şovenizm
motif	profesör	tablo
motor	program	tampon
müze	proje	tank
müzik	radyo	teknisyen
net	rapor	teknoloji
normal	ray	tekstil
not	rejim	telefon
ofis	rol	televizyon
organ	roman	teori
Ortodoks	romantizm	teorisyen
otel	röportaj	teras
otobüs	sadist	terör
otomobil	salon	tip
otorite	sansür	tipik
paket	sektör	ton
pantolon	sembol	traktör
park	seminer	tren
parti	sempozyum	trilyon
parti	senaryo	turist
pasaport	sinema	turistik
pedal	sirk	tuvalet
peron	site	tül
petrol	slogan	tümör

Türkoloji	vapur	vitrin
üniversite	vites	

2.1.11. Farsça Alıntılar

aferin	çehre	destur
ahır	çelişki	dev
arzu	çeltik	diğer
ateş	çember	dilber
avaz	çene	dost
ayna	çerçeve	dostâne
bağ	çeşit	duvar
bahar	çeşme	dürüst
bahçe	çınar	düşman
bedesten	çift	efsane
beraber	çifte	eğer
berbat	çile	encam
berber	çini	endam
bostan	çirkin	endişe
bülbül	çoban	eyvah
cam	çorba	ezber
can	çöp	ferah
canavar	çuha	ferman
ceylan	çuval	feryat
ciğer	çünkü	firuze
cihan	dağ	fişek
cilve	damar	Frenk
civan	dar	gâvur
cömert	dergâh	gerçi
cümbüş	dert	gerdan
çadır	derviş	girift
çare	derya	güfte
çarmıh	destan	gül
çarşı	destek	gümrah

günah	kelepçe	meyve
günahkâr	kement	meze
güya	kemer	mühür
Haç	kenar	müjde
hafta	kepaze	nadide
han	kervan	namaz
hane	kervansaray	namazgah
hanedan	keşke	naz
harman	ki	ne ... ne ...
hasta	kilim	ney
hastane	kilit	niyaz
hem	kin	nohut
hemen	kindar	oruç
hemşehri	kireç	pabuç
henüz	kör	padişah
hep	köşe	paha
her	köşk	pamuk
herkes	köy	para
herze	kumru	parça
hışım	kurnaz	pazar
hiç	külâh	pembe
hoca	lacivert	pencere
hoş	laf	pençe
hüner	lale	perçem
ibrişim	leke	perde
kâğıt	maya	perişan
kâh	meğer	perşembe
kahraman	mehter	pervaz
kâr	mercimek	peş
kavga	merdiven	peşin
kehribar	mert	peygamber
kel	mest	peynir

pir	sitem	tortu
post	siyah	tüfek
postnişin	sümbül	tülbent
pul	sütun	usta
put	süvari	ustura
putperest	şadırvan	ümit
rast	şah	üstat
rengârenk	şehir	viran
renk	şehzâde	virane
reva	şirin	ya
rüzgâr	şişe	ya ... ya ...
sade	şive	yaban
saray	şuh	yadigâr
saz	ta	yâr
serbest	taht	yekpare
serkeş	tahta	zemberek
sermaye	tane	zemin
serpuş	taze	zengin
sersem	teber	zırnık
sert	tenha	zincir
servi	tezene	zindan
serzeniş	tezgah	zor
sini	tımarhane	zurna
sipahi	tohum	zülûf

2.1.12. İtalyanca Alıntılar

arma	fa	imbat
Avrupa	fabrika	İngiliz
banka	fatura	iskele
baston	firtına	Jandarma
bavul	forma	kadro
bomba	francala	kampanya
do	gazete	karyola

lira	pala	rota
liste	peçe	tempo
lokanta	plaka	tiyatro
makine	politika	vazo
martı	pranga	villa
mi	propaganda	
orkestra	re	

2.1.13. Arapça Alıntılar

abide	alelacele	aşk
acaba	âlem	atlas
acele	aleni	avam
Acem	alet	ayet
adalet	Alevi	ayıp
adam	aleyh	aynen
Âdem	âlim	aza
adet	Allah	aziz
âdet	ama	bahis
adeta	aman	başka
af	ameliyat	bazen
ahir	amma	bazı
ahiret	an	bedel
ahlak	ar	bela
ahmak	Arap	belediye
ahşap	arazi	bereket
aile	arif	beyan
ait	aruz	beyaz
akıl	asıl	beynelmilel
akis	asır	bilfiil
akraba	asil	bilhassa
aksiseda	asker	billahi
alaka	aslen	bina
alamet	âşık	bismillah

bizzat	cins	dolap
buhran	civar	dua
bühtan	coğrafya	dükkân
cadde	cuma	dünya
Caferi	cumhuriyet	ebedî
cahil	cübbe	ebediyen
camî	cümle	ebet
camia	daima	ecdat
cehalet	dair	eda
cehennem	daire	edebî
celil	dakika	edebiyat
cellat	darbe	edep
cemaat	dava	efkâr
cemiyet	davet	ehil
cemre	davul	ekalliyet
cenah	defa	elbet
cenaze	defter	elbette
cep	dehşet	elbise
cephe	delil	elhamdülillah
cereyan	derece	emel
cesaret	ders	emir
ceset	devam	emme
cesur	devir	emmi
cet	devlet	emniyet
cevap	devre	enkaz
cevher	dikkat	erbap
cezbe	din	esaret
ciddi	dinar	esas
ciddiyet	dinî	esef
cihaz	divan	eser
cilt	diyanet	esir
cinayet	diyar	esmer

esnaf	filan	Hak
esrar	firavun	hakaret
essah	fitne	hakikaten
esvap	fiyat	hakiki
eşraf	gada	hâkim
etraf	gaffar	hâkimiyet
evlat	gafil	hal
evliya	gaflet	hâl
evvela	galiba	hâlâ
eylül	galiz	halife
ezan	gam	Halik
faaliyet	gamze	halk
facia	garip	halka
fakat	gasp	hallaç
fakir	gaye	halvet
falan	gayet	Halveti
fark	gayret	hamal
fatih	gazi	hamam
fayda	gıda	hamile
fazıl	gurbet	hamle
fazilet	gurur	hançer
fazla	gusül	Hanefi
felaket	haber	hapis
felsefe	hac	harabe
fesat	hacet	haram
fetih	hacı	harç
fetva	hacim	hareket
fevkalade	hadis	harf
fırsat	hadise	hariciye
fikir	hafif	harita
fikriyat	hain	harp
fil	hak	has

hasar	hekim	hürriyet
hasat	helâl	hüviyet
hasım	hesap	hüzün
haslet	heves	ırk
hasret	heybetle	ıslah
hassasiyet	heyecan	ısrar
haşa	heyet	ibadet
haşhaş	heyhat	ibaret
haşmet	heykel	icap
hat	hezeyan	icat
hata	hezimetle	icma
hatır	hırs	icraat
hatıra	hiddet	içtihat
hatta	hikâye	içtimai
hava	hilal	idare
havai	hile	idari
hayal	his	iddia
hayat	hisse	idrak
hayır (I)	hitabe	ifade
hayır (II)	hiza	iffet
hayran	hizmet	iflas
hayret	Hu	iftar
haysiyet	hurafe	iftihar
hayvan	husus	iftira
hazır	huşu	ihanet
hazırcevap	hutbe	ihmal
hazin	huzur	ihtilal
hazine	hücre	ihtiras
hazret	hücum	ihtişam
hece	hüküm	ihtiyaç
hedef	hükûmet	ihtiyar
hediye	hür	ihya

ikaz	intikam	kadeh
ikram	irfan	kademe
ikramiye	isim	kader
iktidar	islam	kadife
iktisadi	islami	kadir
ilaç	islamiyet	kafa
ilahi (I)	isnat	kafes
ilahi (II)	istifade	kâfi
ilan	istihdam	kafile
ilave	istikbal	kâfir
ilham	istiklal	kafiye
ilim	istila	kahr
illallah	istismar	kahkaha
ilmî	istisna	kahve
iltifat	isyan	kaide
imam	işaret	kaim
iman	işgal	kâinat
imaret	itfaiye	kale
imdat	ithaf	kalem
imkân	itibar	kalıp
imtihan	itibaren	kalp
inat	itidal	kâmil
İncil	itiraf	kanaat
indi	itiraz	kanun
inkâr	ittihat	karanfil
insaf	izan	karar
insan	izin	kasaba
insanî	kabiliyet	kasım
inşa	kabil	katiyen
inşaat	kabir	katil
intiba	kabul	katliam
intihal	kadar	kavim

kavmiyet	Kur'an	mahkûm
kayıp	kurban	mahlas
kayıt	kurna	mahluk
kaza	kusur	mahrum
kefere	kutsiyet	mahsur
kelam	kutup	mahşer
kelime	kuvvet	mahzun
kere	küfür	makale
keşif	küllî	makam
keyif	kürsü	maksat
kıble	lanet	mal
kılıf	lazım	mali
kısım	leh	malik
kısmet	lezzet	maliye
kıta	lif	mamur
kıyafet	liyakat	mana
kıyam	lütfen	manevi
kıyas	lütuf	mangal
kıymet	maalesef	mâni
kibar	maaş	mantık
kibir	macera	manzara
kimya	macun	manzum
kira	maddi	manzume
kitabe	maden	marifet
kitap	mağara	masal
kubbe	mağlup	mavi
kudret	mağrur	mazlum
kudüm	mahal	mebus
kûfi	mahalle	mecburiyet
kumar	mahallî	meclis
kumaş	mahcup	mecmua
kumkuma	mahiyet	mecnun

meçhul	mesuliyet	mizaç
medeni	meşale	molla
medeniyet	meşgul	muallak
medrese	meşhur	mucize
mekân	meşru	muhabbet
mektep	meşrutiyet	muhabir
mektup	metin	muhalefet
melun	Mevlevi	muharebe
melek	mevrit	muhatap
memleket	mevsim	muhit
memnuniyet	mevzu	muhtaç
memur	meydan	muhterem
memure	mezar	muhteşem
men	mezbaha	mukabele
mendil	mezhep	mukadder
menfaat	mezun	mukaddes
mensup	mısır	mukaddesat
menşe	mısra	mukayese
merak	mihrap	muntazaman
merasim	miktar	murat
merci	millet	musallat
merhamet	millî	musiki
merhem	milliyet	mutasavvuf
merhum	mimar	mutfak
merkez	mimari	mutlak
mermer	minare	mutlaka
mescit	minber	muzaffer
mesela	minnet	mübarek
mesele	miras	mücadele
mesire	misafir	müdahale
mesken	misal	müddet
meslek	miskal	müdür

müessese	nafaka	Rab
müezzin	nağme	raf
müfettiş	nakış	rağmen
mühendis	nakil	rahat
mükellef	namus	rahman
mükemmel	nâr	rahmet
mülazım	nara	rakam
mülkiyet	nasip	rakı
mültefit	nazariye	rakip
mümkün	nazım	ramazan
münakaşa	nefes	razı
münasebet	nefis	red
münekkit	nefret	refah
münevver	nehir	resim
münferit	nesil	resmen
münkir	nesir	resmî
müreffeh	neşriyat	resul
müsait	netice	revak
müstakil	nev	rey
müstahak	nezaket	rezil
müsterih	nikâh	rıza
müstesna	nimet	rızık
müsteşar	niyet	rica
müşkül	nizam	ruh
müşrik	noksan	ruhaniyet
müşteri	nokta	Rum
mütecessis	nokta nokta	rüşvet
mütefekkir	nur	rüya
müteşekkil	nüfus	saat
müthiş	nükte	sabah
müzakere	ömür	sabır
nabız	özür	sadık

sadrazam	sefir	sürat
saf	seher	şafak
safiyet	sel	şahıs
safsata	sema	şahit
saha	semt	şahsen
sahife	sene	şahsi
sahil	senet	şahsiyet
sahip	servet	şair
sahne	sevap	şamata
sahur	sevda	şarap
sakin	seviye	şarkı
saltanat	sevk	şart
samimi	seyahat	şehadet
samimiyet	seyir	şehit
sanat	sıfat	şek
sandalye	sıfır	şekil
sanduka	sınıf	şeref
sara	sır	şerefe
satır	silah	şerha
sayfa	silsile	şerif
sayfiye	simit	şerit
sebeb	siyaset	şevk
sebil	siyasi	şey
seccade	sofa	şeyh
secde	sofra	Şîi
sedef	sohbet	şiiir
sedir	sokak	şikâyet
sefalet	suikast	şirk
sefaret	sultan	şöhret
sefer	sülüs	şubat
seferi	sünnet	şuur
sefil	Sünni	şükran

şükür	tarih	temiz
şüphe	tarihî	temmuz
taassup	tarikât	temsîl
tabak	tarz	temsîlî
tabiat	tas	tencere
tabii	tasavvuf	tenkit
tabip	tasdik	terakki
tabir	tasfiye	tercih
tahammül	tasvip	tercüman
tahmin	tatbikat	tercüme
tahrik	tatil	tereddüt
tahrip	tavır	terk
tahsil	tavsiye	tesadüf
tak	tavus	tespih
takdir	tazminat	tespit
takdis	tebaa	teselli
takip	tebliğ	teslim
takke	tebrik	teslimiyet
taklit	tecelli	teşekkül
talep	tedbir	teşekkür
talik	tefeyyüz	teşkil
talimat	tefrika	teşkilat
tallahi	tehdit	teşvik
tam	tehlike	tezahür
tamamen	tekke	tezahürat
tamir	teklif	tezat
tamirat	tekrar	tıp
tandır	telaş	ticaret
tanzim	telef	ticarî
taraf	telkin	tiryaki
tarh	temas	topuz
tarif	temin	tövbe

tüccar	vasiyet	zafer
türbe	vatan	zalim
ufuk	vazife	zaman
umman	ve	zambak
umumi	veba	zarafet
umur	vebal	zarar
unsur	vecize	zarif
ücret	vefat	zat
ümmet	vekâlet	zaten
üslup	velhasıl	zayıf
vaaz	verem	zekâ
vah	vesayet	zeki
vahiy	vesile	zelzele
vahşet	vezin	zemheri
vahşi	vicdan	zevk
vaiz	vilâyet	zihniyet
vaka	vuslat	zikir
vakar	vücut	zirve
vakfiye	yahu	ziyade
vakıf	Yahudi	ziyafet
vakit	yani	ziyaret
vali	yemin	zulmet
vallahi	yetim	zulüm
vasıf	yezit	
vasıta	zaaf	

2.1.14. Arapça-Türkçe-Farsça Alıntılar

halbuki

2.1.15. Türkçe Arapça Alıntılar

nasıl türkû topyekûn

2.1.16. Farsça-Arapça Alıntılar

Azeri beddua derhal

2.1.24. Fransızca-Arapça Alıntılar

fiziki

2.1.25. Arapça- Farsça- Arapça Alıntılar

Nakşibendi

2.2. Tamlamalar

2.2.1. Farsça tamlamalar

aksiseda	Hâkimiyet-i Millîye	kelime-i şehadet
ayet-i kerime	Halac-ı Mansur	Nizâm-ı âlem
hadis-i şerif	icma-ı ümmet	Resul-i Ekrem

2.2.2. Arapça tamlamalar

alelacele	Dar'ü'l- hadis	pirüpak
beynelmilel	mukabele bi'l-misil	velhasıl

2.3. İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar

ciğer	endam	şah damarı
çehre	gerdan	vücut
çene	kafa	zülûf
damar	perçem	

2.4. Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar

kanser	sara	veba
kör	tümör	verem

2.5. Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar

aile	cet	ecdat
akraba	cins	emmi
asıl	çift	evlat

menşe

2.6. Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar

bülbül	hayvan	martı
canavar	kervan	post
ceylan	kuluçka	tavus
dev	kumru	turna
fil	mal	

2.7. Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar

akasya	kiraz	papatya
bahar	lahana	sedir
biber	lale	servi
çınar	meyve	sümbül
gül	mısır	tohum
haşhaş	nohut	zambak
karanfil	pamuk	

2.8. Beslenme Adları

2.8.1. Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar

çeltik	meze	sofra
gıda	peynir	iftar sofrası
mercimek	rızık	peygamber sofrası
meyve	simit	sabah kahvaltısı

2.8.2. İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar

çorba	kahve	şarap
francala	rakı	

2.9. Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar

atlas	fötr	nakış
bere	ibrişim	pabuç
ceket	kadife	paçavra
cep	kasket	pantolon
cübbe	kazak	peçe
çuha	kıyafet	serpuş
dantel	kumaş	şapka
elbise	külâh	takke
esvap	millî kıyafet	tül
forma	mini	tülbent

2.10. Araç, Eşya Adları

ampul	çöp	halat
baston	çuval	hançer
bavul	defter	havai fişek
biblo	direksiyon	heykel
bisiklet	dolap	itfaiye
cam	fayton	kadeh
cihaz	fişek	kafes
çadır	gaz	kâğıt
çarmıh	gaz lambası	kaide
çerçeve	gergef	kalem
çeşme	gönder	kamera
çini	gramofon	kamyon

kart	mühür	tabak
karton	otobüs	taht
karyola	otomobil	tahta
kelepçe	paket	tak
kement	pala	tandır
kılıf	pedal	tas
kilim	perde	teber
kilit	plak	telefon
kitap	plaka	televizyon
kurna	pranga	tencere
kürsü	raf	tesbih
lamba	ray	teyp
lâstik	sahife	tezgah
makine	sandal	traktör
mangal	sandalye	tren
manken	sanduka	ustura
Mersedes [Mercedes]	sayfa	vapur
masa	saz	vasıta
mendil	seccade	vazo
meşale	sedir	vites
metro	sigara	vitrin
mikrofon	silah	yat
minibüs	sini	zincir
motor	şampuan	
murç	şişe	

2.11. İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar

aktör	hasat	müsteşar
artist	hayat	mütefekkir
avukat	hekim	paydos
baro	hizmet	pir
başpiskopos	hostes	polis
berber	icraat	prodüktör
boksör	imam	profesör
çoban	kadro	sanatkâr
daire	kameraman	sefir
divan	konsey	sektör
doktor	mebus	siyasi
eleman	memur	sosyolog
erbap	merci	şoför
esnaf	meslek	tabip
eşraf	mezbaha	teknisyen
faaliyet	mimar	teorisyen
figüran	muhabir	tercüman
gardiyan	müdür	tüccar
grev	müezzin	türbedar
hallaç	müfettiş	vali
hamal	mühendis	vazife
harman	münekkit	

2.12. Yer Adları

2.12.1. Özel Yer Adları

2.12.1.1. Bölge adları

Avrupa

2.12.2. Genel Yer Adları

2.12.2.1. Muhit Adları

bağ	köşe	park
bahçe	mahal	pazar
bostan	memleket	sahil
cadde	merkez	sem
civar	mesire	sokak
çarşı	meydan	şerit
diyar	muhit	vatan
kenar	nokta	

2.12.2.2. Bina, İş Yeri ve Yapı Adları

ahır	gar	inşaat
ajans	gazete	iskele
apartman	hamam	izbe
atölye	han	kabir
bedesten	hane	kabristan
belediye	hapis	kahve
bina	hapishane	kahvehane
büro	Hayd Park	kervansaray
depo	ibadethane	kolej
dükkan	idarehane	kolhoz
fabrika	inşa	köşk

kütüphane	mesken	sirk
lise	mezar	site
lojman	misafirhane	şadırvan
lokanta	müze	tarh
maden	ofis	tımarhane
mağaza	otel	tiyatro
manav	peron	türbe
meclis	postahane	villa
medrese	prefabrik	yalı
mekân	saray	yazıhane
mektep	sayfiye	
mescit	sinema	

2.12.2.3. Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları

avlu	kubbe	sebil
balkon	kum	sofa
kireç	kurna	sütun
mermer	lobi	şerefe
moloz	merdiven	taş
tuğla	minare	temel
beton	minber	teras
duvar	mutfak	tonoz
gusülhane	pencere	tuvalet
halvet	pervaz	zemin
kemer	revak	
koridor	salon	

2.13. Lakap Adları

âşık	han	Resul-i Ekrem
cihan sultanı	hazret	sultan
efendi	Hüdâvendigâr	şah
Evlad-ı Fatihan	Hünkâr	şehzade
Gavur Padişah	Kavm-ı Necip	
gazi	padişah	

2.14. Kurum, Kuruluş Adları

banka	imaret	Türkoloji
hastane	organ	vakıf

2.15. Kavim ve Boy Adları

2.15.1. Irk Adları

Acem	Azeri; Azerî	İngiliz
Alman	Fransız	Rum
Arap	Frenk	

2.16. Ölçü Adları

kısım	miskal
kilometre	seviye

2.17. Sayı Adları

trilyon	milyar	milyon
---------	--------	--------

2.18. Renk Adları

beyaz	mavi	pembe
-------	------	-------

2.22. Soru Adları

nasıl

2.23. Yön Adları

cenah	kenar	peş
etraf	kible	tam
huzur	köşe	taraf

2.24. Madenler ve Enerji Kaynakları Adları

cevher	gaz	petrol
firuze	melamin	sedef

2.25. Coğrafya ile İlgili Adlar

âlem	derya	nehir
arazi	dünya	sınır
atlas	harita	tabiat
civar	kâinat	umman
dağ	mağara	zelzele

2.26. Gök Bilimi ile İlgili Adlar

bahar	fırtına	hilâl [hilal]
cihan	hava	ufuk

2.27. Hava Olayları ile İlgili Adlar

cemre	rüzgâr
imbat	sel

2.28. Eğitim ile İlgili Adlar

akademi	fakülte	sınıf
ders	imtihan	staj
doktora	kolej	tahsil
doktrin	lise	tarih
enstitü	medrese	üniversite
ezber	mektep	

2.29. Sosyal Olaylar ile İlgili Adlar

2.29.1. Gelenek ve Görenek Adları

âdet	loğusa	sünnet
------	--------	--------

2.29.2. Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar

adam	hayat	taze
cenaze	ihtiyar	vefat
ceset	merhum	yâr
civan	ömür	yetim

2.29.3. Toplum İlişkileri ile İlgili Adlar

aile	ekip	hediye
avam	etraf	ırk
camia	festival	içtimai
cemaat	grup	iffet
cemiyet	haber	iftira
cümbüş	halk	ilan
davet	halka	insan
dünya	hareket	isim
ekalliyet	hasım	izin

kafile	millet	sirk
karnaval	millî	sohbet
kavim	milliyet	sosyal
kısmet	misafir	şahıs
kokteyl	mucize	şöhret
köy	namus	tatil
kültür	nesil	turist
meclis	nüfus	yaban
medeniyet	parti	yadigâr
merasim	program	zat
mevdan	sınıf	ziyafet

2.29.4. Spor ve Oyunlar ile İlgili Adlar

futbol	maç	spor
kumar	saha	

2.30. Bilim ve Sanat ile İlgili Adlar

arşiv	fizik	kelam
bülten	fotoğraf	kimya
coğrafya	hat	konferans
delege	ıslah	kongre
desen	icat	kültür
edebiyat	ilim	kürsü
eser	ilmî	mantık
felsefe	intihal	marifet
film	kayıt	metafizik

mimik	proje	tarih
motif	rapor	tebliğ
müzakere	sanat	teknoloji
müzik	seminer	teori
nazariye	sempozyum	tercüme
program	şaheser	tıp

2.31. Askerlik ile İlgili Adlar

asker	kuvvet	şehit
bomba	mareşal	talimat
cephe	mavzer	tampon
depo	mayın	tank
general	mülazım	tatbikat
Jandarma	palaska	topuz
kahraman	silah	tüfek
kale	sipahi	zafer
kement	süvari	
kumandan	şarapnel	

2.32. Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar

anarşi	esir	isyan
anarşist	fetih	işgal
cellât [cellat]	harp	katliam
cinayet	hücum	kavga
dar	ihtilâl [ihtilal]	militan
esaret	istilâ [istila]	muharebe

mücadele	terör
suikast	zindan

2.33. Siyasi Olaylar ve Siyaset ile İlgili Adlar

aza	istiklal	resmen
cumhuriyet	kampanya	resmi
delege	manda	rey
demokrasi	meşrutiyet	saltanat
diktatör	miting	sansür
emir	muhalefet	siyaset; siyâset
enternasyonel	otorite	slogan
hâkimiyet	parti	tampon bölge
hükümet [hükûmet]	program	
iktidar	propaganda	

2.34. İdare ve İdari Olaylar ile İlgili Adlar

ambargo	idari; idarî	mamur
belediye	kasaba	merkez
devlet	komisyon	rejim
federal	komite	şehir
hâriciye [hariciye]	köy	teşekkül
heyet	mahalle	teşkilat; teşkilât
idare	mahallî	vilâyet

2.35. Görüş ve Ülkü Adları

cereyan	emperyalizm	faşizm
emperyalist	faşist	hitabe

içtihat	komünizm	sosyalizm
ideal	Marksist	şovenizm
ideoloji	Marksizm	taraf
ideolojik	politika	
komünist	sosyalist	

2.36. Din ve İnanç Adları

2.36.1. Allah'ın Sıfatları

Allah	Halik	mutlak
Cenab-ı Hak	Hay	mutlak hakim
gaffar	Hu	Rab
Hak	Mevla	rahman

2.36.2. Tarikat Adları ve Tarikat ile İlgili Adlar

Bektaşî	Mevlevî	Sinaî
Celvetî	Nakşibendî	şeyh
dergah	post	tarikat
derviş	postnişin	tekke
halvetî	Rüfaî	
Kadirî	semazen	

2.36.3. Mezhep Adları ve Mezhep ile İlgili Diğer Adlar

Alevî	Katolik	Sünnî
Caferî	mezhep	Şîî
Hanefî	Ortodoks	

2.36.4. Din ve İnanç ile İlgili Diğer Adlar

abdest	âlim	ayet
ahiret	amentü	Ayet-i Kerime

bismillah	hadis	islamiyet
cami	Hadis-i Şerif	Kabe
Cehrî zikir	halife	kader
cemaat	haram	kâfir
cuma	haşa	kefere
din	haşa sümme haşa	kelam
dinî	hazret	kelimeîşehadet
dinî merasim	helâl	kıyam
diyanet	hoca	kilise
dua	Hristiyan	kitap
ehli beyt	hurafe	kudret
elhamdülillah	huşu	Kur'an
Eşhedü en lâ ilahe illallah! Ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve resuluhu!	hutbe	Kur'ân-ı Kerîm
evliya	ibadet	maşher
ezan	ibadethane	melun
fetva	icma	melek
gâvur	icma-ı ümmet	mescit
gazi	iftar	mevlüt [mevlit]
gusül	ilahi emir	mihrap
günâh	ilahi (II)	mukabele bi'l-misil
günahkâr	imam	mukadder
hac	iman	mukaddes
hacı	İncil	mukaddesat
Haç	islam	mutasavvuf
	islami	mübarek

münkir	resul	şükür
Müslüman	Resul-i Ekrem	takdir
müşrik	ruhaniyet	tecelli
namaz	seccade	tesbih
namazgah	secde	Tevrat
niyaz	seferi	tövbe
niyet	sema	ümme
nur	sevap	vaaz
oruç	sofi [sofu]	vahiy
papaz	sünnet	vaiz
peygamber	şah	vebal
put	şehadet	Yahudi
putperest	şerefe	Yasin
ramazan	şirk	zikir

2.37. İkilemeler

2.37.1. Aynı Sözcüğün Tekrar Edilmesiyle Oluşanlar İkilemeler

başka başka	kelime kelime	tane tane
cümle cümle	lif lif	tekrar tekrar
hayır hayır	meydan meydan	zaman zaman
hemen hemen	renk renk	
hücre hücre	sokak sokak	

2.37.2. Anlamları Yakın Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

ayan beyan	cahil cühela	fakir fukara
------------	--------------	--------------

fitne fesat

para pul

2.37.3. Sesleri Birbirini Andıran Sözcüklerin Yan Yana Kullanılmasıyla Oluşan İkilemeler

filan falan

2.38. Ses ile İlgili Sözcükler

akis

kahkaha

şamata

aksiseda [aksiseda]

laf

tezahürat

avaz

nağme

feryat

nara

2.39. İlişki Sözlere

lütfen

2.40. Kalıp Sözcükler

2.40.1. Dualar

şükür

2.40.2. Beddualar

lanet

2.40.3. Yeminler

billahi

vallah

yemin

billaha

vallaha

tallahi

vallahi

2.41. Terimler

2.41.1. Hukuk Terimleri

adalet	hak	müessese
jüri	hüküm	nikâh
manda	iddia	şahit
af	kanun	tampon bölge
avukat	katil	tazminat
dâva	mahkûm	tebaa
delil	meşru	telif
gasp	miras	vasiyet

2.41.2. Sağlık ve Tıp Terimleri

ameliyat	ilaç	merhem
buhran	linik	perde
hasta	linik vaka	

2.41.3. Resim Terimleri

manzara	nakış	renk
resim	ton	

2.41.4. Müzik Terimleri

akort	fa	mi
akustik	güfte	musiki
aranjman	hava	nağme
bant	ilahî	ney
basbariton	konser	orkestra
davul	kudüm	plak
do	marş	pop

pop mzk	şark	ton
re	tempo	zurna
saz	tezene	

2.41.5. Dil ve Edebiyat Terimleri

abide	kafiye	nesir
anekdot	kalp	neşriyat
ansiklopedi	kelime	nokta
antoloji	kıta	not
argo	kitabe	nükte
aruz	kf	portre
beyan	lirik	roman
cilt	lirik şiir	satır
cümle	mahlas	seyahatname
destan	makale	sohbet
didaktik şiir	mana	sls
divan	mâni	şair
edebî	manzum	şiir
efsane	manzume	şive
fasikül	masal	talk
gazete	mecmua	tenkit
harf	mektup	trk
hatıra	metin	üslup
hece	msra	vecize
hikâye	nazım	vezin
ilahi	nefes	vokal

2.41.6. Tarih Terimleri

dergâh	kervan	sultan
ferman	kervansaray	şah
hal	lale	şehzâde
han	mehter	taht
hanedan	molla	tekke
Hitit	padişah	zemberek
hükümdar	sadrazam	
kale	sipahi	

2.41.7. Ticaret, İş ve Ekonomi Terimleri

bedel	hisse	maliye
bilet	ikramiye	mark
burjuva	iktisadi	mülkiyet
burjuvazi	istihdam	müşteri
bütçe	kalifiye	özel sektör
dinar	kapitalist	paha
dolar	kapitalizm	para
döviz	kâr	peşin
ekonomi	kira	pul
etiket	kuruş	rüşvet
fatura	lira	senet
fiyat	maaş	sermaye
gümrük	mal	servet
harç	mali	ticaret
hazine	malik	ticarî

ücret	vakıf	vesayet
-------	-------	---------

2.41.8. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri

delil	prensip	telkin
fobi	sadist	zekâ
intiba	şuur	

2.41.9. Felsefe Terimleri

ateist	ifade	materyalizm
diyalektik	Materyalist	tasavvuf

2.41.10. Fizik, Kimya, Biyoloji Terimleri

benzin	hareket	kuvvet
dinamit	hücre	
elektrik	kilovat	

2.41.11. Matematik Terimleri

daire	kilometre	miskal
kare	metre	rakam

2.41.12. Sinema, Tiyatro, Radyo, Televizyon Terimleri

aktör	kanal	sahne
başrol	matine	senaryo
dokümanter	prodüktör	temsil
dram	program	tiyatro
film	radyo	video
kamera	rol	videobant
kameraman	röportaj	

2.42. Argo İfadeler ve Argo ile İlgili Diğer Adlar

ahmak	galiz
avanak	küfür

2.43. Halk Ağzında Bulunan Sözcükler

emme	essah	yaban
emmi	hayvan	

2.44. Eskimiş Sözcükler

avam	haşmet	kudüm
beynelmilel	herze	kufi
bühtan	hitabe	kumkuma
celil	hükümran	kutup
cenah	ibadethane	külli
cezbe	icma	mahluk
dar	içtimai	marifet
destur	idarehane	mavzer
dinar	ihya	mektep
ebet	indi	memure
ekalliyet	intihal	menşe
encam	ittihat	misafirhane
gusülhane	izan	miskal
gümrah	kabil	muallak
Halveti	kaim	mukadder
hariciye	kefere	mukaddesat
haslet	kement	muntazaman

muzaffer	nazariye	talik
mültefit	nüktedan	tarh
münekkit	post	tebaa
münevver	postnişin	teber
münferit	revak	tebliğ
müreffeh	rey	tefeyyüz
müşrik	safiyet	terakki
mütecessis	sahife	tezahür
mütefekkir	sefir	türbedar
müteşekkil	serpuş	umman
namazgah	şek	vesayet
nâr	şerha	zulmet

2.45. Birleşik Adlar

başpiskapos	ibadethane	postahane[postane]
başrol	idarehane	sonbahar
gergef	ilkbahar	şaheser
gusülhane	kahvehane	topyekûn
hapishane	kervansaray	vatansever
hazırcevap	kütüphane	yazıhane
hemşehri	misafirhane	

2.46. İnsani Vasıf, Durum ve İnsanlık ile İlgili Adlar

alet	cevher	ehil
bela	dilber	erbap
cehennem	efendi	fark

fazilet	kumaş	mutasavvuf
gavur	kumkuma	münevver
haysiyet	kurban	mütefekkir
hoca	kutsiyet	rakip
hüner	kutup	sahip
itibar	lider	sıfat
itidal	lohusa	şahsiyet
kabiliyet	mahiyet	şeref
karakter	mahluk	üstat
katil	makam	vakar
kavmiyet	malik	vasıf
kıyafet	marifet	yezit
kudret	muhatap	zarafet

2.47. Hareketlilik, Davranış İfade Eden Adlar

ciddiyet	mukabele	takip
cilve	müdahale	tatbikat
darbe	münakaşa	tavır
destek	naz	tedbir
destur	nezaket	tehdit
eda	red	temas
garip	sefer	terk
hamle	sevk	teslim
ikram	seyahat	teslimiyet
iltifat	sürat	teşkil
men	tahrip	zulüm

2.48. İrade, Düşünce Bildiren Adlar

ahlak	ifade	mukayese
akıl	ikaz	murat
aleyh	ilham	nabız
bahis	inat	nakil
beddua	inkâr	niyaz
cehalet	irfan	niyet
cevap	istismar	özür
çare	itiraf	plan
çelişki	itiraz	platonik
emel	iz'an	prensip
fantezi	kafa	rahat
fikir	kanaat	rahmet
fikriyat	karar	rıza
gaye	kılıf	rica
gayret	kıyas	rota
hakaret	leh	rüya
hatır	maksat	sabır
hayal	masal	safsata
hedef	menfaat	sitem
herze	merak	sitem
hile	mesaj	şek
husus	mesuliyet	şekil
ısrar	mevzu	şevk
idrak	misal	şikâyet

şirk	takdis	teselli
şuur	talep	teşekkür
şükran	tarif	teşvik
şükür	tasdik	tohum
şüphe	tasvip	tövbe
taassup	tavsiye	ufuk
tabiat	tebrik	umur
tabir	teklif	ümit
tahammül	temin	vicdan
tahmin	tercih	zevk
tahrik	tereddüt	zihniyet
takdir	tespit	

2.49. Duygu İfade Eden Adlar

alaka	endişe	hiddet
ar	esef	his
arzu	fobi	hoş
aşık	gam	huzur
aşk	gurur	hüzün
ateş	hasret	iftihar
cesaret	hassasiyet	ihtiras
çile	hayret	insaf
dağ	heves	intiba
dert	heyecan	intikam
dünya	hırs	kahr
efkar	hışım	kalp

kibir	minnet	ruh
kin	minnettar	sevda
lezzet	muhabbet	telaş
memnuniyet	nefret	vahşet
merhamet	romantizm	

2.50. Durum Bildiren Adlar

ahşap	duvar	hacet
alamet	düşman	hadise
alay	ebet	hâl
ateş	edep	harabe
ayıp	emniyet	hasar
ayna	encam	haslet
bela	enkaz	haşmet
bereket	esaret	hata
bühtan	esas	hava
cereyan	facia	hesap
cezbe	fayda	heybetle
çember	felaket	hezeyan
davet	fırsat	hezimetle
dehşet	firavun	hiza
detay	fitne	hürriyet
devam	gada	icap
dikkat	gaflet	iflas
dram	gurbet	ihanet

ihmal	liste	sebep
ihtişam	liyakat	sefalet
ihtiyaç	lüks	sefaret
ihya	lütuf	serzeniş
ilave	macera	seyir
imdat	manzara	silsile
imkân	mecburiyet	şart
isnat	mesele	şekil
istifade	mizaç	tablo
istisna	model	tam
işaret	münasebet	tanzim
ithaf	müşkül	tarz
ittihat	nafaka	tasfiye
kabul	nev	tefeyyüz
kademe	nimet	tefrika
kalıp	nizam	tehlike
kayıp	nokta	terakki
kaza	pençe	tesadüf
keşif	rahat	tezahür
keyif	refah	tezat
kıymet	saf	tortu
kusur	safiyet	vahşet
kuşe	sahne	vaka
kuvvet	saltanat	vekâlet
leke	samimiyet	vesile

virane	zafer	zirve
vuslat	zarar	zulmet
yaban	zemin	
zaaf	zindan	

2.51. Zamirler

başka	filan
falan	herkes

2.52. Zarflar

acaba	daima	henüz
âdeta	derhal	hep
alelacele	dostane	hiç
arifane	ebediyen	itibaren
asıl	elbet	kadar
aslen	elbette	kâh
aynen	evvela	katiyen
bazen	galiba	kazara
bazı	gayet	lütfen
belki	gerçi	maalesef
beraber	güya	muntazaman
bereket	hakikaten	mutlaka
bilfiil	hâlâ	nasıl
bilhassa	hatta	nokta nokta
bizzat	hazır	rağmen
cesur	hemen	resmen

saat	ta	topyekün
sabah	tabii	velhasıl
sade	tam	yani
sanki	tamamen	zaten
şahsen	tekrar	

2.53. Sıfatlar

2.53.1. Niteleme Sıfatları

acele	cam	düşman
ahmak	can	düzenbaz
ahşap	celil	ebedi
ait	cesur	edebi
aleni	ciddi	emperyalist
arif	cömert	esas
asfalt	cümle	esmer
asıl	çeşit	essah
asıl	çifte	fakir
ateist	çirkin	falan
avanak	dair	fatih
aziz	demokratik	fazıl
başka	didaktik	fazla
bazı	diğer	federal
berbat	dini	ferah
beynelmilel	dokümanter	fesat
burjuva	dost	fevkalade
cahil	dürüst	fiziki

fötr	hükümran	kindar
gaffar	hür	klasik
gafil	ibaret	kör
galiz	içtimai	kristal
garip	idari	kurnaz
girift	ideoloji	küllü
gümrah	ihtiyar	lazım
haberdar	iktisadi	lüks
hafif	ilmi	maddi
hain	indi	mağlup
hakiki	insanî	mağrur
hâkim	islami	mahalli
hamile	izbe	mahcup
haram	kabil	mahkum
has	kadife	mahrur
hasta	kadir	mahsur
havai	kafi	mahzun
hayır (II)	kahraman	mali
hayran	kaim	mamur
hazırcevap	kalifiye	manevi
hazin	kamil	manidar
helal	kehribar	manzum
hemen	kel	maya
her	kepaze	mazlum
hoş	kibar	mecnun

meçhul	mükellef	peşin
medeni	mükemmel	platonik
mel'un	mültefit	prefabrik
melamin	mümkün	putperest
mensup	münferit	rahat
merhum	münkir	rahman
mermer	müreffeh	razı
mert	müsait	rengarenk
mest	müstakil	resmî
meşgul	müstahak	reva
meşhur	müsterih	rezil
mezun	müstesna	sade
milli	müşrik	sadık
mini	mütecessis	sadist
modern	müteşekkil	sakin
muallak	müthiş	samimi
muhtaç	nadide	sanatkar
muhterem	nasıl	sedef
muhteşem	naylon	sefil
mukadder	nefis	serbest
mukaddes	net	serkeş
musallat	noksan	sersem
mutlak	normal	sert
muzaffer	nüktedan	sıfat
mübarek	perişan	sıfır

siyasi	temiz	vatanperver
sosyal	temsili	viran
şahsi	tenha	yekpare
şair	teorisyen	yetim
şairane	ticari	zalim
şerif	tip	zarif
şirin	tipik	zayıf
şuh	tiryaki	zeki
tabii	turistik	zengin
tam	tül	ziyade
tarihî	umumi	zor
taze	usta	
temel	vahşi	

2.53.2. Sayı Olan Sıfatlar

defa	milyon
milyar	sıfır

2.53.3. Renk Olan Sıfatlar

beyaz	mavi	siyah
esmer	pembe	
lacivert	rengârenk	

2.53.4. Ebat Bildiren Sıfatlar

yekpare

2.53.5. Miktar Bildiren Sıfatlar

adet	fazla	kâfi
derece	her	kere

kontenjan	parça	tane
miktar	şerha	zırnık
nispetinde	tam	ziyade

2.54. Ünlemler (saygı, istek, seslenme, şaşkınlık, merak, onama sözleri)

acaba	eyvah	müjde
aferin	fevkalade	sultan
aman	haşa	tallahi
billahi	hayret	üstat
bre	heyhat	vah
dehşet	illallah	vallahi
efendi	keşke	yahu
evlat	mübarek	

2.55. Bağlaçlar

ama	fakat	ne...ne...
amma	halbuki	ve
belki	hem	veya
çünkü	ki	ya
eğer	mademki	ya...ya...
emme	meğer	yani

2.56. Edatlar

başka	hayır (I)	mesela
derece	kadar	

Metinler İçinde Kullanılmış Olan Kısaltmalar

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADEKSAM	Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim-Kültür ve Sanat Merkezi
AP	Adalet Partisi
ATV	Aktif- Aktüel Televizyon
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Dr.	Doktor
Hz.	Hazreti
km	kilometre
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
NATO	North Atlantic Treaty Organization
PKK	Partiya Karkeren Kurdistanê
Prof.	Profesör
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STV	Samanyolu Televizyonu
T. C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜM ÇÖDER	Tüm Çingenele Özgürlük Derneği
tv	televizyon
vs.	vesaire
YÖK	Yükseköğretim Kurul

SONUÇ

Bu çalışmamızda, Yavuz Bülent Bakiler'in *Âşık Veysel, Şiirimizde Ana, Seninle, Üsküp'ten Kosova'ya* adlı eserleri taranmıştır. İncelenen metinlerde geçen söz varlığının anlamları çeşitli sözlüklerden yararlanılarak verilmiştir. Ulaşabildiğimiz sözlüklerde anlamını bulamadığımız sözlük birimlerin anlamları tarafımızdan verilmiştir. Oluşturulan *Sözlük* bölümü ve *Söz Varlığı* bölümlerindeki verilerden yararlanarak şunları söylemek mümkündür:

Âşık Veysel, Şiirimizde Ana, Seninle, Üsküp'ten Kosova'ya adlı eserlerdeki söz varlığını oluşturan madde başı olarak 8.000'e yakın sözcüğün 1615'i yabancı kökenlidir. Bu 1615 sözcükten Bulgarca, İspanyolca, Macarca, Yunanca kökenli 1'er; Ermenice kökenli 2; Latince ve Rusça kökenli 3'er; Almanca kökenli 5; İngilizce kökenli 14; Rumca kökenli 29; İtalyanca kökenli 40; Fransızca kökenli 251; Farsça kökenli 255; Arapça kökenli 1009 sözcük vardır.

Yavuz Bülent Bakiler'in yüzyıllar önce dilimize yerleşmiş, tüm toplum tarafından yaygın bir şekilde kullanılan ve kendisinin de artık Türkçeleşmiş kabul ettiği Arapça, Farsça kökenli sözcükleri çokça kullanması doğaldır. Türk dilinin gelişmesi için çok çaba sarf eden Bakiler'in eserlerinde taradığımız madde başı olarak 8.000'e yakın sözcükten yabancı kökenli sözcükleri çıkarırsak yazarın % 84 oranında Türkçe kökenli sözcük kullandığını söyleyebiliriz.

Yavuz Bülent Bakiler'in eserlerinde kullandığı 96 sözcük bugün kullanılmayan (bir söyleyişe göre eskimiş) sözcüklerden, 19 sözcük ise halk ağzına ait sözcüklerden oluşur.

Atasözleri, deyimler, ikilemeler, ilişki sözleri, terimler, dualar-beddualar, yeminler, kalıp sözlerden her biri metinlerde önemli bir yer tutmaktadır. Eserlerde 6 ayet, hadis ve kelam-ı kibar, 9 yemin sözü, 9 tabiat taklidi sözcük, 11 slogan, vecize, 13 argo söz, 18 pekiştirme, 19 dua-beddua, 20 atasözü, 24 ilişki sözü, 52 sapma, 55 kalıplaşmış söz, 130 ikileme, 490 terim, 696 deyim bulunmaktadır.

Sosyal ve kültürel değerlerin bireyler tarafından özümsemesinde Türk toplumunda önemli eğitim-öğretim araçlarından birisi olduğu kadar, milletimizin önemli kültürel öğelerinden olan atasözleri ve deyimler; dil öğretimi, kültür edinimi ve aktarımında önemli rol oynamaktadır. Atasözleri ve deyimler; anlatımı etkili

kılma, söyleneni açıkça, kolay, anlaşılır bir şekilde dile getirme ve bunları yazılı olarak ifade edebilme konusunda çok önemli etkilere sahiptir. Bu eserlerde görüldüğü kadarıyla, Türkçenin ve Türk kültürünün zenginliğinin en önemli göstergesi olan deyimleri Yavuz Bülent Bakiler eserlerinde çokça kullanmıştır.

Eserlerde kullanılan sözcükler, cümledeki görevleri esas alınarak sınıflandırıldığında şöyle bir sonuç çıkar: 1202 sıfat, 408 zarf, 60 ünlem, 40 zamir, 31 bağlaç, 17 sözcük ise edat görevinde kullanılmıştır. Bunlar arasında sıfat ve zarflar zengin bir kadro oluşturmaktadır. Eserlerde 234 basit, 593 türemiş, 512 birleşik fiil olmak üzere toplam 1339 de fiil bulunmaktadır.

Bunların dışında metinlerde 3936 ad kullanılmıştır. Bu adların 101'i insani vasıfları bildiren, 54'ü hareketlilik, davranış ifade eden, 149'u irade, düşünce bildiren, 83'ü duygu ifade eden, 420'si durum bildiren adlardandır. Ayrıca 266 -ma/-me ekli; 20 -ış/-iş, -uş/-üş ekli ad vardır.

Bu adların dışında söz varlığı kısmının diğer bölümlerinde ele aldığımız adların en az kullanımdan en fazla kullanıma doğru sıralaması şu şekildedir:

Ölçü Adları: 8

Parti Adları: 8

Renk Adları: 8

Hastalık Adları ve Hastalık ile İlgili Diğer Adlar: 9

Mahalle, Meydan, Sokak, Çarşı Adları: 9

İçecek Adları ve İçecek ile İlgili Diğer Adlar: 10

Bölge Adları: 11

Ebat Bildiren Adlar: 12

Deniz, Nehir, Göl, Dere Adları: 14

Eğitim ile İlgili Adlar: 15

Dağ, Ova, Yayla, Tepe, Ada Adları: 16

Hava Olayları ile İlgili Adlar: 17

Lisan Adları: 18

Başkent Adları: 19

Gök Bilimi ile İlgili Adlar: 19

Soru Adları: 22

Madenler ve Enerji Kaynakları Adları: 25

Miktar Bildiren Adlar: 27

Lakap, Unvan Adları: 30

Yiyecek Adları ve Yemek ile İlgili Diğer Adlar: 35

Sayı Adları: 37

Coğrafya ile İlgili Adlar: 42

Ülke Adları: 43

Akrabalık Adları ve Akrabalık ile İlgili Diğer Adlar: 43

Cinsiyet, İnsan Ömrü ve İlişkileri ile İlgili Adlar: 47

Şehir Adları: 48

Birleşik Adlar: 48

Yön Adları: 49

İlçe, Semt ve Köy Adları: 51

Bitki Adları ve Bitki ile İlgili Diğer Adlar: 52

Yazın Adları: 53

Askerlik ile İlgili Adlar: 58

Hayvan Adları ve Hayvan ile İlgili Diğer Adlar: 59

Siyasi Olaylar ve Siyaset İle İlgili Adlar: 60

Muhit Adları: 62

İdare ve İdari Olaylar ile İlgili Adlar: 62

Binanın Bölümleri ve Yapı Malzemeleri Adları: 63

Giyim, Kuşam, Kumaş ve İlgili Diğer Adlar: 65

Kurum, Kuruluş Adları: 65

Bilim ve Sanatla İlgili Adlar: 65

Savaş, Kargaşa ile İlgili Adlar: 66

Yapı ve Bina Adları: 68

İnsan Bedeni ve İnsan Bedeni ile İlgili Diğer Adlar: 71

Görüş ve Ülkü Adları: 84

Kavim ve Boy Adları: 95

Bina, İş Yeri ve Yapı Adları: 102

İş, Meslek, Rütbe, Görev ve İlgili Diğer Adlar: 156

Sosyal Olaylarla İlgili Adlar: 191

Araç, Eşya Adları: 216

Din ve İnanç Adları: 237

Zaman Adları: 241

Özel Adlar: 335

Yazar adlar içinde en fazla özel adlar, din ve inanç adları, eşya adları, sosyal olaylar ile ilgili adlar, iş ve meslek adları gibi adlar kullanmıştır. Yazarın en az kullandığı adlardan bazıları ise ölçü, renk, içecek ve hastalık adlarıdır.

Bunların dışında yazar eserlerinde askerlik, siyasi olaylar ve savaş ile ilgili adları da çokça kullanmıştır. Bu adların metinlerdeki kullanım sıklığı da aynı derece fazladır. Kendi ülkelerinde esaret içinde yaşayan bütün Türk Cumhuriyetlerinin acısını duyan, duyuran, orada yaşayan Türk halkının derdine eğilen, onlarla bağımızı koparmamamız gerektiğini, onlarla ilgilenmemiz gerektiğini düşünen Yavuz Bülent Bakilerin eserlerinde Üsküp, Yugoslavya, devlet, millet sözcükleri çokça yer almaktadır.

Anadolu'ya, Anadolu insanına değer veren, eserlerinde Anadolu'yu, güzeli, çirkinini ile bir arada gerçekçi şekilde gösteren Yavuz Bülent Bakiler'in eserlerinde Anadolu, Türk, Türkiye, Sivas sözcükleri de çokça geçmektedir.

Yazar, metinlerde en fazla ad ve sıfat en az bağlaç ve edat kullanmıştır. Ancak ve, veya, da/de, ki, ama, bile, ile bağlaçları ile gibi, için, kadar edatlarının eserler içindeki oranı düşünüldüğünde bağlaç ve edatların kullanılma oranının da yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Bunların dışında metinlerde geçen sözcükler içinde kullanım sıklığı fazla olan diğer sözcükler ise yüz, beş, bin, bir gibi sayı adları; bütün, büyük, çok, güzel, o, bu gibi sıfatlar; daha, diye, en, hiç, sonra, şimdi gibi zarflar; el, ev, göz, insan, yer gibi adlar; ben, bana, onlar, siz, biz, bu, o, kendi gibi zamirler; ne, nasıl, mı/mi/mu/mü gibi soru adlarıdır. Ayrıca olmak, almak, söylemek, yapmak, gitmek, gelmek, demek, istemek, geçmek, anlatmak, kalmak, götürmek ve yaşamak fiilleri de metinlerde çokça kullanılmış olan fiillerdir.

Taranan dört esere göre Yavuz Bülent Bakilerin söz varlığı madde başını oluşturan sözlük birim olarak yaklaşık 8.000, madde içlerini de hesaba katarsak bu sayısının 10.000'i bulunduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan 1147'sinin anlamı, tarafımızdan verilmiştir. Yazarın Türk dilinin söz varlığına bu örnekleriyle katkı sağladığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABACI, Tahir (2000). *Harput/Elazığ Türküleri*, İstanbul: Pan Yayıncılık.
- AFŞAR, Funda, (2004). *Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Kelime Dünyası*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- AKGÜL, Leyla (2012). *Pir Sultan Abdal Sözlüğü*, Ankara: Barış Kitap.
- AKSAN, Doğan (1993). *Türkçenin Gücü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKSAN, Doğan (1996). *Türkçenin Sözcük Varlığı*, Ankara: Engin Yayınevi.
- AKSAN, Doğan (1998). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKTAŞ, Atilla (2010). *Yavuz Bülent Bakiler'in Şiir Sanatı*, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- AKYOL, Gizem (2005). *Cahit Külebi ve Yavuz Bülent Bakiler'in Şiirlerinde Anadolu ve Anadolu İnsanı*, Balıkesir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- ALKAYA, Ercan (2008). “Türk Lehçeleri Arasında Sözcük Alış Verişi ve Söz Varlığı Değişimi: Osmaniye Tatar Ağzı Örneği”, *Turkish Studies*, Volume 3/3.
- ALTUNTAŞ, İsmail Hakkı (2010). “Rifâi Tarikatinde Usûl”
<http://ismailhakkialtuntas.com/2010/10/08/rifai-tarikatinde-usul/>
- ARSLAN, Fatih (2010), “Yavuz Bülent Bakiler”, *Küllîye*. 44: 84-86.
- AYDIN, Aydın (2005). Alevi-Bektaşî İnanç Önderleri; Dedeler; Babalar; Ocaklar, Dergahlar, *Uluslar Arası Bektaşîlik ve Alevîlik Sempozyumu*, Süleyman Demirel Üniversitesi, 28/30 Eylül 2005, Isparta.
- AYTEKİN, Osman (2013). “Şair, Şiir ve Şiir Dinletileri”
http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/Sair_siir_ve_siir_dinletileri/15515#.VXFJx0377IU
- AYTEKİN, Tuğba (2009). *Elvân-ı Şirâzî'nin Gülşen-i Râz Tercümesi'nde Kelime Grupları*, Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

- BÂKİLER, Y. B. (1977). *Yalnızlık*, Ankara: Hisar Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (1982). *Şiirimizde Ana*, Ankara: Eroğlu Matbaacılık Sanayi.
- BÂKİLER, Y. B. (1991). *Seninle*, Erzurum: Kùltür ve Eğitim Vakfı Yayınevi.
- BÂKİLER, Y. B. (2002). *Sivas'a Şiir*, İstanbul: Sivas Zara Karacahisar Köyü Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği.
- BÂKİLER, Y. B. (2003). *Arif Nihat Asya'nın Sevgi Mektupları*, İstanbul: Size Dergisi Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2008-a). *Arif Nihat Asya İhtişamı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2008-b). *Gidenlerin Ardından*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2009-a). *Azerbaycan Yüreğimde Bir Şahdamardır*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2009-b). *Elçibey*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2009-c). *Muhsin Başkan*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2010-a). *1944-1945 Irkçılık – Turancılık Davasında Sorgular Savunmalar*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2010-b). *Áşık Veysel*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2011-a). *Harman*, İstanbul: Size Dergisi Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2011-b). *Türkistan Türkistan*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2011-c). *Tabuları Yıkarak*, İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2012-a). *Sözün Doğrusu 2*, İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2012-b). *Sözün Doğrusu-1*, İstanbul: Umut Matbaacılık.
- BÂKİLER, Y. B. (2012-c). *Üsküp'ten Kosova'ya*, İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2013-a). *Duvak*, İstanbul: Yakın Plan Yayınları.

- BÂKİLER, Y. B. (2013-b). *Unutamadıklarım*, İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- BÂKİLER, Y. B. (2013-c). *Gönlümdelikler ve Ötekiler*, İstanbul: Yakın Plan Yayınları.
- Balkan İncileri “Makedonya'daki Osmanlı Camileri”
http://www.balkanincileri.gen.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=243:camii&catid=52:camii&Itemid=102
- BALYA, Turgut (1985). “Sağın Işığ: Aydınlar Ocağı”, *Nokta Dergisi*. 7: 12-17.
- BAŞ, Bayram (2011). “Söz Varlığı ile İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 29: 27-61.
- Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı (2013). “Kuruluş ve Tarihi Gelişim”
<http://www.diyanet.gov.tr/tr/kategori/kurulus-ve-tarihce/28>
- BAŞLAMIŞLI, Macide (2010). *Tarık Buğra'nın “Küçük Ağa” İsimli Romanındaki Kelime Gruplarının İncelenmesi*, Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- BAŞTÜRK, Şükrü (2009). “Rüşdî'nin Şerh-i Dibâce-i Gülistan'ında XVI. Yüzyıl Türkçesinin Söz Varlığı”, *Turkish Studies*, Volume 4/6.
- BATUR, Betül (2012). *Yavuz Bülent Bakiler'in “Harman” Adlı Eserinin Biçim ve İçerik Açısından İncelenmesi*, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- BOZ, E. (2006). “ *Sözlük ve Sözlükçülük Sorunu*”, Türkçenin Çağdaş Sorunları, İstanbul: Divan Yayınları.
- BÜYÜKKILIÇ, Songül (2011). *Rızaeddin Fahreddin'in “Ahmet Midhat Efendi” Adlı Eserinin Kelime Hazinesi Bakımından İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- CABAR, Ayşen (2008). *Yahya Kemal'in Şiirlerinin Dizini*, SAÜ- Lisans Tezi, Sakarya.
- ÇAKMAK, Cihan (2010). *Türkmen Türkçesi Konu Çözümlemeli Söz Varlığı*, Ege Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- ÇETİN, Nurullah (2009). *Şiir Tahlilleri 1*, Ankara: Öncü Kitap.

- ÇETİŞLİ, İsmail (2010), “Yavuz Bülent Bakiler’in Şiirlerinde Dini Duyarlılık”,
Küllîye. 44: 33.
- ÇINARLI, Mehmet (1987), “Hisar’dan Hatıralar”, *Türk Dili*. 425: 304-318.
- Çocuk & Aile Röportajları (2011). “Yavuz Bülent Bakiler Röportajı”
<http://www.cocukaile.net/yavuz-bulent-bakiler-roportaji/>
- ÇOLPAN, Yılmaz (1963). *Ataç’ın Sözcükleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÇÖKSE, Bahar (2011). *Ziya Gökalp Nesirlerinin İndeksi*, SAÜ- Bitirme Ödevi,
Sakarya.
- DEMİRCİ, Ali Rıza (2010). “*Fatih Harbiye*” Romanında Kelime Grupları,
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1978). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara:
Doğuş Matbaası.
- Dil Derneği (1998). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- DİLÇİN, Cem (2009), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DUMAN, Ruhi (2007). “İktisadi Hayat” <http://www.vda.org.tr/Yazidizileri/iktisadi-hayat/10/3>
- DURMAZ, Canan, (2008). *Yûnus Emre Divanı’nda ve Risâletü’n-Nushiyye’de Kelime Grupları ve Söz Varlığı*, SAÜ- Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Dünya Bülteni (2011). “Üsküp’te Osmanlı’dan Kalan Bir Türk Çarşısı”
<http://www.dunyabulteni.net/haber/170732/uskupte-osmanlidan-kanal-bir-turk-carsisi>
- Dünya Gazetesi (2008). “Tarım ve Hayvancılıkta 9 Projeye Katkı”
<http://www.dunya.com/mobi/tarim-ve-hayvancilikta-9-proje-2212h.htm>
- Edirne Belediye Başkanlığı / Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, “Kırkpınar Ağalığı”
http://www.edirnebelediyesikultur.com/haberler_detay.php?id=5342
- EMİNOĞLU, Emin (2010). *Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası*,
Sivas: Asistan Yayınları.

- EMİROĞLU, Öztürk (2000). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Hisar Topluluğu ve Edebî Faaliyetleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ENGİN, Sabahattin (1991). “Yavuz Bülent Bakiler“in Beş Şiiri Üzerine Bir Tenkit Denemesi”, *Millî Kültür*, Sayı: 86: 38-41.
- ENGİNÜN, İnci (2008). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ERANDAÇ, Bülent (2012). “Balkan Faciası”
http://www.takvim.com.tr/yazi_dizisi/2012/03/06/balkan-faciasi
- ERCAN, Yılmaz (2011). “Meclis Üyeleri Ne İş Yapar?”
<http://www.5ocaknews.com/haberler/kose-yazilari/meclis-uyeleri-ne-is-yapar.html>
- ERGÜZEL, Mehmet Mehdi ve Esra KİRİK (2012). “Sait Faik Abasıyanık’ın Hikâyelerinin Söz Varlığı Üzerine”, *Turkish Studies* Volume 7/4.
- ERTUĞRUL, Elif (2008). *Fuzuli Divanında Kelime Grupları ve Söz Varlığı*, SAÜ-Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- ESATOĞLU, Ahsen (2011). *Ahkâm-ı Akâid’in Söz Varlığı*, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.
- Gaziantep İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2014). “Halk Oyunları”
<http://www.gaziantepturizm.gov.tr/TR,95171/halk-oyunlari.html>
- GEN, Sıla (2009). *Harezmi Türkçesinden Kazakçaya Hayvanlarla İlgili Söz Varlığı*, Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Gezip Gördüm Gezi Rehberi (2013). “Üsküp Gezilecek Yerler”
<http://gezipgordum.com/uskup-gezilecek-yerler>
- GÖĞEBAKAN, Ceren (2010). *Yavuz Bülent Bakiler’in “Duvak” Adlı Şiir Kitabının Söz Varlığı*, Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- GÖKBAYRAK, Hür (2014). “Çin Zulmünün Tarihi”
http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_102.htm
- GÖZLER, H. Fehmi (1979). *Atasözleri ve Seçilmiş Güzel Sözler*, İstanbul: İnkılap.

GÜL, Zülküf (2008). *Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Romanındaki Söz Varlığı*, Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

GÜLTEKİN, Gül (2008). *Bâkî Divanı'ndaki Kelime Grupları ve Söz Varlığı*, SAÜ- Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

GÜMÜŞKILIÇ, Mehmet (2012). "Macaristan Türkolojisi Üzerine Bir Biyo-biyografi Denemesi", *Turkish Studies*, Volume 7/4: 367-406.

GÜNAY, Doğan (2007). *Sözcükbilime Giriş*, İstanbul: Multilingual.

GÜNGÖR, Yahya "Kültür Mirasımız Dibek Taşı"

<http://www.yahyagungor.net/kultur-mirasimiz-dibek-tasi.html>

GÜNŞEN, Ahmet (2009). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında 'Alevi-Bektaşî' Anlamlı Söz Varlığı Üzerine", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 52: 101-124.

GÜZEL, Ferdi (2007). *Peyami Safa'nın "Yalnızız" Romanında Söz Dizimi*, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

HANÇERLİOĞLU, O. (2009). *Türk Dili Sözlüğü*, Ankara: Remzi Kitabevi.

HATİBOĞLU, Vecihe (1963). *Atasözleri ve Deyimler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

HATİBOĞLU, Vecihe (1981). *Türk Dilinde İkileme*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

<http://rehber.ihya.org/yenirehber>

<http://tr.wikipedia.org/wiki>

<http://www.kelimeanlaminedir.com>

<http://www.nedirnedemek.com/>

<http://www.tdvislamansiklopedisi.org/>

<http://www.tika.gov.tr/tr>

<http://www.uludagsozluk.com>

<https://eksisozluk.com/demek>

<https://tr.instela.com>

Hürdoğan (2011). “Sabrın ve Sanatın Eseri Sivas Halıları”

<http://www.hurdogan.com/?hur=haberdetay&id=8235>

IŞIK, İhsan (2004). *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C. 1, Ankara: Elvan Yayınları.

İŞITMAN, İshak Refet, (1933). *Karacaoğlan*, Ankara: Ankara Halkevi Neşriyatı.

İçişleri Bakanlığı “İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun”

http://www.nvi.gov.tr/Files/File/Mevzuat/Ilgili_Diger_Mevzuat/Kanun/pdf/İcisleriTeskilatGorevKanun.pdf

İçişleri Bakanlığı/ Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, “İl, İlçe ve Belde Belediyeleri Yönetim Yapısı ve Teşkilatı”

<http://www.migm.gov.tr/MahalliIdareler.aspx?DetayId=9>

İmlâ Kılavuzu, (1998). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

IPEK, Zafer, (2004). *Reşat Nuri Güntekin’in “Acımak” İsimli Eserindeki Kelime Gruplarının İncelenmesi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

KAHRAMAN, Sercan (2007). *Peyami Safa'nın 12 Romanındaki Kelime Kadrosu ve Sıklık Sayıları*, SAÜ- Bitirme Ödevi, Sakarya.

KANTER, Mehmet Fatih, (2001). “Yavuz Bülent Bakiler’in Şiirlerinde Sivas”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*.10: 112-120.

KARA, Funda (1996). *Sait Faik'in Kısa Hikayelerinde Söz Dizimi*, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

KARAAĞAÇ, Günay (2009). *Türkçenin Söz Dizimi*, İstanbul: Kesit Yayınları.

KARAAĞAÇ, Günay (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KARAKAYALI, Tuğba (2010). *İhsan Oktay Anar'ın “Amat” Adlı Romanında Kelime Grupları*, Balıkesir Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

KARAKILIÇ, S. (2006). Yavuz Bülent Bakiler'e Armağan, İstanbul: *Size Dergisi Yayınları*.

- KARATAŞ, Turan (2001). “Yavuz Bülent Bakiler’in Şiirlerinde Anneler ve Babalar”, *Türk Dili*. 595: 61-69.
- KARTAL, Numan (1999). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap.
- KAYA, Doğan (2010). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KAYA, Rıfat (2012). “Sivas’ta Türkü Kültürü ve Sivas Türküleri”
<http://www.sivaskulturenvanteri.com/sivasta-turku-kulturu/>
- Kemal GÖZLER ve Gürsel KAPLAN (2012). “Bakan Yardımcıları Bakanlık Hiyerarşisine Dâhil Midir?”, *TBB Dergisi*. 98: 12-24.
- KIR, Ebru (2008). *Yahya Kemal’in Nesirlerinin Dizini*, SAÜ- Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- KIR, Ebru (2009). *Yahya Kemal Beyathı’nın Nesirlerinde Söz Varlığı*, SAÜ- Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- KIRCA, İhsan Tevfik (1996). “Yavuz Bülent Bakiler’in Şiirlerinde Anadolu Teması”, *Türk Edebiyatı*. 278: 43-44.
- Kolektif (2009). *İlköğretim Deyimler, Atasözleri, Özdeyişler* Ankara: Bilgi Yayınevi.
- KOT, Yasemin (2009). *Ahmet Rasim’in “Şehir Mektupları” Ve “Romanya Mektupları”nda Söz Varlığı*, Celal Bayar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Manisa.
- KÖKTEMİR, Faik (2012). “Osmanlı İskan Politikası ve Şehirleri Bakımından Ermeni Sorunu” <http://www.sehirplanlama.net/osmanli-iskan-politikasi-ve-sehirleri-bakimindan-ermeni-sorunu.html>
- KURDAKUL, Şükran (1999), *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap.
- KÜÇÜKMEHMETOĞLU, Ömer (2010). *Musa Carullah Bigiyef’in Dîvân-ı Hâfız İsimli Eserinin Kelime Hazinesi Bakımından İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- MIH, Nazan (2011). *Sait Faik Abasıyanık’ın “Havada Bulut” Adlı Hikâye Kitabındaki Hikâyelerin Kelime Grupları Bakımından İncelenmesi ve*

Türkçe Eğitime Katkısı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

OCAK, Fatih (2006). *Süheyl ü Nev-bahâr'daki Kelime Grupları*, Niğde Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

Osmanlıca ve Dini Terimler Lügatı “İcma-i Ümmet”

<http://www.sorularlarisale.com/index.php?s=modules/lugat&kelime=%C3%9CMM>

ÖNER M., M. Y. KAYA ve M. ÖZŞAHİN, (2010). “Lehçe-i Tatarî'nin Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme”, *TOM*. 23 (62): 9-19.

ÖRNEK, Ünal (2011). “Milli Birlik Nedir? Ne Değildir?”

<http://blog.milliyet.com.tr/milli-birlik-nedir---ne-degildir-/Blog/?BlogNo=303051>

ÖZCAN, Hidayet (1996). *Yavuz Bülent Bakiler'in Şiir Anlayışı ve Şiirindeki Tezâhürler*, Gazi Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.

ÖZÇALIŞKAN, Ebru (2006). *Ahmet Muhip Dıranas'ın Söz Varlığı*, Ege Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ÖZKAN, Mehmet Ali (2003). *Mustafa Kutlu'nun Bu Böyledir Hikaye Kitabı Üzerine Söz Dizimi İncelemesi*, Kocatepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyon.

ÖZSÖYKE, Atila (2001). *Refik Halid Karay'ın Memleket Hikayeleri'nde Kelime Grupları*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ÖZTÜRK, F. (2007). *Baki Divanı Sözlüğü*, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.

PARLAK-KALKAN, Gülşah, (2009). *Yavuz Bülent Bakiler'in “Seninle” Adlı Şiir Kitabının Söz Varlığı*, Gaziantep Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.

PARLATIR, İsmail (2008). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.

PARLATIR, İsmail (2010-a). *Deyimler*, Ankara: Yargı Yayınevi.

PARLATIR, İsmail (2010-b). *Okul Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.

- PELER, A., (2012). “Anadolu’da Azer-Nefes Bir Can: Yavuz Bülent Bakiler”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 31: 119-146.
- POLAT, Nâzım (2012). “Ömer Seyfettin’de İlginç Söz Varlığı”, *Bilig*. 63: 189-210.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (1998). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2000-a). *Arkadaş Türkçe Sözlük*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2000-b). *Yaşar Kemal Sözlüğü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2002). *Türk Atasözleri Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- SABIRLI, Namık (2010). *Arif Nihat Asya'nın Sevgi Mektupları Adlı Eseri Üzerine Bir Söz Dizimi (Kelime Grupları) İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- SAĞLAM, Mehmet (2006). *Yahya Kemal Beyatlı'nın “Edebiyata Dair” Adlı Eserinde Kelime Grupları ve Bunların Cümle İçindeki Fonksiyonları*, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- SALİH, Eyüp (2014). “Balkanlarda Halvetiyye ve Halveti Tekkeleri”
<http://balturk.org.tr/balkanlarda-halvetiyye-ve-halveti-tekkeleri>
- SAMİ, Şemseddin (1996). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SEVİNDİM, Yasemin (2007). *Nef’î Divanının Söz Varlığı*, SAÜ-Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- SOYLU, Sıtkı (1997). *Örnekleme-Açıklamalı Karacaoğlan Sözlüğü*, Mersin: İçel Valiliği Yayını.
- ŞANLI, Ergül (2012). “Alevi Bektaşî Dergâhlar”
http://haber.datahacibektas.org/news_print.php?id=3266
- ŞENYÜZ, Fatma, (2007). *Ömer Seyfettin’in Hikâyelerinde Söz Dizimi*, Dumlupınar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

- Şeyhülislâm Mehmed Esad Efendi, (1999). *Lehçetü'l-Lügat*, (Haz. Ahmet Kırkkılıç), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ŞİMŞEK, Esmâ “Kemaliye (Eğin) Halk Kültürü (Folkloru)”
<http://www.erzincan.edu.tr/userfiles/kemaliyekultur.pdf>
- ŞİMŞEK, Rafet (2010). *Atasözlerin ve Deyimler Sözlüğü: İlköğretim Okulları İçin*
Ankara: Asıl Yayın Dağıtım.
- TANYERİ, Yavuz (2011). “Milli Bilinç Yoksunluğu”
<http://www.cokbilgi.com/yazi/milli-bilinc-yoksunlugu/#more-4319>
- TAŞDELEN, V. (2010). “Bakiler’in Şiirini Kuran Poetik Unsurlar”, *Bizim Külliye*.
44: 23- 27.
- TEKİN, Arslan (1979). “Yavuz Bülent Bakiler’in Sohbet Toplantısı”, *Türk Edebiyatı*. 69: 6-10, 33-36.
- TEKİN, Arslan (1999). *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- TEKİN, Feridun (2008). “Özbek Türkçesi Söz Varlığına Bir Bakış (XIX. Yüzyılın İkinci Yarısı-XX. Yüzyıl Başları)”, *Turkish Studies*, Volume 3/7.
- TEMEL, Arzu (2010). *Gülşehri'nin Mantıku't-tayr Tercümesi'nde Kelime Grupları*, Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- TEZER, Kadir (1999). *Mehmet Akif'in Safahat'ında Kelime Grupları*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- TOKGÖZ, Fatma (2009). *Ömer Seyfettin'in Şiirler ve Mensur Şiirler İndeksi*, SAÜ-Bitirme Ödevi, Sakarya.
- TOKMAK, Zeliha (2011). “Sivas'ın Meşhur Kilimleri”
<http://www.kobiden.com/sivasin-meshur-kilimleri-12557h.htm>
- TOPALOĞLU, H. Damla (2010). *Ömer Seyfettin Hikâyeler İndeksi*, SAÜ-Bitirme Ödevi, Sakarya.
- TOPALOĞLU, P. (2003). *Yavuz Bülent Bakiler'in Şiirleri Üzerine Bir Araştırma-İnceleme*, Pamukkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

- TUNCER, Hüseyin (1999). *Edebiyat Araştırmaları ve İncelemeleri*, İzmir: Akademi Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu (1993). *Derleme Sözlüğü I-XII*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1996). *Tarama Sözlüğü I-VIII*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2004). *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler I-II*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TÜRKAN, Hüseyin Kürşat ve Nedim BAKIRCI (2013). “Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar’daki Rolü ve Önemi”, *Türük - Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. 1: 145-160.
- TÜRKMEN, Seyfullah (2009). “Türkî-i Basît’in Söz Varlığı”, *Turkish Studies*, Volume 4/5.
- TÜZER, İ., (2002). *Yavuz Bülent Bakiler Şiirlerinin Ses ve İmaj Yapısı Üzerine Bir İnceleme*, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- TÜZER, İ., (2009). “Yavuz Bülent Bakiler ile Söyleşi”, *Türk Yurdu*. 267: 45.
- Uluslararası Hukuk ve Dış İşler Genel Müdürlüğü, “Yurt Dışı Türkler Masası”
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/genel_mudurluk/yurtdisi_turkler_masasi.html
- URAL, Enver (2010). *Şeyh Gâlib Divânı'nın Kelime Grupları ve Dizinli Sözlüğü*, SAÜ- Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- UYSAL, Aylin (2007). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Edebiyat Üzerine Makaleleri’nde Kelime Grupları ve Söz Varlığı*, SAÜ- Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- ÜLKER, Süreyya (1991). *Gökalp'in Sözcükleri*, İstanbul.
- VARDAR, Berke (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: ABC Kitabevi.

- YAMAN, Hakan (2007). “Ali'nin Kıssa-ı Yusuf'unda Söz Varlığı Üzerine”, *Türkbilig*. 14: 184-199.
- YARDIM, M. N. (2005). *Türk Şiirinden Portreler*, İstanbul: Nesil Yayınları.
- YAYLA, Hasan Kağan (2012). *Dede Korkut Kitabı Söz Dizimi Araştırması*, Onsekiz Mart Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- YAZICI OKUYAN, Hülya (2006). *Türkçenin Sözvarlığı Açısından Fakir Baykurt'un Romanları*, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.
- YILBIR, Şule (2010). *Zâfî Divanı'ndaki Kelime Grupları ve Söz Varlığı*, SAÜ-Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- YILDIRIM, Ayşegül (2014). “Ulusal Çıkar”
<http://www.tuicakademi.org/index.php/temel-kavramlar/4423-ulusal-cikar>
- YILDIRIM, Ömer “Demokrasi Nedir? Demokrasi Türleri Nelerdir?”
http://www.felsefe.gen.tr/siyaset_felsefesi/demokrasi_nedir_demokrasi_turleri_nelerdir.asp
- YILDIZ, İpek (2009). “Makedonya'dan Gelen Türk Sesi: Hikmet Dergisi”, *ZfWT* Vol. 1, No. 2: 203-206.
- YILDIZ, Saadettin (1990-a), “Bakiler’in ‘Onlar’ Şiiri Üzerine Notlar”, *Çanakkale Eğitim Yüksekokulu Araştırma Dergisi*. 2/1: 41.
- YILDIZ, Saadettin (1990-b). “Yavuz Bülent Bakiler’de Çocukluk Günlerine Özlem”, *Millî Kültür*, 73: 67-68.
- YILMAZ, Kadir (2011). *Yıldızeli'nin Söz Varlığı*, Cumhuriyet Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- YILMAZ, Zeynep (2010). *Tanpınar'ın Edebiyat Tarihi'nin Dizini*, SAÜ-Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- YÜCE, Yahya (2007). *Ömer Seyfettin' in Hikâyelerinde Kelime Grupları*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- YÜREK, Hatice (2012). *Atabetü'l-Hakayık'ın Gramatikselsel Bağlam ve Sıklık Sözlüğü*, Pamukkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.